

ספר

מענינא דיומא

עם

נפך - אסתר

על

מסכת יומא
מן התלמוד הבבלי

חיברתי וערכתי בחסדי ה' עלי
אליהו שמעון יפרח (אש"י)

שנת

"במצותיו חפץ מאד"
(תשע"ז) לפ"ק

כתיבה, עריכה, עיצוב ועימוד:
אליהו שמעון יפרח (אש"י)

עיצוב כריכה:
עמירם יוסף קדוש
טלפון: 055-668-44-12

דפוס וכריכה:
כריכית ארזים
טלפון: 053-315-09-90

© כל הזכויות שמורות
לאליהו שמעון יפרח
קדומים

yuma@eliyif.com

אין לשכפל, להעתיק, לצלם,
להקליט, לתרגם, לאחסן
במאגר מידע, לשדר או
לקלוט בכל דרך או בכל
אמצעי אלקטרוני, אופטי,
מכני או אחר, כל חלק שהוא
מספר זה לצורך מסחרי
כלשהו - הן שימוש
בטבלאות או בתרשימים או
בתכני הספר, בכולם או
בחלקם - אלא אך ורק לאחר
קבלת רשות מפורשת בכתב
מהמחבר.

כ"ד באייר, התשע"ז

הסכמות וברכות

Rabbi Mordechai Bunim Zilberberg
Rabbi of Shikun Hy
Bnei Brak
TEL. 03-5740398

הרב מרדכי בונים זילברברג
רב שיכון הי'
בני ברק
טלפון: 03-5740398

י"ד אדר א' שנת תשל"ד

ד"ר

הסמך ובינה

כאשר היה השאון ובו אליהו ירמיה שטייטש מילא קולאים
שחזר כמילין שבת לומד ביננים אסור מילא
אז ספיק "לענין פולאם" (א) מלך וואס הלויסקת גליקו
כענין לבוסת כהלך דיוג"ב ומילא לענין היום הקדוש
וילן כי יקלע כי נכנס אחר וילע מלוא בתורה
במסיונר נעם כח המלכים, בחייוטות, וקטאזות פיר
ההאוקר לעיל, איז סמך כה המלך יים יתעלה
(א) קדמו האמורים בהעל ובסוד סלח ורבה הקדש.
יבין מעט העלף הקולף לענין חכמים חולק ואחר
חיד וקלים אחייה מעט היחיד הקדש.

ועל כאלה"ח זמין מהו
תורה כסדר
מופן מילא

י"ד מנחם אב תשע"ז

בס"ד

הסכמה וברכה

למעכ"ת הרב הגאון רבי אליהו יפרח שליט"א מהישוב קדומים

שמחתי לשמוע שאתה עומד להוציא לאור עולם

את ספרך "מעניינא דיומא" על מס' יומא העוסקת בעיקר

בעניני עבודת כה"ג ביוה"כ ומעלת ועניני היום הקדוש

ויען כי ידעתי כי נכתב אחר יגיעה עצומה בתורה

במסירות נפש בכל המצבים, בחריפות, ובקיאות כיד

ה' הטובה עליו, אין ספק כי המעיינים יתענגו

על דבריו האמורים בהשכל ובטוב טעם ותרבה הדעת.

יברך אותך השי"ת להפיץ מעיני חכמתך חוצה ולחבר

עוד ספרים אחרים מתוך הרחבת הדעת.

וע"ז באעה"ח למען עמלו

תורה בטהרה

מרדכי בונם זילברברג

בעמוד זה מובא שְׁעָתוּק דברי הרה"ג הרב מרדכי בונם זילברברג שליט"א מהעמוד הקודם.

Harav Avrohom Yeshaayoho Shapiro

Rav Kehilas "GVURAS YEHUDO", Bney Brak

Rav In Beyt Horo'o of Rabbi M.S. KLEIN

Mechaber Sefer "MINCHAS ISH"

Imrey Baruch 10 St. Bney Brak, Tel: 03/5746572

הרב אברהם ישעיהו שפירא

רב דקהילת "גבורת יהודה" בני ברק

מורץ בבית התורה של הרמ"ש קליין שליט"א

בעמח"ס "מנחת איש" על הל' שבת, ריבית ונה

רח' אמרי ברוך 10, בני ברק, טל': 03/5746572

כס"ד

מוצאי שבת קודש לסדר "את כל מצוות ה' ועשיתם אותם" התשע"ז

שמחה גדולה שמח לבי, בראותי את הספר הנפלא והמופלא "מענינא דיומא" על מסכת יומא, פרי קודש הילולי מחשבה טובה לקרב אל לב את עניני המסכת ופרטי הדינים הרבים והמסועפים שבה, גם לאותם אשר אינם מחובשי ספסלי דבי מדרשא בכל יומא, מחשבה נכונה אשר צירפה למעשה מושלם מאין כמוהו, ידידינו הדגול והיקר, איש אשכולות נאצל, רבי אליהו יפרח שליט"א, אשר בכל כשרונותיו הברוכים, לבו החם והיוקד יקוד אש תמיד אהבת תורתינו הקדושה, ומרצו כמעין המתגבר לכל דבר מצוה, הפליא מאד לעשות במלאכת הקודש, הן בדיני המסכת עצמה בפרטי דיני עבודת הקודש והמקדש ביום הכפורים, אשר ביאר וליבן דבר דבור על אופניו קטן כגדול עד היותם מאירים ומחוורים ושמחים כנתינתם, והן בכל הדברים המסתעפים, כעניני הקרבנות השונים והקרבנות בכל ימות השנה, דיני טומאה וטהרה, ועוד ועוד משלל הענינים הרבים הנזכרים בקצרה או בארוכה במסכת יומא, שבהם ריבה ידידינו המחבר שליט"א "נופך" ספיר ויהלום בהירות הדברים, וכל הרואה אומר ברקאי כי האיר פני המסכת כולה באור יקרות, ונגוהות אור שבעת הימים זיו התורה יאירו עד אין קץ עת קיבץ ופירש כל פרטיה ודקדוקיה, ומתק נועם הדברים יהיו כדבש לפי כל המעיין בהם אפילו מקופיא, ואשריו ואשרי חלקו כי זכה לכך.

אצרף ברכה באהבה והערכה רבה, שיהא זה פרי ביכורים תחילת עבודת הקודש אשר בכתף ישאו להמשיך כהנה וכהנה ביתך שאת ועוז לגלות צפוני שפוני טמוני שמחת כל לבב שירת בת השמים תורה תמימה משיבת נפש, ויזכה ידידינו המחבר שליט"א להחם לבבות רבים באישו ולהאחיב תורה ועמלה בכל אתר ואתר, אכ"ר.

בכל חותמי ברכות

ידידו מוקירו ומכבדו

אי"ש

Harav Avrohom Yeshaayoho Shapiro

Rav Kehilas "GVURAS YEHUDO", Bney Brak

Rav in Beyt Horo'o of Rabbi M.S. KLEIN

Mechaber Sefer "MINCHAS ISH"

Imrey Baruch 10 St. Bney Brak, Tel: 03/5746572

הרב אברהם ישעיהו שפירא

רב דקהילת "גבורת יהודה" בני ברק

מורץ בבית התורה של תרמ"ט קליין שליט"א

בעמח"ס "מנחת איש" על הל' שבת, רביית ונדה

רח' אמרי ברוך 10, בני ברק, טל': 03/5746572

בס"ד

מוצאי שבת קודש לסדר "את כל מצוות ה' ועשיתם אותם" התשע"ז

שמחה גדולה שמח לבי, בראותי את הספר הנפלא והמופלא "מעניינא דיומא" על מסכת יומא, פרי קודש הילולי מחשבה טובה לקרב אל לב את עניני המסכת ופרטי הדינים הרבים והמסועפים שבה, גם לאותם אשר אינם מחובשי ספסלי דבי מדרשא בכל יומא, מחשבה נכונה אשר צירפה למעשה מושלם מאין כמוהו, ידידנו הדגול והיקר, איש אשכולות נאצל, **רבי אליהו יפרח שליט"א**. אשר בכל כשרונותיו הברוכים, לבו החם והיוקד יקוד אש תמיד אהבת תורתנו הקדושה, ומרצו כמעין המתגבר לכל דבר מצוה, הפליא מאד לעשות במלאכת הקודש, הן בדיני המסכת עצמה בפרטי דיני עבודת הקודש והמקדש ביום הכפורים, אשר ביאר וליבן דבר דבור על אופניו קטן כגדול עד היותם מאירים ומחוורים ושמחים כנתינתם, והן בכל הדברים המסתעפים, כעניני הקרבנות השונים והקרבתם בכל ימות השנה, דיני טומאה וטהרה, ועוד ועוד משלל הענינים הרבים המוזכרים בקצרה או בארוכה במסכת יומא, שבהם ריבה ידידנו המחבר שליטא "נופך" ספיר ויהלום בהירות הדברים, וכל הרואה אומר ברקאי כי האיר פני המסכת כולה באור יקרות, ונגוהות אור שבעת הימים זיו התורה יאירו עד אין קץ עת קיבץ ופירש כל פרטיה ודקדוקיה, ומתק נועם הדברים יהיו כדבש לפי כל המעיין בהם אפילו מקופיא, ואשריו ואשרי חלקו כי זכה לכן.

אצרף ברכה באהבה והערכה רבה, שיהא זה פרי ביכורים תחילת עבודת הקודש אשר בכתף ישאו להמשיך כהנה וכהנה ביתר שאת ועוז לגלות צפוני שפוני טמוני שמחת כל לבב שירת בת השמים תירה תמימה משיבת נפש, ויזכה ידידנו המחבר שליט"א להחם לבבות רבים באישו ולהאהיב תורה ועמלה בכל אתר ואתר, אכ"ר.

בכל חותמי ברכות

ידידו מוקירו ומכבדו

אי"ש

בעמוד זה מובא שעתוק דברי הרה"ג הרב אברהם ישעיהו שפירא שליט"א מהעמוד הקודם.

מכתב ידידות

ימי בין המצרים תשע"ז, ייהפכו לששון ושמחה.

לידיד נפשי הרב רבי אליהו שמעון יפרח שיחי' לאוי"ט וארוכים.
יודעי ומכירי אתה שאין אני רב ומורה בישראל לעמוד בשער כשר המסכים,
אבל דבר זה לא ימנעני מלכתוב לך בקיצור נמרץ את רחשי ליבי על ספרך הגדול
"מעניינא דיומא".

הספר לדעתי מדבר בעד עצמו. כל מי שניסה בעצמו לסכם סוגיות יודע עד
כמה קשה היא מלאכה זו. וספרך מעיד על עצמו כמה עמלת בו, הן בלימוד הסוגיות
ביסודיות מירבית, והן בסיכום יסודי שמקיף כמעט כל פרט, הן בהחלטות מושכלות
לאילו נושאים לא להיכנס, והן בניסוח מעולה ששומר על דייקנות מחד ועל בהירות
מאידך. היצירה הסופית במכלולה פשוט מפעימה.

בבסיסו של ספר שכזה מונחים אלפי שעות עמל ויגיעה. בסיס כזה מהווה
יסוד איתן לבנין המופלא הזה שיביא תועלת מרובה לכל לומדי מסכת יומא, ויסוד
לסייעתא דשמיא דיהא זה מילתא דמתקבל.

יודע אני כך שצנוע אתה, לכן לא ארחיב בדברים עליך עצמך. אך מי שמכיר
אותך ויודע את הקורות אותך בשנים האחרונות, לא יוכל שלא להתפעם ולקרוא עליך
"תורה שלמדתי באף היא עמדה לי", ו"לולא תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי",
וכמעט מתפרץ גם הפסוק "טוב לי כי עוניתי למען אלמד חוקיך". עמל תורה שכזה
מתוך דחק של יסורים, ומתוך רצון עז וטהור להביא דבר ה' בבהירות, להאכיל
ולהשקות את רעבי וצמאי דבר ה' בדור אחרון, בודאי יתרמו לכך שהספר יהווה
מרכיב חיוני בספרייה של כל לומד יומא בעתיד.

אומר את האמת, גם המכתב הזה היה ראוי שייכתב על ידי גדולים וטובים
ממני, ולכן באמת אני לא מרשה לעצמי להשתפך בו בהתפעלות כמו שליבי מבקש,
אך היות שידעתי שזכיתי להיות מהמעטים שמכירים את האיש ואת עבודתו, לכן
הייתי כמוכרח.

אמנם אם לגבי הבעת דעה קטונתי, אבל לגבי ברכה כבר העידו בנו
רבותינו שגם ברכת הדיוט מקום לה. על כן שא נא את ברכתי שתזכה עם נוות ביתך
אשר מצאת לך לעזר אמיתי, לשנים ארוכות וטובות בבריאות וכח, שתלך מחיל אל
חיל, לכתוב ולהכין לדפוס על מסכתות נוספות, ותזכה אך ורק לטוב וחסד כל הימים.

בברכת אהבה רבה
יעקב שכטר

על הספר

בחודש טבת ה'תשע"ד פנה אליי הרב הראל שפירא - מייסד ומנהל אתר 'פורטל הדף היומי'¹ - וביקש שאכתוב בשפת ימינו תמצית מענייני 'הדף היומי'² - על פי פירוש רש"י בלבד - כדי להפיצה מדי יום ביומו באמצעות מסרונים ודוא"ל לכל החפץ בכך, ובעיקר למי שאינו לומד את הדף היומי כסדרו אך רוצה להכיר לפחות את עיקרי הדברים.

אוהד שקיבלתי את ההצעה בלא היסוס. הרגשתי שניתנה לי זכות מיוחדת להיות חלק מהפצת לימוד הגמרא. על כן ניגשתי מיד למלאכת הקדש והתחלתי לכתוב על מסכת יומא, שנלמדה באותם הימים.

הספר "מְעִינָא דְיומָא עִם נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר" מֵאֱגֵד את שכתבתי אז עם הוספות והרחבות בנושאים המובאים במסכת יומא, כמו: סדר העבודה במקדש, סדר עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים, ענייני הקרבנות, מבנה המקדש וחלקיו, טבלאות ואיורים מקוריים, ענייני טומאה וטהרה, ענייני מעילה, תמורה, מעשר וכד', סימוכין ומקורות מהש"ס, מהראשונים ומהאחרונים, ניקוד מילים מיוחדות ועוד. כמו כן ימצא הלומד הסבר והרחבה נוספים כפי שמצאתי לנכון לפרש ולהוסיף בע"ה - כל זאת מתוך שמירה על כתיבה ברוח ישראל-סבא ובשפת ימינו.

תודה מיוחדת יאתה להרה"ג הרב יעקב שכטר שליט"א, ידיד נפשי, אשר בלב אוהד ואוהב היה לי לאוזן קשבת, חיזקני, יעצני ועודדני מאוד מאוד בטוב טעם ודעת להוציא לאור את הספר.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

לסמארטפון.
2 את רעיון "הדף היומי" הגה הרב מאיר שפירא מלובלין (ה'תרמ"ז-ה'תרצ"ד, 1887-1933), ראש ישיבת "חכמי לובלין" שבפולין, לאחר שנועץ בגדולי הדור דאז, החפץ חיים והרבי מגור (האמרי אמת), והם הביעו את תמיכתם ונתנו את ברכתם. ההכרזה הייתה ביום ט' באלול ה'תרפ"ג (21 באוגוסט 1923).

1 'פורטל הדף היומי' הוקם על ידי הרב הראל שפירא בג' באלול ה'תשס"ט (23 באוגוסט 2009). באתר יש אלפי נושאים וכלי לימוד, כמו: מילונים, ביוגרפיה של חכמים, מושגים ומונחים, מפות, מידות ושיעורים, צורת וטקסט הדף, טקסט גמרא מנוקד, טקסט וביאור באנגלית, חיפוש בש"ס, נוסחאות וגרסאות, תמונות להמחשה, טבלאות מעקב, תזכורת יומית ועוד. קיים גם באפליקציה

לקבלת הספר בדואר

ולהערות ניתן לפנות

למחבר בדוא"ל:

yuma@eliyif.com

תוכנות ועדכונים לספר

יפורסמו בע"ה ובנ"ד

באתר:

eliyif.com

על מבנה הספר ואופן הלימוד בו

הספר "מִעֲנִינָא דְיוֹמָא עִם נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר" מביא בשפה פשוטה וקצרה³ את פשט הגמרא יחד עם פירוש, ביאור ועיון בעיקרי הנושאים שבמסכת יומא מהתלמוד הבבלי - דף אחר דף לפי מבנה המסכת - ובליויי טבלאות ואיורים מקוריים.

תוכן העניינים המובא בתחילת הספר יחד עם 'מפתח הנושאים והערכים' המובא בסוף הספר ומסודר בסדר אלפביתי - נועדו לנצל את זמן הלימוד ולייעל את הלמידה בספר.

לאחר הפרק השמיני מובאת כל משנה-יומא על סדרה כשהיא מנוקדות, מפוסקות ועם ציון מקומה של כל משנה בגמרא⁴.

טבלאות ובהן פירוט רחב של סדר עבודות הכהן הגדול ביום הכיפורים הובאו לאחר שבעת הפרקים הראשונים העוסקים בהכנות הכהן הגדול ליום הכיפורים ובעבודתו, ולפני הפרק השמיני העוסק בדיני יום הכיפורים הנוהגים גם בימינו. **סדר העבודה** המובא בטבלאות הוא כמסקנת הגמרא בשבעת הפרקים⁵ וכן כדעת הרמב"ם ב'הלכות עבודת יום הכיפורים'.

האות מ' הגדולה בשם הספר **"מִעֲנִינָא דְיוֹמָא עִם נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר"** מרמזת שיש ולא כל נושאי הדף מובאים, אלא עניינים נבחרים מתוכו – לעתים בהרחבה ולעתים בצמצום, לעתים הרבה ולעתים מעט.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

על ידינו למטרה זו⁶, וכן כתוב שם: "כל הזכויות שמורות (c) ל'ר' פנחס ראובן שליט"א". את המשנה עיצבתי כדי להתאימה למבנה הספר.
5 בדף לב עמוד א דוגמא מיוחדת למסקנת הגמרא.

3 כולל הימנעות כמעט מוחלטת מכתובת ראשי תיבות.
4 המשנה הועתקה בהיתר מהמאגר התורני "תורת אמת" על סמך מה שנכתב שם: "כל הספרים במאגר זה מותרים להעתקה והפצה בחינם ללא חשש גזל ובאישור או הסכמת בעלי זכויות, או שהופקו במיוחד

על מבנה הספר ואופן הלימוד בו

כל אחד מעמודי הספר מחולק לשני רובדי למידה:

ברובד העליון של כל עמוד ימצא הקורא בשפה פשוטה וקצרה מענייני הדף. רובד זה מחולק לפסקאות קצרות שבהן מופיעות הפניות לרובד התחתון. **הרובד התחתון** של כל עמוד, "נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר" שמו, מרחיב ומפתח את הנושא הנדון באופן עיוני, וכן הבאתי בו גם כמה חידושים כפי שעזרני ה' לחדשם.

ניתן ללמוד רק את הרובד העליון של העמוד ולדלג על ההפניות ל"נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר", על כולן או על מקצתן, ועדיין לדעת ולהבין את הנושא הנדון בפסקה. כך יכול גם לומד, שְׁעִתוּתָיו אינן בידו, ללמוד נושאים בשלמותם. הֶחָפֵץ להרחיב ולהעמיק יוסיף ללימודו את "נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר". כמובן, יש יתרון בלימוד רציף של הספר מתחילה ועד סוף, אך ניתן ללמוד בו גם על ידי פתיחתו במקום אקראי או בבחירת נושא מתוך 'תוכן העניינים' או מ'מפתח הנושאים והערכים'.

בשני רובדי הספר ניקדתי מילים שאינן שגורות בפינו ביום-יום, וכשראיתי נחיצות בדבר הוספתי פירושי מילים והגדרות מילוניות.

ונאמר: וְהַבְּיאוּתִים אֶל־תֵּר קִדְשִׁי וְשִׁמְחָתִים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֵתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם
לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל־הָעַמִּים (ישעיהו פרק נו).

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵיךְ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתִּבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ, וְהִשָּׁב כִּהְנִים לַעֲבוֹדָתָם, וְלוֹיִים לְדוֹכָנָם, לְשִׁירָם וּלְזִמְרָם, וְהִשָּׁב
יִשְׂרָאֵל לְגוֹיָהֶם, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ, לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנְךָ, וּלְעַבְדְּךָ בְּלִבָּב
שָׁלֵם כִּימֵי עוֹלָם וְכִשְׁנֵים קַדְמוֹנִיּוֹת.

אליהו שמעון יפרח (אש"י)

כ"ד באייר התשע"ז

קדומים

לְנוֹת-בֵּיתִי וְנִפְךָ חַיִּי – אֶסְתֵּר הִ"ו
שְׁכַל שְׁשָׁלִי – שְׁלָה הוּא

תוכן העניינים מובא לפי סדרם במסכת

הסכמות וברכות.....	א.....
מכתב ידידות.....	א.....
על הספר.....	א.....
על מבנה הספר ואופן הלימוד בו.....	ג.....
תוכן העניינים מובא לפי סדרם במסכת.....	ז.....
מבוא קצר למסכת יומא.....	יט.....
פרשות יום הכיפורים.....	כא.....
פרשת אֶחָד מֵאוֹת – סדר העבודה.....	כא.....
פרשת דיני יום הכיפורים.....	כד.....
פסוקי קרבן מוסף יום הכיפורים.....	כה.....
פרק ראשון: שְׁבַעַת יָמִים, דפים ב - כא.....	27.....
דף ב עמוד א.....	29.....
דף ב עמוד ב.....	32.....
דף ג עמוד א.....	34.....
דף ג עמוד ב.....	35.....
דף ד עמוד א.....	37.....
דף ד עמוד ב.....	38.....
דף ה עמוד א.....	38.....
דף ה עמוד ב.....	39.....
דף ו עמוד א.....	41.....
דף ו עמוד ב.....	42.....
דף ז עמוד א.....	44.....
דף ז עמוד ב.....	45.....
דף ח עמוד א.....	46.....
דף ח עמוד ב.....	47.....
דף ט עמוד א.....	49.....
דף ט עמוד ב.....	51.....

52.....	דף י עמוד א.....
53.....	דף י עמוד ב.....
53.....	דף יא עמוד א.....
54.....	דף יא עמוד ב.....
55.....	דף יב עמוד א.....
56.....	תרשים כללי של גבולות החלוקה במקדש בין יהודה לבנימין.....
59.....	דף יב עמוד ב.....
60.....	דף יג עמוד א.....
62.....	דף יג עמוד ב.....
63.....	דף יד עמוד א.....
68.....	דף יד עמוד ב.....
69.....	דף טו עמוד א.....
70.....	דף טו עמוד ב.....
71.....	תרשים מסלול הילוכו של הכהן הגדול וסדר מתן הדם.....
72.....	דף טז עמוד א.....
73.....	תרשים מיקומן של הלשכות על פי המשנה ב'מידות'.....
73.....	תרשים מיקומן של הלשכות על פי המשנה ב'תמיד'.....
74.....	תרשים מיקומן של הלשכות בבית המוקד למסקנת הגמרא.....
75.....	תרשים כללי של עזרת הנשים והלשכות שבה.....
77.....	תרשים כללי של בית המקדש השני לפי רש"י.....
78.....	מקרא לתרשים הכללי של בית המקדש השני.....
79.....	המשך (1) - מקרא לתרשים הכללי של בית המקדש השני.....
80.....	המשך (2) - מקרא לתרשים הכללי של בית המקדש השני.....
81.....	דף טז עמוד ב.....
81.....	חישוב רוחב ואורך העזרה - בין כותל האולם לכותל המערבי.....
82.....	דף יז עמוד א.....
82.....	תרשים מידות הבית - מעזרת ישראל עד אחורי בית הכפורת.....
83.....	דף יז עמוד ב.....
83.....	דף יח עמוד א.....
85.....	דף יח עמוד ב.....

86.....	דף יט עמוד א.....
87.....	דף יט עמוד ב.....
90.....	דף כ עמוד א.....
91.....	דף כ עמוד ב.....
94.....	דף כא עמוד א.....
98.....	דף כא עמוד ב.....
99.....	הדרן עלך פרק שבעת ימים.....
101.....	פרק שני: בְּרֵאשׁוֹנָה, דפים כב - כת.....
103.....	דף כב עמוד א.....
104.....	דף כב עמוד ב.....
105.....	דף כג עמוד א.....
106.....	דף כג עמוד ב.....
107.....	דף כד עמוד א.....
109.....	דף כד עמוד ב.....
109.....	דף כה עמוד א.....
110.....	דף כה עמוד ב.....
112.....	דף כו עמוד א.....
113.....	דף כו עמוד ב.....
117.....	דף כז עמוד א.....
118.....	דף כז עמוד ב.....
118.....	דף כח עמוד א.....
118.....	הדרן עלך פרק 'בראשונה'.....
119.....	פרק שלישי - אָמַר לָהֶם הַמֶּמְנָה, דפים כח - לע.....
122.....	דף כח עמוד ב.....
123.....	דף כט עמוד א.....
124.....	דף כט עמוד ב.....
125.....	דף ל עמוד א.....
127.....	דף ל עמוד ב.....
127.....	דף לא עמוד א.....
129.....	דף לא עמוד ב.....

130	דף לב עמוד א.....
131	דף לב עמוד ב.....
133	דף לג עמוד א.....
134	סדר המערכה לפי אביי.....
134	דף לג עמוד ב.....
135	תרשים כללי של האולם, ההיכל וקודש הקודשים.....
135	דף לד עמוד א.....
136	דף לד עמוד ב.....
137	דף לה עמוד א.....
138	דף לה עמוד ב.....
140	דף לו עמוד א.....
141	דף לו עמוד ב.....
142	דף לו עמוד א.....
146	דף לו עמוד ב.....
146	דף לח עמוד א.....
151	דף לח עמוד ב.....
154	דף לט עמוד א.....
155	הדרן עלך אָמַר לָהֶם הַמַּמְנָה.....
157	פרק רביעי - פָּרָךְ בְּקִלְפִי, דפיים לט - מז.....
161	דף לט עמוד ב.....
163	דף מ עמוד א.....
163	דף מ עמוד ב.....
164	דף מא עמוד א.....
165	דף מא עמוד ב.....
166	דף מב עמוד א.....
168	דף מב עמוד ב.....
169	דף מג עמוד א.....
170	דף מג עמוד ב.....
172	דף מד עמוד א.....
173	דף מד עמוד ב.....

174	דף מה עמוד א.....
176	דף מה עמוד ב.....
176	התפלגות דעת התנאים איזה מערכות אש היו על המזבח.....
176	דף מו עמוד א.....
177	דף מו עמוד ב.....
177	הדרן עלך טרף בקלפי.....
179	פרק חמישי – הוציאו לו, דפים מז - סב.....
181	דף מז עמוד א.....
182	דף מז עמוד ב.....
183	דף מח עמוד א.....
183	דף מח עמוד ב.....
184	דף מט עמוד א.....
186	דף מט עמוד ב.....
187	דף נ עמוד א.....
190	דף נ עמוד ב.....
192	דף נא עמוד א.....
192	דף נא עמוד ב.....
194	תרשים דעת חכמים ורבי יוסי על מספר הפרוכות בין ההיכל לבין קדש הקדשים.....
195	תרשים שלוש הדעות מהו מסלול הילוכו של הכהן הגדול.....
196	דף נב עמוד א.....
197	טבלת חלקי המקדש ממזרח למערב לדעת רבינא.....
199	דף נב עמוד ב.....
201	דף נג עמוד א.....
202	דף נג עמוד ב.....
207	דף נד עמוד א.....
209	דף נד עמוד ב.....
210	דף נה עמוד א.....
211	דף נה עמוד ב.....
211	דף נו עמוד א.....
212	דף נו עמוד ב.....

213	דף נח עמוד א.....
213	דף נח עמוד ב.....
213	דף נח עמוד א.....
214	דף נח עמוד ב.....
215	תרשים כללי של מזבח-הקטורת (הוא המזבח הפנימי, הוא מזבח הזהב).....
216	תרשים סדר מתן הדם לפי דעת רבי עקיבא.....
217	תרשים סדר מתן הדם לפי דעת רבי יוסי הגלילי.....
218	דף נט עמוד א.....
219	תרשים כללי של המזבח החיצון במבט מלמעלה:.....
220	טבלת סיכום כל ההזאות בעבודת יום הכיפורים.....
221	דף נט עמוד ב.....
222	דף ס עמוד א.....
225	דף ס עמוד ב.....
226	דף סא עמוד א.....
227	דף סא עמוד ב.....
228	דף סב עמוד א.....
228	הדרן עלך 'הוציאו לו'.....
229	פרק שישי - נְשִׁי שְׁעִירִי, דפים סב - סח.....
231	דף סב עמוד ב.....
234	דף סג עמוד א.....
236	דף סג עמוד ב.....
236	דף סד עמוד א.....
238	דף סד עמוד ב.....
238	דף סה עמוד א.....
239	דף סה עמוד ב.....
241	הקפת הירח את כדור הארץ.....
241	הקפת כדור הארץ את השמש.....
241	מתחשבים גם בהקפת כדור הארץ את השמש.....
242	דף סו עמוד א.....
244	דף סו עמוד ב.....

247	דף סז עמוד א.....
248	דף סז עמוד ב.....
250	דף סח עמוד א.....
251	דף סח עמוד ב.....
253	הדרן עלך שני שעירי יום הכיפורים.....
255	פרק שביעי - בָּא לוֹ לָהֶן גְּדוֹל, דפים סח - עג.....
260	דף סט עמוד א.....
263	דף סט עמוד ב.....
265	דף ע עמוד א.....
269	טבלת סדר הקידושים, הטבילות, הבגדים וסדר העבודה המובאים במשנה.....
271	דף ע עמוד ב.....
272	דף עא עמוד א.....
274	דף עא עמוד ב.....
278	הרכב הבדים מהם נעשו בגדי הכהונה, הפרוכת ומבנה חוטיהן.....
279	דף עב עמוד א.....
279	דף עב עמוד ב.....
282	דף עג עמוד א.....
283	חמישה עשר הדברים הנוהגים בכהן גדול ואינם נוהגים בכהן הדיוט.....
284	דף עג עמוד ב.....
285	הדרן עלך בָּא לוֹ לָהֶן גְּדוֹל.....
287	טבלאות סדר עבודת יום הכיפורים.....
289	סדר עבודות הכהן הגדול ביום הכיפורים בחמש טבלאות.....
290	המשך (1) טבלת סדר עבודות יום הכיפורים.....
291	המשך (2) טבלת סדר עבודות יום הכיפורים.....
292	המשך (3) טבלת סדר עבודות יום הכיפורים.....
293	המשך (4) טבלת סדר עבודות יום הכיפורים.....
294	טבלת סדר העבודה במספרים.....
295	טבלת שלושים ותשע ההזאות וארבע נתיבות הדם.....
296	טבלת חמישה עשר הקרבנות.....
297	הרמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ד הלכה א.....

298	פרק ד הלכה ב
299	פרק שמיני - יום הכפורים, דפים עג - פח
301	דף עד עמוד א
301	דף עד עמוד ב
302	דף עה עמוד א
303	דף עה עמוד ב
304	דף עו עמוד א
306	דף עו עמוד ב
307	דף עז עמוד א
307	דף עז עמוד ב
308	דף עח עמוד א
308	דף עח עמוד ב
308	דף עט עמוד א
309	דף עט עמוד ב
309	דף פ עמוד א
310	דף פ עמוד ב
311	דף פא עמוד א
312	דף פא עמוד ב
313	דף פב עמוד א
315	דף פב עמוד ב
315	דף פג עמוד א
317	דף פג עמוד ב
318	דף פד עמוד א
318	דף פד עמוד ב
318	דף פה עמוד א
318	דף פה עמוד ב
321	דף פו עמוד א
324	דף פו עמוד ב
327	דף פז עמוד א
327	דף פז עמוד ב

329	דף פח עמוד א.....
330	הדרן עלך יום הכיפורים וסליקא לה מסכת יומא.....
331	משנה יומא.....
333	משנה יומא פרק א.....
335	משנה יומא פרק ב.....
337	משנה יומא פרק ג.....
340	משנה יומא פרק ד.....
342	משנה יומא פרק ה.....
345	משנה יומא פרק ו.....
347	משנה יומא פרק ז.....
349	משנה יומא פרק ח.....
351	נספחים, טבלאות והוספות.....
352	נספח א: לשכות במקדש לפי א-ב של שמותם.....
353	המשך: לשכות במקדש לפי א-ב של שמותם.....
354	נספח ב: טבלת דורות הזוגות ודורות תנאים בדור הראשון, השני והשלישי.....
355	נספח ב: המשך (1) טבלת דורות הזוגות ותנאים בדור הראשון, השני והשלישי.....
356	נספח ב המשך (2): טבלת התנאים בדור הרביעי החמישי וההשישי.....
357	נספח ג: טבלאות 2711 דפי 'הדף היומי' (מחושב לפי שכל מסכת מתחילה בדף ב).....
357	- מיון לפי סדר הלימוד -.....
358	נספח ג: המשך (1) 2711 דפי 'הדף היומי' – מיון לפי שם מסכת.....
359	נספח ג: המשך (2) 2711 דפי 'הדף היומי' – מיון לפי מספר הדפים במסכת.....
360	נספח ד חלק א: המת עצמו אינו טמא.....
362	מסקנה מחלק א:.....
362	המת עצמו אינו טמא אבל הנוגע במת נטמא!.....
363	נספח ד חלק ב: אבי-אבות-הטומאה הוא כינוי למת – ולא דרגת טומאה!.....
365	סיכום ומסקנה מחלק א' ומחלק ב' של נספח ד.....
366	בצבור אסור להגביה קולו מפני שמטריד הצבואה.....
366	(הובא בדף יט עמוד ב בנופך-אסתר).....
367	נספח ה: עֶשֶׂר דרגות קדושה הן בארץ ישראל.....
369	נספח ז: מענייני דפיה הראשונים של מסכת סוכה (דפים ב-ו).....

369	דף ב עמוד א.....
370	דף ב עמוד ב.....
370	דף ג עמוד א.....
371	דף ג עמוד ב.....
371	דף ד עמוד א.....
372	דף ד עמוד ב.....
372	דף ה עמוד א.....
373	דף ה עמוד ב.....
374	דף ו עמוד א.....
374	דף ו עמוד ב.....
377	מפתח הנושאים והערכים.....

כִּי-בַיּוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר עָלֵיכֶם
לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל זֹטְאֵתֵיכֶם
לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ

(ויקרא פרק טז פסוק ל)

'בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה - אין שם אלא תשובה, התשובה מכפרת על כל העבירות, אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום דבר מרשעו שנאמר וְרָשַׁעַת הָרָשָׁע לֹא יִכָּשֵׁל בָּהּ בַּיּוֹם שׁוּבוֹ מִרָשָׁעוֹ (יחזקאל לג, יב) ועצמו של יום הכיפורים מכפר לשבים שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם'

(הרמב"ם, הלכות תשובה פרק א הלכה ג).

מבוא קצר למסכת יומא

במסכת יומא שמונים ושבעה דפים בשמונה פרקים: שבעת הפרקים הראשונים, מדף ב עד דף עג, עוסקים בהכנות הכהן הגדול ליום הכיפורים, בעבודתו ביום הכיפורים ובעבודות בית המקדש בכלל. הפרק השמיני, מדף עג עד דף פח, עוסק בדיני יום הכיפורים הנוהגים גם בימינו, כמו: דיני פיקוח נפש, דיני חינוך, חזרה בתשובה ועוד. המבנה הכללי של המסכת מתואר בצורה כללית מאוד בטבלה הבאה:

נושא ראשי	פרקי המסכת	מקצת מנושאי הפרק	הדפים בגמרא
ההכנות	פרק ראשון - שבעת ימים	הכנות הכהן הגדול לפני יום הכיפורים לעבודת יום הכיפורים	ב - כב
	פרק שני - בראשונה	ההכנות במקדש לעבודת היום: התמיד שבכל יום, ארבעת הפייסות, מספר הכהנים המתעסקים בתמיד	כב - כח
עבודות יום כיפורים	פרק שלישי - אמר להם	טבילה ראשונה של הכהן הגדול, וידוי, הכנת השעירים	כח - לט
	פרק רביעי - סוף בקלפי	הגרלת השעירים, וידוי, שחיטת הפר, המערכות על מזבח העולה	לט - מו
	פרק חמישי - הוציאו לו	הקטרת הקטורת בקדש הקדשים, תפילה, הזאות, העבודה במצבים לא צפויים	מז - סב
	פרק שישי - שני שעירי	וידוי, שילוח השעיר לעזאזל, הוצאת אימורי השעיר לה'	סב - סח
	פרק שביעי - בא לו כהן גדול	קריאה בתורה, הקרבת מוספי יום הכיפורים והאימורים, כניסה רביעית ואחרונה לקדש הקדשים להוצאת הכף והמחתה	סח - עג
דיני יום הכיפורים	פרק שמיני - יום הכפורים	חמשת העינויים, חינוך התינוקות, מעוברת וחולה, פיקוח נפש, תשובה, תפילות	עג - פח

מבוא קצר למסכת יומא (המשך)

תרגומה המילולי של המילה יומא מארמית הוא "יום" והיא משמשת בצירופים שונים לעניינים השייכים ליום הכיפורים:

- א. יומא – 'היום' - הוא יום הכיפורים היום המקודש ביותר.
- ב. סדר יומא – סדר היום, הוא סדר מצוות עבודת יום הכיפורים (במשנה יומא פרק א משנה ג, הגמרא בדף יד עמוד ב ובסנהדרין דף מט עמוד ב. המשנה, להלן בפרק ה משנה ז, קוראת למצווה זו "מַעֲשֵׂה יוֹם הַכְּפוּרִים", וכן הגמרא על משנה זו בדף ס עמוד א).
- ג. המילה יומא מופיעה גם בלשון ימינו בצירוף: עֲנִינֵי יְיָ יוֹמָא = ענייני היום.

יש מקורות בהם מסכת יומא נקראת 'מסכת כפורים', כך למשל מצאנו כתוב באיגרת רב שרירא גאון בשאלת רבני קירואן: '... מה טעם עשו בזה הענין, מה טעם הקדימו [מסכת] כפורים לשקלים וסוכה ליום טוב ושתיהן לראש השנה...?', וכן אומר רבינו חננאל במסכת ראש השנה דף כב עמוד ב: '...ירושלמי תמן בתמיד ובמסכת יום הכפורים תנינן הרואה אומר בורקי...".

פרשות יום הכיפורים

פרשת אחרי מות – סדר העבודה⁶

ספר ויקרא פרק טז

(ה) וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקְחוּ
שְׁנֵי-שְׁעִירֵי עִזִּים לְזֹטָאת וְאֵיל
אֶזְוֹד לְעֹלָה:

(ו) וְהִקְרִיב אֹהֶרֶן אֶת־כֹּהֵן הַזֹּטָאת
אֲשֶׁר־לוֹ וְכֹפֶר בְּעֶרְוָה וּבְעַד בֵּיתוֹ:
(ז) וְלִקְחוּ אֶת־שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים וְהַעֲמִיד
אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פְּתוּחַ אֹהֶל מוֹעֵד:
(ח) וְנָתַן אֹהֶרֶן עַל־שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים
גִּרְלוֹת גֹּרֶל אֶזְוֹד לַהּ וְגֹרֶל אֶזְוֹד
לְעֹזָאוֹל:

(ט) וְהִקְרִיב אֹהֶרֶן אֶת־הַשְּׁעִיר
אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּרֶל לַהּ
וַעֲשֶׂהוּ זֹטָאת:

(י) וְהַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּרֶל
לְעֹזָאוֹל יַעֲמִד־זוֹי לִפְנֵי יְהוָה
לְכֹפֶר עָלָיו לְשַׁלּוֹחַ אֹתוֹ לְעֹזָאוֹל
הַמִּדְבָּרָה:

(א) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֲזָרִי
מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֹהֶרֶן בְּקֶרֶבְתָּם
לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמָתוּ:

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר
אֶל־אֹהֶרֶן אֲזוֹיָהּ וְאֶל־יָבֵא בְּכָל־
עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לְפָרֶכֶת
אֶל־פְּנֵי הַכְּפֹרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ
וְלֹא יָמוּת כִּי בַעֲזָן אֶרְאֶה עָלַי
הַכְּפֹרֶת:

(ג) בָּזָאת יָבֵא אֹהֶרֶן אֶל־הַקֹּדֶשׁ
בַּכֹּהֵן בֶּן־בֶּקֶר לְזֹטָאת וְאֵיל
לְעֹלָה:

(ד) כְּתֹב־בְּדָ קֹדֶשׁ וּמִכְזִּסִּי
בֶּדֶךָ יִהְיוּ עַל־בָּשָׂרוֹ וּבִאֲבֹנֹת בֶּדֶךָ
יִזְוָר וּבִמְצַנְפוֹת בֶּדֶךָ יִצָּנֶה בְּגָדֵי־
קֹדֶשׁ הֵם וְרוֹזֵץ בָּמִים אֶת־בָּשָׂרוֹ
וּלְבָשָׁם:

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

(ראה להלן מתחילת פרק שביעי). פרשה
ז, פרשת אחרי-מות נקראת בימינו
בשחרית של יום הכיפורים.

6 סדר שלוש הפרשות המובאות כאן הוא
סדר קריאתם על ידי הכהן הגדול בעזרת־
נשים ביום הכיפורים מתוך 'ספר העזרה'

זאתו וכפר בעדו ובעד ביתו
ובעד כל־קהל ישראל:
(יז) ויצא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי
יְהוָה וכפר עָלָיו וְלִקְחוּ מִדָּם הַפָּר
וּמִדָּם הַשְּׂעִיר וְנָתַן עַל־קַרְנוֹת
הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:
(יח) וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ
שֵׁבַע פְּעָמִים וּטְהָרוּ וְקִדְּשׁוּ
מִטְמְאֵת בְּגֵי יִשְׂרָאֵל:
(כ) וְכֹלֵה מִכֹּפֶר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־
אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְרִיב
אֶת־הַשְּׂעִיר הַזֶּה:
(כא) וְסִמָּךְ אֹהֶלךָ אֶת־שְׁתֵּי יָדָיו עַל
רֹאשׁ הַשְּׂעִיר הַזֶּה וְהִתְנַחֵה עָלָיו
אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹת בְּגֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־
כָּל־פִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־זִטְמָתָם וְנָתַן
אֹתָם עַל־רֹאשׁ הַשְּׂעִיר וְשִׁלְּחֻ
בְּיַד־אִישׁ עֵתִי הַמִּדְבָּרָה:
(כב) וְנִשָּׂא הַשְּׂעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־
עֲוֹנוֹתָם אֶל־אֶרֶץ גְּזֵרָה וְשִׁלְּחֻ אֶת־
הַשְּׂעִיר בַּמִּדְבָּר:
(כג) וּבָא אֹהֶלךָ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדֶי הַבָּד אֲשֶׁר לְבָשׁ
בְּבָאוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחוֹם שָׁם:
(כד) וְרוּחֶן אֶת־בִּשְׁרוֹ בְּמִים
בְּמִקּוֹם קָדוֹשׁ וּלְבָשׁ אֶת־בְּגָדָיו

(יא) וְהִקְרִיב אֹהֶלךָ אֶת־כֹּפֶר הַזִּטְמָת
אֲשֶׁר־לוֹ וְכֹפֶר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ
וְשִׁזְזֻט אֶת־כֹּפֶר הַזִּטְמָת אֲשֶׁר־לוֹ:
(יב) וְלִקְחוּ מִלֹּא־הַמִּזְבֵּחַ גִּזְזִיל־אֵשׁ
מִעַל הַמִּזְבֵּחַ מִכֹּל־פְּנֵי יְהוָה וּמִלֹּא
זֹפָנָיו קִטְרֶת סָמִים דָּקָה וְהִבִּיא
מִבֵּית כֹּפֶרֶת:
(יג) וְנָתַן אֶת־הַקִּטְרֶת עַל־הָאֵשׁ
לִפְנֵי יְהוָה וּכְסָהוּ עֵנַן הַקִּטְרֶת
אֶת־הַכֹּפֶרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֲדוּת
וְלֹא יָמוּת:
(יד) וְלִקְחוּ מִדָּם הַפָּר וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ
עַל־פְּנֵי הַכֹּפֶרֶת קָדְמָה וּלְפָנֵי
הַכֹּפֶרֶת יִזָּה שֵׁבַע־פְּעָמִים בֵּין
הָדָם בְּאֶצְבָּעוֹ:
(טו) וְשִׁזְזֻט אֶת־שְׂעִיר הַזִּטְמָת
אֲשֶׁר לָעָם וְהִבִּיא אֶת־דָּמוֹ אֶל־
מִבֵּית כֹּפֶרֶת וַעֲשֵׂה אֶת־דָּמוֹ
כַּאֲשֶׁר עָשִׂה לְדָם הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ
עַל־הַכֹּפֶרֶת וּלְפָנֵי הַכֹּפֶרֶת:
(טז) וְכֹפֶר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטְמְאֵת בְּגֵי
יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־
זִטְמָתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד
הַשֵּׁכָן אֹתָם בְּתוֹךְ טְמֵאֹתָם:
(יז) וְכָל־אָדָם לֹא־יִהְיֶהוּ בְּאֹהֶל
מוֹעֵד בְּבָאוּ לְכֹפֶר בַּקֹּדֶשׁ עַד־

פרשות יום הכיפורים

לֹא תַעֲשׂוּ הָאֲזִיזִים וְהַגֵּר הַגֵּר
בְּתוֹכְכֶם:
(כ) כִּי־בָיִת הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם
לְטָהֵר אֶתְכֶם מִכָּל זֹטְאוֹתֵיכֶם
לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:
(לא) שִׁבְתַּי שִׁבְתֹּן הִיא לָכֶם
וְעֲנִיתֶם אֶת־נִפְשֵׁיכֶם זֹקֶת
עוֹלָם:
(לב) וְכִפֹּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמְשֹׁחַ אוֹתוֹ
וְאֲשֶׁר יִמָּלֵא אֶת־יָדָיו לְכַהֵן תִּנּוֹת
אֲבִיו וְלִבָּשׁ אֶת־בְּגָדֵי הַבָּדָר בְּגָדֵי
הַקֹּדֶשׁ:
(לג) וְכִפֹּר אֶת־מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־
אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ יִכְפֹּר
וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל־כָּל־עַם הַקָּהָל
יִכְפֹּר:
(לד) וְהִיטְהִירְתָּ אֶת לְוָזְקַת עוֹלָם
לְכִפֹּר עַל־בְּגָדֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל־
זֹטְאוֹתֵם אֲזֻזַּת בְּשָׂנָה וְיַעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

וַיֵּצֵא וַעֲשֶׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־עֹלֹת
הָעֹם וְכִפֹּר בַּעֲדוֹ וּבַעֲדֵי הָעֹם:
(כה) וְאֵת זֶנְזֶל הַזֹּטְאוֹת יִקְטִיר
הַמִּזְבֵּחַ:
(כו) וְהִמְשִׁיחוּ אֶת־הַשְּׁעִיר לְעֹזָאֵל
יִכְבֹּס בְּגָדָיו וְרֹנֶץ אֶת־בָּשָׂרוֹ
בַּמַּיִם וְאֲזָרֵי־כֶן יָבֹא אֶל־
הַמִּזְבֵּחַ:
(כז) וְאֵת פֶּרֶ הַזֹּטְאוֹת וְאֵת שְׁעִיר
הַזֹּטְאוֹת אֲשֶׁר הִנָּח אֶת־דָּמָם
לְכִפֹּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצֵא אֶל־מִזְבֵּחַ
לְמִזְבֵּחַ וְשִׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת־עֲרֹתָם
וְאֶת־בָּשָׂרָם וְאֶת־פְּרָשָׁם:
(כז) וְהַשִּׁירָף אֹתָם יִכְבֹּס בְּגָדָיו
וְרֹנֶץ אֶת־בָּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאֲזָרֵי־כֶן
יָבֹא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ:
(כט) וְהִיטְהִיר לָכֶם לְוָזְקַת עוֹלָם
בַּזֹּדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לְוָזְדֵּשׁ
תַּעֲנֶה אֶת־נִפְשֵׁיכֶם וְכָל־מְלָאכָה

פרשות יום הכיפורים

פרשת דיני יום הכיפורים⁷

ספר ויקרא, פרשת אמור, פרק כג פסוקים כו-לב

(כו) וְכָל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָל-
מִלְאָכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
וְהָאֲבֹדֹתִי אֶת-הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
בַּמָּקָרֵב עֲמֹה:
(לא) כָּל-מִלְאָכָה לֹא תַעֲשֶׂוּ וּזְקַת
עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל
מִשְׁבְּתֵיכֶם:
(לב) שִׁבְתַּי שִׁבְתּוֹן הוּא לָכֶם
וְעֲנִיתֶם אֶת-נִפְשֵׁיכֶם בַּתְּשׁוּעָה
לְזוֹדֵשׁ בָּעֶרֶב מֵעֶרֶב עַד-עֶרֶב
תִּשְׁבְּתוּ שְׁבַתְכֶם:

(כו) וַיֹּדְבֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:
(כז) אַף בַּעֲשׂוֹר לְזוֹדֵשׁ הַשְּׂבִיעִי
הַזֶּה יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא מִקְרָא-
קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת-
נִפְשֵׁיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אֵשֶׁה לַה':
(כזז) וְכָל-מִלְאָכָה לֹא תַעֲשֶׂוּ
בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יוֹם כִּפּוּרִים
הוּא לְכַפֵּר עָלֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם:
(כט) כִּי כָל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא-
תַעֲנֶה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָהּ
מֵעַמִּיהָ:

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הכיפורים.

7 זו הפרשה השנייה שקרא הכהן הגדול
מתוך 'ספר העזרה' בעזרת-נשים ביום

פרשות יום הכיפורים

פסוקי קרבן מוסף יום הכיפורים⁸

ספר במדבר, פרשת פינחס, פרק כט פסוקים ז-יא

(ט) וּמִנְזוֹתָם סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן
שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים לָכָר שְׁנֵי
עֶשְׂרִים לְאִיל הָאֹזֶד:
(י) עֶשְׂרוֹן עֶשְׂרוֹן לִכְבֹּשֶׁת הָאֹזֶד
לְשִׁבְעַת הַכִּבֻּשִׁים:
(יא) שְׁעִיר־עִזִּים אֶזְדָּא זֹטָא
מִלְכָּד זֹטָא הַכִּפָּרִים וְעַלֹת
הַתְּמִיד וּמִנְזוֹתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם:

(ז) וּבַעֲשׂוֹר לְזֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה
מִקְרֵא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעֲזִיתֶם
אֶת־נַפְשֵׁיכֶם כָּל־מְלֹאכָה לֹא
תַעֲשׂוּ:
(וז) וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַה' רִיזֹן גִּיזֹזֹן
פֶּרֶךְ בָּקָר אֶזְדָּא אִיל אֶזְדָּא
כִּבֻּשִׁים בְּגִישָׁה שִׁבְעָה תְּמִימִם
יִהְיוּ לָכֶם:

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מספר תורה אחר, שהוכן מראש, כדי
שלא יאמרו שהספר הראשון פגום. פרשה
זו נקראת בימינו במוסף של יום
הכיפורים.

8 פרשה זו נאמרה בעל-פה על ידי הכהן
הגדול כדי לא לגרום לטורח ציבור בגלל
גלילת ספר התורה לספר במדבר שם
נמצאת פרשה זו, כמו כן אסור לקרוא

מענינא דיומא

עם

נפך - אסתר

פרק ראשון

שבועת ימים

דפים ב - כא

דף ב עמוד א

משנה:

שְׁבַעַת יָמִים קִדְּם יוֹם הַכַּפּוּרִים מִפְּרִישִׁין כֹּהֵן גָּדוֹל מִבֵּיתוֹ לְלִשְׁכַּת
פְּרָהֲדִין, וּמִתְקִינִין לוֹ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתּוֹ, שְׁמָא יֵאָרֵעַ בּוֹ פְּסוּל.
רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: 'אֵף אִשָּׁה אַחֲרֵת מִתְקִינִין לוֹ שְׁמָא תָמוּת אִשְׁתּוֹ,
שְׁנָאֻמֵּר וְכִפָּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ, 'בֵּיתוֹ' - זֶה אִשְׁתּוֹ.
אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן, אֵין לְדַבֵּר סוּף!

מבית מגוריו, ללא אשתו¹⁰, ללשכת
הפלהדרין¹¹ שהייתה נמצאת בבית
המקדש, ומינו לו כהן מלא מקום
שיוכל להמשיך בעבודות היום למקרה
שיארע פסול בכהן הגדול¹².

**ההכנות בבית המקדש לעבודת יום
הכיפורים** החלו בפעולה לשמירת
הכהן הגדול בקדושה ובטהרה כי רק
הוא רשאי לעשות את עבודות יום
הכיפורים⁹. לכן, שבעה ימים לפני יום
הכיפורים העבירו את הכהן הגדול

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

שהאשה ספק נידה.
¹¹ הרמב"ם בהלכות עבודת יום הכיפורים
פרק א הלכה ג אומר שֶׁהַפְּרָשָׁה זו של
הכהן הגדול היא הלכה למשה מסיני:
'שבעת ימים קודם ליום הכיפורים
מפרישין כהן גדול מביתו ללשכתו
שבמקדש ודבר זה קבלה ממשה רבנו'.
לשכת הפלהדרין נקראת גם 'לשכת
הפרהדרין' ונתרגומה מיוונית הוא 'לשכת
הפקידים'. מיקומה היה בצפון עזרת
הכהנים מחוץ לשטח המקדש ב'קדושת
עזרה' ובסמוך ללשכת הגזית בה ישבה
הסנהדרין הגדולה. על מיקומה המיוחד
של לשכת הגזית ראה דף כה עמוד א, ועל
מיקום הלשכות במקדש ראה 'תרשים
כללי של בית המקדש השני' מדף טז
עמוד א - יז. לביאור השם 'פרהדרין' ראה
להלן דף ח עמוד ב, בגמרא שם שנקראה
גם 'לשכת בלוטין', וכן ראה דף יט עמוד
א.

¹² אף אם הכהן-ממלא-המקום לא הופרש

⁹ הגמרא, בדף לב עמוד ב, מביאה ברייתא
האומרת: 'כל עבודות יום הכיפורים אינן
כשרות אלא בו!', וכן מובא במסכת
הוריות דף יב עמוד ב: 'וכל עבודת יום
הכיפורים אינה כשרה אלא בו'. הרמב"ם
בהלכות עבודת יום הכיפורים פרק א
הלכה ב אומר: 'עבודת כל חמש עשרה
בהמות אלו הקריבין ביום זה אינה אלא
בכהן גדול בלבד, אחד כהן המשיח
[הַמְשִׁיחַ] בשמן המשחה או המרובה
בבגדים, ואם הייתה שבת - אף מוסף
שבת אין מקריב אותו אלא כהן גדול, וכן
שאר העבודות של יום זה כגון הקטרת
הקטורת של כל יום והטבת הנרות הכל
עשוי בכהן גדול נשוי שנאמר וְכִפָּר בְּעֵדוֹ
וּבְעֵד בֵּיתוֹ, 'בֵּיתוֹ' - זֶה אִשְׁתּוֹ'.

¹⁰ הגמרא בדף ו עמוד א מסבירה מהי מטרת
הפרדת הכהן הגדול גם מאשתו. עיקר
העניין מוסבר בכך שיש חשש שמא
בשוגג הכהן הגדול יִטְמָא אם יבוא על
אשתו כששניהם אינם יודעים שהאשה
נידה, או יִטְמָא כשבדיעבד יתברר

רבי יהודה חושש שְׁמָא תְּמוֹת אֶשְׁתוּ
של הכהן הגדול במהלך יום הכיפורים,
ועקב כך לא תקויים המצווה המחייבת
את הכהן הגדול להיות נשוי ביום
הכיפורים, מצווה שנאמרה בפסוק:
וְהָקִיב אֶהְרֶן אֶת-פָּרַח הַחֹטָאֹת אֲשֶׁר-לוֹ
וְכִפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ – ודרשו: בֵּיתוֹ -
זו אשתו, ולכן לדעת רבי יהודה יש
לכלול בהכנות הכהן הגדול ליום
הכיפורים גם נישואין לאשה נוספת על

אשתו הראשונה¹³ - ואין לחשוש גם
למיתתה של השנייה. חכמים דוחים
את דעת רבי יהודה ואת חששו משום
שחשש זה יתקיים גם לגבי האשה
השנייה, השלישית - ואין לדבר סוף¹⁴.

הכהן השורף את הפרה האדומה היה
מופרש למשך שבעה ימים¹⁵ ללשכת

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

לְשַׁרְפֵּת הַפָּרָה מִפְּרִישֵׁי כֹהֵן הַשּׁוֹרֵף אֶת
הַפָּרָה מִבֵּיתוֹ לְלִשְׁכָּה שְׁעַל פְּנֵי הַבֵּינָה,
צְפוּנָה מִזְרָחָה, וּבֵית אֶבֶן הֵייתָה
נִקְרָאת...! להלן משולבים דברי הגמרא
עם הוספות:

- א. הפרה האדומה נשחטה על הר-המשחה
(הוא הר הזיתים), הכהן היה מזה מדמה
שבע פעמים מול פתח ההיכל ואחר כך
היה שׁוֹרֵפָה (ראה דף טז עמוד א).
- ב. כל עשיית הפרה האדומה ושרפתה לא
נעשו ביום הכיפורים.
- ג. התורה לא קבעה זמן לשריפת הפרה
האדומה.
- ד. מאפר הפרה האדומה שעורבבו במי-
מעין ('מים חיים') עשו את 'מי החטאות'
להזאה על טמאי מותים לטהרם.
- ה. הכהן המזה את מי החטאות נשאר טהור
גם לאחר שהיזה על הטמא (ולא כטעות
הנפוצה שמזה מי החטאות נטמא לאחר
שהיזה על הטמא, ראה עוד בדף יד עמוד
א).
- ו. הפרה האדומה הראשונה נשרפה על ידי
משה רבנו בשני בניסן, יום לאחר הקמת
המשכן, כדי לטהר את בני ישראל
לקראת הקרבת הפסח.
- ז. הפרה האדומה איננה קרבן מכל סוג
שהוא.
- ח. הפרה האדומה נחשבת כממונו של
ההקדש.
- ט. הפרה האדומה אינה נעשית כדי לכפר

שבעה ימים לפני יום הכיפורים, הוא
ימשיך בעבודות היום מהמקום בו אירע
לכהן הגדול הפסול שמונע ממנו את
המשך עבודות היום. לכאורה החשש
שְׁמָא יֵאָרַע בכהן הגדול פסול ביום
הכיפורים - מיותר, שהרי אומרת המשנה
באבות (פרק ה משנה ה): 'עֲשֶׂרָה נְסִים
נַעֲשׂוּ לְאַבֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ...וְלֹא אִירַע
קָרִי לכהן גדול ביום הכיפורים', וכן מובא
בדף כא עמוד א' ולא אירע קרי לכהן גדול
ביום הכיפורים ולא נמצא פסול' - אלא
שלא רצו לסמוך על הנס (על פי בית
הבחינה למאירי מסכת יומא דף ב עמוד
א).

- 13 ראה להלן בדף יג עמוד א שהכהן הגדול
חייב להיות נשוי ביום הכיפורים לאשה
אחת בלבד ואם יש לו שתי נשים הוא
חייב לגרש אחת מהן.
- 14 בדף יג עמוד א להלן מבואר מדוע חכמים
לא חוששים למות אשת הכהן הגדול.
- 15 הַפְּרָשָׁה זו למשך שבעה ימים של כהן,
המיועד לשרוף את הפרה האדומה, היא
של כהן הדיוט (פשוט) שנבחר לעשות את
הפרה האדומה ואין הפרשה זו קשורה
להפרשתו של הכהן הגדול או ליום
הכיפורים. הגמרא בדף ח עמוד ב מסבירה
שהכהן הגדול הופרש לקדושה והכהן
העושה את הפרה הופרש לטהרה. הגמרא
מצטטת את המשנה ממסכת פרה פרק ג
משנה א הדנה בהפרשת הכהן העושה את
הפרה האדומה: 'שְׁבַעַת יָמִים קָדָם

הבירה¹⁶.

כדי שלא יבוא הכהן השורף את הפרה
לידי חשש שמא יטמא, כל הכלים
שנצרכו לו בכל שבעת ימי הפרישה
נעשו מחומרים שאינם מקבלים
טומאה, כגון: כלים העשויים מגללי

בהמה, כלים מאבן וכלים שנעשו
מאדמת טיט שלא עברו תהליך ליבון
באש לשם חיזוקם בתום עיצובם, אלא
התייבשו בשמש¹⁷.

כדי להרחיק מדעתם של הצדוקים¹⁸,

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

על חטאים אלא כדי לטהר.

י. הפרה האדומה נקראת גם 'פרת חטאת'
- על אף שהפרה האדומה לא באה לכפר
על חטאים אלא באה לטהר - על פי
הנאמר בספר מדבר פרק יט פסוק ט:
'וְאִשׁ טָהוֹר אֶת אֶפְרַיִם הַכֹּהֵן וְהַנִּיחַ
מִחוּץ לַמִּחְנֶה בְּמִקּוֹם טָהוֹר וְהִיטָה לַעֲלֹת
בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמִי נֹדֶה חֲטָאת
הָאֵל'.

יא. על פי המשנה פרה, פרק ג משנה ה, יש
אומרים שְׁמִימֵי מִשָּׁה רַבָּנוּ עַד חוֹרְבֵן
בית שני נשחטו תשע פרות אדומות ויש
אומרים שבע. וזה לשון המשנה: 'ומי
עֲשָׂאָם? הָרִאשׁוֹנָה עֲשָׂה מִשָּׁה, וְהַשְּׁנִיָּה
עֲשָׂה עֲזָרָא, וְחֹמֶשׁ, מִעֲזָרָא וְאֵילָף, דְּבָרֵי
רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אֹמְרִים, שֶׁבַע
מִעֲזָרָא וְאֵילָף. וּמִי עֲשָׂאָן. שְׁמֵעוֹן הַצִּדִּיק
וְיוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל עָשׂוּ שְׁתֵּי שָׁתִים, וְאֶלֶּיהֶם
עָלָה וְעִינֵי בֶן הַקּוֹף וְחִנְמָאֵל הַמַּצְרִי
וְשִׁמְעָאֵל בֶּן פִּיאָבִי עָשׂוּ אַחַת אַחַת.

יב. בפרשת פרה אדומה, הפותחת את
פרשת חוקת בספר במדבר, יש עשרים
ושניים פסוקים - כל פרק יט.

16 לשכת הבירה נקראת גם 'לשכת בית
האבן' משום שכל הכלים שנצרכו
לשריפת הפרה האדומה היו עשויים
מחומרים שאינם מקבלים טומאה
וביניהם כלי אבן. יש אומרים שלשכת
'בית האבן' הייתה בהר הבית ויש אומרים
בעזרה, ראה בגמרא דף מב עמוד ב.

17 כלי גללים אינם מוזכרים בתורה בין
הכלים המקבלים טומאה (ויקרא פרק יא
פסוק כג ובמדבר פרק לא פסוק כ). נאמר
במסכת מנחות דף סט עמוד ב: 'ככלי

גללים ככלי אדמה ואין מקבלין טומאה,
דאמר מר: כלי אבנים וכלי גללים וכלי
אדמה - אין מקבלין טומאה לא מדברי
תורה ולא מדברי סופרים...! במסכת
שבת דף נח עמוד א (שם מובא כבמסכת
מנחות) רש"י אומר שכלי גללים הם
צְפִיעֵי בְּקָר שְׁעָשׂוּ מֵהֶם כִּלִּים. את המושג
צְפִיעֵי הַבְּקָר אנו מוצאים בספר יחזקאל
פרק ד פסוק טו וממנו לומדים
שהשתמשו בגללים כחומר בעירה: וַיֹּאמֶר
אֵלֵי רָאָה נָתַתִּי לָךְ אֶת-צַפּוּעִי [קרי: צְפִיעִי]
הַבְּקָר תַּחַת גִּלְגֵּי הָאָדָם וְעָשִׂיתָ אֶת לַחֲמֹךְ
עֲלֵיהֶם. (נוסף:

א. שימוש בגללי אדם הוא דבר מאוס
ובזוי (ראה המפרשים במקום).

ב. כלי גללים אומנם אינם מקבלים
טומאה אך כל כלי גללים פוסל את
המקוה).

18 הצדוקים היו כת של יהודים שלא קיבלו
עליהם את התורה שבעל פה ואמרו שעל
הכהן העושה את הפרה האדומה להיות
טהור לגמרי - בניגוד לחכמים המלמדים
שמדין תורה גם טבול יום כשר לעשות
את הפרה האדומה (ראה 'טבול יום'
להלן). במסכת יבמות דף עג עמוד א
לומדים את הפירוש הנכון של המילה
הַטָּהוֹר (עליה נסמכים הצדוקים) שבפסוק
וְהָיָה הַטָּהוֹר עַל-הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחָטְאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכַבֵּס
בְּגָדָיו וְרָתַץ בְּמַיִם וְטָהַר בְּעֶרֶב (במדבר
פרק יט פסוק יט), וכן רש"י מפרש בגמרא
שם: 'הַטָּהוֹר' - שטהרתי לך כאן מכלל
שהוא טמא לדבר אחר כגון טבול יום

דף ב עמוד ב

רבי יוחנן לומד את מקור הפרישה של הכהן הגדול ושל הכהן העושה את הפרה אדומה מציוויו של משה את אהרן ובניו לפרוש מביתם אל פתח אוהל מועד לשבעה ימים - לפני תחילת הקרבת הקרבנות ביום השמיני לחנוכת המשכן²². - ימים אלו נקראים ימי-המילואים²³, ואומר רבי יוחנן: כמו

חכמים הקלו והורו לעשות את הפרה האדומה גם על ידי כהן שאינו טהור לגמרי אלא שהוא טבול יום¹⁹, וכדי לקיים דברי חכמים אלה, בית הדין היה מטמא את הכהן המיועד לשרוף את הפרה האדומה בטומאת שרץ²⁰, אחר כך מטבילו ובלי לחכות לערוב שמש שרף כהן זה את הפרה האדומה²¹.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

יבש. השרץ מטמא אדם או כלים הנוגעים בו. השיעור בגופם או בדמם כדי לטמא הוא כעדשה. איבר שלם של שרץ - מטמא בכלשהו.

21 כאמור מטרת חכמים הייתה להרחיק מדעת הצדוקים שפירשו - בניגוד לדעת חכמים - שהכהן, שטבל לפני שריפת הפרה האדומה, יהיה כשר לעשותה רק לאחר ערוב השמש - כדין כל טובל שעליו לחכות עד ערוב שמשו. במעשה זה בית הדין טימא את הכהן לזמן קצר בלבד ולאחר זמן זה המשיך הכהן לעסוק בעשיית הפרה האדומה.

22 את המשכן חנכו הנשיאים בהקרבת מנחה, בהקטרת קטורת, בהעלאת עולה ובהקרבת חטאת ושלמים.

23 ספר ויקרא פרק ח, פסוקים לג-לד: 'וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ שְׁבַע יָמִים עַד יוֹם מִלֵּאת יְמֵי מִלְאֵיכֶם כִּי שְׁבַע יָמִים יִמָּלֵא אֶת יְדֵיכֶם: כָּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּיוֹם הַזֶּה צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:'. פסוקים אלה מדברים על ציוויו של משה את אהרן ובניו לפרוש מביתם שבעה ימים לפני תחילת הקרבת הקרבנות ביום השמיני לחנוכת המשכן. משה נצטווה להקריב את קרבנות ה-'מילואים' שהיו מיוחדים להקמת המשכן, למשוח את אהרן ובניו וכו' ורק לאחר שבעת ימי המילואים, מכאן אדר עד ר"ח ניסן, היו

שטמא לתרומה דאי ס"ד [שאם יעלה בדעתך] טהור ממש [שאם כוונת התורה במילה 'הטהר' הייתה טהור לגמרי] לישתוק קרא מיניה [מדוע הזכירה התורה שהיה פעם טמא?] ואנא ידענא דטמא אסור בפרה! דהא חטאת קרייה רחמנא! אלא מאי טהור - טהור כל דהו ואשכחן טבול יום דמיקרי טהור דכתיב (ויקרא יד) ורחץ במים וטהר. וכן גם לומדים בדף מג עמוד ב להלן.

19 'טבול יום' הוא אדם (לא רק כהן) שטבל לטהרתו מאחת הטומאות הכתובות בתורה ועל אף טבילתו אינו נטהר לכל דבר ועניין אלא עד שתשקע השמש. עד אז, ולמרות טבילתו, הוא טהור רק לחולין (שאינו מטמא חפצי חולין שנוגע בהם) ולאכילת מעשר שני - אבל הוא עדיין טמא לעניין קדשים ותרומה (בנגיעה בהם או באכילתם, וכן אסור הוא בכניסה לבית המקדש). בשקיעת השמש מסתיים היום שבו הטמא טבל ונשלמת טהרתו. גם הכלים לאפר הפרה האדומה היו כולם טבולי יום.

20 נאמר בספר ויקרא, פרשת שמיני, פרק יא פסוקים כט-ל: 'וְזֶה לְכֶם הַטֵּמָא בַּשָּׂרָץ הַשָּׂרָץ עַל-הָאָרֶץ הַחֵלֶד וְהַעֲכָבֹר וְהַצִּבְּרִי וְהָאֲנָקָה וְהַפֶּלֶךְ וְהַלְטָאָה וְהַחֲמָטִית וְהַתְּנִשְׁמֶת: כָּל אֶחָד מִשְׁמוֹנֵה שְׂרָצִים אֵלֶּה מִטְמֵא רַק כֶּשֶׁהוּא מֵת וְרַק כֶּשֶׁהוּא לַח. שָׂרָץ לֹא מִטְמֵא בַחַיּוּ וְלֹא כֶשֶׁהוּא

הגמרא דנה באופן מקיף בענייני הפרשת הכהן הגדול מביתו בשבעת הימים שלפני יום הכיפורים וכיצד לומדים זאת מהתורה.²⁶

יש ראייה מבית מדרשו של התנא רבי ישמעאל שניתן ללמוד גזירה שווה גם משתי מילים השונות (בשורש המילה), בכתיבתן²⁷ אך בעלות משמעות ומובן

שאז הייתה פרישת אהרן ובניו הכהנים מביתם לשבעה ימים - לפני שהתחילו להקריב את הקרבנות ביום השמיני לחנוכת המשכן²⁴ כך גם עלינו לעשות לדורות, שנאמר שם: 'כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּיוֹם הַזֶּה צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם: 'לַעֲשׂוֹת' - אלו מעשי פרה²⁵, 'לְכַפֵּר' - אלו מעשי יום הכיפורים.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הפרה.²⁶ בדף ד עמוד א הגמרא אומרת: 'שבעת ימים קודם יום הכיפורים מפרשין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין, וכשם שמפרשין כהן גדול כך מפרשין כהן השוורף את הפרה ללשכה שעל פני הבירה צפונה מזרחה...'

27 גזירה שווה היא אחת מהמידות (דרכי הלימוד) שהתורה נדרשת בהן (נכתב גם 'גזירה שווה' ואף מוצאים 'גזירה שווה'). כאשר מופיע בתורה ביטוי או מילה דומים בשני עניינים שונים - ניתן ללמוד את הדין שבענין האחד על הדין שצריך להיות בענין השני. העיקרון הראש וראשון בלימוד גזירה שווה קובע: 'אין אדם דן גזירה שווה מעצמו אלא אם כן למדו מרבו ורבו מרבו עד משה רבנו...' (רש"י במסכת סוכה דף יא עמוד ב, ד"ה 'לא ילפינן'). עיקרון נוסף בגזירה שווה הוא שאין לעקור את הפשט של המילה אותה דנים בגזירה שווה (ראה את הלימוד במסכת יבמות דף כד עמוד א וברש"י ד"ה 'אפיקתיה' שהיוצא מן הכלל הזה הוא בַּיָּבוֹם הנלמד על הפסוק 'וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקִים עַל-שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא-יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל'). במסכת פְּרִתוֹת דף ה עמוד א מדגישה הגמרא, על ידי דברי אמוראים, ש-'אל תהי גזירה שווה קלה בעיניך!' וכך מובא שם: 'א"ר ינאי לעולם אל תהי גזירה שווה קלה בעיניך שהרי פיגול אחד מגופי תורה ולא לימדו

אהרן ובניו הכהנים כשרים לעבודת המשכן. הגמרא גם מבארת מניין לרבי יוחנן ש-'צוה ה' לַעֲשׂוֹת' נדרש על פרה אדומה.

24 בימי המילואים אהרן ובניו היו בעלי הקרבן ומשה היה הכהן היחיד ששימש בכל שבעת ימי המילואים, אהרן שימש רק מהיום השמיני והלאה.

25 הפרה האדומה הראשונה נשרפה על ידי משה רבנו בשני בניסן, יום לאחר הקמת המשכן, כדי לטהר את בני ישראל לקראת הקרבת הפסח. בני ישראל לא נטהרו עד יום זה משום שההזאה המטהרת צריכה להיעשות אל נוכח פני אהל מועד כנאמר בספר במדבר, פרשת חוקת, פרק יט פסוק ד: 'וְלָלַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָה בְּאַצְבָּעוֹ וְהָיָה אֶל-נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל-מוֹעֵד מִדָּמָה שֶׁבַע פְּעָמִים' - וזוהי מצווה שניתן לקיימה רק לאחר הקמת המשכן. נאמר במסכת גיטין סוף דף ס עמוד א ותחילת עמוד ב: 'דאמר רבי לוי: שמונה פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן, אלו הן: פרשת כהנים, ופרשת לויים, ופרשת טמאים, ופרשת שילוח טמאים, ופרשת אחרי מות, ופרשת שתוי יין, ופרשת נרות, ופרשת פרה אדומה, ומפרש שם רש"י: 'ופרשת פרה אדומה - לפי שביום המחרת נשרפה הפרה להיות נטהרין לפסחיהן וקודם לכן לא יכלו לעשותה דבעינן והזה אל נכח פני אהל מועד, והכי אמרינן במסכת מגילה ירושלמי: באחד בניסן הוקם המשכן ושני לו נשרפה

זהים, כמו המילים 'שִׁיבָה' ו-'בִּיאָה'²⁸ -
בתנאי שאין בתורה מילה זהה למילה
ממנה אנו באים ללמוד את הגזירה
שווה.

דף ג עמוד א

הגמרא דוחה אפשרויות רבות לדון
את המילה 'לְכַפֵּר' שלא לעניין יום
הכיפורים²⁹ וכן לענין הפרשת הכהן
הגדול מביתו בשבעת הימים שלפני יום
הכיפורים. כך למשל דוחה הגמרא את
האפשרות לדרוש את המילה 'לְכַפֵּר' על

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

שמיני עצרת, אף שיום זה נחשב לרגל
בפני עצמו לדיני פז'ר קש'ב, משום
שהוא מקושר לחג הסוכות בעניין
הבאת קרבן חגיגה³⁰.

דיני פז'ר קש'ב³¹ ששמיני עצרת נחשב
לגביהם רגל בפני עצמו:

פיס: משום שמשמרות הכהנים³² בשמיני
עצרת כן היו מטילים פיס על הקרבת
הקרבתות, ואילו משמרות הכהנים בחג
הסוכות לא עשו כן, אלא כל אחת
מעשרים וארבע המשמרות הקריבה
את קרבנות החג על פי תור.

ולהקריבו ביום טוב הראשון של הרגל
(אך בדיעבד אפשר להקריבו באחד מימי
אותו רגל). נאמר בשמות פרק כג פסוק
יד: שְׁלֹשׁ רִגְלִים תַּחֲג לִי בַשָּׁנָה. פירוש
המילה רגלים היא פעמים. רש"י מפרש
שם: "רגלים - פעמים וכן (במדבר כב כח)
כי הכיתני זה שלש רגלים". שְׁלֹשׁ רִגְלִים
הוא שם כולל לשלושת החגים: פסח,
שבועות וסוכות. בזמן שבית המקדש היה
קיים היו עולים בחגים אלה לירושלים
לחוג בה את החג ככתוב שְׁלֹשׁ רִגְלִים תַּחֲג
לִי בַשָּׁנָה: אֶת־חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שְׁבַעַת
יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת כֶּאֱשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד
חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי־בֹ יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם וְלֹא
יֵרָאוּ פְנֵי רִיקָם: וְחַג הַקִּצִּיר בְּכוֹרֵי מַעֲשֵׂיֶיךָ
אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאֶסֶף בְּצֵאת הַשָּׁנָה
בְּאֶסְפָּךָ אֶת־מַעֲשֵׂיֶיךָ מִן־הַשָּׂדֶה: שְׁלֹשׁ
פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כְּלִזְכֹּרְךָ אֶל־פְּנֵי
הָאֱלֹהִים ה' (בשמות פרק כג פסוקים יד-יז).
31 פז'ר קש'ב הם ראשי תיבות של: פיס, זמן,
רגל, קרבן, שיר, ברכה - כמפורט בהמשך.
32 הכהנים ששירתו במקדש חולקו לעשרים
וארבע משמרות. כל משמרת חולקה
לשבעה בתי אב. לכל בית אב היה יום
קבוע בשבוע בו שירת במקדש. לכל בית
אב היה ראש בית אב.

הכתוב אלא מגזירה שוה...', א"ר סימאי
לעולם אל תהי גזירה שוה קלה בעיניך
שהרי 'נותר' אחד מגופי תורה ולא לימדו
הכתוב אלא מגזירה שוה...', אמר אבבי
לעולם אל תהי גזירה שוה קלה בעיניך
שהרי בתו מאנוסתו הן הן גופי תורה ולא
לימדה הכתוב אלא מג'ש...', אמר רב
אשי: אל תהי גזירה שווה קלה בעיניך,
שהרי נסקלים הן הן גופי תורה, ולא
לימדה הכתוב אלא מגזירה שווה...'
28 מקור המילים 'שִׁיבָה' ו-'בִּיאָה' הוא
בפסוקים סמוכים בספר ויקרא פרק יד
פסוק לט: 'וְשָׁב הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְרָאָה
וְהָיָה פֶשֶׁה הַנֶּגַע בְּקִירֵת הַבַּיִת: וּפְסוּק
מד: 'וּבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהָיָה פֶשֶׁה הַנֶּגַע
בְּבֵית...'. למרות ששורש המילה וְשָׁב הוא
ש.ו.ב ושורש המילה וּבָא הוא ב.ו.א.,
עדיין לשתיהן אותה משמעות בשני
הפסוקים: תיאור חזרתו של הכהן אל
אותו הבית שראה שבעה ימים קודם -
ולכן אפשר לדרוש את הדינים שנאמרו
בפסוק הראשון על הפסוק השני.

29 המילה 'לְכַפֵּר' שבפסוק: כֶּאֱשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם
הַזֶּה צֹהֵה ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם (ויקרא
פרק ח פסוק לא).

30 בשלוש הרגלים כל אדם חייב להביא
קרבן שלמים הנקרא שלמי-חגיגה,

ובקטורת הסמים³⁵, וכן נחלקו מה כוונת התורה כשאמרה 'עֲשֵׂה לָךְ'³⁶:
א. לר' יאשיה: 'קח־לָךְ' הכוונה 'משלך' – 'מכספך', היינו, שהפר והאיל אותם מקריב הכהן הגדול ביום הכיפורים יִקְנוּ מכספי הכהן הגדול ולא מכספי הצבור - בדיקו כמו שהפר והאיל היו קרבנות יחיד של אהרן, ועל המילים 'עֲשֵׂה לָךְ' אומר רבי יאשיה שכוונת התורה היא שמשה רבנו יעשה את החצוצרות מכספו.
ב. לר' יונתן: בכל מקום בתורה שנכתב 'קח־לָךְ' או 'עֲשֵׂה לָךְ' הכוונה מכספי הצבור פרט לקרבנות של ימי המילואים ושל יום הכיפורים שחייב להביא משל עצמו³⁷.

לא נחלקו רבי יאשיה ורבי יונתן שכוונת הכתוב שאמר 'וַיִּקְחוּ אֵלָיו' –
שהלקיחה היא משל צבור.

רבי יהושע בן לוי ורבי ישמעאל

זמן: משום שמברכים ברכת 'שהחיינו' גם בשמיני עצרת.
רגל: שמיני עצרת נחשב רגל לעניין הזכרתו בתפילות ובברכת המזון³³.
קרבן: משום שבשמיני עצרת מקריבים רק איל אחד, פר אחד ושבעה כבשים ואילו בחג הסוכות היו קרבנות רבים בכל יום,
שיר: משום שלשמיני עצרת היה שיר של יום משלו ושונה בעניינו מעניין חג הסוכות,
ברכה: משום שבו מברכים את בִּרְכַּת-המלך.

דף ג עמוד ב

נחלקו רבי יאשיה ורבי יונתן מה כוונת התורה כשאמרה 'קח־לָךְ' שנאמר בשמן המשחה בפסוק וְאַתָּה קח־לָךְ בְּשָׁמִים ראש מְרִדְרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקִנְיָן בְּשֵׁם מַחְצִיתוֹ חֲמֵשִׁים וּמֵאֲתָיִים וְקִנְיָן בְּשֵׁם חֲמֵשִׁים וּמֵאֲתָיִים³⁴

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

וְרָאָה אֹתוֹ וְחִי (במדבר פרק כא פסוק ח).
37 הכל מודים ש-קח־לָךְ, שנאמר לאהרן בקרבנות המילואים, שמשלו הוא בא כנאמר בספר ויקרא פרק ט, ב: וַיֹּאמֶר אֶל-אַהֲרֹן קח־לָךְ עֹגֶל בְּדָבָר לְחֻטָּאת וְאֵיל לְעֹלָה תָּמִיד וְהִקְרַב לִפְנֵי ה'.
38 על שמן המאור נאמר בספר שמות פרק כז, וְאַתָּה תַּצְוֶהוּ אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלָיו שֶׁמֶן זֵית זָךְ כְּתִית לְמֵאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: ועל פרה אדומה נאמר בספר במדבר פרק יט, ב: זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְאֹמֶר דָּבָר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלָיו פֶּרֶה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵינָבָה מִזֶּם אֲשֶׁר לֹא-עִלָּה עָלֶיהָ עַל:

33 וראה שיטת ר'ת בתוס' ד'ה פז'ר קש'ב שמבאר 'רגל' כחייב האדם ללון בירושלים בשמיני עצרת ולא די בלינה שלן בחג הסוכות, ואת 'ברכה' מבאר כהזכרת שמיני עצרת בברכת המזון ובתפילה.

34 שמות פרק ל פסוק כב

35 שמות פרק ל, פסוק לד: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה קח־לָךְ סָמִים נָטָף וּשְׁחָלֶת וְחִלְבֵּנָה סָמִים וּלְבִנָּה זָכָה בַד בָּבַד יִהְיֶה:

36 שבפסוק: עֲשֵׂה לָךְ שְׂתִי חֲצוּצֹת לְסֹף מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הַעֲדָה וּלְמִסַּע אֶת הַמַּחֲנֹת (במדבר פרק י פסוק ב), ובפסוק: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָךְ שָׂרָף וְשִׁים אֹתוֹ עַל-נֹס וְהָיָה כְּלֵה-נִשּׁוּף

לא נחלקו רבי יהושע בן לוי ורבי
ישמעאל עם רבי יוחנן שֶׁהִפְרִשְׁתָּ
הכהן הגדול היא מהתורה אלא רק
שרבי יהושע בן לוי ורבי ישמעאל
לומדים זאת מהמילה 'לכפר' ואילו רבי
יוחנן לומד זאת גם מהמילה 'לעשות'
וגם מהמילה 'לכפר'.

לומדים מהמילה 'לעשות'³⁹ שֶׁהִפְרִשְׁתָּ
של הכהן העושה את הפרה האדומה
היא מהתורה, ואילו רבי יוחנן אומר
שֶׁהִפְרִשְׁתָּ הכהן העושה את הפרה
האדומה היא מעלה בלבד ואינה
מהתורה.⁴⁰

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

(המגמה להקל) שחכמים הקלו לעשות
את הפרה האדומה על ידי כהן טבול יום
ולא מפני שכך הוא עיקר הדין בפרה (ראה
נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר לעיל דף ב עמוד א).

39 שבפסוק: 'כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוָּה ה'
לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם' (ויקרא פרק ח פסוק
לד).

40 מפרשים שנימוקו של רבי יוחנן הוא
שהפרשת הכהן היא חומרה לאחר הקולא

דף ד עמוד א

בארבעה דברים נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בעניין פרישת הכהן הגדול ביום הכיפורים:		
ארבעת הדברים שבמחלוקת	לר' יוחנן	לריש לקיש
א. מהיכן לומדים את חיוב הפרישה	מימי המילואים: כפי שאז הייתה פרישת אהרן ובניו הכהנים מביתם לשבעה ימים - לפני שהתחילו להקריב את הקרבנות ביום השמיני לחנוכת המשכן ⁴² - כך גם הכהן הגדול ביום הכיפורים טעון פרישה לפני כניסתו לקדש הקדשים.	מפרישת משה לפני שנכנס למחנה שכינה בהר סיני, לפי שנאמר: וַיִּשְׁכֶּן כְּבוֹד-ה' עַל-הָרֹאשׁוֹ וַיִּכְסֹּהוּ הָעֲנָן שְׁשַׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל-מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הָעֲנָן ⁴¹ . לפי פסוק זה משה כוסה בענן שישה ימים ורק ביום השביעי ה' קרא למשה ולכן יש ללמוד 'שכל הנכנס במחנה שכינה - טעון פרישת ששה' - מכאן יש ללמוד שגם הכהן הגדול ביום הכיפורים טעון פרישה לפני כניסתו לקדש הקדשים.
ב. לכמה ימים פורש	שבעה ימים	שישה ימים
ג. מהי סיבת הפרישה	החשש שמא הכהן הגדול יִטְמָא בשוגג אם יבוא על אשתו כשהיא אינה יודעת שהיא ספק נידה.	משום שהכהן הגדול עתיד להיכנס לקדש הקדשים, ו'כל הנכנס במחנה שכינה - טעון פרישת ששה'.
ד. מדוע צריך להזות עליו	כי בימי המילואים הייתה הזאה. ואף שהייתה זו הזאה של דם ולא של מים עדיין יש ללמוד ממנה הזאה במי החטאת על הכהן הגדול משום שהמים באים במקום הדם שהיה בימי המילואים ⁴³ .	משום מעלת כבודו של הכהן הגדול העתיד להיכנס לקדש הקדשים - ואין זה ציווי בתורה.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

כי הפרה האדומה הראשונה נעשתה על ידי משה אחרי ימי המילואים, ביום ב' בניסן - שהוא יום למחרת היום השמיני למילואים.

41 (שמות פרק כד פסוק טז) - לדעת ריש לקיש הענן כיסה את משה שנאמר: וַיִּכְסֹּהוּ הָעֲנָן.

42 ראה בהרחבה לעיל בדף ב עמוד ב.

43 בימי המילואים לא היו עדיין מי חטאת

דף ד עמוד ב

בארבעה דברים נחלקו רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא בפירוש הפסוק: וַיִּשְׁכֶּן כְּבוֹדֹהָ עַל־תֶּרְסִי וַיִּכְסֶּהוּ הָעֵנָן שְׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֱלֹמֶשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי מִתּוֹךְ הָעֵנָן⁴⁴:

1. מתי שכן ה' על הר סיני⁴⁵
2. את מי כיסה הענן⁴⁶
3. למה קרה ה' למשה⁴⁷
4. מתי היה היום השביעי⁴⁸.

הפסוק וַיִּקְרָא אֱלֹמֶשֶׁה וַיִּדְבֶּר ה' אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד לְאֶמְרִי⁴⁹ מלמד דרך ארץ:

בטרם ידבר אדם עם חברו עליו לקרוא לחברו ולהודיעו על רצונו לדבר אתו.

אסור לשומע דבר מחברו לספר לאחרים את שאמר לו חברו - אלא אם אמר לו חברו בפירוש שיש לו רשות לעשות כן, שנאמר: וַיִּדְבֶּר ה' אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד לְאֶמְרִי⁵⁰.

דף ה עמוד א

נחלקו רבי יוחנן ורבי חנינא האם: הסמיכה⁵¹, התנופה⁵², פרישת הכהן הגדול לשבעה ימים⁵³, ריבוי בגדים⁵⁴

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

'לֵאמֹר' אחר 'וַיִּדְבֶּר', היא נדרשת כ-לך' אמור', היינו, אחר שדיבר ה' עם משה יש לו רשות ללכת לומר את הדברים לכל ישראל. ב. המילה לֵאמֹר נדרשת כ-לא אמור' - אל תאמר.

51 סמיכה: לפני הקרבת קרבן בהמה, בין אם לנדבה ובין אם כקרבן חובה, בעל הקרבן מניח את שתי ידיו בין קרני הקרבן ונשען בכל כוחו על ראש הקרבן. (קרבנות הבכור, המעשר והפסח אינם נסמכים). ראה ויקרא פרק ד פסוקים יד-טו, פרק ראשון של מסכת הוריות, מנחות צב עמוד א, תוספתא מנחות י, ד.

52 תנופה: איש המביא קרבן, מטלטל (מניף) את הקרבן לארבע רוחות השמים, למעלה ולמטה, בעזרת הכהן, כשידי הכהן מתחת לידי הבעלים. האמורים, החזה והשוק בקרבן איל השלמים של המילואים ומין מכל מיני הלחמים שהביאו איתו היו טעונים תנופה.

53 ראה לעיל דף ב עמוד א.

54 מינויו של אהרן מכהן פשוט לכהן גדול נקרא 'חינוך', או, 'מילוי ידיים'. כדי להתקדש בקדושה של כהן גדול אהרן

44 שמות פרק כד פסוק טז.

45 לר' יוסי הגלילי: אחר מתן תורה, כי ששית ימים האמורים בפסוק היו תחילות הארבעים יום שעלה משה להר סיני ושבהם הוצרך לפרוש ולהתקדש. לר' עקיבא: מראש חודש סיון - לפני מתן תורה, וששית ימים הם הימים מראש חודש סיון עד מתן תורה.

46 לר' יוסי הגלילי הענן כיסה את משה, לר' עקיבא את הר סיני.

47 לר' יוסי הגלילי: להכין את משה לקבלת עשרת הדברות (לר' נתן - ההכנה הייתה גופנית, לר' מתיא - ההכנה הייתה רוחנית), לר' עקיבא: כדי לחלוק כבוד למשה.

48 לר' יוסי הגלילי ב'ג בסיון, שהוא היום השביעי לאחר מתן תורה - על מנת לקבל את הלוחות ושאר התורה, לר' עקיבא היום השביעי היה ז' בסיון שבו ניתנה התורה למשה ולישראל.

49 קודם נאמר: וַיִּקְרָא אֱלֹמֶשֶׁה וַיִּדְבֶּר ה' אֵלָיו (ויקרא פרק א כ נאמר: וַיִּדְבֶּר ה' אֵלָיו) (ויקרא פרק א פסוק א) - הַקְּרִיאָה קדמה לַדְּבֹר.

50 בסיס הדרשה הוא המילה לֵאמֹר הנדרשת בשני אופנים: א. משום שנאמר גם

ומשיחת שבעה ⁵⁵ - שנעשו בקרבנות המילואים ⁵⁶ - אינן מעכבות ⁵⁷ את הקרבן שיוקרב בדורות הבאים ('לדורות'): 'לר' יוחנן מעכבות ולרבי חנינא אינן מעכבות.

דף ה עמוד ב

כאשר משה מצווה את אהרן ואת בניו הנותרים ⁵⁸ לאכול את קרבנות היום השמיני למילואים הוא אומר שלוש

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

אדם (לאו דווקא כהן) ביום בו מת אחד מהקרובים לו שעדיין לא נקבר ושעליו הוא חייב להתאבל. לכהן אונן אסור לאכול מעשר שני, ביכורים וקדשים וכן אסור לו לעבוד במקדש, ואילו כאן לאחר מות נדב ואביהוא, מצוים אהרן ובניו מפי ה' על ידי משה, כן לאכול את הקרבן על אף שהם אוננים. (לענין אנינות ועבודת כהן גדול כשהוא אונן עיין מסכת זבחים דף קא עמוד א וכן ברש"י שם).

⁶² ויקרא פרק י פסוק יח. ביום השמיני למילואים הוקרבו שלושה שעירים לחטאת: אחד כקרבן ציבור ליום השמיני למילואים, אחד הקריב נחשון בן עמינדב ואחד כחובת קרבן מוסף של (כל) ראש חודש כי היום השמיני למילואים היה ראש חודש ניסן.

⁶³ בפסוק: 'וְאֵת אֲשֶׁר הִחָטְאָת דָּרַשׁ דָּרַשׁ מִשֶּׁה וְהָיָה שֶׁרָץ וְיִקְצֹץ עַל-אֲלֶעָזָר וְעַל-אֵיתָמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן הַנּוֹתָרִם לֵאמֹר: מִדּוּעַ לֹא-אָכַלְתֶּם אֶת-הַחֲטָאֹת בְּמָקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קִדְּשִׁים הוּא וְאֵתָּה אֵתְּנוּ לָלֶם לְשֵׁאת אֶת-עֹנֶן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי ה': הֵן לֹא-הוֹבֵא אֶת-דָּמָה אֶל-הַקֹּדֶשׁ פְּגִימָה אֲכֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בְּקֹדֶשׁ כְּאֲשֶׁר צִוִּיתִי' (ויקרא פרק י, פסוקים טז-יח).

⁶⁴ ביום השמיני למילואים הוקרבו שלושה

לבש במשך כל שבעת ימי המילואים בגדי כהן גדול שמספרם היה מרובה ממספר הבגדים שלבש כהן הדיט (ראה עוד להלן בדף ה עמוד ב ובנֶפֶךְ-אֶסְתֵּר שם), ובלשון התורה: 'וּמִפְתָּח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תִצָּא שְׁבַעַת יָמִים עַד יוֹם מִלְּאֵת יָמֵי מַלְאִיכֶם כִּי שְׁבַעַת יָמִים מִלֵּא אֶת-דִּדְכֶם' (ויקרא ח, לג). על מינויו של כהן גדול בדורות הבאים נאמר בספר שמות פרק כט פסוק כט: 'וּבְגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו לְמִשְׁחָה בָּהֶם וּלְמִלֵּא בָם אֶת-דִּדְכֶם'. ⁵⁵ כחלק מהקדשת אהרן בקדושה של כהן גדול נתנו על ראשו ובין ריסי עיניו את שמן המשחה במשך כל שבעת ימי המילואים.

⁵⁶ בקרבנות המילואים, אהרן ובניו היו בעלי הקרבן ומשה היה הכהן היחיד ששימש בכל שבעת ימי המילואים, אהרן שימש רק מהיום השמיני והלאה.

⁵⁷ 'אינן מעכבות', פירושו: אינן מונעות את המשך העבודה אם לא נעשו.

⁵⁸ היום השמיני למילואים היה ראש חודש ניסן, ביום זה החלו הנשיאים להביא את קרבנותיהם לחנוכת המזבח. בו ביום גם מתו שני בני אהרן.

⁵⁹ ששורשה צ.ו.י.

⁶⁰ ויקרא פרק י פסוק יג.

⁶¹ אֲנִינֹת הוא מצבו של האונן, אונן הוא

שצויה אותם על אכילת המנחה.
ג. **בענין השלמים**⁶⁵ לומדים מהפסוק
שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְחֵזָה הַתְּנוּפָה עַל אֲשֵׁי
הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהִנִּיף תְּנוּפָה לִפְנֵי ה'
וְהִלָּה לָךְ וּלְבָנֶיךָ אֶתְךָ לְחֶק-עוֹלָם כְּאֲשֶׁר
צִוָּה ה' - ולומדים ששריפת החטאת,
במקום לאוכלה, היא שגרמה למשה
לצוות שוב גם על השלמים.⁶⁶

רבי יוסי ברבי חנינא לומד שהיו בימי

המילואים שני דינים שלא נכתבו
בפירוש בשתי פרשיות המילואים
שבתורה: האחד: לבישת מכנסי הכהן⁶⁷
והשני: עשירית האיפה⁶⁸.

רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחאי
לומד שאם משה לא היה קורא את
פרשת צוואת המילואים לפני כל ישראל
ביום הראשון למילואים - היה דבר זה
מעכב את המילואים עצמם.⁶⁹

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

67 מכנסי הכהן הוזכרו בפירוש בפרשת
'תצוה' לפני פרשת המילואים: וְעָשָׂה
לָהֶם מְכַנְסֵי-בָד לְכִסּוֹת בָּשָׂר עֲרוּגָה
מִמָּתְנִים וְעַד-יָרְכִים יִהְיוּ: (שמות כח, מב)
ואחר-כך נאמר: 'וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר-תַּעֲשֶׂה
לָהֶם לְקֹדֶשׁ אֲתָם לִכְתֹּן לִי...' (שמות כט,
א). מיתור האות ו'יו של וְזֶה לומד רבי
יוסי ברבי חנינא היקש לפסוק דלעיל בו
הוזכרו המכנסיים: 'וְעָשָׂה לָהֶם מְכַנְסֵי-
בָד'. 'היקש' הוא השוואה של עניינים
באותו פסוק או באותו דיבור.

68 כל כהן המשמש בקדש בפעם הראשונה
צריך להביא 'מנחת חינוך' שהיא מנחה
של עשירית האיפה-סולת בלולה בשמן
הנשרפת כליל על גבי המזבח שנאמר:
'...וְכָל-מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֹאכַל'
(ויקרא פרק ו, פסוק טז). אם אירע פסול
בכהן גדול, נכנס תחתיו הכהן שהתקינו
לו ואינו צריך חינוך ככהן גדול אלא הוא
ממשיך את העבודה מהמקום שהפסיק
הכהן הגדול - ועבודתו מחנכתו. (ראה
רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק
א הלכה ג).

69 לימודו של רבי שמעון בן יוחאי הוא
מהמילה הַדָּבָר שבפסוק: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-
הַעֲדָה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר-צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת:
(ויקרא ח, ה) ומשום שלא כתוב בהמשך
מהו הַדָּבָר אֲשֶׁר-צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת הרי ודאי
שהיתה זו קריאת פרשת המילואים בה

שעירים לחטאת: אחד כקרבן ציבור ליום
השמיני למילואים, אחד הקריב נחשון בן
עמינדב ואחד כחובת קרבן מוסף של (כל)
ראש חודש (היום השמיני היה ראש
חודש ניסן). שעיר החטאת שנשרף היה
שעיר ראש החודש שאינו בחובת היום
השמיני למילואים ואינו בחובת חנוכת
המזבח. בחובת היום היו שעיר החטאת
שהקריב נחשון בן עמינדב ושעיר
החטאת ליום השמיני - והם לא נשרפו.
טעה משה רבנו כשקצף על אלעזר
ואיתמר על כך ששרפו את החטאת
במקום לאכול אותה, משום שאין חטאת
זו חלק מ-'הוראת שעה' המיוחדת ליום
זה, אלא זוהי חטאת קדשים שדינה
לדורות - וככזו אסור היה להם לאוכלה
בהיותם אוננים על מות אחיהם. משה
הודה בטעותו כנאמר בספר ויקרא פרק י'
פסוקים יט-כ: [יט] וַיִּדְבֹּר אֶהָרֹן אֶל-מֹשֶׁה
כִּי הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת-חַטָּאתָם וְאֶת-עֹלֹתָם
לִפְנֵי יְהוָה וְתִקְרָאנָה אֹתִי כְּאֵלָה וְאֶכְלֹתִי
חַטָּאת הַיּוֹם הַיֵּיטֵב בְּעֵינֵי ה': [כ] וַיִּשְׁמַע
מֹשֶׁה וַיֵּיטֵב בְּעֵינָיו: ואומר רש"י שם:
'הודה ולא בוש לומר לא שמעתי (ת"כ
פרק ב, יב).'

65 ויקרא פרק י פסוק טו.

66 סדר הפסוקים בתורה שונה מסדר
הדברים המובא בגמרא: בתורה הסדר
הוא: מנחה, שלמים, חטאת ובגמרא
מנחה, חטאת ושלמים.

למרות שלכאורה אין בכך עניין הלכתי⁷⁰ שהתורה מתארת את האופן והסדר בו הלביש משה את אהרן ובניו בימי המילואים, הגמרא מסבירה את הפסוקים הדנים בכך ומלמדת שאף לעתיד לבוא, בתחיית המתים, יצטרכו אהרן ובניו להתקדש שוב כפי שהתקדשו בימי המילואים.

נחלקו בני רבי חייא⁷¹ **ורבי יוחנן מה** היה הסדר בו הלביש משה את אהרן ואת

ארבעת בניו בבגדי הכהונה⁷²: חד אמר הלביש את אהרן תחילה ואחר-כך את בניו, וחד אמר הלביש את אהרן ובניו בבת אחת.⁷³

דף ו עמוד א

נחלקו בני רבי חייא ורבי יוחנן ממה היה עשוי אבנטו של כהן הדיוט: חד אמר היה עשוי מפשתן בלבד וחד אמר מכלאי

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

נצטווה משה בפרשת תצוה. מכאן גם לומד רבי שמעון בן יוחאי שאפילו דיבור מעכב.

70 הגמרא אומרת את הדברים בלשון תמיהה: 'כיצד הלבישן? מאן דהוה הוה?'

71 רבי חייא נולד בבבל, עלה לארץ ישראל עם שני בניו יהודה וחזקיה וכאן ייסדו מחדש את לימוד התורה שנשתכחה בפעם השלישית: '...שבתחלה כשנשתכחה תורה מישראל עלה עזרא מבבל ויסדה, חזרה ונשתכחה עלה הלל הבבלי ויסדה, חזרה ונשתכחה עלו רבי חייא ובניו ויסדוה' (סוכה דף כ עמוד א). רבי חייא הוא רבו ודודו של רבי, חי בדורו של רבי והיה תלמיד חבר של רבי. דורו היה דור המעבר שבין התנאים לאמוראים (רש"י במסכת נדה דף כו עמוד א אומר: '...ורבי חייא תנא ואמורא הוא...').

72 לכהן הדיוט (פשוט) ארבעה בגדי כהונה ולכהן גדול שמונה בגדים.

א. בכל ימות השנה הכהן הגדול לבש שמונה בגדים, והם הנקראים 'בגדי זהב' (אף שרק בארבעה מהם היה זהב) אותם לבש לפי סדר זה: מכנסיים, כותונת, אבנט, מעיל, אפוד, חושן, מצנפת, ציצית. בחלק מעבודות יום הכיפורים לבש הכהן הגדול ארבעה בגדים העשויים מפשתן לבן והם הנקראים 'בגדי לבן'. וזה סדר לבישתם:

מכנסיים, כותונת, אבנט, מצנפת.
ב. לכהן הדיוט ארבעה בגדים, ואלו הם על פי סדר לבישתם: מכנסיים, כותונת, אבנט, מגבעת (מצנפת). (ראה שמות פרשת תצוה, פרק כח). כהן שעשה עבודה במקדש בפחות ממספר הבגדים בו הוא חייב, נקרא 'מחוסר בגדים', עבודתו פסולה ועונשו מיתה בידי שמים או מלקות אם התירו בו.

73 לפי הדעה האחת, קודם הלביש את אהרן בכל שמונת בגדיו ואחר-כך הלביש את בני אהרן בארבעת בגדי כהן הדיוט. לפי דעה זו הייתה הפסקה בין חגירת האבנט לכהן הגדול לחגירת הבגדים באבנט בגלל הלבשת הבגדים הנוספים. הדעה השנייה מדגישה את האמירה 'בבת אחת' כדי ללמד שלא הייתה הפסקה בחגירת האבנטים אלא משה הלביש את הכהנים בסדר הבא: א. הלביש את אהרן במכנסיים ובכותונת, ב. הלביש את בני אהרן אהרן במכנסיים ובכותונת ג. חזר אל אהרן וחגר לו את האבנט ד. חגר את האבנט לכל בני אהרן אחד אחר השני (וזו הכוונה 'בבת אחת') ה. השלים את הלבשת אהרן בחמשת הבגדים הנותרים: מצנפת, חושן, אפוד, מעיל וציצית. ו. סיים בהלבשת המצנפת לבני אהרן. (ראה גם לקמן דף כג עמוד ב).

אשתו⁷⁶.

דף ו עמוד ב

אגב הלימוד על הפְּרִשֶׁת הכהן הגדול
שבעה ימים קודם יום הכיפורים גם
מאשתו⁷⁷ - הגמרא מביאה מדיני טמא
מת⁷⁸, בוועל נידה, זב, זבה, מצורע

צמר ופשתים יחדיו, אך לגבי אבנטו של
כהן גדול לא נחלקו שהיה עשוי מכלאי
צמר ופשתים יחדיו.

נאמר במשנה בתחילת הפרק: 'שבעת
ימים קודם יום הכיפורים מפרישין כהן
גדול מביתו ללשכת פרהדרין'. מיתור
המילה מִבֵּיתוֹ⁷⁴ לְמִדִּים שמרחיקים את
הכהן הגדול מאשתו⁷⁵ כי: 'ביתו' – זו

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מבשעת התשמיש, אזי גם הכהן הגדול
נטמא בטומאת נידה ובכך הוא נפסל
לעבודת יום הכיפורים. (לענין פרק הזמן
בו יש חשש לטומאה לאחר תשמיש ועוד,
ראה מסכת נדה דף יד עמוד א במשנה
ובגמרא שם).

77 משום הספק שייטמא בטומאת נדה
שתפסול אותו לעבודת יום הכיפורים.

78 נאמר בספר במדבר בפרשת חקת פרק יט
פסוק יא: 'הִנָּע בְּמַת לְכָל-נָפֶשׁ אֲדָם
וְטָמֵא שְׁבַעַת יָמִים'. על פסוק זה אומר
הספרי זוטא:

'הִנָּע בְּמַת' - נוגע במת טמא אין מת עצמו
טמא נוגע במת טמא אין בנה של שונמית
טמא אמרו בנה של שונמית כשמת כל
שהיה עמו בבית טמא היה טומאת שבעה
וכשחיה היה טהור לקדש חזרו ונגעו בו
טמאוהו הם'. כלומר: פסוק זה אומר
שהִנָּע במת נטמא ואינו אומר שהמת
עצמו טמא. מכאן שעל פי פסוק זה, המת
עצמו אינו טמא, אבל הוא מטמא אדם
וכלים שנגעו בו. הנוגע במת נקרא 'טמא-
מת', ודרגת טומאתו נקראת 'אב
הטומאה'. המשנה במסכת כלים פרק א,
משנה א פותחת: 'אָבוֹת הַטָּמְאוֹת: הַשָּׂרֵץ,
וְשִׁכְבַת זֵרֶע, וְטָמֵא-מֵת, וְהַמְצָרֵעַ בִּימֵי
סָפְרוֹ, וְיָמֵי חֲטָאת שְׂאִין בָּהֶם כְּדֵי הַזֵּיָה,
הָרִי אֵלּוּ מְטַמְּאִין אָדָם וְכָלִים בְּמִגֵּעַ, וְכָלִי
חָרָשׁ בְּאֵזֶר, וְאֵינָם מְטַמְּאִין בְּמִשָּׁא'. בכך
שהמשנה מציינת טמא-מת ברשימת
אבות הטומאה, ואינה מציינת כלל

74 שהרי יכלה המשנה לכתוב: 'שבעת ימים
קודם יום הכיפורים מפרישין כהן גדול
ללשכת פרהדרין' – וגם בלשון זו, ללא
המילה מביתו, ההבנה ברורה באופן חד-
משמעי שהכהן מופרש ללשכת פרהדרין.
75 כאמור לעיל בדף ב עמוד א, לשכת
הפרהדרין הייתה מחוץ לשטח המקודש
ב'קדושת עזרה', ולכן הישיבה, השכיבה
והתשמיש שם מותרים (רש"י). אך ראה
דעת התוספות כאן בד"ה 'מביתו' שמקום
התשמיש היה (יכול להיות) במחילה
מתחת להר הבית, שהרי הר הבית כולו
נחשב 'מחנה לויה' שאין בעל קרי רשאי
להיכנס אליו, ומשום שהמחילות לא
נתקדשו בקדושת הר הבית - הותרו
לתשמיש. (ראה גם לקמן דף כה עמוד א
ודף סט עמוד ב).

76 הסיבה להרחקת הכהן הגדול מאשתו
בשבעת הימים שלפני יום הכיפורים
הייתה החשש שלמרות שאשת הכהן
הגדול בדקה עצמה ונוכחה שהיא טהורה,
עדיין ייתכן מצב שזמן קצר אחרי
התשמיש תימצא ספק נדה. ספק זה יכול
להיות על ידי שתבדוק עצמה שוב, זמן
קצר אחר התשמיש, ותמצא דם שהוא
בוודאות דם נדה, אלא שלא ידוע אם
מקורו אחרי התשמיש ואז הכהן והיא
טהורים, או אם מקורו מבשעת התשמיש
ואז היא נחשבת נידה כבר משעת
התשמיש (כדם שיצא ממש מהרחם -
בשיעור כלשהו - האוסר את האשה
משום נידה מהתורה). אם מקור הדם

ונידה⁷⁹, מהו זמן טבילתם⁸⁰, האם הם מטמאים במגע⁸¹, במשא ובמשכב - ואם

הם כן מטמאים - מה הם מטמאים⁸².

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מקבלים טומאה ועוד, אך איננו דנים בכך (כאן).

ב'דף על הדף', פסחים דף סז עמוד א, מובא: 'כתב הגאון ר' יהושע מנחם אהרנברג זצ"ל בשו"ת דברי יהושע (ח"א סי' נב אותיות יד - טז), דהנה אמרין בגמרא דזב חמור מטמא מת בזה שהטומאה יוצאה מגופו, ועוד מבואר כאן בגמרא דטמא מת הוא לאו דוקא אלא אפי' מת עצמו מותר ליכנס למחנה לוי, וא"כ לכאורה אין חומר בזב ממת עצמו, אלא ודאי מוכח מכאן דהמת אין גופו טמא, אלא הטומאה שורה עליו וע"כ הנוגע בו טמא, משא"כ הזב גופו עצמו טמא, ושפיר הוי זב חמור גם ממת עצמו שהטומאה יוצאה עליו מגופו'.

79 בועל נידה, זב, זבה, מצורע ונידה - כולם טמאים בדרגת אב הטומאה. נעיר כאן שכל בעל חיים, בעודו בחיים, אינו טמא ובכלל זה גם כל אחד משמונת השרצים אינו מטמא כשהוא בחיים אלא רק כשהוא מת ורק כשהוא לח. (ראה נדה דף לה עמוד א ורש"י שם לגבי השעיר המשתלח שהוא גורם טומאה למתעסקים בו אך השעיר עצמו אינו טמא).

80 טמא-מת, זב, זבה, מצורע ומצורעת - טובלים ביום, נידה ויולדת - טובלות בלילה, בועל נידה: לפי הברייתא ולדעת רבי זירא - טובל ביום, ולסברת רב שימי מנהרדעא בועל נידה טובל בלילה.

81 בועל נידה, זב, זבה, מצורע ונידה - כולם מטמאים במגעם אדם וכלים.

82 בטומאת משא ומשכב: א. טמא-מת אינו מטמא משכב ומושב (המדובר כאשר אינו נוגע בהם אלא שוכב על כמה מְזַנְגִּים המונחים זה על גבי זה).

ב. משכב ומושב של בועל נידה מטמא

שהמת עצמו הוא אב-הטומאה, אומר אני שניתן להבין שהמת עצמו אינו אב טומאה. הרב ישראל מאיר לאו שליט"א כותב בספרו יחל ישראל סימן עה: 'ומ"מ מוכח בדברי המגן אברהם שאם מת עצמו טהור, אין איסור להכניסו למקדש בכל גוונא, ולפיכך בודאי שאין הוכחה לענין טמא מת אם יכול להכנס, שהרי המת טהור! והאדם הטמא מת - טמא. והמגן אברהם עצמו כתב גם נפקא מינה דוקא לענין הזאה שלישי ושביעי לכשיחיו המתים, ובאמת כדבריו מבואר בספרי זוטא עצמו שהביאו באותו ענין שבן השונמית טהור, והיינו כאמור משום שהמת עצמו אינו טמא, וכמו שנתבאר'. המושג 'אבי אבות הטומאה', הנפוץ, בטעות, כתיאור דרגת טומאתו של המת, אינו קיים כלל לא במקרא, לא במשנה, לא בתלמוד הבבלי, לא בתלמוד הירושלמי ולא בכתבי הרמב"ם. לראשונה אנו פוגשים את המושג 'אבי אבות הטומאה' במדרשים ובפירושו של רש"י על המילים 'תִּטְמָא עֲדֵהָעֶרֶב' שבפסוק: 'וְכָל אֲשֶׁר יִגְעֲבוּ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגֶעַת תִּטְמָא עֲדֵהָעֶרֶב' (במדבר יט, כב). וכך מפרש שם רש"י:

'טמא עד הערב - מכאן למדנו שהמת אבי אבות הטומאה והנוגע בו אב הטומאה ומטמא אדם זהו פירושה לפי משמעה והלכותיה ומדרש אגדה העתקתי מיסודו של רבי משה הדרשן וזהו'.

ברור שהמושג "אבי אבות הטומאה" - שהתחדש מאוחר יותר - לא יוצר שום הבדל הלכתי-דיני מ-"אב הטומאה" המופיע במשנה, בתלמוד או בכתבי הרמב"ם (נבהיר שחזן מנגיעה במת, יש עוד אופנים שהמת יכול לגרום לטומאה, וכן יש דינים וחילוקים בדבר משך זמן הטומאה, דרכי הטהרה, אילו כלים

בציבור ולכהן הגדול שהוא טמא מת מותר לכתחילה לעבוד במקדש ביום הכיפורים.

דעת רב נחמן: מות אדם באופן פתאומי, ושבכך יטמא הכהן בטומאת מת, שכיח פחות ממצב שזמן קצר אחרי התשמיש תימצא אשתו ספק נידה.

דף ז עמוד א

‘הוּי פִּיקַח וְשִׁתּוּק!’ – ‘היה פיקח ושתוק!
- כך אומרים לכהן על מנת שימשיך
להקריב את מנחת-הנסכים⁸⁶ שנטמאה

הגמרא דנה האם ההיתר של כהן טמא-
מת להקריב קרבן ציבור⁸³ הוא מכורח
מציאות מיוחדת או שההיתר הוא
מוחלט⁸⁴.

מובאות שתי דעות מדוע לא חששו
שהכהן הגדול יטמא בטומאת מת בימי
פרישתו אבל כן חששו לטומאת אשתו⁸⁵,
ומשמעות הדבר היא שלא הוגבלה
כניסת אנשים אל מקום פרישתו של
הכהן הגדול - ולא חששו שמא פתאום
ימות שם אחד האנשים:
דעת רבא: טומאת מת הותרה

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

קרבן בציבור שאין לו זמן קבוע אינו
דוחה את הטומאה. עיקרה של האמירה:
‘טומאה הותרה בציבור’, או האמירה,
‘טומאה דחוייה בציבור’ היא שֶׁהִתְּרָה או
דחייה של ההקרבה בטומאה תלויה
בקביעות זמן הקרבן - זאת למרות
השימוש במילה ‘בציבור’. ההסבר להבנה
זו הוא בעובדה שמרבית קרבנות הציבור
זמנם קבוע, ומרבית קרבנות יחיד אין
זמנם קבוע. כך שכוונת הגמרא רחבה
יותר ואינה מדברת רק על הקרבת קרבן
ציבור (כמו קרבן התמיד). לכן, ולפי
ההרחבה הנל נאמר: דין כהן טמא-מת
העושה עבודה במקדש שונה בקרבן יחיד
כאשר יש או אין לו זמן קבוע, לעומת
קרבן ציבור כאשר יש או אין לו זמן
קבוע.

⁸⁵ ומשמעות הדבר היא שלא הוגבלה כניסת
אנשים אל מקום פרישתו של הכהן הגדול
- ולא חששו שמא פתאום ימות שם אחד
האנשים.

⁸⁶ ‘מנחת נסכים’ היא מנחה הבאה עם קרבן
עולה, עם קרבן שלמים, או עם חטאת
ואשם של מצורע. שמה של המנחה,
‘מנחת נסכים’, בא לה משום שמביאים

אוכלין ומשקין בטומאה קלה (המושב
והמשכב שלו נעשים רק ראשון
לטומאה).

ג. משכב ומושב של זב, זבה, מצורע ונידה
מטמא אדם וכלים בטומאה חמורה
(שהמושב והמשכב שלהם נעשים אב
הטומאה).

⁸³ קרבן ציבור שמותר להקריבו בטומאה
נלמד מלשון היחיד בדן קרבן פסח שני:
‘... אִישׁ אִישׁ כִּי-יְהִי-טָמֵא | לִנְפֹשׁ אוֹ
בְּלֶרֶךְ רִחְקָה לָלֶם אוֹ לְדִרְתֵּיכֶם וְעִשָּׂה פֶסַח
לֵה’...’ (במדבר פרק ט פסוק י), מלשון
היחיד ‘איש’ בו נוקטת התורה לַמִּדִּים:
יחיד נדחה ואין ציבור נדחה וע’כ אף
בטומאה אין דוחים קרבן ציבור. קרבנות
שקבוע להם זמן ואין אפשרות להקריבם
בטהרה מוקרבים אף בטומאה. מקרים
כאלה אנו מוצאים כאשר הכהנים, או כלי
השרת או מרבית הקהל הם טמאי מת.

⁸⁴ ביסוד הדין: בקרבן יחיד כהן טמא-מת
אינו נכנס כלל למקדש, ואם עבר והקריב
עבודתו פסולה; ואילו כהן טמא-מת
מותר לו להקריב קרבן ציבור והקרבן
כשר. עם זאת לומדים שכל קרבן, אפילו
קרבן יחיד, שיש לו זמן קבוע דוחה את
הטומאה והכהן הטמא יכול להקריבו, וכל

ריצוי ציץ בקרבן ציבור שנאלצו לעשותו בטומאה: לרב נחמן לא צריך ריצוי ציץ - משום שלדעתו טומאה הותרה בציבור, ולרב ששת צריך ריצוי ציץ - משום שלדעתו טומאה דחוייה בציבור⁸⁹.

דף ז עמוד ב

נחלקו רבי שמעון ורבי יהודה אם הציץ מרצה גם כאשר אינו על מצח הכהן הגדול אלא תלוי על מתלה: לר' שמעון

בידו תוך כדי הקרבתה. הנהגה זו הייתה במקרה שאין מנחת נסכים אחרת להביא תחת זו שנטמאה, וגם כדי למנוע הבנה לא נכונה של אחרים שעלולים לחשוב שמותר להקריב גם מנחת יחיד שנטמאה.

ציץ הזהב⁸⁷ היה מרצה (מכפר) כאשר קדשים הוקרבו שלא כהלכה⁸⁸.

נחלקו רב נחמן ורב ששת האם צריך

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

הציץ בספר שמות פרק כח פסוק לו: 'כִּמְיֵן טָסַל זֶהב הָיָה, רוּחַב ב' אַצְבָּעוֹת, מִקִּיף עַל הַמִּצַּח מֵאוֹזֵן לְאוֹזֵן'. על הציץ היה כתוב קֹדֶשׁ לַה' באותיות וולטות. הציץ נקשר למצח הכהן הגדול על ידי פתילי תכלת. נאמר בתורה בספר שמות פרק כח פסוקים לו-לח: 'וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב טְהוֹר וּפְתִיחַת עָלָיו פְּתוּחֵי חֹתָם קֹדֶשׁ לַה': וְשָׂמְתָּ אֹתוֹ עַל-פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל-הַמִּצְנֶפֶת אֶל-מִלּוֹ פָּנֵי-הַמִּצְנֶפֶת יְהִיָּה: וְהָיָה עַל-מִצַּח אֶהְרֹן וְנִשָּׂא אֶהְרֹן אֶת-עֹנֵן הַקֹּדֶשִׁים אֲשֶׁר יִקְדָּשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל-מִתְּנֵת קֹדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל-מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה'.' (ראה סוכה דף ה עמוד א שרבי אליעזר בנו של רבי יוסי מספר שראה את הציץ ברומי וכתוב עליו בשורה אחת קֹדֶשׁ לַה').

88 אם הכהן הקטיר קִמְץ-מנחה (הקִמְץ הוא מלוא הכמות הנכנסת לשלוש אצבעות אמצעיות של היד) שנטמאה או את האמורים שנטמאו - הציץ מַרְצָה (מכפר) והקרבתו כשר. הציץ לא מרצה על קומץ מנחה שנטמאה או אמורים שנטמאו אם יצאו מחוץ לעזרה וחזר והכניסם שוב - במקרה זה הקרבן פסול.
89 לרב ששת הכהן בא באיסור, שהרי לדעתו הטומאה דחוייה, ולכן הציץ מרצה על הטומאה הדחוייה איתה בא הכהן.

עמה יין לנסך על גבי המזבח. 'נְסֻכִּים' הוא סוג של קרבן מן הצומח המובא כיון. בעל קרבן עולה או שלמים (בין יחיד בין ציבור) חייב להביא יחד עם קרבנו גם נסכים. כמות היין שעליו להביא נמדדת ביחידת הין (כ 3.6 ליטר) והיא משתנה לפי סוג הבהמה המוקרבת: לפר מביא חצי הין (1.8 ליטר), לאיל מביא שליש הין (1.2 ליטר), לכבש או לכבשה מביא רבע הין (0.9 ליטר). אדם יכול לנדב או לנדור רק נסכים, ללא קרבן, ואז כמות היין שיביא לא תפחת מרבע הין. וכך לשון התורה בספר במדבר פרק טו פסוקים ד-י: 'וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב קֶרְבָּנוֹ לַה' מִנְחָה סֶלֶת עֶשְׂרוֹן בָּלוּל בַּרְבֵּיעִית הֵהִין שָׁמֶן: וַיִּיֵּן לְנֹסֶךְ רְבִיעִית הֵהִין תַּעֲשֶׂה עַל-הָעֹלָה אוֹ לִזְבַּח לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד: אוֹ לְאֵיל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֶלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרִינִים בָּלוּלָה בְּשָׁמֶן שְׁלֹשִׁית הֵהִין: וַיִּיֵּן לְנֹסֶךְ שְׁלֹשִׁית הֵהִין תַּקְרִיב רֵיחַ-נִיחֹחַ לַה': וְכִי-תַעֲשֶׂה בֶן-בֶּקֶר עֹלָה אוֹ-זֶבַח לִפְלֹא-נֶדֶר אוֹ-שְׁלָמִים לַה': וְהִקְרִיב עַל-בֶּן-הַבֶּקֶר מִנְחָה סֶלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִינִים בָּלוּל בְּשָׁמֶן חֲצִי הֵהִין: וַיִּיֵּן תַּקְרִיב לְנֹסֶךְ חֲצִי הֵהִין אֵשֶׁה רֵיחַ-נִיחֹחַ לַה':.' (ניסוך המים" על גבי המזבח בחג הסוכות הוא סוג אחר של נסכים).

87 ציץ הזהב הוא אחד משמונת בגדי הכהונה של הכהן הגדול. רש"י מתאר את

שחייב האדם למשמש בהן שלא להסיח הדעת מהן⁹³.

רבי יהודה ורבי שמעון דורשים באופנים שונים את הפסוק וְהָיָה עַל-מִצַּח אֶהָרֹן וְנִשָּׂא אֶהָרֹן אֶת-עֹנֶן הַקִּדְשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל-מִתְנַת קִדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל-מִצָּחוֹ⁹⁴ תְּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה' (שמות פרק כח פסוק לח): לפי רבי יהודה הציץ מְרַצָּה רק כשהוא על מצח הכהן הגדול ולר' שמעון הציץ מְרַצָּה כשהוא ראוי למצח כגון שאינו שבור. גם רבי יהודה מסכים שציץ ראוי למצח רק כשאינו שבור אלא שהוא לומד זאת מיתור האות ו' שבמילה מִצָּחוֹ.

בהביאה מקורות למחלוקות בין התנאים רבי מאיר ורבי יוסי, הגמרא חוזרת לשאלה האם טומאה בציבור הותרה או דחוייה⁹⁶ ביום הכיפורים⁹⁷. אחת המחלוקות דנה באפשרות להסביר

מְרַצָּה (מכפר) - לר' יהודה לא⁹⁰.

גם נחלקו רבי שמעון ורבי יהודה אם ביום הכיפורים יש צורך בריצוי ציץ. לר' שמעון צריך (כדעת רב ששת שטומאה דחוייה בציבור) לר' יהודה לא צריך⁹¹.

לכל הדעות ציץ שבור אינו מרצה.

מהמילה תְּמִיד שבפסוק '... וְהָיָה עַל-מִצָּחוֹ תְּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה'" לומדים שאסור לכהן הגדול להסיח את דעתו מן הציץ ולכן ימשמש בו 'בכל שעה ושעה'.

דף ח עמוד א

אי-הסחת הדעת מהתפילין נלמדת מכעין קל וחומר: מה הציץ שעליו כתוב שם ה' פעם אחת וצריך הכהן הגדול למשמש בו 'בכל שעה ושעה' - קל וחומר לתפילין - שמוזכר בהם שם ה' עשרים ואחת פעמים⁹² (בכל ארבע הפרשיות) -

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

⁹³ בימינו, הרוב לא מניחים תפילין במשך כל היום אלא רק בתפילת שחרית, זאת משום החשש שאין אנו יכולים שלא להסיח את הדעת מהן (ראה שלחן ערוך, אורח חיים לז, ב).

⁹⁴ על-מִצָּחוֹ - הלימוד לדעת כולם הוא שמיקום הציץ על המצח מעל העיניים.

⁹⁵ תְּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה' - לר' יהודה - אסור להסיח דעתו מהציץ, לר' שמעון הציץ מרצה תמיד אף אם הוא לא על המצח (ושאינו שבור).

⁹⁶ ראה לעיל דף ו עמוד ב - ובמחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון, וכן ראה בהרחבה להלן דף נ עמוד א.

⁹⁷ שאלת הגמרא היא על יום הכיפורים

⁹⁰ ראה להלן דף ח עמוד א

⁹¹ וסובר רב ששת שטומאה הותרה בציבור - ראה עמוד א.

⁹² הריטב"א כותב שלמרות שקדושת הציץ חמורה יותר מקדושת תפילין, משום שהציץ הוא במקדש וגם שהוא אחד מבגדי הכהן הגדול, האיסור להסיח את הדעת בא מִשֵּׁם ה' המוזכר בציץ ובתפילין: בתפילין מספר האזכורים של שם ה' רב יותר לכן גם איסור היסח הדעת מהתפילין רב יותר. הרמב"ם כותב שקדושת התפילין גדולה מקדושת הציץ משום שמספר האזכורים של שם ה' בתפילין גדול יותר (הרמב"ם קדם לרבי יום טוב בן אברהם אלאשבילי - הריטב"א, ב 115 שנה).

על כהן גדול לבין ההזאה על הכהן השורף את הפרה האדומה:

א. את הכהן הגדול יש להפריש שבעה ימים קודם יום הכיפורים, דהיינו ביום ג' בתשרי¹⁰³ כך יוצא שאם יחול היום הרביעי לפרישתו ביום שבת, לא יזו עליו אלא רק יום אחד משבעת ימי הפרישה, ואם היום הרביעי לפרישתו אינו שבת לא יזו עליו יומיים: לא ביום הרביעי לפרישתו ולא ביום שבת. ואילו הפרשת הכהן השורף את הפרה האדומה תיעשה תמיד ביום רביעי בשבוע¹⁰⁴ - כך ייצא שתמיד יום שבת יהא היום הרביעי לפרישתו - וההזאה

את השאלה בהסתמך על ברייתא הדנה במספר ההזאות⁹⁸ שהיו מזים על הכהן הגדול ועל הכהן השורף את הפרה⁹⁹ בשבעת ימי פרישתם¹⁰⁰.

דף ח עמוד ב

לאחר קושיית רבי יוסי בר חנינא,
המראה כי ההזאה ביום הרביעי להפרשת הכהן הגדול מותרת¹⁰¹, ולאחר דברי הגמרא שאסור באיסור דרבנן להזות בשבת על טמא מת¹⁰² - באה הגמרא (רבא) למסקנה שיש להבחין בין ההזאה

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

סגן הכהנים אומר שעל הכהן הגדול מזים ביום השלישי וביום השביעי ואילו על הכהן השורף את הפרה מזים בכל שבעת ימי הפרישה.

101 בלשון הגמרא: 'מתקיף לה: בשלמא ראשון - שמא שלישי, שני - שמא שלישי, שלישי - שמא שלישי, חמישי - שמא שביעי, שישי - שמא שביעי, שביעי - שמא שביעי. אלא רביעי למה לי הזאה כלל? לא בשלישי איכא לספוקי, ולא בשביעי איכא לספוקי!'

102 ומאחר שאחד מימי הפרישה חייב להיות שבת יוצא שבשבת לא מזין על הכהן הגדול.

103 בלי להתחשב באיזה יום בשבוע חל ג' בתשרי

104 התורה לא קבעה זמן לשריפת הפרה האדומה ולכן אפשרית מסקנת הגמרא (אביי) שהפרשת הכהן השורף את הפרה האדומה תיעשה תמיד ביום רביעי בשבוע כדי שהיום הרביעי לפרישה יחול בשבת בה אסרו חכמים את ההזאה משום שבות. ('שבות' היא פעולה שאינה באיסור תורה מפורש)

בלבד משום שאת הפרה האדומה שחטו בהר הזיתים ולא במקדש (לא ביום הכיפורים), פרה אדומה אינה דוחה טומאה, אינה נחשבת קרבן ציבור ואינה נעשית כדי לכפר על חטאים אלא כדי לטהר מטומאה.

98 זריקת אפר פרה אדומה המעורב במים על טמא-מת נקראת הזאה. היה חשש שהכהן נטמא לפני פרישתו בטומאת מת בלי ידיעתו, ולכן עולה שאלת ההזאה שעיקרה ומטרתה לטהר את הכהן אם נטמא. (יש גם הזאות על מצורע והזאה מדם קרבנות מסוימים, שלא בענייננו).

99 הפרה האדומה נשחטה על הר הזיתים והכהן היה מזה מדמה שבע פעמים מול פתח ההיכל. אחר כך היה שורפה. מאפר הפרה האדומה שעורבבו במי-מעין ('מים חיים') עשו את 'מי החטאת' להזאה על טמאי מתים לטהרם. הפרה האדומה לא באה לכפר על חטאים.

100 מובאים דברי רבי מאיר האומר שמזין בכל שבעת ימי הפרישה גם על הכהן הגדול וגם על הכהן השורף את הפרה, רבי יוסי אומר שמזין ביום השלישי וביום השביעי לפרישה גם על הכהן הגדול וגם על הכהן השורף את הפרה, רבי חנינא

מַעֲנִינָא דִּיּוֹמָא עִם נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר **פרק ראשון**
שְׁבַעַת יָמִים
דְּפִים ב - כּא

עליו תיעשה שישה ימים: בכל ימות פרישה חוץ משבת¹⁰⁵. הדעות שהובאו

ההזאות על הכהן הגדול ביום הכיפורים	ההזאות על הכהן השורף את הפרה
רבי מאיר	לדעת רבי מאיר בכל יום יש ספק בשלישי ובשביעי לכן: מזין בכל שבעת הימים
רבי יוסי	לדעת רבי יוסי אין מצווה להזות בזמן דווקא, לכן: מזין רק בשלישי ובשביעי
רבי חנינא סגן הכהנים	מזין רק בשלישי ובשביעי
	מזין בכל שבעת ימים

הגדולה בכסף¹⁰⁷ הלשכה הוחלף¹⁰⁸ בכל שנים עשר חודש¹⁰⁹, הוחלף שמה ל-'לשכת הפרהדרין' שמשמעו 'לשכת פקידי המלך', שם המצביע על ירידת קרנה של הלשכה אליה הופרש הכהן

שְׁמָה הַקּוֹדֵם שֶׁל 'לְשַׁכַּת הַפְּרֵהֲדֵרִין' -
 אליה הופרש הכהן הגדול היה 'לשכת בלווטי' שמשמעו ביוונית 'לשכת השָׁרִים והאנשים הנכבדים'. לאחר שהתחילו בסוף בית שני¹⁰⁶, לקנות את הכהונה

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

אותן בכל שנה ושנה.
 107 אין קונים כהונה בכסף! אלא שבאותה תקופה היה זה אחד מהמעשים הרעים שנעשו על ידי אנשים מסויימים. ראה מאמר רבי אסי, להלן דף יח עמוד א, כיצד תמורת כסף מינה ינאי המלך את יהושע בן גמלא לכהן גדול.

108 רש"י אומר שהחליפו את הלשכה כל י"ב חודש וכל כהן שבא במקום הכהן שמת היה הורס את הלשכה 'ובונה בנין נאה מן הראשון שתהא קרויה על שמו ונמצא מתחלפת כל שנה ושנה'. לדעת הרמב"ם לא הלשכה הוחלפה אלא היושבים בלשכה הם שהתחלפו בכל שנים עשר חודש, כפי שעשה אז השלטון לכל הפקידים הזוטרים. ראה להלן דף ט עמוד א ובגמרא שם שיותר משלוש מאות כהנים גדולים שימשו בבית שני.

109 כפי שעשה אז השלטון לכל הפקידים הזוטרים.

105 כ"י:
 א. אם נטמא ביום ראשון בשבוע מזין עליו ביום רביעי וביום ראשון הבא,
 ב. אם נטמא ביום שני בשבוע מזין עליו ביום חמישי וביום שני הבא,
 ג. אם נטמא ביום שלישי בשבוע מזין עליו ביום ששי וביום שלישי הבא.

106 הבית השני נבנה ב- 3410 לבריאת העולם היא שנת ג'ת"י (350 לפנה"ס) ועמד 420 שנה עד 3830 לבריאה היא שנת ג'ת"ל. ראה להלן דף ט עמוד א ובגמרא שם שבתקופה זו שימשו יותר משלוש מאות כהנים גדולים, יחס המצביע על האפשרות שמביא רש"י שרוב הכהנים הגדולים בימי בית שני היו רשעים ולכן מתו תוך שנת כהונתם הראשונה. יש דעה שלא מתו אלא נתמנו לשנה אחת או ליום כיפורים אחד בלבד ('הדורות מראש'). בתוספתא מסכת יומא פרק א הלכה ז כתוב: 'משרבו מלכים התקינו להיות מעמידין כהנים והיו מעמידין

הגדול.

דף ט עמוד א

פירוש 'פרהדרין' בארמית הוא פורסי¹¹⁰.

בעניין החלפת הכהנים הגדולים בכל

שנים עשר חודש¹¹¹ - בימי בית שני - מובאת דרשה בשם רבי יוחנן על הפסוק 'וְרָאָתָה' תוֹסֵף יָמִים וְשָׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצְרָנָה¹¹²:

א. 'וְרָאָתָה' תוֹסֵף יָמִים... - זה מקדש ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים ולא שמשו בו אלא שמונה עשר¹¹³

כהנים גדולים¹¹⁴,

ב. '...וְשָׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצְרָנָה' - זה מקדש שני שעמד ארבע מאות ועשרים שנה ושמשו בו יותר משלש מאות כהנים... צא וחשוב: כל אחד ואחד לא הוציא שנתו - משום שהיו רשעים.

אומנם רוב הכהנים הגדולים בבית שני

היו רשעים אך היו גם כהנים גדולים שהיו צדיקים, מהם מוזכרים ארבעה:

שמעון הצדיק¹¹⁵, יוחנן כהן גדול¹¹⁶, ישמעאל בן פאבי¹¹⁷, רבי אלעזר בן

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

גדול מתחילת בית שני, היה האחרון שנותר מהכנסת הגדולה, אלכסנדר מוקדון השתחוה לשמעון הצדיק (ראה המקרה במלואו לקמן דף סט עמוד א).

116 זהותו המוחלטת של יוחנן כהן גדול אינה ברורה ויש דעות שונות לגבי מי הוא היה מבין כל אלה ששמו היה 'יוחנן' ובאיזה תקופה בבית שני חי. המשנה פרה פרק ג משנה ה אומרת יוחנן כהן גדול שרף שתי פרות אדומות: '... הָרָאשׁוֹנָה עֲשֵׂה מִשָּׁה, וְהַשְּׁנִיָּה עֲשֵׂה עֲזָרָא, וְחִמֵּשׁ, מִעֲזָרָא וְאֵילָךְ, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחִכְמִים אֹמְרִים, שֶׁבַע מִעֲזָרָא וְאֵילָךְ. וְיָמִי עֲשָׂאן. שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק יוֹחֲנָן כָּהֵן גָּדוֹל עָשָׂה שְׁתֵּי שָׁנִים, אֶלְיָהוּעִינִי בֶן הַקּוֹף וְחִנְמָאֵל הַמְּצָרִי וְיִשְׁמַעְאֵל בֶּן פִּיאָבִי עָשָׂה אֶחָת אֶחָת. יוֹחֲנָן כָּהֵן גָּדוֹל שִׁימֵשׁ בְּאִמּוֹנָה שְׁמוֹנִים שָׁנָה אֶךְ בְּסוֹף יָמָיו נַעֲשֶׂה צְדוּקִי (ראה לקמן דף כט עמוד א).

117 ישמעאל בן פאבי שימש עשר שנים. היה צדיק למרות משפחתו הרשעה ואמו העשירה (ראה לקמן דף לה עמוד ב), וזה לשרוף פרה אדומה (ראה המשנה פרה פרק ג משנה ה).

110 המילה פורסי, או פורסיה, מופיעה בכל התלמוד הבבלי רק בארבעה דפים. וכך היא מתפרשת על ידי רש"י לפי העניין בכל מקום: כאן מפרש רש"י את המילה פורסי כ'פקיד המלך, במסכת יבמות דף מה עמוד ב מפרש רש"י בד'ה 'בפורסי דבבל' - 'גבאים ממונים על ישראל', במסכת שבת דף קנד עמוד א בד'ה 'ואמרי לה אבנה דרב מרי בר רחל' - מפרש רש"י את 'בפורסיה דבבל' - 'שוטרים'. במסכת גיטין דף כח עמוד ב מפרש רש"י את הצירוף: 'פורסי שנמג' כאמירה בשפה הפרסית שפירושה 'פסק דין'.

111 ראה לעיל דף ח עמוד ב.

112 משלי פרק י פסוק כז

113 יש גרסאות לפיהן 'שנים עשר' ויש גרסאות לפיהן 'שמונה'. ראה תוספות ד'ה 'ולא שימשו'.

114 לפי חשבון ממוצע כל כהן גדול בבית ראשון שימש מעל 23 שנים, פרק זמן המראה שהכהנים בבית ראשון האריכו ימים.

115 שמעון הצדיק שימש ארבעים שנה ככהן

אומנם רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יוחנן אמר ששילה חרבה בגלל גילוי עריות וביזוי הקדשים¹²¹, אבל את מה שכתוב 'וְאֵת אֲשֶׁר-יִשְׁכְּבוּן אֶת-הַנָּשִׁים...' מפרש רבי שמואל בר נחמני שכוהני שילה לא ממש שכבו עם הנשים, אלא שהכתוב מעלה עליהם כאילו שכבו, משום שעכבו את הקרבת קרבנות הנשים¹²².

חרסום¹¹⁸.

מקרה נוסף בו חטאו הכהנים היה בתקופה הקודמת לבית שני: התנא רבי יוחנן בן תורתא¹¹⁹ אומר כי חטאיהם של כוהני שילה בגילוי עריות וביזוי הקדשים¹²⁰ הם שגרמו שתיחרב שילה.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

ישראל מפיסו ואומר לו לא כשוף ולא כשפים עשיתי אלא כך וכך הסחתי לה באזנה ועמדה וחרשה, מיד נתיירא הגוי, אמר ומה אם פרה שאין לה לא שיחה ולא דעת הכירה את בוראה ואני שייצרני יוצרי בדמותו ונתן בי דעת איני הולך ומכיר את בוראי, מיד בא ונתגייר, ולמד וזכה לתורה והיו קוראים שמו יוחנן בן תורתא, ועד עכשיו רבותינו אומרים הלכה משמו'.

120 בספר שמואל פרק ב פסוק כב נאמר על בני עלי הכהן: 'וְעָלִי זָקֵן מְאֹד וְשָׁמַע אֶת כָּל-אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּן אֶת-הַנָּשִׁים הַצְבָּאוֹת פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד'. וראה מסכת שבת שדעת רב שרק חפני חטא ופנחס לא חטא.

121 ישנה גירסה אחרת לגמרא זו האומרת רבי יונתן ולא רבי יוחנן. אומנם רבותיו המובהקים של האמורא רבי שמואל בר נחמני היו רבי יונתן (פסחים דף כד עמוד א) ורבי יהושע בן לוי (תלמוד ירושלמי, ראש השנה, פרק ד הלכה ד) אך הוא למד גם מרבי יוחנן (תלמוד ירושלמי, תרומות, תחילת פרק ה). על האמורא רבי שמואל בר נחמני נאמר שהוא 'בעל אגדה' משום שהיה ידוע כבקיא בתחום, ואכן רבי שמואל בר נחמני מוזכר בתלמוד בעיקר בהביאו דברי אגדה.

122 אשה שהייתה זבה, או יולדת עניה שנטהרה מטומאתה מביאה כקרבת ולטהרתה 'קן': שתי תורים או שני בני

118 רבי אלעזר בן חרסום שימש אחת עשרה שנה. למרות שהיה עשיר מופלג לא הפריעו הדבר מללמוד תורה יומם ולילה. וראה לקמן דף לה עמוד ב.

119 רבי יוחנן בן תורתא היה גר. תורתא אינו שם אביו אלא כינוי שפירושו 'הפרה'. כך מובא עליו הסיפור המופלא בפסיקתא דפרה אדומה פרק י"ד: '... אמרו רבותינו מעשה היה בישראל אחד שהיה לו פרה אחת חורשת, נתמעטה ידו ומכרה לו לגוי אחד, כיון שלקחה הגוי וחרשה עמו ששת ימים של חול, בשבת הוציאה שתחרוש עמו, ורבעה לו תחת העול. היה הולך ומכה אותה והיא אינה זזה ממקומה. כיון שראה כך הלך ואמר לאותו ישראל שמכרה לו, בא טול פרתך שמא צער יש בה שהרי כמה אני מכה אותה והיא אינה זזה ממקומה! אותו ישראל הבין לומר: 'בשביל של שבת והיתה למודה לנוח בשבת'. א"ל בא ואני מעמידה, כיון שבא ואמר לה באזנה פרה פרה את יודעת כשהיית ברשותי היית חורשת ימי החול בשבת היית נינוח עכשיו שגרמו עונותי ואת ברשות גוי בבקשה ממך עמדי וחרשי ומיד עמדה וחרשה, א"ל אותו הגוי אני מבקשך טול פרתך עד עכשיו אני בא ומיסב אחריך שתהא בא ומעמידה, על אחת חוץ מזו ומזו (ואיני) [איני] מניחך עד שתאמר לי מה עשית לה באזנה, אני נתייגעתי בה והכיתי אותה ולא עמדה, התחיל אותו

דף ט עמוד ב

בהמשך למאמרו הקודם של רבי יוחנן
בן תורתא על חורבן שילה¹²³ מביאה
הגמרא עוד מאמרים דומים¹²⁴: בית
המקדש הראשון חרב בגלל¹²⁵ 'שלושה
דברים¹²⁶ שהיו בו: עבודה זרה וגלוי
עריות ושפיכות דמים'¹²⁷.

ממשך רבי יוחנן בן תורתא: בית
המקדש השני חרב מפני שהיתה בו
שנאת חנם¹²⁸ - למרות 'שהיו עוסקין
בתורה ובמצות וגמילות חסדים - ללמד
ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות
עבודה זרה, גלוי עריות ושפיכות
דמים'¹²⁹.

**'משמתו נביאים האחרונים חגי, זכריה
ומלאכי נסתלקה רוח הקדש**

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

את הקשר בין עונש החורבן לחטא.
126 אלה הן שלוש העבירות שנאמר על כל
אחת מהן 'יהרג ולא יעבור', ופירוש
הדבר, שגם אם האדם עלול לקפח את
חיו - ימות ולא יעבור על אחת מהן
(פיקוח נפש אינו דוחה כל אחת מעבירות
אלה ראה לקמן דף פב עמוד א).
127 גם נאמר במשנה אבות פרק ה משנה ט:
'...גלות באה לעולם על עובדי עבודה
זרה, ועל גלוי עריות, ועל שפיכות דמים,
ועל השמטת הארץ'.
128 'שנאת חנם' היא עברה חמורה מאוד,
וכפי הנאמר בהמשך חומרתה שקולה
'כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גלוי
עריות ושפיכות דמים' ולכן עונשה חמור
מאוד. יהודי השונא אדם מישראל עובר
בלאו מן התורה: 'לא-תשנא את-אחיך
בְּלִבְּךָ הוֹכֵחַ תוֹכִיחַ אֶת-עֲמִיתְךָ וְלֹא-תִשָּׂא
עֵלְיוֹ תִּסָּא' (ויקרא פרק יט פסוק יז). ראה
גם במסכת גיטין דף נה עמוד ב ששם
אומרת הגמרא 'אקמצא ובר קמצא חרוב
ירושלים...' ומספרת על אדם שסולק
בבושת פנים ממסיבה של שונאו אליה
הגיע בטעות. גם הצעתו לשאת בהוצאות
המסיבה לא עזרו למנוע את סילוקו לעיני
כל. ראה שם את הסיפור המלא.
129 שבגלל חרב בית ראשון - ואילו בית שני
חרב רק בגלל שנאת חנם.

יונה - אחד לעולה ואחד לחטאת, ואם
השיגה ידה של היולדת היה עליה להביא
כבש. את הקרבן הזה השהו כהני שילה,
ובהשגה זו מנעו מהנשים להיטטר
ולחזור מוקדם יותר לבעליהן כדי לקיים
מצות פריה ורביה.
123 המשכן הראשון בכניסת ישראל לארץ
היה בגלגל. המשכן השני הוא משכן שילה
שחרב עם מות עלי הכהן. משכן שילה
הוקם ארבע עשרה שנה אחרי כניסת בני
ישראל לארץ והתקיים 369 שנים (ג')
מאות ושבעים חסר אחת' ראה זבחים דף
קיח עמוד ב). משכן שילה נבנה מאבנים,
ללא תקרה ועליו פרשו את יריעות
המשכן. המשכן השלישי היה בנוב ועמד
במשך שלוש עשרה שנה עד מות שמואל.
המשכן הרביעי היה בגבעון ועמד
ארבעים וארבע שנים. עם המעבר מגבעון
לירושלים נאסרו כל המקומות - הן
לבניית מקדש והן להקרבת קרבנות.
124 אומנם שמו של רבי יוחנן בן תורתא לא
מוזכר כאן בגמרא כבעל מאמר זה, אך
אנו נסמכים על התוספתא במסכת
מנחות פרק יג הלכה כב שם נאמר: 'אמר
רבי יוחנן בן תורתא מפני מה חרבה
שילה? מפני בזיון קדשים שבתוכה;
ירושלם בניין הראשון מפני מה חרבה?
מפני עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות
דמים שהיה בתוכה'.
125 ראה בגמרא כיצד היא מבארת ומנמקת

מישראל¹³⁰.

לדעת ריש לקיש השכינה לא שָׁרְתָה
במקדש השני¹³³ מפני שרק מיעוט מבני
גולת בבל עלו לארץ ישראל בעליית
עזרא¹³⁴.

דף י עמוד א

לדעת רבי יוחנן השכינה לא שָׁרְתָה
במקדש השני¹³⁵ מפני שהוא נבנה על
ידי בני יפת¹³⁶ ולא על ידי בני שם¹³⁷.

על פתחי כל הלשכות לא הייתה מזוזה¹³⁸

מסופר על ריש לקיש, הארץ ישראל,
שפעם שחה בנהר הירדן. בא רבה בר בר
חנה, הבבלי, והושיט לריש לקיש יד
ביציאתו מהירדן. אמר ריש לקיש לרבה
בר בר חנה: אני שונא אתכם הבבליים,
משום שאם הייתם מתאחדים
ומתלכדים בימי עזרא יחד כחומה
וכמאמר הפסוק: 'אֶסְחֹמֶה הָיָא נִבְנָה
עָלֶיהָ טִירַת כֶּסֶף וְאֶסְדִּילָת הָיָא נִצּוֹר
עָלֶיהָ לִיּוֹחַ אֶרֶץ'¹³¹ - הייתם כמו כסף,
שאינן הִרְקָב שולט בו, עכשיו שרק
מיעוטכם עלה לארץ, כדלתות נמשלתם
- כארז שֶׁהִרְקָב שולט בו¹³².

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

ויסדוה". בדורו של רבי חייא לא נשתכחה
תורה מישראל אלא להיפך: היו בדורו
גדולים כמו רבי יהודה הנשיא וחבריו
ועוד. אלא למעשה ריש לקיש מזכיר את
מעשי רבי חייא ובניו שהסתובבו בכפרים
מרוחקים כדי ללמד את ילדי ישראל
תורה בדומה למצב של שכחת התורה
בבית ראשון ושני ולא באמת שנשתכחה
תורה מכל ישראל בתקופת רבי חייא.

135 שלושה מחנות היו בירושלים שהראשון
בהם היה 'מחנה שכינה' הכולל את קדש
הקדשים, את ההיכל ואת העזרה -
במקום זה לא שרתה שכינה. ראה פירוט
המחנות בדף סח עמוד ב להלן.

136 הם בני פרס.

137 הם בני ישראל.

138 הרמב"ם בהלכות תפילין ומזוזה וספר
תורה פרק ו הלכה ו: 'הר הבית הלשכות
והעזרות ובתי כנסיות ובתי מדרשות
שאינן בהן בית דירה פטורין לפי שהן
קדש, בית הכנסת של כפרים שהאורחין
דרין בו חייב במזוזה, וכן בית הכנסת של
כרכין אם היה בו בית דירה חייב, כל
השערים שהיו במקדש לא היה להם

130 ראה לקמן דף כ"א עמוד ב על חסרון
השכינה בבית שני.

131 שיר השירים פרק ח פסוק ט.

132 לשון הגמרא: 'ריש לקיש הוי סחי
בירדנא, אתא רבה בר בר חנה יהב ליה
ידא. אמר ליה: אלהא! סנינא לכו, דכתיב
אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם
דלת היא נצור עליה לוח ארז, אם עשיתם
עצמכם כחומה ועליתם כולכם בימי
עזרא - נמשלתם ככסף, שאין רקב שולט
בו, עכשיו שעליתם כדלתות נמשלתם
כארז שהרקב שולט בו'.

133 אך ראה מסכת זבחים דף ק"ח עמוד ב
'...חופ עליו - זה מקדש ראשון, כל היום
- זה מקדש שני'.

134 סך הכל עלו בעליית עזרא לאחר הכרזת
כורש 42,360 נפש: 'כָּל-הַקָּהָל כָּאֶחָד
אָרְבַּע רְבּוּא אֱלֻפִּים שְׁלֹש-מֵאוֹת שָׁשִׁים'
(עזרא פרק ב פסוק סד). במסכת סוכה דף
כ עמוד א אומר ריש לקיש: "הריני כפרת
ר' חייא ובניו שבתחילה כשנשתכחה
תורה מישראל עלה עזרא מבבל [בגלות
הבית הראשון] ויסדה. חזרה ונשתכחה
עלה הלל הבבלי [בזמן הבית השני]
ויסדה. חזרה ונשתכחה עלו ר' חייא ובניו

לשבעת ימי הפרישה.

הגמרא מביאה סיבה נוספת להסבר המחלוקת בין תנא קמא ורבי יהודה לכך שבלשכת הפרהדרין הייתה מזוזה: לתנא קמא הסיבה היא משום שגם דירה בה דר אדם בעל כורחו חייבת במזוזה, ולרבי יהודה היא פטורה אלא שחכמים חייבו את דירת (לשכת הפרהדרין) הכהן הגדול כדי 'שלא יאמרו כהן גדול חבוש בבית האסורין'¹⁴³.

דף יא עמוד א

לכל שערי הכניסה לעזרה לא הייתה מזוזה חוץ מלשער ניקנור¹⁴⁴.

- חוץ מלשכת פרהדרין¹³⁹ שכל השנה הייתה על פתחה מזוזה¹⁴⁰.

דף י עמוד ב

נחלקו בברייתא תנא קמא ורבי יהודה לסיבת הדבר שבלשכת הפרהדרין הייתה מזוזה כל השנה¹⁴¹. לדעת רבי יהודה (אותה מסביר אביי) המזוזה על פתח לשכת הפרהדרין נועדה לתת למקום אליו הפרישו את הכהן הגדול¹⁴² מראה של דירה כדי שאנשים לא יאמרו: 'כהן גדול חבוש בבית האסורין'. לדעת תנא קמא (על פי הסבר אביי) סיבת הדבר, שבלשכת הפרהדרין הייתה מזוזה כל השנה, היא כדי שהמקום יהא מוכן

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

נוסף של התוספות: לשכת בית האבן לא שימשה כדירה כל שנה אלא רק פעם בכמה שנים.

142 לא נחלקו תנא קמא ורבי יהודה שהייתה בלשכת הפרהדרין מזוזה קבועה כל השנה למרות שרק בשבעה ימים שימשה כבית דירה לכהן הגדול.

143 ראה בגמרא הדיון על מזוזה לסוכה.

144 'שער ניקנור' קרוי על שם אדם בשם זה שִׁיבָא מאלכסנדריה דלתות מעץ ברוש מצופות נחושת מבריקה כזהב ותרם אותן לשער המזרחי של העזרה שהוביל מעזרת נשים לעזרת ישראל. ראה דפים 12 לח לקמן. על צבעה של הנחושת כזהב ואיכותה הגבוהה נאמר בספר עזרא: '...וְכָלִי נְחֹשֶׁת מְצֻבָּה טוֹבָה שְׁנֵי חֲמֹנִית פְּזָהָב' (אין זה ניקנור המוזכר במסכת תענית בדף יח עמוד ב ושהיה גוי רשע ושונא ישראל. על ניקנור הגוי הרשע אומרת שם הגמרא: "אחד מאפרכי יוֹנִים [מהמושלים היוונים] היה ובכל יום ויום היה מניף ידו על יהודה וירושלים ואומר

מזוזות חוץ משער נקנור ושלפנים ממנו, ושל לשכת פרהדרין מפני שהלשכה הזאת הייתה בית דירה לכהן גדול בשבעת ימי ההפרשה'.

139 ראה נספח 'הלשכות במקדש'.

140 רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ו הלכה א: 'עשרה תנאין יש בבית ואחר כך יתחייב הדר בו לעשות לו מזוזה, ואם חסר תנאי אחד מהן פטור מן המזוזה ואלו הן: שיהיה בו ארבע אמות על ארבע אמות או יתר, ושתייה לו שתי מזוזות, ויהיה לו משקוף, ותהיה לו תקרה, ויהיו לו דלתות, ויהיה השער גבוה עשרה טפחים או יותר, ויהיה הבית חול, ויהיה עשוי לדירת אדם, ועשוי לדירת כבוד, ועשוי לדירת קבע'.

141 התוספות בדף י עמוד א בד'ה 'חוץ מלשכת פרהדרין' שואלים מדוע לא הייתה מזוזה גם בלשכת בית האבן, הרי גם היא שימשה את הכהן השורף את הפרה האדומה? ומשיבים שלשכת בית האבן הייתה בנויה בהר-הבית ולא בשטח המקדש כמו לשכת הפרהדרין, הסבר

מהמילה 'בִּיתָךְ', - כפי שלמדנו לעיל - רק שער שנכנסים דרכו לבית חול חייב במזוזה לכן כל שערי הר הבית, שערי הלשכות ושערי העזרה - שהם קדש ושדרכם נכנסים אל הקדש - פטורים מן המזוזה.

למרות שהמילה 'בִּיתָךְ' היא בלשון זכר-יחיד הרי שגם בית הכנסת, או בית שרק אשה גרה בו או בית השותפין - חייבים במזוזה¹⁴⁷ משום שגם האנשים האלה כלולים בלשון רבים בברכה שבפסוק: 'לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם...' (דברים פרק יא פסוק כא).

אדם הנכנס לביתו מכניס רגל ימין תחילה - מכאן שאת המזוזה קובעים בצד ימין של הכניסה.

מי שמשאיל כליו לאחרים אין באים עליו נגעים - וההיפך: מי שלא משאיל כליו לאחרים באים עליו נגעים.

טומאת נגעים יכולה לחול על בית

הגמרא מגבילה את הכלל 'שלוחי מצווה אינן ניזוקין' רק למקרה בו השליח יוצא אל מקום שאין בו סכנה שכיחה. את ההגבלה הזו לומדת הגמרא מדברי שמואל כְּשֶׁשָּׁלְחוּ ה' למשוח את דוד למלך: 'וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵיךְ אֵלֶּךְ וְשָׁמַע שְׁאוּל וַהֲרֵגֵנִי'¹⁴⁵.

גם את תשובת ה' לשמואל רואה הגמרא כראיה להגבלת הכלל 'שלוחי מצווה אינן ניזוקין', שהרי ה' מקבל בפירוש את פחד שמואל ואומר לו להגיד סיבה אחרת למסרת בואו: 'וַיֹּאמֶר יְהוָה עֲגֹלֶת בָּקָר תִּקַּח בַּיּוֹדָךְ וְאָמַרְתָּ לְזַבַּח לַיהוָה בָּאתִי.

דף יא עמוד ב

מהמילה 'בִּיתָךְ' שבפסוק: 'וּכְתַבְתֶּם עַל-מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ' לומדים שבית חול המיוחד לדירה חייב במזוזה¹⁴⁶ וכן כל שער שנכנסים דרכו לבית חול (לא קדש) חייב במזוזה.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

לקרובין שלו וכיון שהגיע לקרובין שלו קטע את ידו וחתך את ראשו ותחבן בעץ וכתב מלמטן הפה שדיבר באשמה והיד שפשטה בגאווה ותלוין בקונטס [עץ גבוה] נגד ירושלים'.

145 שמואל א, פרק טז פסוק ב. מתגובת שמואל רואים שאף על פי שה' הוא השולח אותו לדבר מצווה - שמואל חושש פן דוד יהרגנו.

146 מקום שבמהותו הוא רק למעבר דרכו - אינו חייב במזוזה.

147 אף אם הבתים שכורים.

אימתי תפול בידי וארמסנה וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום קצצו בהונות ידיו ורגליו ותלאום בשערי ירושלים ואמרו פה שהיה מדבר בגאווה וידים שהיו מניפות על ירושלים תעשה בהם נקמה...". במסכת תענית בתלמוד הירושלמי בפרק ב הלכה יב מופיע הנוסח הבא: 'יום תלת עשר ביה [י"ג בחודש אדר] יום נקנור. מהו יום נקנור? שלטון [שלטן] משל מלכות יון עובר לאלכסנדריא, ראה את ירושלם וחירף וגידף וניאץ ואמר בשובי בשלום אתון את המגדל הזה. ויצא אליו אחד משל בית חשמונאי והיה הורג בחיילותיו עד שהגיע

כנסת, או בית מדרש שיש בהם דירה המיוחדת למגורי החזן (השמש), או בית אשה, או בית שותפין, ואינה חלה על בית כנסת, או בית מדרש שאין בהם דירה לשמש¹⁴⁸.

דף יב עמוד א

נחלקו רבנן ורבי יהודה האם טומאת נגעים חלה על בתי ירושלים. לרבנן ירושלים לא מטמאת בנגעים משום שלא נתחלקה בין השבטים, ולדעת רבי יהודה ירושלים נתחלקה בין שבט יהודה ושבט בנימין¹⁴⁹ ולכן מטמאת.

בחלקו של יהודה היו: חלקו המזרחי של הר הבית עד מזרחו של המזבח, הלשכות והעזרות ועוד שטח, כעין רצועה, שנכנס לחלקו של בנימין.

בחלקו של בנימין¹⁵⁰ היו: כל המזבח - ללא שטח הַכֶּבֶשׂ¹⁵¹, האולם, ההיכל, ובית קדשי הקדשים¹⁵². ראה בעמוד הבא את התרשים הכללי של גבולות החלוקה במקדש בין יהודה לבנימין.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

עמוד ב אומרת: ארבעה מתו בעטיו של נחש [רש"י שם מפרש 'שמתו בעטיו של נחש': 'בעצתו של נחש שהשיא לחוה, ולא בחטא אחר, שלא חטאו'] ואלו הן: בנימין בן יעקב, ועמרם אבי משה, וישי אבי דוד, וכלאב בן דוד.

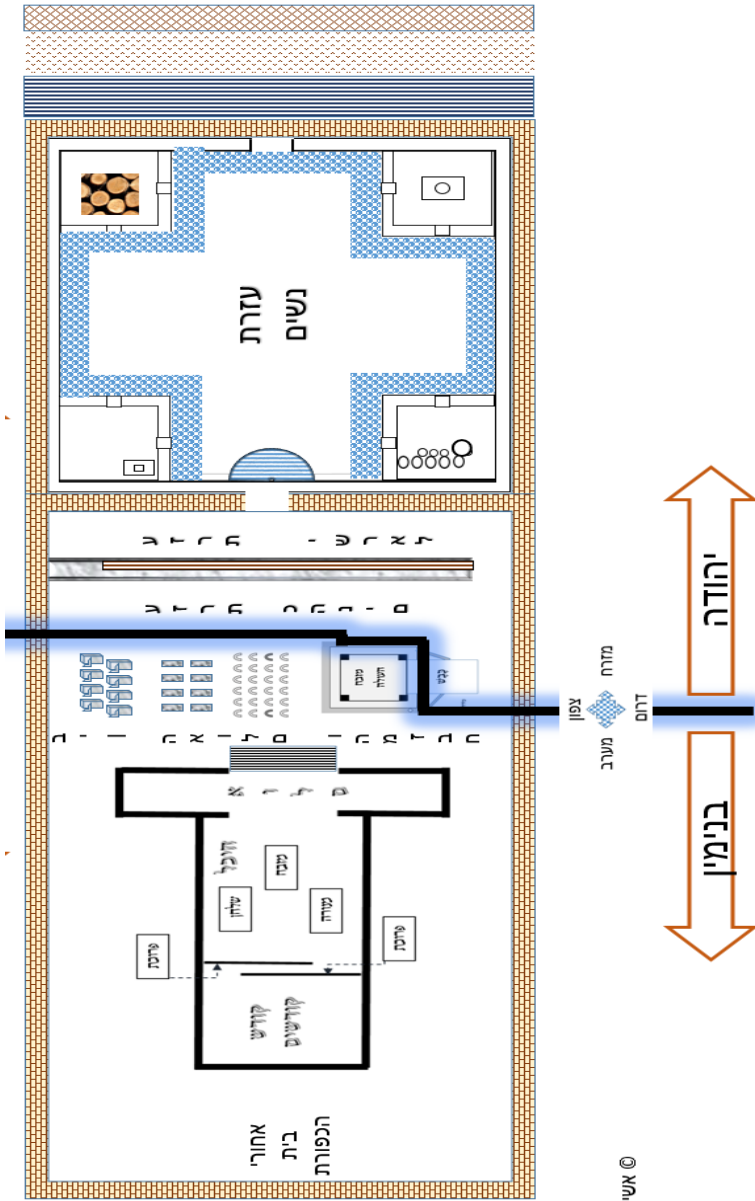
¹⁵¹ הַכֶּבֶשׂ הוא כעין גשר משופע המיועד לעלייה ולירידה מהמקום הנמוך אל הגבוה וההיפך. השימוש במדרגות למזבח נאסר מהתורה: 'וְלֹא־תַעֲלֶה בַּמַּעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תַעֲלֶה עָרוֹתָן עָלָיו' (שמות פרק כ פסוק כג). ראה 'תרשים כללי של המזבח החיצון' בדף נט עמוד א.

¹⁵² כך לשון הברייתא המובאת בגמרא: 'מה היה בחלקו של יהודה? הר הבית, הלשכות והעזרות. ומה היה בחלקו של בנימין? אולם, והיכל, ובית קדשי הקדשים...'. וכן מובא במסכת זבחים דף קיח עמוד ב: 'בשלשה מקומות שרתה שכינה על ישראל: בשילה, ונוב וגבעון, ובית עולמים [היא ירושלים], ובכולן לא שרתה אלא בחלק בנימין, שנאמר: חֲפָף עָלָיו כָּל־הָיִים, כל חפיפות לא יהו אלא בחלקו של בנימין'.

¹⁴⁸ בית נטמא בנגעים אם ורק אם: הבית של ישראלי, בארץ ישראל, צורתו מרובעת (ולא שום צורה גיאומטרית אחרת), כל אחד מארבעת קירותיו בנוי: גם מאבנים, גם מעצים וגם מעפר, בכל קיר יש לפחות שתי אבנים ושטחו לפחות ד' אמות על ד' אמות. לבנים וְשִׁישׁ לא נחשבים אבנים, כמו כן, בית שאחד מקירותיו מחופה בשיש, אחד בסלע, אחד בלבנים ואחד בעפר אינו נטמא בנגעים (ראה משנה נגעים פרק יב משניות א-ב, רמב"ם טומאת צרעת פרק יד הלכה ו-ח).

¹⁴⁹ לנחלות בנימין ויהודה היה גבול משותף: גבול נחלת בנימין בדרום גָּבַל בצפון נחלת יהודה. גבול זה עבר לרוחב ארץ ישראל, ממזרח למערב, ועבר דרך הר-הבית - עליו ישכון לימים בית-המקדש. גבול זה עבר דרך בית המקדש כמוראה באיור.

¹⁵⁰ בנימין מכונה בגמרא 'בנימין הצדיק' משום שמת בלי חטא (המהרש"א מפרש שבנימין מת בלי חטא שיש עליו עונש מיתה כי אין אדם שלא יחטא חטא כלשהו). הגמרא במסכת שבת דף נה

לא נחלקו רבנן ורבי יהודה שהמקדש

אינו מְטַמָּא¹⁵³ בנגעים, משום שאיננו ירושה לשבטי ישראל ואיננו נכלל ב-'אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶּם' שנאמר בפסוק: 'כִּי תֵבֵאוּ אֶל-אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לְאֻחֲזָה וְנִתְתִּי נָגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶּם'¹⁵⁴.

לדעת רבי יהודה הסיבה לכך שמקום המקדש אינו מקבל טומאה ושאר בתי ציבור בירושלים כן מקבלים טומאה, היא משום שמקום המקדש נקנה על ידי דוד המלך מכסף כל השבטים, ושבכך הפקיע את המקום מכלל 'אחוזתכם' למרות שבתחילה היה מקום המקדש בנחלת יהודה ובנימין¹⁵⁵.

לא נחלקו רבנן ורבי יהודה שמקום קדוש בירושלים כמו בתי כנסת ובתי מדרש - שאינם מְטַמָּאִים בטומאת נגעים. (הגמרא במסכת סכה, דף ג עמוד ב, מביאה את הנימוקים מדוע לא חלים הדינים על בית הקטן מד' אמות על ד' אמות: בכל הפסוקים המדברים על מזוזה, מעקה, טומאת נגעים, בתי ערי חומה ובחוזרים מהמלחמה מוזכר 'בית', ומשום שבית הקטן מד' אמות על ד' אמות אינו יכול להיקרא בית - לא חלים עליו הדינים הנידונים בפסוק. כך גם לא חלים עליו דיני דירה משום שאינו יכול להיקרא דירה/דירת קבע וכן אינו מקנה זכויות לבעליו בחלוקת חצר משום שייעודו להריסה).

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

עשר פתקים בהם רשומים שנים עשר שמות השבטים ובשנייה שנים עשר חלקי ארץ ישראל) והיה (אלעזר הכהן) מכוין ברוח הקדש ואומר: 'זבולון עולה תחום עכו עולה עמו'. טרף [=ערבב או הוציא] בקלפי של שבטים ועלה בידו זבולון טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו [פתק שכתוב בו] 'תחום עכו', וחוזר ומכוין.... וכן כל שבט ושבט...! על מה שאמרה הגמרא בבבא בתרא (כמובא לעיל) 'זבולון עולה תחום עכו עולה עמו', כותבים שם התוספות שעכו לא הייתה בנחלת זבולון כפי שכתוב ומשתמע מלשון הגמרא שם (ובעוד כתבי יד), וזה לשון התוספות: 'זבולון עולה תחום עכו עולה [עמן] - לאו עכו ממש דעכו מחלק אֲשֶׁר דכתיב (שופטים א) וְאֲשֶׁר לֹא הוֹרִישׁ יוֹשְׁבֵי עֹכוֹ אֲלָא כְּלוּמַר תַּחֲוֹם שְׁבַצְד עֹכוֹ'. ע"כ, [לשון הפסוק בספר שופטים פרק א פסוק לא היא: אֲשֶׁר לֹא הוֹרִישׁ אֶת יִשְׂרָאֵל עִפּוֹ וְגו']. גם ראיתי שהשיטה מקובצת כותב: 'רבנו תם גריס אשר עולה -- תחום

153 פירוש המילה מְטַמָּא הוא נְטָמָא, נעשה טמא - בשונה מהמילה מְטַמָּא שמשמעה: גורם לטומאה, או יכול לגרום לטומאה.
154 אותו חבל ארץ בו זכה השבט נקרא 'אֲחֻזַּתְכֶּם', וכל חבל ארץ, או חלקו, שלא נחלק בין השבטים אינו נקרא 'אֲחֻזַּתְכֶּם'. ארץ-ישראל שייכת לשבטים מכוח ירושתם אותה מאבותיהם בשעה שכבשו את הארץ ומכוח חלוקתה למשפחות כל שבט ושבט על ידי יהושע בן-נון בגורל האורים ותומים. נאמר בספר במדבר פרק כו פסוקים נה-נו: 'אֵךְ בְּגוֹרֵל יִחַלַק אֶת הָאָרֶץ לְשִׁמּוֹת מִטּוֹת אֲבֹתָם יִנְחֹלוּ: עַל פִּי הַגּוֹרֵל תִּחַלַק נִחְלָתוֹ בֵּין רֵב לְמַעֲט'. הגמרא במסכת בבא בתרא, פרק י"ש נוחלין, דף קכב עמוד א אומרת: '...ולא נתחלקה אלא באורים ותומים שנאמר 'עַל פִּי הַגּוֹרֵל' הא כיצד? אלעזר מלובש אורים ותומים ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו וקלפי של שבטים וקלפי של תחומין מונחין לפניו (הסבר: שתי קלפיות היו מונחות לפניו: באחת שנים

אם הפסול בכהן הגדול אירע לפני הקרבת קרבן תמיד של שחר¹⁵⁹ אזי הכהן-המחליף מקריב את התמיד כשהוא לבוש בשמונת בגדי הכהונה

חינוכו של הכהן הפשוט¹⁵⁶, אותו מינו¹⁵⁷ בתחילת שבעת ימי הפרישה של הכהן הגדול, נעשה רק כאשר אירע פסול בכהן הגדול ביום הכיפורים¹⁵⁸.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

בקדושה של כהן גדול, לובש הכהן המתמנה את שמונת בגדי כהן גדול במקום ארבעת הבגדים שלבש ככהן הדיוט. כל כהן גדול שנתחנך על ידי שמונת הבגדים נקרא 'מרובה בגדים'. על מינויו של כהן גדול נאמר בספר שמות כט, כט: 'וּבְגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לֵאמֹר יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו לְמִשְׁתָּה בָהֶם וְלִמְלֶאכֶם אֶת-יָדָם'. בימי אהרן ובבית הראשון חינוכו של הכהן הגדול היה על ידי משיחתו בשמן המשחה, ולכן הוא נקרא גם 'הכהן המשיח' (או 'המשיח'). בזמן בית שני לא היה שמן משחה משום שיאשיהו המלך גזז, ולכן היה הכהן הגדול מתחנך בלבישת שמונה בגדים.

157 כדי שיחליף את הכהן הגדול אם יארע בו פסול וכמאמר המשנה הראשונה: 'מתקנין לו כהן אחר תחתיו, שְׁמָא יֵאָרֶע בו פִּסּוּל'.

158 רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק א הלכה ג: '... ומתקנין לו כהן גדול אחר שאם יארע בזה פיסול יעבוד האחר תחתיו, בין שאירע בו פיסול קודם תמיד של שחר בין שאירע בו פיסול אחר שהקריב קרבנו...'

159 קרבן התמיד הוא קרבן עולה הבא כקרבן ציבור שהוקרב בבית המקדש פעמיים בכל יום: פעם בבוקר - והוא נקרא גם 'תמיד של שחר', ופעם בין הערביים והוא נקרא גם 'תמיד של בין הערביים'. קרבן התמיד היה כבש זכר מובחר בגיל שבין שלושים יום לשנה (בדעיבד: מגיל שמונה ימים לשנה) ונשמר בבקרה שלא יפול בו מים במשך ארבעה ימים לפני הקרבתו. על הקרבת קרבן התמיד נצטוונו פעמיים: פעם

עכו [עולה עמו], כדמוכח בשופטים דעכו בחלק אֲשֶׁר הייתה כדכתיב אשר לא הוריש את יושבי עכו. ע"כ. אף שנאמר בבראשית פרק מט פסוק יג: זְבוּלָן לְחֹף יָמִים יִשְׁלַן וְהוּא לְחֹף אֲנִילָת וְיִרְכָּתוּ עַל-צִידָן - הרי שלא היה חוף ים בגבולות נחלת זבולון (!). גבולה של העיר המערבית, בכיוון הים התיכון נמצא במרחק עשרים ק"מ מחוף הים. ראה יהושע פרק יט פסוקים יטז, כז, לד, וכן ראה המפה להלן:

155 כנאמר בספר שמואל ב, פרק כד פסוקים כד-כה: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל-אֲרֹנָה לֹא כִּי-קָנוּ אֶקְנֶה מֵאוֹתָךְ בְּמַחִיר וְלֹא אֶעֱלֶה לִיהִנֶּה אֲלֵהִי עֹלֹת חֹטֵם וְיָקֹד דָּוִד אֶת-הַגִּלְדָּן וְאֶת-הַבָּקָר בְּכֶסֶף שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים: וַיִּבֶן שָׁם דָּוִד מִזְבֵּחַ לַה' וַיַּעַל עֹלֹת וּשְׁלָמִים וַיַּעֲתֶר ה' לְאַרְץ וַתַּעֲצֵר הַמֶּגֶפָה מֵעַל יִשְׂרָאֵל.

156 מינויו של הכהן-המחליף את הכהן הגדול, מכהן פשוט לכהן גדול, נקרא 'חינוך', או, 'מילוי ידיים'. כדי להתקדש

ג. **לדעת רב פפא** חינוכו נעשה על ידי המשכת העבודה בה פסק הכהן הגדול שנפסל¹⁶⁴.

דף יב עמוד ב

כמו שכל הכלים שנעשו אחר הכלים שמשח משח בשמן המשחה מתקדשים ככלי שרת¹⁶⁵ על ידי עבודה בהם¹⁶⁶ - כך גם עבודתו של הכהן-המחליף מחנכתו¹⁶⁷.

ובכך מתחנך¹⁶⁰.

מובאות שלוש דעות כיצד מתחנך הכהן-המחליף כאשר הפסול בכהן הגדול אירע אחרי הקרבת קרבן התמיד של שחר¹⁶¹:

- א. **לדעת רב אדא בר אהבה** על ידי חגירת אבנט של יום הכיפורים העשוי בוק¹⁶² על בגדי הלבן.
- ב. **לדעת אביי לובש** את שמונת בגדי הכהונה ומהפך על ידי מזלג ארוך את אחד מאיברי קרבן התמיד שהוקרב¹⁶³ על ידי הכהן הגדול שנפסל.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

א הלכה ג: 'זה שנכנס תחתיו אינו צריך חינוך אלא עבודתו מחנכתו ומתחיל מעבודה שפסק בה הראשון, עבר יום הכיפורים הרי הראשון חוזר לעבודתו והשני עובר וכל מצות כהונה גדולה עליו אלא שאינו עובד ככהן גדול ואם עבד עבודתו כשירה, ואם מת הראשון זה השני מתמנה תחתיו'.

¹⁶⁵ שנאמר 'וַיְהִי בַיּוֹם כְּלוּת מִשָּׁה לְהֻקֵּים אֶת-הַמִּשְׁכָּן וַיִּמָּשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדֹּשׁ אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וְאֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וַיִּמָּשְׁחֵם וַיִּקְדֹּשׁ אֹתָם:' (במדבר פרק ז פסוק א).

¹⁶⁶ לומדים זאת מהפסוק בבמדבר פרק ד פסוק יב: 'וַיִּלְקְחוּ אֶת-כָּל-כֵּלֵי הַשָּׁרֵת אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ-בָם בַּקֹּדֶשׁ מִכָּאן שֶׁהַכֹּלִים נִתְקַדְּשׁוּ כְּכֵלֵי שֵׁרֶת עַל יְדֵי שִׁירוֹת. נִחְלְקוּ הָרִאשׁוֹנִים מִהוּ אֹפֵן חֲנִיכָת כָּלִי הַשֵּׁרֶת: יֵשׁ אוֹמְרִים שְׁחִינֵכֶם עַל יְדֵי שִׁיעֵשׂוּ בָהֶם עֲבוּדָה הַטְעוֹנָה כָּלִי שֵׁרֶת, וִישׁ אוֹמְרִים שְׁמֻחֲנִים אוֹתָם עַל יְדֵי שְׁמֻכְנִיסִים לְתוֹכָם דְּבַר שֶׁכֵּבֵר נִתְקַדֵּשׁ בְּכֵלֵי שֵׁרֶת אַחֵר.

¹⁶⁷ הדברים מובאים בברייתא על ידי רב פפא כמקור לדבריו שעבודתו של הכהן-המחליף מחנכתו. ראה עוד במנחות דף

ראשונה לפני כניסת בני ישראל לארץ: 'וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל-הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי-שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד: אֶת-הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בִבְקָר וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים: ...' (שמות פרק כט פסוקים לח-מג), ופעם שנייה נצטוונו לדורות: 'וְאִמְרַתְ לָהֶם זֶה הָאֵשֶׁה אֲשֶׁר תִּקְרְבוּ לָהּ כְּבָשִׂים בְּנֵי-שָׁנָה תָּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָּמִיד: ... (במדבר פרק כח פסוקים ג-ד). מיקום השחיטה של שני התמידין היה שונה: 'שֶׁל שַׁחַר הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן צְפוֹנִית מְעֻרְבִית, עַל טַבַּעַת שְׁנִיָּה. שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן מְזֻרְחִית צְפוֹנִית, עַל טַבַּעַת שְׁנִיָּה' (משנה תמיד פרק ד משנה א). על מיקום השחיטה ועוד, ראה התרשים בדף סב עמוד ב להלן, וכן ראה בגמרא דף סג עמוד א ולהלן, וכן במסכת תמיד דף לא עמוד ב..

¹⁶⁰ הקרבת התמיד של שחר נעשית על ידי כהן גדול הלוּבֵשׁ שְׁמוֹנֶה בִּגְדֵי כַהֲנֻתָּה.

¹⁶¹ עבודת הכהן הגדול לאחר הקרבת התמיד של שחר נעשית רק בארבעה בגדים - כמספר בגדי כהן הדיוט.

¹⁶² פשתן לבן.

¹⁶³ ונחשב הדבר כהקטרת הקרבן משום שפעולה זו מזרזת את שריפת הקרבן.

¹⁶⁴ רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק

הם נגנזים ואינם משמשים אותו עוד לעולם.

לדעת רבי מאיר, על פי ברייתא, כהן גדול שנפסל וחזר לכשרותו – חוזר להמשך עבודת יום הכיפורים, הכהן הגדול שהחליפו מפסיק עבודתו ככהן גדול¹⁷² ועליו להמשיך ולקיים שלוש עשרה מהמצוות המיוחדות לכהן גדול¹⁷³ - על אף שאינו משמש ככהן גדול.

דף יג עמוד א

בגמרא נפסקה ההלכה כר' יוסי: כהן גדול שנפסל וחזר לכשרותו - חוזר להמשך עבודת יום הכיפורים, והכהן הגדול שהחליפו אינו ראוי יותר לשמש לא בשמונה בגדים¹⁷⁴ ככהן

ביום הכיפורים היה אבנט הכהן הגדול עשוי בוץ שהוא פשתן לבן ובשאר ימות השנה אבנטו של הכהן הגדול היה עשוי כלאיים - שעטנז - מצמר ופשתים יחדיו¹⁶⁸.

נחלקו רבי ורבי אליעזר ברבי שמעון ממה היה עשוי אבנטו של כהן הדיוט: לרבי אבנטו של כהן הדיוט היה עשוי כלאים¹⁶⁹ ולר' אליעזר ברבי שמעון אבנטו של כהן הדיוט היה עשוי בוץ¹⁷⁰.

מהמילים 'והניחתם שם' שבפסוק 'וּבָא אֶהָרֹן אֶל-אֱלֹהִים מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת-בְּגָדֵי הַבֵּד אֲשֶׁר לְבָשׁ בָּבֹאוֹ אֶל-הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיתֶם שָׁם'¹⁷¹ לומדת ברייתא שבגדי הלבן משמשים לעבודת הכהן הגדול רק יום כפור אחד ובתום עבודתו בהם

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

¹⁷² ראה בדף עג עמוד ב שבכך נעשה 'כהן משוח שעבר'.

¹⁷³ בדף עג עמוד ב הגמרא מונה חמש עשרה הלכות הנוהגות בכהן גדול, ארבע עשרה מהן נוהגות גם ב'כהן מרובה בגדים', שלוש עשרה מהן נוהגות גם ב'כהן משוח שעבר' חמש ב'כהן משוח מלחמה' ואף לא אחת מהן נוהגת בכהן הדיוט. למשל: אם ירצה 'כהן משוח שעבר' לעבוד במקדש במשך השנה הוא יצטרך ללבוש שמונה בגדים ככהן גדול. וראה עוד בדף שם.

¹⁷⁴ בכל ימות השנה הכהן הגדול לבש שמונה בגדים, והם הנקראים 'בגדי זהב' (אף שרק בארבעה מהם היה זהב: בציץ, בחושן, באפוד ובמעיל) אותם לבש לפי סדר זה: מכנסיים, כותונת, אבנט, מעיל, אפוד, חושן, מצנפת, ציץ. בחלק מעבודות יום הכיפורים לבש הכהן הגדול

עץ עמוד ב דעות שונות, ביניהן של רב פפא, רבי זירא ואבבי האם כלי שרת מקדשים שלא מדעת וכן שסכין השחיטה היא כלי שרת על אף שאין לה תוך.

¹⁶⁸ רק בבגד הכהנים הותר פְּלָאִים (שֶׁעֶטְנָז) ואילו על כל אדם אחר חל איסור חמור בלבישה או אף בהתכסות בבגד שֶׁעֶטְנָז, כמו כן אסור לשבת או לשכב על כל העשוי מֶשֶׁעֶטְנָז. אפילו חוט צמר אחד בבגד פשתן, או חוט אחד של פשתן בבגד צמר, או צירוף חוטי צמר ופשתים על ידי קשירה או בכל אופן אחר – אסור. שעטנז היה באבנט, בחושן, באפוד, בחשב האפוד, על שולי המעיל וברימוניו.

¹⁶⁹ רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ח הלכה ב: '...ואבנטו של כהן גדול מעשה רוקם הוא והוא דומה במעשיו לאבנט כהן הדיוט...!'

¹⁷⁰ בכל ימות השנה - גם ביום הכיפורים.

¹⁷¹ ויקרא פרק טז פסוק כג.

גדול¹⁷⁵ וגם לא בארבעה בגדים ככהן
הדיוט¹⁷⁶.

**ומודה רבי יוסי שאם בכל זאת
הכהן-המחליף, יעבור על הלכה זו
ויעבוד בשמונה בגדים - לאחר
שנסתיימה כהונתו - עבודתו תהא
כשרה¹⁷⁷.**

**אין חוששים שלאחר חזרתו יחשוד
הכהן הגדול הראשון בכהן המחליף
שהוא מייחל למיתתו על מנת לחזור
ולכהן ככהן גדול, ולכן אם מת הכהן**

הגדול הראשון¹⁷⁸ חוזר הכהן הגדול
המחליף לשמש ככהן גדול יחיד.

**החכמים במשנה¹⁷⁹ אינם חוששים
לאירוע לא שכיח כמו מות אשת הכהן
הגדול במהלך יום הכיפורים¹⁸⁰, ולכן
אמרו שצריך להתקין לכהן הגדול רק
כהן מחליף¹⁸¹ מפני שטומאה היא דבר
שכיח שיכול לפסול את הכהן הגדול
מעבודת יום הכיפורים. ואילו רבי
יהודה חושש גם לאירוע לא שכיח כמו
מות אשת הכהן הגדול במהלך יום
הכיפורים.**

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מיתה בידי שמים או מלקות אם התרו
(ב).

178 לאחר שהוחלף ולאחר ששב לעבודתו.
179 המשנה הראשונה לעיל דף ב עמוד א
אומרת: 'רבי יהודה אומר, אף אשה
אחרת מתקנין לו, שְׁמָא תְּמוּת אֶשְׁתּוֹ,
שְׁנֵאֲמַר וְכַפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ. בֵּיתוֹ, זו
אֶשְׁתּוֹ. אָמְרוּ לוֹ, אִם כֵּן, אֵין לְדָבָר סוּף'.
אשתו נקראת בֵּיתוֹ רק בנישואין, וגם:
בֵּיתוֹ זה בית אחד (אשה אחת) ולא שני
בתים (ולא שתי נשים).

180 הכהן הגדול חייב להיות נשוי לאשה
אחת בלבד ביום הכיפורים ואם יש לו
שתי נשים הוא חייב לגרש אחת מהן.
הרמב"ם פוסק שאסור לכהן גדול לשאת
שתי נשים (בכל מקרה, ולא רק ביום
הכיפורים) ולכן לפי הרמב"ם המצב בו
יצטרך הכהן הגדול לגרש אחת מנשותיו
מתקיים רק כאשר הכהן הגדול היה כבר
נשוי לשתי נשים עוד לפני מינויו לכהן
גדול, או שנשא אשה נוספת באיסור בזמן
כהונתו.

181 ואף ש'כהן גדול זריז הוא' ונשמר מאוד
מטומאה הוא יישמר עוד יותר כשיידע
שיש לו מחליף שיכול להחליפו.

ארבעה בגדים העשויים מפשתן לבן והם
הנקראים 'בגדי לבן'.

175 על פי אותה ברייתא ועל פי מקרה
שקרה: 'אמר רבי יוסי מעשה ביוסף בן
אלם בציפורי שאירע בו פסול בכהן גדול
ומינוהו תחתיו, ואמרו חכמים ראשון
חוזר לעבודתו, שני אינו ראוי לא לכהן
גדול ולא לכהן הדיוט: כהן גדול משום
איבה [עוינות וקנאה של הכהן הגדול
הרואה כהן נוסף בשמונה בגדים], כהן
הדיוט משום מעלין בקדש ולא מורידין',
שבענייני קדש אסור להפחית או להוריד
מהרמה אליה הגענו, אבל מותר ואף רצוי
להוסיף, ולעניינינו, לבוש כהן הדיוט הוא
ירידה בקדש מלבוש הכהן הגדול – ולכן
לדעת רבי יוסי לא ראוי לעשות כן.

176 משום ש-'מעלין בקדש ולא מורידין'.
177 עבודתו כשרה הן משום שעדיין הוא
נחשב כהן גדול והן בגלל שכל האיסור
שיעבוד הוא 'משום איבה'. אם יעבוד
בארבעה בגדים עבודתו פסולה מאותה
סיבה שבשמונה בגדים עבודתו כשרה:
מעיקר הדין הוא עדיין כהן גדול ואם
יעבוד בארבעה בגדים הרי הוא 'כהן
מחוסר בגדים' ככל כהן אחר שעשה
עבודה במקדש בפחות ממספר הבגדים
בו הוא חייב ולכן עבודתו פסולה (ועונשו

דף יג עמוד ב

למרות שהלכה כחכמים, שמתקנין לכהן הגדול רק כהן מחליף ואין מתקנין לו אשה נוספת, הגמרא בכל זאת דנה באפשרויות שונות בדעת רבי יהודה כיצד אפשר להתקין לכהן הגדול אשה שתהיה אשתו מיד רק במקרה שאשתו הקיימת תמות ביום הכיפורים - ובוד בבד יתקיים שהוא יהא נשוי ביום הכיפורים רק לאשה אחת בלבד בכל רגע נתון¹⁸².

הגמרא מביאה את האופן בו הכהן הגדול יהא נשוי בכל רגע נתון ביום הכיפורים רק לאשה אחת:

- א. לפני יום הכיפורים הוא נושא את האשה שהתקינו לו.
- ב. לכל אחת משתי הנשים הוא נותן גט שיקיים רק אם יתקיים בו תנאי באופן הבא:
1. התנאי לקיום הגט לאשתו הראשונה: שלא יכנס לבית הכנסת ביום הכיפורים אם אשתו הראשונה בחיים.
2. התנאי לקיום הגט לאשה שהתקינו לו: שאשתו הראשונה לא תמות ביום הכיפורים.
- ג. פירוט היתכנות קיום ואי קיום תנאי הגיטין¹⁸³:

1. **המקרה הראשון**: אם שתי הנשים יישארו בחיים עד צאת יום הכיפורים. הסבר: אשתו הראשונה לא מתה,

מכאן שהתנאי בגט לאשה שהתקינו לו מתקיים והיא גרושה למפרע התוצאה: הכהן הגדול נשוי רק לאשתו הראשונה.

2. **המקרה השני**: האשה שהתקינו לו תמות.

הסבר: עם מות האשה שהתקינו לו ואי כניסת הכהן הגדול לבית הכנסת מתקיים התנאי שבגט האשה שהתקינו לו, ולכן הגט של אשתו הראשונה בטל, התוצאה: הכהן הגדול נשוי רק לאשתו הראשונה.

בשני המקרים הנ'ל מתקיימים שני התנאים 1 ו-2 שבסעיף ב', והתוצאה תהיה שהכהן הגדול נשוי רק לאשתו הראשונה.

3. **המקרה השלישי**: אשתו הראשונה תמות. במקרה זה, עם מותה מתבטל הגט של האשה שהתקינו לו, משום שהתנאי שבגט לא התקיים, ולכן האשה שהתקינו לו היא אשתו היחידה.

3.א. **הסבר למקרה שאשתו הראשונה תמות לפני יום הכיפורים**: במקרה זה פשוט וברור שאשתו המתה של הכהן הגדול אינה נשואה לו בתחילת יום הכיפורים ולכן הוא נשוי ביום הכיפורים רק לאשה שהתקינו לו.

3.ב. **הסבר למקרה שאשתו הראשונה תמות במהלך יום הכיפורים**:

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

¹⁸² קשה לגמרא כיצד מועיל להתקין לכהן הגדול אשה כדעת רבי יהודה במשנה: הרי הכהן הגדול חייב להיות נשוי לאשה אחת בלבד ואם ישא את האשה שהתקינו לו יהיו לו שתי נשים ובכך לא יתקיים: 'וְכִפֹּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ' שמחייב

¹⁸³ 182 קשה לגמרא כיצד מועיל להתקין לכהן הגדול אשה כדעת רבי יהודה במשנה: הרי הכהן הגדול חייב להיות נשוי לאשה אחת בלבד ואם ישא את האשה שהתקינו לו יהיו לו שתי נשים ובכך לא יתקיים: 'וְכִפֹּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ' שמחייב

דף יד עמוד א

רבי יהודה אומר שאם כהן גדול נמצא ביום הכיפורים מחוץ למקדש כשהוא אונן, מצווה להביאו ולהעסיקו בעבודת המקדש, אך בשאר ימות השנה אסור לכהן הגדול לעבוד כשהוא אונן¹⁸⁷ מהחשש שהוא עלול לאכול מן הקרבנות¹⁸⁸.

מיד כשיוודע לכהן הגדול שאשתו הראשונה עומדת למות, הוא יכנס לבית הכנסת ועל ידי כניסתו זו:
א. הכהן הגדול יגרום שהגט שלה יחול למפרע והיא תיחשב למגורשת עוד לפני יום הכיפורים.
ב. את עבודתו ביום הכיפורים עשה הכהן הגדול כשהוא נשוי רק לאשה שהתקינו לו.

כהן גדול שהוא אונן¹⁸⁴ אינו יוצא מן המקדש¹⁸⁵ אלא ממשיך בעבודתו¹⁸⁶ - אבל אינו אוכל מהקרבנות.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

כא פסוק יב: 'ומן-המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו לִי נָזַר שָׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהֵיו עָלָיו אָנִי ה'.'
187 זוהי גזרת חכמים שלא יעבוד בימות השנה - למרות שהתורה התירה זאת - כדי שלא יעבור בשוגג על איסור תורה ויאכל מן הקדשים בשעה שהוא אונן.
188 ביום הכיפורים לא קיים חשש שכהן גדול אונן עלול לעבור בשוגג על האיסור לאכול קדשים באנינות משום שעל אף צערו הוא נזהר - כי כולם צמים, אבל כאשר כל העולם לא צם אלא אוכל, הוא עלול לעבור בשוגג על האיסור ולאכול קדשים באנינות, לכן גזר רבי יהודה על כהן גדול אונן שלא יעבוד בזמן אנינותו.

184 'אונן' הוא מי שנמצא בזמן שלפני הקבורה של אחד משבעת קרוביו שהוא חייב להתאבל עליהם: אביו, אמו, אשתו, אחיו, אחותו, בנו ובתו. כהן גדול אף שהוא אונן אינו מפסיק עבודתו אם יודיעוהו על מות אביו או מות אמו. לכהן הדיוט, אונן, אסור להיות במקדש ואם עבד עבודתו פסולה.
185 נאמר בספר ויקרא פרק כא פסוק י: 'והכהן הגדול מאחיו אשר-יוצק על-ראשו וְשָׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמָלָא אֶת-יָדָיו לִלְבָּשׁ אֶת-הַבְּגָדִים אֶת-רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרֹעַ וּבִגְדָיו לֹא יִפְרֹם: יָא וְעַל כָּל-נִפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֵא לְאֲבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטְמָא:'
186 ועבודתו כשרה. נאמר בספר ויקרא פרק

משנה:

כָּל שְׁבַע הַיָּמִים הוּא זֹרֵק אֶת הַדָּם, וּמִקְטִיר אֶת הַקְּטֹרֶת, וּמִטֵּיב אֶת הַנְּרוֹת, וּמִקְרִיב אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַהֶגֶל.
וּשְׁאָר כָּל הַיָּמִים אִם רָצָה לְהִקְרִיב - מִקְרִיב, שְׁלֵחַן גָּדוֹל מִקְרִיב חֶלֶק בָּרֹאשׁ וְנוֹטֵל חֶלֶק בָּרֹאשׁ.

כדי להרגילו לעבודות יום הכיפורים

עבד הכהן הגדול בכל שבעת ימי הפרשתו גם בעבודות שבשאר ימות השנה הוא לא היה חייב לעשותן¹⁸⁹.

העבודות המפורטות במשנה, אותן

עשה הכהן הגדול בשבעת ימי הפרשתו, הן:

1. זריקת דם קרבן התמיד של

שחר¹⁹⁰.

2. זריקת דם קרבן התמיד של בין

הערביים¹⁹¹.

3. הקטרת הקטרת¹⁹² על המזבח

הפנימי¹⁹³ כבכל יום¹⁹⁴.

4. הטבת הנרות¹⁹⁵.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מסכת כריתות דף ו עמוד א). ראה דף לח עמוד א בגמרא ולהלן.

193 מזבח הקטורת נקרא גם המזבח הפנימי וגם מזבח הזהב ועליו מקטירים רק את הקטורת.

194 אבל ביום הכיפורים הקטיר הכהן הגדול את הקטורת בקדש הקדשים (ולא על המזבח הפנימי שבהיכל) שנאמר: 'וְלִקַּח מִלֵּא-הַמִּחְתָּה גִּחְלִי-אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמִלֵּא חֲפָנָיו קֶטֶר סָמִים דָּקָה וְהִבִּיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת: וְנָתַן אֶת-הַקְּטֹרֶת עַל-הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכָסָה אֶת-הַקְּטֹרֶת אֶת-הַכֹּפֶרֶת אֲשֶׁר עַל-הָעֲדוּת וְלֹא יָמוּת' (ויקרא פרק טז פסוקים יב-יג).

195 כל אחד משבעת נרות המנורה היה מְקַבֵּעַ אל קנה המנורה (ראה הרמב"ם משנה תורה, ספר עבודה, הלכות תמידין ומוספין - פרק שלישי הלכה יד). 'נר' איננו הנר של ימינו אלא זהו כלי קיבול (בזיך, ספלון) לשמן ובתוכו פתילה שְׁקָצָה האחד טבול בשמן וקצה השני נועד להדלקה. בשעת הדלקתה היה השמן עולה אט אט לאורכה ומשמש כחומר בעירה, בעירה זו נראית כבעירת נר השעווה שבימינו. יש דעות שונות מה נכלל

189 כל עבודות הקדש ביום הכיפורים נעשות אך ורק על ידי כהן גדול כמובא במסכת הוריות דף יב עמוד ב: 'וכל עבודת יום הכיפורים אינה כשרה אלא בו'.

190 כאמור לעיל זריקת הדם באה לאחר השחיטה, הקבלה וההולכה, ונראה שהמשנה מתחילה מהזריקה ('כל שְׁבַע הַיָּמִים הוּא זֹרֵק') ולא מהשחיטה משום ששחיטת קרבן התמיד וקבלת דמו נעשו ביום הכיפורים על ידי הכהן הגדול באופן שונה. ראה להלן דף לא עמוד ב וכן להלן דף לב עמוד ב.

191 ראה לעיל דף יב עמוד א בביאור נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר מהו קרבן התמיד.

192 הַקְּטֹרֶת הייתה תערובת שהכילה כמויות מדויקות של אחד עשר מיני בשמים ושהוכנה על ידי אומנים ממשפחת אבטינס. על תערובת זו הוסיפו מלח סדומית, עשב הגדל על שפת הירדן ששמו 'כיפת הירדן' ועשב 'מעלה עשן'. תערובת סממני הקטורת יחד עם העשב 'מעלה עשן' היה גורם לעשן הקטורת להיתמר ולעלות 'כמין מקל ולא היה פונה אילך ואילך' (ר' עובדיה מברטנורא מסכת יומא פרק ג, וכן ראה רש"י

5. הקרבת הראש והרגל¹⁹⁶.

טהור מטמאת אותו¹⁹⁹ עד שיטבול
ויעריב שמשו²⁰⁰.

טעמו של רבי עקיבא שהזאת מי חטאת
על אדם טהור מטמאת אותו, מבוסס על
פסוקים מפורשים בתורה²⁰¹ המלמדים

לדעת רב חסדא המשנה האחרונה בה
מפורש שהכהן הגדול עבד בכל שבעת
הימים לפני יום הכיפורים - למרות שהיו
מזין עליו¹⁹⁷ - אינה כשיטת רבי עקיבא
האומר שהזאת מי חטאת¹⁹⁸ על אדם

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

אדומה פרק ו).
199 מדברי רב חסדא משתמע שלדעתו ההזאה
נעשתה בבוקר והכהן הגדול נטמא מהזאה
זו במשך כל היום ולכן לדעת רב חסדא אינו
יכול לעבוד בשל טומאתו.
200 טבילה לבדה אינה מטהרת לקדשים ועל
הטובל להמתין עד 'הערב שמשו', היינו, עד
שתשקע השמש (ויש אומרים עד צאת
הכוכבים).

201 נאמר בספר במדבר פרק יט פסוקים יא-כב:
{יא} הִנָּע בַּמָּת לְכָל-נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת
יָמִים: {יב} הוּא יִתְחַטֵּא-בֹו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר וְאִם-לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר: {יג} כָּל-
הַנָּע בַּמָּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר-יָמוּת וְלֹא
יִתְחַטֵּא אֶת-מִשְׁכַּן ה' טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נָדָה לֹא-זָרַק עָלָיו טָמֵא
יָהִי עוֹד טָמֵאָתוּ בּוֹ: {יד} זֹאת הַתּוֹרָה אֲדָם
כִּי-יָמוּת בְּאֵהָל כָּל-הַבָּא אֶל-הָאֵהָל וְכָל-אֲשֶׁר
בְּאֵהָל יִטָּמָא שִׁבְעַת יָמִים: {טו} וְכָל כָּלִי
פְּתוּחַ אֲשֶׁר אֵין-צָמִיד פְּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא:
{טז} וְכָל אֲשֶׁר-יָגַע עַל-פְּנֵי הַשִּׁדָּה בַּחֲלָל-חֶרֶב
אוּ בָמָת אוּ-בְעֶצֶם אָדָם אוּ בְקֶבֶר יִטָּמָא
שִׁבְעַת יָמִים: {יז} וְלִקְחוּ לְטָמֵא מִעֶפֶר
שִׂרְפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מִיִּם חַיִּים אֶל-כָּלִי:
{יח} שְ�נֵי וְלִקַּח אֶזּוֹב וְטָבַל בְּמַיִם אִישׁ טָהוֹר
וְהִזָּה עַל-הָאֵהָל וְעַל-כָּל-הַכֵּלִים וְעַל-הַנֶּפֶשׁוֹת
אֲשֶׁר הִיוּ-שָׁם וְעַל-הַנָּע בְּעֶצֶם אוּ בַחֲלָל אוּ
בָמָת אוּ בְקֶבֶר: {יט} וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל-הַטָּמֵא
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחָטָא בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי וְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְיִטְהַר
בְּעֶרְבִי: {כ} וְאִישׁ אֲשֶׁר-יִטָּמָא וְלֹא יִתְחַטֵּא
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת-

בפעולת הטבת הנרות ('מְטִיב אֶת הַנְּרוֹת'):
לדעת הרמב"ם הדלקת הנרות היא הטבתם
(ובכך מיושב מדוע לא כללה המשנה את
הדלקת המנורה על ידי הכהן הגדול בכל
שבעת ימי פרישתו כהכנה להדלקה שיעשה
ביום הכיפורים. ראה עוד בגמרא, תוספות
דף עא עמוד א ד"ה 'ולהטיב את הנרות'),
ולדעת אחרונים 'הטבת הנרות' היא ניקוי
הנרות, החלפת הפתילות וכל הפעולות
הנדרשות להדלקה מחדש של המנורה.
ונקראת גם 'דִּישוּן המנורה' (ראה תשובות
הרשב"א סימן ש"ט ומ"ט, הראב"ד 'עבודת
יוה"כ' בפרק שני). ביסוד מחלוקתם יש
להבין שהאחרונים אומרים שהדלקת הנרות
הייתה רק פעם אחת - בבין הערבים ואילו
להרמב"ם הייתה הדלקה גם בבוקר (לשיטתו
'בהטיבו' הוא 'בהדליקו') וניקוי הנרות
לדעת הרמב"ם הוא הדישון.

196 ביום הכיפורים היה הכהן הגדול מקריב את
כל איברי התמיד, אך בשבעת ימי הפרשתו
הקריב רק את הראש והרגל משום שדי בכך
כדי להכנינו להקרבה של יום הכיפורים.

197 עניין ההזאה על הכהן הגדול בימי פרישתו
נלמד לעיל בדף ח עמוד א, והזאה זו נעשתה
כשבעצם מעיקר הדין הכהן הגדול טהור, כך
שלפי רבי עקיבא הכהן הגדול צריך להיות
טמא על ידי הזאה זו ולפוסלו מעבודת
במקדש.

198 מִי-חַטָּאת הם מי מעיין או מים הנובעים
מהאדמה שמולאו לתוך כלי וקדשו על ידי
נתינת אפר פרה אדומה לתוכם. מִי-חַטָּאת
נקראים גם מים מקדשים או מי נדה. הכל
כשרים למלאות את הכלי במים ולקדשם -
חוץ מחרש שוטה וקטן (רמב"ם הלכות פרה

א. **אם כוונת המזה להזות על אדם, אך ההזאה נפלה על דבר שאינו מקבל טומאה**²⁰⁷ - הרי ששארית המים שבאזוב נפסלים להמשך הזאה על דבר טהור.

ב. **אם כוונת המזה להזות על דבר שאינו מקבל טומאה** אך ההזאה נפלה על אדם²⁰⁸ - הרי ששארית המים שבאזוב כשרים להמשך הזאה אך האדם עצמו לא נטהר בהזאה זו משום שלא הייתה כוונה להזות עליו.

ג. **חכמים חולקים על רבי עקיבא**²⁰⁹ ומקשים עליו מקל וחומר: אם מזים על הטמא - והוא נטהר, לא כל שכן שהזאה הנעשית על אדם טהור שישאר טהור? את הקל וחומר הזה דוחה רבי עקיבא בדברי שלמה המלך שאמר 'אִמְרָתִי

שאת מי החטאת מזים על הטמא מת²⁰²: שנאמר: וְהָיָה הַטְּהוֹר־עַל-הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַרְּבִיעִי וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהַר בְּעָרְבוֹ, ולכן, מה שכתבה שם התורה בהמשך וְהָיָה הַטְּהוֹר־עַל-הַטָּמֵא... ולא כתבה וְהָיָה הַטְּהוֹר־עָלָיו²⁰³, בא ללמדנו, לדעת רבי עקיבא, שאם מזים על הטמא הוא נטהר ואם מזים על הטהור הוא נטמא²⁰⁴.

מייתור המילים 'על-הטמא'²⁰⁵ שבפסוק 'וְהָיָה הַטְּהוֹר־עַל-הַטָּמֵא...' ²⁰⁶ לומדים חכמים שיש חשיבות גם לכוונת המזה וגם על מה נפלו מי ההזאה, וכלהלן:

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

י הלכה ח אומר: 'הַמְּזָה אֵינוֹ צָרִיךְ טְבִילָה לְכָל הַזֵּה אֲלָא טוֹבֵל אֶת הָאֲזוֹב וּמְזָה הַזֵּה אַחֲרֵי הַזֵּה עַד שִׁיגְמְרוּ הַמַּיִם. וּמְזָה הַזֵּה אַחַת עַל כַּמָּה בְּנֵי אָדָם אוֹ עַל כַּמָּה כָּלִים כְּאַחַת אֶפְלוּ מֵאָה. כָּל שֶׁנִּגַּע בּוֹ מִן הַמַּיִם כָּל שֶׁהוּא טָהוֹר וְהוּא שִׁיתְכַּוֵּן הַמְּזָה לְהַזוֹת עָלָיו. טֹבֵל אֶת הָאֲזוֹב וְנִתְכַּוֵּן לְהַזוֹת עַל דָּבָר שֶׁמִּקְבֵּל טָמְאָה אוֹ עַל הָאָדָם וְהָיָה מְאֻתָּה טְבִילָה עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מִקְבֵּל טָמְאָה אוֹ עַל הַבְּהֵמָה. אִם נִשְׁאָרוּ מֵיָם בְּאֲזוֹב אֵינוֹ צָרִיךְ לְחִזּוֹר וּלְהַטְבִּיל אֲלָא מִזָּה מִן הַשְּׁאָר עַל הָאָדָם אוֹ עַל הַכָּלִים הַטָּמְאִים שֶׁהֵרִי תַחֲלַת טְבִילָתוֹ כְּשֶׁרָה הֵייתָה. אֲבָל אִם טֹבֵל אֶת הָאֲזוֹב לְהַזוֹת עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מִקְבֵּל טָמְאָה אוֹ עַל הַבְּהֵמָה וְהָיָה עַל הָאָדָם אוֹ עַל הַכָּלִי הַטָּמֵא הַזֵּה עַד שֶׁיִּחְזֹר וְיִטְבֵּל פְּעַם שְׁנִיָּה וְיִתְכַוֵּן לְהַזוֹת עַל הָאָדָם אוֹ עַל דָּבָר הַמִּקְבֵּל טָמְאָה'

208 במקרה זה ההזאה נפלה על אדם בו כן יש דין טומאה.
209 כאמור לעיל, לדעת רבי עקיבא: אם מזים על הטמא הוא נטהר - ואם מזים על הטהור הוא נטמא.

מקדש' וְהָיָה טָמֵא מִי נִדָּה לֹא-זָרַק עָלָיו טָמֵא הוּא: {כא} וְהִיתָה לָהֶם לְחֶקֶת עוֹלָם וּמְזָה מִ-הַנִּדָּה' וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְהִנָּלַע בְּמֵי הַנִּדָּה יְטַמֵּא עַד-הָעָרֶב: {כב} וְכָל אֲשֶׁר-יִגַּע-בּוֹ הַטָּמֵא יְטַמֵּא וְהִנָּפֵשׁ הִנָּעַת טָטְמָא עַד-הָעָרֶב:
202 או על כלים שנטמאו ממת או על המצורע לטהרו.
203 והכוונה היא שהמילים 'על-הטמא' הן ייתור שבא ללמדנו על מה שלא נכתב בפירוש כדלעיל.
204 למסקנת הגמרא ולהלכה אין הלכה כרבי עקיבא אלא מזה מי החטאת נשאר בטהרתו ואינו נטמא.
205 פסקה זו, על פי סדר הגמרא, עניינה מופיע לאחר הפסקה הבאה והיא הובאה כאן לבהירות מחלוקת חכמים ורבי עקיבא.
206 וְהָיָה הַטְּהוֹר־עַל-הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַרְּבִיעִי וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהַר בְּעָרְבוֹ (במדבר פרק יט פסוק יט).
207 למשל: אם כוונת המזה הייתה להזות על אדם אך ההזאה נפלה על בעל חיים (כל בעלי החיים אינם מקבלים טומאה בחייהם). הרמב"ם בהלכות פרה אדומה פרק

שגם הוא נוגע במי החטאת, לא רק שאינו נטמא בנוגעו במי החטאת, אלא שבהזאתו זו הוא מטהר אדם שהיה טמא.

למסקנת הגמרא:

- א. המזה מי החטאת נשאר טהור גם לאחר שהיזה על הטמא²¹².
- ב. הנוגע במי החטאת שלא לצורך הזאה – טמא ובגדיו טהורים²¹³.
- ג. הנושא את מי החטאת שלא לצורך הזאה

אֶחָלָמָה וְהָיָא רְחוּקָה מִמֶּנִּי²¹⁰ - רבי עקיבא אומר, שאף עבור שלמה המלך החכם מכל אדם, - דין זה, שהזאה על הטהור מטמאת והזאה על הטמא מטהרת, הוא דבר הנשגב מבינת אנוש.

חכמים מסבירים אחרת מרבי עקיבא

את דברי שלמה המלך 'אֶמְרָתִי אֶחָלָמָה וְהָיָא רְחוּקָה מִמֶּנִּי': לדעת חכמים שלמה המלך אמר זאת על הדין שכל הנוגע במי החטאת²¹¹ נטמא - בעוד המזה עצמו,

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

ובתנאי שישא שלא לצורך. אבל אם נשא להזות והזה כמו שאמרנו הרי זה טהור. וכן בתוספתא [מסכת פרה פרק ח הלכה ו] 'טהור שהזה על הטמא טהר המזה וטהר הטמא הרי זה אומר [כאילו המים אומרים] טהרני וטהרתי' (עד כאן התוספתא). לפי שאילו לא הזה עליו היה המזה טמא מחמת היותו נושא כדי הזיה. ובגמר נדה המזה ומזין עליו טהור ונוגע בהן טמא, כלומר הנוגע ללא צורך, ודע שאמרו 'יתעלה יכבס בגדיו בכל מקום שנאמר אין הכוונה בכך שהוא מטמא את הבגדים שהוא לבוש בהן בלבד, אלא הכוונה שהוא מטמא כל בגד שיגע בו בין שהיה עליו דרך מלבוש או שלא היה, וכך שאר הכלים'. ר' עובדיה מברטנורא במסכת כלים פרק א כותב: 'ומי חטאת שאין בהם כדי הזייה - מטמאו במגע. ואם יש בהן כדי הזייה, מטמאו אף במשא, לטמא אדם לטמא בגדים. דכתיב (במדבר י"ט) ומזה מי הנדה יכבס בגדיו והנוגע במי הנדה יטמא עד הערב, ורבותינו למדו שהמזה טהור, ולא בא הכתוב אלא ליתן שיעור לנושא שצריך שיהיה בו כדי הזאה. וחילק הכתוב בין מים למים, לומר לך מים שיש בהן כדי הזייה מטמאים אדם לטמא בגדים, ושאינן בהן כדי הזייה מטמאים אדם לטמא אוכלים ומשקין ולא לטמא בגדים'.

213 דין זה חל על כל מי שנוגע בכל כמות מי חטאת, אף אם אין בהם שיעור הזאה,

210 קהלת פרק ז פסוק כג.

211 שלא לצורך הזאה.

212 ולא כטעות הנפוצה שמזה מי החטאת נטמא לאחר שהיזה על הטמא! מהגמרא, מרש"י, מתוס' ומהרמב"ם ברור שמזה מי החטאת נשאר בטהרתו לאחר ההזאה ושאינן ההזאה מטמאת אותו! רש"י בד"ה 'למזה טהור' אומר: 'דדריש הכי: וְהָיָא רְחוּקָה מִמֶּנִּי' אף לאחר שהזה קראו טהור!'. וכן לדעת התוספות בד"ה 'מאי מִזָּה נושא': 'ואת' ומנא ליה לגמרא למעקר קרא ממשמעוטיה לומר דמזה טהור ומזה דקרא היינו נושא?? אימר מזה ממש! יל' מדכתיב והזה הטהור אלמא דהמזה טהור ואף על גב דדרשינן מיניה טהור מכלל שהוא טמא לימד על טבול יום שהוא כשר בפרה (ראה נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר לעיל דף ב עמוד א), יל' תרתי שמע מינה'. התוספות גם משיבים על הקושי, הנראה לכאורה, כאילו חכמים עקרו מהתורה פסוקים מפורשים שמהם ניתן להבין שהמזה כן נטמא - וקובעים ש'מזה' פירושו 'נושא'. וכן כותב הרמב"ם בפירוש המשנה למסכת כלים פרק א: '... ואמר ומזה מי הנדה יכבס בגדיו, ובא בגמרא שהמזה מי הנדה אינו מתטמא ושהוא טהור מקל וחומר: אם הוא מטהר את הטמא היאך יתטמא הוא עצמו? אבל [=אלא מה ש]אמרו כאן 'ומזה מי הנדה' הכוונה בו: נושא מי הנדה, ואמרו בלשון מזה ללמדנו שאינו מטמא במשא עד שיהא בו שיעור הזיה,

– טמא²¹⁴ וגם בגדיו טמאים²¹⁵.

דף יד עמוד ב

כמות מי החטאת שצריכה להיות בכלי,
כדי שיהא בהם שיעור הזאה, היא 'כדי
שיטבול ראשי הגבעולין'²¹⁶.

**הקושי שבדברי רב חסדא, שהובא
בעמוד הקודם, לא קיים בדברי אביי:**
אביי אומר שההזאה על הכהן הגדול
נעשתה ממש בסוף יום עבודתו במקדש,
כך שטומאת הכהן הגדול לאחר ההזאה,
נמשכה זמן קצר - כפרק הזמן הנדרש

מהטבילה עד שקיעת החמה - ומיד אחר-
כך היה הכהן הגדול נטהר ומוכן לעבודת
יום המחר בטהרה גמורה.

**את הסתירה בין המשנה שלנו - ממנה
משתמע שקודם הקטירו את הקטורת
ואחר-כך הטיבו את הנרות²¹⁷ - לבין
המשנה במסכת 'תמיד'²¹⁸, מיישב רבי
יוחנן באומרו שהמשנה כאן היא לפי
התנא רבי שמעון איש המצפה²¹⁹ ואילו
המשנה במסכת 'תמיד' היא לפי חכמים.**

**את הסתירה הקיימת גם בתוך מסכתנו,
בין שתי המשניות בפרק ב'²²⁰ למשנתנו,**

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

אֶת הַנְּרוֹת'.
218 ובמשנה תמיד (פרק ג משנה ט) כתוב
תחילה '... מִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוֹן הַמְּנוֹרָה...' ורק
אחר-כך (שם פרק ה משנה ד) כתוב 'מִי
שֶׁזָּכָה בְּקִטְרֹת...' ומסדר זה משתמע סדר
הפוך ממשנתנו. (ראה המשניות הנ"ל בדף
כה עמוד א ובדף לא עמוד ב).
219 על ייחוס משנתנו לרבי שמעון איש
המצפה, אך ורק בגלל שרבי שמעון איש
המצפה חולק במשנה אחרת במסכת תמיד
ולא שממש שמענו ממנו, אומר רש"י
במקום: '...ואין שיטה כזאת מצויה
בגמרא...'. (המצפה היא עיר קדומה ביהודה
אשר מקומה שנוי במחלוקת, ולפי אחת
הדעות היא שכנה בנבי סמואל של היום).
220 יש שתי משניות המופיעות בפרק ב'
העוסקות בפיס השני והשלישי בהם זכו
בעבודה כהנים שעלו בגורל. סדר העבודות
בשתי המשניות סותר את סדר העבודה
במשנתנו המקדימה את הקטרת הקטורת
להטבת הנרות במנורה. עניינן של המשניות
האלה הוא בעבודות שהוגרלו בפיס השני
והשלישי. בין העבודות שהוגרלו בפיס השני
הוגרלה עבודת דיִשּׁוֹן המנורה: '...ומי מְדַשֵּׁן
אֶת הַמְּנוֹרָה...' (משנה יומא פרק ב משנה ג),

ומפורש במשנה (כלים פרק א משנה א):
'אבות הטמאות, הַשָּׁרֵץ, וְשִׁכְבַּת זָרַע, וְטֹמֵא-
מֵת, וְהַמְצָרֵעַ בִּימֵי סָפְרוֹ, וְמִי חָטָאת שְׂאִין
בָּהֶם כְּדִי הַזֵּה, הָרִי אֱלוֹ מְטַמְּאִין אָדָם וְכָלִים
בְּמַנֶּה, וְכָלִי חָרֵשׁ בְּאִוִּיר, וְאִינָם מְטַמְּאִין
בְּמִשָּׁא'.

214 אף אם לא יגע בהם! וצריך שיתקיימו שני
תנאים לדין זה: 1. נושא שלא לצורך הזאה
2. יש במי החטאת שיעור הזאה.
215 הזאת מי חטאת בשבת אסורה משום
'שבות' (פעולות שאינן באיסור תורה
מפורש אבל חז"ל אסרום נקראים - 'שבות').
דיון על הזאה בשבת מופיע במסכת עירובין
בסוף דף סח עמוד א.

216 ולא די במים שמרטיבים את דפנותיו של
הכלי או את תחתיתו, אלא צריך שיהיו
מספיק מי חטאת בתחתית הכלי 'כדי
שיטבול ראשי גבעולין'. רש"י כותב במסכת
נדה דף ט עמוד א: 'כדי שיטבול ראשי
גבעולין'. ולא שייספוק [שיספתק] בקינוח'
וכן הוא כותב שם, דף יג עמוד ב: 'כלומר
כדי שיהא בהם כדי להזות, לבד [חוץ מ] מה
שהאזוב בולע'.

217 על פי המשנה שלנו משתמע שסדר
העבודה בכל יום במקדש היה שקודם '...
ומקטיר אֶת הַקְּטֹרֶת...' ורק אחר-כך 'ומטיב

לאחר שהגמרא דנה במחלוקת בין

חכמים לבין אבא שאול²²⁴ בשאלה מהי העבודה שהפסיקה בין הטבת חמשת הנרות להטבת שני הנרות ומה טעם דבריהם, היא מביאה את יישובו של רב פפא²²⁵ לסתירה בין המשניות בפרק ב' למשנתנו²²⁶: לשיטת רב פפא משנתנו נשנית כדעת חכמים²²⁷ ואילו המשניות בפרק ב' הן כדעת אבא שאול²²⁸.

לדעת חכמים סדר ואופן זריקת דם

התמיד²²⁹ הוא ב-"שתי מתנות שהן

מיישב אביי²²¹ באומרו שכל המשניות נישנו על פי שיטת חכמים, אלא שאת הטבת שבעת הנרות במנורה עשו בשני שלבים²²²: המשניות בפרק ב', המדברות על השלב הראשון²²³, מפרטות את הסדר המדויק והמלא של סדר העבודה, ואילו משנתנו מדברת, ללא כל הפירוט, על השלב השני בו הטיבו את שני הנרות הנותרים אחר הקטרת הקטורת – ואת שלב זה המשנה מתארת רק כחלק מהעבודה שעשה הכהן הגדול בשבעת ימי הפרשתו.

דף טו עמוד א

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

המפרש ר"ע מברטנורה: 'משמו של רבן יוחנן בן זכאי' (').
225 בסוף העמוד הקודם הגמרא הביאה את שיטת אביי ליישוב הסתירה.
226 משנתנו מקדימה את הקטרת הקטורת להטבת הנרות.
227 לדעת חכמים בהפסקה בין הטבה להטבה הייתה הקטרת הקטורת ומשנתנו מדברת על הטבת שני הנרות שנעשתה אחרי הקטרת הקטורת.
228 לדעת אבא שאול לפני הקטרת הקטורת הטיבו את כל שבעת הנרות. וכך שיטתו: קודם הטיבו חמישה נרות, זרקו את דם התמיד, הטיבו את שני הנרות האחרונים ורק אחר-כך הוקטרה הקטורת. ראה להלן דף לג עמוד ב.
229 יש קרבנות עולה הבאים כנדבה ויש הבאים כחובה. קרבן עולה בא רק מבהמה וצאן זכרים וכולו עולה (מוקטר) ונשרף על המזבח, דמו נזרק על חלקו התחתון של המזבח, מתחת לחוט הסיקרא. 'חוט-הסיקרא' הוא כינוי לפס בצבע אדום וברוחב טפח שהקיף את המזבח באמצעיתו. את דם קרבנות חטאת בהמה וקרבנות

ובין העבודות שהוגרלו בפס השלישי, במשנה הבאה (שם משנה ד) הוגרלה עבודת הקטורת: '... תִּדְשִׁים לְקַטֵּר בָּאוּ וְהִפְסִינוּ...'. סדר העבודות בשתי המשניות הפוך לסדר העבודה במשנתנו המקדימה את הקטורת להטבת הנרות.
221 אביי מיישב את הסתירה על פי שיטת חכמים האומרים שבין הטבה להטבה הייתה הפסקה להקטרת הקטורת, ולא כשיטת אבא שאול שבין שני השלבים הייתה הפסקה לזריקת דם התמיד (ראה עוד בגמרא דף לג עמוד ב וכן להלן שם).
222 לכל הדעות בין שני השלבים הייתה הפסקה בה עשו עבודה אחרת (ראה דף לג עמוד ב).
223 לפני הקטרת הקטורת ושבו הטיבו חמישה נרות.
224 התנא אבא שאול חי בדור השלישי לתקופת התנאים (ג'תת"ע – ג'תתצ"ה, 3895-3870 לבריאה, 135-110 לספירתם). נראה שראה את הבית בבניינו (חורבן בית שני היה בשנת ג'תת"ל - 3830 לבריאה), בן דורם של רבי עקיבא, ורבי ישמעאל וקיבל מרבן יוחנן בן זכאי (על פי פרקי אבות פרק ב משנה ח: 'אבא שאול אומר משמו...') [ואומר

ולחוד על צידו הדרומי²³³ - כמתנת הדם בקרבן חטאת²³⁴.

דף טו עמוד ב

דם התמיד ניתן על המזבח רק על מקום שמתחתיו יש יסוד²³⁵ למזבח, וזו הסיבה שהמתנה הראשונה ניתנה על הקרן הצפונית מזרחית ולא על הקרן המזרחית

ארבע²³⁰ - כזריקת כל דם קרבן עולה²³¹: מתנת הדם הראשונה הייתה מגיעה לצד המזרחי ולצד הצפוני של המזבח, והמתנה השנייה הייתה מגיעה לצד המערבי ולצד הדרומי של המזבח.

לדעת רבי שמעון איש המצפה נעשתה המתנה הראשונה של דם התמיד כמו כל קרבן עולה²³² אך המשך מתן דם התמיד היה לחוד - על הצד המערבי של המזבח,

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

השנייה הייתה מגיעה באחת גם לצד המערבי וגם לצד הדרומי של המזבח.
²³⁴ שלא כמו בעולה שדמה נזרק על החלק התחתון של המזבח מתחת לחוט הסיקרא, דם קרבן החטאת ניתן על כל אחת מקרנות המזבח בנפרד ולמעלה מחוט הסיקרא. על פי רבי שמעון איש המצפה, האופן בו נעשתה המתנה הראשונה של דם התמיד, הוא כמו כל קרבן עולה אלא שאת המשך מתנת הדם הוא מְשִׁנָּה לשתי מתנות נפרדות אחת לצד המערבי ואחת לצד הדרומי של המזבח כבמתן דם קרבן חטאת. את טעמו של רבי שמעון איש המצפה, המְשִׁנָּה את המשך מתן דם התמיד כבמתן דם החטאת, מסביר רבי יוחנן (בשם חכם מבית מדרשו של רבי ינאי) כלימוד מהמילים: '... לְחַטָּאת לַה' עַל-עֲלֹת הַתָּמִיד...' שבפסוק 'וְשִׁעִיר עִזִּים אֶתְּךָ לְחַטָּאת לַה' עַל-עֲלֹת הַתָּמִיד' (במדבר פרק כח פסוק טו). על פי לימוד זה יש לעשות בעולת התמיד, במתנה הראשונה, כמעשה עולה (כי הוא הקרבן המוקרב), אבל את ההמשך, בקרן הנגדית, יש לעשות כמעשה החטאת (כנלמד מהפסוק).

²³⁵ היסוד הוא כעין מדרגה בגובה אמה וברוחב אמה שלא הקיף את כל המזבח, ובעיקר, שלא היה מתחת לקרן המזרחית דרומית (ראה באיור להלן ובמסכת זבחים דף נג עמוד ב).

עולת העוף זרקו מעל לחוט הסיקרא ודם שאר סוגי הקרבנות נזרק למטה מחוט הסיקרא.

²³⁰ פירוש "שתי מתנות שהן ארבע" הוא שבשתי מתנות הדם (=זריקות דם) מתוך הכלי על המזבח הגיע הדם לכל ארבעת צדי-המזבח. הכהן היה זורק את הדם מהכלי על שני מקצועות נגדיים של המזבח (מקצוע הוא 'הזווית' שבין כל שני קירות המזבח. בהסתכלות גיאומטרית נאמר שזהו הקו הישר הנוצר ממפגש של כל שתיים מפאות המזבח). המתנה האחת של הדם ניתנה על מקצוע אחד באופן שהדם הגיע לשני צידי המזבח, ובמתנה השנייה, על המקצוע הנגדי, הדם הגיע לשני קירות המזבח האחרים כך שבשתי מתנות - הדם הגיע לכל ארבעת צדי המזבח.

²³¹ ראה נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר לעיל דף יב עמוד א שקרבן התמיד הוא קרבן עולה הבא כקרבן ציבור שהוקרב בבית המקדש פעמיים בכל יום: פעם בבוקר - והוא נקרא 'תמיד של שחר', ופעם בין הערביים והוא נקרא 'תמיד של בין הערביים'.

²³² על אופן ומקום מתנת הדם הראשונה רבי שמעון איש המצפה אינו חולק על חכמים וגם לדעתו מתנה ראשונה הייתה מגיעה גם לצד המזרחי וגם לצד הצפוני של המזבח.
²³³ יוצא שלדעת רבי שמעון איש המצפה היו שתי מתנות נוספות על הראשונה: אחת על הצד המערבי ואחת על הצד הדרומי של המזבח, וזה שלא כדעת חכמים שהמתנה

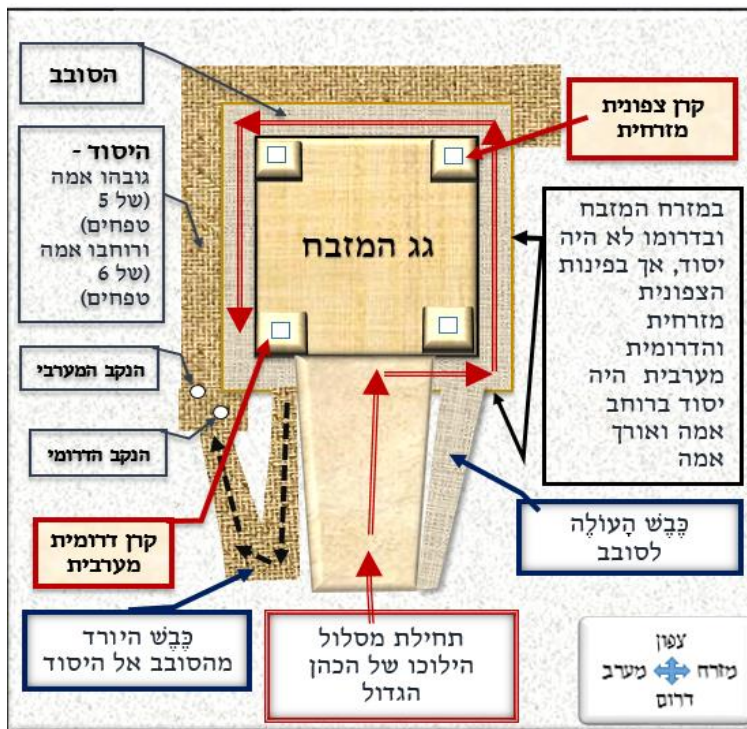
המזרחית דרומית שמתחתה אין יסוד, ולכן המשיך בהליכתו ימינה לקרן הבאה היא הקרן הצפונית מזרחית ושם נתן את המתנה הראשונה ובמתנה זו הגיע הדם על הקיר הצפוני ועל הקיר המזרחי של המזבח. אחר המשיך בהליכתו ועבר על פני הקרן הבאה, היא הקרן הצפונית מערבית והמשיך עד שהגיע אל הקרן המערבית דרומית שעליה נתן את הדם שהגיע אל הקיר המערבי ואל הקיר הדרומי - ראה התרשים להלן:

דרומית - למרות שאליה הכהן הגיע בראשונה - משום שמתחתה לא היה יסוד.

מאחר שהכהן הנותן את הדם חייב בהליכתו לפנות תמיד לימין, לפי הכלל

של רמי בר יחזקאל²³⁶ שבכל עבודות הקדש 'כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין - למזרח', הכהן עלה בכבש המזבח הנמצא בצד דרום ופנה ימינה לכיוון מזרח, שם הגיע תחילה לקרן

תרשים מסלול הילוכו של הכהן הגדול וסדר מתן הדם

דף טז עמוד א²³⁷.

הגמרא מביאה באריכות סתירה בין המשנה במסכת 'מדות' ²³⁸ למשנה במסכת 'תמיד' ²³⁹ בנוגע למיקומן של

הלשכות שהיו בבית המוקד ²⁴⁰,
התרשימים בעמוד הבא מסבירים סתירה
זו :

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

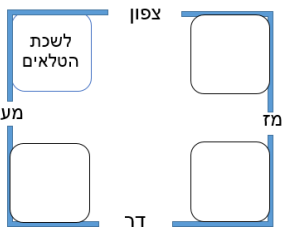
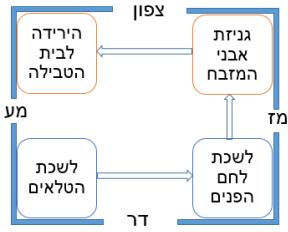
240 בית המוקד היה מבנה גדול שחציו נבנה בתוך העזרה וחציו מחוץ לעזרה (ראה להלן בתרשים הכללי של מבנה בית המקדש השני). בכל אחת מארבע פינותיו הייתה לשכה: שתיים בחלק המקדש בקדושת העזרה – לשכת הטלאים ולשכת אופי לחם הפנים, ושתיים מחוץ לעזרה - לשכת בית המוקד וגניזת אבני המזבח ולשכת החותמות והירידה לבית הטבילה שאינם קדושים בקדוש העזרה. בבית המוקד הייתה מדורה שדלקה באופן קבוע כדי שיתחממו בה הכהנים לאחר טבילתם. (ראה רש"י במקום, ספרי זוטא פרק טו, הכתב והקבלה שמות פרק לה, רמב"ם בפירושו למשנה שבת ובגמרא בדף כא עמוד ב).

פירוט הלשכות: לשכת הטלאים - בה היו הטלאים המיועדים לקרבן התמיד שנבדקו ממומים. לשכת עושי לחם הפנים – בה לשו ואפו את 'לחם הפנים'. לשכת העצים – בה בדקו כהנים בעלי מום את העצים למערכה שלא יהיו בהם תולעים. לשכת גניזת אבני המזבח – כאן גנזו מלכי בית חשמונאי את אבני המזבח שטמאו היוונים.

237 להלן מובאים עיקרי דפי הגמרא - החל מסוף דף טו עמוד ב עד דף יז עמוד ב - במרוכז ובאמצעות איורים המסכמים את הנלמד מדפים אלה. רוב עניינם של דפים אלה הוא משניות ממסכת 'מדות' העוסקות במבנה בית המקדש, חלקיו השונים ומידותיהם. הגמרא מביאה את המשניות כדי להוכיח שהן נלמדות לפי שיטת התנא רבי אליעזר בן יעקב ולא לפי שום תנא אחר

238 משנה מידות פרק א משנה ו: 'וְאַרְבַּע לְשָׁכוֹת הָיוּ בְּבֵית הַמוֹקֵד, כְּקִיטוֹנוֹת פְּתוּחוֹת לְטָרְקִלִין, שְׁתֵּי בְּקֶדֶשׁ וּשְׁתֵּי בַחֲלִי, וְרֹאשֵׁי פֶסֶסִין מִבְּדִילִין בֵּין קֶדֶשׁ לַחֲלִי. וְיָמָּה הָיוּ מְשֻׁמְשׁוֹת? מִעֲרַבִּית דְּרוּמִית, הִיא הָיְתָה לְשִׁכַּת טָלָאֵי קֶרֶבֶן. דְּרוּמִית מְזֻרְחִית, הִיא הָיְתָה לְשִׁכַּת עוֹשֵׂי לֶחֶם הַפָּנִים מְזֻרְחִית צְפוֹנִית, בָּהּ גִּנְזוּ בְּנֵי חֲשְׁמוֹנָאֵי אֶת אֲבָנֵי הַמִּזְבֵּחַ שֶׁשֶּׁקְצוּם מֶלְכֵי יוֹן. צְפוֹנִית מִעֲרַבִּית, בָּהּ יוֹרְדִים לְבֵית הַטְּבִילָה:'

239 משנה תמיד פרק ג משנה ג: 'אָמַר לָהֶם, צְאוּ וְהִבֵּיאוּ טָלָה מִלְּשַׁכַּת הַטָּלָאִים. וְהָרִי לְשַׁכַּת הַטָּלָאִים הָיְתָה בְּמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מִעֲרַבִּית. וְאַרְבַּע לְשָׁכוֹת הָיוּ שָׁם, אַחַת לְשַׁכַּת הַטָּלָאִים, וְאַחַת לְשַׁכַּת הַחוֹתְמוֹת, וְאַחַת לְשַׁכַּת בֵּית הַמוֹקֵד, וְאַחַת לְשַׁכַּת שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין בָּהּ לֶחֶם הַפָּנִים'

תרשים מיקומן של הלשכות על פי המשנה ב'תמיד'	תרשים מיקומן של הלשכות על פי המשנה ב'מידות'
 צפון מז דר מע לשכת הטלאים	 צפון מז דר מע לשכת הטלאים לשכת לחם הפנים גניזת אבני המזבח הירידה לבית הטבילה
1. מיקומה של לשכת הטלאים במשנה 'תמיד' אינו תואם את מיקומה במשנה מדות²⁴¹, 2. רק מיקומה של לשכת הטלאים מופיע במדויק. 3. מיקום שאר הלשכות אינו מובא במשנה זו.	1. במשנה 'מידות' מופיע במדויק המיקום של כל לשכה ולשכה החל מלשכת הטלאים וכיוון מנייתן.

לפי הדעה שלשכות אלה שימשו ליותר ממטרה אחת, וכן ראה את מיקומה המרוחק של לשכת הטלאים ביחס לקיר הדרומי. בתרשים להלן מובאת הגדלה מהתרשים הכללי של בית המקדש בו מתואר בית המוקד ומיקומו (ראה שם מספר 22).

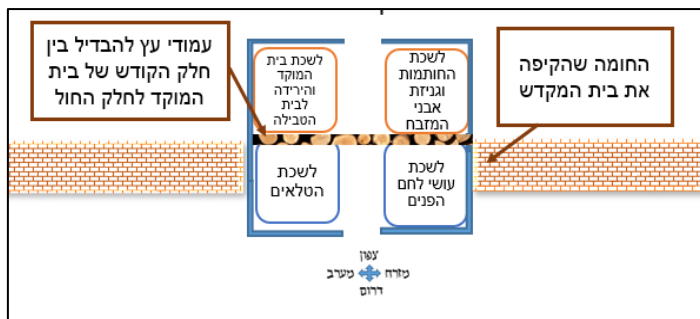
הגמרא קבעה²⁴² שלפי שתי המסורות –
ב'מידות' ו'בתמיד' - נמצאת לשכת הטלאים בדרום מערב לבית המוקד ולשכת עושי לחם הפנים נמצאת בדרום מזרח. שתי לשכות אלה היו בחלק המקדש של בית המוקד משום ששם עסקו בקדש. באיור להלן ניתן לראות שלכל לשכה בצפון יש שני שמות, זאת

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

242 ללימוד זה חוזרת הגמרא בדף יז עמוד ב, אך לשם רצף הלימוד על לשכות בית המוקד – הוא מובא כאן.

241 את סתירה זו מיישבת הגמרא באומרה שאת משנה מידות שנה רבי אליעזר בן יעקב החולק על סתם משנה של תמיד.

תרשים מיקומן של הלשכות בבית המוקד למסקנת הגמרא

גובה כל הפתחים שהיו בהר הבית ובמקדש היה עשרים אמה ורוחבם עשר אמות – חוץ מפתח האולם שגובהו היה ארבעים אמה ורוחבו עשרים אמה.

הכותל המזרחי של חומת הר הבית היה הנמוך מכל כותלי המבנים שהיו על הר הבית כדי שהכהן השורף את הפרה על הר הזיתים יוכל לראות את פתח ההיכל בשעה שהוא מזה מדם הפרה מול פתח ההיכל.

תרשים כללי של עזרת הנשים והלשכות שבה

בעזרת נשים²⁴³,
שהייתה במזרחו
של בית המקדש,
היו ארבע לשכות
שעמדו בארבע
פינות העזרה. גודל
כל אחת מהלשכות
היה ארבעים אמה
על ארבעים אמה
ולא הייתה להם
תקרה²⁴⁴.

המקרא לתרשים מופיע בעמוד הבא.

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

לעשן הרב שהיה בשטח עזרת הנשים להתפזר מעלה. העשן עלה גם מלשכת הנזירים, שם בישלו את שלמי הנזיר ושרפו את שיער הנזיר מתחת לדוד השלמים, וגם מעשן בישול זבח שלמי העם. בישול זבח שלמי העם נעשה על כותל אבנים חלול עם פתחים עליונים שהיה סביב הלשכות. על פתחים אלה שפתו את הקדירות שבושלו בהם זבחי השלמים שהביאו העם. להוציא את החזה והשוק - שניתנו מתנה לכהנים - שאר בשר השלמים היה נאכל לבעלים. בהיות השלמים קדשים קלים מותר - אף לישראלים - לאוכלם בעזרת נשים וגם מחוצה לה עד חומות ירושלים (ראה פרק מו בספר יחזקאל).

243 'עזרת-נשים' נקראת גם 'העזרה החיצונה' להבדילה משטח 'העזרה הפנימית' שהיא השטח המקיף את מבנה ההיכל וקדש הקדשים. עזרת הנשים לא נתקדשה בקדושת מקדש וקדושתה כקדושת הר הבית. הייתה בנויה בתבנית ריבוע שאורך צלעו מכותל לכותל היה מאה שלושים וחמש אמה. שמה בא לה משום שרק אל עזרה זו הותרה כניסת נשים. בהיקף עזרת הנשים היה יציע (גוזזרה) אליו עלו הנשים כדי להשתתף בשמחת בית השואבה.

244 'אַרְבַּע לִשְׁכוֹת הָיוּ בְּאַרְבַּע מְקוֹעוֹתֶיהָ שֶׁל אַרְבָּעִים אַרְבָּעִים אָמָה - וְלֹא הָיוּ מְקוֹרוֹת...' (משנה 'מדות' פרק ב משנה ה). הלשכות לא היו מקורות כדי לאפשר

בישלו במקום קדוש). שם גם גילחו
הנזירים את שערם ושרפו אותו על האש
שתחת דוד השלמים.

3. **לשכת השמנים** - בה שמרו את היין
לנסכים ואת השמן למנחות ולמנורה.

4. **לשכת המצורעים** - בה היה מקווה בו
טבלו המצורעים ביום השמיני
לטהרתם²⁴⁶.

**מקרא לתרשים הכללי של עזרת הנשים
והלשכות שבה :**

1. **לשכת העצים** - בה הכינו כהנים בעלי-
מום את העצים למערכה ובדקו שלא
יהיו בהם תולעים²⁴⁵.

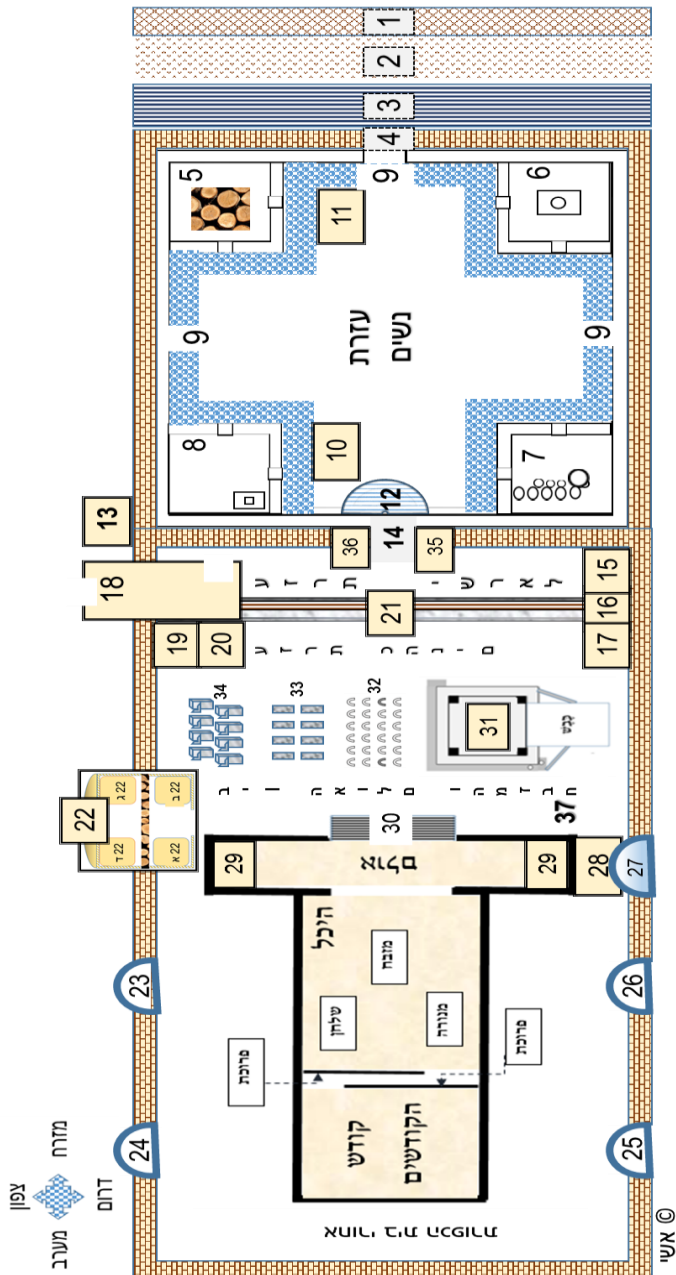
2. **לשכת הנזירים** - בה היו הנזירים
מבשלים את קרבן השלמים שלהם
וממנו נתנו את הזרוע הבשלה לכהן (לכן

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

תנוך אוזנו הימנית ואת בוהן ידו הימנית
ואת בוהן רגלו הימנית על מנת שהכהן
יזה על איברים אלה מדם קרבן האשם
שהביא. כל אדם - אפילו אם הוא טהור -
שמכניס לעזרה אפילו רק איבר אחד של
גופו - חייב לטבול כאילו עומד להכניס
לעזרה את כל גופו - (ראה להלן דף לא
עמוד א).

245 כהן בעל מום פסול לעבודה אחרת, נוטל
חלק בקדשים הנאכלים ומותר לו
לאוכלם. לכהנים הפסולים מסיבה אחרת
אסור לעסוק בכך.
246 על אף שיום קודם לכן טבל המצורע כדי
שתותר לו הכניסה להר-הבית ולעזרת
הנשים, הוא טובל שוב בלשכת
המצורעים כדי שיוכל להכניס לעזרה את

תרשים כללי של בית המקדש השני לפי רש"י

מקרא לתרשים הכללי של בית המקדש השני²⁴⁷

1. הסורג – מחיצה בגובה עשרה טפחים העשויה מפסי עץ היוצרים בה נקבים. הסורג היה לפני חומת הר הבית והקיף את חומת העזרה. לדעת רש"י הסורג עמד רק בצד המזרחי.
2. החיל – הוא השטח ברוחב עשר אמות שהקיף את חומת העזרה מכל צדדיה, ויש דעות שהקיף רק משלושה צדדים (ראה דף טז עמוד א). בחיל שמרו חלק מהאפר מכל פרה אדומה שנשרפה: '... וְחֹלְקִים אוֹתוֹ [את האפר] לְשִׁלְשָׁה חֻלְקִים, אֶחָד נֶתַן בְּחִיל²⁴⁸, וְאֶחָד

נֶתַן בְּהַר הַמִּשְׁחָה, וְאֶחָד הָיָה מִתְחַלֵּק לְכָל הַמִּשְׁמֶרֶת' (משנה פרה פרק ג משנה יא).

3. שתיים עשרה מעלות – שתיים עשרה המדרגות שעולות מן החיל לעזרת נשים שגובהן הכולל מגובה החיל היה שש אמות - כל מדרגה הייתה בגובה חצי אמה.

4. שער עזרת נשים.

5. לשכת העצים - בה בדקו כהנים בעלי-מום את העצים למערכה כדי שלא יהיו בהם תולעים (כהן בעל מום פסול לעבודה אחרת, נוטל חלק בקדשים הנאכלים ומותר לו לאוכלם).

6. לשכת הנזירים - בה היו הנזירים מבשלים את קרבן השלמים שלהם ממנו נתנו את הזרוע הבשלה לכהן (לכן בישלו במקום קדוש). שם גם גילווח הנזירים את שערם ושרפו אותו על האש שתחת דוד השלמים.
7. לשכת השמנים - בה שמרו את היין לנסכים ואת השמן למנחות ולמנורה.

8. לשכת המצורעים - בה היו המצורעים טובלים ביום השמיני לטהרתם²⁴⁹.

9. גוזזטרא לנשים – הגוזזטרא היא יציע

שהקיף את כל עזרת הנשים ועליו עמדו הנשים בשמחת בית השואבה. להלכה אומר הרמב"ם בהלכות עבודה זרה פרק ו: '... כל האכסדראות והסבכות היוצאות מן הכתלים שהיו במקדש של אבן היו לא של עץ', הראב"ד בהשגותיו שם אומר: '... גוזזטרא שהקיפו בעזרת נשים בשמחת בית השואבה לשעתה הייתה'.

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

(במדבר פרק יט פסוק ט) (רע"ב).
249 ראה פירוט העניין להלן דף סב עמוד ב ובנוסף אסתר שם.

247 בנספח ה מובאת טבלת דרגות הקדושה שבארץ ישראל.

248 'אֶחָד נֶתַן בְּחִיל. לְמִשְׁמֶרֶת, כְּדִכְתִּיב וְהִיָּתָה לְעֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת

המשך (1) - מקרא לתרשים הכללי של בית המקדש השני

10. מושב סנהדרין קטנה (בית דין של עשרים ושלושה דיינים) שליד שער עזרת ישראל.
11. מושב סנהדרין קטנה (בית דין של עשרים ושלושה דיינים) שליד שער עזרת נשים.
12. חמש עשרה המעלות – הן חמש עשרה מדרגות הבנויות כחצי גורן כנגד חמש עשרה מזמורי שיר המעלות שבתהילים. מדרגות אלה חיברו בין עזרת הנשים לעזרת ישראל ועליהן עמדו הלויים בשמחתבית השואבה בשעה ששרו. גובה כל מדרגה היה חצי אמה, כך שגובהן מעזרת נשים לעזרת ישראל היה שבע וחצי אמות.
13. לשכת בית האבן אליה הופרש הכהן השורף את הפרה האדומה. התוספות בד' 'חוץ' אומרים שלשכת בית האבן הייתה בנויה בהר-הבית ולא בשטח המקדש כמו לשכת הפרהדרין.
14. שער ניקנור – דרכו היה מעבר מעזרת נשים לעזרת הכהנים דרך עזרת ישראל. על הנס שנעשה לדלתות שער ניקנור ראה בדף דף לח עמוד א.
15. לשכת המלח - מקום בו שמרו את המלח המיועד לקרבנות.
16. לשכת הפרווה - בה היו מולחים את עורות הקדשים. על גגה היה מקווה. לשכת הפְּרוֹה הייתה קדושה בקדושת עזרה משום שמיקומה היה בתוך העזרה.
17. לשכת המדיחין –בה היו מדיחים את הפֶּרֶשׁ מכרס הקרבן.
18. לשכת הגזית - כאן ישבה הסנהדרין הגדולה. לשכת הגזית הייתה בנויה מאבני גזית כשחלקה בקדש וחלקה בחול. (דף כה עמוד א). ב'חצי החול' ישבה הסנהדרין הגדולה, וכן ישב שם אחד מזקני הסנהדרין שערך את ההגלה בין הכהנים שעמדו בחצי הקדש. ללשכת הגזית היו שני פתחים אחד לצד המזרחי ואחד לצד המערבי (בשרטוט הפתחים מסומנים במרובע לבן). אילו לא היה פתח גם בחלק המערבי הלשכה הייתה פתוחה רק לעזרה וישיבת זקן הסנהדרין הייתה אסורה.
19. לשכת הפרהדרין – נקראה גם: לשכת כהן גדול; לשכת העץ (על פי עיקר תוי"ט), לשכת בלווטי ולשכת פלהדרין- מקומה היה בצפון עזרת הכהנים מחוץ לשטח המקדש בקדושת 'עזרה' ובסמוך ללשכת הגזית. ללשכת הפרהדרין הפרישו את הכהן הגדול שבעה ימים לפני יום הכיפורים (דף ב עמוד א, דף יט עמוד א).
20. לשכת הגולה - מקום הבאר ממנה שאבו מים לכל צרכי העזרה. נאמר במשנה 'מדות' פרק ה משנה ד: 'לְשַׁכַּת הַגּוֹלָה, שֶׁם הָיָה בּוֹר קָבוֹעַ וְהַגָּלְגַּל נָתַן עָלָיו וּמִשָּׁם מְסַפְּקִים מֵיִם לְכָל הָעֶזְרָה'.
21. הדוכן - בזמן הקרבת קרבנות ציבור שקבוע להם זמן עמדו על הדוכן הלויים שרו וניגנו. ראה פירוט במסכת ערכין מדף י עמוד א עד דף יב עמוד א.
22. בית המוקד – בית המוקד היה מבנה גדול שחציו נבנה בתוך העזרה וחציו מחוץ לעזרה וגגו היה בנוי ככיפה. בכל אחת מארבע פינותיו הייתה לשכה: שתיים בחלק המקדש בקדושת העזרה – לשכת הטלאים ולשכת אופי לחם הפנים, ושתיים מחוץ לעזרה - לשכת החותמות וגניזת אבני המזבח, ולשכת בית המוקד והירידה לבית הטבילה, שאינם קדושים בקדוש העזרה. בבית המוקד הייתה מדורה שדלקה באופן קבוע כדי שיתחממו בה הכהנים לאחר טבילתם. (פירוט המבנה ראה דף טז עמוד א ובגמרא טו-יז).

המשך (2) - מקרא לתרשים הכללי של בית המקדש השני

- 22 א. לשכת הטלאים.
- 22 ב. לשכת עושי לחם הפנים.
- 22 ג. לשכת החותמות וגניזת אבני המזבח.
- 22 ד. לשכת בית המוקד ולשכת הירידה לבית הטבילה.
- 23 שער הקרבן – דרכו הכניסו לעזרה את הקרבנות ששחיתם בצפון (דף יט עמוד א).
- 24 שער הניצוץ - לשער הניצוץ הייתה אכסדרה (מבואה מקורה על עמודים וללא קירות).
על שער הניצוץ הייתה בנויה עלייה - שם הכהנים שמרו למעלה והלויים שמרו למטה.
לפני שער הניצוץ היה החיל (דף יט עמוד א).
- 25 שער הַדְּלָקָה – דרכו הכניסו את העצים המיועדים להדלקה על המזבח. (דף יט עמוד א).
- 26 שער הקרבן – רש' אומר שאינו יודע מדוע קראו לו בשם זה (דף יט עמוד א). יש הסוברים שדרכו הכניסו את בכורות הבהמות שניתנו לכהנים ולכן גם נקרא שער הבכורות. שער בשם דומה נמצא ממול שער זה – בצפון (23 במקרא זה).
- 27 שער המים – עליו היה מקווה (דף יט עמוד א).
- 28 לשכת בית אבטינס – ללשכה זו הביאו את הכהן הגדול מלשכת פלהדרין כדי ללמדו ולהרגילו בעבודת הקטורת. שמה של הלשכה בא לה משם משפחת אבטינס שהיו אמנים ברקיחת הקטורת. יש דעה שהלשכה הייתה בנויה מעל שער המים (דף יט עמוד א).
- 29 בית החליפות – שתי לשכות זו מול זו - מקום בו גנזו את סכיני השחיטה (דף לו עמוד א).
- 30 שתיים עשרה מעלות – שתיים עשרה המדרגות שעולות מ'בין האולם והמזבח' אל פתח האולם. גובהן הכולל היה שש אמות - כל מדרגה הייתה בגובה חצי אמה. רוחב 'בין האולם למזבח' הוא עשרים ושתיים אמות.
- 31 המזבח החיצון – נקרא גם מזבח העולה.
- 32 עשרים וארבע הטבעות – טבעות בהן נעזרו להחזיק את הבהמה בשעת שחיטתה.
- 33 שמונה שולחנות שיש, בשתי שורות של ארבע כל שורה ובין שולחן לשולחן היה רווח של אמה. על שולחנות אלה הדיחו את הקרביים של הקרבנות לאחר שחיתם ולפני הקטרתם.
- 34 ננסין - עמודים עליהם תלו את הבהמות שנשחטו על מנת להפשיט את עורן. על כל עמוד היה מתקן לתליית הבהמה.
- 35 לשכת עושי חביתין - בה היו לשים ואופים את מנחת החביתין שהיה מביא הכהן הגדול פעמיים ביום.
- 36 לשכת פנחס המלביש - שימשה את הממונה על בגדי הכהונה.
- 37 הכיור – הכיור היה כלי מים גדול עשוי נחושת שעמד בעזרה בדרומו של בין האולם והמזבח. מימיו שימשו את הכהנים לקידוש ידיהם ורגליהם ולשאר העבודות שנדרש להן מים. בתחתית הכיור היו קבועים ברזים. הכיור הוא כלי שרת. ראה עוד על הכיור ושכלולו בדף לז עמוד א.

דף טז עמוד ב
חישוב רוחב ואורך העזרה - בין כותל האולם לכותל המערבי²⁵⁰

אופן חלוקת האורך הכולל (באמות) מהקצה החיצוני של כותל האולם עד הקצה החיצוני של הכותל המערבי ²⁵² .		
מידה מצטברת	מידה	
5	5	כותל האולם
16	11	האולם עצמו
22	6	כותל ההיכל
62	40	אורך ההיכל עצמו
63	1	אמה טרקסין ²⁵³
83	20	אורך קדש הקדשים
89	6	הכותל החיצוני של קדש הקדשים
95	6	התא המערבי
100	5	כותל החיצוני של התא

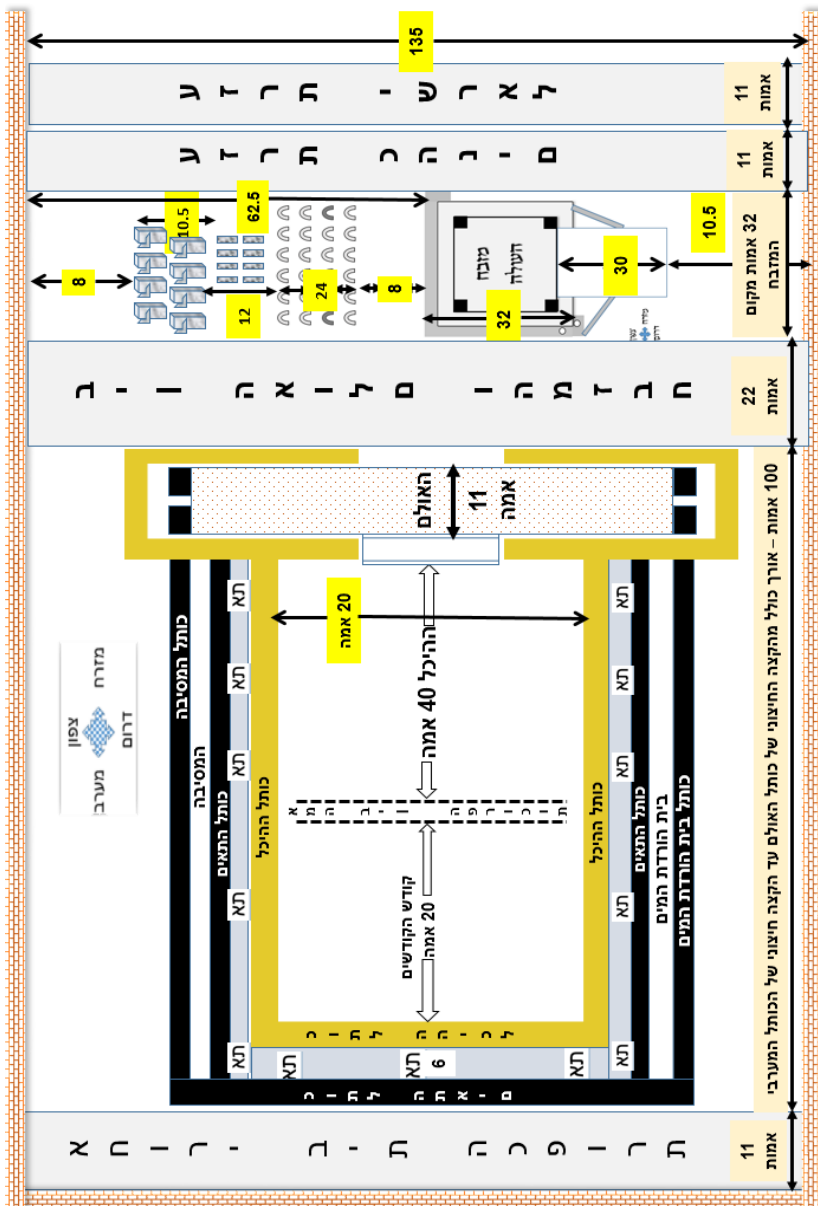
האופן בו מחושב, לפי רש"י, שרוחב העזרה הוא 135 אמות ²⁵¹ .		
מידה	מידה	מצטברת
10.5	10.5	מהכותל הדרומי לכבש המזבח
40.5	30	הכבש
72.5	32	המזבח
80.5	8	מהמזבח לטבעות
104.5	24	הטבעות
108.5	4	מהטבעות לשולחנות
112.5	4	השולחנות
116.5	4	מהשולחנות לננסין
127	10.5	ננסין
135	8	מהננסין עד לכותל הצפוני

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

זה שהוא קיר אבנים התומך בהר הבית.
253 בבית המקדש הראשון הבדיל בין הקדש
לקדש הקדשים כותל אבני גזית ברוחב
אמה שנקרא אֶמָה-טֶרַקְסִין

250 ראה השרטוט עם המידות בעמוד הבא.
251 ומחישוב זה מוכח שהמשניות נישנו על
ידי התנא אליעזר בן יעקב.
252 זהו הכותל המערבי של קדש הקדשים
ולא 'הכותל המערבי' המוכר כיום בשם

דף יז עמוד א
תרשים מידות הבית - מעזרת ישראל עד אחורי בית הכפורת

עמדה לכהן הגדול הזכות לעשות כל
עבודה שירצה²⁵⁵.

**הכהן הגדול נוטל, ראשון, חלק מן
הקדשים הנאכלים לכהנים - אף
בקרבנות שלא היה לו חלק
בהקרבתם²⁵⁶.**

דף יז עמוד ב

**בשבעת ימי הפרשתו הקריב הכהן
הגדול את הראש ואת הרגל של
קרבנות התמיד²⁵⁴ ובשאר ימות השנה**

דף יח עמוד א

משנה:

מִסְרוּ לוֹ זָקֵנִים מִזִּקְנֵי בֵּית דִּין, וְקוֹרִין לִפְנֵי בֶסֶדֶר הַיּוֹם, וְאוֹמְרִים לוֹ: 'אִישִׁי
כֶּהֱן גָּדוֹל קָרָא אֶתָּה בְּפִיךָ, שְׁמָא שְׁכַחְתָּ אוֹ שְׁמָא לֹא לְמַדְתָּ'.
עָרַב יוֹם הַכִּיפּוּרִים שְׁחִירִית, מַעֲמִידִין אוֹתוֹ בְּשַׁעַר מִזְרַח, וּמַעֲבִירִין לִפְנֵי פָרִים
וְאֵילִים וְכִבְשִׁים, כְּדִי שִׁיְהֶא מְכִיר וְרָגִיל בְּעִבּוּדָּה.
כָּל שְׁבַעַת הַיָּמִים לֹא הָיוּ מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ מֵאָכֹל וּמִשְׁתֶּה, עָרַב יוֹם הַכִּיפּוּרִים עִם
חֲשֻכָּה, לֹא הָיוּ מְנִיחִים אוֹתוֹ לֵאכֹל הַרְבֵּה, מִפְּנֵי שֶׁהַמֶּאֱכָל מְבִיא אֶת הַשָּׁנָה.

הכיפורים הכתובה בתורה²⁵⁷ ואומרים
לו, אישי כהן גדול, קרא אתה בפיך, שְׁמָא
שְׁכַחְתָּ אוֹ שְׁמָא לֹא לְמַדְתָּ.

**בכל שבעת ימי הפרשתו של הכהן
הגדול היו שניים מזקני הסנהדרין
קוראים לפניו את סדר עבודת יום**

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

ואומרים של תמידים - ושאר הנתחים
נעשין ע"י בני משמרה ואמר שכל עבודות
הללו נעשות על ידו כדי שימצא עצמו
ביוה"כ רגיל בעבודת היום ושלא ישנה
הסדר...!

255 חובת הכהן הגדול בעבודות, כמובא
במשנה, הייתה רק בשבעת ימי הפרשתו
אך בשאר ימות השנה הכהן הגדול לא
היה חייב באף לא אחת מהעבודות
המנויות.

256 'אף על פי שאינו מקריב' (על פי רש"י
במסכת הוריות דף יב עמוד ב ד"ה
'ונוטל').

257 ראה נספח א': פסוקי פרשת יום
הכיפורים, ויקרא פרק ט"ז

254 לדעת הרמב"ם הכהן הגדול הקריב את
כל איברי התמיד ולא רק את הראש
והרגל: 'כל שבעת הימים מרגילין אותו
בעבודות, זורק את הדם ומקטיר את
הקטרת ומטיב את הנרות ומקטיר איברי
תמיד על המזבח כדי שיהיה רגיל בעבודה
ביום הכיפורים' (רמב"ם הלכות עבודת
יום הכיפורים פרק א הלכה ה). לדעת
המאירי (בית הבחירה למאירי מסכת
יומא דף יד עמוד א) הכהן הגדול הקריב
רק את הראש והרגל משום שדי בהקרבת
הראש והרגל כדי להכינו להקרבה של יום
הכיפורים בו הוא יקריב את כל איברי
התמיד, ואת שאר האיברים הקריבו
בשבעת ימי הפרשתו הכהנים ששרתו
באותה משמרת: '...ומקריב ראש

כדוגמא לקניית הכהונה הגדולה בכסף, הגמרא מביאה את מינויו של יהושע בן גמלא לכהן גדול: כשהיה יהושע בן גמלא כהן הדיוט הוא קידש אשה אלמנה ועשירה מאוד בשם מרתא בת בייתוס. אשה זו שילמה למלך ינאי הרבה מאוד דינרי זהב תמורת מינויו של יהושע בן גמלא לכהן גדול²⁶⁰.

הבהמות שהעבירו לפני הכהן הגדול בערב יום הכיפורים היו פָּרִים, אֵילִים וּכְבָשִׁים - שיש בהקרבתם כפרה גם על הכהן הגדול, גם על משפחתו וגם על כלל הכהנים שודאי מכיר הוא שיעשו תשובה - אבל את השעירים²⁶¹ שעתידיים לכפר על כל בני ישראל לא העבירו לפניו²⁶² - כדי לא להנמיך את רוחו של הכהן הגדול בכך שידאג שאינו מכיר את כל הישראלים ואם יעשו תשובה.

בבוקר יום ט' בתשרי, ערב יום הכיפורים, העמידו את הכהן הגדול בשער המזרחי של העזרה ושם העבירו לפניו פָּרִים וְאֵילִים וּכְבָשִׁים אותן הוא עתיד להקריב ביום המחר, הוא יום הכיפורים.

בכל שבעת ימי הפרשתו של הכהן הגדול הוא רשאי לאכול ולשתות כרצונו אך בערב יום הכיפורים עם חשיכה לא היו מניחים לו לאכול הרבה מפני שאכילה מרובה מביאה לידי שינה²⁵⁸.

מה שנאמר בתורה: וְהִלַּחְתָּ הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו²⁵⁹ - ושהתפרש כגדול בכוח, גדול בְּנוֹי, גדול בחכמה, וגדול בעושר משאר הכהנים - נאמר על הכהנים הגדולים בזמן הבית הראשון, אבל מאמצע תקופת בית שני - שאז היו מקרים שהכהונה הגדולה הייתה נקנית בכסף - נמצאו גם כהנים גדולים שלא למדו ולא ידעו את סדר העבודה.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הוא נשתכח תורה מִיִּשְׂרָאֵל שבתחלה מי שיש לו אב מלמדו תורה מי שאין לו אב לא היה למד תורה ... התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים ... התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך... (ראה יותר במסכת בבא בתרא דף כא עמוד א).
²⁶¹ ביום הכיפורים היו מביאים שני שעירי עזים שניקנו מכסף הציבור ובגורל נקבע מי מהם יהא לה' - יוקרב חטאת וישרף, ומי ישלח לעזאזל.
²⁶² יש ברייתא האומרת שהעבירו גם את השעירים.

²⁵⁸ ובשינה עלול הוא לבוא לידי קרי וקרי פוסל לעבודה למשך כל יום הכיפורים (גם אם יטבול השכם בבוקר יצטרך לחכות עד הערב שמש כדי להיטהר). ראה עוד בגמרא דף כא עמוד א.
²⁵⁹ ויקרא פרק כא פסוק י: 'וְהִלַּחְתָּ הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו אֲשֶׁר-יוֹצֵק עַל-רֹאשׁוֹ | שָׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְנִמְלָא אֶת-יָדוֹ לִלְבָּשׁ אֶת-הַבְּגָדִים אֶת-רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבִגְדָיו לֹא יִפְרָם'
²⁶⁰ על אף שנאמר שהכהונה הגדולה של יהושע בן גמלא נקנתה בכסף הוא לא היה רשע ואף מוזכר לטוב: 'דאמר רב יהודה אמר רב ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו שאלמלא

דף יח עמוד ב

משנה:

מְסֻרוֹהוּ זְקֵנִי בֵּית דִּין לְזִקְנֵי כְּהֵנָּה, וְהַעֲלוּהוּ לְעֵלִית בֵּית אַבְטִינָס, וְהַשְׁבִּיעוּהוּ
וּנְפָטְרוּ וְהִלְכוּ לָהֶם. וְאָמְרוּ לוֹ:
'אִישִׁי כֹהֵן גָּדוֹל, אָנוּ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין וְאַתָּה שְׁלוּחֵנוּ וְשָׁלִיחַ בֵּית דִּין, מִשְׁבִּיעִין
אָנוּ עֲלֶיךָ בְּמִי שֶׁשָּׂכֵן שָׂמוּ בְּבֵית הַזֶּה, שֶׁלֹּא תִשְׁנֶה דְּבַר מִכָּל מָה שֶׁאֲמַרְנוּ לָךְ'
- הוּא פּוֹרֵשׁ וּבּוֹכָה, וְהֵן פּוֹרְשִׁין וּבּוֹכִין.
אִם הִיא חֹכֵם - דּוֹרֵשׁ. וְאִם לֹא, תִּלְמִידֵי חֲכָמִים דּוֹרְשִׁין לִפְנֵיהּ.
וְאִם רְגִיל לְקֻרוֹת - קוֹרֵא, וְאִם לֹא, קוֹרֵין לִפְנֵיהּ. וּבִמָּה קוֹרִין לִפְנֵיהּ? בְּאִיּוֹב
וּבְעֶזְרָא וּבְדַבְּרֵי הַיָּמִים. זְכָרֶיהָ בֶּן קְבוּטָל אוֹמֵר, פְּעָמִים הִרְבֵּה קָרִיתִי לִפְנֵיהּ
בְּדִנְיָאָל.

**לאחר שזקני הסנהדרין השביעו את
הכהן הגדול** 'ואמרו לו: אישי כהן גדול
אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושליח
בית דין משביעין אנו עליך במי ששכן
שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה
שאמרנו לך', הכהן הגדול פרש ובכה
והם פרשו ובכו²⁶⁶.

**בליל יום הכיפורים היה הכהן הגדול
עוסק בדברי תורה לפי מידת השגתו:**

בכל יום משבעת ימי הפרישה, לאחר
שזקני הסנהדרין גמרו ללמד את הכהן
הגדול²⁶³, מְסֻרוֹהוּ זְקֵנִי בֵּית דִּין לְזִקְנֵי
הכהונה שהעלוהו לעליית בית
אבטינס²⁶⁴.

ערב יום הכיפורים²⁶⁵ העלו את הכהן
הגדול לעליית בית אבטינס ושם
השביעוהו שלא ישנה את סדר הקטרת
הקטורת.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הפרישה ש'מסרוהו בית דין לזקני כהונה
בערב יום הכיפורים והוליכוהו לעליית בית
אבטינס, שהם היו הַבְּשָׁמִים [המומחים
לעשיית הקטורת במתכונתה המדויקת, כדי
ללמדו חפניה [כיצד נעשית חפינת הקטורת]
. והוא ענין מה שנאמר וּמִלֵּא חִפְנֵיו קִטְרֶת
סָמִים דָּקָה [ויקרא פרק טז פסוק ב] וגו'
(בית הבחירה למאירי מסכת יומא דף יח
עמוד ב).
²⁶⁶ את הסיבה לבכיים מביאה הגמרא בעמוד
הבא.

²⁶³ כמובא במשנה הקודמת.
²⁶⁴ עליית 'בית אבטינס' הייתה אחד משלושת
המקומות שהכהנים שמרו בבית המקדש
(משנה תמיד פרק א משנה א). מסומן
במספר 27 בתרשים הכללי של בית המקדש.
נקראה גם 'לשכת הכהן הגדול' על שום
שהכהן הגדול למד שם כיצד לחפון את
הקטורת. אבטינס היה ראש משפחת
האומנים של עשיית הקטורת וּבְעֶלְיָהּ זו
נעשה פְּטוּם הקטורת (פְּטוּם = רָקָחוּ את
הקטורת).
²⁶⁵ זו הייתה הפעם האחרונה בשבעת ימי

המיוחדת והקשה²⁶⁹.

רב פפא אומר²⁷⁰ שלכהן הגדול היו שתי לשכות בעזרה: אחת הייתה לשכת פרהדרין²⁷¹ והשניה הייתה לשכת בית אבטינס²⁷² - אך אינו יודע מי מהן הייתה בצפון העזרה ומי מהן בדרומה.

המשניות אותן מביא רב פפא לא מפרטות את כל הלשכות שהיו בעזרה²⁷³ אלא רק מוכיחות - על פי

אם היה חכם, דורש. ואם לאו, תלמיד חכם דורשין לפניו. ואם רגיל לקרות, קורא. ואם לאו, קורין לפניו. ובמה קורין לפניו, באיוב ובעזרא ובדברי הימים. זכריה בן קבוטל אומר, פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל²⁶⁷.

דף יט עמוד א

זקני הכהונה העלו את הכהן הגדול לעליית בית אבטינס²⁶⁸ כדי שילמד את דיני הקטרת הקטורת ואופן חפינתה

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

²⁷³ להלן שמות הלשכות שמובאים בדברי רב פפא על פי המשניות במדות:

א. לשכת הגולה - מקום הבאר ממנה שאבו מים לכל צרכי העזרה. נאמר במשנה מידות פרק ה משנה ד: 'לשכת הגולה, שם היה בור קבוע, והגלגל נתון עליו, ומשם מספיקים מים לכל העזרה'.

ב. לשכת הגזית - בה ישבו חברי הסנהדרין הגדולה. שמה בא לה משום שהייתה בנויה מאבני גזית מרובעות. הישיבה בעזרה מותרת (הלכה למשה מסיני) רק למלכי בית דוד ולא לשום אדם אחר, ולכן לשכת הגזית נבנתה חציה בעזרה (בקדש) וחציה מחוץ לעזרה (בחול), וכך יכלו הסנהדרין לשבת בחצי הבנוי בחלק החולין - מחוץ לעזרה.

ג. לשכת המדיחין - מיקומה היה בדרום העזרה ממזרח ל-שער המים' ובה היו מדיחים (שוטפים) את הפרש מכרס הקרבן.

ד. לשכת המלח - מקום בו שמרו את המלח המיועד לקרבנות.

ה. לשכת הפרווה - בה היו מולחים את עורות הקדשים. עוד על לשכת המלח ולשכת הפרווה ראה תוספות מסכת מנחות דף כא עמוד ב ד"ה 'בלשכת המלח'.

ו. לשכת עושי חביתין - מיקומה היה במזרח

²⁶⁷ התלמוד ירושלמי במסכת יומא אומר שקראו לפני הכהן הגדול '...במשלי ובתילים [ובתהילים] מפני שטעמן [פירושם] מפיג את השינה...' רש"י כאן מפרש בדרך זו ואומר: 'באיוב ובעזרא וכו' - שהן דברים ממשיכין את הלב לשומען, ואין שינה חוטפתו'. וכך אנו למדים שהקריאה דווקא מספרים אלה המחייבים תשומת לב לתוכנם היא המפיגה [המפחיתה] את עוצמת הרצון לישון ואולי עד להיעלמותו.

²⁶⁸ כאמור לעיל בעליית 'בית אבטינס' היו האומנים של עשיית הקטורת.

²⁶⁹ החזרת הקטורת מתוך הגזיף (כלי שרת כעין ספל) לתוך ידיו של הכהן הגדול הייתה נעשית בעזרת ראשי אצבעותיו או שיניו ובעזרת האגודל וזו היא עבודה קשה מעבודות קשות שבמקדש' (ראה בגמרא דף מט עמוד ב [ולא כמובא בכל הדפוסים שכתבו ברש"י 'דף מז עמוד ב', משום שבדף מז עמוד ב מדובר בקמיצת המנחה, שאומנם אף עליה נאמר 'זו היא מעבודות קשות שבמקדש', אך לענ"ד יותר נכון כפי שאני מפנה לדף מט עמוד ב משום ששם מדובר בעניינינו שהוא חפינת הקטורת]).

²⁷⁰ על פי המשנה במדות פרק ה משנה ג-ד.

²⁷¹ ששימשה את הכהן הגדול לשינה בשבעת ימי פרישתו.

²⁷² כאמור, שם למד את חפינת הקטורת.

בהליכתו מאחת לשנייה. להטרכת הכהן הגדול יש שתי סיבות: האחת שאם הוא צדוקי הוא יפּרוש בגלל הטורח - ופרישתו ודאי רצויה, הסיבה השנייה היא שלא תזוח²⁷⁵ דעתו עליו - ואין זה משנה אם הוא לא צדוקי.

דף יט עמוד ב

כְּשֶׁהִשְׁבִּיעוּ זַקְנֵי הַסֵּנְהֶדְרִין אֶת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל 'וְאָמְרוּ לוֹ, אִישִׁי כֹהֵן גָּדוֹל, אָנוּ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין, וְאַתָּה שְׁלוּחֵנוּ וְשְׁלִיחַ בֵּית דִּין' לא היה בכוונת דבריהם לעשותו שליח לעבודות במקדש²⁷⁶ אלא כל כוונתם הייתה לעשותו שְׁלוּחַם שיחתחייב לפרש את השבועה רק כפי שהם ובית הדין מתכוונים - ולבל יפרש את דבריהם כפי שהצדוקים²⁷⁷ מפרשים

פירוט הלשכות המוזכרות בהן ומיקומן - את דעת רב פפא שהיו לכהן הגדול שתי לשכות: אחת בצפון העזרה ואחת בסמוך לשער המים בדרום העזרה.

רב פפא חישב - על פי סדר יומו של הכהן הגדול בשבעת ימי הפרישה, את מידת הטורח של הכהן הגדול כדי למלא חובותיו בעבודת הקדש ובצרכיו האנושיים²⁷⁴ - ומצא שהטורח המועט ביותר יהא אם נקבע שלשכת פרהדרין בדרום העזרה ולשכת בית אבטינס בצפון העזרה. אך הגמרא דוחה את נסיון רב פפא: אם השיקול הוא כדי שיהא טורח מועט לכהן הגדול, היו צריכים להצמיד את שתי הלשכות, או לתת לו רק לשכה אחת! מכאן ששתי הלשכות מוקמו באופן מכוון בשני צדי העזרה כך שלכהן הגדול כן תהא טירחה מרובה

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מאשליה עצמית.
²⁷⁶ גם בית דין לא יכולים למנות את הכהן הגדול כשליח למעשה הנעשה בשליחות שמיים משום שהם עצמם אינם רשאים לעשות את עבודות יום הכיפורים בעצמם. עבודות יום הכיפורים נעשות אך ורק על ידי הכהן הגדול על פי מה שציווהו ה' בתורה - וכן הדבר גם באופן הרגיל: אין אדם - שְׁחָלָה עליו מגבלת דין לעשות מעשה מסוים - יכול למנות שליח למעשה שאינו יכול לעשותו בעצמו. דיון דומה יש במסכת נדרים דף לה עמוד ב. הגמרא שם אומרת שמותר לכהן הדיוט שהדיר הנאה את חברו, בעל הקרבן, להקריב את הקרבן משום שהכהן אינו שליח חברו אלא שליח ה' שציווהו להקריב קרבנות ישראל. וכן במסכת קידושין דף כג עמוד ב: '...דאמר רב הונא בריה דרב יהושע: הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו...'

²⁷⁷ שאמרו ופירשו לא נכון שיש לשים את

העזרה מדרום ל'שער ניקנור' ובה היו לשים ואופים את מנחת החביתין שהיה מביא הכהן הגדול פעמיים ביום.

ז. לשכת פלהדרין; נקראה גם: לשכת כהן גדול; לשכת העץ (על פי עיקר תוי"ט), לשכת בלווטי ולשכת פרהדרין. מיקומה היה בצפון עזרת הכהנים מחוץ לשטח המקדש בקדושת 'עזרה' ובסמוך ללשכת הגזית בה ישבה הסנהדרין הגדולה. אל לשכה זו הפרישו את הכהן הגדול שבעה ימים לפני יום הכיפורים.

ח. מיקומה של לשכת פנחס המלביש היה מימין ל'שער ניקנור' והיא שימשה את הממונה על בגדי הכהונה.

²⁷⁴ רב פפא השווה את הטורח הנדרש כאשר לשכת פרהדרין בדרום העזרה ולשכת בית אבטינס בצפון העזרה - לטורח הנדרש כאשר לשכת פרהדרין בצפון העזרה ולשכת בית אבטינס בדרום העזרה.

²⁷⁵ במצב של זְחִיחוּת דעת יש לאדם הרגשת ביטחון מופרז ומצב רוח מרומם הנובעים

- ומשהשביעוהו זקני הסנהדרין בוטלה בכך גם מחשבתו הצדוקית (אם הייתה).

לאחר שזקני הסנהדרין השביעוהו ונִפְטְרוּ וְהָלְכוּ לָהֶם... הוא פֹּרֵשׁ וּבֹכֶה, וְהָן פֹּרְשֵׁין וּבֹכִין: - הוא בוכה משום שנחשד כצדוקי, והם בוכים משום שחוששים להיענש בגופם על שחשדו בכשרים 'דאמר רבי יהושע בן לוי כל

החושד בכשרים לוקה בגופו²⁷⁸.

השבעתו של הכהן הגדול נבעה מהחשש שמא הכהן הגדול הינו צדוקי ולכן ישים את הקטורת על הגחלים לפני הכניסה לקדש קדשים²⁷⁹. הגמרא מביאה ברייתא בעניין זה המספרת מעשה בכהן גדול צדוקי²⁸⁰.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הקטורת על הגחלים ולהיכנס עם ענן הקטורת מההיכל לקדש הקדשים.
278 ויש מפרשים שבכו על שהם רואים בצערו של הכהן הגדול.
279 הצדוקים אינם מקבלים עליהם את התורה שבעל פה כמו גם שאינם מפרשים נכון את שאמרה התורה בספר ויקרא פרק טז פסוקים יב-יג: 'וְלָקַח מִלֵּא-הַמִּזְבֵּחַ חֲזִיזֵי אֵשׁ מִעַל הַמִּזְבֵּחַ וְהָבִיא מִבֵּית לִפְנֵי הָאֵשׁ וְנָתַן אֶת-הַקְטֹרֶת עַל-הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִסָּה אֶת-הַקְטֹרֶת אֶת-הַכֹּפֶרֶת אֲשֶׁר עַל-הָעֲדוּת וְלֹא יָמוּת'. לדעת הצדוקים, צריך להיכנס עם ענן הקטורת לקדש הקדשים וזה בניגוד לדעת חכמים (=הפרושים) שיש לשים את הקטורת על הגחלים לאחר הכניסה לקדש הקדשים כפי שכתוב: '... וְהָבִיא מִבֵּית לִפְנֵי הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה'... כלומר, שהמצווה היא שהכהן קודם בא מבית לפרוכת ורק אחר כך הוא נותן את הקטורת לקיים שמעשה הקטרת הקטורת יהא לִפְנֵי יְהוָה (ראה לימוד הגמרא להלן דף נג עמוד א שהכהן הגדול נותן את הקטורת על הגחלים אך ורק בקדש הקדשים ואסור לו לעשות כן כשעודו בהיכל). נימוק נוסף לדעתם של הצדוקים מדוע יש לשים את הקטורת על הגחלים לפני הכניסה לקדש הקדשים מובא בספרא, אחרי מות פרשה ב, פרק ג,יא 'אם לפני בשר ודם עושים כן, קל וחומר לפני המקום'. לשון הספרא שם: 'והביא אל מבית לפרוכת ונתן את הקטורת על האש לפני ה' שלא יתקן מבחוח ויכניס

מבפנים, שהרי הצדוקים אומרים יתקן מבחוח ויכניס מבפנים, אם לפני בשר ודם עושים כן, קל וחומר לפני המקום, ואומר פִּי בָעֵנָן אֲרָאָה עַל-הַכֹּפֶרֶת, אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר ונתן את הקטורת על האש לפני ה', אינו נותן אלא בפנים, אם כן למה נאמר כי בענן אראה על הכפורת מלמד שהיה נותן בה מעלה עשן, ומניין שהוא נותן בה מעלה עשן תלמוד לומר וכסה ענן הקטורת את הכפורת אשר על העדות ולא ימות, הא אם לא נתן בה (לא היה) מעלה עשן, או שחיסר אחת מכל סממניה חייב מיתה'. עוד סטו הצדוקים מן הדרך בעניין פרה אדומה, חיבוט ערבה, ניסוך המים, בפירוש 'ממחרת השבת', טומאה, כתבי הקדש (ראה משנה מסכת ידים פרק ד משנה ו).

280 להלן המעשה בשינויי לשון זעירים: מעשה בכהן גדול צדוקי שעשה כדעת הצדוקים ושם את הקטורת על הגחלים לפני הכניסה לקדש הקדשים כשסיים יצא בשמחה גדולה. משראהו אביו הבין על מה בנו שמח ואמר לו: 'אף על פי שצדוקין אנו - מתיראין אנו מן הפרושים'. ענה לו בנו: 'כל ימי חיכיתי לקיים את 'כי בענן אראה על הכפרת' ועכשיו שבא לידי - לא אקיימנו?'. לא עברו אלא ימים מועטין עד שמת והוטל באשפה, והיו תולעין יוצאין מחוטמו. ויש אומרים: ביציאתו ניגף (מת בפתע פתאום). דתני רבי חייא: כמין קול נשמע בעזרה, שבא מלאך וחבטו על פניו. ונכנסו אחיו הכהנים ומצאו ככף רגל עגל בין כתפיו,

בזמן קריאת הפרק הראשון של 'קריאת

שמע'²⁸¹ - אסור לרמוז לחבר בעיניים או בידיים, ומה שסימן רב בידו לחנן בר רבא היה בזמן קריאת הפרק השני וגם היה לצורך מצווה: שיקרא וילמד נכון את השם 'קבוטל' ולא כפי שאמר: 'רבי זכריה בן קפוטל'.

אסור למתפלל תפילת 'שמונה עשרה' להשמיע קולו בתפילתו - ואפילו לאוזניו אסור - אלא יתפלל כתפילת חנה שְׁקוּלָה לא נשמע ורק שפתיה נעו²⁸².

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

פרק שלישי: 'וְיֹאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל-כְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתַנּוּ עַל-צִיצִית הַכֶּנֶף פֶּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת-כָּל-מִצְוֹת יְהוָה וְעָשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא-תִתְּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶּם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר-אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לִמְעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת-כָּל-מִצְוֹתֵי יְהוָה קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם' (במדבר פרק טו פסוקים לז-לא).

²⁸² אומר השולחן ערוך הרב אורח חיים בהלכות תפלה סימן קא סעיף ג: 'ואם אינו יכול לכוין בלחש או שאינו יכול לכוין כל כך כמו בקול רם מותר להגביה קולו כדי לכוין יפה והוא שמתפלל בינו לבין עצמו אבל בצבור אסור להגביה קולו מפני שמטריד הצבור אלא אם אינו יכול לכוין בלחש ילך ויתפלל בביתו בקול ואפילו אם יכול לכוין בלחש כמו בקול אם משמיע קולו כשמתפלל בביתו כדי שילמדו ממנו בני ביתו נוסח התפלה מותר ואעפ"כ יותר טוב להתפלל בלחש אם יכול לכוין ועכ"פ יזהרו שלא להגביה קולם יותר מדאי שכל המגביה קולו הרבה ה"ז מנביאי השקר שנאמר בהם ויקראו בקול גדול. ומכל מקום ש"ץ המגביה קולו כדי לעורר הכוונה ולהשמיע יפה לבריות יפה הוא עושה שעיקר תפלת הש"ץ נתקנה בקול רם אבל אותם שעושים כן להראות קולם עושים שלא כהוגן'.

שנאמר ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם ככף רגל עגל.

²⁸¹ שלושה פרקים יש ב'קריאת שמע':

פרק ראשון: 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אחד: וְאַהֲבַת אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ וּבְכָל-מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצֻוֶּה הַיּוֹם עַל-לִבְּךָ: וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַחְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ: וְקִשַּׁרְתָּם לְאוֹת עַל-יָדְךָ וְהָיוּ לְטוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתְבָתָם עַל-מִזְוֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:' (דברים פרק ו פסוקים ד-ט).

פרק שני: 'וְהָיָה אִם-שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצֻוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לֵאמֹר אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלִעֲבֹדוֹ בְּכָל-לִבְּכֶם וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִטֶּר-אֶרְצְכֶם בָּעֵת וְיָרָה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסַּפְתִּי דָגְגָךָ וְתִירֶשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לְבִהֲמֹתְךָ וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ: הִשְׁמַרְתָּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אֶף-יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת-הַשָּׁמַיִם וְלֹא-יְהִי מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת-יְבוּלָהּ וְאֲבַדְתֶּם מִמָּהֳרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֵּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נָתַן לָכֶם: וְשָׁמַתֶם אֶת-דְּבַרִּי אֱלֹהֵי עַל-לִבְּכֶם וְעַל-נַפְשְׁכֶם וְקִשַּׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל-יָדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְצֹתֶם אֹתָם אֶת-בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַחְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ: וְכִתְבָתָם עַל-מִזְוֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לִמְעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיִמִּי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָשָׁבַע יְהוָה לֵאבְחֵיכֶם לָתֵת לָהֶם פִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל-הָאָרֶץ:' (דברים פרק יא פסוקים יג-כא).

הַשֵּׁח שִׁיחַת חוֹלִין: לרְבָא עוֹבֵר בַּעֲשָׂה שְׁנֵאמֵר וְדַבְּרֵת בָּם – בָּם – בְּדַבְּרֵי תוֹרָה וְלֹא בְּדַבְּרִים אַחֲרִים – וְלִרְבֵּי אַחַת בְּרֵי

משנה:
בְּקֵשׁ לְהִתְנַמֵּנִס, פְּרָחִי כְּהֵנָּה מִכֵּין לִפְנֵיו בְּאַצְבָּע צְרָדָה וְאוֹמְרִים לוֹ: 'אִישִׁי כְּהֵן גָּדוֹל, עֹמֵד וְהִפָּג אַחַת עַל הָרִצְפָּה', וּמַעֲסִיקִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּגִּיעַ זְמַן הַשְׁחִיטָה.

דף כ עמוד א

המקור לכך שביום הכיפורים אין רשות לשטן להשטין הוא בגימטריה של המילה 'השטן' השווה ל-364 שהוא מספר ימות השנה פחות יום הכיפורים בו לא יכול השטן להשטין.

הכהן הגדול היה נשאר ער כל ליל יום הכיפורים לשמירה על ערוותו של הכהן הגדול, עד שיגיע זמן הקרבת התמיד של שחר, היו פרחי הכהונה משתמשים בשיטות שונות להשגת המטרה:
1. היו משמיעים לו קולות נקישה חזקות באצבע צרדא²⁸⁴,
2. היו מבקשים ממנו לבצע השתחויה תוך הרכנת כל גופו עד לרצפה, בלי לנגוע בה, כשהוא נשען רק על אגודלי ידיו,
3. היו שרים לפניו 'אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו'
4. וגם קול לימוד התורה של האנשים הרבים שהיו מחוץ למקדש - נשמע אצל הכהן הגדול.

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו וירא שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטילה ואינו מהרהר מחשבות רעות אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק, ...! וכן נאמר על רבן יוחנן בן זכאי (היה מגדולי התנאים שחי בדור הראשון ומתלמידי החשובים של הלל הזקן): 'מימיו לא שח שיחת חולין ולא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין' (סוכה דף כח עמוד א).
284 ב'אצבע צרדא' משמיעים קול נקישה על-ידי חיכוך האמה באגודל של אותה כף יד.

283 אומר הרמב"ם בהלכות דעות פרק ב הלכה ד: '...! ואמרו לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה, וכן בדברי תורה ובדברי חכמה יהיו דברי האדם מעטים ועניניהם מרובים, והוא שצו חכמים ואמרו לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה, אבל אם היו הדברים מרובין והענין מועט הרי זו סכלות ועל זה נאמר כי בא החלום ברוב ענין וקול כסיל ברוב דברים'. וכן אומר הרמב"ם בהלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ד הלכה כה: 'קדושת תפילין קדושתן גדולה היא שכל זמן

משנה:

בְּכָל יוֹם תּוֹרְמִין אֶת הַמַּזְבֵּחַ בְּקִרְיַת הַגָּבֶר אוֹ סְמוּךְ לוֹ - בֵּין לְפָנָיו בֵּין
לְאַחֲרָיו.
בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים - מַחְצוֹת,
וּבְרִגְלִים מֵאֲשֻׁמּוֹרָה הָרִאשׁוֹנָה.
וְלֹא הָיְתָה קִרְיַת הַגָּבֶר מִגַּעַת עַד שֶׁהָיְתָה עֲזָרָה מְלֵאָה מִיִּשְׂרָאֵל.

בשלושת הרגלים²⁸⁷ תרמו את הדשן
בסוף האשמורה הראשונה²⁸⁸ ועוד
לפני שהגיעה שעת 'קריאת הגבר'
התמלאה העזרה בישראלים שהביאו
את קרבנות החג.

דף כ עמוד ב

אם אחר חצות פקעו מעל המזבח
איברים²⁸⁹ שכבר אחזה בהם האש
ואין עליהם בשר- אין צורך להחזירם
עליו והם כשרים לתרומת הדשן²⁹⁰.

העבודה במקדש התחילה בכל יום
קצת לפני עלות השחר²⁸⁵ ב'תרומת
הדשן'²⁸⁶ על ידי כהן הדיוט, אבל ביום
הכיפורים הקדימו את 'תרומת הדשן'
לשעת חצות.

בתרומת הדשן היו מפנים (תורמים)
לפחות קומץ מהדשן שעל המזבח
החיצון: הכהן היה חותֶה (גורף,
מעביר) בַּמַּחֲתָה כמות כלשהיא מן
הַדֶּשֶׁן שעל המזבח ומניח אותה בצד
המזרחי של כבש המזבח.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

פסוקים יד-יז: שֶׁלֶשׁ רִגְלִים תַּחַג לִי בַשָּׁנָה:
אֶת־תַּחַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכֹל
מִצּוֹת כָּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאֲבִיב
כִּי־בֹ יֵצְאֶת מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנָי רִיקָם:
וְחַג הַקִּצִּיר בְּכוֹרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע
בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאֶסֶף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאֶסְפָּךָ
אֶת־מַעֲשֵׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה: שֶׁלֶשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה
יִרְאֶה כָּל־זָכוֹןךָ אֶל־פָּנָי הָאֵלֹהִים ה':

288 זמן הלילה נחלק לשלושה חלקים
שווים, כל חלק נקרא אשמורת. שלוש
האשמורות הן: אשמורת ראשונה, שנייה
ושלישית.

289 מחמת החום הרב שאחז בהם על גבי
המזבח האיברים שהוקרבו נבקעו, עפו
ונפלו בקול נפץ (פקעו) .

290 'איברים שפקעו מעל המזבח אם יש בהן
ממש, אפילו פקעו אחר חצות הלילה -

285 לשון הגמרא: 'בקריאת הגבר'. ראה
בעמוד הבא מהי 'קריאת הגבר'.

286 הדשן הוא האפר שנשאר על המזבח
משריפת הקרבנות. 'תרומת הדשן' היא
עבודת פינוי חלקית של הדשן מעל מוקד
המזבח והיא מצווה הכתובה בתורה
בספר ויקרא פרק ו פסוק ג: ' וְלִבֶּשׁ הַכֹּהֵן
מִדּוֹ בֹד וּמִכְנָסֵי־בָד' לְבָשׁ עַל־בָּשָׂרוֹ וְהָיִים
אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכֹל הָאֵשׁ אֶת־הָעֵלֶה
עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ'. בדף כד
עמוד א הגמרא דנה מהי כמות הפינוי
שבה תתקיים מצות 'תרומת הדשן'.
'תרומת הדשן' נקראת גם 'תרומת
המזבח'.

287 זהו שם כולל לשלושת החגים - פסח,
שבועות וסוכות. בזמן שבית המקדש היה
קיים היו עולים בחגים אלה לירושלים
לחוגג בה את החג ככתוב בשמות פרק כג

'גביני, כרוז, מהו אומר? 'עמדו כהנים לעבודתכם ולוים לדוכנכם וישראל למעמדם' והיה קולו נשמע בשלש פרסאות. מעשה באגריפס המלך שהיה בא בדרך ושמע קולו בג' פרסאות וכשבא לביתו שיגר לו מתנות'.

רבי שילא מסביר את המושג 'קריאת הגבר' כקריאת התרנגול.

הגמרא מספרת שבני המקום, אליו הגיע רב, לא הכירו אותו ואת ייחוסו למשפחת רבי חייא שהיה רבו ודודו²⁹⁶. בדרשתו של רבי שילא לפני

הקדמת תרומת הדשן ביום הכיפורים לשעת חצות נעשתה כדי לאפשר לכהן הגדול לנוח עד תחילת עבודות היום שכולן חובה רק בו²⁹¹.

רב מסביר את המושג 'קריאת הגבר' שנאמר במשנה²⁹² כקריאתו של הכהן הממונה על הקריאה²⁹³ כדי שיעמדו הכהנים לעבודתם, הלויים לדוכנם²⁹⁴ וישראלים למעמדם²⁹⁵.

הגמרא מביאה ברייתא המסייעת דעתו של רב, הברייתא אומרת:

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

לשם), לכן יש לפרש שגם תרומת המזבח ביום הכיפורים נעשתה על ידי כהן הדיוט. ויש עוד דעות לכאן ולכאן. 292 נאמר במשנה: ולא הייתה קריאת הגבר מגעת עד שְׁהִיְתָה עֲזָרָה מְלֵאָה מִשְׁדָּאָל. 293 כינויו היה 'גביני' על שם הכרוז הראשון. אך ראה במשנה מסכת תמיד פרק א שאפשר להבין שלא הממונה על הפיסות היה המכריז אלא אדם אחר, שכן אומרת שם המשנה: '...פעמים שהוא [הממונה] בא מקריאת הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו...].

294 דוכן הוא המקום עליו עמדו הלויים ושרו בשעת הקרבת קרבן התמיד או כדי לברך ברכת כהנים (ראה רש"י קידושין דף עא עמוד א ד"ה לדוכן).

295 כשעמדו הכהנים לעבודתם והלויים לשירים וזמרים בהקרבת קרבן התמיד, שהוא קרבן ציבור, עמדו גם שליחי העם, הישראלים, סמוך לקרבן התמיד כפי שבעל קרבן יחיד עומד בסמוך לקרבנו בשעת ההקרבה.

296 הייחוס המשפחתי מובא על פי סנהדרין דף ה עמוד א: 'כי הוה נחית [כשירד] רב לבבל, אמר ליה רבי חייא לרבי: בן אחותי

יחזיר, שנאמר על מוקדה על המזבח כל הלילה, ואם אין בהם ממש אפילו פקעו קודם חצות - לא יחזיר. נתחדך הבשר ויבש עליהן כעץ ופקעו קודם חצות - יחזיר, אחר חצות - לא יחזיר.' (רמב"ם, הלכות מעשה הקרבנות, פרק ו הלכה ג). 291 המשנה לא אומרת מי תרם את המזבח ביום הכיפורים: האם הכהן הגדול המחוייב בכל עבודות היום או כהן הדיוט? לדעת הרמב"ן כהן הדיוט הוא שתירם את המזבח ביום הכיפורים '...הואיל והוא [תרומת הדשן] כשר קודם חצות אינו עבודת יום הכיפורים אלא עבודת לילה ואינו בכהן גדול כלל שלא נתנו לכהן גדול אלא עבודת היום...'. (מלחמת ה' מסכת יומא דף א עמוד א). דעת התוספות להלן בדף כ עמוד ב היא שהכהן הגדול תרם את המזבח: '... דאפי' תרומת הדשן שהיא עבודת הלילה אינה כשירה אלא בו ולהכי מקדמינן ליה כדי שינוח בין עבודה זו לעבודת היום...'. יש מי שפירש שכהן הדיוט עשה את תרומת הדשן באופן הבא: בזמן תרומת הדשן היה הכהן הגדול בבית אבטינס, ואין איזכור לירידתו משם כדי שהוא יתרום את המזבח (וכל שכן לא מוזכרת חזרתו

בני המקום, היה חסר המתורגמן ורב שימש כמתרגם. במהלך דרשתו הזכיר רבי שילא את המושג 'קריאת הגבר' - כשכוונתו של רבי שילא הייתה שהמושג יתורגם על ידי רב ל'קריאת התרגול', אך רב תרגם ל'קריאת הגבר', היינו להכרזת הכהן הממונה. לשאלת רבי שילא מדוע תירגם כך ענה רב במשל חריף: 'אָבוב לְחָרִי - זמר, לגרדאי - לא מקבלוה מיניה' שפירושו: החליל, שקולו חד ויציב, כשהוא מנגן לפני אנשים מלומדים וחשובים הרי הצלילים המופקים

ממנו ערבים הם להם מאוד, אך כאשר החליל מנגן לפני אנשים פשוטים, כמו האורגים שאין ביכולתם להבחין באיכות הצליל הערב, הרי שהחליל אינו עושה עליהם שום רושם ואינו נחשב בעיניהם, והנמשל: התירגום שתירגם רב התקבל על ידי רבי חייא הגדול רבו ודודו, אך אותו תירגום לא התקבל לפני רבי שילא שאינו גדול כרבי חייא. משהבין רבי שילא מי עומד לפניו ביקשו בדרך כבוד לשבת, שכן לא יאה מפאת כבודו של רב להיות מתורגמן של רבי שילא²⁹⁷. על

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

יורד לבבל!... רבי חייא נולד בבבל, עלה לארץ ישראל עם שני בניו יהודה וחזקיה וכאן ייסדו מחדש את לימוד התורה שנשתכחה בפעם השלישית - לפי הנאמר בסוכה דף כ עמוד א: '...שבחתלה כשנשתכחה תורה מישראל עלה עזרא מבבל ויסדה, חזרה ונשתכחה עלה הלל הבבלי ויסדה, חזרה ונשתכחה עלו רבי חייא ובניו ויסדוה' רבי חייא חי בדורו של רבי והיה תלמיד חבר של רבי. דורם היה דור המעבר שבין התנאים לאמוראים לכן רש"י במסכת נדה דף כו עמוד א אומר: '...ורבי חייא תנא ואמורא הוא...'

²⁹⁷ להבנת העניין מדוע לא הכירו את רב למרות שהיה מגדולי האמוראים הבבליים שבדור הראשון, נביא את הדברים הבאים: שמו של רב היה אבא, אך בלשון כבוד קראו לו 'רב' (כמו שבארץ-ישראל קראו לרבי יהודה הנשיא 'רבנו'). כשעלה רב לארץ-ישראל הוא למד תורה מרבי חייא דודו שהיה לרבו המובהק (מועד קטן דף טז עמוד ב) והיה מחשובי החכמים בארץ-ישראל. נמנה עם בית דינו של רבי (גיטין דף נט עמוד א) שאף הוא היה רבו המובהק של רב (חולין דף קלז עמוד ב). רב כינה את רבי 'רבנו הקדוש' (ביצה דף כב עמוד ב). בזמן מסוים רב ירד לבבל (כתובות דף סט

עמוד א), ואחר כך חזר לארץ ישראל (פסחים דף ד עמוד א). כשנפטר רבי (תלמוד ירושלמי, חגיגה פרק א הלכה ח), שוב ירד לבבל (בשנת ד'תתקע"א, 218 לספירתם), וכשהגיע לבבל לא הכירו אותו החכמים - כמובא בעמוד זה, וכן מובא סיפור מופלא, במסכת שבת דף קח עמוד א, על החכמים שמואל וקרנא שנכחו בהגיעו לבבל מארץ ישראל ושלא הכירוהו, אך נוכחו שלפניהם חכם גדול הלוקה במעיו. שמואל, שהיה רופא, פעל לרפאות את רב, אך באופן שגרם סבל לרב. רב לא הבין שכל מה שעושה שמואל הוא עושה כדי לרפא אותו, ומתוך שסבלו היה רב, הוא קילל את שמואל שלא יהיו לו בנים - ואכן היו לשמואל רק בנות. לימים כשהפכו רב ושמואל לחברים, ובגלל קללה זו, רב נהג כבוד גדול בשמואל על אף שרב היה גדול ממנו (כתובות דף כב עמוד א). רב ושמואל מכונים 'רבותינו שבבבל' (סנהדרין דף יז עמוד ב). יש דעה שזו גם הסיבה שרב הניח לשמואל להיות ראש-נהרדעא והלך לייסד את הישיבה בסורא (רש"י, גיטין דף ו עמוד א) שהתקיימה קרוב ל-800 שנה - עד סוף תקופת הגאונים. בסורא היו לרב אלפי תלמידים. בין גדולי תלמידיו

לדרשתך.

דף כא עמוד א

גם לדעת רבי שילא מביאה הגמרא ברייתא מסייעת ומוכח ממנה ש'קריאת הגבר' משמעה 'קריאת התרנגול'. הברייתא אומרת: 'היוצא לדרך קודם קריאת הגבר דמו בראשו, רבי יאשיה אומר עד שישנה ויש אומרים עד שישלש, ובאיזה תרנגול אמרו? בתרנגול בינוני.

עשרה נסים נעשו במקדש ושניים בירושלים. אולם במציאות נעשו נסים רבים יותר³⁰⁰:
1. לא הפילה אשה מִרְיָח בְּשֵׁר הַקֶּדֶשׁ³⁰¹,

כך השיב לו רב בפתגם: 'אי תגרי' ליה, פוג עמריה' - ביטוי שמשמעותו: אם הינך שכיר עליך לציית למעבידך ולבצע כל עבודה שיטיל עליך, אפילו עבודה בניפוף צמר - שהיא עבודת נשים, וכוונת רב: '...לכן כיון שנשכרתי לתרגם את דרשתך אמשיך במלאכת התרגום'²⁹⁸.

ויש אומרים שתשובת רב לרבי שילא הייתה: 'מעלין בקדש ולא מורדין'²⁹⁹, וכוונת רב לומר: 'לכן לא ראוי לי, שמעמדי גבוה בתורה, לתת למי שהוא פחות ממני להמשיך ולתרגם - שמא יתפרש הדבר כגנאי

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

לכל עניין שבקדושה קובע שבענייני קדש אסור לרדת מרמת הקדושה אליה הגענו, לעניינינו משמעות הכלל היא: אסור להעמיד מתרגם אחר שהוא לא גדול בתורה כמו רב שכבר עומד ומתרגם. (ראה מנחות דף צט עמוד א כיצד נלמד מהתורה מניין לנו ש'מעלין' ומניין לנו 'שאינ מורדין').

300. רוב הנסים המובאים בגמרא מבוססים על המשנה באבות פרק ה משנה ה. בגמרא הנסים מובאים בסדר ובאופן שונה מהסדר במשנה. ארבעת הנסים הראשונים זהים ובשאר הוספתי מספר בסוגריים המציין את מיקום הנס על פי הסדר במשנה.

301 ריח בשר העולות והאיברים הנשרפים שהוקטרו על המזבח, וריח קרבנות קדשי הקדשים שהיה נִצְלָה בעזרה הפיצו ריח שאשה מעוברת יכולה להתאוות ולאכול ממנו. בדף פב עמודים א-ב מובא שמדובר בפיקוח נפש היכול להיגרם לאשה מעוברת להפיל את עובריה אם לא תאכל מאכל שריחו גורם לה להתאוות אליו

היו רב הונא (שבת דף קכח עמוד א) ורב יהודה (קדושין דף פא עמוד א), ורב חננאל (פסחים דף קג עמוד א).
298 כך על פי רש"י. המהרש"א, בחידושי אגדות, מסכת יומא דף כ עמוד ב: מפרש שרבי שילא אמר לרב: 'מאחר שאתה הוא רב אל תפרש כפירוש ש'גבר' הוא תרנגול, אלא תרגם כפירוש ש'גבר' הוא 'גברא'. על אמירה זו השיב רב במשל שהנמשל שלו הוא: 'כיון שנשכרתי לך אעמוד לתרגם כפירושך'. לשון המהרש"א שם: 'אי תגרת ליה פוג עמריה כו'. עי' פרש"י ובערוך פי' נשכר עני בן טובים כו' נתן לו צמר לנפץ ונעצב הנשכר שהגיע לזו הפחיתתה [ההשפלה, הירידה בכבודו] והרגיש בעה' [בעל הבית] וא"ל הניחהו והשיב לו מאחר שנשכר ינפץ הצמר עכ"ל [עד כאן לשונו]. ולפי זה נראה לפרש הא דקא"ל דקאמר ליה, שאומר לו] נינח מר היינו מאחר שאתה רב תניח מפירוש ש'גבר' היינו תרנגול ותתרגם כפירושך גבר היינו גברא וע"ז א"ל רב המשל כיון שנשכרתי לך אעמוד לתרגם כפירושך'.
299 הכלל 'מעלין בקדש ולא מורדין' תקף

2. וְלֹא הִסְרִיחַ בְּשֵׁר הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם³⁰²,
3. וְלֹא נִרְאָה זָבֹב בְּבֵית הַמִּטְבָּחִים³⁰³,
4. וְלֹא אִירַע קָרִי לִכְהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם
הַכִּיפּוּרִים³⁰⁴,
5. וְלֹא נִמְצָא פֶסוּל בְּעַמֻּם³⁰⁵ וּבְשִׁיתִי
הַלֶּחֶם³⁰⁶ וּבְלֶחֶם הַפָּנִים³⁰⁷, (7)
6. עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִּים רוֹחִים³⁰⁸,
(8)

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

ניפוי הקמח שוב ושוב ('בשלוש עשרה נפות') קיבלו מכל הכמות הזו עישרון אחד מובחר (2.488 ק"ג לשיטת הגר'ח נאה או 4.3 ק"ג לשיטת החזו"א). ביום ששה עשר בניסן הקטירו מעישרון זה קומץ הבלול היטב בשמן. אסור לאכול מן התבואה החדשה של אחד מחמשת מיני הדגן, קודם הקרבת מנחת העומר שנאמר: 'כִּי-תָבֹאוּ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת-קְצִירָהּ וַהֲבֵאתֶם אֶת-עֹמֶר רֹאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל-הַכֹּהֵן: ... וְלֶחֶם וְקֵלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד-עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הִבֵּיאתֶם אֶת-קֶרְבֶּן אֱלֹהֵיכֶם חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מִשְׁבְּתֵיכֶם' (ויקרא פרק כג פסוקים י, יד). בשנת שמיטה הקריבו את מנחת העומר מהתבואה החדשה שצמחה בלי חרישה וזריעה אלא גדלה מהגרגירים שנשרו או שהתפזרו בקציר קודם (גידולים אלה נקראים סְפִיחִ). על אף שגם סְפִיחֵי שנה שביעית קדושים בקדושת שביעית ואסור להפסידם - היה היתר מיוחד להקריב על גבי המזבח את הקומץ שנקמץ ממנה. עוד על הקומץ ראה להלן בדף כד עמוד א.

306 שתי הלחם הן שתי חלות שהיו מביאים בחג השבועות לקרבן מנחה. כל חלה עשויה מעשירית האיפה סולת. אורך כל חלה היה שבעה טפחים, רוחבה ארבעה טפחים ועובי החלה בקצותיה היה ארבע אצבעות. בדרך נס לא אירע בהן פסול כי אם היה קורה פסול לא היו יכולים להביא שתי לחם אחרים משום שאפיייתם אסורה ביום טוב.

307 וכך לא נשאר השלחן אף לא שעה אחת בלא לחם.

308 בשלושת הרגלים ישראל עמדו במקדש בצפיפות ובדוחק רב ואף הגיעו אל

מאוד. בדרך נס, לא הפילה אשה את עובריה, כי ריח הבשר במקדש מעולם לא גרם לאשה הרה להתאוות לבשר הנצלה. (צלי בשר קרבנות קדשי הקדשים מותר באכילה רק בעזרה ורק לכהנים).
302 קרבנות השלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד. בדרך נס, גם כשהיה חם מאוד, לא היה הבשר מסריח בימים אלה. יש אומרים שהבשר לא הסריח את ידי הכהנים שהתעסקו בו.

303 מצפון למזבח היו שולחנות של שיש עליהם שטפו את החלקים הפנימיים של הקרבן לאחר שחיתתו ולפני הקטרות. באופן טבעי יש באיזור זה דם שאמור למשוך זבובים. בדרך נס לא היו זבובים בבית המטבחים.

304 'בעל קרי' הוא אדם שיצאה ממנו שכבת זרע (ברצון או שלא ברצון). חכמים למדו מהו 'בעל קרי' ממה שנאמר בספר דברים פרק כג פסוק יא: 'כִּי-יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא-יִהְיֶה טְהוֹר מִקְרֶה-לֵּילָה...' וכן למדו על טומאתו שאינה 'אב-הטומאה', המטמאת אדם וכלים, אלא רק 'ראשון לטומאה' שמטמא רק אוכלין ומשקין. בדרך נס לא היה קרי לכהן גדול ביום הכיפורים. (מה שמובא בגמרא וכן לעיל בדף יב עמוד ב שיוסף בן אלם החליף כהן גדול שנטמא - הפסילה לא נבעה מחמת קרי).

305 בדרך נס לא הייתה תקלה בתהליך הפקת העומר ובהקרבתו. העומר הוא עשירית האיפה קמח שעורים, מהתבואה החדשה שצמחה באותה שנה, בָּלוּל (מעורב) בשמן. את השעורים לעומר היו קוצרים במוצאי יום טוב ראשון של פסח בכמות שהפיקה שלוש סאים של קמח (145.8 ק"ג לשיטת הנודע ביהודה או 74.64 ק"ג לשיטת הגר'ח נאה). על ידי

7. נס בירושלים: ולא הִזִּיק נַחֲשׁ וְעַקְרָב
בִּירוּשָׁלַיִם מְעוּלָם, (9)
8. נס בירושלים: וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבָרוֹ
צָר לִי הַמָּקוֹם שְׂאֵלִין בִּירוּשָׁלַיִם (10)
9. מעולם לא כְּבוּ גִשְׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי
הַמַּעֲרָכָה³⁰⁹, (5)
10. וְלֹא נִצְחָה הָרוּחַ אֶת עֲמוּד הָעֶשֶׂן³¹⁰,
(6)
11. את כלי החרס שבושל בהם בשר קדש
הקדשים היו שוברים בעזרה ושוברים
אלה היו נבלעין בדרך נס ברצפת
העזרה³¹¹ כדי שהשאריות של הבשר
שנותר על דפנות הכלי לא יגרמו
לאיסור 'נותר'³¹².
12. המוראה³¹³ של עולת העוף והנוצות

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

אנרגיה/מסה/מהירות גבוהה, אלא על
קדושה 'בריוז גבוה'.

309 ומכאן לְמִדָּה שֶׁלֹא הִייתה תקרה בעזרה
מעל המזבח החיצון. על סוג העצים נאמר
במסכת תמיד דף כט עמוד א': 'כל העצים
כשרין למערכה, חוץ משל גפן ושל זית,
אבל באלו היו רגילין: במרביות של
תאנה, של אגוז, ושל עץ שמן'.

310 למרות הרוח, עשן אש המערכה היתמר
למעלה והרוח לא פיזרה את העשן שעלה
מאש המערכה. הרמב"ם בפירוש המשנה
זו כותב: '...ועם זה לא היה הגשם מכבה
אש. ולא פיזרה הרוח עמוד העשן העולה
מן הקרבנות, אלא בעת ההקרבה היה
האור נח'.

311 נאמר בספר ויקרא פרק ו פסוק כ"א: '...
וְכָל-יִרְשָׁה אֲשֶׁר תִּבְשַׁל-בּוֹ יִשְׁבֵּר וְאֵם-בְּכָלִי
נִחֲשֶׁת בְּשִׁלָּה וּמִרְקָה וְשִׁטָּף בְּמִים'. על פי
ציווי זה אין דרך להכשיר כלי חרס שספג
לתוכו מבשר קדש הקדשים, ומשום
שגם אסור להוציא בשר זה חוץ לעזרה,
שברו את הכלים בעזרה ובנס השברים
נבלעו ברצפה. היעלמות השברים גם
מנעה את הצטברותם בעזרה וגם נמנעו
מאיסורי 'נותר' ומעילה שעלול היה
להיגרם בגלל הבשר שנשאר בדפנות כלי
החרס.

312 'נותר' הוא בשר מהקרבן שנותר ולא
נאכל לאחר הזמן שנקבע לאכילתו,
והאוכלו - חייב כרת.

313 מוראה היא הַזְפָּק, כעין שק הנמצא
בתחתית הוושט של התורים ובני היונה.
הזפק משמש לאגירה זמנית של המזון עד

מאחורי בית הכפורת (קדש הקדשים
נקרא גם 'בית הכפורת' משום שבו היו
נמצאים בבית ראשון הארון והכפורת,
ראה תרשים בדף טז). בדרך נס - כל אדם
שהשתחוה במקדש מול השכינה -
השתחוה ברוחו. הרמב"ם בפירוש
למשנה זו: '...והיו עומדים בעזרה אחד
בצד אחר, ובעת ההשתחויה לא אירע
להם דוחק, ולא לחצו קצתם את קצתם,
לרוב מוראם [מרוב יראתם] במקום ההוא
[במקום הקדוש]'. באחד ממאמריו
העוסקים בעניינים מתימטיים של
הגמרא, 'ערכים מדויקים

של π במקורות היהדות' כותב פרופ'
בועז צבאן מהמחלקה למתימטיקה
באוניברסיטת בר-אילן: '... ניתן למצוא
תופעות מוזרות לפיהן, ליד אנרגיות או
מסות גבוהות, או במהירויות גבוהות,
המרחב הגאומטרי 'מתעקם' בצורה
משמעותית, ובפרט ה'קבועים'
הגאומטרים משתנים. באופן אנלוגי,
מקורותינו מספרים לנו על 'ניסים'
גאומטריים' שהתרחשו בתחום בית
המקדש. למשל, במשנה (אבות
ה:ה) מצויין כי המתפללים בבית המקדש
עמדו בצפיפות גדולה, אולם כאשר
השתחונו נוצר רווח ביניהם [עומדים
צפופים ומשתחוים יחד]. בתלמוד
הבבלי (מגילה י"ב) מביא רבי לוי מסורת
מאבותיו, לפיה ארון הקדש אינו תופס
מקום כלל בקדש הקדשים של בית
המקדש. ההבדל בין התיאורים האלו
לתופעות המתוארות בפיסיקה הקודמת
הוא, שכאן לא מדובר על

המחזרות אליה³¹⁴, דשן הקטורת של
המזבח הפנימי ודשן המנורה - היו
נבלעין במקומן בדרך נס³¹⁵ ממזרח
לכבש המזבח³¹⁶.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הפעולות שעשה הכהן במהלך
עבודת 'תרומת הדשן', וכן על פי
הדיון על משנה זו במסכת זבחים
סוף דף סב עמוד ב, ניתן לחשב את
'אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ':

ג. המשנה שם אומרת: "...נִטַּל מִחֻתָּת
הַכֶּסֶף וְעֵלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וּפָנָה
אֶת הַגָּחָלִים הֵילֵךְ וְהֵילֵךְ, חֲתָה מִן
הַמֶּאֱכָלוֹת הַפְּנִימִיּוֹת, וַיֵּרֶד. הִגִּיעַ
לְרֹצְפָה, הִפָּךְ פָּנָיו לַצִּפּוֹן, הֵלֵךְ
לְמִזְרָחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ כְּעֶשֶׂר אַמּוֹת. צָבַר
אֶת הַגָּחָלִים עַל גְּבִי הַרֹצְפָה רְחוֹק
מִן הַכֶּבֶשׂ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים, מְקוֹם
שְׁנוֹתַיִן מִרְאֹת הָעוֹף וְדִשּׁוֹן מִזְבֵּחַ
הַפְּנִימִי וְהַמְּנוּרָה'.

ד. כאמור הכבש נמצא בדרום המזבח
ולכן הירידה המוזכרת במשנה
נעשית כשפני הכהן היורד בכבש
מופנים דרומה עד הגיעו לרצפת
העזרה, עתה הוא פונה לַצִּפּוֹן
העזרה והולך עשר אמות לעבר
הקיר הדרומי של המזבח, וכך
לאחר הליכה של עשר אמות הכהן
נמצא עשרים ואחת אמות מקיר
המזבח (21=10-31) ועדיין הוא
בצדו המזרחי של הכבש - שם 'צָבַר
אֶת הַגָּחָלִים עַל גְּבִי הַרֹצְפָה רְחוֹק
מִן הַכֶּבֶשׂ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים'.

ה. המשכה של המשנה מגדיר
במדויק מהו 'אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ':
'מְקוֹם שְׁנוֹתַיִן מִרְאֹת הָעוֹף וְדִשּׁוֹן
מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוּרָה'. לסיכום:
המקום בו שמו את 'תרומת הדשן'
הוא המקום אליו השליכו את
מוראת העוף בנוצתה ומקום זה
נמצא על רצפת העזרה במרחק
שלושה טפחים ממזרח לכבש
המזבח וברחוק עשרים ואחת
אמות מהמזבח עצמו.

מעברו לקיבה. (ביונים מופרש מן הזפק
חומר חלבי המשמש להאכלת הגוזלים).
314 לאחר שהכהן ממצה את דם עוף העולה
על קיר המזבח ומקטיר את ראשו על
המזבח, הוא המשיך כנאמר: 'וְהִסִּיר אֶת-
מִרְאָתוֹ בְּנוֹצָתָהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ'
קִדְמָה אֶל-מְקוֹם הַדִּשּׁוֹן' (ויקרא פרק א
פסוק טז) - ושם, 'אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ', הייתה
המוראה נבלעת בדרך נס. ראה הסבר
בהערה האחרונה בפסקה זו כיצד
לומדים שהמקום בו שמו את 'תרומת
הדשן' הוא המקום אליו השליכו את
מוראת העוף בנוצתה.

315 רש"י בדף כ עמוד א אומר: 'תורמין את
המזבח... ונותנו במזרחו של כבש ונבלע
במקומו...'. ומשמע לפי רש"י שגם תרומת
הדשן של המזבח החיצון הייתה נבלעת -
על אף שתרומת הדשן אינה מוזכרת בין
הנבלעין.

316 אומנם לפי פשט הפסוק '... וְהִשְׁלִיךְ
אֹתָהּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ' קִדְמָה אֶל-מְקוֹם הַדִּשּׁוֹן'
(ויקרא פרק א פסוק טז) אפשר היה להבין
שהיה צריך להשליך את המוראה למזרחו
של המזבח לפי שנאמר 'אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ', אך
חז"ל לימדונו ש-'אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ' הוא
המקום בו שמו את 'תרומת הדשן' ואל
מקום זה השליכו את מוראת העוף
בנוצתה, ועוד לימדונו שמקום זה נמצא
על רצפת העזרה במרחק שלושה טפחים
ממזרח לכבש המזבח וברחוק עשרים
ואחת אמות מהמזבח עצמו. להלן עיקרו
של הלימוד:

א. כֶּבֶשׂ הַמִּזְבֵּחַ נמצא בדרום המזבח.
ב. אורכו של הכבש מהקיר הדרומי
של המזבח, לאורך קרקע העזרה,
הוא שלשים ואחת אמות (הלימוד
על מידות הכבש מורכב ומסועף
במקומות רבים). על פי נתונים
אלה ועל פי המשנה במסכת תמיד
סוף פרק א, המתארת את

דף כא עמוד ב

נסים נוספים שהיו במקדש:

- א. לחם הפנים סלוקו כסדורו³¹⁷,
ב. מקום הארון³¹⁸ אינו מן המדה,
ג. כרובים בנס היו עומדין³¹⁹.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מקומות בגמרא מופיע מאמרו של רבי לוי: כאן במסכת יומא, במסכת מגילה דף י עמוד ב ובמסכת בבא בתרא דף צט עמוד א, כאן ובמגילה רבי לוי מתאר את נס הארון ואילו עיקר הלימוד על נס הכרובים מופיע גם בשם אמוראים נוספים בבבא בתרא.

להלן מובאים דברי רבי לוי בשלושת המקומות האלה:

א. מגילה דף י עמוד ב: 'ואמר רבי לוי: דבר זה מסורת בידינו מאבותינו: מקום ארון אינו מן המדה. תניא נמי הכי: ארון שעשה משה יש לו עשר אמות לכל רוח, וכתוב (מלכים א פרק ו פסוק כ) וַלִפְנֵי הַדְבָרִי עָשִׂירִם אַמָּה אָרְךְ, וכתוב כנף הכרוב האחד עשר אמות וכנף הכרוב האחד עשר אמות, ארון גופיה היכא הוה קאי? [הארון עצמו היכן היה עומד?]' אלא לאו שמע מינה: בנס היה עומד.

ב. בבא בתרא דף צט עמוד א: 'דאמר רבי לוי, ואיתימא רבי יוחנן, דבר זה מסורת בידינו מאבותינו: מקום ארון וכרובים אינו מן המדה. תניא נמי הכי: ארון שעשה משה, יש לו ריוח עשר אמות לכל רוח ורוח. אמר רבנאי אמר שמואל: כרובים בנס הן עומדין, שנאמר: וַחֲמֵשׁ אַמּוֹת קִנְף הַכְּרוֹב הָאֶחָד וַחֲמֵשׁ אַמּוֹת קִנְף הַכְּרוֹב הַשֵּׁנִית עֶשֶׂר אַמּוֹת מִקְצוֹת קִנְפָיו וְעֵדֶקְצוֹת קִנְפָיו (מלכים א פרק ו פסוק כד), גופיהו היכא הוו קיימי? אלא שמע מינה: בנס הן עומדין.

ג. יומא דף כא עמוד א: 'האמר רבי לוי: דבר זה מסורת בידינו מאבותינו, מקום ארון אינו מן המדה. ואמר רבנאי אמר שמואל: כרובים בנס היו עומדין!'. רד"ק במלכים א פרק ח פסוק ח כותב בד"ה 'ויאריכו הבדים:'. ואין צריך לומר כי

317 בשם 'לחם הפנים' נקראות שתי עשרה החלות שנאפו בכל ערב שבת מקמח סולת. הכהנים היו עורכים את לחם הפנים בשתי קבוצות שוות על שולחן הזהב בהיכל ומשני הצדדים הניחו שתי קעריות (ביכין) שבהן שָׁרָף בעל ריח נעים הנקרא לבונה (השרף הוא נוזל סמך מאוד המופרש מהקליפה החיצונית של צמחים מסוימים). נס לחם הפנים היה שהלחם נשאר טרי ('סידורו') עד אחר הקרבת מוסף של השבת הבאה (סילוקו). נאמר בספר שמואל א פרק כא פסוק ז: 'וַיִּתֶּן-לוֹ הַכֹּהֵן קֹדֶשׁ כִּי-לֹא-הָיָה שֶׁם לֶחֶם כִּי-אִם-לֶחֶם הַפָּנִים הַמְּוֹסָרִים מִלִּפְנֵי ה' לְשׁוֹם לֶחֶם חֹם בַּיּוֹם הַלֵּקְחוֹ' 318 על הארון ותבניתו הגמרא דנה בדף עב עמודים א-ב.

319 על הבנת מהותו של נס הארון במקדש שלמה: רוחב כל קדש הקדשים, מכותל לכותל, היה עשרים אמות והארון עמד באמצע קדש הקדשים (על פי רש"י כאן, ויש דעות נוספות היכן עמד). כשמדדו את המרחק מכל צד של הארון, לכותל הסמוך לצד זה, היה המרחק עשר אמות. יוצא, שלארון לא הייתה מידה (מידה), כלומר, מידתו של הארון לא נכללה במידות קדש הקדשים. את ההסבר לכך ניתן למצוא בספר שמות פרק כה פסוק כב, שם נאמר: וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שֶׁם וּדְבַרְתִּי אֵתָּה מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוֹבִים אֲשֶׁר עַל-אֲרוֹן הָעֵדֻת אֶת-כָּל-אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתָךְ אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בפסוק זה מפורש שמקומה של השכינה היה על הארון ועל הכרובים, ולכן מובן מדוע לא חלו עליהם מושגים כמו 'מקום' ו'מידה' (כפי שאנו מכירים מגופים אחרים, במישור או במרחב, הניתנים למדידה כגון, אורך, רוחב, גובה, עומק, עובי וכדו'). בשלושה

א. ארון, כפורת וכרובים ³²¹ ;	אף-על-פי שאש יורדת על המזבח מן השמים מצווה להביא אש שנעשתה בידי אדם ³²⁰ ..
ב. אש מן השמים	
ג. השכינה ³²²	
ד. רוח הקדש ³²³	חמישה דברים היו בבית ראשון
ה. אורים ותומים ³²⁴ .	וחסרו בבית שני ואלו הם:
הדרן עלך פרק שבעת ימים	

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

משה רבם - על אף שפירשו פסוק זה נכון. 321 הארון הכפורת והכרובים נכללים כ'דבר' אחד משום הימצאם בקדש הקדשים (רש"י: 'כוליה חדא מילתא'), וראה בגמרא דף נב עמוד ב.

322 שלושה מחנות היו בירושלים שהראשון בהם היה 'מחנה שכינה' הכולל את קדש הקדשים, את ההיכל ואת העזרה, ובמקום זה לא שרתה שכינה. ראה פירוט המחנות בדף סא עמוד ב להלן.

323 'ורוח הקדש לא הייתה בנביאים משנת שתים לדירוש ואילך' (רש"י).

324 יש דעה שחסרון האורים ותומים בבית שני היה חסרון רוחני ולא גשמי: האורים ותומים אכן היו גם בבית שני אך משום שלא השיבו לשאלות הכהן הגדול נחשבו כמי שאינם (תוספות ד"ה 'ואורים ותומים'). האורים ותומים הם קלף שעליו כתוב שם המפורש. האורים ותומים היו נתונים בתוך החושן אותו לבש הכהן הגדול כאחד משמונת בגדי הכהונה שהיה חייב ללבוש בשעה ששאל בהם שאלות הנוגעות למלך או לבית הדין הגדול או לציבור.

מקום ארון אינו מן המדה ובנס היה עומד - שהרי בתוך המדה היה תחת כנפי הכרובים בתוך עשרים אמה ולא היה ממנו עשר אמה לכל רוח' (הרד"ק, רבי דוד קמחי, נולד בנרבונה שבפרובנס בערך בשנת ד'א תתק"כ [1160], ונפטר בשנת תתקצ"ה [1235]). הרד"ק נולד כ-55 שנה אחרי פטירת רש"י והוא מחשובי מפרשי התנ"ך. גם 'בעל התוספות', הוא רבי אריה ליב ב"ר אשר ב"ר ליב (חי כ-530 שנה אחרי הרד"ק), כותב בספרו 'טורי אבן' דברים דומים על מסכת מגילה דף י עמוד ב, ומסביר, בין שאר דבריו שם:

א. תוצאת החישוב של אורך כנפי הכרובים והשוואתם למימדי קדש הקדשים אינם הגורם שהארון אינו מן המידה, ב. הלימוד אינו מהפסוק - המופיע בשיבוש במסכת מגילה - אלא מבריתא, ג. יש שיבוש בגרסאות, ועיין שם עוד.

320 כך נלמד מהפסוק: 'וְנָתַנּוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל-הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֲצִים עַל-הָאֵשׁ'. וראה להלן בדף נג עמוד א שנדב ואביהוא מתו משום שהורו הלכה לפני

פרק שני

בְּרֵאשׁוֹנָה

דפים כב - כח

משנה:

בראשונה, כָּל מִי שְׂרוּצָה לְתָרִם אֶת הַמַּזְבֵּחַ, תֹּרֵם.
וּבְזִמְנָן שֶׁהָן מַרְבִּין, רָצִין וְעוֹלִין בִּכְבֹּשׁ³²⁵ וְכָל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת
זָכָה.
וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם שׂוֹין, הַמִּמְנָה אוֹמֵר לָהֶם הַצְבִּיעוּ! וְמָה הֵן מוֹצִיאִין? אַחַת או
שְׁתֵּים, וְאִין מוֹצִיאִין אֲגָדֵל בְּמִקְדָּשׁ:
מַעֲשֶׂה שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם שׂוֹין וְרָצִין וְעוֹלִין בִּכְבֹּשׁ, וְדַחַף אֶחָד מֵהֶן אֶת חֲבֵרוֹ, וְנָפַל
וְנִשְׁבְּרָה רִגְלוֹ³²⁶. וְכִיּוֹן שָׂרָאוּ בֵּית דִּין שֶׁבָּאִין לִידֵי סַכְנָה, הִתְקִינוּ שֶׁלֹּא יִהְיוּ
תוֹרְמִין אֶת הַמַּזְבֵּחַ אֲלָא בְּפִיס³²⁷.
אַרְבַּעָה פִּיסוֹת הָיוּ שָׁם - וְזֶה הַפִּיס הָרָאוּן.

בעבודת 'תרומת הדשן'³²⁸ – הוחלף
בְּפִיס לאחר שאחד הכהנים שבר את
רגלו בתחרות כזו³²⁹.

דף כב עמוד א

נהג תחרות ריצת הכהנים - כדי לזכות

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

שְׁעוֹשִׁין בְּכָל יוֹם'.
329 בְּרָאשׁוֹנָה – לפני הנהגת הפיס על
תרומת-הדשן – כל הכהנים שעבדו
במקדש באותה משמרת, ושברצונם היה
לזכות בתרומת-הדשן, נעמדו מול כבש
המזבח והתחרו ביניהם בריצה במעלה
כבש המזבח שאורכו היה שלוש
ושתים אמות (כששה עשר מטרים).
הראשון שהגיע לתחום ארבע האמות
העליונות של כבש המזבח זכה בתרומת
הדשן. אם יותר מאחד הגיעו לתחום
ארבע האמות העליונות נערכה ביניהם
הגרלה. וכך רבי עובדיה מברטנורא מסכת
יומא פרק ב מתאר את אופן הגרלה זו: 'הממונה על הפיסות אומר לכולם הצביעו
כלומר הוציאו אצבעותיכם כל אחד יראה
אצבעו, מפני שאסור למנות אנשים
מישראל לפיכך הוצרכו להוציא
האצבעות כדי שימנו האצבעות ולא
האנשים. וכיצד עושים מקיפים ועומדים
בעגולה והממונה בא ונוטל מצנפת

325 הַכְּבֹשׁ הוא כעין גשר משופע המיועד
לעלייה ולירידה מהמקום הנמוך אל
הגבוה וההפך. השימוש במדרגות למזבח
נאסר מהתורה: 'וְלֹא-תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת עַל-
מִזְבְּחִי אִשָּׁר לְאַתֵּנָּה עֲרוֹתָךְ עָלָיו' (שמות
פרק כ פסוק כג). ראה 'תרשים כללי של
המזבח החיצוני' בדף נט עמוד א.
326 להלן בדף כג עמוד א מובא עוד מקרה,
חמור יותר, שקרה בזמן ריצת הכהנים
שרצו לזכות בתרומת הדשן.

327 גורל, הגרלה.

328 הפיס ל'תרומת הדשן' היה ראשון מבין
ארבעה פיסות שהיו נערכים בכל יום.
לדעת רמב"ן הפיס הראשון נערך גם ביום
הכיפורים משום שעבודת תרומת הדשן
היא עבודת לילה שבה לא חייב הכהן
הגדול. הרמב"ם אינו מזכיר 'ארבעה
פיסות' בהלכות עבודת יום הכיפורים
(פרק ד) אלא רק את הפיס הראשון: 'סדר
כל המעשים שביום זה כך הוא: כחצות
הלילה מפיסין לתרומת הדשן, ומסדרין
את המערכה ומדשנין את המזבח כדרך

דף כב עמוד ב

אמר רבי אלעזר: כל המונה את ישראל עובר בלאו, שנאמר וְהָיָה מִסְפֵּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּתוּל הָלֵם אֲשֶׁר לֹא יִמָּד וְלֹא יִסְפָּר³³⁰, רב נחמן בר יצחק אמר עובר בשני לאוין שנאמרו: 'לא ימד ולא יספר'³³¹.

אם ישראל עושים רצונו של מקום מספרם³³² 'לא ימד [יִמָּדד] ולא ייספר' – לא באיכות ולא בכמות.

שאל המלך נכשל בעבירה אחת ונענש במיתה ובאובדן מלכותו ואילו דוד חטא בכמה חטאים ולא נענש כעונשו של שאול – משום

ששאל חטא כלפי מלכותו וכלפי ה' כמלך, חטאים שאין עליהם תשובה, ואילו דוד המלך עשה תשובה מחטאים שכל אדם עלול להיכשל בהם ולא מצד היותו מלך.

בֶּן-שָׁנָה שְׁאוּל בְּמִלְכּוֹ - אמר רב הונא: לא בן שנה ממש, אלא כ'בן שנה' – שלא טעם טעם חטא.

על אף שלדוד המלך לא היה ייחוס משפחתי³³³ התארכה מלכותו. שאול המלך שלא היה דופי בייחוסו המשפחתי התקצרה מלכותו³³⁴ משום ש'אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן קָפָה שֶׁל שְׂרָצִים תְּלוּיָהּ לוֹ מְאֻחֻרִּי³³⁵.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

334 כל תקופת מלכותו של שאול הייתה שנתיים: 'בֶּן-שָׁנָה שְׁאוּל בְּמִלְכּוֹ וּשְׁתֵּי שָׁנִים מֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל' (שמואל א פרק יג פסוק א) - ומלכותו לא עברה לבניו. 335 הביטוי 'קָפָה שֶׁל שְׂרָצִים תְּלוּיָהּ לוֹ מְאֻחֻרִּי' נוהג גם בלשון ימינו כדי לתאר אדם שיש לו אוסף של חטאים ועבירות, אדם שעברו אינו נקי, אדם שעשה מעשים לא כשרים רבים. 'קופת השרצים' הנישאת על כתפי דוד המלך היא המשל לייחוסו המשפחתי. מצד אחד הקופה מהווה מחסום ליהירות אפשרית מצד המלך שכבודו הולך וגדל, ומצד שני היא מהווה יסוד וסיבה למלכותו. לשאול המלך לא היה מחסום זה ('קופת השרצים') ולכן התקצרה מלכותו כדי שלא יגיע לידי יהירות ויגבה לבבו על שאר שבטי ישראל. ואומר המאירי: '... כלומר אף על פי שהוא הגון בעצמו שאם תזוח דעתו עליו ויתגאה על הצבור שלא לשם שמים אומרים לו חזור לדון את עצמך והבט אל אחריך'.

מראשו של אחד מהם וממנו הפיס מתחיל למנות ומוציא כל אחד אצבעו והממונה מוציא מפיו סך ומנין, או מאה, או ששים, הרבה יותר ממה שיש שם כהנים, ואומר מי שיכלה חשבון זה אצלו יזכה. ומתחיל למנות מזה שנטל מראשו המצנפת, וסובב והולך ומונה האצבעות וחוזר חלילה עד סוף המנין, ומי שהמנין כלה בו הוא הזוכה'.

330 'וְהָיָה מִסְפֵּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּתוּל הָלֵם אֲשֶׁר לֹא יִמָּד וְלֹא יִסְפָּר וְהָיָה בְּמִקְוֹם אֲשֶׁר יֹאמַר לָהֶם לֹא־עָמִי אַתֶּם יֹאמַר לָהֶם בְּנֵי אֱלֹהֵי' (הושע פרק ב פסוק א).

331 גם לרבי אלעזר הדורש את 'לֹא־יִמָּד וְלֹא יִסְפָּר' כלאו אחד וגם לרב נחמן הדורשו כשני לאוין: 1. לֹא־יִמָּד 2. וְלֹא יִסְפָּר – אסור לספור ישראלים אפילו לדבר מצווה.

332 ערכם הסגולי-רוחני.

333 הכוונה לומר שדוד המלך היה נין לרות המואביה שהתגיירה, ומצד זה לדוד המלך לא היה ייחוס משפחתי.

דף כג עמוד א

**כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר
נחש³³⁶** - אינו תלמיד חכם: אסור
לתלמיד חכם שביזוהו בפרהסיה
למחול על כבודו - עד שִׁפְּסִיחוּ -
משום שכבודו הוא כבוד התורה.

מי שמוותר על נקמה ממי שצערו -
גם מידת הדין של מעלה מוותרת על
פשעיו שלו.

פ'קיע' מפורש גם כפתילה להדלקה
במקדש המיוצרת מהמכנסיים
הבלואים של הכהנים ומאבנטיהם, אך
לסוגייתנו פירושו רצועת הלקאה בה
הלקה הממונה על הפיסות את מי
שבמקום להוציא אצבע אחת הוציא
גם את האגודל כדי שיזכה בפיס³³⁷.

**בסוף תקופת בית שני לא כולם שמרו
על דברי התורה בדך האמת,**
והיחס לחיי אדם היה בשיא השפל עד
כדי כך שטהרת כלי השרת במקדש
הייתה נחשבת בעיניהם חמורה יותר
מאיסור 'לא תרצח'³³⁸.

**הגמרא מביאה מעשה בשני כהנים
שֶׁרָצוּ** ועלו בכבש המזבח כדי לזכות
בתרומת הדשן. אחד מהרצים נטל
סכין ותקע אותו בלבו של חברו משום
שהקדימו. יצא רבי צדוק הכהן ועמד
על מדרגות אחד האולמות שבהר
הבית, נוכח כל העם, ולמרות שגם
הרוצח וגם הנרצח ידועים לכל,
'האשים' במעשה את ההיכל והעזרות
באומרו: 'אחינו בית ישראל שמעו!
הרי הוא אומר: כִּי-יִמָּצָא חֵלֶל בְּאֶדְמָה
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נָפֶל
בְּשֹׁדָהּ לֹא נֹדַע מִי הָכָה: וַיֵּצְאוּ זִקְנֶיךָ
וְשִׁפְטֶיךָ וּמִדְּדוּ אֶל-הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹתָ
הַחֵלֶל' (דברים פרק כא פסוקים א-ב),

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

לעבודה זו היו עומדים במעגל. הממונה
לוקח את המגבעת של אחד הכהנים
כסימן שממנו מתחילה ספירת האצבעות
(אסור למנות ישראל לפי גולגולת).
הספירה הייתה מתחילה לאחר שנבחר
מספר הגדול ממספר הכהנים המועמדים,
מי שהספירה הסתיימה בו זוכה בפיס.
אם האחד לפני האחרון (שיודע, כמו
כולם, מהו המספר הנבחר) יוציא בנוסף
לאצבע גם את אגודלו הוא יטעה בכך את
הממונה שיעצור את הספירה בו במקום
בבא אחריה וכך כהן זה יזכה בפיס ברמיה
– ולכן הולקה.
338 בדף כב עמוד א מובא מקרה אחר של
ריצת הכהנים.

336 אף שאיסור נקמה ונטירה נאמר בענייני
ממון בלבד, כאן מדובר בצער הגוף
שגרמו לתלמיד חכם בפרהסיה. התלמיד
חכם רק שומר בליבו איבה למי שפגע
בגופו ואינו נוקם בעצמו. איבתו נלמדת
כמו שנאמר על הנחש: 'אֵיבָהּ אֲשִׁית
בִּינִי וּבִין הָאִשָּׁה וּבִין זֶרְעָהּ וּבִין זֶרְעָהּ הִוא
יִשְׁוֹפֵךְ רֹאשׁ וְאֶתָּה תִּשְׁוֹפְנוּ עָקֶב' - הנחש
נוטר איבה ושנאה באופן מתמיד עד
שהורגים אותו, והנמשל: סוף יצר
הנקמה והנטירה של התלמיד חכם בא או
עם פיוסו של התלמיד חכם, או שהנקמה
נעשית על ידי אחרים - אבל לא על ידי
התלמיד חכם.

337 הכהן המולקה היה זה שעמד אחד לפני
האחרון, משום שכך הייתה ההגרלה
מתבצעת: כל הכהנים המועמדים

מתוארות שתי פעולות הנעשות על
הדשן:
א. האחת 'תרומת הדשן' שנאמר:
'...וְהָרִים אֶת-הַדֶּשֶׁן... וְשָׂמוּ אֶצֶל
הַמִּזְבֵּחַ'³³⁹.
ב. השנייה הייתה 'הוצאת הדשן' שנאמר:
'...וְהוֹצִיא אֶת-הַדֶּשֶׁן אֶל-מִחוּץ לַמִּחָנָה
אֶל-מָקוֹם טָהוֹר'³⁴⁰.

**כהן הדיוט חייב ללבוש בעבודתו
במקדש ארבעה בגדי כהונה:**
כתונת, אבנט, מכנסיים ומצנפת³⁴¹.
בלבישה עליו להתחיל במכנסיים, את
הכתונת והאבנט הוא לובש מעל
המכנסיים והמצנפת לראשו³⁴².

על מי להביא עגלה ערופה? על ההיכל
או על העזרות? געו כל העם בבכיה.
בתוך כל הבכיה והצער של העם, בא
אביו של הכהן ומצאו כשהוא מפרפר
בגסיסה. אמר: 'הרי הוא כפרתכם,
ועדיין [כל עוד ש]בני מפרפר, ולא
נטמאה סכין'. ואומרת הגמרא על
הדברים המחרידים של האב שדאג
לטומאת הסכין יותר מאשר על בנו
הגוסס: 'ללמדך שקשה עליהם [על
אנשי דור בית שני] טהרת כלים יותר
משפיכות דמים'.

דף כג עמוד ב

בספר ויקרא פרק ו פסוקים ג-ד

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

עבודתו, לא פחות אבל גם לא יותר: אם
לבש יותר מארבעה בגדים-עבודתו
פסולה וחייב מיתה בידי שמיים. אף שרק
בארבעה מהם יש זהב. על בגדי הכהונה
מפרט ומלמד בית הבחירה למאירי:
'המעיל האפוד והחשן כולם משתלשלים
בלבישתם זה עם זה והוא שהמעיל היה
כסות בעל שתי כנפים ומחובר כולו בגרון
והחשן היה חתיכת בגד באורך אמה
ורוחב חצי אמה והיה כופלו ונמצא ארכו
ורחבו זרת שהוא חצי אמה וקובע בו
ארבעה טורי אבן הנזכרים במקרא כל
אחת מרובעת ומשוקעת בהיקף של זהב
וכותב על כל אבן שם אחד מן השבטים
עד שכל שמות השבטים מפותחים
באבנים וכותב באבן ראשונה למעלה
מראובן אברהם יצחק ויעקב ובאחרונה
למטה מבנימין שבטי יה ועושה על כל
זוית שבו טבעת זהב ועל שנים העליונים
נותן שתי שרשרות זהב ובשל מטה שני
פתילים של תכלת והאפוד היה חתיכת
בגד רחבה כגבו של אדם ועומדת בגבו
מכתף לכתף ונמשכת מאחוריו מכנגד

339 פסוק ג במלואו: 'וּלְבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בֹד
וּמִכְנָסִי-בֹד' וְלָבַשׁ עַל-בְּשָׂרוֹ וְהָרִים אֶת-
הַדֶּשֶׁן אֶשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת-הָעֹלָה עַל-
הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ –בְּתְרוֹמַת
הַדֶּשֶׁן דִּי הִיּה בִּפְיָנוּי קוֹמֵץ מֵהַדֶּשֶׁן שֶׁעַל
הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן כְּדִי לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה.
340 פסוק ד במלואו: 'וּפָשַׁט אֶת-בְּגָדָיו וְלָבַשׁ
בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת-הַדֶּשֶׁן אֶל-
מִחוּץ לַמִּחָנָה אֶל-מָקוֹם טָהוֹר'. בהוצאת
הדשן פינו מקום על המזבח בשביל
המערכה. להרמב"ם הוצאת הדשן הייתה
נעשית בכל יום חוץ משלושת הרגלים
כדי להוסיף נוי על המזבח, ורש"י בויקרא
פרק ו פסוק ד מפרש: 'ואין זה חובה בכל
יום אבל התרומה חובה בכל יום'.
341 מהפסוק בספר שמות פרק כט פסוק ט:
'וְחִגְרַת אֹתָם אֲבָנֹת אֹהֶל וּבָנִיו וְחִבְשָׁתָהּ
לָהֶם מִגְבֵּעַת וְהָיְתָה לָהֶם כִּהְנֶה לְחֻקָּתָה
עוֹלָם וּמְלֹאָתָה יִדְאֹהֶל וְיִדְבָּנִיו', לומדת
הגמרא במסכת זבחים דף יז עמוד ב:
'...בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם,
אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם'.
342 ארבעה בגדים לכהן הדיוט בזמן

דף כד עמוד א

בגדי הכהונה נעשו לכבוד הכהן
ולתפארתו ולכן אם עבודת כהן

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

במקדש נעשתה בבגדים קרועים או
מלוכלכים, ואפילו הם חדשים -
עבודה זו פסולה, ואם היו הבגדים רק
בלויים – בדיעבד עבודתו כשרה³⁴³.

באים על המעיל ועל זה נקרא מעיל
האפוד כי נמצא חשב האפוד חוגר תחת
החשן על המעיל
343 במסכת ערכין דף טז עמוד א מובא:
'למה נסמכה פרשת בגדי כהונה לפרשת
קרבנות? לומר לך: מה קרבנות מכפרין,
אף בגדי כהונה מכפרין:
כתונת מכפרת על שפיכות דמים, דכתיב:
וַיִּקְחוּ אֶת־כֹּתֶנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים
וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכֹּתֶנֶת בְּדָם (בראשית, פרק
לז פסוק לא);
מכנסים מכפרים על גילוי עריות, דכתיב:
וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי־בָד לְכִסּוֹת בְּשֵׁר עֲרֹנָה
(שמות, פרק כח פסוק מב);
מצנפת מכפרת על גסי הרוח, כדרכי חנינא,
דא'ר חנינא: יבא דבר שבגובה ויכפר על
מעשה גובה;
אבנט מכפר על הרהור הלב, אהיכא דאיתיה,
דכתיב וַנִּתֵּן אֶל־חֲשׁוֹן הַמִּשְׁפָּט אֶת־
הָאוּרִים וְאֶת־הַתְּמִיּוֹם וְהָיוּ עַל־לֵב אֹהֲרֹן
בְּבָאֹן לִפְנֵי יְהוָה וְנִשְׂא אֹהֲרֹן אֶת־מִשְׁפָּט
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־לִבּוֹ לִפְנֵי ה' תְּמִיד (שמות
פרק כח פסוק ל);
חושן מכפר על הדינין, דכתיב: וַעֲשִׂיתָ חֲשׁוֹן
מִשְׁפָּט מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב כְּמַעֲשֵׂה אֲפֹד תַעֲשֶׂנוּ
זֶהְבַּ תְּלַלֶּת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
מִשְׁזָר תַעֲשֶׂה אֹתוֹ (שמות פרק כח פסוק
טו);
אפוד מכפר על עבודה זרה, דכתיב קִי יָמִים
רָבִים יֵשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִין מִלֵּךְ וְאִין שָׂר
וְאִין זָבַח וְאִין מִצֵּה וְאִין אֲפֹד וְתַרְפִּים
(הושע פרק ג פסוק ד);
מעיל מכפר על לשון הרע, אמר הקדוש ברוך
הוא: יבא דבר שבקול ויכפר על מעשה
הקול;
ציץ מכפר על מעשה עזי פנים, כתיב הכא:

אצילי הידיים עד הירכים והיו יוצאות
ברחבו מכאן ומכאן כמן שתי רצועות
מאותו אריג בעצמו שחוגרין אותו בהם
ואחר-כך תופרין בו שתי חתיכות מאותו
אריג בעצמו כשעור הכתפים ובאות על
הכתפים אחת בכתף ימיני ואחת בכתף
שמאלי וקובע בכל אחת מהן אבן שהם
גדול ורחב מרובע ומושקע בהיקף של
זהב ומפותח עליהן שמות השבטים ששה
בעבר זה וששה בעבר זה וכותב שם יוסף
בה'א ר'ל יהוסף כדי שיהיו כ'ה אותיות
בכל צד שבאבן הימנית היה מתחיל
בראובן ובשמאלית מתחיל בשמעון
ונמצאו ששה של ימנית ראוובן לוי יששכר
נפתלי גד יהוסף זה למטה מזה והם
עשרים וחמשה אותיות ובשמאלי
כתובים שמעון יהודה זבולן בחסרון וא'ו
שבין למ'ד לנר'ן דן אשר בנימן זה למטה
מזה והם עשרים וחמש אותיות גם כן
ועושה בכל אחד מכתפות אלו שתי
טבעות אחד מלמעלה באמצע הכתף
ואחד מלמטה במקום חבור הכתף לחשב
האפוד ונותן בטבעות של מעלה שרשרות
ומכניס שרשרות החשן בטבעות האפוד
ושרשרות האפוד בטבעות החשן ופתילי
תכלת שבצד התחתון של חשן מרכסן
תחת אצילי ידיו ומכניסן בטבעות
התחתונות של כתפות האפוד הסמוכים
לחשב האפוד ועליהם נאמר וירכסו את
החשן וכו' ונמצאו החשן והאפוד
מדבקים זה בזה וכל המזיחו ר'ל המפרק
את חבורן דרך השחתה לוקה שנאמר ולא
יזח החשן וא'ת שלא בא אלא דרך עצה
כלומר שיהדקם יפה עד שלא יזח א'כ היה
לו לומר אשר לא יזח ומ'מ נמצא כשהוא
לבוש שהחשן היה בא על לבו וחשב
האפוד קשור תחת החשן ואפוד וחשן היו

שמים³⁴⁵ - אם יעשה במקדש אחת מהעבודות הבאות: זריקה או מיצוי³⁴⁶, דם, הקטרת איברים או הקטרת קומץ, ניסוך יין או ניסוך מים³⁴⁷. רב לומד

הלימוד שבתרומת הדשן די בפינוי קומץ מהדשן שעל המזבח החיצון, נלמד מקמיצת³⁴⁴ קרבן מנחה.

לדעת רב, זר מתחייב מיתה בידי

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מנחת חטים ויש מנחת שעורים ולא בכלול יש חובת קמיצה). הקומץ ניתן בכלי שרת ומוקטר על המזבח. הקמיצה מקבילה לקבלת הדם בקרבן מן החי. בקרבן מנחה הקמיצה היא ממש ביד ומדויקת אבל בתרומת הדשן, שאין אפשרות להכניס את האפר החם לכף היד, הורמה כמות דשן המשוערת כקומץ או יותר מקומץ.

³⁴⁵ זר הוא גם כל כהן שאינו ראוי לשרת, למשל: כהן טמא, בעל מום, חסר בגדים, כהן שלא רחץ ידיו ורגליו מהכיר ועוד, וכמובן כל מי שאינו כהן זכר.

³⁴⁶ מיצוי הדם היא העבודה השנייה הנעשית בקרבנות העוף. הראשונה היא מליקת ראש העוף (בהקרת עוף יש רק שתי עבודות אלו). 'מיצוי דם' העוף הוא זריקתו על המזבח ישירות מגוף העוף – ולא מכלי או באצבע כבקרבן בהמה. ישנם סוגי קרבנות עוף בלבד: 'חטאת העוף' ו- 'עולת העוף' וכל אחד מהם הוא קרבן יחיד. קרבנות העוף באים רק מן התורים או מבני יונה.

³⁴⁷ פעולה זו, שזר העושה אותה חייב עליה מיתה, נקראת בלשון הגמרא 'עבודה תמה'. לכל אחת מהעבודות: זריקה או מיצוי דם, הקטרת איברים או הקטרת קומץ, ניסוך יין או ניסוך מים – יש מאפיין משותף: זוהי פעולה המשלימה סופית את העבודה הזו ולאחריה אין עבודה נוספת השייכת ישירות לעבודה זו, כגון זריקה: עבודת זריקת הדם היא העבודה האחרונה בדם, לאחר זריקתו מסתיימת עבודת הדם כליל, ולאחר הזריקה

והיה עלימחצ אהרן ונשא אהרן אתעון הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לכל מתנת קדשיהם והיה עלימחצו תמיד לרצון להם לפני ה' (שמות פרק כח פסוק לח) וכתוב התם וימנעו רבבים ומלקוש לוא היה וימנע אשה זונה היה לה מאנת הקלם (ירמיהו פרק ג פסוק ג) לא קשיא: הא דאהנו מעשיו, הא דלא אהנו מעשיו, אי אהנו מעשיו - אתו נגעים עליה, אי לא אהנו מעשיו - מעיל מכפר. [נזכיר שבדף ז עמוד א נאמר שציץ הזהב היה מרצה (מכפר) כאשר קדשים הוקרבו שלא כהלכה: אם הכהן הקטיר קומץ מנחה שנטמאה או את האמורים שנטמאו הציץ מרצה (מכפר) והקרבן כשר. הציץ לא מרצה על קומץ מנחה שנטמאה או אמורים שנטמאו אם יצאו מחוץ לעזרה וחזר והכניסם שוב - במקרה זה הקרבן פסול]. והא אמר רבי סימון אמר רבי יהושע בן לוי: שני דברים לא מצינו להם בקרבנות כפרה, בדבר אחר מצינו להם כפרה, שפיכות דמים ולשון הרע, שפיכות דמים בעגלה ערופה, ולשון הרע בקטרת, דתניא רבי חנינא: למדנו לקטרת שמכפרת, דכתיב ויח אהרן פאשר דגב משה וירץ אליהו הקהל והנה התל הנגף בעם ויתן את הקטרת ויכפר עליהם (במדבר פרק יז פסוק יב), ותנא דבי רבי ישמעאל: על מה קטרת מכפרת? על לשון הרע, אמר הקדוש ברוך הוא: 'יבא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי...'.

³⁴⁴ אחת מעבודות קרבן המנחה הייתה לקיחה קומץ מסולת המנחה הבלולה בשמן. הקמץ הוא מלוא הכמות הנכנסת לשלוש אצבעות אמצעיות של היד (יש

למרות שאפשר היה לְכַנֵּס את הכהנים בעזרה רק פעם אחת ביום, לצורך הגרלת העבודה ביניהם, נערכו ארבע הגרלות במשך היום על מנת להרבות פעילות בעזרה לכבוד ה'.

דף כה עמוד א

ההגרלות בין הכהנים לעבודה במקדש היו נערכות ב'לשכת הגזית' שהייתה בנויה בחומה בפניה הצפונית-מערבית של העזרה³⁵⁰.

זאת מהמילים '... וְעִבְדְתֶם עֲבֹדַת מִתְנָה...' שבפסוק: וְאַתָּה וּבְנֶיךָ אֶתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת-כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל-דָּבָר הַמִּצְוָה וּלְמִבֵּית לְפָנֶיךָ וְעִבְדְתֶם עֲבֹדַת מִתְנָה אֶתְּךָ אֶת-כְּהֻנַּתְכֶם וְהָזָר הַקָּרֵב יוֹמֵת³⁴⁸ ואומר שהתורה מדברת על עבודת נתינה ולא עבודת הרמה שהיא פעולת סילוק ופינוי.

לדעת לוי, זר יתחייב מיתה על כל עבודה הנצרכת למזבח, כולל תרומת הדשן – שהיא עבודת הרמה. לוי לומד זאת, מאותו פסוק לעיל, מהמילים: 'לְכָל-דָּבָר הַמִּצְוָה...'.

דף כד עמוד ב

הגמרא מסכמת את דעת לוי: זר יתחייב מיתה בעבודות סילוק אם יעשה אותן בעזרה, אבל לא יתחייב מיתה אם יעשה אותן בקדש הקדשים או בהיכל³⁴⁹.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

כל הפסולין לעבודה מותרין לשחוט קדשים לכתחלה ואפילו קדשי קדשים, חוץ מן הטמא שאינו שוחט לכתחלה, ואף על פי שהוא חוץ לעזרה ופשוט ידיו ושחט בעזרה גזירה שמא יגע בבשר.
348 במדבר פרק יח פסוק ז.
349 סיכום העבודות הכשרות והפסולות בזר מובא להלן בדף כז עמוד א.
350 ראה מספר 18 בתרשים הכללי של מבנה בית המקדש השני.

ממשיכים בשאר עבודות הקרבן כמו הקטרה וכו'. על שאר עבודת הקרבנות - שיש אחריהן עוד עבודה - אין חיוב מיתה אלא אזהרה בלבד. יוצאת מכלל זה היא השחיטה: '...שחיטה בזר כשרה, שהשחיטה כשרה בזרים ובנשים ובעבדים ובטמאים, ואפילו בקדשי קדשים...' (זבחים דף לב עמוד א). להלכה פסק הרמב"ם (הלכות פסולי המוקדשין פרק א הלכה א) שלטמא אסור לשחוט:

מבנה 'לשכת הגזית' היה גבוה ובעל

שני פתחים³⁵¹: פתח לחלק המזרחי ופתח לחלק המערבי. הפתח לחלק המזרחי של לשכת הגזית היה בנוי בתוך העזרה, ולכן היה קדוש בקדושתה ונאסרה בו הישיבה ³⁵² -

שטח זה נקרא 'חציו קדש'. הפתח לחלק המערבי של לשכת הגזית היה בנוי מחוץ לעזרה, וביחס אל העזרה היה החלק המערבי פחות מקודש ולכן הותרה בו הישיבה - שטח זה נקרא 'חציו חול'³⁵³.

משנה:

הפִּיס הַשְּׁנִי: - מִי שֹׁחֵט, מִי זֹרֵק, וּמִי מִדְּשֵׁן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, וּמִי מִדְּשֵׁן אֶת הַמְּנוֹרָה, וּמִי מַעֲלֶה אֲבָרִים לִכְבֹּשׁ: הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל, וְשְׁתֵּי הַיָּדַיִם, הֶעֱקֹץ וְהָרֶגֶל, הַחֹזֶה וְהַגֶּהֱרֵה, וְשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת, וְהַקְּרָבִים, וְהַסֻּלֹּת, וְהַחֲבֹתָיו, וְהָיִין - שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר פְּהִינִים זָכוּ בּוֹ.
אָמַר בֶּן עֲזַאי לְפָנֵי רַבִּי עֲקִיבָא מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: דֶּרֶךְ הַלּוֹכוֹ הִיא קָרֵב.

השנייה מארבע ההגרלות, היא הפִּיס

הַשְּׁנִי, קבעה את שלושה עשר הכהנים שיעבדו בהקרבת התמיד, בדישון המזבח הפנימי³⁵⁴ ובדישון המנורה³⁵⁵.

בשעה שעלה בגורל הכהן הראשון

זכה בעבודה - מיד גם הכהן שעמד לימינו זכה בעבודה אחרת, קבועה מראש, וזה שלימין הזוכה השני גם זכה בעבודה קבועה מראש וכן הלאה עד הזוכה השלושה עשר³⁵⁶.

דף כה עמוד ב

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הכהנים שעמדו בחצי הקדש. אילו לא היה פתח גם בחלק המערבי של הלשכה - ישיבת זקן הסנהדרין הייתה אסורה.
³⁵⁴ המזבח הפנימי הוא מזבח הקטורת הנמצא בהיכל ועליו מקטירים את הקטורת. דישון המזבח הפנימי הוא פעולת ניקוי המזבח משאריות הקטורת שהוקטרו עליו.
³⁵⁵ 'דישון המנורה' היא פעולת ניקוי הנרות, החלפת הפתילות וכל הפעולות הנדרשות להדלקה מחדש של המנורה. 'דישון המנורה' נקראת גם 'הטבת הנרות'.
³⁵⁶ הראשון לוקח את הראש ואת הרגל הימנית אחורית, השני, הסמוך לכהן

³⁵¹ ראה בדף טז עמוד א' תרשים כללי של בית המקדש' מספר 18.
³⁵² הלכה למשה מסיני שהישיבה בעזרה מותרת רק למלכי בית דוד. הגמרא להלן בדף סט עמוד ב אומרת: 'אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד', וכן על מלך ישראל נאמר בתוספתא מסכת סנהדרין פרק ד הלכה ד: 'כל העם עומדין והוא יושב ולא הייתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד...'.
³⁵³ בית המקדש עמד בראש הר הבית בתוך השטח המוקף בחומות העזרה. קדושת העזרה הייתה גדולה מקדושת שאר חלקי הר הבית. בלשכת הגזית ישבה הסנהדרין הגדולה. ב'חצי החול', וכן ישב שם אחד מזקני הסנהדרין שערך את ההגרלה בין

עבודת קבלת הדם לא הוזכרה במשנה כעבודה העולה בפס השני,

וּלְמָדִים מִכֶּן שֶׁהִזְכִּיר בְּזִרְקַת הַדָּם³⁵⁷
הִיָּה גַם הַמִּקְבֵּל אוֹתוֹ³⁵⁸.

יש חמש דעות מה היה סדר הקרבת איברי קרבן התמיד, אך לכל הדעות,

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הראש מוקרב ראשון עם הפֶּדֶר³⁵⁹ על
פי הנאמר בתורה: '... וְאֶת-רֹאשׁוֹ וְאֶת-
פֶּדְרוֹ'³⁶⁰, אך משום שבראש יש מעט
בשר והרבה עצמות - ואין זה מכובד
להקריב את הראש לבד - מוקרבת עם
הראש וְהַפֶּדֶר גם רגל ימין.

התשיעי], העשירי זכה בזריקת הדם,
האחד עשר זכה בשחיטת כבש התמיד,
השנים עשר זכה בדישון המזבח הפנימי,
השלושה עשר, ואחרון זכה בדישון
המנורה (על פי פירוש המשנה לרמב"ם
מסכת יומא פרק ב. כאמור לעיל, הרמב"ם
מקדים את הזורק לשוחט ומסביר זאת
כך: 'והקדמנו בפס זה זורק לפני שוחט,
לפי שהזריקה חשובה יותר, שהכלל
אצלנו שחיטה כשרה בזרים').

357 הרמב"ם בפירושו למשנה זו מקדים את
הזורק לשוחט ומסביר זאת כך: 'והקדמנו
בפס זה זורק לפני שוחט, לפי שהזריקה
חשובה יותר, שהכלל אצלנו שחיטה
כשרה בזרים'.

358 מיד לאחר השחיטה נעשית עבודת
קבלת הדם לתוך כלי שרת. הסדר של
ארבע עבודות הדם הוא: א. שחיטת
הקרבן ב. קבלת דמו מבית השחיטה אל
כלי שרת ג. הולכת הדם אל המזבח ד.
זריקת הדם על גבי המזבח.

359 הפֶּדֶר הוא החלב (השומן) המכסה את
המעיים. הזכרתו בפסוק יחד עם הראש
– ואי הזכרתו במשנה או בברייתא כחלק
מקרבן התמיד המוקטר על המזבח -
מלמדת שאי אפשר להקטיר את הראש
בלעדיו.

360 הפסוק במלואו: 'וַיִּנְתַּח אֹתוֹ לְנִתְחֵיו
וְאֶת-רֹאשׁוֹ וְאֶת-פֶּדְרוֹ וְעָרַךְ הֵכֵן אֹתָם
עַל-הָעֲצִים אֲשֶׁר עַל-הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל-
הַמִּזְבֵּחַ' (ויקרא פרק א פסוק יב).

הראשון, לוקח את שתי הידיים [שתי
הרגליים הקדמיות], השלישי, הסמוך
לשני, לוקח את הַעֲקָץ שהוא החלק
האחורי של הכבש [זנב הכבש הַאֲלִיָּה] ואת
הרגל השמאלית אחורית, הרביעי
בחוזה ובגֶּרָה [הגרה היא הנתח הכולל את
הכבד, את הלב והריאות. הגרה נקראת
גם צוואר], החמישי בשתי הדפנות [שהם
הצלעות והכסלים. רש"י בספר ויקרא
פרק ג פסוק ד אומר שהכסלים הם החלק
הפנימי של הירכיים], הששי בקרביים
[הקרביים הם המעיים, והכהן שזכה
לעסוק בהם היה שוטף אותם, מניחם
בקערה שאותה הוא הניח על כַּבֵּשׁ
המזבח עד שיגיע זמן הקטרתם על
המזבח], השביעי בסולת המנחה הבאה
עם קרבן התמיד, השמיני בחביתין 'והם
חביתין כהן גדול שבהם אמר ה' זֶה קֶרְבֶּן
אֱהִל וְגִבְיִי אֲשֶׁר-יִקְרְיֻכוּ' (ויקרא פרק
ו פסוק יג), ונקראו חביתין לפי שנאמר
בהן על-מַחֲבֵת בְּעֵמֶן תַּעֲשֶׂה (ויקרא פרק
ו פסוק יד) (פירוש המשנה לרמב"ם
מסכת יומא פרק ב). החביתין הן קרבן
מנחה של שתיים עשרה חלות שנעשו על
מחבת מעשירית האיפה סולת, את
מחציתן היה הכהן הגדול (או כהן אחר)
מקריב בבוקר עם תמיד של שחר, ואת
מחציתן הקריב בערב עם תמיד של בין
הערביים, התשיעי בין לניסוך על גבי
המזבח [יחד עם קרבן התמיד, שהוא
קרבן עולה, יש חובה להביא יין לניסך על
גבי המזבח בכמות של רבע הין (0.9
ליטר), ואת יין זה הביא למזבח הכהן

בפֿרד 'זזה הוא דרך כבוד של מעלה'
שלא יראה איזור השחיטה.

הכהן הָעֹלֶה את ראש הקרבן אל
המזבח כשמקום השחיטה מכוסה

דף כו עמוד א

משנה:

הפֿיס השְּׁלִישִׁי: 'חֲדָשִׁים לְקִטְרֵת בָּאוּ וְהִפִּיסוּ!
וְהִרְבִּיעִי: חֲדָשִׁים עִם יְשָׁנִים מִי מַעֲלָה אֲבָרִים מִן הַכֶּבֶשׂ וְלִמְזֶבֶחַ.

בהקטרת הקטורת בעבר - הם הכהנים
ה'חדשים לקטורת'³⁶³.

הפֿיס הרביעי קבע מי מעלה את האיברים
מהכבש למזבח ובה השתתפו כל הכהנים
- 'חדשים' - שלא העלו בעבר, עם ישנים
- שכבר העלו בעבר. איברים אלה הונחו
קודם בחלק התחתון של הכבש על ידי
הזוכים בהגרלה השנייה ולא הועלו על
ידי זוכים אלה - אלא הזוכים בהגרלה

ההגרלה השלישית נערכה על עבודת
הקטורת ובה עלו בגורל שני זוכים³⁶¹
בהקטרת הקטורת³⁶²: אחד זכה בעבודת
הקטורת לבוקר ואחד בעבודת הקטורת
לערב.

בגלל הסגולה שהייתה בהקטרת
הקטורת להעשיר כל כהן שזכה בה
נקראו להגרלה בפֿיס השְּׁלִישִׁי על ידי
הממונה רק כהנים שמעולם לא זכו

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

ומיטיב אלא לסייעו שהוא זוכה במחתה,
כדתנן בסדר התמיד (פרק ה משנה ה) מי
שזכה במחתה נטל מחתת הכסף ועלה
לראש המזבח ופנה הגחלים כו', והוא
בכלל משנתנו דקתני חדשים לקטורת
כלומר להקטרה עצמה ולמחתה. והיא
עצמה מעשרת אף על פי שאין זו עקר
הקטרה, כמפורש בירושלמי (פרק א
הלכה א) א'ר חנינא מעולם לא הפֿיס
אדם לקטורת ושנה, א'ר אסי מתניתין
אמרה כן חדשים לקטורת בואו והפֿיסו,
א'ר חנינא מתניתין אמרה כן מי שזכה
לקטורת אומר לזה שעל ימינו אף אתה
למחתה, נמצאת אומר שני כהנים
מתברכים בכל פעם... (מסכת הוריות דף
יב עמוד ב).

361 הבאת המחתה של הגחלים להקטרת
הקטורת אף היא הייתה מעשירה. וכך
כתוב בתלמוד הירושלמי, יומא פרק ב
הלכה ג: '... א'ר חנינא וכן למחתה א'ר
יוסה מתניתה אמרה כן מי שזכה בקטורת
אומר לזה שעל ימינו אף את למחתה.
נמצאתה אומר שני כהנים היו מתברכין
בכל פעם'.

362 נאמר בברייתא בדף זה 'כי תניא ההיא
- בקטורת' מכאן שעל פי ברייתא זו היה
פֿיס גם לקטורת שהוקטרה בערב.

363 הם הכהנים ה'חדשים לקטורת'. רבי
יששכר בער איילנבורג כתב בספרו 'באר
שבע': 'הפֿיס השְּׁלִישִׁי. חדשים לקטורת,
אבל לא להקטרת הקטורת עצמו, שהרי
שנינו 'נכנס [ביחיד] להקטיר'. גם כן כתבו
בעלי הקרובות שהכהן גדול מקטיר

הרביעית הם המעלים אותם כדי לקיים | 'ברוב עם הדרת מלך'.

דף כו עמוד ב

משנה:

תָּמִיד קָרַב בְּתַשְׁעָה, בַּעֲשָׂרָה, בְּאֶחָד עֶשֶׂר, בְּשָׁנִים עֶשֶׂר, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. כִּי־צָד?
עֲצָמוּ בְּתַשְׁעָה.
בַּחֹג, בִּיד אֶחָד צְלוּחִית שֶׁל מִים, הָרִי כָּאֵן עֲשָׂרָה.
בֵּין הָעֶרְבִים, בְּאֶחָד עֶשֶׂר, הוּא עֲצָמוּ בְּתַשְׁעָה, וּשְׁנַיִם בִּידָם שְׁנֵי גִזְרֵי עֲצִים.
בְּשֶׁבֶת בְּאֶחָד עֶשֶׂר, הוּא עֲצָמוּ בְּתַשְׁעָה, וּשְׁנַיִם בִּידָם שְׁנֵי בִזְיֵי לְבוֹנָה שֶׁל לָחֶם
הַפָּנִים.
וּבְשֶׁבֶת שְׁבָתוֹךְ הַחֹג, בִּיד אֶחָד צְלוּחִית שֶׁל מִים.

א. בתמיד של שחר ביום חול (עצמו')

– התעסקו תשעה כהנים:

חמשה הוליכו את נתחי קרבן התמיד
אל כבש המזבח ואחר כך חזרו והעלו
אותם מהכבש לראש המזבח³⁶⁶, אחד
הולך את הקרביים, אחד את מנחת

מספר הכהנים שהתעסקו בקרבן

התמיד³⁶⁴ - מהולכת איבריו לכבש
המזבח, נתינתם עליו בחציו התחתון
ועד להקרבת קרבן התמיד - היה בין
תשעה כהנים לשנים עשר³⁶⁵ בהתאם
לזמן ההקרבה:

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

ובמסכת תמיד דף לא עמוד ב.
365 במשנה זו לא מוזכרים העבודות שנעשו
לפני הולכת האיברים לכבש המזבח
(הדישון, השחיטה וכו'), ולכן המשנה
אינה מונה את הכהנים שזכו בפיס
בעבודות אלה אלא רק את הכהנים
העוסקים בעבודות הנעשות מהולכת
האיברים לכבש המזבח ואילך, להלן
מובאת ברייתא המפרטת את מספר
הכהנים שזכו בפיס ואת העבודות שאינן
מובאות במשנה זו.

366 אחד נשא את הראש ואת רגל ימין, אחד
נשא את שתי הרגליים הקדמיות, אחד
נשא את החזה ואת הגרה (הגרה היא
הנתח הכולל את הכבד, את הלב
והריאות. הגרה נקראת גם צוואר) ואחד
נשא את שתי הדפנות.

364 קרבן התמיד הוא קרבן עולה הבא
לקרבן ציבור. קרבן התמיד הוקרב בבית
המקדש פעמיים בכל יום: פעם בבוקר -
והוא נקרא גם 'תמיד של שחר', ופעם
בבין הערביים והוא נקרא גם 'תמיד של
בין הערביים'. קרבן התמיד היה כבש זכר
מובחר בגיל שבין שלושים יום לשנה
(בדיעבד: מגיל שמונה ימים לשנה). כבש
זה נשמר בבקרה שלא יפול בו מום במשך
ארבעה ימים לפני הקרבתו. מיקום
השחיטה של שני התמידין היה שונה: '
שֶׁל שַׁחַר הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן צְפוֹנִית
מִעֲרֵבִית, עַל טִבְעַת שְׁנִיָּה. שֶׁל בֵּין
הָעֶרְבִים הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן מְזֻרְחִית
צְפוֹנִית, עַל טִבְעַת שְׁנִיָּה' (משנה תמיד
פרק ד משנה א). ראה שרשטוב בדף יב
עמוד א לעיל בביאור נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר, וכן
ראה בגמרא דף סג עמוד א ולהלן, וכן

התעסקו אחד עשר כהנים:
התשעה שמתעסקים בתמיד של שחר
ושני כהנים נוספים שנשאו את בזיכי
הלבונה שיונחו על שלחן לחם
הפנים³⁷⁰.

ה. בתמיד של שבת שבתוך חג
הסוכות ('נִבְשָׁבֶת שְׁבִתוֹךְ הַחֹג') -
התעסקו שנים עשר כהנים: האחד
עשר שמתעסקים בתמיד של שחר של
כל שבת וכהן נוסף המעלה את
צלוחית המים לניסוך על גבי המזבח
(כמו 'בִּפְחָג').

מספר הכהנים הזוכים בפיס של
עבודות קרבן התמיד היה בין
שלושה עשר לשישה עשר - בהתאם
לזמן ההקרבה³⁷¹

הסולת, אחד את חביתי הכהן הגדול
ואחד את היין לניסוך³⁶⁷,
ב. בתמיד של חג הסוכות ('בִּפְחָג') -
התעסקו עשרה כהנים:
התשעה שמתעסקים בתמיד של שחר
וכהן נוסף המעלה את צלוחית המים
לניסוך על גבי המזבח³⁶⁸,
ג. בתמיד של בין-הערביים שבכל יום
(בִּין הָעֲרָבִים) - התעסקו אחד עשר
כהנים:
התשעה שמתעסקים בתמיד ושני
כהנים המוליכים את שני גזירי העצים
- כל אחד נושא גזיר עץ אחד - אל
אש המערכה עליה מקטירים את קרבן
התמיד³⁶⁹.
ד. בתמיד של שבת ('בִּשְׁבִּית') -

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

שחר.
369 מצווה להוסיף שני גזירי עצים למערכה
שעל המזבח לפני הקרבת קרבן התמיד.
מצווה זו הייתה נעשית פעמיים ביום:
פעם אחת בבוקר על ידי כהן אחד לפני
שחיטת קרבן התמיד, ופעם שנייה בתמיד
של בין הערביים על ידי שני כהנים לאחר
שחיטת קרבן התמיד - אחרי שאיברי
התמיד הונחו על הכבש ולפני העלאתם
אל ראש המזבח. ראה בדף הבא בגמרא
ולהלן.

370 בשם 'לחם הפנים' נקראות שתיים
עשרה החלות שנאפו בערב שבת מקמח
סולת בידי אומנים. את לחם הפנים ערכו
הכהנים על שולחן הזהב שבהיכל בשתי
קבוצות שוות, ומשני הצדדים הניחו את
שני הבזיכין (קעריות) שבהן הייתה לבונה
(שרף בעל ריח נעים).

371 פירוש זה מובא בברייתא שמביא רבי
חייא: 'תני רבי חייא: פיס פעמים שלשה
עשר פעמים ארבעה עשר פעמים חמשה

367 יחד עם קרבן התמיד, שהוא קרבן עולה,
יש חובה להביא יין לנסך על גבי המזבח.
חובה זו חלה על כל בעל קרבן עולה או
שלמים, בין יחיד בין ציבור. כמות היין
שיש להביא נמדדת ביחידת הין (כ 3.6
ליטר) והיא משתנה לפי סוג הבהמה
המוקרבת: לפר מביאים חצי הין (1.8
ליטר), לאיל שליש הין (1.2 ליטר), לכבש
או לכבשה מביאים רבע הין (0.9 ליטר).
אדם יכול לנדב או לנדור רק נסכים, ללא
קרבן, ואז כמות היין שיביא לא תפחת
מרבע הין.

368 הצלוחית הייתה עשויה זהב וצורתה
דומה לצנצנת או לבקבוק (ולא צלחת
קטנה כלשון ימינו). אל צלוחית זו שאבו
מים ממעיין השילוח. 'ניסוך המים' הוא
יציקת המים מצלוחית הזהב אל תוך ספל
שהיה בקרן הדרומית מערבית של
המזבח, ומשם זרמו המים אל מתחת
המזבח למקום הנקרא 'שיתין'. ניסוך
המים היה בכל אחד משבעת ימי חג
הסוכות בעת הקרבת קרבן התמיד של

א. בתמיד של שחר ביום חול ('עצמו')

– זכו בפּיס שלושה עשר כהנים: השוחט, זורק הדם, מדשן המזבח, מדשן המנורה, חמשה כהנים שהולִיכו את נתיחי קרבן התמיד אל כבש המזבח ואחר כך חזרו והעלו אותם מהכבש לראש המזבח, אחד שהולִיך את הקרביים, אחד את מנחת הסולת, אחד את חביתֵי הכהן הגדול ואחד את היין לניסוך.

ב. בתמיד של בין הערביים ביום חול

זכו, ללא פּיס נוסף, אותם שלושה עשר כהנים שכבר זכו בתמיד של שחר – וכל אחד מהם עושה את אותה עבודה שעשה בתמיד של שחר³⁷².

ג. בתמיד של חג הסוכות ('בָּחֶג') – זכו

בפּיס ארבעה עשר כהנים: האחד עשר שמתעסקים בתמיד של שחר ביום חול וכהן נוסף המעלה את צלוחית המים לניסוך על גבי המזבח.

ד. בתמיד של שבת ('בְּשַׁבָּת') – זכו

בפּיס חמישה עשר כהנים: שלושה עשר כהנים שמתעסקים בתמיד של שחר ושני כהנים נוספים שנשארו את בִּזְיָכִי הלבונה שיונחו על שלחן לחם הפנים.

ה. בתמיד של שבת שבתוך חג הסוכות

('וּבְשַׁבָּת שְׁבִתוֹךְ הַחֶג') – זכו בפּיס שישה עשר כהנים: חמישה עשר כהנים שמתעסקים בתמיד של שחר של כל שבת וכהן נוסף המעלה את צלוחית המים לניסוך על גבי המזבח (כמו 'בָּחֶג').

ניסוך המים על המזבח בחג הסוכות

נעשה בכל אחד משבעת ימי חג הסוכות רק בהקרבת התמיד של הבוקר – בהקרבת התמיד של בין הערביים לא נוסכו מים.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הערבים; אלא כהן שזכה בו בשחרית – זוכה בו ערבית'.

עשר פעמים ששה עשר'.
372 על פי הגמרא בעמוד הקודם: 'אמר רבי יוחנן: אין מפִּיסִין על תמיד של בין

משינה:

אֵיל קָרַב בְּאַחַד עֶשֶׂר: הַבֶּשֶׂר - בְּחַמְשָׁה, הַקֶּרְבִּים וְהַסֵּלֶת וְהִינן - בְּשָׁנִים שָׁנִים.
פֶּר קָרַב בְּעֶשְׂרִים וָאַרְבָּעָה: הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל - הָרֹאשׁ בְּאַחַד, וְהָרֶגֶל בְּשָׁנִים.
הָעֶקֶץ וְהָרֶגֶל: הָעֶקֶץ בְּשָׁנִים, וְהָרֶגֶל בְּשָׁנִים.
הַחֲזָה וְהַגֵּרָה: הַחֲזָה בְּאַחַד, וְהַגֵּרָה בְּשָׁלֹשָׁה.
שְׁתֵּי יָדַיִם בְּשָׁנִים:
שְׁתֵּי דַפְנוֹת בְּשָׁנִים,
הַקֶּרְבִּים וְהַסֵּלֶת וְהִינן - בְּשָׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּקֶרְבָּנוֹת צְבוּר. אֲבָל בְּקֶרְבֶּן יָחִיד, אִם רָצָה לְהַקְרִיב, מְקָרִיב.
הַפֶּשֶׁטֶן וְנִתְּחֹן שֶׁל אֱלוֹ וְאֱלוֹ שׁוּיָן.

מספר הכהנים שהתעסקו בהקרבת

קרבן עולה של ציבור השתנה על פי סוג הבהמה³⁷³:

א. **כשהקרבן היה כבש** התעסקו בו תשעה כהנים.

ב. **כשהקרבן היה איל**³⁷⁴ התעסקו בו אחד עשר כהנים: חמשה כהנים התעסקו בנתחי האיל³⁷⁵, שניים נשאו את הקרביים, שניים נשאו

את מנחת הסולת ושניים נשאו את היין לניסוך על גב המזבח.
ג. **כשהקרבן היה פר**³⁷⁶ התעסקו בו עשרים וארבעה כהנים:
הראש בְּאַחַד, וְהָרֶגֶל הַיְמָנִית אַחֲרֵית בְּשָׁנִים, הָעֶקֶץ (הַזָּנָב) בְּשָׁנִים, וְהָרֶגֶל הַשְּׂמָאלִית אַחֲרֵית בְּשָׁנִים, הַחֲזָה
ד. בְּאַחַד, הַגֵּרָה בְּשָׁלֹשָׁה.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

נשא את שתי הרגליים הקדמיות, אחד נשא את הזנב (העקץ) ואת רגל שמאל, אחד נשא את החזה והגרה (הצוואר) ואחד נשא את שתי הדפנות – סה"כ חמישה כהנים.
376 טווח גיל הפר להקרבה הוא מעל שנתיים וקטן משלוש שנים. חוץ ממוסף של שבת – הפרים הוקרבו במוסף של כל המועדים יחד עם קרבנות הקרבים באותו מועד.

373 המשינה הקודמת, בדף כו עמוד ב, עסקה בקרבן התמיד שאף הוא עולה של ציבור מסוג כבש ושבו התעסקו תשעה כהנים כמבואר לעיל, ומשנה זו דנה במספר הכהנים שהתעסקו בהקרבת קרבן עולה של ציבור מסוג איל או פר.

374 האיל הוא הזכר שבכבשים, ולהקרבה בא רק איל שגילו מעל שנה וקטן משנתיים. חוץ ממוסף של שבת – האילים הוקרבו במוסף של כל המועדים יחד עם קרבנות הקרבים באותו מועד.

375 אחד נשא את הראש ואת רגל ימין, אחד

עבודות הפסולות בזר	
1.	נתינת אש על המזבח
2.	הולכת איברים לכבש
3.	סידור עצי המערכה
4.	סידור שני גזרי העצים
5.	סידור איברי העולה על המזבח
6.	תרומת הדשן
7.	הקטרת האיברים והפדרים
עבודות הכשרות בזר	
1.	שחיטה ³⁷⁹
2.	הפשט העור וניתוח האיברים
3.	הולכת עצים למזבח ³⁸⁰

הפשט הקרבן וניתוחו³⁷⁷, גם בקרבנות ציבור, יכולים להיעשות גם על ידי מי שאינו כהן³⁷⁸.

דף כז עמוד א

בתורה אין אזכור לכך ששחיטה חייבת להיעשות דווקא על ידי כהן, ולכן השחיטה עצמה מותרת בזר ונעשית כמו שחיטת חולין - להלכה ולמעשה - אך עבודות הדם שלאחר מכן: קבלת הדם, הולכתו אל המזבח וזריקתו עליו נעשות רק על ידי כהן.

הולכת העצים לאש המערכה הותרה בזר אך לא כן סידורם על המזבח.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

למאירי במסכת יומא דף כו עמוד א).
379 בפסוק לא נאמר שכהן חייב לשחוט, אלא נאמר: 'וְשַׁחֲטָה אֶת-בֶּן הַבָּקָר ... וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים...'. רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק ט הלכה ו: 'שחיטת הקדשים כשירה בזרים אפילו קדשי קדשים, בין קדשי יחיד בין קדשי צבור שנאמר וְשַׁחֲטָה אֶת-בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה' וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים... מקבלה ואילך מצות כהונה'.

380 בסוף המשנה בדף כו עמוד ב נאמר: 'הַפֶּשֶׁט וְנִתּוּחַן שֶׁל אֵלוּ וְאֵלוּ שְׁוִין' וחזקיה בגמרא שם מלמד שהפשט וניתוח מותרים בזר. הרמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק ט הלכה ו: '...ההפשט והניתוח והולכת עצים למזבח כשירה בזרים שנאמר באיברים והקטיר כהן את הכל המזבחה זו הולכת איברים לכבש, הולכת איברים היא שצריכה כהונה ולא הולכת עצים'.

377 'הפשט' היא פעולת הסרת העור מקרבן העולה (העור ניתן לכהנים), 'ניתוח' היא פעולת חיתוך איברי קרבן העולה לפני הקטרתם.

378 התוספות במסכת קידושין דף עו עמוד ב בד"ה 'אין בודקין' אומר שאת ההפשט והניתוח עשו אנשים מיוחסים: '...אפילו בעבודות הכשרות בזרים כגון שחיטה או הפשט אף על גב דשחיטה כשרה בנשים ובעבדים, היינו דיעבד, אבל לכתחילה - לא עבדי כי אם כשרים מיוחסין'. הרמב"ם, בספר העבודה, בהלכות תמידין ומוספין פרק ו הלכה ג אומר שהכהנים הם שעשו את ההפשט והניתוח: '... וְאֵלוּ שְׁבָבִית הַמִּטְבָּחִים מִפְּשִׁטִּין וּמִנִּתּוּחִין וְכָל אֶחָד מֵעֵלָה אֵיבָר שְׁזָכָה בוֹ לִפְשֵׁט...'. המאירי (רבי מנחם בן שלמה) אומר שהכהנים עצמם היו מפשיטים ומנתיחים משום שזו מצוות כהונה: 'הפשטין ונתוחן ... כשרים בזר ומותר לזר לשחוט ולהפשיט ולנתח ... שאמרנו: מקבלה [של הדם] ואילך - מצות כהונה: (בית הבחירה

הכהנים מסדרים את שני גזירי

העצים³⁸¹ על המערכה הגדולה שעל המזבח ביום ולא בלילה, ואם סידרום בלילה - מסלקים ומחזירים אותם ביום.

דף כז עמוד ב

עצי המערכה הם קרבן, וסידור שני גזירי העצים נחשב כהקטרת איברים, לכן זר שישדרם יהא חייב מיתה בידי שמיים.

הקשה רבא: אם סידור שני גזירי

העצים כל כך חשוב עד כדי כך שאם יסדרם זר הוא מתחייב מיתה בידי שמיים - מדוע אין הגרלה על סידור שני גזירי העצים? על קושיה זו

אומרת הגמרא: 'אשתמיטתיה הא דתניא: מי שזכה בתרומת הדשן - זכה בסדור מערכה, ובסדור שני גזירי עצים', היינו: רבא לא התייחס בקושייתו לברייתא האומרת שכבר בהגרלה הראשונה נקבע שהזוכה בתרומת הדשן זוכה גם בסידור המערכה וגם בסידור שני גזירי העצים.

דף כח עמוד א

יום העבודה במקדש מתחיל

בעבודת תרומת הדשן כשהכהן חותה את הגחלים שעל המזבח ממקום למקום - ומסתיים בהקטרת האיברים על המזבח.

הדרן עלך פרק 'בראשונה'

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

שנאמר: ' וְנָתַנוּ בְּנֵי אֱהֶרֶן הַכֹּהֵן אֵשׁ-עַל-הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֲצִים עַל-הָאֵשׁ: ' (ויקרא פרק א פסוק ז).

381 את שני גזירי העצים הוסיפו על מערכת העצים, שכבר הייתה על המזבח, לפני הקרבת קרבנות התמיד - וזוהי מצווה,

פרק שלישי
אמר להם המַּנֶּה
דפים כח - לט

משנה:

אמר להם הממנה: 'צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה'. אם הגיע, הרוּאָה אומר: 'ברקאי! מתיא בן שמואל אומר: 'האיר פני כל המזרח - עד שִׁבְחָבְרוֹן?'. והוא אומר: 'הן'. ולמה הצרכו לכך? שפעם אחת עלה מאור הלבנה ודמו שהאיר מזרח, ושחטו את התמיד, והוציאוהו לבית השרפה! הורידו כהן גדול לבית הטבילה. זה הכלל היה במקדש: כל המסד את רגליו טעון טבילה, וכל המטיל מים טעון קדוש ידיים ורגלים.

במקום אחד, קבעו שעלה השחר והגיע זמן שחיתת קרבן התמיד של בוקר.

מתיא בן שמואל³⁸⁶ היה הממונה על הפיסות.

'זה הכלל היה במקדש': כל כהן לאחר שנצרך לנקבים גדולים חייב טבילה לפני עבודה במקדש, וכל כהן שנצרך לנקבים קטנים חייב לקדש ידיו ורגליו על ידי רחיצתם במים מכיור הנחושת³⁸⁷ שהיה בעזרה.

זמן שחיתת קרבן התמיד של בוקר הוא

בזמן עלות השחר³⁸². אחד מתפקידיו

של הממנה³⁸³ היה להכריז על זמן זה. לאחר שבבית המקדש השני, טעו הכהנים הבודקים אם הגיע השחר וזיהו את אור הירח שהאיר את רצפת העזרה כאור השמש העולה³⁸⁴ - ולכן שחטו את התמיד לפני עלות השחר³⁸⁵ - לא סמכו יותר על האור הנראה בעזרה אלא בדקו בכל יום לפני הקרבת התמיד אם עלה השחר על ידי צפייה ממקום גבוה במקדש. רק אם זיהו בוודאות ש'האיר פני כל המזרח - עד חברון', ולא רק

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

³⁸⁶ הגמרא בעמוד הבא אומרת: מתיא בן שמואל הממונה על הפיסות אומר...', וכן בתלמוד הירושלמי במסכת שקלים דף יג עמוד א (אין מסכת שקלים בתלמוד הבבלי) נאמר: 'אלו הן הממונים שהיו במקדש יוחנן בן פנחס על החותמות אחייה על הנסכים מתיה בן שמואל על הפיסות...!'

³⁸⁷ הכיור היה כלי מים גדול עשוי נחושת שעמד בעזרה בדרומו של בין האולם והמזבח. מימיו שימשו את הכהנים לקידוש ידיהם ורגליהם ולשאר העבודות שנדרש להן מים. בתחתית הכיור היו קבועים ברזים. הכיור הוא כלי שרת. ראה עוד על הכיור ושכלולו בדף לז עמוד א.

³⁸² זהו הזמן בו השמש אומנם מאירה את המזרח אך עדיין לא זרחה ממש.

³⁸³ הממנה הוא הכהן ממלא מקום שמונה להמשיך בעבודות היום למקרה שיארע פסול בכהן הגדול.

³⁸⁴ בדף הבא הגמרא תדון בטעות זו של הכהנים ותבהיר שהתקלה לא אירעה ביום הכיפורים.

³⁸⁵ אין במקדש שחיטה בלילה, ואם שִׁחְטוּ הקרבן פסול וטעון שריפה - ככל קדשים שנפסלו. דין קדשי קדשים שנפסלו להישרף ב'בית השריפה' שהיה בעזרה, ומשום שקרבן התמיד הוא קדש קדשים אמרה עליו המשנה כאן 'הוציאוהו לבית השרפה'.

דף כח עמוד ב

בשונה מכל אדם, אברהם אבינו שהיה בקיא באסטרונומיה, ידע בדיוק את זמני היום, ולכן התפלל בזמן המדויק.

מהפסוק: 'וביום השמיני ימול בשר ערלתו' למדים שאומנם כל היום כשר למילה אלא שהזרזין מקדימין למצוות³⁸⁸ כאברהם אבינו, שלא חיכה להנץ החמה והשכים לעקידת יצחק³⁸⁹.

למרות שהזרזין מקדימין למצוות, חכמים תקנו שכל המצוות שזמנן ביום יעשו רק אחר הנץ החמה³⁹⁰.

רבי חמא ברבי חנינא דורש שעוד מימי

אבותינו לא פסק קיום ישיבות בהן למדו חכמים. בסיס דרשתו של רבי חמא ברבי חנינא הוא פסוקים בתורה שבהם נדרשת המילה 'זקן' כ'חכם'³⁹¹.

א. היו במצרים - ישיבה עמהם, שנאמר: לך ואספת את זקני ישראל ואלהיך ואלהי אבותיך נראה אלי אלהי אברהם יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים (שמות פרק ג פסוק טז).

ב. היו במדבר - ישיבה עמהם, שנאמר: ויאמר ה' אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כיהם זקני העם ושטריו ולקחת אתם אלהיך מולד והתיצבו שם עמך (במדבר פרק יא פסוק טז).

ג. אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה היה, שנאמר: ואברהם זקן בא בימים וה' ברכו

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

בפסחים דף ד עמוד א: 'נבדוק מצפרא. דאיכא הקדמה לזרזים כדאשכחן [=כפי שמצינו] גבי מילה ובזרזותיה דאברהם שנאמר וישלם אברהם בלקר - שלא המתין עד הנץ החמה - ומכל מקום בלילה לא הקדים'. על תקנת חכמים זו, ראה המשנה במגילה (פרק ד משנה ב): 'ולא מלין, ... עד שתנץ החמה'. וכן ראה מגילה דף כ עמוד א שגם קריאת המגילה (ביום), ברית מילה, טבילת האזוב במי החטאת והזאה הן רק לאחר הנץ החמה.

391 מובא במסכת קידושין דף לב עמוד ב '...תלמוד לומר 'זקן', ואין 'זקן' אלא חכם, שנאמר: ויאמר יהוה אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כיהם זקני העם ושטריו ולקחת אתם אלהיך מולד והתיצבו שם עמך (במדבר פרק יא פסוק טז) רבי יוסי הגלילי אומר אין 'זקן' אלא זה שקנה חכמה שנאמר (משלי פרק ח פסוק כב) ה' קנני ראשית דרכו'.

388 בפשטות הביטוי 'זרזין מקדימין למצוות' בא ללמדנו שלא לעכב כלל קיום מצווה שהגיע זמנה לעשותה, אלא עלינו לקיימה מיד - ולא רק ברית מילה. המאירי מפרש כאן שמידה זו היא הנהגה ראויה ואיננה חיוב: 'ראוי לזרזים להקדים בה בשחרית שלא יראה כמתרשל בה מצד חמלתו על הבן, ולאחוז בדרכי האבות...' אך יש האומרים שזהו חיוב מהתורה ויש אומרים מדרבנן.

389 שנאמר: 'וישלם אברהם בלקר ויחבש את-חמלו וינח את-שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם ולך אל-המקום אשר-אמר-לו האלהים' (בראשית פרק כב פסוק ג), ומפרש שם רש"י: 'וישכם. נדרז למצוה', וכן ראה פסחים ד עמוד א. ויש הלומדים על זרזותו של אברהם אבינו מהפסוק 'וישכם אברהם בלקר אל-המקום אשר-עמד שם את-פניו' (בראשית פרק יט פסוק כז).

390 'הנץ החמה' הוא תחילת זריחת השמש שאז ודאי נגמר הלילה. אומר רש"י

דף כט עמוד א

אגב הטעות בראיית אור הלבנה כאור

החמה, הגמרא מביאה מקרים אחרים³⁹⁴

בהם יש הבדל בחלקי הדבר עצמו:

א. 'הרהורי עבירה קשים מן העבירה':

אומנם עשיית העבירה עצמה חמורה יותר מההרהור, אלא שהמהרהר בעבירה פוגע בגופו ובנפשו משום שאין תאוותו מתמלאת.³⁹⁵

ב. 'שילהי דקייטא קשיא מקייטא'³⁹⁶ –

החום בסוף הקיץ קשה יותר מהחום שבמהלך תקופת הקיץ.

ג. 'אשתא דסיתוא קשיא מדקייטא' –

מחלת השפעת בחורף קשה ממחלת השפעת בקיץ.

ד. 'מיגמר בעתיקתא קשיא מחדתא' –

לימוד נושא שכבר נלמד בעבר, ונשכח, קשה יותר מלימוד נושא חדש.

כמו שהשחר הוא סימן לסוף הלילה כך

המלכה אסתר סימנה את סוף הניסים

שנכתבו בכתובים³⁹⁷.

אֶת־אֲבֵרָהֶם בְּכָל (בראשית פרק כד פסוק א).

ד. יצחק אבינו זקן ויושב בישיבה היה שנאמר: וַיְהִי כִּי־זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְתֶּיֶן עֵינָיו מִרְאֵת וַיִּקְרָא אֶת־עֲשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲנִי (בראשית פרק כז פסוק א).

ה. יעקב אבינו זקן ויושב בישיבה היה, שנאמר: וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזָּקֵן לֹא יוֹכֵל לְרַאֲוֹת וַיִּגֶשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשָּׂק לָהֶם וַיַּחַבֵּק לָהֶם (בראשית פרק מח פסוק י).

ו. אליעזר עבד אברהם זקן ויושב בישיבה היה, שנאמר: וַיֹּאמֶר אֲבֵרָהֶם אֶל־עֲבָדָיו זָקֵן בֵּיתוֹ הַמָּשָׁל בְּכָל־אֲשָׁרֵלּוֹ שִׁים־נָא יָדָךְ תַּחַת יָרְכִי (בראשית פרק כד פסוק ב)³⁹².

בבית מדרשו של רבי ישמעאל הסבירו

סביבת טעותם המתמיהה של הכהנים שראו את מאור הלבנה ודמו שהאיר מזרח, נעוצה בכך שהיה זה יום מעונן כך שאור הירח המפציע מבעד לעננים נדמה להם כקרני השמש³⁹³.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

'... אמר רבי פנחס בן יאיר אל יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה...', וכן במסכת בבא בתרא דף קסד עמוד א: '...אמר רב עמרם אמר רב שלוש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום: הרהור עברה ועיון תפלה ולשון הרע ...' ועוד.
396 תרגומו של הביטוי 'שילהי דקייטא קשיא מקייטא' הוא: סופו של הקיץ קשה מהקיץ.

397 נס חנוכה אירע אומנם אחרי נס פורים אך אינו נכלל בכתובים.

392 ומוסיפה הגמרא: 'אמר רבי אלעזר: שמושל בתורת רבו'. ועל 'הוא דמשק אליעזר' שנאמר בבראשית פרק טו פסוק ב: וַיֹּאמֶר אֲבֵרָם ה' ה' מִהֲתַתִּי־לִי וְאֶנְכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּבְרִמָּשָׁק בֵּיתִי הוּא דִּמְשָׁק אֶלְיָעֶזֶר, אומרת הגמרא: 'אמר רבי אלעזר: שְׂדוּלָה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים'.

393 בהמשך הגמרא תבהיר שהטעות לא הייתה ביום הכיפורים.

394 בעמוד זה מובאים שלושת המקרים האחרונים בלבד.

395 כמאמר הגמרא בכתובות דף מו עמוד א:

הכהן הגדול לבית הטבילה רק כאשר הצופה, הבדוק אם עלה השחר, הכריז: 'ברק ברקאי'.

דף כט עמוד ב

כלי השרת³⁹⁹ **מקדשים כל מה שמניחים בתוכם.** בחלק מהם קידשו את הקרבן או את חלקיו לפני הקרבתם.⁴⁰⁰

לחם הפנים⁴⁰¹ הם שתיים עשרה החלות שנאפו בערב שבת מקמח סולת בידי אומנים⁴⁰². הכהנים היו עורכים⁴⁰³ את לחם הפנים בשתי קבוצות שוות על

צדיקים שמרבים בתפילות – תפילתם נשמעת אף אם אינה נענית מיד³⁹⁸.

הגמרא מסבירה שיש שתי סיבות אסטרונומיות מדוע הטעות בזיהוי מאור הלבנה כאור החמה לא אירעה ביום הכיפורים אלא בסוף חודש אחר: א. יום הכיפורים חל בעשרה בתשרי - ובזמן זה האור הנראה בסוף הלילה הוא תמיד אור השמש.

ב. רק בסוף חודש הירח והשמש זורחים בזמנים סמוכים מאוד – דבר שיכול לגרום לטעות בזיהוי מקור האור.

בשחר יום הכיפורים היו מורידים את

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

כְּלֵי הַשֵּׁרֶת אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ-בָם בַּקֹּדֶשׁ מִכָּאן שֶׁהַכֹּלִים נִתְקַדְּשׁוּ כְּכֵלֵי שֵׁרֶת עַל יְדֵי שִׁירוֹת.

סכין השחיטה אף היא כלי שרת (ראה מנחות דף עח עמוד ב).

400 היו קרבנות שאינם בעלי חיים: כמו מנחה ועוד. ראה בגמרא ולהלן בדף מז עמוד ב ובדף מח עמוד א.

401 נאמר בשמות פרק כה פסוק ל: 'וַנִּתֵּן עַל-הַשִּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לִפְנֵי תַמִּיד'.

402 במקדש, בפינה הדרומית מזרחית של 'בית המוקד', היה 'בית עושי לחם הפנים' (ראה 22 ב. בתרשים בית המקדש) שם אֲמָנִי האפיה לשו את הבצק ואפו את לחם הפנים. נאמר בשמות פרק לה פסוק י ובהמשך בפסוק יג: 'וְכָל-חֶכֶם-לֵב בָּכֶם יִבְאוּ וַיַּעֲשׂוּ אֶת כָּל-אֲשֶׁר צִוָּה ה': אֶת-הַשִּׁלְחָן וְאֶת-בָּרִיו וְאֶת-כָּל-כְּלֵיו וְאֶת לֶחֶם הַפָּנִים'.

403 מִכָּאן גַּם שֶׁמּוֹ הַנוֹסֵף שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים: 'לֶחֶם הַמַּעֲרֶכֶת'. וכן כתוב בדברי הימים א פרק ט פסוק לב: 'וּמִן-בְּנֵי הַקֹּהֲנִי מִן-אֲחֵיהֶם עַל-לֶחֶם הַמַּעֲרֶכֶת לְהִכִּין שִׁבְתָּ שֶׁבֶת'.

398 אומר כאן המאירי: 'וכן לעולם יהא אדם נזהר בתפלה ולהאריך בה ביותר ואפילו רואה עצמו שאין תפלתו נשמעת אל יתייאש הימנה כי ברוב הימים ימצאנה, וכן אל יחזיק עצמו כמכביד ומטריח [את ה']!....'

399 'כלי שרת' הוא שם כולל לכל הכלים שבהם שירתו הכהנים את ה' בעבודות בזמן המשכן ואחר כך בזמן המקדש:

את כלי המשכן משח מִשְׁחַ מִּשְׁחָ רִבְנוּ בִשְׁמֵן הַמִּשְׁחָה וּבִכֵּךְ נִתְקַדְּשׁוּ כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן כְּכֵלֵי שֵׁרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיְהִי בַיּוֹם כָּלֹת מִשְׁחָ לְהִקְיָם אֶת-הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשְׁחֵהוּ אֹתוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-כְּלָיו וְאֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת-כָּל-כְּלָיו וַיִּמְשְׁחֵם וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם:' (במדבר פרק ז פסוק א).

כדי שכלי יהפוך לאחר ייצורו לכלי שרת דרוש לו 'חינוך': או על ידי שיעשו בו עבודה במקדש המחייבת לעשותה בכלי שרת, או על ידי הכנסה לתוכו דבר שכבר נתקדש בכלי שרת אחר.

כל הכלים האחרים שנעשו אחר כך נתחנכו על ידי שירות בהם, לומדים זאת מהפסוק במדבר פרק ד פסוק יב: 'וְלִקְחוּ אֶת-כָּל-

שאמר שכל מקום בגופו של אדם, כולל במקומות הנסתרים, חייב להיות נקי לפני קריאת שמע ולפני כל התעסקות בדבר שבקדושה⁴⁰⁶.

הלכה בסעודה: אדם שיוצא באמצע

סעודה כדי להטיל מימיו – נוטל את ידו האחת שנגעו בה מימיו ונכנס חזרה למקום הסעודה, אבל אם דיבר עם חברו זמן מה עליו ליטול את שתי ידיו ורק אז לחזור לסעודה.

אדם שהיה מיסב במקום שרק שותים

בו - ולא לסעודה, ויצא להטיל את מימיו – 'נוטל ידו אחת ונכנס' חזרה, אבל אם דיבר עם חברו זמן מה עליו לחזור למקום השתיה ושם יטול את שתי ידיו לעיני שאר הסועדים - כדי למנוע חשד שמא לא נטל ידיו, ואם הוא ידוע כאדם שבכל מקרה מקפיד על נטילה מיד כשידיו מְטַנְפוֹת אינו חייב ליטול לפני כולם.

שולחן הזהב בהיכל ומשני הצדדים הניחו שתי קעריות (בזיכין) שבהן לבונה שהיא שרף בעל ריח נעים.

לחם הפנים נשאר טרי (בנס) עד אחר

הקרבנות קרבן מוסף של השבת הבאה⁴⁰⁴ ואז ניתנה מחצית לכהן הגדול ומחצית למשמרת הכהנים.

דף ל עמוד א

כהן שנצרך לנקבים קטנים חייב לפני

עבודתו במקדש לקדש גם את ידיו⁴⁰⁵ ולא רק את רגליו שהתלכלכו מהנתזים, משום שודאי שפשף את רגליו בידיו כדי לנקותן מן הנתזים.

לא ניתנה תורה למלאכי השרת.

בביטוי זה כוונת הגמרא לומר שאדם אינו יכול לשמור באופן מוחלט על נקיון המקומות הנסתרים בגופו כמו מלאכי השרת שאינם צריכים לנקביהם, ולכן, כן יוכל לקרות קריאת שמע כל עוד גופו נקי. ביטוי זה מבהיר את דברי רב פפא

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

פיינשטיין זצוק"ל פוסק נגד שימוש בזכוכית מגדלת לבדיקת ירקות מתולעים וכדו': '...דפשוט שכל עניני התורה נידונין כפי שרואין ושומעין בעצם, לא ע"י מכונות וכדומה, וכמו שרצים שלא נראו לעין אלא ע"י דבר המגדיל שאינו כלום, דהא כל האויר שאדם שואף לתוכו הוא מלא משרצים כאלו שנקראו מיקראבין שע"י ספאקטיווע המגדיל ערך אלף פעמים ויותר הן נראים ואין שום איסור בזה; וכמו כן מה שנראה הפסק באות בתפילין ומזוזות ע"י ספאקטיווע ולא נראה לעין בעצמו לא נחשב הפסק וכשר, וכדומה הוא בהרבה ענינים' (שו"ת אגרות-משה אבה"ע ח'ג סעיף לג).

404 מכאן גם שמו הנוסף של לחם הפנים:

'לחם התמיד' – משום שתמיד היה לחם הפנים על השולחן, וכן כתוב 'וְעַל שֻׁלְחַן הַפָּנִים יִפָּרֶשׁוּ בֶגֶד תְּכֵלֶת וְנָתַנוּ עָלָיו אֶת-הַקֶּעֶלֶת וְאֶת-הַכֶּפֶת וְאֶת-הַמִּנְקִיֹּת וְאֶת קִשּׁוֹת הַנֶּסֶךְ וְלַחֵם הַתָּמִיד עָלָיו יִהְיֶה' (במדבר ד, ז)

405 הקידוש נעשה על ידי נטילה במים מכיור הנחושת שהיה בעזרה.

406 בהקשר קרוב לזה מובא הביטוי במסכת ברכות דף כה עמוד ב: '...רואה, אבי אמר: אסור, רבא אמר: מותר, לא נתנה תורה למלאכי השרת'. הביטוי 'לא ניתנה תורה למלאכי השרת' משמש בהלכה גם בלשון אחרת, למשל, הרב משה

משנה:

אין אדם נכנס לעזרה לעבודה, אפילו טהור, עד שיטבל.
חמש טבילות ועשרה קדושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום, וכלן בקדש
על בית הפרה, חוץ מזו בלבד.
פרסו סדין של בוע בינו לבין העם.

אסור, לכל אדם, להיכנס לעזרה ללא

טבילה – ואפילו אם הוא כבר טהור
- עליו לטבול שוב לפני הכניסה.

ביום הכיפורים הכהן הגדול היה

טובל חמש פעמים ומקדש ידיו ורגליו

עשר פעמים⁴⁰⁷.

הטבילה הראשונה מבין החמש של

הכהן הגדול⁴⁰⁸ הייתה במקוה שהיה

על גג שער המים⁴⁰⁹ שבחומה, מקום
זה שנחשב מחוץ לעזרה היה בחלק
ה'חול'. בטבילה זו פרסו סדין העשוי
בויץ⁴¹⁰ שהפריד, מטעמי צניעות, בינו
לבין העם.

את ארבע הטבילות האחרות טבל

הכהן הגדול בקדש, בתוך העזרה,
במקוה שהיה על גג לשכת
הפרוה⁴¹¹.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

409 ראה מספר 27 ב'תרשים כללי של בית
המקדש השני. '...נִקְרָא שְׁמוֹ שַׁעַר הַמַּיִם -
שָׁבוּ מִכְּנִיסִין צְלוּחִית שֶׁל מַיִם שֶׁל נְסוּךְ
בְּחָג [חג הסוכות]. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב
אוֹמֵר, וְבוֹ הַמַּיִם מִפְּסִים, וְעִתִּידִין לְהִיּוֹת
יוֹצְאִין מִתַּחַת מִפְּתֵן הַבַּיִת...' (משנה
מידות פרק ו משנה ב).

410 בויץ הוא סוג של בד פשתן לבן, עדין
ומשובח מאוד. המלכים והעשירים נהגו
ללבוש בגדי בויץ. בדף לה עמוד א הגמרא
תסביר שסיבת השימוש בסדין בויץ היא:
'כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי בויץ הכא
נמי שיכיר שעבודת היום בבגדי בויץ'.

411 ראה מספר 16 בתרשים בית המקדש.
לשכת הפרה הייתה קדושה בקדושת
עזרה משום שמיקומה היה בתוך העזרה
(בפינה הדרומית-מזרחית בצמוד לקיר
הדרומי, בין לשכת המלח לשכת
המדיחין). בלשכת הפרוה עצמה היו
מולחים את עורות הקדשים.

407 לעבודות יום הכיפורים הכהן הגדול
החליף חמש פעמים את בגדי הכהונה
בהתאם לעבודה אותה הוא עומד
לעשות. לפני שפשט את בגדיו קידש ידיו
ורגליו, טבל, שוב קידש ידיו ורגליו ואחר
כך לבש את הבגדים האחרים, ומכאן
שישי עשרה קידושי ידיים ורגליים וחמש
טבילות. הגמרא להלן בדף לב עמודים א'
וב' אומרת: '... וחמש עבודות הן: תמיד
של שחר בבגדי זהב - עבודת היום בבגדי
לבן - אילו ואילו העם בבגדי זהב - כף
ומחתה בבגדי לבן - תמיד של בין הערבים
בבגדי זהב. הרי חמש טבילות...'.

408 עניין טבילה זו מובא בהמשך בדף לא
עמוד ב לפני המשנה הבאה. טבילה זו
המוזכרת במשנה הקודמת, איננה
מיוחדת ליום הכיפורים ונעשית בחלק
ה'חול' ולא בתוך העזרה, לכן נאמר עליה
בסוף המשנה כאן: 'חוץ מזו בלבד';
כלומר, כל הטבילות נעשו בקדש חוץ
מהראשונה.

ורגליו, ועשה עבודה – בדיעבד
עבודתו כשרה.

טמא שטבל אינו נטהר לחלוטין אלא
רק לאחר 'הערב שמש'⁴¹⁵.

מצורע שטבל יום לפני שבדעתו
להיכנס לעזרה – לדעת בן זומא חייב
לחזור ולטבול ולדעת רבי יהודה אינו
צריך לחזור ולטבול בתנאי שטבילתו
הייתה כדי להיכנס למקדש⁴¹⁶.

דף לא עמוד א

דיני חציצה בטבילה, שתיקנו חכמים
לפני כניסת כל אדם לעזרה, תקפים

דף ל עמוד ב

ביום הכיפורים הכהן הגדול היה
מחליף מבגדי זהב, אותם לבש
לעבודות שאינן מיוחדות ליום
הכיפורים⁴¹², לבגדי לבן בהם עשה את
העבודות המיוחדות ליום הכיפורים.
בין ההחלפות היה עליו לטבול ולקדש
ידיו ורגליו.

כל כהן, ובכלל זה כהן גדול, שלא
קידש ידיו ורגליו בשחרית⁴¹³ ועשה
עבודה - אותה עבודה פסולה⁴¹⁴.

כהן טהור שלא טבל, אבל רחץ ידיו

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

בתורה, תגלחת וטבילה: בשלב הראשון
לטהרתו, לאחר שנרפא, יש שלושה
חלקים: הבאת שתי ציפורי דרור חיות
והזאת דם של אחת הציפורים,
תגלחת וטבילה. לאחר שלב זה הוא נטהר
מלטמא במשכב ומושב ובביאה, אך עדיין
הוא בדרגת אב הטומאה המטמא כשרץ.
ב. תגלחת שנייה וטבילה:

השלב השני לטהרה מתחיל אחרי שבעה
ימים שבסיומם הוא שוב מגלח את שיער
ראשו, טובל ונטהר מלטמא כשרץ, אך
הוא טמא לאכילה בקדשים עד 'הערב
שמש' (עד שקיעת השמש).

ג. הבאת קרבנות:

זהו השלב השלישי והאחרון בתהליך טהרת
המצורע בו הוא נטהר לגמרי ויכול לאכול
בקדשים. ביום השמיני לטהרתו מביא
המצורע כבש אחד לאשם, כבש אחד
לעולה (אלה הם שְׁנֵי כִבְשֵׁי המצורע
הנידונים בענייננו) וכבשה לחטאת (ראה
ויקרא פרק יד פסוקים ב-לב)

412 בכל ימות השנה הכהן הגדול לבש
שמונה בגדים הנקראים 'בגדי זהב' (אף
שרק בארבעה מהם היה זהב: בציץ,
בחושן, באפוד ובמעיל). בחלק מעבודות
יום הכיפורים לבש הכהן הגדול ארבעה
בגדים העשויים בוץ הנקראים 'בגדי לבן'.
413 רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק ה
הלכה ג: 'אין הכהן צריך לקדש בין כל
עבודה ועבודה, אלא: פעם אחת מקדש
בבקר ועובד והולך כל היום כולו וכל
הלילה, והוא [בתנאי] שלא יצא מן
המקדש ולא יישן ולא יטיל מים ולא יסיח
דעתו, ואם עשה אחד מארבעתן צריך
לחזור ולקדש'.

414 וחייב מיתה בידי שמיים.

415 'הערב שמש' היא שקיעת השמש,
ושקיעתה מהווה את זמן סוף היום שבו
הטמא טבל ובזה נשלמת טהרתו - עד אז
אינו טהור גמור.

416 בתהליך טהרת המצורע יש שלושה
שלבים החייבים להיעשות על פי הסדר
הכתוב בתורה אחרת אינו מְסֻהָר:

א. הבאת שתי ציפורים ועשייתן כמפורט

מינימום כמות המים שצריכה להיות במקווה לטבילה כשרה היא ארבעים סאה (כ- 580 ליטר). כמות זו מכסה את כל גופו של אדם בגודל ממוצע.

כשהחליף הכהן הגדול את בגדיו לפני הטבילה הראשונה⁴²⁰, פָּרְסוּ בֵּינוּ לְבִין הָעַם סָדִין שֶׁל בּוּץ⁴²¹, ולא סדין העשוי מסוג בד אחר, כדי להזכירו שאת עבודות יום הכיפורים עליו לעשות בארבעה 'בגדי הלבן' – העשויים בוץ, ולא כבשאר ימות השנה בהם היה רגיל לעשות את העבודה במקדש ב'בגדי זהב'⁴²².

ומחייבים כאילו נכתבו בתורה (כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון).

אדם שמכניס לעזרה אפילו רק איבר אחד של גופו חייב לטבול לפני כן - כאילו עומד להכניס לעזרה את כל גופו ('ביאה במקצת שמיה ביאה')⁴¹⁷.

המים למקווה שעל גג 'שער המים' הגיעו ממעיין, שנקרא עין-עיטס⁴¹⁸, בכוח זרימתם החופשית, דבר המלמד שגובה פני המעיין מקרקע העזרה היה יותר מעשרים ושלוש אמות⁴¹⁹.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

בדף ל עמוד א. שם נלמד שהטבילה הראשונה מבין החמש של הכהן הגדול הייתה בַּמִּקְוָה שהיה על גג 'שער המים' שבחומה, מקום שנחשב, מחוץ לעזרה - בחלק ה'חול'. בטבילה זו פָּרְסוּ סָדִין של בּוּץ שהפריד, מטעמי צניעות, בינו לבין העם, ואת ארבע הטבילות האחרות טבל הכהן הגדול 'בקדש', בתוך העזרה, במקווה שהיה על גג לשכת הפרווה.

421 בּוּץ הוא סוג של בד פשתן לבן, עדין ומשובח מאוד. המלכים והעשירים נהגו ללבוש בגדי בּוּץ. בין החלפות הבגדים היה על הכהן הגדול לטבול ולקדש ידיו ורגליו.

422 בכל ימות השנה הכהן הגדול לבש שמונה בגדים הנקראים 'בגדי זהב' (אף שרק בארבעה מהם היה זהב: בציץ, בחושן, באפוד ובמעיל). בחלק מעבודות יום הכיפורים לבש הכהן הגדול ארבעה בגדים העשויים בּוּץ הנקראים 'בגדי לבן'.

417 ראה בדומה לעניין גם במסכת זבחים דף לב עמוד א וכן במסכת חולין דף לג עמוד ב.

418 בצילום שלהלן נראה קטע מאמת המים שהתגלתה באום טובא. תחילתה של האמה בעין עיטס, בקרבת בריכות שלמה שמדרום לבית לחם, ואורכה כ- 21 ק"מ. צילום: אסף פרץ, באדיבות רשות העתיקות).

419 כך הוא החישוב: גובה השער עשרים אמה + גובה המקווה שלוש אמות. המדידה היא מרצפת העזרה.

420 עניין טבילה זו הובא בפעם הראשונה

דף לא עמוד ב

משנה:

פֶּשֶׁט, יָרַד וְטָבַל, עָלָה וְנִסְתַּפַּג.

הִבִּיאוּ לוֹ בְּגָדֵי זָהָב, וְלָבַשׁ וְקִדַּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו.

הִבִּיאוּ לוֹ אֶת הַתְּמִיד. קָרְצוּ, וַיִּמָּרֵק אַחֲרֵי שְׁחִיטָהּ עַל יָדוֹ. קָבַל אֶת הַדָּם וַיִּזְרְקוּ.

נִכְנַס לְהַקְטִיר קֶטֶרֶת שֶׁל שָׁחַר, וּלְהַטִּיב אֶת הַנְּרוֹת, וּלְהַקְרִיב אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הָאֲבִירִים וְאֶת הַחֲבָתִּין וְאֶת הַיָּיִן: קֶטֶרֶת שֶׁל שָׁחַר הִייתָה קֶרְבָּה בֵּין דָּם לְאֲבִירִים, שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִּים, בֵּין אֲבִירִים לְנִסְכִּים. אִם הָיָה כֹהֵן גָּדוֹל זָקֵן אוֹ אֶסְטֵגִיס, מְחַמֵּין לוֹ חֲמִין וּמְטִילִין לְתוֹךְ הַצֹּנוֹן, כְּדִי שֶׁתִּפּוֹג צִנְתָּן.

לאחר זריקת הדם על המזבח הקטיר הכהן הגדול את הקטורת.

את הקטורת שבאה עם תמיד של שחר הקטיר הכהן הגדול בין זריקת הדם לבין הקטרת האיברים.

את הקטורת שבאה עם התמיד של בין הערביים הקטיר הכהן הגדול בין הקטרת האיברים לניסוך⁴²⁵ היין.

לפני שהכהן הגדול קרץ⁴²³ את קרבן התמיד של יום הכיפורים הוא פשט את בגדי החול שלבש, טבל, ניגב עצמו, לבש את בגדי הזהב וקידש את ידיו ורגליו.

הכהן הגדול שחט את התמיד רק ב-'רוב סימנים' וכהן אחר המשיך את השחיטה על מנת שהכהן הגדול יספיק לקבל את הדם⁴²⁴.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

חייב להביא יחד עם קרבנו גם נסכים. כמות היין שעליו להביא נמדדת ביחידת הין (כ 3.6 ליטר) והיא משתנה לפי סוג הבהמה המוקרבת: לפר מביא חצי הין, לאיל מביא שליש הין, לכבש או לכבשה מביא רבע הין. אדם יכול לנדב או לנדור רק נסכים, ללא קרבן, ואז כמות היין שיביא לא תפחת מרבע הין. ראה במדבר פרק טו פסוקים ד-י.

423 הגמרא להלן בדף לב עמוד ב מלמדת ש'קריצה' הוא מעשה שחיטה כשרה של התמיד על ידי הכהן הגדול ב-'רוב שני סימנים' – חיתוך רוב קנה הנשימה ורוב הוושט. '... קרצו והוא ענין חיתוך הנעשה במהירות ובפתע...' (המאירי מסכת יומא דף לא עמוד ב)

424 באופן זה גם השחיטה וגם קבלת הדם נעשו על ידי הכהן הגדול.

425 'נסכים' הוא סוג של קרבן מן הצומח המובא כיון. בעל קרבן עולה או שלמים

דף לב עמוד א

כל פסוקי פרשת סדר עבודת יום

הכיפורים, בספר ויקרא פרק טז, מסודרים לפי סדר עשייתן בפועל - חוץ מפסוק כג⁴²⁶: וְגַם אֶהְרֹן אֶל־אֱהֹל מוֹלֵד וּפֶשֶׁט אֶת־בְּגָדֵי הַבֵּד אֲשֶׁר לְבָשׁ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיתָם שָׁם, וּבִלְשׁוֹן הַבְּרִייתָא בגמרא: 'וכל הפרשה כולה נאמרה על הסדר חוץ מפסוק זה'⁴²⁷.

'וכל הפרשה כולה נאמרה על הסדר

חוץ מפסוק זה' - את טעם אמירה זו בברייתא המובאת מסביר רב חסדא⁴²⁸: אם הכהן הגדול יעשה קודם את העבודה על פי פסוק כג שנאמר בו: וְגַם אֶהְרֹן אֶל־אֱהֹל מוֹלֵד וּפֶשֶׁט אֶת־בְּגָדֵי הַבֵּד אֲשֶׁר לְבָשׁ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיתָם שָׁם, ואחר כך יעשה את הנאמר בפסוק שבא אחריו, פסוק כד, שנאמר בו: וַיִּחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בְּמִלִּם

במקום קדוש ולבש את־בגדיו ויצא ועשה את־עלתו ואת־עלת העם וכפר בעדו ובעד העם, אזי היציאה שנאמרה בפסוק כד '...וַיִּצֵא וַעֲשֶׂה אֶת־עֲלֹתוֹ וְאֶת־עֲלֹת הָעָם' - תהא יציאתו השנייה מהעבודות הנעשות בעזרה אל העבודות שנעשות בקדש הקדשים ולא יציאתו הראשונה⁴²⁹ - ובכך יהיו רק שלוש טבילות ושישה קידושי ידיים ורגליים - דבר העומד בסתירה להלכה למשה מסיני הקובעת שביום הכיפורים הכהן הגדול חייב לטבול חמש טבילות (אחת לפני כל עבודה), ולקדש ידיו ורגליו עשר פעמים (פעם לבגד שפשט ופעם לבגד שלבש!) - ומשום סתירה זו אמרה הברייתא: 'וכל הפרשה כולה נאמרה על הסדר חוץ מפסוק זה'.

בטבלה הבאה מובאת האפשרות היוצרת את הסתירה להלכה למשה מסיני, סדר הטבילות והעבודות עד שלב זה מובא בטבלה הבאה - ולאחריה המסקנה:

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

428 בלימוד זה המשנה מלמדת מהו הסדר הנכון של עבודת יום הכיפורים, סדר שאינו יוצא בפשטות מסדר הפסוקים בתורה, הגמרא - המסבירה את הלימוד ואת המסקנה הנכונים וההכרחיים לסדר המובא במשנה על פי המוקדם והמאוחר בפסוקים כפי שהוא באמת בתורה - אינה מסבירה מדוע אין סדר הפסוקים בתורה כסדר העבודה. נדגיש עו, שבלימוד זה אין מדובר בדרשה ולכן גם לא שימוש בכלל 'אין מקרא יוצא מידי פשוטו' (שעל פיו נאמרת דרשה על פסוק, שלא על פי הפשט, ואף שמגיעים מדרשה זו ללימוד הלכה - מובנה של פשט הפסוק נשאר על מכונו).

429 להלן גם בדף עא עמוד א.

426 עד פסוק כג הכהן הגדול עשה את כל העבודות הנעשות בבגדי לבן לפי הסדר הכתוב בספר ויקרא פרק טז: מפסוק ג - עד סיומן בפסוק כב. ראה להלן בדף מ עמוד א את טבלת סדר העבודה כולה. עניינם של פסוקים כד-כה הוא הקרבת שני האילים והקטרת האמורים יחד עם שאר קרבנות, הנעשים אחר עבודת היום שנעשית בפנים - ולאחריהן, לפי פסוק כג, נכנס הכהן הגדול לקדש הקדשים כדי להוציא את הכף ואת המחתה.

427 הגמרא בדף עא עמוד א מגיעה למסקנה שכוונת הברייתא היא: 'וכל הפרשה כולה נאמרה על הסדר חוץ מפסוק זה ואילך', כלומר: לא רק פסוק כג לא נאמר על הסדר אלא גם מפסוק זה ואילך לא נאמרו פסוקים לפי סדר העבודה.

העבודה	סדר הטבילות
לתמיד של שחר	טבילה ראשונה
לעבודת היום ולהוצאת הכף והמחתה (הוצאת הכף והמחתה אינה עבודה).	טבילה שנייה
להקרב את אילו ואיל העם עם שאר הקרבנות המסיימים את עבודות היום.	טבילה שלישית

הגמרא מביאה שתי דעות מהו המקור**בתורה שביום הכיפורים הכהן הגדול**

חייב לטבול חמש טבילות ולקדש ידיו ורגליו עשר פעמים - כך לשון הגמרא:

א. **אמר רבי יהודה:** מניין לחמש טבילות ועשרה קידושין שטובל כהן גדול ומקדש בו ביום - תלמוד לומר: **וּבָא אֶהְרֹן אֶל אֱהִל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדֵי הַדָּד אֲשֶׁר לְבָשׁ בָּבָאוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיתָם שָׁם: וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בְּמִקְוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו וַיֵּצֵא וַעֲשֵׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־עֹלֶת הָעֶם וְכִפֹּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד הָעָם⁴³¹ :** הא למדת: שכל המשנה מעבודה לעבודה טעון טבילה.

דף לב עמוד ב

ב. **אמר רבי:** מניין לחמש טבילות ועשרה קידושין שטובל כהן גדול ומקדש בו ביום? שנאמר (ויקרא פרק טז פסוק ד) **כְּתִיב־בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנָסֵי־בָד יִהְיוּ עֲלֵי בְּשָׂרוֹ וּבְאַבְנֵט בֵּד יַחְגֹּר וּבְמִצְנֶפֶת בֵּד יִצְנָף בְּגָדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־בְּשָׂרוֹ וְלָבַשׁ.**

למסקנה: הכהן הגדול טבל עוד שתי

טבילות נוספות: אחת לפני שהוציא את הכף ואת המחתה מקדש הקדשים, וטבילה נוספת לאחר הוצאת הכף והמחתה, ובכך הוא משלים לחמש טבילות כפי שהגמרא מלמדת מיד להלן (בנוסף ההלכה למשה מסיני). יוצא שסדר העבודה היה כסדר הבא⁴³⁰:

א. היציאה שנאמרה בפסוק **כד ...וַיֵּצֵא וַעֲשֵׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־עֹלֶת הָעֶם** (שהיא היציאה הראשונה).

ב. העבודה בבגדי לבן נפסקת כדי להקריב תחילה את אילו ואת איל העם.

ג. הכהן הגדול עושה את שאר העבודות הנעשות בבגדי זהב - כנאמר בפסוק **כד,**

ד. ורק לאחר מכן הוא נכנס לקדש הקדשים בבגדי לבן - כנאמר בפסוק **כג** - כדי להוציא את הכף והמחתה.

הכהן הגדול משלים את כל העבודות שבבגדי זהב - לגמר עבודות היום.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

במקווה (המיועד לו על גג בית הפרוה) – וזה דבר שלא ייתכן, ואם נאמר שלא יצא עירום, ניאלץ להגיד שהכהן הגדול טבל במקווה שהיה בקדש הקדשים – וגם זה ודאי לא ייתכן!
431 ויקרא פרק טז פסוקים כג-כד.

430 בנוסף לסתירה שהובאה, אפשר גם להראות שאם נקבל את הפשט הַצָּרוּף של הפסוקים כג ו-כד על פי רִצְף כתיבתם, נגיע למסקנה הבלתי אפשרית הבאה: הכהן הגדול נכנס לקדש הקדשים כדי לפשוט שם את בגדיו, להניחם שם ולצאת עירום מקדש הקדשים כדי לטבול

הטבלה הבאה מפרטת את חמש העבודות וסוג הבגד שלבש הכהן הגדול בעבודת יום הכיפורים לפי הברייטא:

סוג הבגד	העבודה
בבגדי זהב	הקרבת התמיד, הקטרת קטורת של שחר וחלק מקרבנות המוסף
בבגדי לבן	שחיטת הפר והשעיר של הכהן הגדול, מתן הדמים של הפר והשעיר, הקטרת הקטורת בקדש הקדשים ושילוח השעיר לעזאזל
בבגדי זהב	הקרבת אֵילו וְאֵיל העם
בבגדי לבן	הוצאת הכף והמחתה מקדש הקדשים אותם הניח בבוקר ⁴³² .
בבגדי זהב	הקרבת קרבנות מוסף שנוותר לעשותן, הקרבת תמיד של בין הערביים, וְנָכַס להיכל לְהַקְטִיר את הַקְטָרֶת שֶׁל בֵּין הָעֲרֵבִים על מזבח הזהב שבהיכל ואחר מטיב ומדליק את המנורה

הִבְיָאוּ לוֹ אֶת הַתָּמִיד. קָרְצוּ, וּמָרְקוּ אַחֵר שְׁחִיטָה עַל יָדוֹ – הכהן הגדול שחט את קרבן התמיד של שחר ב'קריצה' שהיא שחיטה כשרה שנעשתה ב'רוב שני סימנים'⁴³³ - ומיד קיבל את הדם לכלי כאשר כהן אחר גומר⁴³⁴ את השחיטה⁴³⁵.

למרות שהמירוק הוא גמר פעולה - אינו נחשב עבודה משום שקריצת התמיד על ידי הכהן הגדול סיימה את השחיטה הכשרה⁴³⁶.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

‘ומירוק, נקרא גמר פעולה - איזו פעולה שתהיה’.

⁴³⁵ אומנם, כל עבודות יום הכיפורים חייבות להיעשות רק על ידי הכהן הגדול, אך בשחיטה זו היה הכהן הגדול צריך גם לשחוט את התמיד ומיד גם לקבל את הדם לכלי, דבר שהוא קשה עד בלתי אפשרי, לכן הכהן הגדול שחט את רוב שני סימנים – שפירושו הוא חיתוך רוב קנה הנשימה ורוב הוושט – שהם עיקר מצוות השחיטה – וכהן אחר גמר את השחיטה. שחיטת שני סימנים אינה מהתורה (ראה חולין דף כט בסוף עמוד א) אלא מדרבנן ולכן לאחר שנעשתה כבר עיקר השחיטה הותר לכהן אחר לגמור את השחיטה.

⁴³⁶ ולכן מותר לכהן הדיוט למרק.

⁴³² הוצאת הכף והמחתה איננה נחשבת עבודה וגם לא המשכה של עבודת הקטרת הקטורת ולכן לא נאמרה בתורה במפורש. בתורה נאמרה רק עבודת הקטרת הקטורת: וְלָקַח מִלֶּא-הַמִּחְתָּה גִּחְלִי-אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמִלֶּא חֲפָנָיו קִטְרֶת סָמִים יִדְקֶה וְהִבְיָא מִבֵּית לַפָּרֶכֶת: וְנָתַן אֶת-הַקְטָרֶת עַל-הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִסָּה אֶת-הַקְטָרֶת אֶת-הַכֹּפֶרֶת אֲשֶׁר עַל-הַעֲדוּת וְלֹא יָמוּת (ויקרא פרק טז פסוקים יב-יג).

⁴³³ רוב שני סימנים פירושו: שחיטה שהיא חיתוך רוב קנה הנשימה ורוב הוושט – שהם עיקר מצוות השחיטה.

⁴³⁴ וזה שאמרה המשנה ומרק. ‘מירוק’ הוא פעולת המשך לחיתוך שני הסימנים והיא נעשית על ידי אחר. הרמב"ם בפירוש המשנה למסכת יומא פרק ג אומר

במחתה גחלים למזבח הקטורת להקטיר עליהם את הקטורת בבוקר ובערב⁴³⁸.

3. מערכה שלישית שהייתה על המזבח נקראה 'מערכת התמיד' שתמיד הייתה בוערת על המזבח לקיים מה שנאמר: 'וְהָאֵשׁ עַל-הַמִּזְבֵּחַ תֹּקֵד-בּוֹ לֹא תִכָּבֵּה...' (ויקרא פרק ו פסוק ה).

אַבְיִי מוֹנֵה אֶת סֵדֶר הַמַּעֲרָכָה לפי הדעה המקובלת על כל בני הישיבה ועל פי שיטת התנא אַבָּא שְׁאֹל, המקדים את הטבת כל הנרות להקטרת הקטורת כדי לקיים את הפסוק: 'בְּהִיטְיָבוֹ אֶת-הַנֵּרוֹת יִקְטִירָנָה'⁴³⁹. לפי שיטה זו, הוטבו חמישה נרות - שהם רוב מכסימלי של נרות מתוך שבעה - לפני הקרבת עולת התמיד, ושניים - שהם מינימום 'נרות' שעדיין מקיים '....בְּהִיטְיָבוֹ אֶת-הַנֵּרוֹת יִקְטִירָנָה' - לאחר התמיד - ורק אחר כך הוקטרה הקטורת.

דף לג עמוד א

למרות שהכהן הגדול שחט את התמיד שחיטה כשרה ב-רוב שני סימנים מצווה להמשיך ולחתוך ('מצווה למרק') את הסימנים על ידי כהן אחר.

'סדר המערכה' הוא סדר העבודות במקדש בכל יום ויום - מעלות השחר ועד הקרבת תמיד של בין הערביים בסוף היום.

בכל יום היו עושים שלוש מערכות עצים על המזבח החיצון:

1. מערכה אחת נקראה 'מערכה גדולה' ועליה הקריבו את כל הקרבנות⁴³⁷.
2. מערכה שנייה הייתה קטנה יותר ונקראה 'מערכה שנייה של קטורת' וממנה לקחו

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

438 ראה איור בדף נח עמוד ב להלן. מזבח הקטורת נקרא גם מזבח הזהב וגם המזבח הפנימי. מקומו היה באמצע ההיכל והוא לא קָבַע לרצפה. המזבח היה עשוי מעצי שיטים וצופה כולו בזהב. מידותיו: רוחב אמה, אורך - אמה וגובהו שתי אמות. על גגו בארבע פינותיו היו ארבע הִקְרָנוֹת. מסביב לשפתו היה זָר זהב. על מזבח זה היו מקטירים את קטורת הסמים בכל יום - בבוקר ובערב. בכל יום היו מנקים את גגו משאריות הגחלים והאפר.

439 כמובא לעיל, פרק ל בספר שמות מתחיל ב-: 'וַעֲשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטֵר קֹטֶרֶת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ...', ובסיום תיאור מבנהו נאמר בפסוק ז: 'וְהִקְטִיר עָלָיו אֶהָרֹן קֹטֶרֶת סָמִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר ... בְּהִיטְיָבוֹ אֶת-הַנֵּרוֹת יִקְטִירָנָה'.

437 ובכללם העולה הנשרפת כליל (איברי העולה לא מוקרבים בבת אחת אלא אחד אחד). איברי הקרבן המוקרבים והנשרפים על המזבח הם חֲלָבֵיו ונתחיו הנקראים גם אימורין. 'האיברים ששורפין אותן ע'ג המזבח מן החטאות הנאכלות ומן האשמות ומן השלמים הן הנקראין אימורין, ואלו הן האימורין של שור או של עז: החלב אשר על הקרב ובכללו חלב שעל גבי הקבה ושתי הכליות וחלב שעליהן עם החלב אשר על הכסלים ויותרת הכבד ונוטל מן הכבד מעט עם היותרת, ואם היה הקרבן ממין הכבשים מוסיף על אלו האליה ממימה עם החוליות מן השדרה עד מקום הכליות שנאמר לעומת העצה יסירנה, וכל האימורין נשרפין על מזבח החיצון' (רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פרק א הלכה יח).

סדר המערכה לפי אביי

10. מנחה	6. דם התמיד	1. מערכה גדולה
11. חביתין	7. הטבת שתי גרות	2. מערכה שנייה של קטרת
12. נסכין	8. קטרת	3. סדור שני גזירי עצים
13. מספין	9. אברים	4. דישון מזבח הפנימי
14. בזיין		5. הטבת חמש גרות
15. תמיד של		
בין הערבים		

למצווה אחרת⁴⁴¹.

דף לג עמוד ב

את הטעם שדישון מזבח הפנימי
קודם להטבת חמש גרות לומד רבא
על פי הכלל של ריש לקיש ש'אין
מעבירין על המצוות': בהיכנס הכהן
להיכל בו נמצאים השלחן, המזבח
הפנימי והמנורה, הוא מגיע תחילה
למזבח הפנימי ורק אחר כך הוא מגיע
אל המנורה, ולכן, לפי כלל זה, דישון
מזבח הפנימי קודם להטבת חמש
גרות. ראה התרשים להלן:

העבודה במקדש התחילה בכל יום

בסידור העצים על המערכה
הגדולה⁴⁴⁰, המשיכה בסידור העצים
על המערכה השנייה של קטורת' עד
לסיומן בהקרבת התמיד של בין
הערביים - שאחריו לא הוקרב שום
קרבן.

אביי קיבל מרביתו שדישון מזבח
הפנימי קודם להטבת חמש גרות אבל
אינו יודע מדוע.

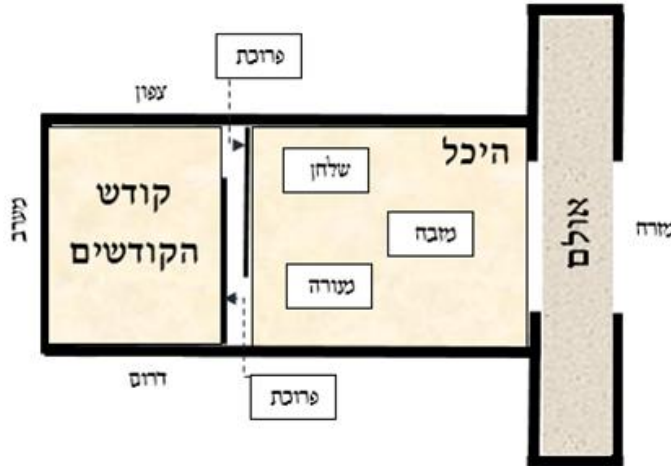
ריש לקיש אומר: 'אין מעבירין על
המצוות', ופירושו: אם באה לידך
מצווה קיים אותה מיד לפני שתעבור

נפך-אסתר

התמיד (תוספות הרא"ש).
441 אין זה המקרה בו יש לפנינו שתי מצוות
ורק יש לברור מי המצווה הראשונה שיש
לקיימה על פי 'תדיר ושאינו תדיר, תדיר
קודם' שכן, במקרה זה, ודאי אפשר
לקיים את שתיהן. למשל: ביום שיש
להקריב בו גם קרבן מוסף - יוקרב
תחילה קרבן התמיד כי קרבן התמיד
מוקרב בכל יום. וכן על פי כלל זה גם
קרבן מוסף של שבת ראש חודש יוקרב
לפני קרבן מוסף של ראש חודש.

440 ואין סתירה בין מה שלמדנו בדף כ עמוד
א שהעבודה במקדש התחילה בכל יום
ב'תרומת הדשן' - משום שעיקר מצוותה
של תרומת הדשן הוא בלילה (קצת לפני
עלות השחר) ואינה חלק מהעבודות
שאפשר לעשותן גם ביום כמו סידור
העצים על המערכה הגדולה שיכול
להיעשות גם ביום (תוספות ד"ה אביי).
ועוד: הגמרא מביאה רק את הפעולות
שנעשו מ'סדר המערכה' ואילך (ריטב"א).
ועוד: סידור המערכה הוא פירוט
העבודות המיוחדות לצורך עבודת

תרשים כללי של האולם, ההיכל וקודש הקודשים

דף לד עמוד א

הקטרת איברי עולת התמיד על המזבח
הייתה ההקטרה הראשונה שבכל יום -
לפניה לא הוקרב דבר.

עוד למד רבא מדברי ריש לקיש⁴⁴²

שאסור להניח תִּפְלָה⁴⁴³ של ראש לפני
הנחת תפילה של יד אלא קודם מניחים
של יד ואחר-כך של ראש, כי בתנועת יד
האדם - מלמטה למעלה - הוא מגיע
קודם לזרוע ואחר-כך לראש⁴⁴⁴.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

התפילין לנרתיק לקראת הנחתם בפעם
הבאה כך שבהוצאתן סדר ההנחה יהא
מהזרוע לראש ('מדרעא לטוטפתא') -
לפי הכלל ש-'אין מעבירין על המצוות'.
לימוד סדר הנחת התפילין מובא במסכת
מנחות דף לו עמוד א: 'תנא, כשהוא מניח
- מניח של יד ואחר כך מניח של ראש,
וכשהוא חולץ - חולץ של ראש ואחר כך
חולץ של יד. דכתיב: וקשרתם לאות
על ידך והדר והיו לטוטפת בין עיניך, ...
כשהוא חולץ - חולץ של ראש ואחר-כך
חולץ של יד ... אמר קרא: והיו לטוטפת
בין עיניך, כל זמן שבין עיניך יהו שתיים'.

442 שאמר: 'אין מעבירין על המצוות'

443 'תִּפְלָה' היא צורת היחיד של תִּפְלִין.

444 קדושת תפילין של ראש חמורה יותר
מקדושת תפילין של יד ואף על פי כן גובר
כללו של ריש לקיש ש-'אין מעבירין על
המצוות'. חומרת קדושת תפילין של ראש
יותר משל יד מובאת במסכת מנחות דף
לד עמוד ב: '...והא שלח רב חנניה
משמיה דר' יוחנן: תפלה של יד עושין
אותה של ראש, ושל ראש אין עושין
אותה של יד, לפי שאין מורידין מקדושה
חמורה לקדושה קלה'. התוספות בד"ה
'עבורי דרעא אטוטפתא' אומרים
שהלימוד של רבא מדברי ריש לקיש אינו
סדר הנחת התפילין אלא סדר הכנסת

יום הכיפורים⁴⁴⁷.

אף שייתכן שהטלת גוש מתכת חם למים קרים גורמת לצירופו⁴⁴⁸, מותר לכהנים לעשות זאת במקדש כ-דבר שאינו מתכוון⁴⁴⁹ – האסור מדרבנן⁴⁵⁰ - ובלשון הברייתא בגמרא: 'תניא אמר רבי יהודה עשיות של ברזל היו מחמין מערב יום הכיפורים ומטילין לתוך צונן כדי שתפיג צינתן'.

הטלת גושי המתכת שחוממו מערב יום הכיפורים לתוך מי המקווה ביום הכיפורים - מותרת לכתחילה רק במקדש משום ש'אין שבות במקדש'⁴⁵¹.

עד שלא נוסכו הנסכים⁴⁴⁵ שבאו עם הקרבן אסור להקריב קרבן אחר.

דף לד עמוד ב

קרבן התמיד היה כבש זכר מובחר⁴⁴⁶ ואיתו באו מנחות ונסכים.

מותר לכתחילה לחמם את מי המקווה עבור כהן גדול זקן או רגיש על ידי הטלת גושי מתכת גולמיים שהונחו מערב יום הכיפורים על גחלים, או על ידי הוספת מים חמים שהוחמו מערב

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

חסום.

449 'דבר שאינו מתכוון' הוא מצב בו אדם עושה בשבת או ביום הכיפורים פעולה מותרת אך פעולה זו עלולה לגרום לפעולה אחרת האסורה בשבת ושאינו מתכוון אליה לעשותה. ראה בשבת דף כט עמוד ב ודף מו עמוד ב, פסחים דף כה עמוד ב.

450 על פי אב"י זהו האופן שבו גם לרבי יהודה מותר ב'דבר שאינו מתכוון'.

451 הסייגים שהוסיפו חז"ל לפעולות שונות בשבת שאינן באיסור תורה מפורש, נקראים 'שבות'. ועוד: אין זו מלאכת מחשבת או אומנות האסורה מן התורה: שהרי בהטלת גושי מתכת יש רק כוונה להפשיר את המים ואין כלל כוונה לַחֲסֹם את הברזל (שממילא ספק גדול אם הוא חם דיו כדי שייחחס), ולכן גם הטלת גושי המתכת במקדש מותרת לכתחילה. דוגמא מהיומיום: מותר לגרור בשבת כסא או ספסל שמשקלם לא גדול, על גבי קרקע אם לא מתכוונים לעשות חריץ - למרות שייתכן שכתוצאה מהגרירה ייעשה חריץ - עדיין אין הכרח שיעשה.

445 'נסכים' הוא סוג של קרבן מן הצומח המובא כ"ן. בעל קרבן עולה או שלמים חייב להביא יחד עם קרבנו גם נסכים. כמות היין שעליו להביא נמדדת ביחידת היין (כ 3.6 ליטר) והיא משתנה לפי סוג הבהמה המוקרבת: לפר מביא חצי היין, לאיל מביא שלישי היין, לכבש או לכבשה מביא רבע היין. אדם יכול לנדב או לנדור רק נסכים, ללא קרבן, ואז כמות היין שביא לא תפחת מרבע היין. ראה במדבר פרק טו פסוקים ד-י.

446 הבאת קרבן מובחר עדיפה בכל סוגי הקרבנות ולא רק בקרבן התמיד. קרבן התמיד היה כבש זכר מובחר בגיל שבין שלושים יום לשנה (בדיעבד: מגיל שמונה ימים לשנה) ונשמר בבקרה שלא יפול בו מום במשך ארבעה ימים לפני הקרבתו. 447 לפי המשנה לעיל דף לא עמוד א: 'אם ה'ה' להן גדול זקן או אֶסְטָנִים, מִחְמִין לוֹ חֲמִין וּמִטְּיִלִין לְתוֹךְ הַצֹּנָן, כְּדִי שֶׁתִּפּוֹג צִנְתָּן'.

448 מתכת ליהטת שלובנה באש מתקשה יותר בהכנסתה למים קרים. פעולה זו נקראת צירוף ובלשון ימינו נקראת

משנה:

הַבִּיאוּהוּ לְבֵית הַפְּרֹוָה, וּבִקְדָשׁ הִיתָה. פָּרְסוּ סֵדִין שֶׁל בּוּץ בֵּינוּ לְבֵין הָעָם,
קָדָשׁ יָדְיו וְרַגְלָיו וּפָשֶׁט.
רַבִּי מֵאִיר אָמַר, פָּשֶׁט, קָדָשׁ יָדְיו וְרַגְלָיו.
יָרַד וְטָבַל, עָלָה וְנִסְתַּפֵּג. הַבִּיאוּ לוֹ בְּגָדֵי לָבָן, לְבָשׁ וּקְדָשׁ יָדְיו וְרַגְלָיו.
בִּשְׁחַר הָיָה לוֹבֵשׁ פְּלוּסִין שֶׁל שְׁנַיִם עֶשֶׂר מָנָה, וּבֵין הָעַרְבִים הַנְּדֻיִן שֶׁל שְׁמֹנֶה
מֵאוֹת - זֶה דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמַיִם אֲמָרִים, בִּשְׁחַר הָיָה לוֹבֵשׁ שֶׁל שְׁמֹנֶה
עֶשֶׂר מָנָה, וּבֵין הָעַרְבִים שֶׁל שְׁנַיִם עֶשֶׂר מָנָה, הִפְלָל שְׁלֹשִׁים מָנָה - אֵלּוּ מִשְׁל
צְבוּר, וְאֵם רָצָה לְהוֹסִיף, מוֹסִיף מִשְׁלּוֹ.

דף לה עמוד א

הערך הכספי הכולל של בגדי הלבן
לעבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים
לא יפחת משלושים מנה, ובכל מקרה
שווי בגדי הלבן של הבוקר חייב להיות
יקר יותר⁴⁵⁵.

בית הפְּרֹוָה היא לשכת הפְּרֹוָה⁴⁵²,
ונקראה כך על שם מכשף שבנה
אותה⁴⁵³.

הסדין אותו פרסו כדי להסתיר את
הכהן הגדול מעיני העם בטבילתו
הראשונה היה עשוי בוץ⁴⁵⁴ כדי להזכיר
לכהן הגדול שבבגדי בוץ יעשה את
העבודות המיוחדות ליום הכיפורים.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

נראה כאילו בנאה והעלה בה המים
בכשוף'.
454 בוץ הוא סוג של בד פשתן לבן, עדין
ומשובח מאוד. המלכים והעשירים נהגו
ללבוש בגדי בוץ.
455 עדיפות בגדי הלבן של הבוקר נלמדת
מכתיבת המילה 'בד' ארבע פעמים
בפסוק המדבר על בגדי הכהן הגדול
בעבודת הבוקר של יום הכיפורים:
'קִתְּנֶת-בֹּד קָדָשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנָסִי-בֹד' (היו על-
בָּשָׂרוֹ וּבִאֲבֹנֶט בֹּד יִחַלֵּךְ וּבִמְצַנְנֶת בֹּד יִצְנָף
בְּגָדֵי-קָדָשׁ הֵם וְרִתֵּץ בְּמִים אֶת-בָּשָׂרוֹ
וּלְבָשֶׁם' (ויקרא פרק טז פסוק ד).

452 לשכת הפְּרֹוָה הייתה קדושה בקדושת
עזרה משום שמיקומה היה בתוך העזרה
(בפינה הדרומית-מזרחית בצמוד לקיר
הדרומי, בין לשכת המלח ללשכת
המדיחין). בלשכת הפרווה עצמה היו
מולחים את עורות הקדשים. ראה
תרשים כללי של מבנה בית המקדש השני
בדף טז עמוד ב.

453 התפארת ישראל - יכין - על מסכת
מידות פרק ה משנה ג מסביר למה
הכוונה שלשכת הפְּרֹוָה נקראה ע'ש
מכשף: 'ונקראת הלשכה הזאת על שם
האדם שבנאה באומנות נפלאה וגדולה,
להעלות המים תוך עובי כתליה, עד שהיה

הלל הזקן היה עני מרוד ולמד תורה,

אלעזר בן חרסום היה עשיר מופל ולמד תורה,

יוסף הצדיק היה יפה תואר שעמד בנסיון ולמד תורה.

כנגד טענת העני שאינו לומד תורה

בגלל עוניו מובאת ברייתא בעמוד זה המתארת את התגברותו של הלל על עוניו כדי ללמוד תורה: 'מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר: עני הייתי וטרוד במזונותי אומרים לו: כלום עני היית יותר מהלל? אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפעיק, חציו היה נותן לשומר בית המדרש, וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו. פעם אחת לא מצא להשתכר, ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס. עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטליון. אמרו: אותו היום ערב שבת היה, ותקופת טבת הייתה, וירד עליו שלג מן השמים. כשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה לאבטליון: אבטליון אחי! בכל יום הבית מאיר, והיום אפל, שמא יום המעונן הוא? הציצו עיניהן וראו דמות אדם בארובה, עלו ומצאו עליו רום שלש אמות שלג. פרקוהו, והרחיצוהו,

דף לה עמוד ב

בשחר, לאחר הטבילה השנייה ועשיית עיקר עבודות יום הכיפורים, הולבש הכהן הגדול בבגדים יקרים מאוד⁴⁵⁶ אשר מומנו מכספי הציבור.

בבין הערבים הולבש הכהן הגדול בבגדי הנָדוּן⁴⁵⁷.

בבגדי הלבן של הבוקר נעשתה עבודת כפרה, ולכן שווים הכספי היה רב יותר מבגדי הלבן של בין הערביים בהם רק הוצאו הכף והמחתה מקדש הקדשים⁴⁵⁸.

כהן גדול שעשתה לו אמו כותונת מותר לו ללבושה להוצאת הכף והמחתה מקדש הקדשים - בתנאי שלפני כן ימסור אותה לציבור על מנת שתהא שייכת לבגדי העזרה.

מצבו של האדם בין אם הוא עני, בין עשיר ובין רשע אינו מהווה תירוץ המתקבל בבית דין של מעלה על אי לימוד תורה – לכל אחד במצבם של אנשים כאלה היה מי שכן למד תורה במסירות ובהתמדה:

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

457 בגד בוץ מיובא מהודו (הינדו).
458 הכף והמחתה שהניח הכהן הגדול בבוקר, בקדש הקדשים, לאחר הקטרת הקטורת. הוצאת הכף והמחתה איננה נחשבת עבודה וגם לא המשכה של עבודת הקטרת הקטורת ולכן לא נאמרה בתורה במפורש.

456 על 'בגדי הלבן' אותם לבש הכהן הגדול לעבודת הבוקר ביום הכיפורים אומר רש"י שהיו עשויים מאריג 'חשוב ומעולה' שיובא מהעיר 'פילוסין'. על פי תרגום יונתן פילוסין היא רעמסס, שכן תרגומו ל-'יִסְעוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִרַעְמֶסֶס סַפְתָּה...' הוא: 'וְנָטְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן פִּילוֹסִין לְסוֹכוֹת...' (שמות פרק יב פסוק לז).

כנגד טענת הרשע שאינו לומד תורה

בגלל שאינו מתגבר על יצרו מובאת ברייתא בעמוד זה המתארת את התגברותו של יוסף הצדיק על הפצרותיה של אשת פוטיפר לשכב איתה: 'רשע אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אמר: נאה הייתי וטרוד ביצרי אומרים לו: כלום נאה היית מיוסף? אמרו עליו על יוסף הצדיק: בכל יום ויום הייתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים, בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית, בגדים שלבשה לו ערבית לא לבשה לו שחרית. אמרה לו: השמע לי! אמר לה: לאו. אמרה לו: הריני חובשתך בבית האסורין. - אמר לה: ה' מתיר אסורים - הריני כופפת קומתך - ה' זקף כפופים, - הריני מסמא את עיניך - ה' פקח עורים. נתנה לו אלף ככרי כסף לשמוע אליה לשכב אצלה להיות עמה ולא רצה לשמוע אליה: לשכב אצלה - בעולם הזה, להיות עמה - לעולם הבא'.

וסיכוהו, והושיבוהו כנגד המדורה. אמרו: ראוי זה לחלל עליו את השבת'.

כנגד טענת העשיר שאינו לומד תורה

בגלל עושרו מובאת ברייתא בעמוד זה המתארת את התגברותו של אלעזר בן חרסום העשיר על הטרדות שבעסקיו כדי ללמוד תורה: 'עשיר אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי אומרים לו כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר? אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה, וכנגדן אלף ספינות בים, ובכל יום ויום נוטל נאד של קמח על כתיפו ומהלך מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה. פעם אחת מצאוהו עבדיו [שלא הכירוהו] ועשו בו אנגריא [גייסו אותו לעבודת ה'שר' שהוא אלעזר בן חרסום עצמו]. אמר להן: בבקשה מכם, הניחוני ואלך ללמוד תורה! אמרו לו: חיי רבי אלעזר בן חרסום שאין מניחין אותך! ומימיו לא הלך וראה אותן, אלא יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה'.

משנה:

בָּא לוֹ אֶצֶל פָּרוֹ, וּפְרוֹ הָיָה עוֹמֵד בֵּין הָאוֹלָם וְלִמְזַבְחָהּ, רָאָשׁוֹ לְדָרוֹם וּפְנֵי
לְמַעְרָב, וְהִפְחֵן עוֹמֵד בַּמִּזְרָח וּפְנֵי לְמַעְרָב, וְסוּמָךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו וּמִתּוֹדָה.
וְכֵן הָיָה אוֹמֵר: 'אֲנִי הָשֵׁם, עֲוִיתִי פְשָׁעִי חֲטָאתִי לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי. אֲנִי
הָשֵׁם, כִּפָּר נָא לְעוֹנוֹת וּלְפְשָׁעִים וּלְחֲטָאִים, שְׁעוֹתִי וּשְׁפָשָׁעִי וּשְׁחֲטָאתִי
לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי, כִּפְתּוֹב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ: 'כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם
לְטָהֳרָה אֶתְכֶם מִכָּל חֲטָאתֵיכֶם לְפָנֶי ה' תִּטְהָרוּ, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו: 'בְּרוּךְ שֵׁם
כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד'.

דף לו עמוד א

פרו של הכהן הגדול, פר החטאת, הועמד
בצפון העזרה⁴⁵⁹ - בין 'האולם ולמזבח' -
ולא בצפון המזבח ממש - מפני שמיקום
זה הוא הקרוב ביותר להיכל ושהוא
עדיין מקום שחיטה של קדשי קדשים.
בהעמדת הפר בבין 'האולם ולמזבח'
התחשבו בחולשתו הפיסית של הכהן
הגדול שצריך להוליך את הדם להיכל
כשהוא עושה את כל עבודת יום
הכיפורים בצום.

יש שתי דעות מה כפרתו של מי שלקח
לעצמו את הלקט⁴⁶⁰, או את השכחה⁴⁶¹,

העבודה המיוחדת ליום הכיפורים

נפתחה בוידוי הראשון של הכהן הגדול
על חטאיו, על חטאי בני ביתו ועל חטאי
הכהנים.

בוידוי לבש הכהן הגדול בגדי לבן ועמד
במזרח כשפניו מופנים למערב וסמך את
שתי ידיו על ראש פר החטאת שנקנה
בכספו.

בסוף הוידוי ענו אחריו כל העומדים
בעזרה: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם
ועד'.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

אתם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. עני הרשאי ליהנות
ממתנות עניים מוגדר כאדם שאין לו
מאתים זוז ו'מי שיש לו מאתים זוז, לא
יטל לקט שכחה ופאה ומעשר עני...'
(פאה פרק ח משנה ח).
461 נאמר בתורה: 'כִּי תִקְצֹר קִצְיֶךָ בְּשָׂדֶךָ
וּשְׂכַחְתָּ עֹמֶר בְּשָׂדֶךָ לֹא תָשׁוּב לִקְחָתוֹ לְגֵר
לִיתֹם וְלֹא לַמֶּנֶּה יִהְיֶה לְמַעַן יִבְרַךְ ה'
אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֶׂה יָדֶיךָ' (דברים פרק כד
פסוק יט). 'שכחה' הם פירות או שיבולים
שנשכחו בשדה בזמן קטיפתם או

459 קרבן חטאת הוא בדרגת 'קדשי קדשים'
וככזה הוא נשחט רק בצפונה של העזרה.
460 נאמר בתורה: 'וּבְקִצְרְכֶם אֶת-קִצְרֵי
אֲרָצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאת שְׂדֶךָ לְקַצֹּר וּלְקַט
קִצְיֶךָ לֹא תִלְקֹט' (ויקרא פרק יט פסוק
ט) - 'לקט' הוא השיבולים שנשמטו
בשדה מיד הקוצר ונלקטים על ידי
העניים. מצווה על הקוצר להשאירם
בשדה ואסור לקוצר ללקטם. וכן נאמר
(ויקרא פרק כג פסוק כב): 'וּבְקִצְרְכֶם אֶת-
קִצְרֵי אֲרָצְכֶם לֹא-תִכְלֶה פֶּאת שְׂדֶךָ בְּקִצְרְךָ
וּלְקַט קִצְיֶךָ לֹא תִלְקֹט לְעֹנִי וְלָגֵר תַּעֲזֹב

לדעת רבי מאיר (היחיד), המסתמך על פסוקים בתורה, הסדר הוא מזדון לשגגה: 'עויתי פשעתי וחטאתי'.

הכלל 'יחיד ורבים הלכה כרבים' תקף גם כאשר, ועל אף, שהיחיד מוכיח דבריו מפסוקי התורה ורבים מוכיחים דבריהם מפסוקי הנביאים והכתובים.

המקור לכך שבידוי על פר הכהן הגדול יש כפרה נלמד מפסוקים מהם משתמע ששחיטת הפר על ידי הכהן הגדול באה לאחר שכבר הייתה כפרה⁴⁶⁷.

או את הפאה⁴⁶² או את המעשר עני⁴⁶³: לדעה האחת יביא קרבן עולה ויתוודה עליו, ולדעה השנייה כפרתו במלקות משום שקרבן עולה מכפר על מי שעבר על מצות 'עשה' או על עבירת 'לא תעשה' שניתק לעשה⁴⁶⁴. ועבירות אלה אינן בלקט, שכחה, פאה ומעשר עני.

דף לו עמוד ב

לדעת חכמים (הרבים⁴⁶⁵) הסדר הנכון בו מתוודה הכהן הגדול הוא מהקל לחמור, משגגה לזדון: 'חטאתי עויתי פשעתי'⁴⁶⁶.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

463 מעשר עני הוא הפרשת עשירית ממה שנשאר מהתבואה או מהפירות לאחר שהפרישו מהם תרומה גדולה ומעשר ראשון (עשירית ממה שנשאר מהתבואה או מהפירות פירות לאחר שהפרישו מהם תרומה גדולה נקרא מעשר והוא ניתן ללויים). מעשר עני ניתן לעניים בשנה השלישית והשישית לשמיטה ומותר באכילה לכל אדם (גם טמא) כפירות חולין.

464 'לאו הניתק לעשה' הוא מצב בו התורה מנתקת את העונש למי שעבר על מצות 'לא תעשה' ובמקום עונש, התורה מאפשרת לו לתקן את העברה על ידי קיום מצות עשה הכתובה אחרי מצות ה'לא תעשה'.

465 כשיש מחלוקת בין דעת הרבים לדעת היחיד קובעים את ההלכה כדעת הרבים לפי הכלל: 'יחיד ורבים הלכה כרבים'.

466 חטא הוא עברה בשוגג – ללא כוונה לחטוא. עוון הוא עברה במזיד – עברה הנעשית בכוונה. פשע הוא עברה הנעשית בכוונה כדי להכעיס או/ו למרוד. 467 הלימוד הוא משני פסוקים העוסקים בפר עצמו: בספר יקרא פרק טז פסוק ו נאמר: 'הִקְרִיב אֶהָרִן אֶת-פֶּר הַחֲטָאֹת

קצירתם ונלקחים על ידי העניים. אסור לקוטף או לקוצר שנזכר לחזור לקחתם. מצווה להשאירם לעניים. זוהי המצווה היחידה בתורה שאינה יכולה להתקיים על ידי זכירה והיא מקוימת מאליה בזמן עשייתה: בגלל שכחת האדם וללא ידיעתו!.

462 נאמר בתורה: 'וּבְקִצְרְכֶם אֶת-קְצִיר אֲרֻצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֶךְ לְקַצֹּר וּלְקַט קְצִירְךָ לֹא תִלְקֹט', (ויקרא פרק יט פסוק ט), וכן נאמר: 'וּבְקִצְרְכֶם אֶת-קְצִיר אֲרֻצְכֶם לֹא-תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֶךְ בְּקִצְרְךָ וּלְקַט קְצִירְךָ לֹא תִלְקֹט לְעֵנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם' (ויקרא פרק כג פסוק כב). קצה השדה נקרא פאה. מצווה להשאיר חלקה עם יבול עבור העניים בקצה שדה תבואה, בקצה הכרם או בקצה מטעי עצי פרי שפירותיהם מבשילים בבת אחת. מטע עצי תאנה לא חייב בפאה כי פירות התאנה לא מבשילים בבת אחת וחיובם בפאה היה יכול לגרום לביטול זמנם של העניים שלא יכולים לדעת מתי ייגמר זמן לקיטת התאנים. גם שדה ירק עשבים אין לו דין פאה משום שהעניים לא יכולים לאגור אותו ולשמרו לתקופה ממושכת, ויוצא שטרחתם קרובה לשכרם (חידושי הריטב"א מסכת שבת דף סח עמוד א).

דף לז עמוד א

את הוידוי על הפר פתח הכהן הגדול

ב'אָנָא... - שאינה לשון וידוי אלא לשון תפילה - לפי שכך פתח משה רבנו את וידויו בהר סיני לאחר חטא העגל⁴⁶⁸.

המקור לכך שכל העם העומדים בעזרה

היו עונים כולם: 'בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלִכְתּוֹ לְעוֹלָם וָעֶד' לאחר ששמעו שם המפורש יוצא מפי הכהן הגדול, הוא

בפרשת 'האזינו' בספר דברים פרק לב פסוק ג: 'כִּי שָׁם יְהוָה אֶקְרָא הַבּוֹ גֹּדֶל לְאַלְהֵינוּ'. והברייתא מוסיפה: 'אמר להם משה לישראל בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה אתם הבו גודל'⁴⁶⁹.

'מאי דהוה הוה' – ביטוי שמשמעותו: 'מה

שהיה-היה', ועניינו לכאן הוא: לא ניתן ללמוד כיצד משה רבנו היה צריך לנהוג, בעבר - כשלא הזכיר בהר סיני את שם ה' בַּיּוֹדוּי⁴⁷⁰ - על פי מה שעתיד לקרות בעתיד - בבקשת הכהנים בעריפת

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

יפתח את וידויו באנא.

469 אין אדם, כל אדם, יכול לשבח את ה' עצמו אלא רק את שם ה', את כבודו, את שברא בעולמו וכו' - כמו שנאמר בספר נחמיה פרק ט מפסוק ה - לז: 'קוֹמוּ בָּרְכוּ אֶת-ה' אֱלֹהֵיכֶם מִן-הָעוֹלָם עַד-הָעוֹלָם וּבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדָךְ וּמְרוֹמְךָ עַל-כָּל-בְּרָכָה וּתְהַלֵּל: אֶת-הַיְּהוָה ה' לְבִדּוֹךְ אֶתְּךָ עֲשִׂית אֶת-הַשְּׁמַיִם שְׁמֵי הַשְּׁמַיִם וְכָל-צָבָאִם הָאָרֶץ וְכָל-אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים וְכָל-אֲשֶׁר בָּהֶם וְאֶתְּךָ מַחֲיָה אֶת-כָּל־שֵׁם וּצְבָא הַשְּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִיִּים...'. גם הלשון 'בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלִכְתּוֹ לְעוֹלָם וָעֶד' זהה בתוכנה ובמהותה למופיע בספר נחמיה. לעניין זה אפשר להביא את הטור אורח חיים הלכות תפלה סימן קכד שכתב: '...ושמעתני מאבא מורי שהיה אומר על כל ברכה וברכה שהיה שומע בכל מקום 'ברוך הוא וברוך שמו' וזהו שאמר משה רַבְּנוּ כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הַבּוֹ גֹּדֶל לְאַלְהֵינוּ'...'

470 לאחר חטא העגל עלה משה להר חורב לבקש מה' כפרה על כל ישראל: וַיִּשָּׁב מֹשֶׁה אֶל ה' וַיֹּאמֶר אֲנִי חָטָא הָעָם הַזֶּה חָטָא גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהִי זָהָב (שמות) פרק לב פסוק לא) - בבקשתו אמר משה רבנו רק: אָנָּה חָטָא הָעָם... ולא הזכיר את שם ה'.

אֲשֶׁר-לֹ וְכִפֹּר בַּעֲדוֹ וּבַעֲד בֵּיתוֹ וּבַפִּסּוּק יֵא בַּהֲמִשָּׁךְ נֹאמֶר: 'וְהִקְרִיב אֹהֶלֶן אֶת-פֶּר הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר-לֹ וְכִפֹּר בַּעֲדוֹ וּבַעֲד בֵּיתוֹ וְשָׁחַט אֶת-פֶּר הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר-לֹ: מִפִּסּוּק יֵא בִּרְוֹר שֶׁהִפֵּר נִשְׁחַט רַק אַחֲרֵי הַכִּפֶּרָה מִשּׁוֹם שְׁקוּדִים נֹאמֶר 'וְכִפֹּר בַּעֲדוֹ וּבַעֲד בֵּיתוֹ' וְרַק אַחֵר כֵּךְ נֹאמֶר 'וְשָׁחַט אֶת-פֶּר הַחֲטָאֹת' - מִכָּאן שֶׁהַכִּפֶּרָה נִעֲשֶׂתָה כְּבִר בּוֹיָדוֹי הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עַל הַפֶּר, וְכֵן גַּם יֵשׁ לְהַבִּין אֶת פִּסּוּק הַקּוּדִים, פִּסּוּק ו.

468 הטעם מדוע מתחיל הכהן הגדול את הוידוי על הפר ב'אָנָא...', הוא לימוד בגזירה שווה. (גזירה שווה) היא אחת מדרכי הלימוד שהתורה נדרשת בהן: כאשר מופיע בתורה ביטוי או מילה דומים בשני עניינים שונים - ניתן ללמוד את הדין שבענין האחד (לגזור) על הדין שצריך להיות בענין השני (ראה עוד לעיל דף ב עמוד ב). החלק השווה בגזירה השווה הנלמדת כאן, הוא שגם אצל משה וגם אצל הכהן הגדול נאמר לשון כפרה, אצל משה נאמר: '...אוֹלִי אֲכַפֵּרָה בַּעֲד חֲטָאֵתְכֶם', אצל הכהן הגדול נאמר לשון כפרה: 'וְהִקְרִיב אֹהֶלֶן אֶת-פֶּר הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר-לֹ וְכִפֹּר בַּעֲדוֹ וּבַעֲד בֵּיתוֹ', ומשום שבוידוי משה רבנו כתוב גם: 'וַיִּשָּׁב מֹשֶׁה אֶל-ה' וַיֹּאמֶר אֲנִי חָטָא הָעָם הַזֶּה חָטָא גְדֹלָה... אֲפֹשֶׁר לְלַמּוֹד בַּגְזִירָה שׁוּוֹה מוֹיָדוֹי מֹשֶׁה רַבְּנוּ שֶׁאֵמֶר אֲנִי שֵׁם הַכֹּהֵן

דָם נָקִי בְקָרֵב עִמָּךְ יִשְׂרָאֵל וְנִכְפָּר לָהֶם
הַדָּם,⁴⁷¹

ה' העגלה הערופה' אשר כן הזכירו את שם
ה' בשעת עריפת העגלה, שנאמר: 'כִּפֹּר
לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאֶל־תִּתֵּן

משנה:

בֹּא לוֹ לַמִּזְרַח הַעֲזָרָה, לַצִּפּוֹן הַמִּזְבֵּחַ, הַסֶּגֶן מִימִינוֹ וְרֹאשׁ בֵּית אֵב
מִשְׁמָאלוֹ. וְשֵׁם שְׁנֵי שְׁעִירִים, וְקִלְפֵי הַיָּתֶה שֵׁם וּבֵה שְׁנֵי גִוְרִלוֹת שֶׁל
אֲשֶׁכְרוֹעַ הָיוּ, וְעֶשְׂאֵן בֶּן גַּמְלָא שֶׁל זֶהָב, וְהָיוּ מִזְכִּירִין אוֹתוֹ לְשִׁבְחָה:
בֶּן קֶטִין עָשָׂה שְׁנֵים עָשָׂר דָּד לְכִיּוֹר שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ אֶלָּא שְׁנֵים, וְאָף הוּא עָשָׂה
מוֹכְנֵי לְכִיּוֹר, שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִימֵינוֹ נִפְסָלִין בְּלִינָה.
מִנְבֵּז הַמֶּלֶךְ הָיָה עוֹשֶׂה כָּל יְדוֹת הַפָּלִים שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים שֶׁל זֶהָב.
הִלְכֵי אִמּוֹ עֲשֶׂתָה נִבְרָשֶׁת שֶׁל זֶהָב עַל פֶּתָחוֹ שֶׁל הֵיכָל. וְאָף הִיא עֲשֶׂתָה טְבֵּלָא
שֶׁל זֶהָב שֶׁפָּרֶשֶׁת סוּטָה כְּתוּבָה עָלֶיהָ.
נִיקְנוֹר נַעֲשׂוּ נָסִים לְדִלּוֹתָיו, וְהָיוּ מִזְכִּירִין אוֹתוֹ לְשִׁבְחָה:

ומשמאלו - בראש בית האב ⁴⁷² של
המשמרת ששירתה באותו שבוע ⁴⁷³.
אחד השעירים יוקרב כחטאת ומדמו יִזָּה

לאחר שהכהן הגדול סיים את הוידוי
על הפר - ולפני הקרבתו - הוא פנה
למזרח העזרה שם עמדו שני שעירי
העזים, כשהוא מלווה מימינו - בסגנון,

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

תנן: הסגן בימינו וראש בית אב בשמאלו!
ועוד תניא: שלשה שהיו מהלכין בדרך,
הרב באמצע, גדול בימינו, וקטן משמאלו.
וכן מצינו בשלשה מלאכי השרת שבאו
אצל אברהם: מיכאל באמצע, גבריאל
בימינו, ורפאל בשמאלו! תרגומא רב
שמואל בר פפא קמיה דרב אדא, כדי
שיתכסה בו רבו. והתניא: המהלך כנגד
רבו - הרי זה בור, אחורי רבו - הרי זה
מגסי הרוח? דמצדד אצדודי'.
⁴⁷³ הכהנים ששירתו במקדש חולקו
לעשרים וארבע משמרות. כל משמרת
חולקה לשבעה בתי אב. לכל בית אב היה
יום קבוע בשבוע בו שירת במקדש. לכל
בית אב היה ראש בית אב. הראש בית אב
שנלווה משמאל לכהן הגדול היה זה
שמשמרתו הייתה אמורה לשמש לו לא
היה זה יום הכיפורים.

⁴⁷¹ דברים פרק כא פסוק ח. 'עגלה ערופה'
היא פרה שגילה עד שנתיים, שלא
נעשתה בה עבודה - שראשה נערף בסכין
מעורפה. במצווה זו נצטוונו כאשר
מוצאים אדם מת בשטח ארץ ישראל,
ולא ידוע מי הרגו. מביאי העגלה הם
חשובי העיר הסמוכה ביותר למקום בו
נמצא ההרוג. הקביעה מי העיר הקרובה
ביותר נעשית על ידי בית הדין הגדול
מירושלים המורכב מחמישה חכמים. את
המת קוברים במקום בו מצאו אותו. מום
בעגלה ערופה אינו פוסל אותה להיות
'עגלה ערופה' (ראה סוטה דף מו עמוד א).
⁴⁷² הגמרא לומדת, מאופן ליווי זה את הכהן
הגדול, שהליכת אדם מאחורי ולצד רבו,
היא הדרך הנכונה והמכובדת ללוות את
רבו ו'המהלך לימין רבו הרי זה בור' [בור
הוא אדם שלא למד דבר, אדם חסר
השכלה או ידע]. כך לשון הגמרא: 'אמר
רב יהודה - המהלך לימין רבו הרי זה בור

פעמים כנגד הפרוכת - מול מקום בדי הארון ⁴⁷⁵ - והשעיר השני ישתלח לעזאזל ⁴⁷⁶.

הכהן הגדול שמונה הזאות בין בדי-הָאָרוֹן ⁴⁷⁴ בקדש הקדשים - ולאחר הזאת דם הפר - יזה מדמו גם בהיכל שמונה

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מפי השמועה למדו שזה שנאמר שבע פעמים יזה יתר על הזייה ראשונה, וכך היה מונה אחת, אחת ואחת אחת ושתיים אחת ושלוש אחת וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע, ולמה מונה ככה שמא ישכח וימנה הזייה ראשונה מכלל השבע, ואחר כך מזה מדם השעיר בין בדי הארון שמונה אחת למעלה ושבע למטה ומונה כדרך שמונה בדם הפר, וחוזר ומזה בהיכל על הפרוכת מדם הפר שמונה, אחת למעלה ושבע למטה שכך נאמר בדם הפר על הכפורת ולפני הכפורת, ומונה כדרך שמונה בפנים, וחוזר ומזה מדם השעיר כן על הפרוכת שמונה הזאות אחת למעלה ושבע למטה, שנאמר בדם השעיר ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר, ומונה כדרך שמונה בפנים, וכל אלו ההזאות אינו מתכוין בהן להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף, ואחר כך מערב שני הדמים דם הפר ודם השעיר ומזה משניהם ארבע הזאות על ארבע קרנות מזבח הזהב שבהיכל ושבע הזאות על אמצעו של מזבח זה.

⁴⁷⁶ על שני השעירים ביום הכיפורים נאמר בתורה: 'וַיִּמָּאֵת עֹדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָקַח שְׁנֵי-שְׁעִירִי עִזִּים לַחֲטָאת וְאַיִל אֶחָד לְעֹלָה: וְהִקְרִיב אֹהֶלֶן אֶת-פֶּרֶךְ הַחֲטָאת אֲשֶׁר-לּוֹ וְכִפֹּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ: וְלָקַח אֶת-שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים וְהִעֲמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: וְנָתַן אֹהֶלֶן עַל-שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גּוֹרְלוֹת גּוֹרֵל אֶחָד לַה' וְגוֹרֵל אֶחָד לְעֹזָאזֵל: וְהִקְרִיב אֹהֶלֶן אֶת-הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לַה' וְעָשָׂהוּ חֲטָאת: וְהַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לְעֹזָאזֵל יַעֲמִד-תִּי לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעֹזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה: (ויקרא פרק טז פסוקים ה-י).

⁴⁷⁴ במקדש השני לא היה הארון והכהן הגדול היזה 'בבין בדי הארון' - על אותו מקום שבמקדש הראשון היה מקום 'בין הבדים'. להלן בדף נג עמוד ב מובאת מחלוקת מה עלה בגורל הארון: האם גלה לבבל, נגנז במקומו, או נגנז בלשכת דיר העצים. בארון הונחו שברי הלוחות הראשונים והלוחות השניים. בדי-הָאָרוֹן הם שני מוטות עץ מצופים זהב שהוכנסו בארבע טבעות שהיו מקובעות לארון הברית, בארבע פינותיו, ואסור היה להסירם מהארון. הבדים שימשו לשאת את הארון לפי הנאמר בספר שמות פרק כה פסוק יד: 'וְהִבֵּאתָ אֶת-הַבָּדִים בְּטָבֶעֶת עַל צִלְעַת הָאָרֹן לְשֵׂאת אֶת-הָאָרֹן בָּהֶם'. פרשת הארון מובאת בספר שמות פרק כה פסוקים י-טז: 'וַיַּעֲשׂוּ אָרֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמֹתַיִם וַחֲצִי אֶרְכּוֹ וְאֵמָה וַחֲצִי רָחְבּוֹ וְאֵמָה וַחֲצִי קִמְתּוֹ: וַצִּפִּיתָ אוֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמִחוּץ תַּצְפֹּנוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זָר זָהָב סָבִיב: וַיַּצְקֶתָ לוֹ אַרְבַּע טָבֶעֶת זָהָב וְנִתְּתָהּ עַל אַרְבַּע פָּעֻמָּתָיו וְשִׁתִּי טָבֶעֶת עַל-צִלְעוֹ הָאֶחָת וְשִׁתִּי טָבֶעֶת עַל-צִלְעוֹ הַשְּׁנִית: וְעָשִׂיתָ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וַצִּפִּיתָ אוֹתָם זָהָב: וְהִבֵּאתָ אֶת-הַבָּדִים בְּטָבֶעֶת עַל צִלְעַת הָאָרֹן לְשֵׂאת אֶת-הָאָרֹן בָּהֶם: בְּטָבֶעֶת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ: וְנִתְּתָ אֶל-הָאָרֹן אֶת הַעֲדוֹת אֲשֶׁר אָתָּן אֱלֹהִים'.

⁴⁷⁵ הלימוד שההזאות בהיכל נעשו בדיוק כמו ההזאות בקדש הקדשים מובא להלן בדף נו עמוד ב. הרמב"ם בהלכות עבודת יום הכיפורים פרק ג הלכה ה אומר: 'ומכניס דמן להיכל ומזה מדם שניהן ביום הזה ארבעים ושלוש הזאות, ואלו הן: מזה תחילה מדם הפר שמונה הזאות בקדש הקדשים בין בדי הארון קרוב לכפורת בטפח שנאמר ולפני הכפורת יזה וגו', ומזה שם אחת למעלה ושבע למטה,

גמלא ובן קטין,

2. מלך - ששמו מונבז,
3. אמו של מונבז - המלכה הלני
4. ואיש חסיד בשם ניקנור:

א. **תרומת בן גמלא**⁴⁷⁷: עשה מזהב את הגורלות שנתנו על שני השעירים⁴⁷⁸.

ב. **תרומת בן קטין**: בן קטין שהיה כהן גדול תרם שתי תרומות למקדש, תרומתו האחת הייתה שעשה שניים עשר דָד לִכְיֹור⁴⁷⁹ במקום שניים בלבד שהיו עד אז. באמצעות תרומה זו יכלו שניים עשר כהנים לקדש את ידיהם ואת רגליהם בעת ובעונה אחת⁴⁸⁰. תרומתו השנייה של בן קטין הייתה מוכני לִכְיֹור⁴⁸¹: מנגנון מכני בעזרתו שקעו את הכיור בבור על מנת שלא ייפסלו מימיו בִּלְיִנָה⁴⁸².

על פי הפסוק המדבר על גורל שני השעירים 'וַיִּתֵּן אֶהָרֹן אֶחָד לַה' וְגֹרֶל אֶחָד לְעִזָּאֵל', נקבע גורלו של כל אחד מהשעירים בתהליך אקראי שבו הסיכוי לבחירה - מי יהא השעיר לה' ומי גורלו לעזאזל - שווה.

הגורלות יכולים להיות פתקים או כל חומר אחר ובלבד שיהיו זהים לחלוטין בצורתם ובחומר ממנו הם עשויים – כדי להבטיח הסתברות שווה לבחירה.

ארבעה אנשים ואשה אחת מוזכרים לשבח בשל תרומתם המיוחדת לבית המקדש:

1. שני כהנים גדולים: יהושע בן

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

479 דָד לִכְיֹור = בָּרָז לִכְיֹור. הכיור היה כלי מים גדול עשוי נחושת שעמד בעזרה בדורמו של בין האולם והמזבח. מימיו שימשו את הכהנים לקידוש ידיהם ורגליהם ולשאר העבודות שנדרש להן מים. הברזים היו קבועים בגבהים שונים בחלקו התחתון של הכיור: הברז העליון שימש את הכהנים בבוקר, כשהכיור היה מלא, וכשפחתו המים במשך היום השתמשו בברז התחתון. הכיור הוא כלי שרת.

480 למעשה שימשו בעבודת התמיד שלושה עשר: שנים עשר כהנים והאדם השלושה עשר היה השוחט של קרבן התמיד שאינו חייב להיות כהן.

481 מוכני (ביוונית) = מתקן מכאני.
482 השארת מי הכיור חשופים בלילה נקראת לינה (במובן שָׁנָה). מי הכיור נפסלים לקידוש ידיים ורגליים אם יִשָּׂהוּ בלילה כשהם חשופים משום שהם

477 רש"י: 'יהושע בן גמלא. כשנתמנה בכהונה גדולה'. יהושע בן גמלא קידש אשה אלמנה ועשירה מאוד בשם מרתא בת בייתוס. אשה זו שילמה למלך ינאי הרבה מאוד דינרי זהב תמורת מינויו של יהושע בן גמלא לכהן גדול. 'דאמר רב יהודה אמר רב: ברם, זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל שבתחלה מי שיש לו אב מלמדו תורה מי שאין לו אב לא היה למד תורה... התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים... התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך...' (מסכת בבא בתרא דף כא עמוד א).

478 עד תרומתו של בן גמלא הגורלות היו עשויים מעץ האֶשְׁכְּרֹעַ הוא עץ הברוש (רש"י). הגורלות יכולים להיות פתקים או כל חומר אחר ובלבד שיהיו זהים לחלוטין בצורתם ומן החומר ממנו הם עשויים – כדי להבטיח סיכוי שווה לבחירה.

דף לז עמוד ב

ג. **תרומת מונבז המלך** מפורטת על ידי ברייתא: המלך מונבז עשה מזהב את בסיס הכלים של יום הכפורים, את ידיות האחיזה שלהם ואת ידות הסכינים⁴⁸³.

ד. **תרומת הלני המלכה** אמו של מונבז: עשתה על פתח ההיכל נברשת של זהב מבריק שניצנץ באור זריחת השמש וכך כל הנמצאים בעזרה ידעו שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית. כמו כן תרמה לוח זהב שפרשת סוטה כתובה עליו⁴⁸⁴ באופן המותר⁴⁸⁵: רק המילים הראשונות של כל פסוק מפרשת סוטה נכתבו במלואן ושאר מילות הפסוק נכתבו בראשי תיבות.

דף לח עמוד א

ה. **תרומת ניקנור** הייתה שתי דלתות לשער המזרחי של העזרה. כְּשִׁיבָא ניקנור את הדלתות מאלכסנדריה נעשה בהן נס, וזה לשון הגמרא: 'אמרו: כשהלך ניקנור להביא דלתות מאלכסנדריא של מצרים, בחזירתו עמד עליו נחשול שבים לטבעו. נטלו אחת מהן והטילוה לים, ועדיין לא נח הים מזעפו. בקשו להטיל את חברתה, עמד הוא וכרכה, אמר להם: הטילוני עמה! מיד נח הים מזעפו. והיה מצטער על חברתה. כיון שהגיע לנמלה של עכו - הייתה מבצבצת ויוצאה מתחת דופני הספינה'. ויש אומרים: בריה שבים בלעתה והקיא אתה ליבשה ועליה אמר שלמה קְרוֹת בְּתִינֹו אֲרָזִים וְהִטְטְנוּ בְּרוֹתֵימָם אֶל תִּיקְרֵי בְרוֹתֵימָם אֵלָא בְרִית יִם'.

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

484 ומטבלא זו היה הכהן מעתיק את פרשת סוטה למי שנחשדה על ידי בעלה שמעלה בו מעל. פרשת סוטה כתובה בספר במדבר פרק ה פסוקים יב-לא.
485 יש דעה האוסרת כתיבת חלק מן התורה בצורה הרגילה.

התקדשו מרגע שניתנו בכיור שהוא כלי שרת, לכן היו משקעים את הכיור בבור סמוך לשקיעת החמה.
483 הזהב הוא מתכת רכה שאינה מתאימה לשמש כלהב סכין לכן מונבז המלך לא עשה את להבי הסכינים מזהב.

כל השערים שהיו במקדש נשתנו להיות של זהב חוץ משערי ניקנור מפני שנעשו בו נסים⁴⁸⁶. ויש אומרים מפני שנחושטן מוצהבת הייתה, אליעזר בן יעקב אומר נחשת

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

חפץ? נראה לענ"ד ליישב תמיהה זו ממעשהו של דוד המלך: כמו שאת המים עליהם הגיבורים סיכנו חייהם ניסך דוד המלך לה' ובכך נהפך מעשה הגיבורים לשם ה', כך הוקבעו דלתות ניקנור לשם ה' – אות לך שנכון הדבר לעשותו הוא הנס שהים נח מזעפו וניקנור ודלתותיו הגיעו לבניין המקדש. ועוד: אם ניקנור חשב שהוא שליח מצווה ולכן לא ייזק אם ישליכוהו עם הדלת לים הסוער משום ש'שלוחי מצווה אינם ניזוקין' – גם מחשבה זו אינה נכונה, כי הכלל 'שלוחי מצווה אינם ניזוקין' נאמר רק במקום שאין שום סכנה בשליחות הנעשית, כפי שהגמרא אומרת במסכת קידושין דף לט עמוד ב: 'וכל היכא דקביע היזיקא לא סמכינן אניסא' [לא סומכים על הס במקום הידוע כמסוכן], וכן גם מובא בסוף מסכת חולין דף קמב עמוד א ששלוחי מצווה אינם ניזוקים רק במקום שאין שם סכנה, וכאן הרי ניקנור וכל האנשים על הספינה נמצאים בסכנת חיים ברורה – ובמקום סכנה ברורה אסור היה לו לסמוך על הנס. ואולי בשל השאלות הנ"ל מובן יותר מדוע הגמרא לא מדברת גם על נס הצלת ניקנור מטביעה ולא רק על הנס שנעשה לדלתות. גם מהעובדה שהגמרא מביאה בהמשך פרטים נוספים שאינם קשורים להצלת ניקנור אפשר אולי לראות את אי שביעות רצונם של חכמים מסיכון החיים שלקח ניקנור על עצמו בהבאת הדלתות – וכפי שהובא לעיל. עיון בדקדוק בפירושו של המאירי בדף לז עמוד א בסוף ד"ה 'ניקנור והוא שם אדם' אולי אפשר לראות חיזוק להבנה כפי שהובאה לעיל, וכך דבריו: 'ומזכירין אותם לשבח ר"ל כל אלו שהזכרנו והם בן גמלא שעשה את

486 את הדברים הבאים אני כותב רק לעורר מחשבה עליהם ואינם מוחלטים דיים: לענ"ד יש קושי גדול לקבוע שניקנור פעל נכון כשהיה מוכן למסור את נפשו על דלת – זו אינה דרכה של תורה למסור את הנפש על חפץ! ואין זה משנה שדלת זו יועדה למקדש! גם לא נראה כי קידש את ה' במעשהו, אולי להיפך: באי הטלת הדלת לא רק את עצמו סיכן אלא ודאי סיכן גם את האחרים שהיו על הספינה, ובסירובו להטילה הוא עושה חילול ה' גדול מאוד! ועוד: יש קושי להבין מדוע נקרא השער על שמו לאחר שידוע שסיכן חיים בהבאת דלתות שער זה. לכאורה אפילו אפשר ללמוד מהגמרא במסכת בבא קמא דף סא עמוד א שאין להנציח את שמו של ניקנור, וודאי שלא בבית המקדש. הגמרא שם מביאה את סירובו של דוד לשתות מים, שנשאבו עבורו על ידי שלושה מגיבוריו משום שסיכנו נפשם בהבאת מים אלה, וכך מסופר בשמואל ב פרק כג פסוק טז: 'וַיִּבְקְעוּ שְׁלֹשֶׁת הַגִּבּוֹרִים בַּמַּחֲנֶה פְּלִשְׁתִּים וַיִּשְׁאַבּוּ מַיִם מִבְּאֵר בֵּית לָחֶם אֲשֶׁר בַּשָּׂעַר וַיִּשְׁאֲבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל-דָּוִד וְלֹא אָבָה לִשְׁתּוֹתָם וַיִּסָּף אֹתָם לָהּ' – דוד המלך מסרב לשתות מים שחיי אדם עמדו בסכנה כדי להביאם! ואומרת שם הגמרא שדוד המלך קיבל מבית דינו של שמואל הנביא: 'כל המוסר עצמו למות על דברי תורה – אין אומרים דבר הלכה משמו', וכן דברי המהרש"א בחידושי אגדות שם: '... ואלו שסמכו על הנס לילך במקום סכנת נפשות אין ראוי לעשות נס וגאולה על ידיהן...', ולכן נראה לכאורה שמעשה ניקנור דומה למעשה גיבורי דוד: בשני המקרים הכניסו עצמם אנשים למצב – לא מחוייב – של סכנת פיקוח נפשות! ולכן, נוכל לתמוה מדוע נקרא השער על שמו לאחר שידוע שסיכן חיים בשביל

קלוניא הייתה והיתה מאירה כשל זהב⁴⁸⁷.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הגורלות של זהב ובן קטין שעשה שנים עשר דדים ומוכני לכיור ומונבז שעשה ידות הכלים של זהב ואמו שעשתה נברשת וטבלא של זהב כולן היו מזכירין אותן לשבח על מה שעשו' – המאירי לא מזכיר את ניקנור בשמו בין אלה ש'היו מזכירין אותן לשבח' – את 'כולן' פירט המאירי בפירושו – חוץ מאת ניקנור!.

487 רש"י אומר 'של נחושת היו'. גם השיטה מקובצת על מסכת סוטה דף ז עמוד א אומר: '...והביא דלתות נחשת מאלכסנדריא של מצרים'. לפי הרמב"ם הדלתות היו מצופות נחושת, וכך הוא כותב בהלכות בית הבחירה פרק ה הלכות ד-ה: 'ושבעה שערים היו לה [לעזרה], ג' מן הצפון הסמוכין למערב, וג' מן הדרום סמוכין למערב, ואחד במזרח מכון כנגד בית קדש הקדשים באמצע. כל שער מהן היה רוחבו עשר אמות וגובהו עשרים אמה, והיו לו דלתות מחופות זהב, חוץ משער מזרחי שהיה מצופה נחושת דומה לזהב, ושער זה הוא הנקרא שער העליון והוא שער ניקנור'. המאירי כותב

שהדלתות היו עשויות מעץ ברוש ורק הציפוי היה נחושת, כך לשון המאירי: 'ניקנור, והוא שם אדם נכבד נעשו נסים לדלתותיו ופירשו בגמרא שהלך לאלכסנדריא של מצרים להביא דלתות ועשה שם שתי דלתות ברושים מחופות נחושת מוצהב הרבה...'. לפי פירושם של הרמב"ם והמאירי הדלתות רק היו מצופות נחושת, ולפי רש"י הדלתות היו של נחושת (רש"י, ד"ה 'להביא דלתות': 'לשער המזרח של העזרה ושל נחושת היו'). לפי שתי שיטות הבנה אלה אולי אפשר לראות לפי פירושם של הרמב"ם והמאירי שהנס היה 'קל' יותר מגודל הנס לפי רש"י, כי דלת העשויה עץ, אף שהיא מצופה נחושת, לא אמורה לשקוע, וכל הנס היה שהדלת 'רק' נצמדה לדופן הספינה עד שהגיעו לעכו, אך לפי רש"י בהכרח הנס היה גדול יותר: למרות משקלה העצום מאוד וטלטולי הים הדלת נצמדה לספינה, או לחילופין - לפי פירושו של רש"י - הנס היה שהדלת נפלטה לחוף במקום ובזמן הנכון.

משנה:

וְאֵלוּ לִגְנָאֵי:

שֶׁל בֵּית גֶּרְמוֹ - לֹא רָצוּ לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂה לַחֵם הַפְּנִים.
 שֶׁל בֵּית אַבְטִינָס לֹא רָצוּ לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂה הַקֹּטֶרֶת.
 הַגֵּרֶס בֵּן לֹוִי הָיָה יוֹדֵעַ פֶּרֶק בְּשִׁיר וְלֹא רָצָה לְלַמֵּד.
 בֶּן קִמְצָר לֹא רָצָה לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂה הַכֶּתֶב.
 עַל הָרָאוּשׁוֹנִים נֶאֱמַר, זָכַר צְדִיק לְבִרְכָּה
 וְעַל אֵלוּ נֶאֱמַר וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקַב .

המשנה מגנה את המשפחות

והאנשים שלא רצו לגלות וללמד את
 סוד אומנותם המיוחדת לאחרים - על
 אף שעשו מלאכתם עבור המקדש

ושכרם התקבל מתרומת הלשכה⁴⁸⁸.
 ואלה המגונים: משפחת גרמו - אופי

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

פורים לאחר קריאת המגילה – כסף זה
 נתרם לישיבות, לעניים ולצרכי עם
 ישראל). מהשקלים שנותרו בלשכה
 לאחר שנתרמה היו עושים:

- כֶּבֶשׂ שַׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח – הכבש נבנה כדי
 להוציא את השעיר המשתלח מהעזרה
 אל למחוז לעיר וגם למנוע מאנשים
 לתלוש משיער ראש המוליך כדי לזרזו
 להוציא את עוונותיהם אל מחוץ לעיר.
- 'לשון של זהרית' - רצועת צמר
 שנצבעת אדום שחלקה יקשר בין קרניו
 של השעיר המשתלח וחלקה בצואר
 השעיר לה'.
- כבש פרה – הכבש נבנה עבור כל
 העוסקים בעשיית הפרה האדומה כדי
 שלא ילכו על הקרקע, בדרכם מהר
 הבית להר הזיתים שם נשחטה הפרה
 האדומה, שמא יש מתחת הקרקע מת
 שלא ידוע לאיש עליו ויטמאו בטומאת
 מת (טומאה זו נקראת טומאת התהום).
- תיקון 'אמת המים' - תיקון אמת המים
 שעברה בעזרה וירדה לנחל קדרון
 ותחזוקה של העיר.

488 כספי הלשכה באו ממחצית השקל
 שנאספו מִיִּשְׂרָאֵל מתחילת ראש חודש
 אדר. התורה מצווה, בספר שמות פרק ל
 פסוקים יא-טז תחילת פרשת כי תשא:
 'וַיִּדְבֶּר ה' אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: כִּי תִשָּׂא אֶת-
 רֹאשׁ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתַנּוּ אִישׁ
 כֶּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בַּפֶּקֶד אֹתָם וְלֹא-יָהִיָּה
 בָּהֶם נֶגֶף בַּפֶּקֶד אֹתָם: זֶה | יִתְּנוּ כָל-הָעֵבֶר
 עַל-הַפְּקֻדִים מַחְצִית הַשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
 עֲשִׂיָּרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחְצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה
 לַה': כָּל הָעֵבֶר עַל-הַפְּקֻדִים מִבְּנֵי עֲשָׂרִים
 שָׁנָה וּמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת ה': הָעֲשִׂירִי לֹא-
 יִרְבֶּה וְהַדֹּל לֹא יִמְעִיט מִמַּחְצִית הַשֶּׁקֶל
 לַתֵּת אֶת-תְּרוּמַת יְהוָה לְכֹפֶר עַל-
 נַפְשֹׁתֵיהֶם: וְלִקְחֹתָ אֶת-כֶּסֶף הַכֹּהֲלִים מֵאֵת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אוֹתוֹ עַל-עֲבֹדַת אֹהֶל
 מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן לִפְנֵי יְהוָה
 לְכֹפֶר עַל-נַפְשֹׁתֵיהֶם: שְׁקִלִים אֵלֶּה
 שִׁימָשׁוּ לְצוּרֶךָ קִנִּיית קִרְבָּנוֹת צִיבּוּר כִּמוֹ
 קִרְבָּנוֹת הַתָּמִיד, הַמוֹסָפִים, הָעוֹמֵר, שְׁתֵּי
 הַלֶּחֶם, לֶחֶם הַפָּנִים, תִּשְׁלוּם שֹׁכֵר
 לַפּוֹעֲלִים וְעַלֵּי אֹמֶנוֹת וְעוֹד. (כיום
 נֹתְנִים זֶכֶר לַמַּחְצִית הַשֶּׁקֶל' לאחר
 תפילת מנחה בתענית אסתר או בליל

אומן בכתיבה מיוחדת.

משעה שנודע שאי גילוי סוד

אומנותם של אופי לחם הפנים⁴⁹³ -
היה משום שחששו שסודם יגיע לידי
עובדי עבודה זרה⁴⁹⁴, הם זכו בשבח

לחם הפנים⁴⁸⁹, משפחת אבטינס -
עושי הקטורת⁴⁹⁰, הוגרס בן לוי בעל
יכולת שירה מיוחדת⁴⁹¹ ובן קמצר⁴⁹²

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

על היצע וביקוש הוגן לחלוטין, הן מצד
'המעסיק' (ההקדש) והן מצד האומנים:
'המעסיק' משלם לאומנים השונים
מכספי הציבור ולכן הוא דואג שיהיו לו
ההוצאות הנמוכות ביותר האפשריות
תוך שמירה על איכות מכסימלית עבור
אותה עבודה, וכשיש רק פועל אחד (=רק
בית אב אחד) 'המעסיק' ינסה להוריד את
שכרו ככל האפשר. במקרה ש'העובד'
(האומנים) שומר על סודות המקצוע
'המעסיק' ישתדל מאוד לחשוף את סודו
כדי שיהיו עובדים רבים באותו מקצוע -
דבר שיביא מיד למחיר עבודה נמוך יותר
- זו הייתה מטרת הלחץ לגילוי הסוד מצד
ההקדש, ומהצד השני עמד אי רצון
האומנים לגלות את סודם כדי לשמור על
פרנסתם. במקרה זה ניצחו העובדים
האומנים את 'המעסיק' והתוצאות עלו
ביוקר למקבלי ההחלטה במקדש. מדוע
אם כן חכמים גינו את האומנים? נראה
לומר שמי שמעדיף את כספו על האיכות
הגבוהה והמראה המיוחד של לחם הפנים
או על הקטורת המיוחדת והמדויקת
הנעשים למקדש - ראוי לגינוי.

⁴⁹⁴ כך לשון הברייתא: 'תנו רבנן: בית גרמו
היו בקיאינ במעשה לחם הפנים ולא רצו
ללמד. שלחו חכמים והביאו אומנין
מאלכסנדריא של מצרים, והיו יודעין
לאפות כמותן ולא היו יודעין לרדות
כמותן. שהללו מסיקין מבחויץ ואופין
מבחויץ, והללו מסיקין מבפנים ואופין
מבפנים. הללו פיתן מתעפשת, והללו אין
פיתן מתעפשת. כששמעו חכמים בדבר
אמרו: כל מה שברא הקדוש ברוך הוא -

⁴⁸⁹ ו'לחם הפנים': גופו עבה כמו שיתבאר
במסכת מנחות, אלא שהיו מומחין
לאפותו בדפוסים עד שהיה מתקפל כמו
שמקפלין בגד, והיה בתכלית אומנות
מעשה האפיה שהיתה אצלם' (פירוש
המשנה לרמב"ם מסכת יומא פרק ג).
⁴⁹⁰ פירוש המשנה לרמב"ם מסכת יומא פרק
ג: 'וסדר מעשה הקטורת ידוע, ונבארנו
במקומו במסכת כרתות, ובכללן עשב
שאם נתנוהו עם הקטורת תעלה
תימרתה מקובצת לא מפוזרת, והיו
מכירין אותו עשב ולא למדוהו לשום
אדם' (ראה הגמרא בדף לח עמוד א).
⁴⁹¹ פירוש המשנה לרמב"ם מסכת יומא פרק
ג: 'והיה הוגרס בן לוי [=משבט לוי]
מוציא האותיות באופן נפלא בשעת
קריאת שיר של כל יום, והיה נותן
[א]גודלו בפיו בשעת הקריאה עם לשונו
ולא נודע איך היה עושה בשנוי הנחת
הלשון בתוך הפה והיכן היה נותן את
גודלו עד שיוצאים האותיות באותם
הצלילים הערבים'.

⁴⁹² הרמב"ם בפירוש המשנה מסכת יומא
פרק ג מתאר את יכולת הכתיבה
המיוחדת של בן קמצר באופן כללי: 'ובן
קמצר היה כותב בקולמוסים הרבה
ביחד', ורש"י מפרט: 'קושר ארבעה
קולמוסין בארבע אצבעותיו וכותב שם
[י-ה-ו-ה] בן ארבע אותיות כאחד
[במשיכת קולמוס אחת]'.

⁴⁹³ גם במציאות של עולמנו היום ישנם
מקרים בהם גילוי סודות המקצוע הוא
עניין כלכלי מובהק הנשמר כזכות לבעל
המקצוע. לענ"ד, אפשר לראות את כל
המתואר בגמרא כהליך כלכלי המבוסס

חכמים⁴⁹⁵.

היה לשם שמיים, אמר: 'מערתה אסור
לספר בגנותן של אלו'.

דף לח עמוד ב

**מסילוקם של בית גרמו ובית
אבטינס ממשרותיהם והחזרתם
בשכר גבוה יותר, לומד ומלמד התנא
בן עזאי⁴⁹⁸ ש'אין אדם נוגע במוכן**

גם בית אבטינס זכו בשבח חכמים⁴⁹⁶

כשנודע ששמרו את סוד אומנותם
מפני עובדי עבודה זרה⁴⁹⁷.

**כשנודע לרבי עקיבא שאי גילוי סוד
אומנותם של משפחות גרמו ואבטינס**

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

בית אבטינס היו בקיאין במעשה
הקטורת ולא רצו ללמד. שלחו חכמים
והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים,
והיו יודעין לפטס כמותם ולא היו יודעין
להעלות עשן כמותן. של הללו מתמר
ועולה כמקל, של הללו מפציע לכאן
ולכאן. וכששמעו חכמים בדבר אמרו: כל
מה שברא הקדוש ברוך הוא - לכבודו
בראו, שנאמר כל פעל ה' למענהו, וחזרו
בית אבטינס למקומן. שלחו להם חכמים
ולא באו, כפלו להם שכרן ובאו. בכל יום
היו נוטלין שנים עשר מנה, והיום עשרים
וארבעה. רבי יהודה אומר: בכל יום
עשרים וארבעה והיום ארבעים ושמונה.
אמרו להם חכמים: מה ראיתם שלא
ללמד? אמרו: יודעין היו של בית אבא
שבית זה עתיד ליחרב, אמרו: שמא ילמוד
אדם שאינו מהוגן, וילך ויעבוד עבודה
זרה בכך'.

⁴⁹⁸ התנא בן עזאי היה תלמידו המובהק של
רבי עקיבא שהפך להיות לו לתלמיד חבר.
הגמרא במסכת שקלים דף ח עמוד א
מביאה מקור לכך שבן עזאי היה תלמיד
וחבר של רבי עקיבא מהמשנה במסכת
בבא בתרא דף קנח עמוד ב: 'נפל הבית
עליו ועל אמו, אלו מודים שיחלקו.
אמר רבי עקיבא, מודה אני בזה שהנכסים
בין יקנת. אמר לו בן עזאי: על החלקין
אנו מצטערין, אלא שבאת לחלק עלינו
את השוין?' - מלשון הפניה של בן עזאי
אל רבי עקיבא שהיה רבו מוכח שהיה גם

לכבודו בראו, שנאמר כל הנקרא בשמי
ולכבודי בראתיו, וחזרו בית גרמו
למקומן. שלחו להם חכמים ולא באו.
כפלו להם שכרן - ובאו. בכל יום היו
נוטלין שנים עשר מנה, והיום עשרים
וארבעה. רבי יהודה אומר: בכל יום
עשרים וארבעה, והיום ארבעים ושמונה.
אמרו להם חכמים: מה ראיתם שלא
ללמד? אמרו להם: יודעין היו של בית
אבא שבית זה עתיד ליחרב, שמא ילמוד
אדם שאינו מהוגן וילך ויעבוד עבודה זרה
בכך'.

⁴⁹⁵ חכמים אינם משבחים את שמירת הסוד
אלא מציינים עובדה אחרת הראויה
לשבח ושאונה קשורה כלל לשמירת
הסוד! כך לשון השבח ששיבחו חכמים
בברייתא את בית גרמו: 'מעולם לא
נמצאת פת נקיה ביד בניהם. שלא יאמרו
ממעשה לחם הפנים זה ניזונין לקיים מה
שנאמר וְהִיִּיתֶם נֶקִיִּים מֵה' ומִשְׁרָאֵל'.

⁴⁹⁶ גם כאן, כבבית גרמו, אין חכמים
משבחים את שמירת הסוד אלא מציינים
עובדה אחרת הראויה לשבח ושאונה
קשורה כלל לשמירת הסוד: 'ועל דבר זה
מזכירין אותן לשבח: מעולם לא יצאת
כלה מבושמת מבתיהן, וכשנושאין אשה
ממקום אחר מתנין עמה שלא תתבסם,
שלא יאמרו ממעשה הקטורת מתבסמין,
לקיים מה שנאמר וְהִיִּיתֶם נֶקִיִּים מֵה'
ומִשְׁרָאֵל'.

⁴⁹⁷ לשון הברייתא: של בית אבטינס לא
רצו ללמד על מעשה הקטורת. תנו רבנן:

לחברו: 'פרנסתו של כל אדם קצובה לו מראש מן השמיים, ורק למראית עין נִרְאָה שפרנסתו מושפעת ממהלכי בני האדם.

על הוגרס בן לוי מספרת הברייתא

בגמרא רק על יכולת השירה המיוחדת שלו: 'כשהוא נותן קולו בנעימה מכניס גודלו לתוך פיו ומניח אצבעו בין הנימין עד שהיו אחיו הכהנים נזקרים בבית ראש לאחוריהם' ואינו זוכה לשום שבח⁴⁹⁹.

את החלק הראשון של הפסוק 'זָכַר

צָדִיק לְבָרָכָה וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקַב' (משלי

פרק י פסוק ז) דורשת הברייתא על בתי גרמו, אבטינס והוגרס בן לוי ואומרת שעליהם ועל שכמותם נאמר 'זָכַר צָדִיק לְבָרָכָה' ואת חלקו השני של הפסוק היא דורשת על בן קמצר - היחיד שנשאר בגנזיו על שלא גילה ולא נימק את סוד שמירת הכתיבה המיוחדת - נאמר: 'וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקַב'⁵⁰⁰.

מובאים מדרשים בשם רבי יוחנן על

ידי רבי חייא בר אבא⁵⁰¹:

א. אין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו שנאמר: וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הוגרס בן לוי.

501 ר' חייא בר אבא, שעלה מבבל לארץ ישראל, היה תלמידו המובהק של רבי יוחנן. הוא פרסם בדייקנות ובהקפדה את רוב השמועות ופרקי האגדה של רבו - רבי יוחנן. כך למשל העיד עליו רבי זירא במסכת ברכות דף לח עמוד ב: 'ר' חייא בר אבא דייק וגמור שמעתתא מרבי יוחנן רבו', ועוד אמר עליו: "כל שלושים יום היה חוזר על תלמודו בפני רבי יוחנן רבו". במסכת שבת דף קיד עמוד א מביא רבי חייא בר אבא מימרא מפורסמת שאמר בשם רבי יוחנן: 'כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה שנאמר: 'כָּל מְשָׁנָי אֶהְיֶה מָוֶת' (משלי ח-לו). ובין פרקי המשלים המרובים הביא ר' חייא בר אבא גם את המשל הידוע הבא: "משל לאדם שהיה לו בן, הרחיצו וסכו והאכילו ותלה לו כיס [ארנק כסף] על צווארו והושיבו על פתח של בית זונות, [וכי] מה יעשה אותו הבן שלא יחטא?", הנמשל ברור: חטא העגל נגרם על ידי הכסף והזהב שהשפיע הקדוש ברוך הוא על ישראל - וחטא העגל רק משנה צורתו בכל דור ודור.

חברו. רש"י כתב בפירושו למסכת קידושין דף מט עמוד ב: 'בן עזאי ובן זומא. תלמידים היו ובחורים ולא באו לכלל סמיכה ולא היו בימיהם כמותם בתורה'.

499 גם בתוספתא יומא פרק ב הלכה ח אין שבח להוגרס אבל יש עליו לימוד זכות: 'הוגרס בן לוי היה יודע פרק בשיר ולא רצה ללמד. אמרו לו חכמים: מה ראית שלא ללמד? אמר להם: יודעין היו בית אבא שבית המקדש עתיד לחרוב ולא רצו ללמד שלא יהו אומרים לפני עבודה זרה כדרך שאומרים לפני המקום'.

500 לשון הברייתא בגמרא: 'בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב אמרו עליו שהיה נוטל ד' קולמוסין בין אצבעותיו ואם הייתה תיבה של ד' אותיות היה כותבה בבית אחת אמרו לו מה ראית שלא ללמד? כולן מצאו תשובה לדבריהם בן קמצר לא מצא תשובה לדבריו. על הראשונים [בית גרמו, בית אבטינס והוגרס בן לוי] נאמר זכר צדיק לברכה ועל בן קמצר וחביריו [אנשים הדומים לו במעשיהם] נאמר ושם רשעים ירקב'. מדברי הברייתא אפשר לראות התאמה לנאמר בתוספתא שהובאה לעיל על

יִגְלִי (חסידו) חֲסִידוֹ יִשְׁמַר...⁵⁰⁴.

בבית מדרשו של רבי שילא דרשו⁵⁰⁵:

'כיון שבאה לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה ואינו חוטא - שוב אינו חוטא שנאמר יִגְלִי חֲסִידוֹ יִשְׁמַר...'⁵⁰⁶.

'בא לְטָמָא פּוֹתַחִין לוֹ, בא לְטָהָר

מַסִּיעִין לוֹ' - משמעות ביטוי זה הוא: שמן השמים לא מתערבים⁵⁰⁷ במעשי אדם שהחליט לעשות רע ('לטמא') - אבל כן יש סיוע מן השמים למי שבוחר לעשות טוב⁵⁰⁸. למה הדבר

הַשָּׁמַשׁ⁵⁰² - עד שלא כבתה שמשו של עלי - [כבר] זרחה שמשו של שמואל הרמתי'.

ב. ראה הקדוש ברוך הוא שצדיקים מועטין עמד ושתלן בכל דור ודור שנאמר: מִקִּים מַעֲפָר דָּל מֵאַשְׁפַּת יָרִים אֲבִיוֹן לְהוֹשִׁיב עִם נְדִיבִים וְכֶסֶף כְּבוֹד יִנְחֹלֶם כִּי לֵה' מִצְקֵי אֶרֶץ וְיִשֵּׁת עֲלֵיהֶם תִּבֹּל' (שמואל א פרק ב פסוק ח)

ג. אפי' בשביל צדיק אחד העולם מתקיים שנאמר: 'כְּעָבוֹר סוּפָה וְאֵין רָשָׁע וְצָדִיק יְסוֹד עוֹלָם (משלי י-כה)

ד. כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם⁵⁰³ ולא חטא שוב אינו חוטא שנאמר

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

על כך מלמדנו המאירי בפירושו על המשנה שם: 'אל תאמין בעצמך עד יום מותך' - כלומר הווי מתפחד בעצמך בזקנותך כבילדותך שלא תתן בעצמך מקום והכנה לעבירה על סמך שתבטח בעצמך לומר שכל כך הוחזקת בעיניך לטהרה שאין פרצה קוראה לך ואין שום הכנה מזקת לך בכך כענין שאמר שלמה אני ארבה ולא אסור סנהדרין כ'א ב' וכן לא יניח מה שעלה בידו מן המוסר והמדות ומן החכמה כשיאמר כבר עלה זה בידי אלא יתמיד במעלותיו כמה שיוכל שהכל אפשר שיסור ממנו ושלא יאמין בכל אלו כלל עד יום מותו והוא ענין טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו שאין ראוי לאדם לבטוח בעצמו וכן שאי אפשר להאמין בו ולסמכו בצדיק לעולם עד יום המות והרי אמרו ז"ל ברכות כ"ט א' ביוחנן כ"ג ששימש פ' שנה בכהונה גדולה ונעשה צדוקי' (בית הבחירה למאירי מסכת אבות פרק ב).

507 מתערבים=פּוֹתַחִין לוֹ.

508 נאמר בספר דברים פרק ל פסוק ו: וְיָגֵל ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת-לִבְּךָ וְאֶת-לִבְּךָ זָרַעךָ

502 בָּא הַשָּׁמֶשׁ = שקעה השמש.

503 בדרשה זו, ימי שנות האדם הם על פי הנאמר בתהלים פרק צ פסוק י: יָמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שְׁבָעִים שָׁנָה וְאִם בְּגִבּוֹלֹתָ שְׁמֹנִים שָׁנָה וְרַחֲמֵיךָ עִמָּל וְאִין כִּינִז חַיִּש וְנִנְעָפָה, ומכאן שמעל גיל שלושים וחמש אדם עבר את רוב שנותיו.

504 בדרשה זו, יִגְלִי חֲסִידוֹ, שנאמר בשמואל א פרק ב פסוק ט, נדרש כסוף-חי- החסיד, שאז משמים יסייעו לו לשמור על קדושה ולהימנע מחטא.

505 זוהי דרשה שונה מהדרשה הרביעית לעיל על אותו הפסוק בשמואל א פרק ב פסוק ט. בדרשה זו הדגש הוא על המילה יִגְלִי ' הנדרשת כְּפָעֻמִּים - ומיעוט רבים שניים, מכאן המשך הדרשה שאם אדם לא עובר פעמיים על העבירה - שוב אינו חוטא.

506 דרשה זו דורשת עיון נוסף, שכן ידוע שיוחנן כהן גדול נעשה בסוף ימיו צדוקי על אף ששימש ככהן גדול במשך שמונים שנה ולמרות ששמע בת קול מבית קדש הקדשים (סוטה דף לג עמוד א), וכן הלל אמר במשנה במסכת אבות פרק ב משנה ד: '... ואל תאמן בעצמך עד יום מותך'.

דף לט עמוד א

תנא דבי רבי ישמעאל: עבירה מטמטמת ליבו של אדם – בכל עבירה שאדם עובר נחסמת יכולתו השכלית להפנים דברי תורה וחכמה ובמיוחד משפיעה על כך עבירה של אכילת שרצים שנאמר: **אל-תשקצו את-נפשתיכם בכל-השרץ השרץ ולא תטמאו בהם ונטמאתם בהם** – אל תקרי ונטמאתם אלא ונטמטם.⁵¹¹

דומה? לאדם המוכר גם נפט - שריחו רע - וגם בושם משובח. כשבא אדם לקנות נפט אומר לו המוכר: שרת את עצמך!⁵⁰⁹ אבל כשבא אדם לקנות בושם מיד המוכר בא לעזרתו ואומר לו: 'המתן לי עד שאמדוד עמך, כדי שנתבסס אני ואתה'.⁵¹⁰

נפך-אסתר

הוא שלא יחמוד ולא יתאוה. וישוב האדם בזמן שהוא לאשר היה קודם חטאו של אדם הראשון, שהיה עושה בטבעו מה שראוי לעשות ולא היה לו ברצונו דבר והפכו, כמו שפירשתי בסדר בראשית (ב ט).

509 והנמשל הוא 'בא לטמא פותחין לו'.

510 והנמשל הוא 'בא לטהר מסייעין לו'.

511 הדרשה שהלב נעשה מטומטם – קהה וחסר כושר לתפיסה שכלית נכונה – מבוססת על כך שהמילה ונטמאתם כתובה ללא האות אלף, את האות תי' ניתן להחליף באות טי' וכך מתקבלת המילה ונטמטם.

לאהבה אתה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייד: ' – ומפרש רמב"ן שם: 'זהו שאמרו (שבת קד א) הבא לטהר מסייעין אותו, מבטיחך שתשוב אליו בכל לבבך והוא יעזור אותך. ונראה מן הכתובים ענין זה שאומר, כי מזמן הבריאה הייתה רשות ביד האדם לעשות כרצונו צדיק או רשע, וכל זמן התורה כן, כדי שיהיה להם זכות בבחירתם בטוב ועונש ברצותם ברע. אבל לימות המשיח, תהיה הבחירה בטוב להם טבע, לא יתאוה להם הלב למה שאינו ראוי ולא יחפץ בו כלל. והיא המילה הנזכרת כאן. כי החמדה והתאוה ערלה ללב, ומול הלב

הַשָּׂרֵץ הִרְמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ⁵¹² - אומרת הגמרא: שָׂדֵי לוֹ לַיהוּדִי שִׁקְדָּשׁ⁵¹³ עצמו מעט - כדי שיתקדש הרבה.	על '...וְהִתְקַדְּשֶׁתָּ וְהִיִּיתָ קְדוֹשִׁים...' שְׁנָאמַר בַּפְּסוּק 'כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדְּשֶׁתָּ וְהִיִּיתָ קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי וְלֹא תִטְמְאוּ אֶת-נַפְשֵׁיכֶם בְּכָל-
הדרן עלך אָמַר לָהֶם הַמַּמְנָה	

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

בדומה אנו מוצאים אצל יהושע: 'וַיֹּאמֶר
יְהוֹשֻׁעַ אֶל הָעָם הַתִּקְדְּשׁוּ, כִּי מִחָר יַעֲשֶׂה
ה' בְּקִרְבְּכֶם נִפְלְאוֹת' (יהושע פרק ג פסוק
ה). יהושע אומר לעם: 'הִתְקַדְּשׁוּ' -
'קְדְּשׁוּ עִצְמְכֶם בְּעִצְמְכֶם!' - ואת
הנפלאות יַעֲשֶׂה כְּבֵר ה'. 'וְהִתְקַדְּשֶׁתָּ
וְהִיִּיתָ קְדוֹשִׁים...' אינה פעולה חד
פעמית שעל היהודי לעשות, זהו תהליך
שעל היהודי להקפיד לעשותו יום יום,
במובן זה זוהי פעולה החוזרת על עצמה
שוב ושוב ומתחדשת במשך כל ימי חייו
של היהודי. בכל מחזור של '...
וְהִתְקַדְּשֶׁתָּ וְהִיִּיתָ קְדוֹשִׁים...' עולים
עוד דרגה בדרגת הקדושה.

512 ויקרא פרק יא פסוק מד.
513 המילה וְהִתְקַדְּשֶׁתָּ מורה על פעולה
הנעשית על ידי האדם כדי להתקדש.
ההתקדשות היא מצב בו האדם מרחיק
מעצמו כל דבר טומאה או חטא. ואילו
המילים 'וְהִיִּיתָ קְדוֹשִׁים' משמעותם
שתהיו קדושים בלי לעשות פעולה,
ההתקדשות של 'וְהִיִּיתָ קְדוֹשִׁים' תבוא
מאלוה. יהודי מתקדש ונכלל ב-
'וְהִתְקַדְּשֶׁתָּ' ברגע שהוא מתחיל לעזוב
את מידותיו הרעות ומקבל עליו עול
מצוות (ואפילו בשלבים). יהודי הנכנס
למעמד זה מיד יש לו סיוע מהשמיים
המביאו לשלב של 'וְהִיִּיתָ קְדוֹשִׁים'.

פרק רביעי
טָרֵף בַּקֶּלָפִי
דפים לט - מו

משנה:

טֶרֶף בִּקְלָפִי וְהֶעֱלָה שְׁנֵי גּוּרְלוֹת. אֶחָד כָּתוּב עָלָיו 'לְשֵׁם' וְאֶחָד כָּתוּב עָלָיו
'לְעִזָּאזֵל'. הִסְגֵּן בִּימִינוֹ וְרֹאשׁ בֵּית אָב מִשְׁמָאלוֹ. אִם שֶׁל שֵׁם עָלָה
בִּימִינוֹ, הִסְגֵּן אוֹמֵר לוֹ, אִישִׁי כֹהֵן גָּדוֹל, הִגְבָּה יְמִינִךְ. וְאִם שֶׁל שֵׁם עָלָה
בְּשִׁמְאָלוֹ, רֹאשׁ בֵּית אָב אוֹמֵר לוֹ: 'אִישִׁי כֹהֵן גָּדוֹל, הִגְבָּה שְׁמָאלֶךָ'.
נִתְּנוּ עַל שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים וְאוֹמֵר: 'לְשֵׁם חֲטָאת'.
רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר: לֹא הָיָה צְרִיךְ לוֹמֵר 'חֲטָאת', אֶלָּא 'לְשֵׁם' וְהֵן עוֹנִין
אֲחֵרָיו: 'בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד'.

הקלפי⁵¹⁶, בבת אחת, ולהוציא את
שני הגורלות – אחד בימינו ואחד
בשמאלו. את הגורל שעלה בימינו
מניח על ראש השעיר שמיינו והוא
השעיר לה', ואת הגורל שעלה
בשמאלו מניח על ראש השעיר
שמשמאלו והוא השעיר המשתלח
לעזאזל.

הקלפי ממנה הוציא הכהן הגדול את
שני הגורלות הייתה של חולין⁵¹⁷
ועשויה מעץ - ולא מחומר יקר - כי
התורה חסה על ממונם של ישראל⁵¹⁸.

על גורל שני השעירים כתוב בתורה:
'וַתִּתֵּן אֹהֶלֶן עַל-שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גּוּרְלוֹת
גּוּרְלֵי אֶחָד לַה' וְגּוּרְלֵי אֶחָד לְעִזָּאזֵל'
(ויקרא פרק טז פסוק ח).

גורלו של כל אחד מהשעירים נקבע
בתהליך שבו סיכוי הבחירה בכל אחד
מהם, מי לה' ומי לעזאזל, הוא סיכוי
שווה. האמצעי להבטיח בחירה כזו
הייתה קלפי שבתוכה הונחו⁵¹⁴ שְׁנֵי
גּוּרְלוֹת⁵¹⁵: אֶחָד כָּתוּב עָלָיו 'לְשֵׁם'
וְאֶחָד כָּתוּב עָלָיו 'לְעִזָּאזֵל'. על הכהן
הגדול היה להכניס את שתי ידיו לתוך

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

518 עיקרון זה של שמירת ממון ישראל
יסודו בספר ויקרא פרק יד פסוק לו, ובו
מצווה הכהן לפנות את כלי הבית החשוד
כנגוע בצרעת הבית, עוד לפני כניסתו
אליו, כאשר בעל הבית מגיע אל הכהן:
'וּבָא אִשְׁר-לֹ הַבֵּית וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר
כִּנְגַע נִרְאָה לִי בְּבֵיתִי' (ויקרא פרק יד
פסוק לה). נגע הופך מחשוד לנגע שְׁחָלִים
עליו דיני טומאה רק בקביעת פיו של
הכהן ולא שום אדם אחר. כל עוד לא
קבע הכהן שהבית מנוגע אין כלי הבית
טמאים - למרות שייתכן שהנגע בבית
ייהפך מחשוד לודאי לאחר ביקור הכהן
בו. אם ישארו בבית כלים המקבלים

514 הקלפי הוא תיבת עץ רחבה רק כדי
הכנסת שתי ידיים בבת אחת.
515 הגורלות יכולים להיות פתקים או כל
חומר אחר ובלבד שיהיו זהים לחלוטין
בצורתם ומן החומר ממנו הם עשויים –
כדי להבטיח סיכוי שווה לבחירה.
בתחילה הגורלות היו עשויים עץ ואחר
כך, בבית שני, מזהב.
516 המילה טֶרֶף המתארת את פעולת
הוצאת הגורלות מהקלפי יכולה להתפרש
גם כהוצאה בבת אחת של הגורלות
מהקלפי וגם כערבוב הגורלות בקלפי
לפני הוצאתם.
517 ולא כלי שרת כי בה עצמה לא נעשתה
עבודה.

בארבעים שנות כהונתו של שמעון הצדיק ככהן גדול אירעו במקדש נסים

- א. גורל השעיר לה' תמיד עלה בימינו,
 ב. לשון הזהורית הלבנה⁵¹⁹,
 ג. הנר המערבי⁵²⁰ של המנורה דלק

- תמיד,
 ד. אש המערכה הייתה נשמרת דולקת והכהנים לא היו צריכים להביא עצים חוץ משני גזירי עצים⁵²¹,
 ה. הייתה ברכה בעומר⁵²², בשתי הלחם ובלחם הפנים.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

טומאה, לאחר קביעת הכהן שהבית נגוע, כלים אלה יטמאו מיד ובכך יגרם נזק לבעלי הבית (במיוחד כלים שאין להם טהרה במקווה - כמו כלי חרס שטהרתם היא בשבירה בלבד). לכן התורה מנחה את הכהן כיצד לפעול כדי שלא ייגרם נזק כזה: 'וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפָנּוּ אֶת-הַפִּיט בְּטָרָם יָבֹא הַכֹּהֵן לְרִאיוֹת אֶת-הַנֶּגַע וְלֹא יִטְמָא כָּל-אִשֶּׁר בְּבֵית וְאַחֵר כֵּן יָבֹא הַכֹּהֵן לְרִאיוֹת אֶת-הַפִּיט' (ויקרא פרק יד פסוק לו).

519 להלן יפורט בדף מא עמוד ב.

520 'נר' איננו נר השעווה של ימינו, אלא זהו כלי קיבול (בזיק, ספלון) לשמן ובתוכו פתילה שִׁקְצָה האחד טבול בשמן וְנִקְצָה השני נועד להדלקה. כל אחד משבעת נרות המנורה היה מְקַבֵּעַ אל קנה המנורה. בשעת הדלקת הפתילה היה השמן עולה אט אט לאורכה ומשמש כחומר בעירה, בעירה זו נראית כבעירת נר השעווה שבימינו. את נס הנר המערבי במנורה מבהיר רש"י: '... לאחר שכבו שאר כל הנרות ואע"פ שממנו [מנר מערבי] מתחיל להדליק ערבית [בערב] ובו היה מסיים [את] הטבת נרות [של] שחרית. והוא [הנר המערבי] עדות שהשכינה שורה בישראל כדכתיב 'מִחוּץ לְפָרֶכֶת הָעֵדוּת בָּאֵהָל מוֹעֵד יַעֲרֹף אֹתוֹ אֶהְיֶה מֵעַרְב עַד-בֹּקֶר לִפְנֵי ה' תָּמִיד חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם' (ויקרא פרק כד פסוק ג), ואמרינן במסכת שבת (דף כב עמוד ב) 'עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל' ואמרינן (שם) מאי עדות? זה נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה [והגם שממנה] היה מתחיל ובה [הנר המערבי] היה מסיים ואיזהו נר מערבי למאן דאמר (מנחות דף

צח עמוד ב) שבעת הנרות סדורים מזרח ומערב קרי נר מערבי נר שני שסמוך לראשון שבמזרח כדתנן (תמיד פרק ו משנה א) נכנס אחד ומצא שתי נרות מזרחיות דולקות וכו' למאן דאמר כו' צפון ודרום נתונים היו אמצעיתן פניו מסובין כלפי מערב והוא קרוי מערבי ושאר הנרות מצדין פניהם כלפי אמצעי כדכתיב (במדבר פרק ח פסוק ב): אֶל-מֹלֶךְ פְּנֵי הַמִּנְוָה - היא אמצעית - יאירו נרות של ששה קנים: בכך שנאמר עליו 'לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד'.

521 את שני גזירי העצים הוסיפו על מערכת העצים, שכבר הייתה על המזבח, לפני הקרבת קרבנות התמיד - וזוהי מצווה, שנאמר: 'וְנִתְּנוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶשׁ-עַל-הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֲצִים עַל-הָאֵשׁ' (ויקרא פרק א פסוק ז). ראה המשנה בדף כו עמוד ב ובנופך-אסתר שם.

522 הברכה הייתה שכל כהן שבע מאכילת כזית. העומר הוא עשירית האיפה קמח שעורים, מהתבואה החדשה שצמחה באותה שנה, בָּלוּל (מעורבב) בשמן. את השעורים לעומר היו קוצרים במוצאי יום טוב ראשון של פסח בכמות שהפיקה שלוש סאים של קמח (145.8 ק"ג לשיטת הנועד ביהודה או 74.64 ק"ג לשיטת הגר"ח נאה). על ידי ניפוי הקמח שוב ושוב ('בשלוש עשרה נפות') קיבלו מכל הכמות הזו עישורן אחד מובחר (2.488 ק"ג לשיטת הגר"ח נאה או 4.3 ק"ג לשיטת החזו"א). ביום ששה עשר בניסן הקטירו מעישורן זה קומץ הבלול היטב בשמן, ואת השאר אכלו הכהנים, כזית לכל כהן, והברכה הייתה שכל כהן שבע מאכילת

דף לט עמוד ב

לאחר פטירתו של שמעון הצדיק

אירעו הניסים במקדש לסירוגין במשך שלוש מאות וארבעים שנה. לאחר מכן, בארבעים השנה האחרונות של הבית, לא אירעו כלל ניסים במקדש⁵²³.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

ארבעים שנה קודם חורבן הבית לא

היה גורל השעיר לה' עולה בימין, ולא היה לשון של זהורית מלבין⁵²⁴, ולא היה נר מערבי דולק, והיו דלתות ההיכל נפתחות מאליהן כסימן שהאויבים יכולים להיכנס - עד שרבן יוחנן בן זכאי⁵²⁵ גער בדלתות ואמר:

מובא מהדף האחרון במסכת דף מט: 'וגמ'. ת"ר, רבי פנחס בן יאיר אומר: משחרב בהמ"ק - בושו חברים ובני חורין וחפו ראשם, ונדלדלו אנשי מעשה, וגברו בעלי זרוע ובעלי לשון, ואין דורש ואין מבקש ואין שואל, על מי לנו להשען? על אבינו שבשמים. ר"א הגדול אומר: מיום שחרב בית המקדש - שרו חכימא למהוי כספריא, וספריא כחזניא, וחזניא כעמא דארעא, ועמא דארעא (דף מט עמוד ב) אזלא ודלדלה, ואין שואל ואין מבקש, על מי יש להשען? על אבינו שבשמים'.

524 במסכת ראש השנה דף לא עמוד ב מובא נוסח שונה: '...ותניא: ארבעים שנה קודם שנחרב הבית לא היה לשון של זהורית מלבין אלא מאדים'...

525 רבן יוחנן בן זכאי חי מאה ועשרים שנה: נולד ג'תשיג', (53), נפטר תתקל"ג (173). 'כל שנותיו של רבן יוחנן בן זכאי מאה ועשרים שנה: ארבעים שנה עסק בפרקמטיא [במסחר], ארבעים שנה למד, ארבעים שנה לימד' (ראש השנה דף לא עמוד ב). היה מגדולי התנאים והיחיד מבין כל חכמי ישראל שזכה לתואר 'רבן' למרות שלא היה ממשפחת הנשיאים (הנשיאות עברה בירושה). אחרי החורבן שימש נשיא ישראל שנה או שנתיים כמובא בשבת דף נד עמוד ב, בתוספות ד"ה 'הוה מעשר': '...רבי יוחנן בן זכאי משך נשיאותו אחר החורבן שנה או שנתיים'... במסכת יומא דף סו עמוד א יש תוספות דומה: '...רבי יוחנן בן זכאי

כזית זה. אסור לאכול מן התבואה החדשה של אחד מחמשת מיני הדגן, קודם הקרבת מנחת העומר שנאמר: כִּי-תֵבְאוּ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וקצרתם את-קצירה וְהִבֵּאתֶם אֶת-עֹמֶר ראשית קצירכם אֶל-הַכֹּהֵן... וְלָחֶם וְקִלְי וְכֶרֶם לֹא תֹאכְלוּ עַד-עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הִבְיָאֲכֶם אֶת-קֶרְבֶּן אֱלֹהֵיכֶם חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מִשְׁבְּתֵיכֶם (ויקרא, פרשת אמור, פרק כג פסוקים י', יד). בשנת שמיטה הקריבו את מנחת העומר מהתבואה החדשה שצמחה בלי חרישה וזריעה אלא גדלה מהגרגירים שנשרו או שהתפזרו בקציר קודם (גיזולים אלה נקראים סְפִיחִי). על אף שגם סְפִיחֵי שנה שביעית קדושים בקדושת שביעית ואסור להפסידם - היה היתר מיוחד להקריב על גבי המזבח את הקומץ שנקמץ ממנה. לעניין מצוות ספירת העומר בימינו מובא בילקוט יוסף מועדים הלכות ספירת העומר: "ובזמן הזה אין לנו קצירת העומר ולא קרבן העומר, לכן אין מצוות ספירת העומר בזמן הזה אלא מדברי סופרים, זכר למקדש, וכן היא דעת רוב הפוסקים ומרן השלחן ערוך ד"ל. ולפיכך נכון להשמיט מהנוסח של "לשם יחוד" שלפני ספירת העומר את הנוסח: "הרינו באים לקיים מצות עשה של ספירת העומר כמו שכתוב בתורה וספרתם לכם וכו'".

523 בעניין דומה, בסוף מסכת סוטה מפורטים מעלות עם ישראל שלא התקיימו לאחר חורבן בית שני, להלן

היכל היכל! מפני מה אתה מבעית⁵²⁶ עצמך? יודע אני בך שסופך עתיד ליחרב, וכבר נתנבא עליך זכריה בן עדוא (עדו) 'פִתַּח לְבָנֶיךָ וְתֹאכַל אֶשׁ בְּאַרְצֶיךָ' (זכריה פרק יא פסוק א).

עשר פעמים מזכיר הכהן הגדול ביום

- הכיפורים את השם המפורש⁵²⁷:
- א. שלוש פעמים בוידי הראשון⁵²⁸ על הפר,
- ב. פעם כשמניח את הגורל על השעיר שעלה בגורלו להיות הקרבן הוא אומר בשם המפורש 'לה' חטאת'.
- ג. שלוש פעמים בוידי השני על הפר⁵²⁹

נפך-אסתר

לתלמידיהם ובניהם ההגונים אלא פעם אחת לשבע שנים, כל זה גדולה לשמו הנכבד והנורא'.

528 הוידי הראשון של הכהן הגדול הוא על הפר שקנה מכספו והוקנה לכל שבט הכהנים. בוידי זה הכהן הגדול מתוודה על עצמו, עוון טומאת מקדש וקדשיו שנעשו במזיד או בשוגג ולא הודע לו. בוידי הוא סומך את שתי ידיו על הפר ומתוודה בשם המפורש על עוונותיו ועל עוונות ביתו, 'ביתו' - זו אשתו. נוסח וידי זה הוא: 'אָנָּה הָשֵׁם, עֲוִינִי פִשְׁעִי חֲטָאתִי לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי. אָנָּה הָשֵׁם, כִּפֹּר נָא לְעֹנֹת וּלְפִשְׁעִים וּלְחַטָּאִים, שְׁעִוִּיתִי וּשְׁפִשְׁעִיתִי וְשִׁחַטָּאתִי לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי, כִּכְתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ: 'כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטָהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ, וְהָן עֹנִין אֲחֵרֵי: 'בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד' (לעיל דף לה עמוד ב במשנה).

529 לוידי השני הכהן הגדול חוזר אל פרו, סומך עליו בשתי ידיו ומתוודה בשם המפורש על עוונותיו ועל עוונות ביתו ואחיו הכהנים ומבקש עליהם כפרה. בוידי הראשון, הכהן הגדול לא הזכיר את אחיו הכהנים משום שלא ראוי לעשות זאת כשהוא עדיין נושא עוונות, לכן הוא עושה זאת, עתה, בוידי השני כשהוא זכאי. נוסח וידי זה הוא: 'אָנָּה הָשֵׁם, עֲוִינִי פִשְׁעִי חֲטָאתִי לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אֶהֱרֹן עִם קְדוֹשֶׁיךָ. אָנָּה הָשֵׁם, כִּפֹּר נָא לְעֹנֹת וּלְפִשְׁעִים וּלְחַטָּאִים, שְׁעִוִּיתִי וּשְׁפִשְׁעִיתִי וְשִׁחַטָּאתִי לְפָנֶיךָ אֲנִי

חי לאחר חורבן קצת מדתנן משחרב בית המקדש התקין רבי יוחנן בן זכאי והוא היה נשיא ואחריו רבן גמליאל ולכל הפחות היה שנתים נשיא עד שנתמנה רבי אלעזר בן עזריה...! היה האחרון שקיבל מן 'הזוגות': 'רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי קָבַל מִהֵלֵל וּמִשְׁמַאי' (אבות פרק ב משנה ח וראה נספח ג טבלת הזוגות והתנאים...). היה מתלמידי החשובים של הלל הזקן. אפשר לראות את גדולתו בתיאור המובא כאן בדף: 'ארבעים שנה קודם חורבן הבית לא היה גורל עולה בימין, ולא היה לשון של זהורית מלבין, ולא היה נר מערבי דולק, והיו דלתות ההיכל נפתחות מאליהן, עד שגער בהן רבן יוחנן בן זכאי'. זכה לראות ארבעה נשיאים: הלל, שמעון, רבן גמליאל הזקן ורבן שמעון בן גמליאל הנהרג. תיקן תשע תקנות לקיום ישראל לקראת החורבן ואחריו. בסוטה דף מט עמוד א נאמר. 'משמת רבן יוחנן בן זכאי - בטל זיו החכמה'.

526 מעורר אימה.

527 רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יד: '...ואומר את השם ככתבו והוא השם הנהגה מיו"ד ה"א ווא"ו ה"א [י-ה-ו-ה], וזה הוא השם המפורש האמור בכל מקום, ובמדינה אומרים אותו בכינויו והוא באל"ף דלת', שאין מזכירין את השם ככתבו אלא במקדש בלבד, ומשמת שמעון הצדיק פסקו הכהנים מלבדך בשם המפורש אפילו במקדש כדי שלא ילמוד אותו אדם שאינו חשוב ושאינו הגון, ולא היו חכמים הראשונים מלמדין שם זה

דף מ עמוד ב

נאמר בספר ויקרא פרק טז פסוק י:
'וְהַשְׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּזֶל לְעִזָּאזֶל
יַעֲמֶד-חַי לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח
אֹתוֹ לְעִזָּאזֶל הַמִּדְבָּרָה' - מהמילים
יַעֲמֶד-חַי לומדים שחייב להיות שעיר
לעזאזל בחיים, ו'עד מתי יהיה זקוק
לעמוד חי? עד שעת מתן דמו של
חבירו דברי רבי יהודה, רבי שמעון
אומר עד שעת וידוי דברים'.

**הכפרה בשעיר המשתלח נעשית
באמירת הודוי עליו על ידי הכהן
הגדול לפני שילוחו לעזאזל - ובשעיר
לה', הנשחט, הכפרה נעשית בזריקת
דמו.**

בשעה שמעלה הכהן הגדול את

ד. שלוש פעמים בודוי על השעיר
המשתלח⁵³⁰.

**קול הכהן הגדול כשאמר 'אנא ה',
קול צירי דלתות ההיכל וריח הקטורת
הגיעו למרחקים.**

דף מ עמוד א

**סדר עבודת יום הכיפורים מוגדר
בתורה כ'חוקה'⁵³¹, ולכן אין לשנות
את סדר העבודה ביום הכיפורים.**

**בסדר עבודת יום הכיפורים⁵³²,
עבודת הפר קודמת לעבודת
השעיר, ואם הקדים את עבודת
השעיר לעבודת הפר עבודה זו פסולה
וחובה לחזור ולעשותה בסדר הנכון.**

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

וביתי ובני אהרן עם קדוֹשֶׁךְ, כְּפָתוּב
בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר
עָלֵיכֶם לְטָהָר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי
ה' תִּטְהָרוּ. וְהָן עוֹנִין אַחֲרָיו: 'בְּרוּךְ שֵׁם
כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד'.
530 בודוי זה הכהן הגדול מתוודה בשם
המפורש על עוונות ישראל ומתפלל
לכפרתם. הכפרה בשעיר המשתלח
נעשית באמירת וידוי זה לפני שילוחו
לעזאזל ואילו הכפרה בשעיר לה' נעשית
בזריקת דמו (ראה דף סו עמוד א עד דף
סח עמוד ב). נוסח וידוי זה הוא: "אֲנָא
הַשֵּׁם, עוֹן פִּשְׁעוֹ חָטְאוֹ לִפְנֵיךָ עֲמָךְ בֵּית
יִשְׂרָאֵל. אֲנָא בָשָׂם, כָּפָר נָא לְעוֹנוֹת
וְלַפְשָׁעִים וְלַחַטָּאִים, שְׁעוֹ וְשִׁפְשָׁעוֹ
וְשִׁחַטְאוֹ לִפְנֵיךָ עֲמָךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּפָתוּב
בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ לֵאמֹר כִּי בַיּוֹם הַזֶּה
יִכָּפֵר עָלֵיכֶם לְטָהָר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם
לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ".
531 'חוקה' היא מצווה שלא מחפשים טעם
לנתינתה - וחובה לקיימה ככתבה

וכלשונה בלי הרהור כלל, כמו: שעיר
המשתלח, איסור אכילת חזיר, פרה
אדומה, איסור לבישת שְׁעִטָּנָא ועוד (ראה
להלן דף טז עמוד ב).
532 לפני תחילת העבודות המיוחדות ליום
הכיפורים עשה הכהן הגדול את כל
העבודות הנעשות בכל יום: '...ופושט
בגדי חול וטובל ולובש בגדי זהב ומקדש
ידיו ורגליו, ושוחט בתמיד רוב שנים
ומניח אחר לגמור השחיטה, ומקבל הדם
וזורקו על המזבח כמצותו, ואחר כך נכנס
להיכל ומקטיר קטורת של שחר ומטיב
את הנרות, ומקטיר איברי התמיד
והחביתין והנסכים ככל סדר התמיד של
כל יום...' (רמב"ם הלכות עבודת יום
הכיפורים פרק ד הלכה א), ולאחר מכן
תחיל בעבודות המיוחדות ליום
הכיפורים. ראה 'טבלת סדר עבודות יום
הכיפורים' בסוף פרק שביעי להלן.

‘סתם ספרא רבי יהודה’ – ספרא הוא אוסף כל הבריתות עם דרשות על ספר ויקרא. דעה שלא מפורש בספרא מי אמרה (‘סתם’) היא דעה שנאמרה על ידי רבי יהודה⁵³⁵.

מי יהא השעיר לה’ ומי השעיר המשתלח נקבע אך ורק בזמן ההגדלה בקלפי - לא בזמן לקיחת השעירים, לא בזמן הקרבת השעיר לה’ ולא בזמן שילוח השני לעזאזל.

על יחיד או יחידה⁵³⁶ החיבים⁵³⁷ קרבן עוף, להביא קן⁵³⁸ - שהוא שתי

הגורלות מהקלפי עומדים שני שעירי העזים אחד מימינו ואחד משמאלו. תלמידי רבי עקיבא שאלוהו: האם מותר לכהן הגדול להחליף את מקומות השעירים ואת הגורלות בין הידיים כאשר לא עלה ביד ימין גורל השעיר לשם⁵³³? על שאלה זו השיב להם רבי עקיבא: באמת אין בכך עבירה על דין כלשהו אבל אסור לעשות זאת כי הדבר עלול לתת פתחון פה להלעז על תקנות חכמים⁵³⁴.

דף מא עמוד א

נפך-אסתר

‘ספרא’ הוא שמו של אוסף כל הבריתות עם מדרשי הלכה על ספר ויקרא ונקרא גם ‘תורת כהנים’. נתחבר בתקופת התנאים בשנת ג’תשס”ב, 3762 לבריאת העולם (במאה השנייה למנינים).

‘ספרי’ הוא שמם של מדרשי הלכה לספרים במדבר ודברים, שנתחברו אף הם בתקופת התנאים בשנת ג’תשס”ב, 3762 לבריאת העולם.

המילה ‘סתם’ מורה על כך שלא נאמר שם התנא שאמר את המשנה או את הברייתא.

536 קרבנות מן העופות מובאים רק על ידי יחידים. נאמר במסכת שבועות דף יב עמוד ב: ‘...ואין עולת עוף בצבור’. העופות הם משני סוגים בלבד: תורים או בני יונה.

537 בקרבן נדבה, הבא מרצון ולא חובה, שני העופות מוקרבים עולה.

538 ה”ק”, שהוא זוג תורים או זוג בני יונה יכול לבוא בתור קרבן חובה או בתור קרבן נדבה. בקרבן חובה אחד מהעופות הוא החטאת והשני עולה, בקרבן נדבה שני העופות מוקרבים עולה. מי שחייב

533 בהחלפה כזו הכהן הגדול לא משנה את גורל השעירים כפי שעלה בגורלם בקלפי, אלא רק גורם לשעיר לה’ להיות מימינו ולשעיר לעזאזל להיות משמאלו – דבר המשמח את העם – ובכל זאת אין דבר זה רצוי כי יש בכך שינוי מתקנת חכמים המקורית.

534 ראשי המלעזים היו הצדוקים שהאמינו רק בתורה שבכתב ולא בתקנות חכמים.

535 נאמר במסכת סנהדרין דף פו עמוד א: ‘דאמר רבי יוחנן: סתם מתניתין רבי מאיר, סתם תוספתא רבי נחמיה, סתם ספרא רבי יהודה, סתם ספרי רבי שמעון, וכולהו אליבא דרבי עקיבא’.

‘מתניתין’, היא המשנה, שהינה אוסף ההלכות של התורה שבעל-פה, שנאספו על ידי תנאים שונים ונערכו בידי רבי יהודה הנשיא לשישה סדרי משנה - בשנת ג’תתקס’, 3960 לבריאה (200 למנינים). אירוע זה נקרא ‘חתימת המשנה’.

תוספתא הוא שמו של אוסף ברייתות והלכות שנותרו מחוץ למשנה ונאספו לקובץ מיוחד בדור שלאחר חתימת המשנה.

דף מא עמוד ב

התורה מתחשבת במצבו הכלכלי של המקריב חטאת: העשיר מביא כבשה או שעירת עיזים⁵⁴¹, העני מביא שתי תורים או שני בני יונה והעני מאוד מביא עשירית האיפה סולת.

תורים או שני בני יונה⁵³⁹: האחד לחטאת והשני לעולה. אומנם, במקרה זה, הקביעה מי יהא עולה ומי יהא חטאת, נעשית רק בזמן לקיחת העופות או בזמן הקרבתם על ידי הכהן המקריב אותן, אך אין במקרה זה ללמד על השעירים משום שעל השעירים נאמר בתורה במפורש שהגורל הוא הקובע מי לה'. ומי לעזאזל⁵⁴⁰.

משנה:

קָשֶׁר לְשׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית בְּרֹאשׁ שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח וְהַעֲמִידוֹ כְּנֶגֶד בֵּית שְׁלֹחֹו, וְלִנְשָׁחַט כְּנֶגֶד בֵּית שְׁחִיטָתוֹ.
בָּא לוֹ אֶצֶל פְּרוֹ שְׁנֵיהֶ, וְסוּמָךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו וּמִתּוֹדָה.
וְכַךְ הָיָה אוֹמֵר: 'אֲנִי הֵשֵׁם, עוֹיְתִי פִשְׁעֵתִי חֲטָאתִי לִפְנֵיךְ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אֹהֶלֶן עִם קְדוּשֶׁיךָ. אֲנִי הֵשֵׁם, כִּפֹּר נָא לַעֲוֹנוֹת וּלְפִשְׁעֵי וְלַחֲטָאִים, שְׁעוֹיְתִי וּשְׁפִשְׁעֵתִי וּשְׁחֲטָאתִי לִפְנֵיךְ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אֹהֶלֶן עִם קְדוּשֶׁיךָ, כִּכְתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ: 'כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטָהָר אֶתְכֶם מִכָּל חֲטָאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תְּטַהְרוּ' וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו: 'בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד'.

לאחר שהכהן הגדול קשר לשון של זְהוּרִית⁵⁴² אחת סביב צואר השעיר

לה' ואחת בראש השעיר המשתלח⁵⁴³, הוא העמיד את השעיר המשתלח מול

נפך-אסתר

לפני ה' לכפר עליו לשלח אתו לעזאזל המדבר (ויקרא פרק טז פסוקים ט-י). הלימוד המובא בעמוד זה מובא בהרחבה גם במסכת פְּרִיתוֹת (או פְּרִיתוֹת – ולא נכון להגות פְּרִיתוֹת) בדף כח עמוד א ומובא שם שהמביא קרבן מהעוף הוא הקובע אם להקריב תורים או בני יונה.
541 בשונה מהשמות המבדילים בין זכר לנקבה בכבשים: כבש וכבשה, אצל העיזים ההבדלה אחרת: שְׁעִיר עִזִּים הוא הזכר ושְׁעִירַת עִזִּים היא נקבת העז.
542 זְהוּרִית היא רצועת צמר אדומה.
543 קשירת לשון הזהורית, במקום שונה על

להקריב "קן" חייב להביא את שני העופות מאותו מין: או שני תורים או שני בני יונה. החייבים להביא 'קן חובה' הם: א. יולדת ב. מצורע ג. זב ד. זבה ה. נזיר ו. העובר על שבועת העדות ז. העובר על שבועת ביטוי ח. העובר על טומאת מקדש וקדשיו.
539 התורים קרבים רק כשהם גדולים, ובני יונה קרבים רק כשהם קטנים (ראה מסכת חולין דף כב עמודים א-ב).
540 'והקריב אהרן את-השעיר אשר עלה עליו הגורל לה' ונשאו חטאת: והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד-חי

רב דימי מביא, בשם רבי יוחנן, מחלוקת על משקל לשונות זהורית: 'שלש לשונות שמעתי, אחת של פרה, ואחת של שעיר המשתלח, ואחת של מצורע. אחת משקל עשרה זוז, ואחת משקל שני סלעים, ואחת משקל שקל, ואין לי לפרש'.

דף מב עמוד א

אָחַד הַמִּרְבָּה וְאָחַד הַמִּמְעִיט⁵⁴⁸ – הגמרא משתמשת בהשאלה בביטוי זה, כדי שישמש לנו סימן לזכרון שהמחלוקת על משקל לשון הזהורית של הפרה האדומה היא רק בין שתי דעות: אחת, 'הַמִּרְבָּה', נוקטת במחיר הגבוה ביותר (עשרה זוז), והדעה השנייה, 'הַמִּמְעִיט', נוקטת במחיר הנמוך ביותר (שקל). קרבן המוקרב לה' מתקבל לרצון לפני ה' – לפי כוונת ליבו של האדם ולא לפי ערך הקרבן⁵⁴⁹.

שער ניקנור שדרכו השעיר עתיד לצאת אל מקום שילוחו.

לאחר קשירת לשונות הזהורית לשעירים הלך הכהן אל הפר שלו לוידי השני.

ביודיו השני סמך הכהן הגדול בשתי ידיו על הפר והתוודה בשם המפורש על עוונותיו, על עוונות ביתו, על עוונות אחיו הכהנים, על עוון טומאת מקדש וקדשיו על אלה שנעשו במזיד ועל אלה שנעשו בשוגג.

התנא רבי יצחק ידע שיש שתי לשונות של זהורית: לשון אחת של פרה⁵⁴⁴ ולשון אחת של שעיר המשתלח⁵⁴⁵, וכן ידע שלשון אחת צריכה שיעור⁵⁴⁶ ולשון אחת אינה צריכה שיעור⁵⁴⁷ – אך לא ידע מי מהן צריכה שיעור ומי לא.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

השחטה.

⁵⁴⁶ מידה הכרחית להכשר לשון הזהורית.

⁵⁴⁷ וכשרה בכל מידה שתהא.

⁵⁴⁸ המובא מפרק יג משנה יא במשנה מנחות.

⁵⁴⁹ שלא בהשאלה אנו לומדים על הביטוי

כשהוא מובא בשלמותו מהמשנה: 'נֶאֱמַר בְּעוֹלַת הַבֶּהֱמָה 'אִשָּׁה רִיחַ נִיחָח', וּבְעוֹלַת הָעוֹף 'אִשָּׁה רִיחַ נִיחָח', וּבִמְנַחָה 'אִשָּׁה רִיחַ נִיחָח' – לְלַמֵּד, שְׁאֶחָד הַמִּרְבָּה וְאֶחָד הַמִּמְעִיט, וּבְלִבָּד שֵׁיכּוֹן אָדָם אֵת דַּעְתּוֹ לְשִׁמּוֹת: 'משנה זו מלמדת שקרבן המוקרב לה' מתקבל לרצון לפני ה' – לפי כוונת ליבו של האדם ולא לפי ערך הקרבן: המשנה מפרטת שלושה סוגי קרבנות שעלותן הכספית שונה

כל אחד מהשעירים, מבטיחה זיהוי בין השעיר שעלה בגורל לה' לבין השעיר שעלה בגורלו לעזאזל. בנוסף שְׁמִיָּשָׁה, בהמשך, לשון הזהורית של השעיר המשתלח לאות ולסימן אם מחל ה' לעוונות העם.

⁵⁴⁴ 'לשון של פרה' – הכוונה ללשון הזהורית שהיו זורקים לאפר הפרה האדומה.

⁵⁴⁵ לפני שילוחו של השעיר לעזאזל חולקה לשון הזהורית שהייתה על צוארו לשניים: חלקה האחד נקשר בין קרניו והאחר נקשר לסלע כדי שהעם יראו אם נהפך צבעה ללבן וידעו שה' קיבל סליחתם וכיפר להם (ראה בדף סז עמוד א). לשון של זהורית, עליה לא מדבר רבי יצחק, שימשה כחלק מטהרתו של המצורע כשטבלו אותה בדם הציפור

רביא בר קיסי היה אמורא בבלי, בדור הששי, שנפטר ביום בו אמר רבי ירמיה מדיפתי לרבינא שהמחלוקת במשנה בין רבי שמעון בן חלפתא

לחכמים היא על משקל לשון הזהורית של השעיר המשתלח ולא על משקל לשון הזהורית של פרה אדומה⁵⁵⁰, וכדי לזכור שמחלוקתם הייתה בשעיר

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

(פרק נא פסוקים יח-ט). על הקשר בין הקרבנות למעשים טובים אנו מוצאים במסכת אבות דרבי נתן פרק ד: 'פעם אחת היה רבן יוחנן בן זכאי יוצא מירושלים והיה רבי יהושע הולך אחריו וראה בית המקדש חרב אמר רבי יהושע: 'אוי לנו על זה שהוא חרב מקום שמכפרים בו עונותיהם של ישראל'. אמר לו רבן יוחנן בן זכאי: 'בני, אל ירע לך יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה, ואיזה? זה גמילות חסדים! שנאמר: 'כִּי תִסַּד חֲפְצָתִי וְלֹא-זָבַח וְדָעַת אֱלֹהִים מַעֲלוֹת' (הושע פרק ו פסוק ו). שכן מצינו בדניאל איש חמדות שהיה מתעסק בגמילות חסדים. ומה הן גמילות חסדים שהיה דניאל מתעסק בהם? אם תאמר עולות וזבחים – (וכי יעלה על הדעת ש[מקריב בבבל? והלא כבר נאמר: 'כִּי אִסַּבְמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' בְּאַתָּד שְׁבִטֶיךָ שֶׁם תַּעֲלֶה עֲלֵיךָ וְשֶׁם תַּעֲשֶׂה לְךָ אֲשֶׁר אֲנִי מַצְוֶה' (דברים פרק יב פסוק יד) ! אלא מה הן גמילות חסדים שהיה מתעסק בהן? הֲיֵה מְתַקֵּן אֶת הַכֶּלֶה וּמְשַׁמְּחָה וּמְלַמֵּה אֶת הַמֵּת וְנוֹתֵן פְּרוּטָה לְעֵנִי וּמְתַפְּלֵל שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם וּתְפִלָּתוֹ מְתַקְּבֶלֶת בְּרָצוֹן ! שנאמר: 'וְדִנְיָאֵל כְּדִי יִדַּע דִּירָשִׁים כְּתָבָא עַל לְבִיָּתָהּ וְכוּן פְּתִיחָא לָהּ בְּעִלְיָתָהּ נִגְדִי רִשְׁלָם וְזִמְנִין תִּלְתֵּהּ בְּיוֹמָא הוּא! בְּרַךְ עַל-בְּרָלוּהִי וּמַצָּא וּמוֹדָא קֳדָם אֱלֹהֵהּ כְּלִקְבָּל דִּיהוּנָא עֲבָד מִן-קֳדָמָת דָּנָה: (דניאל פרק ו פסוק יא).

550 ברקע המחלוקת על משקל הלשונות יש את ההבדל המהותי בשימושן וייעודן: השעיר המשתלח נועד לכפר ואילו לשון הזהורית שהושלכה אל אפר הפרה וההזאה מאפר הפרה האדומה נועדו 'רק' לטהר - ולא לכפר.

משמעותית - אך כולן במעלת "אִשָּׁה רִיחַ נִיחָח'. למשנה זו יש נוסח אחר במסכת מנחות, סוף פרק י - 'הרי עלי עשרון', בדף קי עמוד א, שם לשון המשנה הוא: '...לומר לך: אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים' ולא '...דַּעְתוֹ לְשָׁמַיִם'. הגמרא על משנה זו אומרת: '...לא לרצוני אתם זובחים אלא לרצונכם אתם זובחים, שנאמר: לרצונכם תזבחהו. דבר אחר: לרצונכם תזבחהו – לרצונכם [כמאמר הפסוק (ויקרא פרק יט פסוק ה) וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לִיקְנֹק לְרִצְוֹנְכֶם תִּזְבְּחֶהוּ] זבחו, לדעתכם זבחו; כדבעא מיניה שמואל מרב הונא: מנין למתעסק [השוחט את הקדשים ולא נתכוין לשחיטה אלא כמתעסק, הרי אלו פסולין עד שיתכוין לשחיטה רמב"ם הלכות פסולי המוקדשין פרק א הלכה ג]] בקדשים שהוא פסול? שנאמר: ושחט את בן הבקר, שתהא שחיטה לשם בן בקר; אמר לו: זו בדינו הוא, לעכב מנין? ת"ל: לרצונכם תזבחהו, לדעתכם זבחו'. גם אצל הנביאים אנו מוצאים שיחד עם הבאת הקרבן צריך גם את עבודת הלב, את התשובה, את החרטה ואת הקבלה לעתיד. שמואל הנביא אומר לשאול: 'וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲחִפֵּץ לָהּ בְּעֹלוֹת וּזְבָחִים כְּשֹׁמֵעַ בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שָׁמַעַל מִזֶּבַח טוֹב לְהַקְשִׁיב מִתְּלַב אֵילִים' (שמואל א' פרק טו פסוק כב). ישעיהו אומר: 'לְמָה-לִּי רֹב-זְבָחִיכֶם יֹאמַר יְהוָה שְׁבַעְתִּי עֹלוֹת אֵילִים וְחִלֵּב מְרִיאִים וְדָם פְּרִים וּכְבָשִׁים וְעִתּוֹדִים לֹא חֲפָצְתִּי: (פרק א פסוק יא). הושע אומר: 'כִּי תִסַּד חֲפְצָתִי וְלֹא-זָבַח וְדָעַת אֱלֹהִים מַעֲלוֹת' (פרק ו פסוק ו). בתהילים נאמר: 'כִּי אֶל-תַּחֲפֹץ זָבַח וְאֶתְנֶה עֹלָה לֹא תִרְצֶה: זְבָחִי אֱלֹהִים רִיחַ נִשְׁבָּרָה לֹב-נִשְׁבָּר וְנִדְכָּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה'

נִכַּח פְּנֵי אֱהֵל-מוֹעֵד מִדְּמָה שֶׁבַע
פְּעָמִים:.

בפסוק ג' לומדים:

1. וַיִּנְתְּנֶם אֱתָהּ אֶל-אֱלֹעָזָר הַכֹּהֵן -
אֱתָהּ - מלמד שהנתינה היא לאלעזר
ולא לדורות הבאים אחריו.
2. וְהוֹצִיא אֱתָהּ אֶל-מִחוּץ לַמִּחָנֶה -
אֱתָהּ - ולא פרה נוספת איתה.
3. וְשָׁחַט אֶתָּה - אֱתָהּ - שלא ישחט
פרה נוספת עמה
4. לְפָנָיו - לדעת רב: שלא יסיח את
דעתו, לדעת שמואל: זר שוחט
כשאלעזר משגיח.

בפסוק ד' לומדים:

5. וְלָקַח אֱלֹעָזָר הַכֹּהֵן מִדְּמָה בְּאֶצְבָּעוֹ
וְהָזָה אֶל-נִכַּח פְּנֵי אֱהֵל-מוֹעֵד מִדְּמָה
שֶׁבַע פְּעָמִים:
- א. לדעת שמואל, איזכור אלעזר
פעם נוספת כאן, בא ללמד שעבודת
קבלת הדם והזאתו חוזרת לאלעזר
אחר ששחטת הפרה האדומה
הוצאה מחובתו ככהן בפסוק
הקודם.
- ב. לדעת רב, האוסר את שחיתת
הפרה האדומה בזר, איזכור אלעזר
פעם נוספת כאן, בא ללמד שגם כהן
הדיוט כשר להזות.

המשתלח ולא בפרה אדומה, אמרו
שמותו של הצדיק 'רביא בר קיסי
מכפר כשעיר המשתלח'⁵⁵¹.

פרו של הכהן הגדול קדוש בקדושת

מזבח⁵⁵² ואילו קדושת הפרה אדומה
היא 'קדושת דמים' בלבד - כקדושת
חפץ שנתרם למקדש⁵⁵³.

דף מב עמוד ב

'משמע מוציא מיד משמע' - היא
שיטת לימוד משני פסוקים: כאשר
פסוק מלמד כמה דינים על עבודה
אחת (=משמע) ואחריו יש פסוק
שממנו משתמע שדין הנמצא בפסוק
הראשון לא יכול לחול עליו (=מוציא
מיד משמע).

הלימוד של 'משמע מוציא מיד

משמע' נלמד באריכות מדברי עולא,
וכך הוא עיקר הלימוד:

שני הפסוקים⁵⁵⁴ הם בספר במדבר פרק
יט פסוקים ג ו-ד: [ג] וַיִּנְתְּנֶם אֱתָהּ אֶל-
אֱלֹעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֱתָהּ אֶל-מִחוּץ
לַמִּחָנֶה וְשָׁחַט אֶתָּה לְפָנָיו: [ד] וְלָקַח
אֱלֹעָזָר הַכֹּהֵן מִדְּמָה בְּאֶצְבָּעוֹ וְהָזָה אֶל-

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

האדומה אינה נעשית כדי לכפר על
חטאים אלא כדי לטהר. ועוד: היא לא
נשחטה במקדש אלא נשחטה על הר
הזיתים והכהן היה מזה מדמה שבע
פעמים מול פתח ההיכל ואחר כך היה
שורפה. מאפר הפרה האדומה שעורבבו
במי-מעייין ('מים חיים') עשו את 'מי
החטאת' להזאה על טמאי מתים לטהרם.
הפרה האדומה לא באה לכפר על חטאים.
⁵⁵⁴ ראה פסקה קודמת.

⁵⁵¹ מיתת צדיקים מכפרת כמו השעיר
המשתלח.

⁵⁵² הקרבנות, הנסכים, המנחות וכל הנעבד
למזבח קדוש ב'קדושת מזבח' שהיא
קדושה גבוהה יותר מ'קדושת דמים'.
'קדושת דמים' חלה על כל הקדשה
שאינה למזבח אלא המיועדת לתחזוקת
בית המקדש, ולכן היא נקראת גם קדושת
'בדק הבית'.

⁵⁵³ הפרה האדומה נחשבת כממונו של
ההקדש ואינה נחשבת קרבן ציבור. הפרה

ושריפתה, בזמן מילוי המים ובשאר המלאכות הנעשות בגופה של הפרה האדומה - ואם העושה את הפרה הסיח את דעתו - נפסלה עשייתו.

היסח הדעת בזמן השלכת עץ הארז,
האזוב ושני התולעת לתוך שריפת הפרה - אינה פוסלת.

כל עבודה המצריכה שרק כהן יעשה אותה מחייבת את הכהן להיות לבוש בבגדי כהונה⁵⁵⁷.

על הנחת אפר הפרה האדומה מחוץ למחנה נאמר: 'וְאָסַף אִישׁ טְהוֹר אֶת אֶפְרַיִם הַפָּרָה וְהָנִיחַ מִחוּץ לַמִּחָנֶה בְּמָקוֹם טְהוֹר...'⁵⁵⁸, ולמדים מפסוק זה שהנחה צריכה להיות על ידי בר-דעת היודע להבחין בין מקום טהור למקום טמא, וכן למדים שהנחה כשרה גם באישה וגם בזר.

פסוק ד' מוציא מיד פסוק ג' - גם לדעת רב וגם לדעת שמואל:

א. בפסוק ג', לרב השחיטה כשרה דווקא באלעזר, ולשמואל השחיטה כשרה גם בזר.
ב. בפסוק ד', לרב עבודות של קבלה והזאה כשרות גם בשאר כהנים, ולשמואל עבודות של קבלה והזאה צריכות בסגן דווקא - הוא אלעזר.

על פרה אדומה נאמר 'וְהוֹצִיא אֹתָהּ

אֶל-מִחוּץ לַמִּחָנֶה'⁵⁵⁵ ולמדים מהמילה אֹתָהּ שיוציא את הפרה לבדה, שאין להוביל פרה אחרת לפני פרה אדומה המתעקשת שלא לצאת.

דף מג עמוד א

על פרה אדומה נאמר 'וְשָׁחֲטָהּ אֹתָהּ...'

- להורות שישחט רק אֹתָהּ ושלא ישחט עוד אחת אחרת עמה.

עד להזאה, אסור להסיח את הדעת

⁵⁵⁶: בכל זמן שחיטת פרה אדומה

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

גם בדף מב עמוד א.
⁵⁵⁷ בפסוק: 'וְכָלֹס בְּגָדָיו הִלְחֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַתֵּר יָבֹא אֶל-הַמִּחָנֶה וְטָמֵא הִלְחֵן עַד-הָעֶרֶב' מופיעה פעמיים המילה הִלְחֵן, הפעם הראשונה מלמדת שעל הכהן להיות לבוש ככהן כשהוא מתעסק בפרה האדומה והפעם השנייה באה ללמד שגם בדורות הבאים על הכהן להיות לבוש בגדי כהונה כשהוא מתעסק בפרה האדומה. הכהן העושה את הפרה האדומה לובש ארבעה בגדים של כהן הדיוט אף אם הוא כהן גדול (ראה רמב"ם הלכות פרה אדומה פרק א הלכה יב).
⁵⁵⁸ במדבר פרק יט פסוק ט.

⁵⁵⁵ 'וְנִתְּתָם אֹתָהּ אֶל-אֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל-מִחוּץ לַמִּחָנֶה וְשָׁחֲטָהּ אֹתָהּ לִפְנֵי' (במדבר פרק יט פסוק ג).

⁵⁵⁶ בעניין היסח הדעת הרמב"ם אומר בהלכות פרה אדומה פרק ד הלכה יז: '...ומניין שהמלאכה פוסלת בה שנאמר ושחט אותה מפי השמועה למדו שלא בא הכתוב אלא ללמד שאם נתעסק בדבר אחר בשעת שחיטתה פסלה ונאמר (במדבר פרשת חוקת פרק יט פסוק ה): וְשָׂרָף אֶת-הַפָּרָה לְעֵינָיו - שיהיו עיניו בה, ללמד שהמלאכה פוסלת בה משעת שחיטה עד שִׁתְּעַשֶּׂה אפר, וכל העוסק בשריפתה ועשה מלאכה אחרת פסלה עד שתעשה אפר'. עניין היסח הדעת מובא

דף מג עמוד ב

לֹא מִסְקִי מִינָה אֵלָא כִּמְאִי דְּמִסְקִי
תַּעֲלָא מִבֵּי כְּרָבָא ' – זהו פתגם
 שנאמר על ידי רבי אסי כדי לתאר
 בצורה ציורית ומכובדת את לימודם
 של רבי יוחנן וריש לקיש את פרשת
 פרה אדומה, וכוונתו לומר: כל מה
 שהעלו בלימודם רבי יוחנן וריש
 לקיש, הוא כמו האבק שמעלה השועל
 ברגליו כשהוא הולך בשדה חרוש –
 דהיינו: שלא חידשו דבר מלימודם
 זה.⁵⁵⁹

הכהן הגדול בָּא אֶצֶל פְּרוֹ⁵⁶⁰ בפעם
 שְׁנִיָּה, וְסוּמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו וּמִתְנַדֶּה.
 גם בוידוי השני סומך הכהן הגדול
 בשתי ידיו על פרו ומתנודה בשם
 המפורש על עוונותיו ועל עוונות ביתו
 ואחיו הכהנים – ומיד אחר וידוי זה,
 ובמקום זה, שחט הכהן הגדול את
 הפר.⁵⁶¹

בוידוי הראשון, הכהן הגדול לא
הזכיר את אחיו הכהנים משום שלא
 ראוי לעשות זאת כשהוא עדיין נושא
 עוונות, לכן הוא עושה זאת עתה
 כשהוא זכאי.⁵⁶²

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

ומשמע ממילא' (הוסבר לעיל בדף מג
 עמוד א).
 560 הפר נישאר במקומו בין האולם למזבח
 - מקום הסמיכה והוידוי הראשון. ראה דף
 לה עמוד ב.
 561 'ובמקום שסומכין שוחטין, תכף
 לסמיכה שחיטה' (מנחות דף צג עמוד ב).
 562 'יְכַד הִזָּה אוֹמֵר, אֲנִי הֵשֵׁם, עוֹיְתִי פִשְׁעִי
 חֲטָאִי לִפְנֵיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אֶהֱרֹן עִם
 קְדוֹשֵׁיךָ. אֲנִי הֵשֵׁם, כִּפָּר נָא לְעוֹנוֹת
 וּלְפִשְׁעִים וּלְחַטָּאִים, שְׁעוֹיְתִי וּשְׁפִשְׁעִי
 וּשְׁחַטָּאִי לִפְנֵיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אֶהֱרֹן עִם
 קְדוֹשֶׁךָ, כִּכְתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ כִּי
 בַּיּוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר עֲלֵיכֶם לְטָהָר אֶתְכֶם מִכָּל
 חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תְּטַהֲרוּ'. וְהֵן עוֹנִין
 אֶחָדֵיהֶם לְבִרְוֹךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם
 וָעֶד'.

559 אין במשל הציורי שום ביקורת חלילה
 של רבי אסי על רבי יוחנן וריש לקיש:
 מעבר לכך שרבי אסי היה תלמידו
 המובהק של רבי יוחנן בארץ ישראל
 (ראה מסכת חגיגה דף יג עמוד א), הרי
 שרבי יוחנן היה גדול האמוראים בדור
 השני לאמוראים – של ישראל ובבל גם
 יחד – וכולם היו כפופים לו, וכן ראה להלן
 בדף פב עמוד ב שנאמר עליו: 'בטרם
 אצורך בבטן ידעתך'. רבי יוחנן חי
 למעלה ממאה שנה מהן כששים שנה היה
 ראש הישיבה בטבריה לאחר שכהן כראש
 הישיבה בציפורי. רבי יוחנן ערך את
 התלמוד הירושלמי. לכן ברור שדברי אסי
 היו במטרה אחת: ללמד שאפילו גדולי
 תורה כמו רבי יוחנן וריש לקיש, כשלמדו
 את פרשת פרה אדומה לא הצליחו לחדש
 בה דבר ולבסוף דרשו אותה כמו שדרש
 אותה עולא (שאף הוא תלמידו של רבי
 יוחנן), היינו 'משמע מוציא מיד משמע

משנה:

שחטו וקבל במזרק⁵⁶³ את דמו, ונתנו - למי שהוא ממרס⁵⁶⁴ בו, על הרבד⁵⁶⁵ הרביעי שבהיכל⁵⁶⁶ כדי שלא יקרש.

נטל מחתה ועלה לראש המזבח, ופנה גחלים אילף ואילף, וחותרה מן המעלות הפנימיות, וירד והניחה על הרבד הרביעי שבפזרה⁵⁶⁷. בכל יום היה חותרה בשל כסף ומערה בתוך של זהב, והיום חותרה בשל זהב ובה היה מכניס. בכל יום חותרה בשל ארבעת קבין⁵⁶⁸ ומערה בתוך של שלשת קבין, והיום חותרה בשל שלשת קבין, ובה היה מכניס.

רבי יוסי אומר, בכל יום חותרה בשל סאה ומערה בתוך של שלשת קבין, והיום חותרה בשל שלשת קבין, ובה היה מכניס.

בכל יום היתה כבדה, והיום קלה⁵⁶⁹. בכל יום היתה ידה קצרה, והיום ארפה.

בכל יום היה זהבה ירוק, והיום אדם, דברי רבי מנחם. בכל יום מקריב פֶּרֶס בשחרית ופרס בין הערבים, והיום מוסיף מלא חפניו. בכל יום היתה דקה, והיום דקה מן הדקה: בכל יום כהנים עולים במזרחו של פֶּבֶשׁ ויורדין במערבו, והיום כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע⁵⁷⁰. רבי יהודה אומר, לעולם כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע. בכל יום כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הכיור, והיום מן הקיתון של זהב⁵⁷¹.

רבי יהודה אומר, לעולם כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הקיתון של זהב: בכל יום היו שם ארבע מערכות, והיום חמש, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר, בכל יום שלש, והיום ארבע. רבי יהודה אומר, בכל יום שתים, והיום שלש.

נפך-אסתר

שהוזכר לעיל אלא שכאן הוא נקרא הרבד הרביעי שבפזרה.

568 קב היא יחידת נפח השווה בימינו בערך ל-1.3 ליטר, לכן ארבעה קבין הוא נפח של כ-5.2 ליטרים (יש דעות אחרות למידות ולשיעורים).

569 כדי לא לייגע את הכהן הגדול העושה את כל עבודות יום הכיפורים לבדו.

570 כדי לתת הדר לכהן הגדול.

571 קיתון הוא כד, כלי גדול להחזקת נוזלים. בדף מה עמוד א הגמרא תסביר שקידוש ידיו ורגליו של הכהן הגדול מקיתון של זהב נעשה 'משום כבודו של כהן גדול'.

563 מזרק הוא כלי קיבול לתוכו קיבלו את דם הקרבן. למזרק היה בסיס צר שלא איפשר את הנחתו על הקרקע כדי שהדם שבו לא יקרש.

564 ממרס = מנדנד, מטלטל קלות את המזרק.

565 הרצפה הייתה עשויה מלוחות של אבני שיש המונחות זו על גבי זו באופן שנוצרו מדרגות. כל מדרגה כזו קרויה רובד.

566 הגמרא מבהירה שאומנם כתוב במשנה שהממרס עמד על הרבד הרביעי שבהיכל אך כוונתה לרובד הרביעי מחוץ להיכל - וזהו הרובד הרביעי של האולם.

567 זהו אותו הרובד הרביעי של האולם

דף מד עמוד א

לאחר שהכהן הגדול שחט את הפר ברוב שני סימנים, הוא קיבל את הדם לתוך המזרק והעבירו לאחד מהכהנים שעמד על הרובד הרביעי של האולם⁵⁷² - כדי שימרס את הדם על מנת שלא יקרש.

לומדים שכפרתו של הכהן הגדול היא הראשונה⁵⁷³, אחר כך כפרת ביתו ואחיו הכהנים⁵⁷⁴ ורק לבסוף כפרת כל קהל ישראל⁵⁷⁵.

הקטרת הקטורת מכפרת על כל העם

כולו, כולל הכהנים שנאמר: 'וַיִּקַּח אֹהֶל כַּאֲשֶׁר | דָּבַר מֹשֶׁה וַיֵּרָץ אֶל-תּוֹךְ הַקֹּהֶל וְהָיָה הַתֵּל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת-הַקְטֹרֶת וַיִּכְפֹּר עַל-הָעָם'⁵⁷⁶ (במדבר פרק יז פסוק ו).

בכל יום הקטירו את הקטורת בהיכל ואז כולם היו חייבים לפרוש גם מההיכל וגם מבין האולם ולמזבח - עד צאתו של הכהן המקטיר מן ההיכל.

ביום הכיפורים הקטרת הקטורת הייתה בקדש הקדשים על ידי הכהן הגדול ואז פָּרְשׁוּ כולם רק מההיכל שנאמר: 'וְכָל-אִדָּם לֹא-יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד'⁵⁷⁷ בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

בשריפת מאתיים וחמישים מאנשיו מקריבי הקטורת, וכך נאמר בתורה: 'וַיֵּלְנוּ כָל-עַדְת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִמִּחְזֹת עַל-מֹשֶׁה וְעַל-אֹהֶל לֵאמֹר אַתָּם הַמֵּתִים אֶת-עַם ה': וַיְהִי בַּהֲקֵל הָעֵדָה עַל-מֹשֶׁה וְעַל-אֹהֶל וַיִּפְּנוּ אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה כִסֵּהוּ הָעָן וַיֵּרָא כְבוֹד ה': וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאֹהֶל אֶל-פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד: וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: הֲלָמוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאָכְלָה אֹתָם כָּרָע וַיִּפְּלוּ עַל-פְּנֵיהֶם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-אֹהֶל קַח אֶת-הַמִּחְתָּה וְתֵן-עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים קְטֹרֶת וְהוֹלֵךְ מִהֶרָה אֶל-הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם כִּי-יֵצֵא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי ה' הַתֵּל הַנֶּגֶף: וַיִּקַּח אֹהֶל כַּאֲשֶׁר | דָּבַר מֹשֶׁה וַיֵּרָץ אֶל-תּוֹךְ הַקֹּהֶל וְהָיָה הַתֵּל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת-הַקְטֹרֶת וַיִּכְפֹּר עַל-הָעָם: וַיַּעֲמֵד בֵּין-הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתַּעֲצֵר הַמִּגְפָּה: וַיְהִי הַמֵּתִים בְּמִגְפָּה אֲרֻבָּעָה עָשָׂר אֲלָף וּשְׁבַע מֵאוֹת מִלִּבְד הַמֵּתִים עַל-דְּבַר-קִרְחָ: וַיֵּשֶׁב אֹהֶל כַּאֲשֶׁר | מֹשֶׁה אֶל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמִּגְפָּה נִעְצְרָה: (במדבר פרק יז פסוקים ו-טו).

⁵⁷⁷ קדושת ההיכל במקדש היא כקדושת

⁵⁷² פרט לכהן הגדול אסור לכל אדם לעמוד בהיכל בשעה שהכהן הגדול נכנס לקדש הקדשים להקטיר את הקטורת, שנאמר: 'וְכָל-אִדָּם לֹא-יִהְיֶה | בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד-צֵאתוֹ וְכַפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וּבְעֵד כָּל-קֶהֱל יִשְׂרָאֵל' (ההיכל במקדש - כאוהל מועד במשכן) - ונראה לכאורה שאין זה מתיישב עם המשנה שאומרת: 'וְנִתְּנוּ לָמִי שֶׁהוּא מְמַרֵס בּוֹ עַל הַרְבֵּד הָרְבִיעִי שֶׁבְּהִיכָל' ומשמע, לכאורה, שהממרס עומד בהיכל! לכן הגמרא מבהירה שאומנם כתוב במשנה שהממרס עמד על הַרְבֵּד הָרְבִיעִי שֶׁבְּהִיכָל אך כוונתה לרובד הרביעי מחוץ להיכל - וזהו הרובד הרביעי של האולם.

⁵⁷³ בוידיו הראשון על הפר

⁵⁷⁴ בוידיו השני על הפר

⁵⁷⁵ בוידיו על השעיר המשתלח.

⁵⁷⁶ הפסוק מספר על אהרן אשר רץ לתוך הקהל עם מחתה ובה קטורת שניתנה על גחלי אש שנלקחו מן המזבח כדי לעצור את המגפה שה' הביא על ישראל. המגפה בעם החלה בגלל האשמת העם את משה ואהרן במוותם של קורח וכל עדתו וכן

ד. ידית המחתה הייתה ארוכה מבכל יום - כך שהכהן הגדול יכול היה להחזיקה מתחת הזרוע.

בְּכָל יוֹם הִשְׁתַּמְשׁוּ בַּמַּחְתָּה שֶׁצִּבַּע זָהָבָה - יָרוֹק⁵⁸², וביום הכיפורים הייתה המחתה עשויה זָהָב פְּרוּוֹיִים- היקר והמשוּבַח מִבֵּין כָּל סוּגֵי הַזָּהָב - וצִבְעוּ אֶדָם כְּדָם הַפְּרִים.

אִגַּב אִיזְכוֹר צִבַּע זָהָב הַמַּחְתָּה אומר רב חסדא שיש שבעה מיני זהב:

א. זהב⁵⁸³

ב. זהב טוב⁵⁸⁴

ג. זהב אופיר⁵⁸⁵

בְּקֹדֶשׁ עַד-צֹאתוֹ וְכִפָּר בְּעֶדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וּבְעֵד כָּל-קֶהֱל יִשְׂרָאֵל⁵⁷⁸, לכן דרשו בגמרא: 'בוא דבר שבחשאי' - הוא הקטרת הקטורת, 'ויכפר על מעשה חשאי' - הוא לשון הרע⁵⁷⁹.

דף מד עמוד ב

ביום הכיפורים הקלו על הכהן הגדול בכמה אופנים:

- א. הוא חָתָה⁵⁸⁰ רק במחתה של זהב שאיתה גם נכנס להיכל⁵⁸¹.
- ב. גודלה של המחתה היה שלושה קבים ולא ארבעה כבכל יום.
- ג. דופן המחתה הייתה דקה ולכן קלה.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

דברי הירושלמי ומביאם כאילו שהם נאמרו על ה'זהב הטוב' כשבעצם הירושלמי אמרם על ה'זהב טהור', וזה לשון התוספות כאן: 'זהב טוב - מפרש בירושלמי כשצורפים אותו אינו נחסר כלום' - אך כפי שהערתי אין זה פירוש הירושלמי ל'זהב טוב'!

ג. לשון הירושלמי על ה'זהב הטוב' יא: 'זהב טוב כמשמעו [בראשית ב יב] וְזָהָב הָאֲרָץ הָהוּא טוֹב אמר רבי יצחק טיבוי דו בביייתה טיבו דו בלווייתה (תרגום: טוב לו לאדם שיש לו זהב בביתו וטוב לו לאדם שיש לו זהב כשהוא הולך בדרכים).

ונלענ"ד, שאולי אפשר ליישב את הסיבה לכך שגרסת התוספות לא נראית לכאורה כלשון הירושלמי בכך שלפני התוספות עמד נוסח ירושלמי אחר מזה שלפנינו, או שהמעתיקים החליפו בין 'טוב' ל'טהור'.

585 על שם הזהב שבא מארץ אופיר: דברי הימים ב פרק ט פסוק י: וְגַם-עֲבָדֵי חִירָם חִירָם וְעֲבָדֵי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר־הָבִיאוּ זָהָב

אוהל מועד במדבר. אסור לכל אדם להימצא בין האולם ולמזבח בשעת ההקטרה וכל שכן לא בהיכל - רק הכהן הגדול היה שם לבדו בשעת ההקטרה.

578 ויקרא פרק טז פסוק יז.

579 דרך בני האדם לדבר לשון הרע בחשאי. גם בני ישראל דברו לשון הרע במשה ואהרן לאחר מות קורח ועדתו בנוסף למה שאמרו: '... אַתֶּם הִמַּתֶּם אֶת-עַם ה'.'

580 גָּרַף את הגחלים.

581 בְּכָל יוֹם הַכֹּהֵן שֹׁזֵכָה בַּמַּחְתָּה הָיָה חוֹתֶה את הגחלים במחתת כֶּסֶף וּמַעֲרָה אוֹתָם לַתּוֹף מַחְתָּה שֶׁל זָהָב.

582 'ירוק' הוא הצהוב שבימינו. כך בנושאים שונים בש"ס בהם מוזכר הצבע הירוק.

583 הזהב הפשוט ביותר.

584 לענ"ד צריך עיון מדוע התוספות במקום מביא מהתלמוד הירושלמי (מסכת יומא פרק ד הלכה ד) את הפירוש של 'זהב טהור' כפירוש של 'זהב טוב' המוזכר כאן: א. לשון הירושלמי על הזהב הטהור היא: 'זהב טהור - שמכניסין אותו לָאוֹר ואינו חסר כלום'.

ב. אך התוספות כאן לכאורה את

בקדש הקדשים.

חלק מפעילויות העבודה שהיו ביום-יוםנעשו באופן שונה ביום הכיפורים -
לכבוד היום ולכבוד הכהן הגדול:א. **בְּכָל יוֹם כֹּהֲנִים עוֹלִים בְּמִזְבֵּחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ**
וְיֹרְדִין בְּמַעֲרְבוֹ, וְהַיּוֹם כֶּהֵן גָּדוֹל עוֹלָה
בְּאֻמָּצֵעַ וְיֹרֵד בְּאֻמָּצֵעַ.⁵⁹⁰ב. **בְּכָל יוֹם כֶּהֵן גָּדוֹל מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִן**
הַכִּיּוֹר נְחוּשֶׁת כְּשֶׁאֵר הַכֹּהֲנִים, וְהַיּוֹם
'מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל כֶּהֵן גָּדוֹל' נַעֲשֶׂה קִידוּשׁ
יָדָיו וְרַגְלָיו מִן הַקִּיטוֹן שֶׁל זָהָב.⁵⁹¹**'הַצִּתָּת אֱלִיתָא'** היא מלאכת הצתת אש
המערכה הגדולה⁵⁹² שנעשתה בכל בוקר
באמצעות זרדים דקים⁵⁹³ אותם הבעירוד. זהב מופז⁵⁸⁶ה. זהב שחוט⁵⁸⁷ו. זהב סגור⁵⁸⁸ז. זהב פרויים⁵⁸⁹לדעת רב אשי בכל אחד מחמשת מיני
הזהב האחרונים המוזכרים בדעת רב
חסדא יש 'זהב' ו'זהב טוב' – ולכן לפי רב
אשי יש רק חמישה מיני זהב.

דף מה עמוד א

בכל ימות השנה הקטורת הייתה
נכתשת דק, אך בערב יום הכיפורים
כתשו אותה שוב עד שהייתה 'דקה מן
הדקה' כדי להקטירה ביום הכיפורים

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

משוּבַח - יקר וטהור ביותר. דברי הימים
ב פרק ג פסוק ו: וַיֵּצֵא אֶת־הַבִּית אֲבָן יְקָרָה
לְתִפְאֶרֶת וְזָהָב זָהָב פְּרָזִים:
590 רש"י: 'משום כבודו [של הכהן הגדול].
להראות חשיבותו שהוא כבן בית ומקיף
[את המזבח] לצורך ושללא לצורך'. רמב"ם:
'בכל יום הכהנים עולים במזרחו של כבש
ויורדין במערבו והיום עולים באמצע
ויורדין באמצע לפני כהן גדול כדי להִדְרֹר'
(רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק
ב הלכה ה).591 קיתון הוא כד, כלי גדול להחזקת נוזלים.
592 'מערכה' היא מכלול האש הבושרת בעצי
המזבח. בדף זה רש"י מפרש שהצתת
האליתא נועדה להצית את אש המערכה
הגדולה, ובדף כד עמוד ב הוא כולל
בהצתת האליתא את שאר מערכות
האש: 'הצתת אליתא - הצתת קיסמים
דקים, אם הוצרך להצית על המזבח
באחת מן המערכות, כגון שקרבה מערכה
לכלות, שנשרפה כל המדורה'.

593 רש"י מפרש: 'אליתא - קיסמים דקים',

מאופיר הביאו עצי אלגומים וְאֲבָן יְקָרָה:
וכן: 'וְהוֹשָׁפֵט עֵשָׂה אֲנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ לְלִכְתּ
אוֹפִירָה לְזָהָב וְלֹא הָלַךְ כִּי-נִשְׁכְּרוּ אֲנִיּוֹת
בְּעֶצֶינָן גִּבְר' (מלכים א' פרק כב פסוק
מט).586 'שדומה לפז'. ירמיהו פרק י פסוק ט:
כֶּסֶף מְרֻקָע מִתַּרְשִׁישׁ יוֹבֵא וְזָהָב מְאוּפָז
מַעֲשֶׂה חֶרֶשׁ וַיְדִי צוּרָף תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
לְבוּשֶׁם מַעֲשֶׂה חֲכָמִים כָּלָם:587 'שנטווה כחוט'. גם: זהב מרוקע, זהב
מרודד. מלכים א' פרק י פסוק טז: וַיַּעַשׂ
הַמֶּלֶךְ שְׁלֵמָה מֵאֲתִים צִנֵּה זָהָב שְׁחוּט שֶׁשׁ
מֵאוֹת זָהָב יַעֲלֶה עַל־הַצִּנֵּה הָאֶחָת:588 על פי הגמרא במקום: 'זהב סגור - בשעה
שנפתח [המסחר בזהב זה] כל החנויות
[המוכרות זהב אחר] -נסגרות'. רש"י על
הפסוק במלכים א' פרק ו פסוק כ: 'וְלִפְנֵי
הַדְּבִיר עֲשָׂרִים אֲמָה אֶרֶץ וְעֲשָׂרִים אֲמָה
לְחֵב וְעֲשָׂרִים אֲמָה קוֹמָתוֹ וַיִּצְפְּהוּ זָהָב
סָגוֹר וַיֵּצֵא מִזִּבְחַן אֶרֶץ, אומר: 'ויונתן
תרגם: דהב טב, רוצה לומר: מי שיש לו
ממנו, סוגרו לעצמו'.

589 או: זָהָב פְּרוּזִים, כינוי לזהב ממין

שלושה תנאים נחלקו במשנה מה היה מספר המערכות על המזבח החיצון ביום הכיפורים ומה מספר המערכות שהיו בכל ימות השנה:

על המערכה שהייתה על המזבח⁵⁹⁴ - כדי להעלותם אחר כך למזבח⁵⁹⁵.

מספר המערכות על המזבח החיצון בכל ימות השנה	מספר המערכות על המזבח החיצון ביום הכיפורים	
ארבע	חמש	רבי מאיר
שלוש	ארבע	רבי יוסי
שתיים	שלוש	רבי יהודה

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

משל גפן ושל זית, אבל באלו היו רגילין: במרביות של תאנה, של אגוז, ושל עץ שמן.

594 'בראשו של המזבח' - ולא במקום אחר! 595 שנאמר: 'וְנִתְּנוּ בְּגֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל-הַמִּזְבֵּחַ וְעִרְכוּ עֲצִים עַל-הָאֵשׁ' (ויקרא פרק א פסוק ז).

וכן דעת המאירי בבית הבחירה למאירי 'כשהיה הכהן מסדר את המערכה הגדולה היה דרכו להביא קסמין דקים להצית בהן את האור להתאחז מהם עצי המערכה בנקל, והצתה זו היא נקראת הצתת אלואתא...'. מובא במסכת תמיד דף כט עמוד א: 'כל העצים כשרין למערכה, חוץ

דף מה עמוד ב

את הגחלים להקטרת הקטורת ביום הכיפורים בקדש הקדשים, לקחו ממערכה שנוספה לצורך זה על המזבח החיצון. בטבלה הבאה אפשר לראות את התפלגות דעת התנאים איזה מערכות אש היו על המזבח:

התפלגות דעת התנאים איזה מערכות אש היו על המזבח

מערכה שנוספה ליום הכיפורים	מערכה גדולה ⁵⁹⁶	מערכה שנייה של קטורת ⁵⁹⁷	מערכה לקיום האש ⁵⁹⁸	מערכה לשריפת חלבים ואיברים שלא נשרפו בלילה
חמש מערכות				
רבי מאיר				
רבי יוסי				
רבי יהודה				

כל הגחלים בצד המערבי כשרים לקטורת.

‘מאן האי דלא חייש לקמחיה’ – פתגם:
מי הוא זה שאינו חושש לטחון פסולת וקמח יחד? ופירושו: מי הוא זה שלא מדייק בדבריו?⁶⁰⁰ את הפתגם אמר רבא על בר קפרא שאמר דברים, שלדעתו הם חידוש, אך לדעת רבא אין דברי בר קפרא חידוש משום שהם נאמרו במשנה⁶⁰¹.

את הגחלים להקטרת הקטורת ואת האש להדלקת המנורה לקחו בכל יום⁵⁹⁹ מעל המזבח החיצון.

דף מו עמוד א

לכתחילה עדיף לקחת את הגחלים לקטורת מהצד המערבי של המזבח ומחלקו הפונה לפתח ההיכל. בדיעבד,

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

600 ראה שימוש דומה בפתגם בפסחים דף פד עמוד א, סוכה דף נד עמוד א, יבמות דף מב עמוד א.
601 בר קפרא אמר שלדעת רבי מאיר במשנה, הן בשבת והן ביום הכיפורים, מבעירים מערכה מיוחדת להקטיר עליה את הקרבנות שנשארו מאתמול (שהוא יום חול), בעוד שהמשנה אמרה זאת כבר: ‘בכל יום היו שם ארבע מערכות’ – ולכן אין חידוש בדברי בר קפרא משום ש’בכל יום’ – שבדברי רבי מאיר – כולל

596 עליה הקטירו את החלבים והאיברים.
597 ממנה לוקחים גחלים לשם הקטרת הקטורת במזבח הזהב אשר בהיכל.
598 נועדה לספק אש כאשר דעכה האש במערכה הגדולה.
599 ראינו, בדף לט עמוד א, שאחד הנסים שהיה במקדש, עד מותו של שמעון הצדיק, היה שגר המערבי לא כבה וממנו הדליקו את שאר נרות המנורה. לכן המדובר כאן הוא שלוקחים את הגחלים מעל המזבח החיצון בתקופה שבה לא אירע נס זה.

אין נענשין אם גחלת כבתה כשחיתוי הגחלים נעשה לצורך הקטרת הקטורת או להדלקת המנורה - אף אם הגחלת כבתה על המזבח, משום שהיא נלקחה למצווה אחרת ומרגע הילקחה לצורך מצווה אינה נחשבת יותר 'אש המזבח'.

דף מו עמוד ב

המכבה גחלת אש מעל המזבח⁶⁰² - ואפילו אם הורידה לרצפה ושם כיבה אותה - עובר בלא תעשה וחייב מלקות.

הדרן עלך טרף בקלפי.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

602 המדובר שחיתוי הגחלים נעשה לצורך הקטרת הקטורת או להדלקת המנורה.

את יום השבת ואת יום הכיפורים שמקטירים בהם איברים שנשארו מיום חול.

פרק חמישי

הוציאו לו

דפים מז - סב

דף מז עמוד א

משנה:

הוציאו לו את הכף ואת המחטה, וחפן מלא חפניו ונתן לתוך הכף - הגדול
לפי גדלו והקטן לפי קטנו וכך הייתה מדתה!
נטל את המחטה בימינו ואת הכף בשמאלו.

לאחר שהביאו את הכף והמחטה אל
הכהן הגדול, שהיה בעזרה, הוא חפן מלא
חפניו⁶⁰⁶ קטורת מהמחטה, נתן אותה
לתוך כף הזהב ופנה אל הרובד הרביעי
של העזרה משם לקח ביד ימין את
המחטה - עם הגחלים⁶⁰⁷ - וביד שמאל

ההכנה להקטרת הקטורת על ידי הכהן
הגדול התחילה⁶⁰³ בהבאת כף זהב
ריקה מלשכת הכלים⁶⁰⁴ ומחטה גדושה
קטורת מלשכת בית אבטינס⁶⁰⁵.

נפך-אסתר

הבשמים וכמותם היחסית בקטורת מובא
בברייתא במסכת כריתות דף ו עמוד א. -
ו'פטים הקטורת' מובא לעיל בדף יד עמוד
א. (אבטינס היה ראש משפחת האומנים
עושי הקטורת).

⁶⁰⁶ מלוא חפנים היא הכמות המוכלת בשתי
כפות הידיים כשהן צמודות זו לזו. כך
לשון התורה: 'ולקח מלא-המחטה גחלי-
אש מעל המזבח מלפני יהוה ומלא חפניו
קטרת סמים דקה והביא מבית הפרכת'
(ויקרא פרק טז פסוק יב). מזה שהציווי
בפסוק הוא לדורות, ושגודל כפות הידיים
של הכהנים הגדולים העתידיים לשרת
ודאי שונה מאחד לאחד - למדים שכמות
הקטורת לא הייתה קבועה ולא נעשתה
בכלי מדידה אלא השתנתה לפי גודל
כפות ידיו של הכהן הגדול המשרת
באותה שנה.

וכן אנו מוצאים בתורה: 'ויאמר ה' אל-משה
ואל-אהרן קחו לכם מלא חפניכם פִּיחַ
פֶּבֶשֶׁן וזרקו משה השמימה לעיני פרעה'
(שמות פרק ט פסוק ח).

⁶⁰⁷ אין זו המחטה המלאה קטורת שהובאה

⁶⁰³ הכנות אלה התחילו אחר שהכהן הגדול
התוודה את הוידוי השני, שחט את הפר,
קיבל את דמו לתוך המזרק - אותו נתן
לכהן [הממרס] שיטלטל את הדם במזרק
(על מנת שהדם לא יקרש עד שיחזור
מהקטרת הקטורת ויוכל הכהן הגדול
להזות מדם זה), אחר כך נטל מחטה
וחתה בה גחלים מסמוך למערב המזבח,
ירד מהמזבח והניח את המחטה על
הרובד הרביעי שבעזרה.

⁶⁰⁴ במקדש הייתה לשכה שנקראה 'לשכת-
הכלים' שבה היו כלים. מלשכה זו הוציאו
לכהן הגדול את הכף הריקה (ראה לעיל
דף מג עמוד ב).

⁶⁰⁵ לשכת בית אבטינס הייתה הלשכה בה
רקחו (פֶּטְמוֹ) את אחד עשר הסממנים
המרכיבים את הקטורת ושם גם הכהן
הגדול למד בשבעת ימי הפרשתו כיצד
לחפון את הקטורת. למדנו בדף מג עמוד
ב שבכל ימות השנה הקטורת הייתה
נכתשת דק, אך בערב יום הכיפורים
כתשו אותה שוב עד שהייתה 'דקה מן
הדקה' כדי להקטירה ביום הכיפורים
בקדש הקדשים. תיאור אחד עשר מיני

החזיק את כף הזהב עם הקטורת בתוכה.

יְצִיבָא בִּארְעָא וּגִיורָא בְּשֵׁמִי שְׁמִיא'!?

- כך, בלשון דימוי, הגמרא תמחה על כך שעל הכהן הגדול להוליך ביד שמאל את הקטורת שהקטרתה בקדש הקדשים היא עיקר המצווה, ואילו את מחתת הגחלים יוליך לקדש הקדשים ביד ימין⁶⁰⁸. הדימוי הוא למעמד האזרחות: איך ייתכן שאזרח-קבע – ('יציבא בארעא' שהיא הקטורת), יהיה במעמד נמוך יותר מהזר ('גִּיורָא'⁶⁰⁹ בשמי שמיא' – שהם הגחלים)!!

אשה אחת בשם קמחית זכתה והיו לה שבעה בנים ששימשו ככהנים גדולים עוד בחייה. כאשר השיבה לשאלת חכמים שזכתה בכך משום ששמרה על כיסוי ראש לבל יראה שער, אף כשהיא בבית לבד, אמרו לה: 'הרבה עשו כן ולא זכו! וכוונת דברי חכמים היא שאין להסתפק בתשובה זו⁶¹⁰ של קמחית משום שרבות הן הנשים הצנועות שאינן מקבלות מהקב"ה שכר כזה'⁶¹¹.

דף מז עמוד ב

המנחה הייתה נְקַמְצָת⁶¹² על ידי שלוש

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

611 וכך לשון הברייתא בגמרא: 'תנו רבנן: שבעה בנים היו לה לקמחית וכולן שמשו בכהונה גדולה. אמרו לה חכמים מה עשית שזכית לכך? אמרה להם מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שער. אמרו לה הרבה עשו כן ולא הועילו!'. על פי המסופר בגמרא (לפני המעשה עם קמחית) על בנה של קמחית הכהן הגדול, רבי ישמעאל בן קמחית, אפשר להבין שקמחית זכתה שכל שבעת בניה שרתו ככהנים גדולים ונשארו בחיים כל חייה (על פי התוספות ישנים במקום, וזה לשוננו - בד"ה 'וכלם שימשו בכהונה גדולה': 'כגון שאירע פסול באחד מהן ולא היה אז אותו ששימש ראשון במקום כהן גדול שם דהא פשיטא שלא קברתם מדשבח הוה לה').

612 יש קרבן מנחת חטים ויש קרבן מנחת שעורים - ולא בכולן יש חובת קמיצה. הקמץ הוא מלוא הכמות הנכנסת לשלוש אצבעות אמצעיות של היד. אחת מעבודות קרבן המנחה הייתה לקיחה קומץ מסולת המנחה הבלולה בשמן, נתינתו בכלי שרת להקטרה על המזבח. בהקרת המנחה, שהיא מן הצומח, יש ארבע עבודות: קמיצה, קידוש,

מבית אבטינס המוזכרת קודם בראש המשנה. המחתה המדוברת כאן היא המחתה המוזכרת בסוף המשנה שהיא המחתה אותה הניח הכהן הגדול על הרובד הרביעי של העזרה ובה היו גחלי אש אותן חתה הכהן הגדול ממערב המזבח.

608 כל הפעולות למצווה, או/ו בעלי חשיבות, נעשות ביד ימין דווקא, כמו זריקת הדם על המזבח ועוד, ולכן יד ימין חשובה יותר מיד שמאל. חשיבות יד ימין קיימת בדינים שונים ולא רק במקדש. הדימוי כאן למעמד האזרח והגר דומה למה שכתוב (לא כברכה) בספר דברים פרק כח פסוק מג: 'הָגֵר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ יֵעָלֶה עִלְיָךְ מֵעָלָה מֵעָלָה וְאַתָּה תִּרְדּוּ מִטָּה מִטָּה'.

609 אין הכוונה כמובן לגר-צדק שהוא ישראל גמור, אלא לגר שהוא בן לעם אחר היושב בתוכנו. גר הוא גר-תושב, גוי שקבל עליו שבע מצוות בני נח (ראה בית הבחירה למאירי מסכת יבמות דף מח עמוד ב ובעוד מקומות).

610 ואולי יש גם להבין מדברי החכמים שעמדה לה זכות מיוחדת על דבר מה אחר.

דם השחיטה שנשפך ישירות על הרצפה פסול לזריקה על המזבח אף אם ייאסף לכלי שרת.

דם לזריקה על המזבח כשר רק אם הוא התקבל ישירות מצואר הבהמה לתוך כלי השרת.

דם שהתקבל ישירות מצואר הבהמה לתוך כלי השרת, נשפך על הרצפה ונאסף - כשר לזריקה על המזבח.

שואל רב פפא: מה דינה של קטורת שנשפכה מידי הכהן הגדול על הרצפה, האם היא פסולה כמו שדם השחיטה שנשפך ישירות על הרצפה פסול לזריקה על המזבח, או אולי הקטורת שנשפכה תהא כשרה כי אפשר לומר שידי הכהן הגדול הם ככלי שרת? - שאלת רב פפא נשאתר ללא הכרעה - תיקו.

דף מח עמוד ב

רב ששת נשאל האם עבודת ההולכה

האצבעות האמצעיות של כף היד. לאחר קמיצת המנחה היה הכהן מוחק⁶¹³ את שאריות המנחה הגולשת מבין שלוש האצבעות רק בעזרת האגודל והזרת - 'וזו היא אחת מהעבודות הקשות שבמקדש'.

דף מח עמוד א

קִמֵץ המנחה ראוי להקרבה רק לאחר קידושו על ידי נתינתו לתוך כְּלֵי שֶׁרֶת⁶¹⁴.

סדרת ספיקות של האמוראים מהו הדין באי-ביצוע סביר ורגיל של אחת מעבודות המנחה או הזבח - מסתיימת ב-'תיקו' (ללא הכרעה).

'מלא חֲפִנּוֹ שֶׁאֵמָרוּ: לא מחוקות ולא גדושות אלא סְפוּפוֹת' - הכהן הלוקח קטורת צריך למלא ממנה מֵלֵא חֲפִנּוֹ - כך שהקטורת שחפן בשתי כפות ידיו תבלוט אך במעט מחופניו: לא במידה גדושה אך גם לא במידה מחוקה.

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

613 מוחק = מוריד, מסלק את שאריות הקומץ הבולטות מעבר לגובה אצבעותיו. כך שהקומץ נמצא מלא בדיוק בתוך שלוש האצבעות אבל אינו גדוש.

614 כְּלֵי-שֶׁרֶת הם כלים מקדשים שהיו במשכן ובבית המקדש ושימשו לעבודת הכהנים והלוויים. כְּלֵי שֶׁרֶת קידשו דברים אחרים (כמו את הקִמֵץ). כלים חדשים, לאחר יצירתם, מתקדשים ככלי שרת על ידי שירות בהם או על ידי הכנסת דבר שכבר קדש.

הולכה והקטרה על המזבח. ארבע עבודות אלו מקבילות בהתאמה לארבע העבודות בקרבן מן החי: שחיטה, קבלת הדם (בכלי שרת), הולכת הדם וזריקת הדם על המזבח כמוראה בטבלה הבאה:

ארבע עבודות המנחה	ארבע עבודות הזבח
א. קמיצה	א. שחיטה
ב. נתינתה בכלי שרת	ב. קבלת הדם
ג. הולכת הקִמֵץ למזבח	ג. הולכת הדם למזבח
ד. הקטרתה על המזבח.	ד. זריקה על המזבח.
כל הפוסל באחת מעבודות הזבח - פוסל בעבודה המקבילה במנחה.	

המזבח כשרה רק ביד ימין של הכהן⁶¹⁸.

עבודות הקבלה, ההולכה והזריקה פסולות אם נעשו על ידי מי שאינו כהן, או על ידי כהן אונן⁶¹⁹, או כהן שיכור או כהן בעל מום או על ידי כהן כשר שעשה את העבודה כשהוא יושב.

עוד שאל רב פפא⁶²⁰: האם הכהן הגדול חייב לחפון בעצמו את הקטורת מהכף, או מותר שכהן הדיוט יחפון את הקטורת מהכף ויתנה בחופני הכהן הגדול⁶²¹? - גם שאלה זו של רב פפא נשארה בתיקו - ללא הכרעה.

של דם הִזְבַּח ביד שמאל⁶¹⁵ לשם זריקתו על המזבח - תהא כשרה, כשם שהולכת הקטורת המכפרת בהקטרתה כשרה כשנעשית ביד שמאל⁶¹⁶, והשיב שאכן גם הולכת הדם ביד שמאל כשרה⁶¹⁷.

דף מט עמוד א

משהובאו לפני רב ששת דברי ברייתא האומרת במפורש שהולכת הדם בשמאל פוסלת את הקרבן - נדחתה סופית סברתו שהולכת הדם כשרה ביד שמאל, ולמסקנה: הולכת הדם לעבר

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

ורגליים, היושב, מי שיש בין ידו ובין הכלי דבר חוצץ, מי שיש בין רגלו ובין הארץ דבר חוצץ, מי שעבד בשמאלו, כל אלו פסולין לעבודה ואם עבדו חללו, חוץ מפרוע ראש וקרוע בגדים והשוחט לעבודה-זרה בשוגג, שאם עבדו עבודתו כשירה⁶¹⁸.

⁶¹⁹ אונן הוא מצבו ההלכתי של כל אדם ביום שמת לו אחד משבעת קרוביו. לכהן שהוא אונן אסור מן התורה לאכול מעשר שני, ביכורים וקדשים, ואסור לו לעבוד במקדש.

⁶²⁰ ראה דף מח עמוד א.

⁶²¹ בבסיס שאלת רב פפא עומדת העובדה שהתורה לא מציינת בפירוש שהכהן הגדול הוא עצמו חייב לקחת מהכף את הקטורת כמו שאמרה לגבי הגחלים: 'וְלָקַח מִלֵּא-הַמִּחֲתָה גִּחְלֵי-אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמִלֵּא חֲפָנָיו קִטְרֹת סַמִּים דִּקְחָה וְהִבִּיֵא מִגִּיטָה לַפְּרִיֶּת' (ויקרא פרק טז פסוק יב) - ורב פפא מעלה את האפשרות שאולי בשל כך אפשר לכאורה לומר שהכהן הגדול מקיים עתה את 'מלוא חופניו' אף על פי שלא הוא חפן.

⁶¹⁵ עבודת הולכת הדם הכרחית לשם זריקתו על המזבח, וזריקת הדם על המזבח הכרחית כדי שהקרבן יכפר. (ארבע עבודות הזבח הן: א. שחיטה ב. קבלת הדם ג. הולכת הדם למזבח ד. זריקה על המזבח).

⁶¹⁶ ראה המשך העניין להלן בראש דף מט עמוד א. וכן במסכת מנחות דף כה עמוד א בדברי אב"י האומר שאין עוון הולכה של הקטורת בשמאל, משום שביום הכיפורים הכשירו להולכה בשמאל. לעיל בדף מז עמוד א למידים שהולכת הקטורת ביד שמאל היא אילוף פיסוי של הכהן הגדול משום שעליו להכניס לקדש הקדשים - בד בבד - גם את הכף המלאה קטורת, אך קלה יחסית, וגם את המחיתה החמה מהגחלים והכבדה יותר.

⁶¹⁷ בדף הבא הגמרא דוחה את סברת רב ששת.

⁶¹⁸ הרמב"ם בהלכות ביאת המקדש פרק ט הלכה טו מפרט: 'נמצאו כל הפסולין לעבודה שמונה עשר ואלו הן: העובד עבודה זרה, הזר, בעל מום, הערל, הטמא, טבול יום, מחוסר כיפורים, האונן, השכור, מחוסר בגדים, יתר בגדים, פרום בגדים, פרוע ראש, שלא רחץ ידיים

משיבה על שאלה זו⁶²².

רבי יהושע בן לוי שאל את רבי חנינא

האם אכן הצמח ששמו שחלים⁶²³ מועיל ויכול לרפא חולה - ואז יהא מותר לשח⁶²⁴ את השחליים בשבת - או שצמח השחליים אינו צמח המסוגל לרפא - ואז אסור להכין ממנו תרופה בשבת, והשיב לו רבי חנינא⁶²⁵ שמותר

גם רבי יהושע בן לוי שאל בעניין חפינת

הקטורת: האם הכהן הגדול - שנתמנה במקום הכהן הגדול שמת מיד לאחר שהניח בכף את הקטורת שחפן כדי להקטירה בקדש הקדשים - צריך לחפון מחדש או שמותר לו להיכנס לקדש הקדשים עם הקטורת שחפן הכהן הגדול שמת? - הגמרא נשארת בספק ולא

נפך-אסתר

יש דרשות על גן עדן, הקשת בענן, אליהו הנביא, בריאות, מוות ועוד. להלן שלוש מדרשותיו שיש להם קשר לנאמר בדף כאן:

א. מסופר במסכת כתובות דף עז עמוד ב שרבי יהושע בן לוי היה דבק בלימוד תורה והרבצתה לתלמידים החולים בדלקת ריאות מדבקת ולא חשש לבריאותו, רש"י שם בד"ה 'מיכרך בהו' מפרש: 'נדבק אצלם בשעה שעוסק בתורה ומושיבן אצלו ומובטח הוא שתגין התורה עליו ולא יוזק'.

ב. על מלאך המוות מובא במסכת ברכות דף נא עמוד א 'אמר רבי יהושע בן לוי שלשה דברים סח לי מלאך המות: אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש ותלבש, ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו, ואל תעמוד לפני הנשים בשעה שחוזרות מן המת מפני שאני מרקד ובא לפניך וחרבי בידי ויש לי רשות לחבל'. במסכת מכות דף יא עמוד א מסופר שצדיקותו של רבי יהושע בן לוי לא עמדה לו כדי למנוע מות אדם בטריפת אריה: 'כי הא דהוא גברא דאכליה אריא ברחוק תלתא פרסי מיניה דרבי יהושע בן לוי...!'

ג. במסכת שבת דף פח עמוד ב מובא: 'ואמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב 'לְחִיָּו וּפְרוּיָגָהּ הַבָּשָׂם מְגֻדְלוֹת מְקַחְתִּים שְׁפֹתֵיהֶן שׁוֹשְׁלִים נִטְפֹּת מִזֶּרַע עֶבֶר' (שיר

622 הרמב"ם בהלכות עבודת יום הכיפורים פרק ה הלכה כח פוסק: '...או שחפן חבירו ונתן לחפניו, או שחפן ומת ונכנס שני במה שחפן ראשון, כל אלו ספק ולא יקטיר ואם הקטיר הורצה [בדיעבד] ההקטרה כשרה'.

623 צמח השחלים, המוכר בימינו, בשם רש"י, הוא צמח חד-שנתי ממשפחת המצליבים, משמש ברפואה הטבעית וכצמח תבלין.

624 לשחק = לכתוש, לטחון וזוהי אחת מל"ט מלאכות האסורות בשבת מהתורה.

625 מזה שרבי יהושע בן לוי שאל את רבי חנינא הבקיא ברפואות - בענייני בריאות, ולא שאלו דבר הלכה, יש ללמוד שבענייני בריאות ורפואה יש לשאול רופא דווקא ולא רב - ופשוט שעדיף לשאול מי שהוא גם רב וגם רופא. הגמרא כאן אומרת על רבי חנינא שהיה 'בקי ברפואות', המאירי מפרש זאת שרבי חנינא היה רופא ממש, וכן הוא אומר שהחולה היה רבי יהושע בן לוי. כותב המאירי: '... וזהו שאמרו בסוגיא זו על רבי יהושע ששאל לרבי חנינא שהיה רופא: שחלים [=הצמח שחלים], אם היו מועילים לחליו עד שיהא רשאי לשחקם בשבת ולשתות מימיהן - והתיר לו'. רבי יהושע בן לוי היה אמורא ארץ-ישראלי בדור הראשון 'שהיה בקי באגדה' (בבא קמא דף נה עמוד א). בין נושאי דרשותיו של רבי יהושע בן לוי המובאים בתלמוד,

פציעות הנגרמות מבעיטת פרדה.

לאחר שהגמרא דנה בפערי הגיל בין רבי יהושע בן לוי לרבי חנינא, היא מסכמת שרבי חנינא היה בקי ברפואות וקשיש יותר מרבי יהושע בן לוי.

דף מט עמוד ב

את החזרת⁶²⁷ **הקטורת מתוך הבזק**⁶²⁸ לתוך חופניו⁶²⁹ עשה הכהן הגדול, לבדו, בעזרת ראשי אצבעותיו⁶³⁰ או

בשבת לשחוק את השחלים, לערבבם במים ולשתות את התמיסה כתרופה⁶²⁶.

כל מאכל שאינו נאכל בימי חול כתרופה, מותר לחולה - אף אם אין בו סכנה - לאוכלו בשבת לשם רפואה - וכן לגבי משקה.

לאחר דיון הגמרא בשאלת רבי יהושע בן לוי על שחיקת השחליים בשבת, הגמרא מביאה עדות למומחיותו של רבי חנינא ברפואה מדבריו שנאמרו על

נפך-אסתר

במשנה ובדף מז עמוד א). אומנם בגמרא כתוב 'בזך' אך על בסיס תרגום ירושלמי המתרגם את המילה כף ל-'בזק' נקטתי במילה 'בזק': 'כף אחת עשרה זקב מלאה קטרת'. תרגום ירושלמי: 'בזק חדא מתקלא עשרא סלעין די הות דדהבא קריב יתה מלא רישי בוסמנין טבין ומפטמן ודקין לקטרת בוסמא: (במדבר פרק ז פסוק יד)). וכן על סמך פירוש המיוחס להרשב"א שם כתוב: '... נשאר כל לבונה שבבזך ובזך בפני עצמה...' (חידושי הרשב"א מסכת מנחות דף ז עמוד ב). ועוד שבלשון ימינו נתקבלה המילה 'בזק' ולא 'בזך'.

⁶²⁹ כדי לקיים 'מלוא חופניו' על שתי כפות ידיו להיות צמודות זו לזו, ולכן אין הוא יכול להשתמש בידו הימנית לאחר שהניח את המחתה על הארץ.

⁶³⁰ רש"י מפרש: 'כיצד הוא עושה חפינה שנייה שבפנים - מן הבזך לתוך חופניו? אוחד את ראש הבזך בראשי אצבעותיו, ולאחר שהניח את המחתה בארץ, וידה של בזך כלפי בין זרועותיו, מעלה בשני גודליו ומושך את ידה בגודליו לצד גופו מעט מעט עד שמגיע ראש ידה לבין אצילי ידיו [המרפקים או לפי פירוש אחר - בית השחי] וראש הבזך מגיע לגובה פס

השירים ה-יג)? כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו בְּשִׁמְיָם'.

⁶²⁶ בפיקוח נפש חובה (ולא רק מותר!) לעשות כל פעולה ומלאכה מיד ולא לבזבז זמן על שאלת חכם כלל - אף שיש בפעולת ההצלה עברה האסורה מהתורה (חוץ משלוש עבירות חמורות: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים) ואין בזה משום חילול שבת וכדו' אלא להיפך! פעולת הצלת חיים הכרוכה ב'עברה' נעשית על ידי גדולי ישראל ועל ידי החשובים דווקא. (עוד בעניין ראה להלן מדף פב עד דף פה ובגמרא שם).

⁶²⁷ אנו אומרים פה 'החזרת' משום שכך הזהב (היא הבזק) הייתה כבר מלאה קטורת מלוא חפניו של הכהן הגדול (ראה לעיל במשנה ובדף מז עמוד א) ועתה על הכהן הגדול להחזיר את כל הקטורת חזרה לכפות ידיו כך ששוב הקטורת תהא מלוא חופניו. את ההחזרה לכפות ידיו על הכהן הגדול לעשות לבדו בקדש הקדשים וכדי שיקיים 'מלוא חופניו' בנתינת הקטורת על הגחלים עליו להיזהר ביותר שלא יפיל לארץ ולא יחסיר ממנה אף לא גרגיר אחד!

⁶²⁸ הבזק (הוא כף הזהב) מלא כבר קטורת ממלוא חופניו של הכהן. (ראה לעיל

ששחט את פר החטאת, יכול להיכנס לקדש הקדשים ולהמשיך שם את עבודת הכפרה בדם הפר ששחט הכהן הגדול שמת, או שעליו לקחת פר אחר, לשחוט אותו בעצמו ורק בדם הפר ששחט בעצמו ימשיך בעבודות היום? בטבלה הבאה מובא תירוץ ונימוקם של האמוראים הבאים:

התשובה והנימוק העקרוני	האמוראים
לא - פר שחוט איננו 'פר' ודם-פר איננו 'פר'	רבי חנינא, רבי אמי
כן - פר שחוט נקרא 'פר' וגם דם-פר נקרא 'פר'	ריש לקיש, רבי יצחק נפחא

דף נ עמוד א

עוד מובא על פסוק זה:

א. רב פפא⁶³⁴ מעמיד את המחלוקת

שיניו⁶³¹ ובעזרת האגודל, ואז הקטיר את הקטורת שבכפות ידיו על הגחלים. פעולה זו דורשת מיומנות בדרגה גבוהה מאוד ולכן הגמרא אומרת עליה: 'זו היא עבודה קשה מעבודות קשות שבמקדש'. היו עוד עבודות קשות במקדש, כמו: מליקת העוף⁶³² וקמיצת המנחה⁶³³.

מברייתא המבארת כיצד הכהן הגדול

חופן את הקטורת בקדש הקדשים למידים שהיו שתי חפינות, ומכאן שחפינה ראשונה הייתה לפני שנכנס הכהן הגדול לקדש הקדשים וחפינה שנייה הייתה בתוך קדש הקדשים.

בהתבסס על הפסוק: 'בָּזָאת יָבֵא אֶהָרֹן

אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפָר בְּדָבָר לְחַטָּאת וְאֵיל לְעֹלָה' (ויקרא פרק טז פסוק ג), הגמרא שואלת: האם הכהן שנתמנה למלא את מקומו של כהן גדול ומת מיד אחר

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

כמי שחנק או נחר, וכל העורף כשר למליקה'.

⁶³³ אחת מעבודות קרבן המנחה הייתה לקיחת מלוא הכמות הנכנסת לשלוש אצבעות אמצעיות של היד מסולת המנחה הבלולה בשמן, כמות זו נקראת קֶמֶץ, ונתינתו בכלי שרת להקטרה על המזבח (יש קרבן מנחת חיטים ויש קרבן מנחת שעורים - ולא בכלול יש חובת קמיצה). הקמיצה הייתה נעשית על ידי שלוש האצבעות האמצעיות של כף היד. לאחר קמיצתה היה הכהן מסלק את שאריות המנחה הבולטות מעבר לגובה שלוש אצבעותיו אלה רק בעזרת האגודל והזרת כך שהקומץ נמצא מלא בדיוק בתוך שלוש האצבעות אבל אינו גדוש. - 'זו היא אחת מהעבודות הקשות שבמקדש' (ראה גם דף מז עמוד ב).

⁶³⁴ רב פפא היה מגדול אמוראי בבל בדור

ידו, וחוזר ומחזירה דרך צדה לתוך חפניו, וצוברת על הגחלים'.

⁶³¹ הרמב"ם אומר בהלכות עבודת יום הכיפורים פרק ד הלכה א: '...ואוחז שפת הכף בראשי אצבעותיו או בשיניו, ומערה הקטורת בגודלו לתוך חפניו עד שמחזירה למלוא חפניו כשהיתה...!'

⁶³² תיאור קושי המליקה בא בדברי הרמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פרק ו הלכה כג: 'כיצד מולקין? קוצץ ויורד בצפורן ממול עורף, אם רצה להוליך ולהביא [בציפורן כבסכין שחיתה] מוליך ומביא, ואם רצה להיות דורס ויורד בצפורן דורס, ואם נעקרו הסימנים [הקנה והושט] אינו חושש, וחותר שדרה ומפרקת בלא רוב בשר, שאם חתך רוב בשר הרי זו כמתה קודם שיגיע לסימניו, וצריך לחתוך שני הסימנים בעולה כשהוא יורד, והמולק בסכין או מן הצדדין אינה מליקה אלא

החטאת, 'פר' ממש, ולשחוט אותו בעצמו – כי הפר הוא העיקר ולא דמו – ופעולות אלה, הנעשות עוד לפני שיש בידיו את דם הפר, הן המתירות את כניסתו לקדש הקדשים ולא דם הפר.

הגמרא לא הכריעה בשאלה האם הכהן שנתמנה למלא את מקומו של הכהן הגדול - שמת מיד לאחר ששחט את הפר ולפני שנכנס לקדש הקדשים - יכול להיכנס לקדש הקדשים ולהמשיך שם את עבודת הכפרה בדם הפר ששחט הכהן הגדול, או שעליו לקחת פר אחר, לשחוט אותו בעצמו⁶³⁷ כדי להמשיך בעבודות היום⁶³⁸.

הגמרא מנסה להביא ראיה מדין 'חטאת שמתו בעליה', וממנה להסיק שאסור לכהן שנתמנה להיכנס לקדש הקדשים ולהמשיך שם את עבודת הכפרה בדם הפר ששחט הכהן הגדול הקודם שמת.

בין רבי אמי לרבי יצחק נפחא בכך שהפסוק מדבר על דם הפר בלבד ולא על הפר עצמו: ולכן רבי יצחק נפחא סובר שגם דם-פר נקרא 'פר' והפסוק מורה לכהן הגדול (אהרן) לשחוט את הפר, לקבל את דמו ולהיכנס בדם הפר לקדש הקדשים – כי דמו הוא העיקר.

ב. לדברי רב אשי⁶³⁵ אכן מסתברת דעתו של רב פפא: כי כשהתורה אמרה בפר היא לא התכוונה שהכהן הגדול יחזיק את הפר החי בקרניו וייכנס איתו לקדש הקדשים - אלא התכוונה שהכהן הגדול יכנס לקדש הקדשים בדם הפר.

ג. את הפסוק לפי דעת רבי אמי⁶³⁶ מפרשת הגמרא בכך שהפסוק מדבר על הפעולות ההכרחיות שעל הכהן הגדול לעשות כדי שיותר לו להיכנס לקדש הקדשים: על הכהן להביא את פר

נפך-אסתר

הפר ששחט קודמו שמת, ומכפר בדם זה. וכך כותב הרמב"ם בהלכות עבודת יום הכיפורים פרק ה הלכה יג: 'פר יום הכיפורים אף על פי שכהן גדול קונה משלו שנאמר פר החטאת אשר לו, המקום הפקיר ממונו בו לכל אחיו הכהנים, שאילו לא היה להן בו שותפות לא היו מתכפרין בו, לפיכך אם מת כהן גדול קודם שישחט הפר, הכהן שעומד תחתיו אינו מביא פר אחר אלא שוחט את של ראשון, ואינו חטאת שמתו בעליה שתמות שאין חטאת הרבים מתה, שחט את הפר ומת קודם שיכפר בדמו, הכהן האחר נכנס בדם זה ומכפר בו'.

החמישי ותלמידים המובהק של אביו ורבא.

635 חי אחרי רב פפא והיה גדול הדור הששי לאמוראי בבל ('רב אשי ורבינא סוף הוראה', ופרש': 'סוף כל האמוראים' (בבא-מציעא דף פו עמוד א).

636 אמורא ארץ-ישראלי בדור השלישי. תלמיד מובהק של רבי יוחנן ואחרי פטירת רבי יוחנן עמד רבי אמי בראש ישיבת טבריה.

637 הפר לחטאת והאיל לעולה שהכהן הגדול מקריב ביום הכיפורים הם המכשירים אותו לבוא אל קדש הקדשים. 638 הרמב"ם פוסק הלכה לפי רבי יצחק נפחא, אחת הדעות שבגמרא כאן, ולפיה הכהן שנתמנה נכנס לקדש הקדשים בדם

המקריב קרבן של ציבור אינו נחשב לבעל הקרבן.

רק קרבן שחובה להביאו בזמן קבוע
דוחה את השבת ואת טומאת המת⁶⁴⁰,
ולכן: פר יום הכיפורים, מנחת חביתין⁶⁴¹,
וקרבן הפסח⁶⁴² אשר יש להם זמן קבוע,
דוחים את השבת ואת הטומאה⁶⁴³ על
אף שהם קרבן יחיד, ואילו פר העלם דבר

בבסיס הנסיון להוכיח זאת עומד הנימוק שזוהי חטאת שנשחטה ושבעליה (הכהן הגדול) מת לפני שנזרק דמה, והדבר דומה לחטאת שעדיין חיה אך בעליה מת, ושהדין במקרה כזה הוא חד-משמעי: חטאת כזו פסולה להקרבה (לזריקת דמה) ודינה מיתה⁶³⁹ - ולכן לפי ראייה זו יש להכריע שאסור לכהן שנתמנה להיכנס לקדש הקדשים בדם-הפר ששחט קודמו.

רב עמרם דוחה את נסיון הגמרא להוכיח שאסור לכהן שנתמנה לאחר מות הכהן הגדול להיכנס לקדש הקדשים בדם-הפר ששחט קודמו, באומרו שפר-החטאת של הכהן הגדול ביום הכיפורים הוא חטאת ציבור שעליה לא חלים הדינים של חטאת יחיד שמתו בעליה. (דעת רב עמרם נאמרת גם על דעת האומרים שדם-הפר קרוי 'פר').

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

קרבנות הציבור זמנם קבוע ומרבית קרבנות יחיד אין זמנם קבוע. כך שכוונת הגמרא רחבה יותר ואינה מדברת רק על הקרבת קרבן ציבור (כמו קרבן התמיד). לכן, ולפי ההרחבה הנ"ל נאמר: דין כהן טמא-מת העושה עבודה במקדש שונה בקרבן יחיד כאשר יש או אין לו זמן קבוע לעומת קרבן ציבור כאשר יש או אין לו זמן קבוע.

641 המוקרבת מדי יום ביומו.

642 אם רוב ישראל, או הכהנים, או כלי השרת טמאים טומאת מת - קרבן הפסח מוקרב ביד בניסן ולא דוחים את קרבן הפסח ל'פסח שני'.

643 לעומת רוב קרבנות היחיד שאין להם זמן קבוע.

639 מיתתה לא נעשית בשחיטה או הריגה בידיים, אלא מנתקים אותה מסביבתה כל משך חייה.

640 כהן טמא מת אינו נכנס כלל למקדש להקרבת קרבן יחיד, ואם עבר והקריב עבודתו פסולה; אבל לכהן טמא-מת מותר להקריב קרבן ציבור והקרבן כשר. עם זאת לומדים שכל קרבן, אפילו קרבן יחיד, שיש לו זמן קבוע דוחה את הטומאה והכהן הטמא יכול להקריבו, וכל קרבן בציבור שאין לו זמן קבוע אינו דוחה את הטומאה. ומה שאומרת הגמרא: 'טומאה הותרה בציבור', או, 'טומאה דחוייה בציבור' עיקרה של אמירה זו הוא שֶהַתִּקְרָה או דחייה של ההקרבה בטומאה תלויה בקביעות זמן הקרבן - זאת למרות השימוש במילה 'בציבור'. ההסבר להבנה זו הוא בעובדה שמרבית

דף נ עמוד ב

הרוצה לפדות בהמה שכבר הקדיש
אותה לקרבן כדי שיתכפר בה חברו, ונפל
בבהמה מום לפני הקרבתה⁶⁴⁸, הרי
שהוא חייב להוסיף על ערך הקרבן עוד
חמישית ('חומש') כדי לפדותה, וחברו -
המתכפר - נחשב לבעלים של הקרבן
לענין דין תמורה⁶⁴⁹.

של ציבור⁶⁴⁴, שעיר עבודה זרה⁶⁴⁵ וקרבן
חגיגה⁶⁴⁶, שאין להם זמן קבוע, אינם
דוחים לא את השבת ולא את הטומאה
על אף שהם קרבן ציבור.

כהנים אינם חייבים להביא פר העלם
דבר אם רובם או כולם שגגו על פי
הוראה מוטעית של הסנהדרין⁶⁴⁷.

נפך-אסתר

לפני ה' על-שגגתם: ונסלח לְכָל-עֲדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְלִגְרֵי הָגֵר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל-הָעָם
בִּשְׁגָגָה.

646 את קרבן החגיגה (נקרא גם 'שלמי
חגיגה') הביא כל אדם מישראל ביום
הראשון של כל אחד משלושת הרגלים:
פסח, שבועות וסוכות. אומנם מצות
הבאת קרבן חגיגה היא חובה על כל פרט
ופרט אבל בהתקבצם בירושלים, בעזרה,
לחוג את החג הם הופכים לציבור.
647 הכהנים אינם קרויים ציבור ואינם
נחשבים כשבת.

648 אדם המקריב קרבן חייב להביאו ללא
מום, שנאמר: 'וְאִישׁ כִּי-יִקְרִיב זֶבַח-
שְׁלָמִים לַיהוָה לִפְלֹא-נֶדֶר אוֹ לְנִדְבָה בִּבְקָר אוֹ
בְצֹאן תָּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן כֹּל-מוֹם לֹא יִהְיֶה-
בוֹ'; וכן יש איסור מהתורה להקריב קרבן
בעל מום שנאמר: 'לֹא-תִזְבַּח לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וְשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוֹם כֹּל
דָּבָר רָע כִּי תוֹעֵבֶת ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא' (ויקרא
פרק כב פסוק כא).

649 'תמורה' היא בהמת חולין שהתקדשה
על ידי אמירה המביעה רצון להחליף
אותה בבהמה שכבר הוקדשה לקרבן.

א. מעיקרי דיני תמורה:

1. אסור 'לעשות תמורה', היינו אסור
להמיר (להחליף) בהמת קדשים בבהמת
חולין, שנאמר: 'וְאִם-בְּהֶמָה אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ
מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה כָּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנָּה לַיהוָה
יִהְיֶה-קָדֹשׁ: לֹא יִחַלְפֻנּוּ וְלֹא-יִמָּר אֹתוֹ

644 פר העלם דבר של ציבור (כל אחד
משנים עשר השבטים נחשב 'ציבור')
מובא על ידי כל שבט מישראל כאשר
הסנהדרין התירו דבר אסור - שאם היו
עושים אותו במזיד היו מתחייבים עליו
כרת ובשגגה חטא - רוב ישראל שגגו על
פי הוראה זו. מקור הדין הוא בספר ויקרא
פרק ד פסוקים יג-טו: 'וְאִם כָּל-עֲדַת
יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנִעְלָם דְּבַר מִעֲיִנִי הִקְהֵל
וַעֲשׂוּ אֶחָד מִכָּל-מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא-
תַעֲשִׂינָהּ וְאָשְׁמוּ: וְנוֹדַעְהָ הַחֲטָאתָ אֲשֶׁר
חָטְאוּ עָלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ הִקְהֵל פֶּר בֶּן-בְּקָר
לְחֻטָּאת וְהִבְיִאוּ אוֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל
מוֹעֵד: וְסָמְכוּ זָקְנֵי הָעֵדָה אֶת-יְדֵיהֶם עַל-
רֹאשׁ הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה וְשָׁתַט אֶת-הַפָּר לִפְנֵי
ה'."

645 שעיר עבודה זרה מובא על ידי כל שבט
מישראל כאשר הסנהדרין התירו בשוגג
דבר שיש בו עבודה זרה, ורוב ישראל
שגגו על פי הוראה זו. מקור הדין הוא
בספר במדבר פרק טו פסוקים כב-כו: '
וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל-הַמִּצְוֹת
הָאֵלֹהִים אֲשֶׁר-דִּבֶּר ה' אֶל-מֹשֶׁה: אֵת כָּל-
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּיַד-מֹשֶׁה מִן-הָיוֹם
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וְהִלָּאָה לְדֹרֹתֵיכֶם: וְהָיָה
אִם מִעֲיִנִי הָעֵדָה נַעֲשִׂיתָה לְשִׁגָּה וַעֲשׂוּ כָל-
הָעֵדָה פֶּר בֶּן-בְּקָר אֶחָד לַעֲלֹה לְרִיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפֵּט וּשְׂעִיר-עִזִּים
אֶחָד לְחֻטָּאת: וְכַפֵּר הַכֹּהֵן עַל-כָּל-עֲדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם כִּי-שִׁגְגָה הָיָה וְהֵם
הִבְיִאוּ אֶת-קָרְבָּנָם אֲשֶׁה לַיהוָה וְחֻטָּאתָם

טובת הנאה בזה שהוא הקובע לאיזה

למפריש תרומה מפירותיו שלו, לתיקון פירות הטבל⁶⁵⁰ של חברו, יש בתרומה זו

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הַשֶּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה-קָדֵשׁ לָהּ: לֹא יִבָּקֵר בֵּין-טוֹב לְרָע וְלֹא יִמְרְנוּ וְאִם-הִמָּר יִמְרְנוּ וְהִיא-הוּא וְתִמְוֶרְתּוֹ יִהְיֶה-קָדֵשׁ לֹא יִצָּאֵל (ויקרא פרק כז פסוק לג). את המילה יִבָּקֵר מפרש האבן עזרא שהיא 'כמו יבדיל', וכבר פירשתי שהמלה מגזרת בָּקֵר. המקום בו פירש הוא בבראשית פרק א פסוק ה: 'וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קִרָּא לְלַיְלָה וַיִּהְיֶערֶב וַיְהִיבֹקֵר יוֹם אֶחָד: אֲבֵן עֲזָרָא עַל הַפְּסוּק: 'ערב קרוב מטעם חשך, ונקרא כך שנתערבו בו הצורות. ובקר הפך ערב, שיוכל אדם לבקר בינות הצורות.

11. אין בהמת תמורה עושה בהמת חולין נוספת תמורה.

ב. מדיניות של בהמת תמורה שבשעת עשיית התמורה בה כבר היה בה מום הפוסלה להקרבה.

1. מותר לפדותה בכסף והכסף מקבל את קדושתה,
2. לאחר הפדיון אסור להשתמש בה כבהמת עבודה או לגזוז את צמרה. בדבר זה התמורה חמורה יותר מבהמת חולין המוקדשת כשיש בה מום קבוע: בהמת חולין נעשית קדושה רק ב"קדושת דמים" ולאחר הפדיון היא יוצאת לחולין ללא כל הגבלה על עבודה בה או שימוש בתוצריה.

650 טָבַל הוא שם כולל לתבואה או לפירות האסורים באכילה משום שעדיין לא הופרשו מהם תרומות ומעשרות. גם עיסת בצק שלא הופרשה ממנה חלה נקראת טָבַל. (חֲלָה היא סוג של תרומה המופרשת מן הבצק לפני אפייתו. בעבר ניתנה החלה לכהנים אולם כיום נוהגים לשורפה או לאבדה בדרך מכובדת אחרת. הפרשת התרומה או המעשר 'מתקנת' את הטבל לאכילה.

טוֹב בָּרַע אוֹ-רָע בְּטוֹב וְאִם-הִמָּר יִמָּר בְּהִמָּה בְּהִמָּה וְהִיא-הוּא וְתִמְוֶרְתּוֹ יִהְיֶה-קָדֵשׁ (ויקרא כז ט-י).

2. תמורה עושים רק הבעלים של הקרבן - בין איש בין אשה.

3. תמורה נעשית על ידי דיבור המביע חד משמעית שרצון הבעלים להחליף את הבהמה שהוקדשה - בבהמת חולין, כגון שהבעלים אומר: "זו (בהמת החולין) תחת זו (הבהמה שהוקדשה)", או 'זו תמורת זו' או 'זו חליפת זו'. לעומת זאת אמירה כללית על בהמת חולין כמו: 'זו תחת עולה' אינה עושה תמורה.

4. עשיית תמורה משאירה את קדושת בהמת הקדש בקדושתה וגם בהמת החולין נעשית קדש שנאמר: '... וְאִם-הִמָּר יִמָּר בְּהִמָּה בְּהִמָּה וְהִיא-הוּא וְתִמְוֶרְתּוֹ יִהְיֶה-קָדֵשׁ' (ויקרא כז י).

5. הממיר בהמת קדשים בבהמת חולין עובר בלאו ולוקה.

6. בהמת חולין, הראויה לקרבן, שנעשתה לתמורת קרבן עולה, או לתמורת שלמים או לתמורת תודה מוקרבת כדין הקרבן שהומר (אלא שבתמורת תודה לא מביאים את 'לחמי תודה').

7. תמורת בכור, תמורת מעשר, תמורת חטאת או תמורת אשם אינם קרבים למזבח.

8. קדושת תמורה חלה גם על בהמה שאינה ראויה לקרבן המיועד. למשל: אם אדם הממיר קרבן עולה החייב להיות זכר, בנקבה - תחול על הנקבה קדושת תמורה, היא לא תוקרב אלא תפדה לאחר שיפול בה מום ובכסף הפדיון יקנה ויביא זכר לעולה.

9. תמורה חלה אף אם בהמת החולין שונה במין (זכר, נקבה) או מסוג בהמת הקרבן (כבש, עז).

10. גם על קרבן מעשר בהמה נאמר: "וְכָל-מִעֶשֶׂר בָּקָר וְצֹאֵן כָּל אֲשֶׁר-יַעֲבֹר תַּחַת

מהמקדש, צריך להקריב 'פסח שני' ב-י"ד באייר אף שיחול בשבת.

מובאת מחלוקת בין תנא קמא לרבי יהודה בברייתא מה דינו של החייב בקרבן פסח שני כשהוא טמא⁶⁵⁴: לתנא קמא לא יקריב באותה שנה ולרבי יהודה מקריב⁶⁵⁵.

דף נא עמוד ב

הצירוף 'אשר לו' מופיע בתורה שלוש פעמים בקשר לפר החטאת של הכהן

כהן תינתן התרומה⁶⁵¹. לחברו אין בתרומה זו טובת הנאה.

בהמה יכולה להיות קדושה - לאחר הקדשתה - ב'קדושת דמים⁶⁵² או ב'קדושת הגוף'⁶⁵³.

דף נא עמוד א

על בכור או על מעשר של בקר וצאן חלה קדושת הגוף ואסור לפדותם, אסור לגזוז את צמרם ואסור לעבוד בהם – אף אם הם בעלי מום קבוע.

מי שלא הקריב את הפסח ב-י"ד בניסן בגלל שהיה טמא, או שגג או שהיה רחוק

נפך-אסתר

הפוסל אותה להקרבה, אפשר לפדותה בכסף והכסף יקבל את קדושתה.

ג. לאחר הפדיון מותר לשוחטה ולאוכלה ככל בהמת חולין אבל אסור להשתמש בה כבהמת עבודה, לגזוז את צמרה או לשתות את חלבָה.

654 יש מקרה שלא נדון כאן בגמרא: מי שהקריב קרבן פסח ולא ידע שהוא טמא בטומאה הנקראת 'טומאת תהום' – קרבנו כשר. המיוחד בטומאה זו הוא שהיא לא הייתה ידועה כלל וכלל (ולא רק לאדם זה) בשעת הקרבת הקרבן.

655 הפעם הראשונה שפסח שני נחוג ב-י"ד באייר, חודש לאחר מועדו, היה בשנה השנייה לצאת בני ישראל ממצרים. באותה שנה באו לפני משה ואהרן אנשים מבני ישראל שהיו טמאים ובקשו לחוג את חג הפסח אף שאינו במועדו. (ראה בספר במדבר פרק ט פסוקים ו-יב).

651 תרומה באופן זה כדאית לסבא שנכדו כהן. כמו כן אם יש ישראל שהרים תרומה - מותר לסבא הזה לשלם לישראל כדי שיעביר את התרומה דווקא לנכדו. 652 "קדושת דמים" חלה על בהמה בעלת מום שהוקדשה לקרבן. בהמה בעלת מום אינה ראויה להקרבה. מדיניות של בהמה הקדושה ב"קדושת דמים":

- א. אין עליה קדושת קרבן,
- ב. היא נחשבת כממונו של ההקדש,
- ג. אפשר לפדותה ולקנות בכסף הפדיון בהמה אחרת לשם הקרבן שעבורו הוקדשה,
- ד. עם הפדיון פוקעת הקדושה שהייתה בה והיא נחשבת כבהמת חולין לכל דבר ועניין,
- ה. אפשר להשתמש בה כבהמת עבודה, לגזוז את צמרה או לשתות את חלבָה.

653 'קדושת הגוף' חלה על:

- א. בהמה שהוקדשה לקרבן והיא ראויה להקרבה. מדיניות:
- ב. אם לאחר הקדשתה נפל בה מום

הגדול⁶⁵⁶.

א. מפעם א' לומדים: שלא יביא את פר החטאת מכספי הציבור,
ב. מפעם ב' לומדים שלא יביא את פר

החטאת מכספי הכהנים.

ג. מפעם ג' לומדים שאם בכל זאת שחט את פר החטאת לא מכספו שלו – פר החטאת פסול.

משנה:

הִיָּה מִהֶלֶךְ בְּהִיכָל, עַד שֶׁמִּגִּיעַ לְבֵין שְׁתֵּי הַפְּרָכּוֹת הַמַּבְדִּילוֹת בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים, וּבִינֵיהֶן אִמָּה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, לֹא הִיָּיתָה שָׁם אֶלָּא פְּרָכָת אַחַת בְּלֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר וְהַבְדִּילָה הַפְּרָכָת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים.

בדרכו להקטיר את הקטורת בקדש
הקדשים הכהן הגדול נכנס להיכל ממזרח⁶⁵⁷ והלך לכיוון מערב אל קדש הקדשים כשבידו השמאלית הוא אווז בכף הקטורת ובידו הימנית את מחתת

הגחלים. בדרכו עבר הכהן הגדול דרך ההיכל, בו היו מזבח הזהב⁶⁵⁸, המנורה והשולחן, עד שהגיע למקום המבדיל בין הקדש (ההיכל) לבין קדש הקדשים.

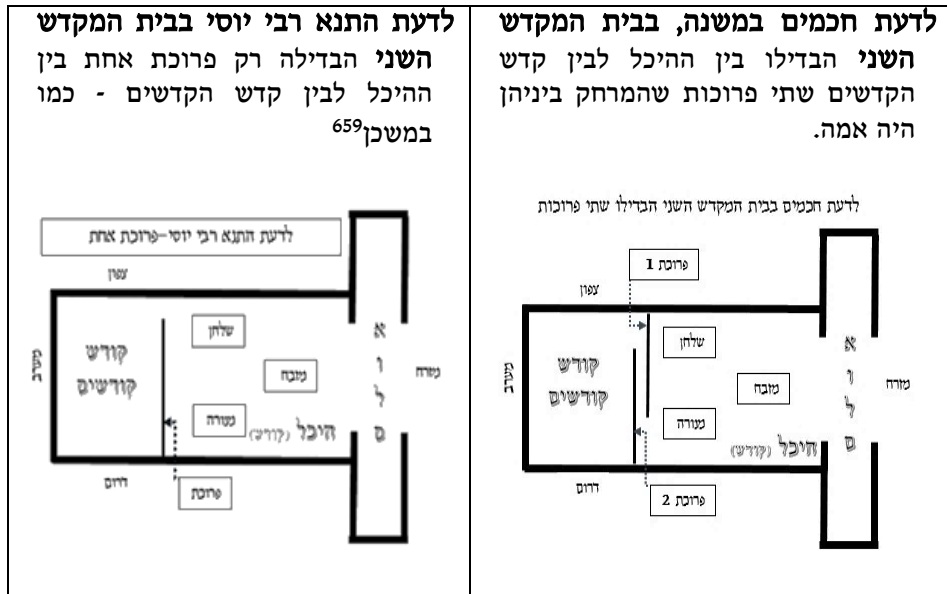
נפך-אסתר

656 פעם ראשונה בויקרא פרק טז פסוק ו: 'וְהִקְרִיב אֹהֶלֶן אֶת-פֶּר הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר-לֹו וְכִפֵּר בְּעֶדּוֹ וּבְעֶד בֵּיתוֹ' ופעמיים בפסוק יא, שם: 'וְהִקְרִיב אֹהֶלֶן אֶת-פֶּר הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר-לֹו וְכִפֵּר בְּעֶדּוֹ וּבְעֶד בֵּיתוֹ וְשָׁחַט אֶת-פֶּר הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר-לֹו'

657 לא בכל התרשימים על משנה זו ייראה האולם והמילה 'היכל', כמו כן לא יסומנו

כיווני ארבע הרוחות – אך הם בדיוק כמו בתרשים דעת חכמים ורבי יוסי שלהלן.
658 מזבח הזהב נקרא גם המזבח הפנימי וגם מזבח הקטורת. מקומו היה בהיכל ועליו מקטירים רק את הקטורת.

תרשים דעת חכמים ורבי יוסי על מספר הפרוכות בין ההיכל לבין קדש הקדשים

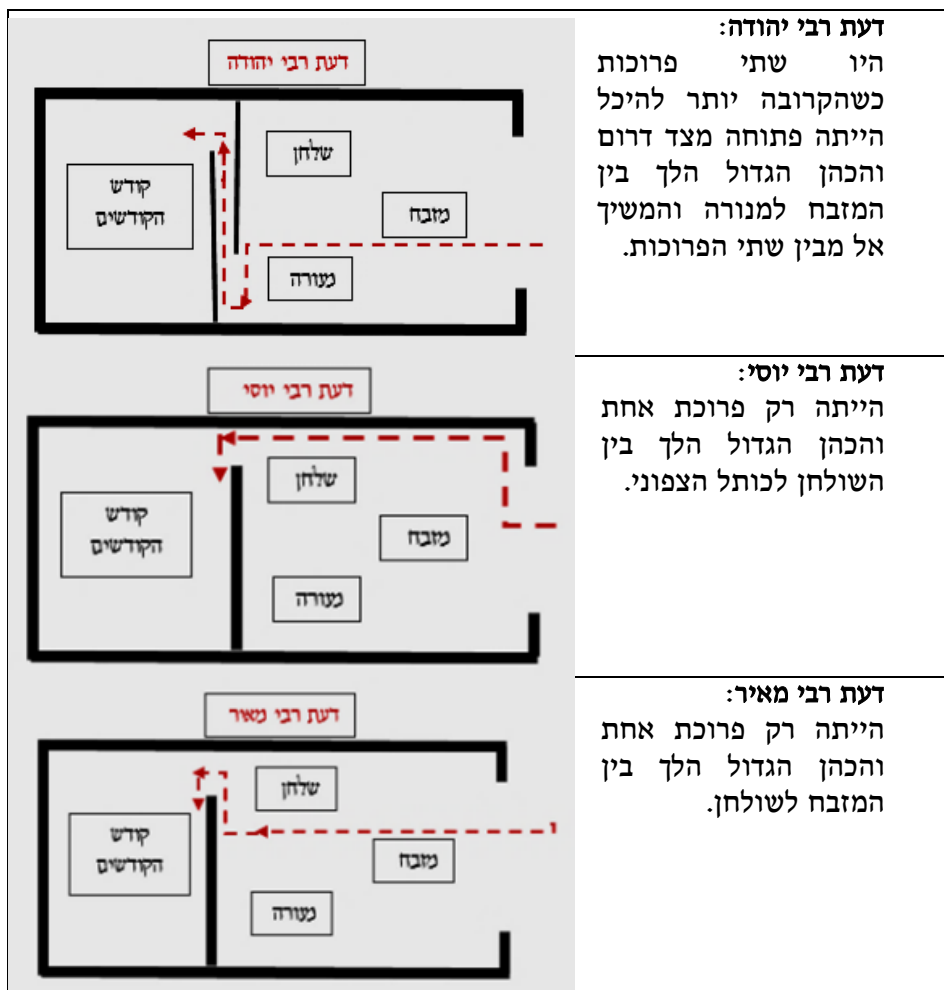
נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

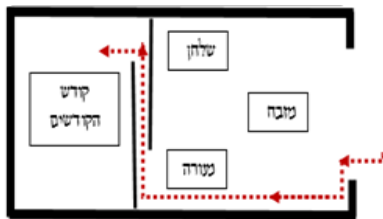
לחצאין. לשון הגמרא שם: 'אמר אביי, גמירי: אי כולהו בבנין אי כולהו בפרוכת, אי כולהו בבנין - ממקדש, אי כולהו בפרוכת - ממשכן'.

659 במסכת בבא בתרא דף ג עמוד ב לומדים שהמחיצה המבדילה חייבת להיבנות כולה פרוכת או כולה בנין ולא

מובאת ברייתא ובה שלוש דעות מה היה מסלול הילוכו של הכהן הגדול מכניסתו להיכל עם הגחלים והקטורת ועד לכניסתו לקדש הקדשים:

תרשים שלוש הדעות מהו מסלול הילוכו של הכהן הגדול

בבית המקדש הראשון הבדיל בין הקדש לקדש הקדשים כותל אבני גזית ברוחב אמה שנקרא אמה-טורקסין. בהסתמך על המשנה במסכת 'מדות' 661, רבינא מלמד שהאמה המבדילה בין ההיכל לקדש הקדשים, כן נמדדת בפני עצמה באורך הכולל של בית המקדש, ואינה נכללת במידות ההיכל או במידות קדש הקדשים. הטבלה בעמוד הבא מראה את חישובו של רבינא המלמד שהאמה המבדילה בין ההיכל לקדש הקדשים, כן נמדדת:

דף נב עמוד א

לדעת רבי יוסי הכהן הגדול הלך ישירות אל קדש הקדשים מכוח העובדה ש'חביבין ישראל שלא הצריכן הכתוב לשליח': כפי שתפילת כל אחד מישראל חשובה לפני ה' כך גם ראוי שהכהן הגדול, השליח של כל העם ביום הכיפורים, יהלך מהצד הצפוני של ההיכל ישירות אל פתח קדש הקדשים ואין לראות בכך חוסר דרך ארץ כלפי קדש הקדשים.

לדעת רבי יהודה הסיבה לכך שהכהן הגדול לא הלך לאורך הכותל הדרומי ישירות לקדש הקדשים 660 - הייתה כדי שלא ישחירו בגדיו מפיח המנורה שהצטבר על הכותל הדרומי. השרטוט הבא מתאר את המסלול שהכהן הגדול לא הלך בו:

נפך-אסתר

661 המשנה במידות פרק ד משנה ו אומרת שאורך המקדש כולו היה מאה אמות וכן גם רוחבו: 'וההיכל מאה על מאה, על רום מאה...' (המשנה מכנה בשם היכל את בית המקדש כולו), ומשנה ז שם מפרטת את המידות: 'מהמזרח למערב מאה אמה, פתל האולם חמש, והאולם אחד עשר, פתל ההיכל שש, ותוכו ארבעים אמה, אמה טורקסין, ועשרים אמה בית קדש הקדשים, פתל ההיכל שש, והתא שש, וכתל התא חמש'.

660 לדעת רבי יהודה שהיו שתי פרוכות - שהקרובה יותר להיכל הייתה פתוחה מצד דרום - הכהן הגדול היה יכול ללכת לאורך הכותל הדרומי ישירות אל פתח זה, אך במקום דרך זו הכהן הגדול הלך בין המזבח למנורה כדי שלא ישחירו בגדיו מפיח המנורה שהצטבר על הכותל הדרומי, המשיך אל בין הפרוכות ונכנס לקדש הקדשים מהפתח הצפוני. לכל הדעות כניסת הכהן הגדול אל קדש הקדשים הייתה מהצד הצפוני - כמוראה באיורים.

טבלת חלקי המקדש ממזרח למערב לדעת רבינא

מידה מצטברת (באמות)	מידה (באמות)	חלקי המקדש ממזרח למערב לדעת רבינא
5	5	כותל האולם
16	11	האולם
22	6	כותל ההיכל
62	40	אורך ההיכל
63	1	אַמָּה טְרַקְסִין ⁶⁶²
83	20	אורך קדש הקדשים
89	6	הכותל החיצוני של קדש הקדשים
95	6	התא המערבי ⁶⁶³ בקומה האמצעית.
100	5	הכותל החיצוני של התא המערבי

- האמה שדרגת קדושתה הייתה מסופקת.

כעניין הסֶפֶק מהי קדושת החלל ברוחב אמה שהיה בין הפרוכות, מביא רבי יוחנן את דברי יוסף איש הוֹצֵל⁶⁶⁵ על הפסוק בספר מלכים א':

לחכמים שבנו את בית המקדש השני היה ספק מהי קדושת החלל ברוחב אמה שהיה בין ההיכל לקדש הקדשים⁶⁶⁴: האם הוא קדוש כקדושת ההיכל או כקדושת קדש הקדשים לכן עשו שתי פרוכות שביניהן רוח אמה

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הוצל אם אמר הכתוב שהדביר בתוך הבית מפנימה או אם אמר שהדביר בתוך הבית לתת מפנימה ממנו את ארון ברית ה'.

⁶⁶³ מדרום, ממערב ומצפון נבנו בגובה ההיכל וקדש הקדשים שלושים ושמונה תאים בשלוש קומות. תאים אלה שימשו לצרכי המקדש. המשנה מכלילה בחישוב דווקא את התא המערבי בקומה האמצעית משום שהיא מודדת את האורך מהמזרח למערב, ותא זה היה בגובה ההיכל.

⁶⁶⁴ החלל ברוחב אמה שהיה במקום האמה טרקסין שבבית ראשון.

⁶⁶⁵ יוסף איש הוֹצֵל (הוֹצֵל היא עיר בבבל) היה תנא בדור החמישי. הגמרא בעמוד

⁶⁶² כך נקרא בבית ראשון הכותל שהפריד בין ההיכל לקדש הקדשים במקומה של הפרוכת במשכן. לחכמים, בוני המקדש השני היה ספק האם קדושת האַמָּה טְרַקְסִין כקדושת ההיכל או כקדושת קדש הקדשים, ולכן עשו שתי פרוכות שהמרחק ביניהן אמה אחת - כעובי הטורקסין שהיה בבית ראשון (במשכן הייתה הפרוכת מבדילה בין הקדש לקדש הקדשים). מובא בחידושי הריטב"א: 'אמה טרקסין לא הכריעו בו חכמים. פי' אמה טרקסין הוא הכותל המפסיק בין ההיכל ובין קדש הקדשים שהיה רחבו אמה ונקרא כן מפני שהוא בספק זה, דטרק בלשון יוון הוא חוץ, וסין הוא פנים, והכותל הזה נקרא דביר בלשון המקרא, ועליה מספקא ליה ליוסף איש

היא מתארת את מיקומו של הדביר (הוא המחיצה) ובכך היא מכילה אותו בקדש הקדשים, ולכן גם מקומו קדוש בקדושת קדש הקדשים. אבל אם המילה מפנימה שייכת לתחילת חלקו השני של הפסוק כך: 'מפנימה הכין לתתן שם את-אֶרֶון בְּרִית ה' שהיא יוצרת את המשמעות שהמקום שהוכן לתת שם את הארון נמצא פנימה למחיצה - והוא הקדוש בקדושת קדש הקדשים - ולא כן מקום המחיצה.

פרק ו פסוק יט, שבו מופיעה מילה שאפשר לקשרה לחלק הראשון של הפסוק ולקבל מובן אחד, אך אפשר גם לקשרה לחלק השני של הפסוק ולקבל מובן שני. הפסוק עצמו מתאר כיצד נחלק מקדש שלמה ל'קדש' ול'קדש הקדשים' על ידי מחיצה היא הדביר⁶⁶⁶: 'ודביר בתוך-הבית מפנימה הכין לתתן שם את-אֶרֶון בְּרִית ה'.' בפסוק זה המילה מפנימה יכולה להצטרף לחלקו הראשון של הפסוק כך: 'ודביר בתוך-הבית מפנימה' ואז

הפסוק: מלכים א פרק ו פסוק יט	אפשרות חלוקה א	אפשרות חלוקה ב
ודביר בתוך- הבית מפנימה הכין לתתן שם את-אֶרֶון בְּרִית ה'	'ודביר בתוך-הבית מפנימה...' המילה מפנימה מתארת את מיקומו של הדביר (הוא המחיצה) ובכך היא מכילה אותו בקדש הקדשים.	'...מפנימה הכין לתתן שם את-אֶרֶון בְּרִית ה' המילה מפנימה יוצרת את המשמעות שמקום המחיצה אינו קדוש בקדושת קדש הקדשים - ושהמקום שהוכן לתת שם את הארון נמצא פנימה למחיצה - והוא הקדוש בקדושת קדש הקדשים.

נפך-אסתר

עד-הקירות ויבן לו מבית לדביר לקדש הקדשים (מלכים א פרק ו פסוק טז) – מפרש רש"י: 'מבית לדביר. לפניו ממחיצת אמה טרקסין המפסקת בין ארבעים לעשרים, ואותה מחיצה קרויה דביר'. וכן פירש רש"י בעמוד זה: 'דביר - היא המחיצה לפני הדביר, חלל בית קדשי הקדשים, שהוא לפניו מן המחיצה'. 'דביר' כשם קדש הקדשים מובא במלכים א פרק ו בפסוק ה ויבן על-לירי הבית (יצוע) יציע סביב את-קירות הבית סביב להיכל ולדביר ויעש צלעות סביב. ומפרש רש"י: 'כלומר כנגד ההיכל ובית קדשי הקדשים הוא הדביר...'. מכאן שגם החלק הפנימי מהאמה טרקסין עד הקיר המערבי של קדש הקדשים – קרוי דביר. ראה עוד על כך במלכים א פרקים ו-ח ובמפרשים שם.

הבא ובפסחים דף קיג עמוד ב אומרת שהיו לו שמות רבים: 'הוא יוסף איש הוצל, הוא יוסף הבבלי, הוא איסי בן גור אריה, הוא איסי בן יהודה, הוא איסי בן גמליאל, הוא איסי בן מהללאל, ומה שמו? איסי בן עקביה שמו'. גם בתלמוד הירושלמי נאמר: 'הוא יוסף הבבלי, הוא יוסף בן יהודה, הוא יוסי קטנא' (בבא קמא פרק ג הלכה ז). לרוב שמו מופיע כאיסי בן יהודה כבדף כאן בנוסף לשם יוסף איש הוצל.

⁶⁶⁶ 'דביר' הוא גם שם המחיצה המבדילה בין ההיכל לקדש הקדשים וגם שם לקדש הקדשים. הכל לפי העניין, כאן בפסוק זה 'דביר' הוא מחיצה. רש"י על פסוק זה מפרש: 'ודביר בתוך הבית - מחיצת אמה טרקסין'. וכן על המילים מבית לדביר בפסוק ויבן את-עשורים אמה (מירכותי) מירכתי הבית בצלעות ארזים מן-הקרע

דף נב עמוד ב

איסי בן יהודה אומר שבתורה יש רק חמישה פסוקים⁶⁶⁷ שבכל אחד מהם יש מילה שאין יודעים בוודאות האם היא מוסבת על החלק שלפניה או על החלק שאחריה להלן חמשת הפסוקים ואפשרויות החלוקה:

מקרה א

הפסוק בבראשית ד, ז	אפשרות חלוקה א	אפשרות חלוקה ב
הָלוֹא אִם-תִּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תִיטִיב לִפְתּוֹחַ חֲטָאת רִבְעָן וְאַלֶּיךָ תִּשְׁוֹקְתּוּ וְאַתָּה תִּמְשָׁל-בּוֹ	הָלוֹא אִם-תִּיטִיב שְׂאֵת – (אם תיטיב ה' ישא עוונך ויסלח לך).	שְׂאֵת וְאִם לֹא תִיטִיב – (תישא עוונך אם לא תיטיב)

מקרה ב

הפסוק בשמות פרק לז פסוק כ	אפשרות חלוקה א	אפשרות חלוקה ב
וּבִמְנֶה אֲרֻבָּעָה גִבְעִים מִשְׁקָדִים כְּפִתְרִיהָ וּפְרָחֶיהָ	אֲרֻבָּעָה גִבְעִים מִשְׁקָדִים	מִשְׁקָדִים כְּפִתְרִיהָ וּפְרָחֶיהָ

מקרה ג

הפסוק בשמות פרק יז פסוק ט	אפשרות חלוקה א	אפשרות חלוקה ב
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-יְהוָשֹׁעַ בְּחַר-לָנוּ אַנְשִׁים וְצֵא הַלֶּחֶם בַּעֲמֶלֶק מִחֹר (הַצִּיּוֹן) לְמַלְחָמָה הוּא רֹשִׁי: 'צֵא וְהַלֶּחֶם בַּעֲמֶלֶק מִיד, וּמִחֹר אֲנִכִּי נָצַב וְהַיּוֹם אֵי אַתָּה צָרִיךְ לְתַפְלֹתִי'.	וְצֵא הַלֶּחֶם בַּעֲמֶלֶק מִחֹר (הַצִּיּוֹן) לְמַלְחָמָה הוּא (למחר)	מִחֹר אֲנִכִּי נָצַב עַל-רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמִיַּד הַגִּבְעָה וּמִטָּה הוּא מִיַּד. (הַצִּיּוֹן) לְמַלְחָמָה הוּא מִיַּד. רֹשִׁי: 'צֵא וְהַלֶּחֶם בַּעֲמֶלֶק מִיד, וּמִחֹר אֲנִכִּי נָצַב וְהַיּוֹם אֵי אַתָּה צָרִיךְ לְתַפְלֹתִי'.

מקרה ד

הפסוק בבראשית פרק מט פסוקים ו	אפשרות חלוקה א	אפשרות חלוקה ב
בְּסֹדֶם אֶל-תְּבֹא נִפְשֵׁי בְקֹהֶלֶם אֶל-תַּחַד כְּבֹדִי כִּי בְּאַפִּם הִרְגוּ אִישׁ וּבִרְצֹנָם עָקְרוּ-שׁוֹר: אֲרוֹר אַפִּם כִּי עָז וְעִבְרִיתָם כִּי קִשְׁתָּה אֲחֻלָּקֶם בִּיעֲקֹב וְאַפִּיצֶם בְּיִשְׂרָאֵל.	וּבִרְצֹנָם עָקְרוּ-שׁוֹר: אֲרוֹר (שמעון ולוי עקרו את השוורים של שכם ובניו הארורים)	אֲרוֹר אַפִּם כִּי עָז (יעקב אבינו מקלל את כעסם העז של שמעון ולוי).

מקרה ה

הפסוק בדברים פרק לא פסוק טז	אפשרות חלוקה א	אפשרות חלוקה ב
וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה הִנֵּה שָׁכַב עִם-אַבְתָּיִךְ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרָי אֱלֹהֵי נֹכַר-הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בֹא-שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וְעִזְבֵנִי וְהִפָּר אֶת-בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ:	הִנֵּה שָׁכַב עִם-אַבְתָּיִךְ וְקָם (רש"י: 'וכאן רמז לו תחיית המתים').	וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

⁶⁶⁷ 'ודביר בתוך-הבית מפנימה הכין לתתן שם את-ארון ברית ה' שהובא לעיל.

⁶⁶⁷ אך בנביאים יש פסוקים נוספים שאפשר לחלקם לשניים כמו הפסוק

רב חסדא הסתפק איך לחלק את הפסוק: 'וַיִּשְׁלַח אֶת-נִעְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עִלָּת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים' ואילו לאיסי בן יהודה לא היה ספק בפירוש הפסוק.

חלוקת הפסוק לפי ספיקו של רב חסדא:

הפסוק בשמות פרק כד פסוק ה	אפשרות א	אפשרות ב (כל הפסוק)
וַיִּשְׁלַח אֶת-נִעְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עִלָּת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים	וַיִּשְׁלַח אֶת-נִעְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עִלָּת (לפי אפשרות זו ניתן לפרש שרק השלמים היו פרים - כי ברור וידוע שסוג בהמת העִלָּת הוא כבשים).	וַיִּשְׁלַח אֶת-נִעְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עִלָּת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים (המילה פָּרִים מתייחסת גם לעִלָּת ואז המובן הוא שגם השלמים וגם העולות היו פרים).

משנה:

החיצוֹנָה הייתה פְּרוּפָה מִן הַדָּרוֹם וְהַפְּנִימִית מִן הַצָּפוֹן.

מִהֶלֶךְ בִּינִיָּהוּ, עַד שְׁמַגִּיעַ לַצָּפוֹן.

הַגִּיעַ לַצָּפוֹן, הוּפָךְ פָּנָיו לַדָּרוֹם, מִהֶלֶךְ לְשִׁמְאֵלוֹ עִם הַפְּרָכֶת עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְאֲרוֹן.

הַגִּיעַ לְאֲרוֹן. נוֹתֵן אֶת הַמַּחֲתָה בֵּין שְׁנֵי הַבָּדִים, צָבַר אֶת הַקְּטֹרֶת עַל גְּבִי גָחִלִים,

וְנִתְמַלֵּא כָּל הַבַּיִת כָּל עֶשֶׂן.

יָצָא וּבָא לוֹ בַּדֶּרֶךְ בֵּית כְּנִיסָתוֹ, וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה בְּבֵית הַחִיצוֹן, וְלֹא הָיָה

מֵאֲרִיךְ בַּתְּפִלָּתוֹ, שֶׁלֹּא לְהַבְעִית אֶת יִשְׂרָאֵל:

לְשִׁמְאֵלוֹ עִם הַפְּרָכֶת עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ
לְאֲרוֹן' והכוונה לא לארון ממש אלא
הגיע למקום שבו היה הארון⁶⁶⁹ משום

בתיאור המשנה⁶⁶⁸ את כניסת הכהן
הגדול לקדש הקדשים נאמר: 'מִהֶלֶךְ

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הראשונים שני לַחַת הַעֲדָת לַחַת אֶבֶן
פְּתִיכִים בְּאַצְבָּע אֱלֹהִים נִיתְּנוּ עִי ה'
(אותם שיבר משה ב'ז בתמוז כשירד
מהר סיני כשראה את מעשה העגל).
הלוחות השניים שהונחו בארון פִּסְלוּ
מֵאֵבֶן עַל יְדֵי מֹשֶׁה אֲך' נִכְתְּבוּ עַל יְדֵי ה'
שְׁנִיתָנָם לוֹ בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים: ' וַיֹּאמֶר ה'
אֶל-מֹשֶׁה פֶּסֶל-לֶךְ שְׁנֵי-לַחַת אֲבָנִים
כְּרָאשֵׁינִים וְכִתְבְּתִי עַל-הַלָּחֹת אֶת-הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר הָיוּ עַל-הַלָּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר
שָׁבַרְתָּ' (שמות פרק לד פסוק א).

668 לעיל, בדף נא עמוד ב ראינו שלדעת
חכמים בבית המקדש השני הבדילו בין
ההיכל לבין קדש הקדשים שתי פרוכות
שהמרחק ביניהן היה אמה. משנתנו כאן
נשנית לדעת חכמים.

669 הארון היה גם במשכן וגם בבית המקדש
הראשון עד זמן קצר לפני חורבנו אך לא
בבית שני. להלן בדף נג עמוד ב מובאת
מחלוקת מה עלה בגורל הארון: האם גלה
לבבל, נגנז במקומו, או נגנז בלשכת דיר
העצים. בארון הונחו שבדי הלוחות
הראשונים והלוחות השניים. הלוחות

שבבית שני לא היה הארון.

גם את הנאמר במשנה 'הגיע לארון. נותן את המחנה בין שני הבדים' יש להבין שלא הגיע ממש לארון אלא הגיע למקום שהיה בין שני הבדים כשהיה הארון, ושם הניח הכהן הגדול את המחנה על רצפת קדש הקדשים.⁶⁷⁰

דף נג עמוד א

על הכהן הגדול לשים את הקטורת על הגחלים לאחר הכניסה לקדש הקדשים כפי שכתוב: '... וְהָבִיִּא מִבֵּית לְפָרְכָתָּ: וְנָתַן אֶת-הַקְטֹרֶת עַל-הָאֵשׁ לִפְנֵי ה'...' ואסור לו לעשות כן כשעודו בהיכל כלומר, שהמצווה היא שהכהן קודם נכנס אל מבית לפרוכת ורק אחר כך הוא

נותן את הקטורת כדי לקיים שמעשה הקטרת הקטורת יהא לִפְנֵי ה', בניגוד לדעת הצדוקים ולהוציא מדעתם שצריך להיכנס עם ענן הקטורת לקדש הקדשים.

לדעת התנא רבי אליעזר, בני אהרן, נדב ואביהוא, מתו משום שהורו הלכה בפני משה רבם וכן הורו לעצמם הלכה⁶⁷¹ ו'אמרו אף על פי שהאש יורדת מן השמים מצווה להביא מן ההדיוט'.

ביציאתו מקדש הקדשים, הלך הכהן הגדול לאחוריו כשפניו מופנים לקדש הקדשים – כאופן שנכנס. ומוסיפה הגמרא: 'וכן כהנים בעבודתו, ולוים בדוכנו, וישראל במעמדו, כשהן נפטרים - לא היו מחזירין פניהן והולכין, אלא מצדין⁶⁷² פניהן והולכין, וכן תלמיד הנפטר מרבו⁶⁷³ לא יחזיר פניו וילך, אלא

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

זה שנתו. ולא הוציא שנתו. אמרה לו: נביא אתה? אמר לה: לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך מקובלני: כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה. ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: אותו תלמיד יהודה בן גוריא שמו, והיה רחוק ממנו שלש פרסאות - בפניו הוה. - והא רחוק ממנו שלש פרסאות קאמר! - וליטעמך שמו ושם אביו למה? אלא: שלא תאמר משל היה. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל המורה הלכה בפני רבו ראוי להכישו נחש...

⁶⁷² מטים את פניהם לצד.

⁶⁷³ רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ה הלכה ו: 'וכן לא יחלוץ תפיליו לפני רבו, ולא יסב אלא יושב כיושב לפני המלך, ולא יתפלל לא לפני רבו ולא לאחר רבו ולא בצד רבו, ואין צריך לומר שאסור לו להלך בצידו, אלא יתרחק לאחר רבו ולא יהא מכוון כנגד אחריו ואחר-כך יתפלל,

⁶⁷⁰ בבית המקדש הראשון הניחו את הכף והמחנה ממזרח לארון - בין הפרוכת לארון. בבית המקדש השני לא היה הארון ואת הכף והמחנה היו מניחים על אבן השתייה ממערב למקום בו הונחו בבית ראשון שזהו מקומו המקורי של הארון (מובא במדרש תנחומא בפרשת קדושים סימן י: '...ארץ ישראל יושבת באמצעיתו של עולם וירושלים באמצעיתה של א"י ובית המקדש באמצע ירושלים וההיכל באמצע בית המקדש והארון באמצע ההיכל ואבן שתיה לפני הארון שממנה נשתת העולם...').

⁶⁷¹ ומתו על אף שפירשו נכון את ההלכה מהפסוק: 'וְנָתַנוּ בְּיָד אֱהֱרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל-הַמִּזְבֵּחַ וְיָרְקוּ עֲצִים עַל-הָאֵשׁ'. ראה בעניין בגמרא ולעיל בדף כא עמוד ב. מובא במסכת עירובין דף סג עמוד א: '...ותלמיד אחד היה לו לרבי אליעזר שהורה הלכה בפניו. אמר רבי אליעזר לאימא שלום אשתו: תמיה אני אם יוציא

מצדד פניו והולך'.

הגמרא מספרת על רבי אלעזר שבשעה שרבו, רבי יוחנן, היה יוצא, רבי אלעזר היה נעמד, מכופף את עצמו עד שרבי יוחנן היה נעלם מעיניו. וכשרבי אלעזר היה יוצא - כשרבו עדיין בבית המדרש - הוא היה הולך לאחוריו עד שלא ראה את רבו ורק אז היה מסתובב והולך.

דף נג עמוד ב

בסיום תפילת עמידה על המתפלל לפסוע שלוש פסיעות לאחוריו⁶⁷⁴, לתת שלום לקב' ⁶⁷⁵, לשהות זמן מסוים במקום שסיים פסיעותיו ולא לחזור מיד למקומו⁶⁷⁶, ואם לא עשה כן⁶⁷⁷ - עדיף היה שלא היה מתפלל.

לאחר שהכהן הגדול הקטיר את הקטורת ויצא מקדש הקדשים הוא התפלל בהיכל תפילה קצרה על השנה שתבוא⁶⁷⁸: שמזג האויר לא יהא קיצוני

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

בקשת רשות.

676 הרמב"ם בהלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ט הלכה ד אומר מהו משך זמן השהייה במקום עד שיחזור למקומו: '... וכיון שהגיע שליח ציבור לקדושה יש רשות לכל אחד ואחד לחזור במקום שעמד בו בתפלה...'

רש"י אומר שעל המתפלל לעמוד 'במקום שהפסיעות קלות ולא לחזור לאלתר'. לפי רש"י משך הזמן שעל המתפלל לשהות במקומו יכול להיות פרק זמן קצר שאינו תלוי בשליח ציבור או בסביבת המתפלל אלא העיקר שיקפיד לשהות משך זמן כזה שלא ירָאָה קָשָׁב למקומו מיד.

677 כלומר, אם לא נפרד בסיום תפילתו מהקב"ה בצורה הראויה - היא ההשתחויה והשהות במקומו לאחר שלוש הפסיעות.

678 פירוש נוסח התפילה הקצרה הוא: 'יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו שאם תהא שנה זו שנה שחונה - תהיה גשומה, ולא יסור שבט מיהודה ולא יהיו עמך ישראל צריכין לפרנסה זה מזה, ולא תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים'. הגמרא, בבא בתרא בסוף דף קמ"א עמוד א ובעמוד ב אומרת: 'אמר רב זביד האי יומא קמא דריש שתא אי חמים כולה שתא חמימא אי קריי כולה שתא קריא למאי נפקא מינה?

ולא יכנס עם רבו במרחץ, ולא ישב במקום רבו, ולא יכריע דבריו בפניו, ולא יסתור את דבריו, ולא ישב לפניו עד שיאמר לו שב, ולא יעמוד מלפניו עד שיאמר לו עמוד או עד שיטול רשות לעמוד, וכשיפטר מרבו לא יחזור לו לאחוריו אלא נרתע לאחוריו ופניו כנגד פניו'.

674 הגמרא מביאה הלכה זו שהיא כעין מה שנלמד קודם על הדרך בה תלמיד נפטר מרבו.

הגמרא בסנהדרין דף כב עמוד א אומרת: '...המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד...'. הרמב"ם בהלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ה הלכה י אומר: '...וכשגומר התפילה כורע ופוסע שלש פסיעות לאחוריו, וכשהוא כורע נותן שלום משמאל עצמו ואחר כך מימין עצמו ואחר-כך מגביה ראשו מן הכריעה ...' עוד בעניין אומר הרמב"ם שם בהלכה יא: 'ולמה נותן שלום לשמאלו תחילה? מפני ששמאלו הוא ימין שכנגד פניו כלומר כשהוא עומד לפני המלך נותן שלום לימין המלך ואחר כך לשמאל המלך וקבעו שיפטר מן התפלה כמו שנפטרין מלפני המלך'.

675 הכוונה שיתן שלום לקב"ה בהשתחויה שזו דרך להיפרד מהקב"ה תוך

אלא ממוצע, שיהא משפט וצדק, שתימצא לכל אחד פרנסתו ללא הזדקקות לאחרים, ושלא תתקבל תפילת עוברי דרכים⁶⁷⁹.

מעשה ברבי חנינא בן דוסא שבהלכו בדרך ירד עליו גשם. 'אמר: רבונו של עולם, כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער?' - והגשם פסק. כשהגיע לביתו אמר: 'רבונו של עולם, כל העולם כולו בצער וחנינא בנחת?' - והגשם שב לרדת. על מעשה זה אמר רב יוסף: מה מועילה תפילתו של הכהן הגדול ביום הכיפורים אם רבי חנינא בן דוסא יכול לשנותה?

מעשה בכהן גדול⁶⁸⁰ שביום הכיפורים, לאחר שהקטיר את הקטורת ויצא מקדש הקדשים, האריך בתפילתו בהיכל. אחיו הכהנים נזעקו לראות מה עלה בגורלו. מיד בהיכנסם יצא הוא. אמרו לו: 'מפני מה הארכת בתפלתך?' אמר להם: 'קשה בעיניכם שהתפללתי עליכם ועל בית המקדש שלא יחרב?' אמרו לו: 'אל תהי

נפך-אסתר

לתפלתו של כהן גדול, רש"י מפרש שם: 'לתפלתו של כהן גדול. שהיה מתפלל ביום הכיפורים שתהיה שנה זו גשומה ושחונה - ועתה לפי הענין שיראה בראש השנה יתפלל ביום הכיפורים, כלומר, שמזג האוויר בראש השנה קבע על מה תהא תפילת הכהן הגדול ביום הכיפורים. מקורה של המשך הברכה '... ולא יסור שבט מיהודה...' הוא בספר בראשית פרק מט פסוק י נאמר: 'לֹא יִסּוּר שֶׁבֶט מִיְהוּדָה וּמִחֻקֵּק מִבֵּין רִגְלָיו עַד כִּי־יָבֹא שִׁילָה (שילו) וְלוֹ יִקְרָת עֲמִים'. לשון הגמרא כאן על 'לא יסור שֶׁבֶט מִיְהוּדָה' הוא: 'לא יעדי עבדי שולטן מדבית יהודה', כפי תרגומו של אונקלוס שהיה תלמידו של רבי עקיבא. רמב"ן על פסוק זה אומר שכל זרע מתתיה חשמונאי הצדיק עברו מן העולם כעונש מאת הקב"ה על כך 'שמלכו ולא היו מזרע יהודה ומבית דוד, והסירו השבט והמחוקק לגמרי, והיה עונשם מדה כנגד מדה, שהמשיל הקדוש ברוך הוא עליהם את עבדיהם [הוא הורדוס הרשע, ראה נופך אסתר דף עא עמוד א] והם הכריתום' (ראה בבא בתרא דף ג עמוד ב). יש מפרשים שאינם נוקטים

כדעת רמב"ן. 679 היו עוברי דרכים שדאגו לעצמם ולסחורתם שלא יינזקו מהגשמים ולכן התפללו שלא ירד גשם. 680 בתלמוד הירושלמי במסכת יומא פרק ה הלכה ב מובא שהכהן הגדול המוזכר כאן היה שמעון הצדיק. כך לשון התלמוד שם: 'מעשה באחד שהאריך וגמרו להכנס אחריו. אמרו שמעון הצדיק היה. אמרו לו: למה הארכתה? אמר להן מתפלל הייתי על מקדש אלהיכם שלא יחרב. אמרו לו: אף על פי כן לא היית צריך להאריך. ארבעים שנה שימש שמעון הצדיק את ישראל בכהונה גדולה ובשנה האחרונה אמר להן: בשנה הזאת אני מת! אמרו לו מאיכן אתה יודע? אמר להן: כל שנה ושנה שהייתי נכנס לבית קדש הקדשים היה זקן אחד לבוש לבנים ועטוף לבנים נכנס עמי ויוצא עמי ובשנה הזו נכנס עמי ולא יצא עמי'. שמעון הצדיק שימש ארבעים שנה מתחילת בית שני, היה האחרון שנותר מהכנסת הגדולה, אלכסנדר מוקדון השתחוה לשמעון הצדיק (ראה המקרה במלואו

מאריך בתפלתו, שלא להבעית את
ישראל⁶⁸².

רגיל לעשות כן שהרי שנינו⁶⁸¹: ומתפלל
תפלה קצרה בבית החיצון, ולא היה

משנה:

משנטל הארון, אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים, ושתיה היתה נקראת,
גבוהה מן הארץ שלש אצבעות, ועליה היה נותן.

נטל את הדם ממי שהיה ממרס בו, נכנס למקום שנכנס, ועמד במקום שעמד,
והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה, ולא היה מתכונן להזות לא למעלה ולא
למטה, אלא כמצליף. וכך היה מונה, אחת, אחת ואחת, אחת ושתים, אחת
ושלש, אחת וארבע, אחת וחמש, אחת ושש, אחת ושבע. יצא והניחו על כן
הזהב שבהיכל.

הביאו לו את השעיר, שחטו וקבל במזרק את דמו. נכנס למקום שנכנס, ועמד
במקום שעמד, והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה, ולא היה מתכונן להזות
לא למעלה ולא למטה, אלא כמצליף. וכך היה מונה, אחת, אחת ואחת, אחת
ושתים, אחת ושלש, אחת וארבע, אחת וחמש, אחת ושש, אחת ושבע. יצא
והניחו על כן השני שהיה בהיכל.

רבי יהודה אומר, לא היה שם אלא כן אחד בלבד.

נטל דם הפר והניח דם השעיר, והזה ממנו על הפרכת שכנגד הארון מבחוץ,
אחת למעלה ושבע למטה, ולא היה מתכונן להזות לא למעלה ולא למטה, אלא
כמצליף. וכך היה מונה, אחת, אחת ואחת, אחת ושתים, אחת ושלש, אחת
וארבע, אחת וחמש, אחת ושש, אחת ושבע. נטל דם השעיר והניח דם הפר,
והזה ממנו על הפרכת שכנגד הארון מבחוץ, אחת למעלה ושבע למטה, ולא
היה מתכונן להזות לא למעלה ולא למטה, אלא כמצליף. וכך היה מונה, אחת,
אחת ואחת, אחת ושתים, אחת ושלש, אחת וארבע, אחת וחמש, אחת ושש,
אחת ושבע.

לגובה שלוש אצבעות⁶⁸⁴ מרצפת קדש
הקדשים. במקדש הראשון הניחו את
הארון על אבן השתיה והכהן הגדול הניח

ברצפת קדש הקדשים הייתה אבן
שהתגלתה בימי דוד, שמואל ושלמה⁶⁸³.
אבן זו נקראה אבן-השתיה והיא בלטה

נפך-אסתר

683 הגמרא במסכת סוטה דף מח עמוד ב
שואלת מי היו נביאים ראשונים ואומר
רב הונא 'זה דוד ושמואל ושלמה'.
684 שהם כ- 6.9 ס"מ על פי חישוב ממוצע
של מידות אצבע לפי הגר"ח נאה, החזו"א
והנודע ביהודה.

לקמן דף סט עמוד א).
681 במשנתנו כאן בדף נב עמוד ב.
682 אמרו לו: מדוע הארכת בתפילה בתוך
ההיכל? הרי למדנו שלא יהא הכהן הגדול
מאריך בתפלתו כדי שלא יפחיד את
ישראל החוששים שמא מת בעוון שלא
עשה את הקטרת הקטורת כמצוותה.

עליה את מחתת הגחלים בין בדי הארון⁶⁸⁵.

במקדש השני, שלא היה בו הארון⁶⁸⁶, הניח הכהן הגדול את מחתת הגחלים על אותו מקום שבמקדש הראשון היה מקום בין הבדים - כְּבִין' בין בדי הארון'.

המשנה ממשיכה לפרט את העבודות שעשה הכהן הגדול בפר-הכהן-הגדול

ובשעיר שעלה גורלו לה⁶⁸⁷:

א. הזאה ראשונה מדם פר הכהן הגדול:

לאחר תפילתו הקצרה בהיכל נטל הכהן הגדול את המזרק, ובו דם הפר, מידו של הכהן הממסר⁶⁸⁸, ונכנס שוב לקדש הקדשים, עמד במקום שהקטיר את הקטורת והזה מדם הפר באצבעו שמונה פעמים⁶⁸⁹: הזאה אחת לכיוון הקצה המזרחי והעליון של כפורת הארון⁶⁹⁰

נפך-אסתר

וְחָצִי אֶרְכָּה וְאִמָּה וְחָצִי רְחֻבָּהּ. בתורה לא נכתב מהו עוביה של הכפורת ואנו לומדים במסכת סוכה דף ה עמוד א שעוביה היה טפח (שהוא 1/6 האמה כאן): התנא רבי חנינא אומר בברייתא שטפח הייתה המידה הקטנה ביותר שהייתה בכלי המקדש, ולכן יש לקבוע שגובהה של הכפורת הוא טפח. רבי חנינא נסמך על הפסוק וְעָשִׂיתָ לוֹ מִסְגָּרַת טַפַּח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֶרֶחַב לְמִסְגָּרָתוֹ סָבִיב (שמות פרק כה פסוק כה) המדבר על השולחן שמסגרתו הייתה בגובה המינימלי מבין כל כלי המקדש, ועוד מובא בגמרא שם שבתורה אין כלל וכלל מידות לציץ או לזר, בעוד שלמסגרת השולחן נתנה התורה את מידת גובהה ולכפורת נתנה התורה את מידות אורכה ורוחבה. (בהערה מעניינת נציין שלפי מידות אלה ניתן לקבוע שמשקל הכפורת היה טון ושלוש מאות שלושים וארבעה ק"ג! כך החישוב:

נפח הכפורת הוא 0.625 אמות מעוקבות לפי $1.5 \times 2.5 \times 6$ (באמת הארון 6 טפחים כי האמה כאן היא אמה בינונית לפי ההלכה שנקבעה כרבי מאיר במשנה מסכת כלים פרק יז משנה י: 'רבי מאיר אומר כל האמות היו בינוניות חוץ ממזבח הזהב והקרן והסובב והיסוד' וכן מובאת משנה זו במסכת מנחות דף צז עמוד א וכן נאמר בעמוד ב שם: 'כל אמות כלים באמה בת

685 לאחר שנכנס ביום הכיפורים לקדש הקדשים כדי להקטיר את הקטורת.

686 בבית המקדש השני לא היה הארון, והגמרא להלן מביאה מחלוקת תנאים האם הארון גלה לבבל, נגזז במקומו, או נגזז בלשכת דיר העצים.

687 עד לעבודות המפורטות במשנתנו עשה הכהן הגדול בפר-הכהן-הגדול ובשעירים את העבודות הבאות: וידוי ראשון על פר כהן גדול, גורל על שני השעירים, וידוי שני על פר כהן גדול, שחט את הפר והקטיר את הקטורת.

688 אחר שהכהן הגדול שחט את הפר וקיבל את דמו לתוך המזרק הוא נתן את המזרק לכהן הממסר (המנדנד את הדם במזרק כדי שלא יקרש) והניחו על הרובד הרביעי של ההיכל מבחוץ.

689 כפי שכתוב בתורה: 'וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל-פְּנֵי הַכִּפָּרִית קִדְמָה וְלִפְנֵי הַכִּפָּרִית יִזָּה שְׂבַע-פְּעָמִים מִן-הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ' (ויקרא פרק טז פסוק יד). הפסוק מלמד: 'וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל-פְּנֵי הַכִּפָּרִית קִדְמָה...' זו הזאה אחת, ועוד שבע הזאות בהמשך הפסוק: 'וְלִפְנֵי הַכִּפָּרִית יִזָּה שְׂבַע-פְּעָמִים מִן-הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ'.

690 הכפורת היא מכסה הארון שהוא לוח זהב טהור שאורכו ורוחבו היו כאורך ורוחב הארון: אורכו 2.5 אמות, רוחבו 1.5 אמות כפי שנאמר בשמות פרק כה פסוק יז: וְעָשִׂיתָ כִּפָּרֶת זָהָב טָהוֹר אֲמִתִּים

ג. הזאה ראשונה מדם השעיר:

אחר שחיטת השעיר וקבלת דמו הזֶה הכהן הגדול מדם השעיר בקדש הקדשים כנגד הפרוכת מול מקום 'בין בדי הארון' שמונה הזאות אחת למעלה ושבע למטה - כבהזאת דם הפר. כשסיים להזות את דם השעיר יצא הכהן הגדול מקדש הקדשים אל ההיכל שם הניח את המזרק על כן הזהב השני⁶⁹⁴ שיועד לכך, ולקח את מזרק דם הפר.

ד. ערבוב דם הפר עם דם השעיר:

הכהן הגדול ערבב את דם הפר עם דם השעיר על ידי שֶהֶעֱרָה (רוקן) את דם הפר מהמזרק בו היה, לתוך מזרק דם השעיר ואחר כך העביר את הדם המעורבב למזרק הריק של דם הפר⁶⁹⁵.

ושבע הזאות לפני⁶⁹¹ כשלכל הזאה הוא טובל שוב את האצבע הימנית בדם ולפני שהוא היה מונה הזאה זו הוא היה מונה תחילה את ההזאה הראשונה⁶⁹². את ההזאות עשה הכהן הגדול כְּמַצְלִיף⁶⁹³, בסיום ההזאות יצא הכהן הגדול מקדש הקדשים אל ההיכל שם הניח את המזרק, ובו שְׁיָרֵי דם הפר, על כן זהב המיוחד לכך.

ה. שחיטת השעיר שעלה גורלו לה:

הכהן הגדול שחט ברוב סימנים את השעיר שעלה גורלו לה, קיבל את דמו וכהן אחר סיים את השחיטה.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

693 רש"י מפרש כאן 'אלא כמצליף – בשורה, זו תחת זו - כל שמונה הזאות. 'כמצליף' - לא ידעתי לשונו'. אנחנו יכולים להבין שרש"י אומר 'לא ידעתי לשונו' רק על הדקדוק הלשוני של המילה כְּמַצְלִיף ולא על תנועת ההצלפה שעושה הכהן הגדול בשעת ההזאה, שכן בסוף דף נד עמוד ב ובראש דף נה עמוד א להלן, כששואלת הגמרא 'מאי כְּמַצְלִיף...' רב יהודה מתאר את המילה בתנועת יד כשל אדם המלקה ברצועה, ובלשון הגמרא מתורגמת תנועת ידו 'כמנגדנא' ומפרש רש"י: 'כמנגדנא - כמכה ברצועה, שמתחיל מן הקַּתְפִּים ומכה והולך למטה' והרי זו בדיוק תנועת ידו של המצליף.

694 'רבי יהודה אומר, לא הִיָּה שֵׁם אֶלָּא כֵּן אֶחָד בְּלִבָּד'.

695 ערבוב הדמים נעשה לקראת הזאה מהדם המעורבב בהמשך העבודה.

שש'). 0.625 אמות מעוקבות הן 69,120 סמ"ק (כשאורך האמה נקבע ל-48 ס"מ לפי הרב חיים נאה), משקלו הסגולי של הזהב הוא 19.3 גרם לסמ"ק, $0.0193 \times 69,120 = 1334.016$.

מסקנה: אם נכונה הבנתי הרי משקל הכפורת היה קצת מעל 1,334 ק"ג!

691 דם ההזאות לא נגע בכפורת כלל אלא נפל לפני הארון (גם על ההזאות על הפרוכת שהבדילה בין ההיכל לקדש הקדשים אומרת הגמרא להלן בדף נז עמוד א: 'תנא כשהוא מזה אינו מזה על הפרוכת אלא כנגד [מולן] הפרוכת', וכן שם: '... כשהוא מזה לא היו נוגעין בפרוכת ואם נגעו נגעו...').

692 נאמר במשנתנו: 'וְכָךְ הִיָּה מוֹנֶה, אַחַת, אַחַת וְאַחַת, אַחַת וְשֵׁתִים, אַחַת וְשֵׁשׁ, אַחַת וְאַרְבַּע, אַחַת וְחֲמֵשׁ, אַחַת וְשֵׁשׁ, אַחַת וְשִׁבְעִי'.

ניתן לדעת בוודאות האם הארון גלה בגלות יהויכין או בגלות צדקיה⁶⁹⁷.

דעה ב: הארון נגזז במקומו
לדעת רבי יהודה בן לקיש הארון נגזז במקומו ולימודו זה הוא מהפסוק: **וַיֹּאכְרוּ הַבָּדִים וַיֵּרְאוּ רָאשֵׁי הַבָּדִים מִן-הַקֶּדֶשׁ עַל-פְּנֵי הַדָּבָר וְלֹא יֵרְאוּ הַחוּצָה וַיְהִי שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה**⁶⁹⁸ מפסוק זה דורש רבי יהודה ש- עד היום הזה - פירושו שאף עתה, גם אחרי החורבן, הארון ובדיו עדיין במקומם.

דף נד עמוד א

דעה ג: הארון נגזז בלשכת דיר העצים⁶⁹⁹.

הגמרא מביאה מהמשנה בשקלים מעשה שהיה, כסימוכין לדעה זו: **מַעֲשֵׂה בְּכֶהֱן אֶחָד שֶׁהָיָה מִתְעַסֵּק [מטייל בדיר העצים ועושה מעשי שחוק – ודברי בזיון למקום בו גזוז הארון], וַיֵּרָא הָרֹצֵפָה שֶׁהָיָה מִשְׁנֶה מִחִבְרוֹתֶיהָ. בָּא וְאָמַר לְחִבְרֵי [אודות הרצפה המשונה]. לֹא הִסְפִּיק לְגַמֵּר אֶת הַדָּבָר עַד שֶׁיִּצְתָּה נִשְׁמָתוֹ [בעוון הזלזול במקום בו גזוז הארון], וַיִּדְעוּ בִּיחוד [בוודאות] שֶׁשָּׁם הָאֶרֶץ נִגְזַז⁷⁰⁰ (שקלים פרק ו משנה ב). המעשה המתואר לעיל מובא אחרת**

בבית המקדש השני לא היה הארון והגמרא מדייקת בלשון משנתנו שאומרת: **'מִשְׁנֵטֶל הָאֶרֶץ ...'** ולא אומרת **'משנגזז'** ומביאה מחלוקת תנאים האם הארון גלה לבבל, נגזז במקומו, או נגזז בלשכת דיר העצים:

דעה א: הארון גלה לבבל⁶⁹⁶:

א. רבי אליעזר לומד שהארון גלה לבבל מהפסוק בדברי הימים ב' פרק לו פסוק י: **'וְלִתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה שְׁלַח הַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר וַיְבִאֵהוּ בְּבִלָּה עִם-כָּלִי חֲמֻדַּת בֵּית-ה' וַיִּמְלֹךְ אֶת-צִדְקִיָּהוּ אֶחָיו עַל-יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם'**, ומוסיף רבי מתיא בן חרש שרבי אליעזר למד שהארון גלה לבבל גם מהפסוק באיכה פרק א פסוק ו: **'וַיָּצֵא מִבֵּית-צִיּוֹן כָּל-הַדֶּהָרָה הַיּוֹ שְׁרִיָּה כְּאִילִים לֹא-מִצְאוּ מִרְעָה וַיִּלְכוּ בְּלֹא-כֹחַ לִפְנֵי רוּדָף' – פירוש כל-הדֶהָרָה, לפי רבי מתיא בן חרש הוא: כל מה שבחדרי חדרים וזה ארון הקדש שמקומו בקדש הקדשים וגלה בחורבן בית המקדש.**

ב. רבי שמעון בן יוחאי לומד שהארון גלה לבבל מהפסוק: **"הָיָה יָמִים בָּאִים וְנִשְׂאָא כָּל-אֲשֶׁר בְּבֵיתָךְ וְאֲשֶׁר אֲצִירָא אֲבִתְךָ עַד-הַיּוֹם הַזֶּה בְּבִלָּה לֹא-יִוָּתֵר דָּבָר אֶמָּר ה'" (ישעיהו פרק לו פסוקים ה-ו) וממנו יש ללמוד שלא נותר דבר במקדש, כולל הארון. לא**

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

⁶⁹⁹ לשכה זו נקראה גם 'לשכת העצים' והיא הייתה ממוקמת בפינה המזרחית צפונית של עזרת הנשים. בשרטוט להלן לשכת העצים מסומנת בספרה 1.

⁷⁰⁰ חברו לא מת על אף שעסק בתלוצ העצים מעל למקום גניזת הארון, מכאן שמותר לתלוצ את העצים והכהן שמת מת בגלל בזיון המקום.

⁶⁹⁶ לפי הברייתא המובאת בגמרא זוהי דעת רבי אליעזר ודעת רבי שמעון בן יוחאי.

⁶⁹⁷ היו שתי גלויות לבבל שביניהן הבדילו אחת עשרה שנה: גלות יהויכין בשנה השמינית למלכות נבוכדנצר, וגלות צדקיהו בשנה התשע עשרה למלכות נבוכדנצר (ראה רש"י ורבנו גרשום במסכת ערכין דפים יב עמודים א-ב).

⁶⁹⁸ מלכים א פרק ח פסוק ח.

בְּדִיּוֹ מִלְמַעְלָה וַיֹּאכְלוּ הַבָּדִים⁷⁰² וַיֵּרָאוּ
רֵאשֵׁי הַבָּדִים⁷⁰³ מִן-הַקֹּדֶשׁ עַל-פְּנֵי
הַדָּבָר וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה וַיְהִי שֵׁם עַד
הַיּוֹם הַזֶּה⁷⁰⁴.

א. מזה שנאמר: וַיֹּאכְלוּ הַבָּדִים לומדים
שמותר היה להזיז את הבדים קדימה
ואחורה כל עוד הם בטבעות⁷⁰⁵.

ב. ממה שנאמר: וַיֵּרָאוּ רֵאשֵׁי הַבָּדִים מִן-
הַקֹּדֶשׁ עַל-פְּנֵי הַדָּבָר – לומדים שהבדים
נגעו בפרוכת ודחקו את הפרוכת,
שהייתה מול פתח האמה טְרַקְסִין⁷⁰⁶, עד
שבלטו 'כשני דדי אשה'.

ג. מהכתוב וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה לומדים שבדי
הארון רק הבלטו את הפרוכת ולא עברו
דרכה⁷⁰⁷.

בברייתא מבית מדרשו של רבי ישמעאל:
'שני כהנים בעלי מומין היו מתליעין
[מסלקים ומרחיקים את התולעים
ש]בעצים⁷⁰¹, ונשמטה קרדומו [גרזנו]
של אחד מהם ונפלה שם [על המקום בו
נגזז הארון], ויצתה אש ואכלתו [את
הגרזן]'.⁷⁰¹

הגמרא מביאה מספר דרשות על

הפסוקים ו-ח מספר מלכים א, פרק

ח: וַיָּבֹאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת-אֶרֶן בְּרִית-ה'
אֶל-מְקוֹמָם אֶל-דָּבִיר הַבַּיִת אֶל-קֹדֶשׁ
הַקֹּדֶשִׁים אֶל-תַּחַת כְּנָפֵי הַכְּרוּבִים: כִּי
הַכְּרוּבִים פְּרָשִׁים כְּנָפִים אֶל-מְקוֹם
הָאֶרֶן וַיִּסְכּוּ הַכְּרוּבִים עַל-הָאֶרֶן וְעַל-

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

טבעות, ארבע בפעמות וארבע בצלעות.
לגבי מספר הבדים סברת תוספות היא
שהיו או ארבעה או שניים.

704 הפסוק במלכים מדגיש גם את הבדים
וַיְהִי שֵׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה - וַיְהִי בלשון
רבים, ובספר דברי הימים ב, פרק ה פסוק
ט מופיע אותו פסוק 'וַיֹּאכְלוּ הַבָּדִים
וַיֵּרָאוּ רֵאשֵׁי הַבָּדִים מִן-הָאֶרֶן עַל-פְּנֵי
הַדָּבָר וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה וַיְהִי-שֵׁם עַד הַיּוֹם
הַזֶּה - והדגש הוא על הארון, שכן כתוב:
וַיְהִי – בלשון יחיד.

705 וכך לא לעבור על האיסור שבפסוק: '
בְּטִבְעֹתָ הָאֶרֶן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ
מִמֶּנּוּ':.

706 אמה טְרַקְסִין הוא הכותל שהפריד בין
ההיכל לקדש הקדשים בבית הראשון.

707 פירוש רד"ק על הפסוק: 'ויארכו הבדים
- הארכו אותם לחוץ כלומר שמשכו
אותם כלפי חוץ לפי שלא היה צריך עוד
לשאת בכתף ומתחילה היו הבדים
נתונים בארון בשרה שהיו עודפים אחורי
הארון כמו לפני הארון שהרי ארבעה
אנשים היו נושאים אותו לכל בד שני

701 כהנים בעלי מום היו בודקים את העצים
למערכה ומרחיקים את התולעים
שבעצים. כהן בעל מום פסול לעבודה
אחרת, נוטל חלק בקדשים הנאכלים
ומותר לו לאוכלם.

702 הארון הונח בקדש הקדשים כך שאורכו
היה מקביל לרוחב בית קדש הקדשים
מצפון לדרום. נאמר במסכת מנחות דף
צח עמוד א: 'כל הכלים שבמקדש ארכן
לארכו של בית, חוץ מארון שארכו לרחבו
של בית, וכך היה מונח, וכך היה בדיו
מונחין...'.⁷⁰²

703 בְּדִי-הָאֶרֶן הם שני מוטות עץ מצופים
זהב שהוכנסו בארבע טבעות שהיו
מקובעות לארון הברית, בארבע פינותיו
ושימשו לשאת את הארון כמובא בתורה:
'וַהֲבֵאתָ אֶת-הַבָּדִים בְּטִבְעֹתָ עַל צִלְעֹת
הָאֶרֶן לְשֵׂאת אֶת-הָאֶרֶן בָּהֶם' (שמות פרק
כה פסוק יד). אסור היה להסיר את
הבדים מטבעות הארון. הבדים היו
לארכו של קדש הקדשים ממזרח למערב
ולרחבו של הארון. התוספות בדף עב
עמוד א, ד"ה 'עביד ארבעה דתרי תרי הוו
להו תמניא', סוברים שהיו שְׂמוֹנָה

‘עד עצם היום בו קוראים את הפסוק גם בעתיד’.

קשר האהבה שבין איש לאשתו מובא כמשל לחיבת הקב'ה לעם ישראל באמצעות מראה כרובים חקוקים על עץ שציפה את כותלי קדש הקדשים, ומראה הכרובים כחיבוק איש לאשתו⁷⁰⁹.

דף נד עמוד ב

בשעה שהנכרים נכנסו להחרוב את ההיכל וראו שקירות קדש הקדשים מעוטרים בגילופי עץ בצורת כרובים⁷¹⁰ ‘המעורין זה בזה’ – מיד ירד ערך עם ישראל בעיני הנכרים כי לא הבינו שמראה הכרובים מסמל את חיבת הקב'ה לעמו⁷¹¹.

לא הביטוי ‘עד היום הזה’ ולא הביטוי ‘שם עד היום הזה’ יכולים להתפרש כ-‘עד עצם היום בו קוראים את הפסוק (גם בעתיד)’, וכך גם צריך ללמוד את הפסוק ‘וַיֹּאמְרוּ הַבָּדִים וַיֵּרְאוּ רֹאשֵׁי הַבָּדִים מִן-הַקֹּדֶשׁ עַל-פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יָרְאוּ הַחוּצָה וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה’ (מלכים א פרק ח פסוק ח), המדבר על מקום הארון והבדים במקדש, ולכן אין ביטויים אלה מוכיחים שהארון במקומו נגנז⁷⁰⁸.

הייתה סברא של עולא להוכיח שגם לדעת רבי שמעון בן יוחאי הארון נגנז במקומו. סברא זו נדחתה מאחר שרבה הראה שיש פסוקים מהם משתמע בוודאות שלא הביטוי ‘עד היום הזה’ ולא הביטוי ‘שם עד היום הזה’ מתפרשים כ-

נפך-אסתר

708 פירוש רד"ק על הפסוק: ‘וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה - שלא הסירו אותם עוד מן הארון כמו שכתוב לא יסורו ממנו וגם לא החזירו אותם לאחוריהם אלא היו משוכים לפני הדביר לעולם זהו עד היום הזה א"כ דלתות שער הדביר לא היו נסגרות לפיכך הוצרך שלמה לעשות פרכת להיות מבדילו’

709 אין אלה הכרובים אותן עשה שלמה ואין אלו הכרובים של הכפורת שהיו מעל הארון.

710 אין אלה הכרובים שהיו משני צידי ארון הברית, שהרי לא היו הארון והכרובים בבית שני.

711 לשון הגמרא: ‘אמר ריש לקיש: בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים המעורין זה בזה, הוציאו לשוק [לאחר שעקרו את הכרובים החקוקים על עץ שציפה את כותלי קדש הקדשים] ואמרו [לעוברים ושבים]: ‘ישראל הללו,

אנשים אחד לפניו ואחד לאחוריו וכיון שהביאו הארון לדביר כמו שהיה עם בדיו ולא היה עתיד עוד לנשוא בכתף האריכו הבדים ומשכו' כלפי חוץ עד שנראו ראשי הבדים על פני הדביר כדי שיהיה נכנס שם כהן גדול ביום הכיפורים להקטיר בין הבדים ולא יהיה פונה הנה והנה ולפיכך האריכו הבדים על פני הדביר ולא יראו החוצה לפני הדביר ואם תאמר והלא אורך הבדים לא היה אלא עשר אמות ולא נאמר בתורה שהיו נראים חוץ לפרכת והדביר היה רחב עשרים אמה א"כ אף על פי שמשכו אותם היאך נראו עדיין על פני הדביר נאמר כי לא נתנו הארון סמוך לכותל מערבי אלא הרחיקו אותו מן הכותל עד כדי שיראו הבדים על פני הדביר כשמשכו אותם כלפי חוץ ואין צריך לומר כי מקום ארון אינו מן המדה ובנס היה עומד שהרי בתוך המדה היה תחת כנפי הכרובים בתוך עשרים אמה ולא היה ממנו עשר אמה לכל רוח’

אלא נפלו על הארץ לפני הארון⁷¹⁸.

כדי שהכהן הגדול לא יטעה במניין ההזאות, הוא מזכיר לפני כל אחת משבע ההזאות שנעשו כלפי מטה⁷¹⁹ את ההזאה הראשונה שנעשתה כלפי מעלה⁷²⁰ - על ידי אמירת המילה 'אחת', וכך היה מונה: 'אחת, אחת ואחת, אחת ושתים, אחת ושלש, אחת וארבע, אחת וחמש, אחת ושיש, אחת ושבוע'.

מובאות שתי דעות מדוע הכהן הגדול צריך להזכיר את ההזאה שכלפי מעלה בכל אחת מההזאות שכלפי מטה:
א. לדעת רבי אלעזר שיטת מנין זו היא גזירת חכמים כדי שהכהן הגדול לא יטעה במנין ההזאות. על פי דעה זו אם

מבואר בברייתא על אָבֵן הַשִּׁתִּיה
שממנה השתת העולם ושמכאן שמה⁷¹².
הגמרא מביאה ארבע דעות כיצד נברא העולם⁷¹³:

- א. ממרכזו והתפשט לצדדים⁷¹⁴
- ב. מהצדדים אל מרכזו⁷¹⁵
- ג. מאבן שְׁיָרָה הקב"ה לים⁷¹⁶
- ד. מאבן התשתית ('אבן השתיה') הנמצאת באמצעו של העולם והיא צִיּוֹן⁷¹⁷.

דף נה עמוד א

כל ההזאות שנעשו מדם הפר ומדם השעיר בקדש הקדשים לא נגעו בכפורת

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

לח פסוק לח: בַּצֵּקֶת עֶפֶר לְמוֹצָק וְרִגְגִּים יִדְבְּקוּ⁷¹⁹.

715 זו דעת רבי יהושע, שנאמר: איוב פרק לז פסוק ו: 'כִּי לְשֹׁלֵג יֵאמָר הוּא אֲרָץ וְנֶשֶׁם מִטָּר וְנֶשֶׁם מִטְּרוֹת עָזוּ'.

716 זו דעת רבי יצחק, שנאמר: איוב פרק לח פסוק ו: 'עֲלִמָּה אֲדִנְיָה הִטְבְּעוּ אוֹ מִיֶּזְרָה אֲבָן פָּתָה'.

717 זו דעת חכמים, שנאמר: תהלים פרק נ פסוק א: 'מִזְמֹר לְאֶסָּף אֶל אֱלֹהִים יְהוָה דָּבָר וּקְרָא אֲרָץ מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד־מָבֹא'.

718 דם ההזאות לא נגע בפרוכת כלל אלא נפל לפני הארון. להלן בדף נז עמוד א אומרת הגמרא: 'תנא כשהוא מזה אינו מזה על הפרוכת אלא כנגד [מול] הפרוכת', וכן שם: '... כשהוא מזה לא היו נוגעין בפרוכת ואם נגעו - נגעו!...'. הזאות הדם נעשו גם בקדש הקדשים וגם בהיכל - בשניהם הזאת הפר קודמת להזאת השעיר.

719 כשגב כף היד מופנה כלפי מעלה.

720 כשגב כף היד מופנה כלפי הרצפה.

שברכתן ברכה וקללתן קללה, יעסקו בדברים הללו? [תראו את ישראל הללו שברכתן ברכה וקללתן קללה במה הם מתעסקים בבית מקדשם] - מיד הִזִּילוּ [זָלְזְלוּ בישראל] שנאמר חֲטָא חֲטָאָה יְרוּשָׁלַם עַל־כֵּן לְנִיחָה הִתָּה כְּלִמְכַבְּדֶיהָ הִזִּילוּהָ כִּי־רָאוּ עֲרוֹתָהּ גִּסְהִיא נֶאֱנַחָה וְתָשָׁב אַחֲוָר' (איכה פרק א פסוק ח). אפשר שאמירת הנוכרים 'ישראל הללו, שברכתן ברכה וקללתן קללה...' באה מידיעתם את קללת בלעם שנהפכה לברכה - על פי הנאמר בספר דברים פרק כג פסוק ו: 'וְלֹא־אֲבֹהָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַי אֶל־בָּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ אֶת־הַקְּלָלָה לְבִרְכָּה כִּי אֶהְבֶּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ'.

712 נאמר במשנתנו: 'אָבֵן הַיִּתֶּה שֵׁם מִימֹת נְבִיאִים רִאשׁוֹנִים, וְשִׁתִּיה הַיִּתֶּה נִקְרָאת'.

713 פשוט וברור שכל עצם וחומר שבעולם נבראו על ידי הקב"ה, ודברי חכמים כאן אינם אלא מדרש בו טמון משל ולימוד שלא כל אחד יכול להגיע להבנה מהו.

714 זו דעת רבי אליעזר, שנאמר "איוב פרק

דם השעיר.

התנא רבי יהודה לא סומך על

הימצאותם של שני כנים, שעל אחד היא כתוב 'דם השעיר' ועל השני 'דם הפר', משום שאין בכך להסיר את החשש שהכהן הגדול לא ישים לב לכתוב וכן יחליף בין מזרק דם-הפר למזרק דם-השעיר ונמצא שאינו עושה את העבודות כסדרן.

דף נו עמוד א

בנסיון להבין את דעת רבי יהודה שהיה

בהיכל רק פן זהב אחד עליו הניח הכהן הגדול את המזרק ולא שני כנים, מביאה הגמרא מקרה ומנסה להשוותו למקור דעתו של רבי יהודה על הכנים. הגמרא מתארת אדם שיש לו נאד⁷²¹ מלא יין-

טבל⁷²², ואין לו כלים אחרים להפריש לתוכם את התרומה והמעשר הראשון מיין זה. לדעת רבי מאיר הוא יכול להפריש את התרומה ואת המעשר-ראשון באמירה בלבד - ולא בפועל - ולשתות מיד, וכשיגיעו לו כלים יפריש מיד בפועל. דין זה מבוסס על הסברא של יש-ברירה⁷²³. הגמרא דוחה את הנסיון

טעה הכהן הגדול ולא מנה את ההזאה הראשונה - הוא יצא ידי חובה ויכול להמשיך בעבודתו.

ב. לדעת רבי יוחנן זו היא חובה הכתובה

בתורה הנלמדת מיתור, לכאורה, של המילה יזה שבפסוק: 'וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי הַכֹּהֵן קִדְמָה וְלִפְנֵי הַכֹּהֵן יִזָּה שְׁבַע־פַּעְמִים מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ' (ויקרא פרק טז פסוק יד). על פי דעה זו אם טעה הכהן הגדול ולא מנה את ההזאה הראשונה - הוא חייב לחזור ולהזות במנייה הנכונה.

דף נה עמוד ב

לאחר שסיים את ההזאה מדם השעיר,

יצא הכהן הגדול מקדש הקדשים והניח את המזרק ובו שארית דם השעיר על אחד משני כני הזהב שהיו בהיכל.

התנא רבי יהודה אומר שהיה בהיכל רק

פן זהב אחד עליו הניח הכהן הגדול את המזרק - ולא שני כנים, כי כך מובטח שעבודות ההזאה יהיו כסידורן משום שבכל זמן נתון ימצא רק מזרק אחד על הכן דבר שימנע את החשש שהכהן הגדול יחליף בין מזרק דם הפר למזרק

נפך-אסתר

אפייתו. בעבר ניתנה החלה לכהנים אולם כיום נוהגים לשורפה או לאגדה בדרך מכובדת אחרת. הפרשת התרומה או המעשר 'מתקנת' את הטבל לאכילה). 723 המושג יש-ברירה מתאר מעשה שאומנם נעשה בהווה אך תחולתו תהיה רק לפי התוצאה בעתיד. לדוגמא: מסופר במסכת עירובין דף לו עמוד ב על אדם שרצה להקביל את פני רבו שהיה אמור להגיע בשבת, אלא שלא ידע מאיזה כיוון

721 נאד הוא מעין שק העשוי עור ומשמש לנשיאת נוזלים ולהחזקתם.

722 הגמרא דנה בעניין התרומה וכו' כחלק מנסיון לברר מדוע רבי יהודה אמר שבהיכל היה פן אחד בלבד.

טבל הוא שם כולל לתבואה או לפירות האסורים באכילה - ובכלל זה יין - משום שעדיין לא הופרשו מהם תרומות ומעשרות. גם עיסת בצק שלא הופרשה ממנה חלה נקראת טבל. (חלה היא סוג של תרומה המופרשת מן הבצק לפני

הזה משום שלפי רבי יהודה לא זו בלבד שהוא סובר שאין-ברירה⁷²⁴, אלא גם אם יקבל את הכלל של יש-ברירה יהא מותר לדעתו לשנות מין הטבל אך ורק לאחר הפרשת תרומות ומעשרות בפועל.

דף נו עמוד ב

לרבי יהודה היין הנל נשאר טבל ואסור בשתיה כי במקרה זה אין-ברירה⁷²⁵ -
ובכך הוא חולק על דין יש-ברירה.

לשיטת רבי יהודה רק פן זהב אחד ויחיד
מונע את האפשרות שהכהן הגדול יתבלבל בין דם הפר לדם השעיר. לשיטתו, אפשרות זיהוי בין שני המזרקים על ידי כתיבה על האחד 'פר' ועל השני 'שעיר', או על פי כמות הדם שבכל מזרק, או על פי צבע הדם - אינם יעילים כי הכהן הגדול לא יתן דעתו עליהם בגלל חולשתו ביום הכיפורים.

מובאת ברייתא המלמדת שכל דיני
ההזאות בהיכל נלמדים מדיני ההזאות

בקדש הקדשים: לאחר הפסוקים המתארים את ההזאות שעשה הכהן הגדול בקדש הקדשים נאמר: 'וְכָפַר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאתַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל וּמִפְשְׁעֵיהֶם לְכָל-חַטָּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד הַשָּׁכָן אִתָּם בְּתוֹךְ טְמֵאתָם' (ויקרא טז, טז). מיתור המילה 'יעשה' שבפסוק הברייתא מלמדת שהכהן הגדול צריך לעשות בהיכל (הוא אוהל מועד שבמשכן) בדיוק כפי שעשה בקדש הקדשים. וזו לשון הברייתא: 'וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד, מִה תִּלְמֹד לומר? כשם שמזה לפני לפני - כך מזה בהיכל, מה לפני לפני - אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר, כך מזה בהיכל. וכשם שלפני לפני אחת למעלה ושבע למטה מדם השעיר - כך מזה בהיכל'.

את הנאמר: '...השכן אתם בתוך טמאתם...' ⁷²⁶ דורשת ברייתא: אפילו בשעת שהן טמאים שכינה עמהם.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

בהערה הקודמת, ולדעתם עניין הנעשה בהווה, שאין תוצאתו ידועה ומבוררת בשעת עשייתו, אין להחשיבו כאילו הוא מבורר בשעת המעשה. ראה הערה קודמת.

⁷²⁵ בתוך המושג אין-ברירה יש דין 'אין ברירה וחל ספק' שלפיו אומנם ההפרשה חלה באמירה, אך אסור לשנות מהיין כי לפנינו תערוכת שלא ניתן לברר בה מה החולין, מה התרומה ומה המעשר-ראשון. ⁷²⁶ בפסוק: 'וְכָפַר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאתַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל וּמִפְשְׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד הַשָּׁכָן אִתָּם בְּתוֹךְ טְמֵאתָם' (ויקרא טז, טז).

יגיע הרב, ולכן הניח בערב שבת שני עירובי תחומין, אחד במערב ואחד במזרח - והתנה: 'אם יבוא הרב שלי בשבת מצד מערב אזי יהא עירובי ששמתי במערב - העירוב, ואם יבוא הרב שלי מצד מזרח יהא עירובי זה ששמתי במזרח - העירוב' - במצב זה שני העירובין אומנם הונחו בהווה אבל מי מהם יהא העירוב יתברר רק לפי מה שיקרה בעתיד, כלומר מאיזה צד יבוא הרב. (ראה גם ביצה דף לז עמוד ב, גיטין דף כד עמוד ב). מקור הדין יש-ברירה הוא מסברת חכמים ואינו מהתורה.

⁷²⁴ הסוברים את דין אין-ברירה אינם מקבלים את דין יש-ברירה שהוסבר

דף נז עמוד א

רבי חנינא דורש על הפסוק אותו דרשה הברייתא⁷²⁷ - 'ישראל, אפילו בזמן שהם טמאים - השכינה שרויה ביניהם'.

אם לפני ההזאה בקדש הקדשים נתערבו דם הפר ודם השעיר - הכהן הגדול מזה לשם הפר: 'אחת למעלה ושבע למטה' - ואחר-כך מזה 'אחת למעלה ושבע למטה לשם השעיר'.

אם נתערבו הדמים אחרי ההזאה הראשונה של למעלה, ולפני שבע ההזאות של למטה - על הכהן הגדול להמשיך בהזאות כסדרן.

אם הכהן הגדול לא יודע מהו מזרק הפר ומהו מזרק השעיר, עליו להזות שלוש פעמים 'אחת למעלה ושבע למטה': פעם ראשונה ממזרק א', פעם שנייה ממזרק ב', ופעם שלישית שוב ממזרק א' וכך מובטח שההזאות נעשו כסדרן⁷²⁸.

דף נז עמוד ב

אם נתערב לתוך מזרק שלישי מעט מדם הפר וגם מעט מדם השעיר⁷²⁹ הכהן הגדול יכול להזות כסדר משני המזרקים המקוריים, ולתערובת אין דין שיריים ולכן לא יישפכו אל יסוד המזבח אלא לאמה⁷³⁰.

דף נח עמוד א

לאחר שסיים הכהן הגדול להזות מדם השעיר, הוא מערבב 'פה יפה' את דם הפר ודם השעיר על ידי ערוי הדם ממזרק הפר למזרק השעיר והחזרת התערובת למזרק הפר.

נפך-אסתר

727 ראה סוף עמוד קודם.

728 כי אם מזרק א' הכיל את דם הפר הרי מזרק ב' יבוא על הסדר, ואם מזרק א' הכיל את דם השעיר הרי שההזאה השנייה והשלישית יקיימו את סדר ההזאות!

729 באופן זה יש שלושה מזרקים: א' עדיין יש בו רק מדם הפר, ב' עדיין יש בו רק מדם השעיר ובג' יש תערובת מא' ומב'. הדם שבמזרק השלישי לא ראוי להזאה משום שיש שני מזרקים בהם יש דם

הראוי להזאה והשאלה היא האם דינו כשאריות מדם ההזאה ('שיירי הדם') ואז דינו להישפך אל יסוד המזבח או שדם זה כדם שנדחה מלהיקרב למזבח ודינו להישפך לאמה.

730 'אמה' היא תעלה שהייתה בעזרה שתוכנה זרם עד לנחל קדרון שהיה מחוץ לירושלים. שיירי הדם שהיו נשפכים על יסוד המזבח עברו דרך שני נקבים אל רצפת העזרה וממנה אל האמה.

דף נח עמוד ב

משנה:

'ויצא אל המזבח אשר לפני ה' - זה מזבח הזהב.

התחיל מחטא ויורד.

מהיכן הוא מתחיל? מקרן מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, דרומית מזרחית. מקום שהוא מתחיל בחטאת על מזבח החיצון, משם היה גומר על מזבח הפנימי.

רבי אליעזר אומר, במקומו היה עומד ומחטא. ועל כלן היה נותן מלמטה למעלה, חוץ מזו שהיתה לפניו, שעליה היה נותן מלמעלה למטה.

הזה על טהרו של מזבח שבע פעמים, ושירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון, ושל מזבח החיצון היה שופך על יסוד דרומי. אלו ואלו מתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון, ונמכרין לגננין לזבל, ומועלין בהן.

המשנה ממשיכה לתאר את המשך

עבודת הכהן הגדול בציטוט מהפסוק בספר ויקרא פרק טז פסוק יח, המתאר את המשך עבודת הכהן הגדול: 'ויצא אלה המזבח אשר לפניו'⁷³¹ וכפר עליו

ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות המזבח סביב. המשנה מבהירה שהמזבח אשר לפניו - 'זה מזבח הזהב'⁷³².

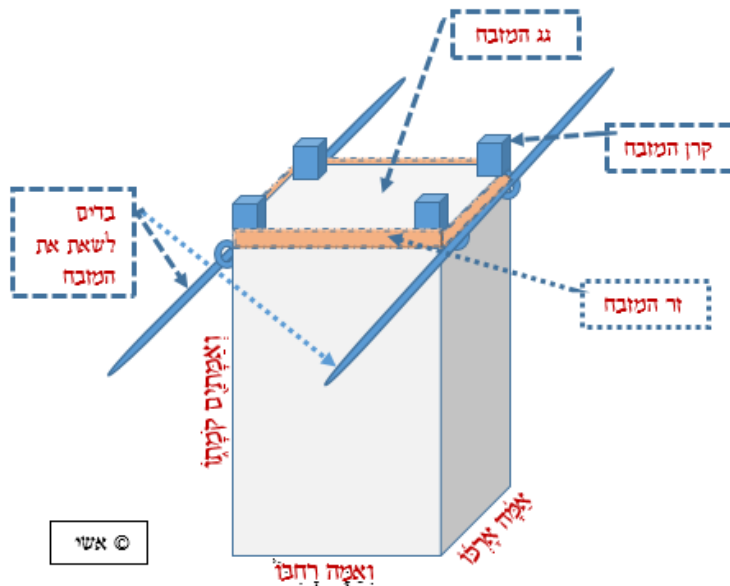
נפך-אסתר

זהב. על מזבח זה היו מקטירים את קטורת הסמים בכל יום - בבוקר ובערב. בכל יום היו מנקים את גגו משאריות הגחלים והאפר. מימי מזבח הזהב היו: אורך אמה, רוחב אמה וגובה שתי אמות - (אמה היא בערך חצי מטר). תיאור מבנה ומידות המזבח נמצא בספר שמות פרק ל פסוקים א-ו: 'ועשית מזבח מקטר קטרת עצי שטים תעשה אותו: אמה ארכו ואמה רחבו רבוע יהיה ואמתיים קמתו ממנו קרנתיו: וצפית אותו זהב טהור את-גגו ואת-קירתי סביב ואת-קרנתיו ועשית לו זר זהב סביב: ושתי טבעות זהב תעשה-לו מתחת לזרו על שתי צלעותיו תעשה על-שני צדיו והיה לבתים לבדים לשאת אותו בהמה: ועשית את-הבדים עצי שטים וצפית אתם זהב: ונתתה אותו לפני הפרכת אשר על-ארן העדת לפני הכפרת אשר על-העדות אשר אועד לך שמה:.'

731 ויצא אלה המזבח אשר לפניו וכפר עליו ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על-קרנות המזבח סביב (ויקרא פרק טז פסוק יח).

732 ראה להלן איור של מזבח הזהב. רש"י מלמד שאם כוונת הפסוק הייתה למזבח החיצון, הוא מזבח העולה, לא היה צריך את המילים 'לפני ה' כי המזבח החיצון אינו 'לפני ה'!, וזו לשון רש"י: 'דאילו מזבח החיצון, לא לפני ה' הוא!'. מזבח הקטורת נקרא גם מזבח הזהב וגם המזבח הפנימי. מקומו של מזבח הזהב היה במרכז ההיכל ועליו מקטירים רק את הקטורת. הוא לא קבע לרצפה. המזבח היה עשוי מעצי שטים וצופה כולו בזהב. מידותיו: רוחב אמה, אורך - אמה וגובהו שתי אמות. על גגו בארבע פינותיו היו ארבע הקרנות. מסביב לשפתו היה זר

תרשים כללי של מזבח-הקטורת (הוא המזבח הפנימי, הוא מזבח הזהב)

קרנות מזבח הזהב הכהן הגדול טבל את אצבעו בתערובת דם הפר ודם השעיר⁷³⁵ ונתן (לא היזה) את הדם שעל אצבעו פעם אחת על חודה של כל אחת מארבע קרנות מזבח הזהב - ואחר כך היזה על גג המזבח שבע פעמים⁷³⁶.

לפני מתן הדם על מזבח הזהב 'יצא'⁷³³
הכהן הגדול מהצד המערבי של המזבח ומשם היזה כנגד הפרוכת, אחר הלך ועמד לצידו המזרחי של המזבח - בין המזבח לבין פתח ההיכל⁷³⁴.

לפני מתן הדם על כל אחת מארבע

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

⁷³⁵ את דם הפר ודם השעיר עיררב הכהן הגדול - לאחר שסיים להזות מדם השעיר - על ידי ערוי הדם ממזרק הפר למזרק השעיר והחזרת התערובת למזרק הפר.
⁷³⁶ נאמר בספר ויקרא פרק טז פסוק יט: 'וְהִזָּה עָלָיו מִן-הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְטָהְרָה וְקִדְּשָׁה מִשְׁמַחַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'.

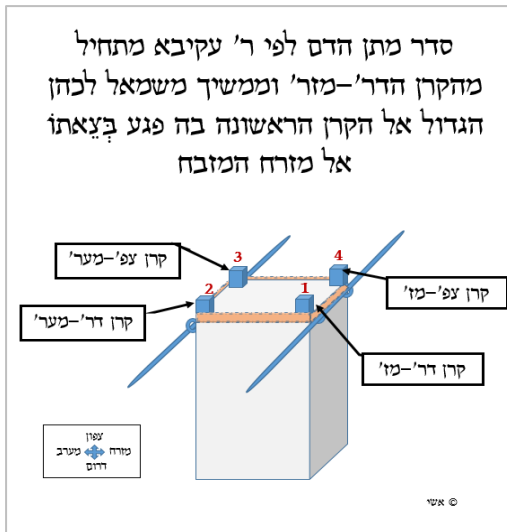
⁷³³ זו משמעות הפסוק שהובא בראש המשנה 'וַיֵּצֵא אֶל-הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵיהֶ'... - 'היצאה' הייתה הליכה מצידו המערבי של המזבח אל צידו המזרחי.
⁷³⁴ וזו דעת הרמב"ם בהלכות עבודת יום הכיפורים פרק ד הלכה ב: '.....ועומד לפניו ממזבח הזהב בין המזבח והמנורה...'

מובאת ברייתא בה נחלקו רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי מהו סדר מתן הדם על קרנות מזבח הקטורת:

לכל הדעות הכהן הגדול הגיע למקום ממנו הוא מזה על קרנות המזבח מצד מערב – מהמקום בו עמד והיזה כנגד הפרוכת.

תרשים סדר מתן הדם לפי דעת רבי עקיבא

לדעת רבי עקיבא היו שתי פרוכות מבדילות בין ההיכל לבין קדש הקדשים והכהן הגדול יצא מקדש הקדשים אל ההיכל כדי להזות על הפרוכת בדרך בא נכנס. במסלול הליכתו,

הכהן הגדול יצא מקדש הקדשים אל מבין שתי הפרוכות מהצד הצפוני - בו הייתה הפרוכת הקרובה לקדש הקדשים פרופה - מכאן פנה והמשיך לאורכה עד שהגיע לדרום - שם הייתה הפרוכת השנייה הקרובה להיכל - פרופה מצד דרום, ומשם פנה להיכל כדי להזות על הפרוכת. לאחר ההזאה 'יצא' אל מזרח מזבח הזהב. על אף שבמסלול הילוכו זה הכהן הגדול עובר תחילה על פני הקרן המערבית-דרומית של המזבח ובה היה צריך להתחיל את מתן הדם⁷³⁷ - הוא ממשיך אל הקרן הדרומית המזרחית - כדי לעמוד במזרחו של המזבח כמצוות הפסוק: 'וַיֵּצֵא אֶל-

הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לַפְּנֵיהָ'... - ועליה הוא נותן את המתנה הראשונה. אחר פנה לשמאלו⁷³⁸ ונתן את המתנה השנייה על הקרן המערבית-דרומית. את המתנה השלישית נתן על הקרן המערבית-צפונית ואת המתנה הרביעית נתן על הקרן הצפונית-מזרחית.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

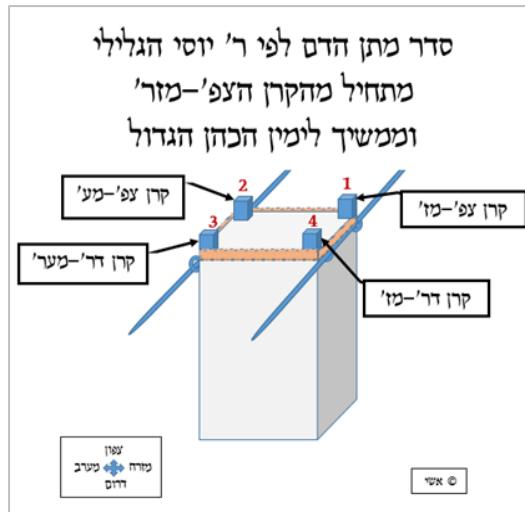
אינה בהעדפה על פניה לימין - שהרי אינו חולק על דעת רמי בר יחזקאל (בדף נח עמוד ב) שאמר שבכל עבודות הקדש 'כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח' - אלא שכאן הפניה לצד שמאל נעשית אל הקרן המערבית-דרומית כי בקרן זו פגע ראשונה כש'יצא' אל מזרח המזבח.

737 על פי מאמר ריש לקיש בדף לג עמוד א ש'אין מעבירין על המצוות' - (המלמד שמצווה הבאה לידי אדם, אסור לו לעבור ולא לקיימה כדי שיוכל לעסוק במצווה אחרת, אלא עליו לקיימה מיד) - מתן הדם היה צריך להינתן על הקרן הראשונה בה פוגע הכהן הגדול 'בצאתו' אל מזרח המזבח.

738 לדעת רבי עקיבא הפניה לצד שמאל

תרשים סדר מתן הדם לפי דעת רבי יוסי הגלילי

לדעת רבי יוסי הגלילי רק פרוכת אחת

הבדילה בין ההיכל לקדש הקדשים והיא הייתה פרופה מצד צפון, דרך שם יצא הכהן הגדול מקדש הקדשים להיכל כדי להזות על הפרוכת. לאחר ההזאה 'יצא' אל מזרח מזבח הזהב. על אף שבמסלול הילוכו זה הכהן הגדול עובר תחילה על פני הקרן הצפונית-מערבית של המזבח הוא ממשיך אל הקרן הצפונית-מזרחית (כדי לעמוד במזרחו של המזבח כמצוות הפסוק: 'וַיֵּצֵא אֶל-הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'...) ועליה הוא נותן את המתנה הראשונה. פנה לימינו

ונתן את המתנה השנייה על הקרן הצפונית-מערבית. את המתנה השלישית נתן על הקרן המערבית-דרומית ואת המתנה הרביעית נתן על הקרן הדרומית-מזרחית⁷³⁹.

נפך-אסתר

מתן הדם כר' עקיבא ולא כר' יוסי הגלילי שלדעתו הייתה רק פרוכת אחת. את סדר מתן הדם על הקרנות פסק הרמב"ם בהלכות עבודת יום הכיפורים פרק ד הלכה ב: '... ועומד לפניו ממזבח הזהב בין המזבח והמנוחה. ומתחיל להזות מדם התעריבת על קרנות מזבח הזהב. והוא מסבב והולך ומזה על הקרנות מבחוץ. ומתחיל מקרן מזרחית צפונית. לצפונית מערבית. למערבית דרומית. לדרומית מזרחית. ועל כלל הוא נותן מלמטון למעלה. חוץ מן האחרונה שהיתה לפניו שהוא נותן מלמעלה למטון. כדי שלא יתלכלכו כליו...!'

739 לענ"ד, יש ללמוד ולעיין היטב מדוע הרמב"ם בהלכות עבודת יום הכיפורים פרק רביעי הלכה ב' פסק שסדר מתן הדם על הקרנות הוא כר' יוסי הגלילי על אף שלדעת רבי יוסי הגלילי הייתה רק פרוכת אחת – והרי זה בניגוד למה שפסק הרמב"ם בהלכות בית הבחירה פרק רביעי הלכה ב' שהיו שתי פרוכות - וכדעת רבי עקיבא! וזו לשון הרמב"ם בהלכות בית הבחירה פרק רביעי הלכה ב: '...ולא בנו כתר בבית שני אלא עשו שתי פרוכות אחת מצד קדש הקדשים ואחת מצד הקדש וביניהן אמה...! בשל כך, לכאורה, היה הרמב"ם צריך לפסוק גם את סדר

לכל הדעות הכהן הגדול לא נתן את המתנה הראשונה על הקרן הראשונה אליה הגיע - כי כדי לקיים את מצוות הפסוק: 'וַיֵּצֵא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֶשֶׁר לִפְנֵיהָ'...⁷⁴⁰ עליו לעבור תחילה לכל אורך המזבח - ורק אז להתחיל במתן הדם.

דף נט עמוד א

רבי יוסי סובר שבשעת מתן הדם על קרנותיו של מזבח הזהב יש להקיפו ברגל - 'סביב' - כמו במזבח החיצון (ראה דף טו עמוד ב לעיל).

משום שכל היקפו של מזבח הזהב היה כהיקף אחת מקרני המזבח החיצון - ריבוע אמה על אמה - סובר רבי עקיבא, לדעת הגמרא, שבשעת מתן הדם על קרנות מזבח הזהב עמד הכהן הגדול במקומו ונתן את הדם על הקרנות, כשרק ידו מקיפה אותן אחת אחר אחת⁷⁴⁰, ואינו צריך להקיף את מזבח הזהב ברגל 'סביב' כמו בהזאה על קרנות המזבח החיצון.

לאור מחלוקתם של רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי מביאה הגמרא את הברייתא הבאה: 'תניא, אמר רבי ישמעאל: שני כהנים גדולים נשתיירו במקדש ראשון, זה אומר: בידי הקפתי, וזה אומר: ברגלי הקפתי. זה נותן טעם לדבריו: וזה נותן טעם לדבריו. זה נותן טעם לדבריו, סביב דמזבח פנימי כסביב דמזבח החיצון, וזה נותן טעם לדבריו: כוליה מזבח פנימי במקום חדא קרן דחיצון קא'.

לאחר שהכהן הגדול נתן את הדם על הקרן האחרונה, ולפני הזאת שבע ההזאות על טְהֵרוּ (=גג) של מִזְבֵּחַ הזהב שִׁבַּע פְּעָמִים, ניקה הכהן הגדול את גג המזבח מהגחלים ומהאפר.

גם לדעת רבי עקיבא וגם לדעת רבי יוסי הגלילי, הכהן הגדול היזה את שבע ההזאות על גג המזבח בעומדו ליד הקרן האחרונה עליה נתן את הדם: לדעת רבי עקיבא הייתה זו הקרן הצפונית-מזרחית ולדעת רבי יוסי הגלילי הייתה זו הקרן הדרומית-מזרחית.

מהמילים 'וְטָהְרוּ וְקִדְּשׁוּ' בפסוק 'וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שִׁבַּע פְּעָמִים וְטָהְרוּ וְקִדְּשׁוּ מִטְמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' (ויקרא פרק טז פסוק יט) לומדים שבמתן הדם על קרנות המזבח הכהן הגדול קידש את המזבח, ובהזאה על גגו שבע פעמים - טיהר את המזבח.

לאחר ההזאה על מזבח הזהב יצא הכהן הגדול אל המזבח החיצון ושם שפך את שיירי תערובת דם הפר והשעיר⁷⁴¹ אל נקב צר המיועד לכך ביסוד המערבי של המזבח החיצון. הדם זרם בנקב זה עד לרצפה, משם נשפך לתעלה שהייתה בעזרה וממנה זרם הדם לנחל קדרון - כמו שאריות דם כל הקרבנות.

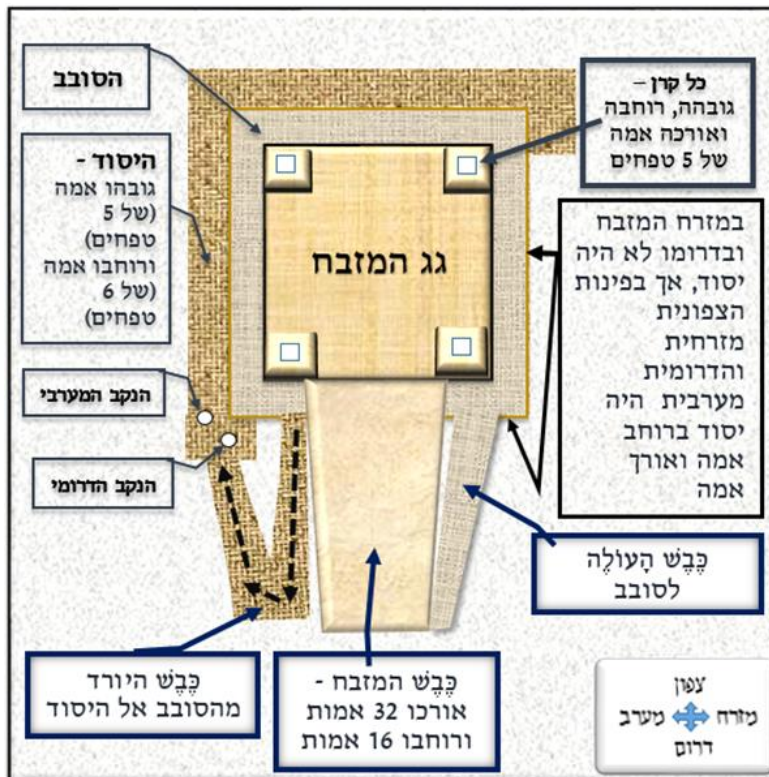
נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הוא כ-70 ס"מ.

741 שנשאר במזרק. ראה דף נח עמוד א.

740 שהרי רוחב ואורך מזבח הזהב הוא כחצי מטר על חצי מטר - שזה פחות מאורך יד ממוצעת, והמרחק בין קרניים נגדיות

תרשים כללי של המזבח החיצון במבט מלמעלה:

בפינה הדרומית-מערבית של יסוד

המזבח היו שני נקבים צרים ⁷⁴² שלתוכם שפכו את הדמים: לנקב המערבי נשפכו שיירי הדם מההזאות

שנעשו בהיכל או בקדש הקדשים ⁷⁴³, ולנקב הדרומי נשפכו שאר שיירי הדמים שדמם נזרק או ניתן על המזבח החיצון ⁷⁴⁴.

נפך-אסתר

⁷⁴² סביבם היה כעין מרזב שהקל את התנקזות הדם לנקב.

⁷⁴³ כמו גם את שיירי הדם מההזאות של החטאות הפנימיות שנעשו בהיכל או בקדש הקדשים. החטאות הפנימיות נשרפות ואינן נאכלות לכהנים.

⁷⁴⁴ שיירי דם שאר קרבנות, כמו החטאות החיצוניות של יחיד ושל ציבור הנאכלות לזכרים שבכהנים ושמדמם ניתנו ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח החיצון (חטאות הפנימיות נאכלות לזכרים שבכהנים).

טבלת סיכום כל ההזאות בעבודת יום הכיפורים

הזאה על גג מזבח הזהב	נתינת ⁷⁴⁵ הדם על קרנות מזבח הזהב	הזאות בהיכל	הזאות בקדש הקדשים	
		8	8	מדם פר
		8	8	מדם שעיר
7	נתינה אחת על כל קרן			מתערובת דם הפר ודם השעיר
7	4	16	16	סה"כ

סה"כ 39 הזאות ו- 4 נתינות דם⁷⁴⁶

את שיירי הדם היה שופך על היסוד המערבי של המזבח החיצון.

דם הקרבנות שזרם מהתעלה והתערבב

במי נחל קדרון⁷⁴⁷ שימש כחומר זיבול לשדות שלאורכו⁷⁴⁸. חכמים תיקנו שהשימוש במי נחל קדרון לצורכי

החקלאות יהיה מותר רק לאחר תשלום שוויים (הקרן) להקדש - אחרת יעברו על איסור מעילה - מדרבנן - בכספי ההקדש⁷⁴⁹.

נפך-אסתר

מעילה - כמו במעילה מהתורה - מסיקים שמעילה זו היא מדרבנן.
דין מעילה קיים מדין תורה רק כאשר האדם עושה שימוש ברכוש ההקדש בשוגג (מוציא רכוש מרשות ההקדש, או נהנה ממנו בשווה פרוטה), ואז על המועל להוסיף חמישית על סכום קרן המעילה וגם להביא קרבן 'אשם מעילות' שהוא איל (כבש זכר) בן שנתיים.
להבנת מהי מעילה נביא מקצת מעניניה:
נאמר בספר ויקרא פרק ה פסוקים יד-טז:
'וְנָפֶשׁ כִּי-תִמְעַל מֵעַל וְחִטָּאָהּ בְּשִׁגָּגָה מִקֹּדֶשׁ יִהְיֶה וְהָבִיא אֶת-אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֵיל תָּמִים מִן-הַצֹּאֵן בְּעֶרְכָּהּ כֶּסֶף-שְׁקָלִים בְּשָׁקֶל-הַקֹּדֶשׁ לְאֲשָׁם: וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן-הַקֹּדֶשׁ יִשְׂלַם וְאֶת-חֲמִישְׁתּוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהִכְהֵן יִכְפֹּר עָלָיו בְּאֵיל הָאֲשָׁם וְנִסְלַח לוֹ: וְאִם-נָפֶשׁ כִּי תִחָטָא

745 לפי רש"י רק על מזבח הזהב ניתן הדם שלא בהזאה כמאמר הפסוק: 'וְלָקַח מִדָּם הַפָּרִ' וּמִדָּם הַשְּׁעִיר וְנָתַן עַל-קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב' (ויקרא פרק טז פסוק יח). לדעת הרמב"ם אף על מזבח הזהב ניתן הדם בהזאה (הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ד הלכה ב).

746 לדעה האומרת שאף על קרנות מזבח הזהב הייתה הזאה - הסיכום הוא שהיו סה"כ ארבעים ושלש הזאות.

747 נחל קדרון יוצא מירושלים ואורכו שלושים וארבעה ק"מ. הוא זורם דרך מדבר יהודה ונשפך לים המלח.

748 הדם הרב המעורב במי נחל קדרון הוא חומר אורגני היעיל לזיבול השדות.

749 מכירת נכסי הקדש היא פעולה האסורה מהתורה, ומזה שהמשנה אמרה '... וְנִמְכְּרוּ לַגִּנְזֵין לְזָבֵל...' רק במחיר הקרן ואינם מוסיפים חומש ולא מביאים קרבן

דף נט עמוד ב

אגב דברי הגמרא על מעילה בדם
הזורם במימי נחל קדרון, עולה מדברי

עולא, מדברי דבי⁷⁵⁰ רבי שמעון ומדברי רבי יוחנן שאין מעילה בדם הקרבנות לפני זריקתו על המזבח⁷⁵¹. שלוש הדעות נלמדות מאותו פסוק בספר ויקרא פרק

נפך-אסתר

וְעִשְׂתָּהּ אֶחָת מִכָּל-מִצְוַת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְלֹא-יָדַע וְאִשָּׁם וְנָשָׂא עֹוֹנוֹ: וְהָבִיא אֵיל תָּמִים מִן-הַצֹּאן בְּעֶרְכָּךְ לְאִשָּׁם אֶל-הַפֶּה וְכָפַר עָלָיו הַפֶּה עַל שְׁגִגְתּוֹ אֲשֶׁר-שָׁגָג וְהוּא לֹא-יָדַע וְנִסְלַח לוֹ: אִשָּׁם הוּא אִשָּׁם אִשָּׁם לֵה':

א. בקרבנות המוקטרים כָּלִיל, כמו: עולה, מנחת חביתין, מנחת כהן, פרים ושעירים הנשרפים - יש דין מעילה מרגע הקדשת הקרבנות עד שנעשית בהן המצווה.

ב. בקדשי קדשים: חטאת ואשם ושני כבשי עצרת המוקרבים לזבח שלמים יש דין מעילה מרגע שהוקדשו עד זריקת דמם - הואיל ונאכלים לכהנים אינם נחשבים 'קדשי ה'".

ג. בקדשים קלים: שלמים שאינם שני כבשי העצרת, בכור בקר או צאן, מעשר בהמה וקרבתן פסח - אין בהם מעילה לפני זריקת דמם, והמעילה היא רק באִמּוֹרִים שהוקטרו - הואיל ונאכלים לבעליהם - אינם נחשבים 'קדשי ה'".

ד. קדשי בדק הבית - כמעט בכול קדשי בדק הבית יש מעילה.

ה. במעילה מהתורה על המועל להוסיף חמישית על סכום קרן המעילה וגם להביא קרבן.

ו. העושה בזדון שימוש בנכסי ההקדש לוקה ומשלם רק מה שמעל ולא מוסיף חומש (ויש גם דעה שחייב מיתה בידי שמיים).

ז. המועל בשוגג מביא איל (כבש זכר) בן שנתיים בשווי של לפחות שני סלעים (=שקלים), לקרבן הנקרא 'אשם מעילות', ומשלם את שווי

המעילה בתוספת רבע מערך המעילה ('חומש מלבר' - חמישית על סכום קרן המעילה).

ח. הקדש יוצא לחולין לאחר המעילה בו.

ט. מי שהזיק לנכסי ההקדש משלם רק את הקרן ואינו בדין מעילה.

י. אם ההנאה או ערך ההוצאה מרשות ההקדש הוא פחות משווה פרוטה - אין מעילה (אבל אסור לעשות כן).

יא. 'קדשי המזבח וקדשי בדק הבית מצטרפין זה עם זה למעילה' - מי שנהנה בפחות משווה פרוטה מ'קדשי המזבח' ובפחות משווה פרוטה מ'קדשי בדק הבית' - ושתי ההנאות יחד מצטרפות לשווה פרוטה - מתחייב בדין מעילה.

יב. שלא כמו בדיני התורה האחרים בהם קובע הכלל ש"אין שליח לדבר עברה" והשליח הוא המתחייב בדין העברה - במעילה "יש שליח דבר עברה" - ולכן המשלח הוא מתחייב בדין מעילה ולא השליח.

יג. מסכת מעילה בתלמוד הבבלי עוסקת, בעשרים ואחד דפיה, בדין המועל בהקדש. בתלמוד הירושלמי אין מסכת מעילה.

750 דבי = מבית המדרש של...

751 להלכה פוסק הרמב"ם בהלכות מעילה פרק ב: 'כל דמי שחיתת הקדשים אין מועלין בו בין לפני כפרה בין לאחר כפרה עד שיצא לנחל קדרון יצא לנחל קדרון מועלין בו מפני שהיה נמכר לגנות ודמיו הקדש...'

שלוש הדעות וכיצד הן נלמדות מובאות
בטבלה הבאה:

יז פסוק יא: 'כִּי נָפֶשׁ הַבָּשָׂר בָּדָם הוּא וְאֲנִי
נִתְּתִיו לָכֶם עַל-הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל-
נַפְשֵׁיכֶם כִּי-הָדָם הוּא בְּנַפֶּשׁ יְכַפֵּר,'

דברי עולא	מ- '... וְאֲנִי נִתְּתִיו לָכֶם...' למד עולא שהמילה לָכֶם משמעותה 'שְׁלָכֶם' - כמו שאין מעילה בדם הבהמות שאתם שוחטים בבית שְׁלָכֶם כך אין מעילה בדם הקרבנות לפני זריקתו על המזבח.
דברי בית המדרש של רבי שמעון	מ- '... וְאֲנִי נִתְּתִיו לָכֶם עַל-הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר...' למדו בבית המדרש של רבי שמעון מהמילה לְכַפֵּר שהדם ניתן כדי לְכַפֵּר בו ולא כדי לְמַעַל בו.
דברי רבי יוחנן	מ- '...כִּי-הָדָם הוּא בְּנַפֶּשׁ יְכַפֵּר...' למד רבי יוחנן שהמילה הוּא מלמדת שדין המעילה בדם הקרבן לא משתנה: הוּא הדם שאין בו מעילה לפני שנעשתה בו כפרה, והוּא הדם לאחר שנעשתה בו כפרה - ולכן אין בו מעילה.

של הכהן הגדול לאחר שנעשתה מצוות
אנו למדים:

א. למעילה בתרומת הדשן, לאחר שנעשתה
מצוותו⁷⁵³, כתבה התורה בספר ויקרא
פרק ו פסוק ג, פסוק העוסק רק בו: 'וְלִבֶּשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בִד וּמִכְנָסִי-בִד וְלִבֶּשׁ עַל-
בָּשָׂרוֹ וְהָרִים אֶת-הַדָּשֵׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ
אֶת-הָעֵלָה עַל-הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצְל הַמִּזְבֵּחַ,
וּמִכָּן שִׁכְתוּב '... וְשָׂמוּ אֶצְל הַמִּזְבֵּחַ'
משמע שיש ציווי שישאר שם והלוקח
ממנו מועל על אף שכבר נעשתה
מצוותו.

ב. וגם למעילה בבגדי הלבן של הכהן הגדול
לאחר שנעשתה מצוותם כתבה התורה
בספר ויקרא בפרק טז פסוק כג פסוק
העוסק רק בהם: 'וַיָּבֹא אֹהֶרֶן אֶל-אַהֲלָה
מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת-בְּגָדֵי הַבָּד אֲשֶׁר לָבַשׁ
בְּבֹאוֹ אֶל-הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם, וּמִכָּן
שִׁכְתוּב '... וְהִנִּיחָם שָׁם' משמע שיש ציווי
שהבגדים יישארו שם ואסור לכהן הגדול
ללובשם ולעבוד בהם עוד לעולם, ואם

על פי הכלל: 'אין לך דבר שנעשית

מצוותו ומועלים בו' - המלמד שכל דבר
הַקֹּדֶשׁ שכבר נעשתה בו המצווה
האמורה בו פוקעת ממנו קדושתו - אי-
אפשר להקשות על רבי יוחנן ולומר
שלפי סברתו אפשר ללמוד את ההיפך
מהמילה הוּא, היינו: שכן יש מעילה בדם
לאחר כפרה משום שהכלל דוחה
אפשרות זו.

דף ס עמוד א

הסיבה שיש מעילה מהתורה בתרומת
הדשן ובבגדי הלבן של הכהן הגדול - על
אף שכבר נעשתה בהם מצוותם - אינה
נוגדת את הכלל 'אין לך דבר שנעשית
מצוותו ומועלים בו', משום שבמקרים
אלה נוהגים לפי הכלל: 'וכל שני כתובין
הבאין כאחד - אין מלמדין'⁷⁵², היינו: יש
בתורה שני פסוקים נפרדים המלמדים
שאין מעילה בתרומת הדשן ובבגדי הלבן

נפך-אסתר

ודף כד עמוד א.

752 מסכת קידושין דף מב עמוד ב.

753 לעניין תרומת הדשן ראה דף כג עמוד ב

יעשה כן הרי הוא מועל על אף שנעשתה מצוות⁷⁵⁴.

לכן, לפי הכלל: 'וכל שני כתובין הבאין כאחד – אין מלמדין' - לא ניתן ללמוד ממקרים אלה דין מעילה לשאר מקומות שגם בהם נעשתה מצוותם.

שלושה כתובים נאמרו באותו פסוק

בספר ויקרא פרק יז פסוק יא: 'כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בָּדָם הוּא וְאָזִי נִתְּתִיו לָכֶם עַל-הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל-נַפְשֵׁיכֶם כִּי-הֵדֶם הוּא

- בַּנֶּפֶשׁ וְכִפָּר' בעניין דם הקרבנות⁷⁵⁵:
- א. כתוב אחד מלמד מהמילה לָכֶם שאין חיוב כרת על אכילת 'נותר' מדם הקרבנות והוא כדם חולין,
- ב. כתוב שני מלמד מהמילה הוּא שאין מעילה מהתורה בדם הקרבנות לפני ואחרי הכפרה בדם,
- ג. כתוב שלישי מלמד מהמילה לְכַפֵּר שאין חיוב כרת על אכילה בטומאה של דם הקרבנות⁷⁵⁶.

נפך-אסתר

אחרות מהפסוק 'כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בָּדָם הוּא וְאָזִי נִתְּתִיו לָכֶם עַל-הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל-נַפְשֵׁיכֶם כִּי-הֵדֶם הוּא בַּנֶּפֶשׁ וְכִפָּר' פסוק שממנו כבר נלמדו שלוש דרשות (בדף נט עמוד ב).

754 אלה שלושה מקרים מיוחדים בדם הקרבנות, אבל גם דם הקרבנות כמו כל דם חולין אסור באכילה מדאורייתא, ובזה הגמרא לא דנה כאן כדבר ברור מאליו. האוכל דם, בכל מקרה, עובר על לאו מהתורה כנאמר בספר דברים פרק יב פסוק טז: 'דֵּק הָדָם לֹא תֹאכְלוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמִּים'.

754 יש בזה מחלוקת בבבלי, המובאת גם בדף יב עמוד ב: 'דתינא: והניחם שם, מלמד שטעונין גניזה. רבי דוסא אומר: שלא ישתמש בהן יום הכיפורים אחר' – לכהן הגדול הוא שלא ישתמש בהן יום הכיפורים אחר אבל כהן הדיוט יכול להשתמש בהם ואין בהם מעילה. הרמב"ם פסק בהלכות כלי המקדש פרק ח הלכה ה: '...ובגדי לבן שעובד בהם ביום הצום אינו עובד בהם פעם שנייה לעולם אלא נגזין במקום שיפשוט אותם שם שנאמר והניחם שם והם אסורין בהנאה'. חובת הגניזה מלמדת שהבגדים אסורים אף לכהן הדיוט.

755 הגמרא חוזרת ללמד שלוש דרשות

משנה:

כל מעשה יום הכפורים האמור - על הסדר: אם הקדים מעשה לחברו - לא עשה כלום:
הקדים דם השעיר לדם הפר, יחזר ויזה מדם השעיר לאחר דם הפר.
ואם עד שלא גמר את המתנות שבפנים נשפך הדם, יביא דם אחר ויחזר ויזה בתחלה בפנים.
וכן בהיכל, וכן במזבח הזהב⁷⁵⁷, שכלן כפרה בפני עצמן.
רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים: ממקום שפסק, משם הוא מתחיל.

לכל עבודה מעבודות יום הכיפורים

קבעה התורה מיקום בסדר כל העבודות, ולכן, למשל, אם 'הקדים דם השעיר לדם הפר, יחזר ויזה מדם השעיר לאחר דם הפר'.

לשון המשנה שאמרה 'כל מעשה יום

הכיפורים...' - אינה מבדילה בין עבודות הכהן הגדול הנעשות בבגדי לבן או הנעשות בבגדי זהב, וכן לא מבדילה לשון המשנה בין עבודות הנעשות בהיכל ובקדש הקדשים לבין העבודות מחוץ להם, ולכן מתפרשת כוונת המשנה (גם) שכל שינוי בסדר העבודות פוסל את העבודה שנעשתה קודם זמנה.

לשיטת רבי יהודה, בברייתא הדומה

למשנתנו, רק עבודות הנעשות בבגדי לבן בקדש הקדשים ('בפנים')⁷⁵⁸ חייבות להיעשות על הסדר, אך שאר העבודות - גם אלו שנעשות בבגדי לבן בחוץ⁷⁵⁹ - אם עשאו שלא לפי הסדר ממשיך בעבודתו ומה שעשה עשוי.

לשיטת רבי נחמיה, באותה ברייתא, סדר העבודות מחייב בכל מקרה רק כשהן נעשות בבגדי לבן - ללא קשר למקום עשייתן.

רבי יוחנן סובר שמחלוקתם של רבי יהודה ורבי נחמיה היא רק בשאלה מהן העבודות שחובה לעשותן על הסדר, שהרי שניהם לומדים את שיטתם מציווי התורה מאותו פסוק⁷⁶⁰ **בספר ויקרא**

נפך-אסתר

לבן בפנים בהיכל צריך לעשותן על הסדר שביארנו, ואם הקדים בהן מעשה לחבירו לא עשה כלום.
759 מחוץ לקדש הקדשים, ובכלל זה גם ההיכל נחשב 'חוץ'.

760 כך לשון הגמרא 'אמר רבי יוחנן: ושניהם מקרא אחד דרשו והיתה זאת לכם לחקת עולם אחת בשנה'. תוך עיון בלימודינו בדברי רבי יוחנן, עלה שרבי יוחנן

757 'וכן בהיכל, וכן במזבח הזהב' בא ללמד שגם כל אחד מסדר ההזאות בקדש הקדשים, בהיכל, ובמזבח הקטורת נחשב כעבודה בפני עצמה (ראה בראש דף סא עמוד א).

758 רש"י לא כולל את ההיכל, שכן כך פירש: 'מבפנים - לפני ולפנים'. מדברי הרמב"ם בהלכות עבודת יום הכיפורים פרק ה הלכה א ניתן להבין שההיכל מוגדר גם הוא כ'בפנים': 'כל עבודות שעובד בבגדי

נחמיה ממעט את העבודות שבבגדי זהב.
ב. מהמילה אחת ממעט רבי יהודה את העבודות שבבגדי זהב ורבי נחמיה ממעט, מאותה מילה, מקרה בו הכהן הגדול ממשיך בעבודתו אף אם הקדים לשפכת השירים עבודה מאוחרת יותר.

רבי יהודה לא מקבל את דעת רבי

נחמיה הלומד מהמילה אחת את המיעוט ששפכת השירים שונה משאר העבודות הנעשות בבגדי לבן בחוץ, ולכן אם הכהן הקדים עבודה מאוחרת לשפכת השירים הוא ממשיך את העבודות - משום שלדעת רבי יהודה שפכת השירים הינה ככל עבודה הנעשית בבגדי לבן בחוץ. למחלוקת זו לא מצאה הגמרא יישוב.

לדעת כולם עבודה הנעשית בעזרה,

כחלק מקדים להמשך העבודה בקדש הקדשים, נחשבת כעבודה בקדש הקדשים⁷⁶⁴, ולכן גם⁷⁶⁵ לדעת רבי יהודה

פרק טז פסוק לד: 'וְהִיְתָה-זֹאת לָכֶם לְחֻקֶּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל-חַטָּאתֶם אֶחָת בַּשָּׁנָה וְלַעֲשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה'.⁷⁶¹ על פי פסוק זה, המסיים את מצות סדר העבודה ביום הכיפורים, סדר עבודת יום הכיפורים הינו 'חוקה'⁷⁶²: 'וְהִיְתָה-זֹאת לָכֶם לְחֻקֶּת עוֹלָם...'. ו'חוקה' זו אומרת שעבודת יום הכיפורים הנעשית אחת בַּשָּׁנָה מחייבת שעבודות יום זה יהיו על הסדר - ובזה, אומר רבי יוחנן - ודאי לא נחלקו רבי יהודה ורבי נחמיה.

דף ס עמוד ב

בתוך הפסוק המלמד שסדר עבודת יום

הכיפורים הינו 'חוקה' יש שתי מילים הממעטות מן הכלל שכל עבודות יום הכיפורים חייבות להיות על הסדר:

א. מהמילה זאת⁷⁶³ ממעט רבי יהודה את העבודות שנעשות בבגדי לבן בחוץ ורבי

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

אדם יכול להבינן בשכלו. ראה להלן דף סז עמוד ב.

763 'וְהִיְתָה-זֹאת לָכֶם לְחֻקֶּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל-חַטָּאתֶם אֶחָת בַּשָּׁנָה וְלַעֲשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה' (ספר ויקרא פרק טז פסוק לד).

764 ובלשון הגמרא: 'צורך פנים כפנים דמי'. לכן, שחיטת הפר בעזרה (- בחוץ) נעשית לצורך עבודת ההזאה בקדש הקדשים (- בפנים).

765 'גם...'. לדעת רבי יהודה... - כי לכאורה אי-אפשר שתהא זו גם דעת רבי יהודה, שהרי ראינו שלדעת רבי יהודה, כפי שהובאה לעיל, 'חוקה' הנלמדת מהפסוק נאמרה על עבודות הנעשות בקדש הקדשים, ולכן שחיטת הפר בחוץ לא הייתה צריכה לפסול את חפינת הקטורת

משתמש בביטוי 'ושניהם' מקרא אחד דרשו' באופן המיוחד כמעט רק לו: ביטוי זה מופיע בתלמוד הבבלי עשרים ואחת פעמים, מתוכם חמש עשרה פעמים בשם רבי יוחנן. ראה מסכתות: שבת דף קיז עמוד ב, עירובין דף כו עמוד א, עירובין דף קה עמוד א, פסחים דף סח עמוד ב, ראש השנה דף ח עמוד א, יומא דף ס עמוד א (פעמיים), ביצה דף טו עמוד ב, מגילה דף ו עמוד ב, קידושין דף נב עמוד ב (מופיע 'שניהם' ולא 'ושניהם'), סנהדרין דף עח עמוד א, סנהדרין דף קב עמוד ב, זבחים דף נח מוד א (מופיע 'שניהם' ולא 'ושניהם'), מנחות דף כב עמוד א, מנחות דף צז עמוד א, ערכין דף לב עמוד א. וצ"ע.

761 ראה עמוד קודם.

762 מצוות מסוג 'חוקה' הן מצוות שאין

דף סא עמוד א

מהפסוק: 'וְכָפַר אֶת-מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת-
אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת-הַמִּזְבֵּחַ יְכַפֵּר וְעַל
הַכֹּהֲנִים וְעַל-כָּל-עַם הַקֹּהֶל יְכַפֵּר' נלמד
 שעבודות דם הפר ודם השעיר-לה'
 מכפרות על עבירות טומאה שאירעו בכל
 מתחם המקדש⁷⁶⁸ וְהַנְּדוּנִים על הפר ועל
 השעיר המשתלח מכפרים על שאר
 עבירות.

נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון במה
נעשית כַּפָּרַת הכהנים, הלויים
והישראלים כשעברו על עבירת 'טומאת
מקדש וקדשיו', וכן נחלקו במה נעשית

אם הכהן הגדול הקדים בטעות ומילא
 חופניו קטורת לפני ששחט את הפר
 בעזרה - החפינה תהא פסולה, ומה
 שהקדים שלא כסדר - כאילו לא עשה
 ולא כלום ועליו לחזור ולחפון מהקטורת
 לאחר שישחט את הפר⁷⁶⁶.

אם הכהן הגדול התחיל להזות מדם
הפר בקדש הקדשים, ולפני שסיים את
ההזאות בקדש הקדשים נשפך דם הפר,
עליו לשחוט פר אחר, לחפון שוב
מהקטורת, להביא מדם הפר האחר
לקדש הקדשים ולחזור על כל ההזאות
בפנים מההתחלה⁷⁶⁷.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

767 העבודות הנידונות כאן הן בקדש
 הקדשים וסדרן הנצרך הוא: 1. שחיטת
 הפר, 2. חפינת הקטורת והכנסתה לקדש
 הקדשים להקטרתה שם, 3. הזאת דם
 הפר בקדש הקדשים.

768 אסור לאדם טמא להימצא במקדש, בין
 שנכנס אליו כשהוא טמא ובין שנטמא
 בתוכו, וכן נאסר על הטמא לאכול כזית
 מכל קדש. עבירות אלו מתכפרות רק למי
 שעשאו בשוגג, מתוך ששכח שהוא טמא,
 ומיד כשייזכר או יוודע לו שהיה טמא
 עליו להביא קרבן שיכפר לו לגמרי.
 עבירות אלו הן חלק מעבירות הנקראות
 'טומאת מקדש וקדשיו' ובכללן נאסר על
 הטמא לאכול כזית מכל קדש (בין טהור
 בין טמא). העושה אחת מעבירות אלה
 במזיד חייב כרת, אם התרו בו שילקה
 ובכל זאת עבר - לוקה, בשוגג מביא קרבן
 לפי מה שידו משגת: אם הוא עשיר
 קרבנו יהא מן הצאן, אם הוא עני קרבנו
 שתי תורים או שני בני יונה ואם הוא דל
 שבדלים (עני שבעניים) מביא עשירית
 האיפה סולת. קרבן זה נקרא 'קרבן עולה
 ויורד'.

שהוקדמה ולמנוע בכך את המשך
 העבודה. על כן לפי הכלל: 'צורך פנים
 כפנים דמי' - מסכים רבי יהודה
 שהחפינה פסולה.

766 זו דעת רבי חנינא והיא עומדת גם ללא
 הצורך בכלל: 'צורך פנים כפנים דמי'
 משום שדעתו זו - שסדר כל העבודות
 הנעשות בבגדי לבן כולל אלה הנעשות
 בבגדי לבן בחוץ לצורך פנים - מחייב,
 היא כמאמר המשנה: 'כָּל מַעֲשֵׂה יוֹם
 הַכִּיפּוּרִים הָאֵמּוּר עַל הַסֶּדֶר, אִם הִקְדִּים
 מַעֲשֵׂה לַחֲבֵרוֹ, לֹא עָשָׂה כְּלוּם' שאינה
 מחלקת בין סדרי עבודות פנים וחוץ אלא
 כוללת את כל עבודות יום הכיפורים
 כיחידה אחת - על הסדר ו'אם הִקְדִּים
 מַעֲשֵׂה לַחֲבֵרוֹ, לֹא עָשָׂה כְּלוּם'. וכך פסק
 הרמב"ם להלכה בהלכות עבודת יום
 הכיפורים פרק ה הלכה ב: 'קִטְרֶת
 שֶׁחִפְּנָה קֹדֶם שֶׁחִטָּת הַפֶּר לֹא עָשָׂה כְּלוּם.
 אֶף עַל פִּי שֶׁהַחֲפִינָה בְּעֶזְרָה צִרְף פְּנִים
 בְּעֶבְרִית פְּנִים הֵיא. וְכֵן שְׁעִיר שְׁשֻׁחָטוֹ
 קֹדֶם מִתֵּן דָּמוֹ שֶׁל פֶּר לֹא עָשָׂה כְּלוּם. אֶף
 עַל פִּי שֶׁהִשְׁחִיטָה בְּעֶזְרָה הָרִי דָּמוֹ נִכְנס
 לְפָנִים'.

בטבלאות להלן:		כפרת הכהנים, הלויים והישראלים בשאר העבירות, תיאור מחלוקתם מובא	
א	פר של יום הכיפורים	מכפר על	
	לדעת רבי יהודה	עבירות טומאת מקדש של הכהנים	
	לדעת רבי שמעון	כל עבירות הכהנים ⁷⁶⁹	
ב	השעיר לה'	מכפר על	
	לכל הדעות	על עבירות טומאת מקדש של לויים וישראלים	
ג	השעיר משתלח	מכפר על	
	לדעת רבי יהודה	כל שאר עבירות של כהנים לויים וישראלים	
	לדעת רבי שמעון	רק על שאר עבירות של לויים וישראלים	

ולבית שמאי יש אומרים שמצווה זו כן חלה עליו אלא ש'אין לו תקנה' לקיימה ולכן יישאר בנזירותו ויש אומרים שהנזיר צריך להעביר תער במקום שלאחרים יש שיער⁷⁷⁰.

הפר והשעיר, שְׁמִדָּמָם היזה הכהן הגדול, היו נשרפים ב'בית הדשן הגדול'⁷⁷¹ שהיה מחוץ לירושלים⁷⁷².

דף סא עמוד ב

אחת מהפעולות אותן חייב הנזיר לעשות בתום ימי נזרו היא להעביר תער על שער ראשו. נחלקו בית שמאי ובית הלל בנזיר קרח ('ממורט'): בית הלל אומרים שמצווה זו לא חלה על נזיר ממורט ולכן לא צריך להעביר תער,

נפך-אסתר

ולא לעכב'.
⁷⁷¹ בְּמָקוֹם זֶה גַּם שָׁפְכוּ אֶת הַדֶּשֶׁן שֶׁנֶּעְרַם עַל מִזְבַּח הָעוֹלָה (בשלושת הרגלים לא פינו את הדשן מעל מזבח העולה - כדי להוסיף נוי וכבוד למזבח). היה גם מקום במזרחו של כבש המזבח שנקרא 'בית הדשן' שם הניחו את תרומת הדשן, את דשן המזבח הפנימי ואת דשן המנורה שאינו עניין לכאן. היה 'בית הדשן' נוסף בעזרה במזרחו של המזבח שם שרפו את הקדשים שנפסלו.
⁷⁷² 'מחוץ לירושלים' פירושו מחוץ למחנה ישראל שהיה אחד משלושה המחנות

⁷⁶⁹ לדעת רבי שמעון דמו של הפר מכפר על עבירות טומאת מקדש של הכהנים והוידוי מכפר על שאר עבירות הכהנים.
⁷⁷⁰ הרמב"ם בהלכות נזירות פרק ח הלכה ה פוסק כבית הלל שאין נזיר ממורט צריך להעביר תער: 'נזיר ממורט אינו צריך להעביר תער, ואף על פי שאין לו שער או שאין לו כפים [שאין לו ידיים שיחזיקו את התער] הרי זה מקריב קרבנותיו וישתה ויטמא, ואם הביא קרבנותיו ולא גלח ראשו אין התגלחת מעכבת אלא שותה ומטמא לערב, שמשזרק עליו אחד מהדמים - הותר, אף על פי שלא נתן על כפו ולא הניף, שכל דברים אלו למצוה

דף סב עמוד א

אם לפני שנשלמו ההזאות נשפך דם השעיר, לוקחים שני שעירים אחרים ומגרילים מי יהא לה' שמדמו יעשו את ההזאה שלא נשלמה ומי לעזאזל. אם גם דם זה נשפך חוזרים על תהליך לקיחת שני השעירים. משלושת השעירים הראויים להשתלח לעזאזל משלחים רק אחד - ומלמד רבי יוסי שמצווה לשלח את הראשון שעלה בגורל⁷⁷³.

המתעסקים בשריפת הפר והשעיר, בגדיהם וכל הכלים ששימשו לשריפתם – נטמאים⁷⁷³.

לדעת חכמים אם הכהן הגדול שחט פר או שעיר נוספים כדי להשלים מדמם את הכפרות על ידי ההזאות - משום שנשפך הדם של הקודמים במהלך מתנות הדם ובזה, לדעת חכמים, נפסלו – רק הפר והשעיר האחרונים נשרפים, מטמאים את המתעסקים בשריפתם, מטמאים את בגדיהם ואת הכלים ששימשו לשריפה. ולדעת רבי אלעזר ורבי שמעון דין כל הפרים והשעירים להישרף ולטמא⁷⁷⁴.

הדרן עלך 'הוציאו לו'

נפך-אסתר

ואין נשרף בבית הדשן אלא [רק] הפר הזה האחרון שבו נגמרה הכפרה'.
775 הגמרא עושה השוואה בין דין שעירים מרובים הראויים להשתלח לעזאזל שבסוגייתנו, לבין הברייתא המביאה את דברי רבי יוסי לדין קרבנות פסח מרובים הראויים להקרבה (כולם של אדם אחד), וזו לשון הברייתא: 'המפריש פסחו [את] השם לקרבן פסח] ואבד, והפריש אחר תחתיו, ואחר כך נמצא הראשון והרי שניהן עומדין [ראויים כקרבן פסח] – אי זה מהן שירצה יקריב [כקרבן פסח], דברי חכמים. רבי יוסי אומר: מצוה בראשון, ואם היה שני מובחר ממנו – יביאנו'.

שהיו בירושלים: הראשון 'מחנה שכינה' הכולל את קדש הקדשים, את ההיכל ואת העזרה, המחנה השני הוא 'מחנה לוי' הכולל את מתחם הר הבית שסביב מכלול המקדש והמחנה השלישי הוא שאר ירושלים הנקרא 'מחנה ישראל'.
773 נאמר בספר ויקרא פרק טז פסוקים כז-כח: 'וְאֵת פֶּרֶךְ הַחֲטָאת וְאֵת שְׁעִיר הַחֲטָאת אֲשֶׁר הֻבָּא אֶת-דָּמָם לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ יוֹצִיא אֶל-מִחוּץ לַמִּחָנֶה וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת-עֹרֹתָם וְאֶת-בָּשָׂרָם וְאֶת-פָּרְשָׁם: וְהִשְׂרָף אֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרִחַץ אֶת-בָּשָׁרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֲרֵי-כֵן יָבֹא אֶל-הַמִּחָנֶה'.
774 הרמב"ם בהלכות עבודת יום הכיפורים פרק ה הלכה ט פסק: 'ואין מטמא בגדים

פרק שישי

שְׁנֵי שְׁעֵירֵי

דָּפִים סב - סח

משנה:

שְׁנֵי שְׁעִירֵי יוֹם הַכִּיפּוּרִים, מִצֻּתָּן שֶׁיְהִיוּ שְׁנֵיהֶן שְׁוִין: בְּמִרְאָה וּבְקוֹמָה
וּבְדָמִים וּבְלִקְיָחָתָן כְּאַחֵד.
וְאֵף עַל פִּי שְׂאִינָן שְׁוִין, כְּשָׂרִין.
לְקַח אֶחָד הַיּוֹם וְאֶחָד לְמָחָר, כְּשָׂרִין.
מֵת אֶחָד מֵהֶן, אִם עַד שֶׁלֹּא הִגְרִיל מֵת, יִקַּח זֶוֶג לְשֵׁנִי. וְאִם מִשְׁהִגְרִיל מֵת,
יָבִיא זֶוֶג אַחֵר וְיִגְרִיל עֲלֵיהֶם בְּתַחֲלָה, וַיֹּאמֶר: 'אִם שָׁל שָׁם מֵת, זֶה שְׁעָלָה
עָלָיו הַגּוֹרֵל לְשֵׁם יִתְקִים תַּחֲתָיו, וְאִם שָׁל עֲזָאזֵל מֵת, זֶה שְׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל
לְעֲזָאזֵל יִתְקִים תַּחֲתָיו'.
וְהַשְּׁנִי יִרְעָה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וַיִּמָּכֶר וַיִּפְּלוּ דָמָיו לְנִדְבָה, שְׂאִין חֲטָאת צִבּוֹר מֵתָה.
רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, תָּמוּת. וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: נִשְׁפָּךְ הַדָּם, יָמוּת הַמִּשְׁתַּלַּח.
מֵת הַמִּשְׁתַּלַּח, יִשְׁפָּךְ הַדָּם.

דף סב עמוד ב

על פי לשון המשנה מצווה ששני
שְׁעִירֵי יוֹם הַכִּיפּוּרִים יִהְיוּ שְׁוִים
בְּצִבְעֵם, בְּגוֹבֵהֶם וּבְעֵרְכֶם הַכֹּסֶפִי⁷⁷⁶.

משלש דרשות לשוניות המבוססות
על הכלל 'מיעוט רבים שניים' לומדים

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

ששני 'שעירי' יום הכיפורים, שני
ה'כבשים' וּשְׁתֵּי הַצִּיפּוּרִים' שמביא
המצורע צריכים להילקח יחד, להיות
שוים במראה, בגודל ובערכם
הכספי⁷⁷⁷. כך הוא לימוד הדרשות:
א. על שְׁנֵי שְׁעִירֵי יוֹם הַכִּיפּוּרִים נאמר
בספר ויקרא פרק טז פסוק ה': וּמֵאֵת
עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי שְׁעִירֵי עִזִּים
לְחַטָּאת וְאֵיל אֶחָד לְעֹלָה:.

ב. תגלחת שנייה וטבילה:
השלב השני לטהרה מתחיל אחרי שבעה
ימים שבסיומם הוא שוב מגלה את שיער
ראשו, טובל ונטהר מלטמא כשרץ, אך
הוא טמא לאכילה בקדשים עד 'הערב
שמש' (עד שקיעת השמש).
ג. הבאת קרבנות: זהו השלב השלישי
והאחרון בתהליך טהרת המצורע בו הוא
נטהר לגמרי ויכול לאכול בקדשים. ביום
השמיני לטהרתו מביא המצורע כבש
אחד לאשם, כבש אחד לעולה (אלה הם
שְׁנֵי כִבְשֵׁי המצורע הנידונים בענייננו)
וכבשה לחטאת (ראה ויקרא פרק יד
פסוקים ב-לב).

776 הגמרא בהמשך מלמדת שכך הוא הדבר
לכתחילה אבל בדיעבד שניהם יהיו
כשרים גם אם אינם שווים וגם אם
נלקחו יום אחר יום.
777 בתהליך טהרת המצורע יש שלושה
שלבים החייבים להיעשות על פי הסדר
הכתוב בתורה אחרת אינו מִטָּהֵר:
א. הבאת שתי ציפורים ועשייתן כמפורט
בתורה, תגלחת וטבילה:
בשלב הראשון לטהרתו, לאחר שנרפא, יש
שלושה חלקים: הבאת שתי ציפורי דרור
חיות, תגלחת וטבילה. לאחר שלב זה
הוא נטהר מלטמא במשכב ומושב
ובביאה, אך עדיין הוא בדרגת אב
הטומאה המטמא כשרץ.

‘כבשים’ הוא שניים ו- ‘ציפורים’ הן שתיים לפי הכלל ‘מיעוט רבים שניים’, ומזה שהתורה כתבה גם את מילת תיאור הכמות ‘שני’ או ‘שתי’ לומדים שהתורה באה להורות ששני שְׁעִירֵי יום הכיפורים יהיו שווים, שְׁתֵּי הַצְּפוּרִים של המצורע תהיינה שוות ושְׁנֵי הַכְּבָשִׁים של המצורע יהיו שווים.⁷⁷⁹

מכפילות שם הקרבן בסמיכות של פסוק אחר פסוק ובאותו עניין, לומדים שגם אם ‘שני שְׁעִירֵי עִזִּים’⁷⁸⁰, ‘שני כבשים’⁷⁸¹, ו‘שתי ציפורים’⁷⁸², אינם שווים - בדיעבד הם כן יהיו כשרים - אלא שלכתחילה מצווה

ב. על שְׁנֵי כְּבָשִׁי המצורע נאמר בספר ויקרא פרק יד פסוק י: וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח שְׁנֵי כְּבָשִׁים תְּמִימִם וְכִבְשָׂה אֶחָת בֵּת שְׁנֵתָה תְּמִימָה וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִינָם סֹלֶת מִנְחָה בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְלֹג אֶחָד שֶׁמֶן:

ג. על שְׁתֵּי צְפוּרֵי דָרוֹר⁷⁷⁸ אשר נלקחות לצורך טהרת המצורע נאמר בספר ויקרא פרק יד פסוק ד: וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטָּהֶר שְׁתֵּי צְפוּרִים חַיִּוֹת טְהוֹרוֹת וְעָץ אֶרֶז וּשְׁנֵי תוֹלַעַת זָאֵב:

ד. בכל פסוק משלושת הפסוקים הנ"ל יש מילת תיאור כמות: ‘שני’ או ‘שתי’, שהיא מיותרת לכאורה, משום שגם בלעדי תוספת המילה ‘שני’ או ‘שתי’ היינו מבינים ש-‘שְׁעִירֵי’ הוא שניים,

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

סמוכים היא ריבוי: פעם ראשונה בויקרא פרק יד פסוק יב: וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת-הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד וְהִקְרִיב אֹתוֹ לְאַשֶׁם וְאֶת-לֵג הַשֶּׁמֶן וְהִנִּיף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי ה': ובפעם שנייה בויקרא פרק יד פסוק יג: וְשָׁחַט אֶת-הַכֶּבֶשׂ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשָּׁחַט אֶת-הַחֲטָאֹת וְאֶת-הַעֲלָה בַּמָּקוֹם הַקָּדֵשׁ לִי לְחֻטָּאת הָאֲשֶׁם הוּא לִכְהֵן קָדֵשׁ קִדְשִׁים הוּא: - מריבוי המילה ‘הַכֶּבֶשׂ’ לְמַדִּים שלמרות שיש הבדל בין שני הכבשים – בדיעבד, בכל זאת יהיו כשרים.

782 גם המילה הַצְּפוּרִי המופיעה בשני פסוקים סמוכים היא ריבוי: - פעם ראשונה בויקרא פרק יד פסוק ד: וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט אֶת-הַצְּפוּרִי הָאֶחָת אֶל-כָּלִי-חֶרֶשׁ עַל-מֵים חַיִּים: ופעם שנייה בויקרא פרק יד פסוק ה: אֶת-הַצְּפוּרִי הַחֲדָה יִקַּח אֹתָהּ וְאֶת-עֵץ הָאֶרֶז וְאֶת-שְׁנֵי תוֹלַעַת זָאֵב וְאֶת-הָאֵזֵב וְטָבַל אוֹתָם וְאֶת הַצְּפוּרִי הַחֲדָה בְּדָם הַצְּפוּרִי הַשֶּׁחֻטָּה עַל הַמֵּיִם הַחַיִּים: - גם כאן לְמַדִּים מריבוי המילה ‘הַצְּפוּרִי’, שלמרות שיש הבדל בין שתי הציפורים – בדיעבד, בכל זאת תהיינה כשרות.

778 במסכת חולין דף סב עמוד א אומר רב יהודה: ‘עוף המסרט כשר לטהרת מצורע וזו היא סנונית לבנה ...’.

779 השוויון מתבטא בלקיחתם יחד, במראם, בגודלם ובערכם הכספי.

780 המילה ‘הַשְּׁעִיר’ מופיעה בשני פסוקים סמוכים, ולכן היא נידונה כריבוי: פעם אחת היא מופיעה בפסוק ט ופעם שנייה היא מופיעה בפסוק י בספר ויקרא פרק טז, בפסוק ט נאמר: וְהִקְרִיב אֶהָרֹן אֶת-הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לַה' וְעָשָׂהוּ חֲטָאֹת: , ובפסוק י נאמר: וְהַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לְעִזְאֵל יַעֲמִד-תִּי לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעִזְאֵל הַמִּדְבָּרָה'. ריבוי זה של המילה ‘הַשְּׁעִיר’ בא לאחר שכבר כתבה התורה בפסוקים הקודמים שמדובר בשני שְׁעִירִים: וְלָקַח אֶת-שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים וְהָעֶמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: וְנָתַן אֶהָרֹן עַל-שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גּוֹרְלוֹת גּוֹרֵל אֶחָד לַה' וְגּוֹרֵל אֶחָד לְעִזְאֵל: - מכפילות זו לומדים שלמרות שיש הבדל בין שני השְׁעִירִים – בכל זאת הם יהיו כשרים.

781 גם המילה כבש המופיעה בשני פסוקים

שיהיו שווים.

אי-אפשר לדרוש את הפסוק ואמר:
לָהֶם זֶה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לָהּ
כְּבָשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם
עָלָה תְּמִיד⁷⁸³ - כמו שלוש הדרשות
הקודמות המבוססות על הכלל 'מיעוט

רבים שניים', לכן שני כבשי התמיד
צריכים להיות שווים⁷⁸⁴ - זאת משום
שמשמעות 'שְׁנַיִם לַיּוֹם' נדרש ללמד
שהוראת התורה היא לשחוט את שני
כבשי התמיד בעוד יש אור יום:
כשאור היום מול כבש קרבן
התמיד⁷⁸⁵.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

כבש התמיד של שחר נשחט בצד הצפוני
מערבי של שטח זה במקום שהוא מול
אור השמש הבא ממזרח ועדיין לא מגיע
הצל המוטל מכותל המזרח.

כבש התמיד של בין הערביים נשחט באיזור
המזרחי צפוני במקום שהוא מול אור
השמש הבא ממערב ועדיין לא מגיע הצל
המוטל מהכותל המערבי [זהו הכותל
המערבי של קדש הקדשים ולא הכותל
המערבי המוכר כיום בשם זה שהוא קיר
אבנים התומך בהר הבית]. על העובדה
שמקום השחיטה נמצא בטבעות
שבשורה השנייה ולא הראשונה אומר
רש"י שאינו יודע את טעם הדבר,
ובלשונו: 'על טבעת שנייה - לא בטבעת
שאצל המזבח, אלא בשנייה לה המשוכה
לצד צפון, ופני השוחט וצואר הבהמה

783 במדבר פרק כח פסוק ג.

784 למרות שבפסוק זה מופיעות גם המילה
כְּבָשִׁים שמשמעותה הוא שני כבשים וגם
המילה שְׁנַיִם - אין לדרוש ששני כבשי
התמיד צריכים להיות שווים.

785 הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין פרק א
הלכה יא אומר: '...דברי קבלה הן שיהיו
נשחטין כנגד השמש'. מצפון למזבח היה
איזור שגודלו עשרים וארבע אמות על
עשרים וארבע אמות שחולק לעשרים
וארבעה איזורי שחיטה כשבכל איזור
שחיטה הייתה טבעת להחזיק את הקרבן
לפני שחיטתו (המשנה בסדר זרעים,
מסכת מעשר שני, פרק ה משנה טו
אומרת שיוחנן כהן גדול הוא שהתקין
שיהיו טבעות אלה. עוד על יוחנן כהן
גדול ראה לעיל דף ט עמוד א). באיזור זה
שחטו את קרבנות קדשי-קדשים. רק
לכבשי התמיד היה מקום שחיטה קבוע
באיזור זה. ראה איור להלן:

שלא כמו בשני כבשי התמיד – בשני כבשי המוספין של שבת כן לומדים שלכתחילה מצווה לקחתם שוים⁷⁸⁶.

דף סג עמוד א

יש קרבנות שאינם כשרים למטרת הקרבתם עד שייעשה מעשה חיצוני המכשירים להקרבה: השעיר אינו מוכשר להקרבה כשעיר לה' עד שיוגדל, והשלמים לא יהיו מוכשרים להקרבה עד שיפתחו דלתות ההיכל⁷⁸⁷.

יש קרבנות שרק בנקודת זמן מסוימת יהיו כשרים למטרת הקרבתם:

1. קרבן 'מחוסר זמן בגופו':
 - א. אם חובה להקריב לפניו קרבן אחר,
 - ב. אם גיל הקרבן פחות משמונה ימים,
 - ג. אם אמו נשחטה באותו יום, או הוא נשחט באותו יום - על מי שנשאר חי - חל דין 'מחוסר זמן' עד יום המחר⁷⁸⁸.
2. קרבן 'מחוסר זמן בבעלים': כל עוד לא הסתיים הזמן הקצוב לבעלים לשם טהרתו אין הקרבת הקרבן מטהרת, כאלה הם: הזב, הזבה, המצורע - המביאים קורבנם ביום השמיני, והיולדת - המביאה קרבנה ביום הארבעים ואחד לזכר, או ביום השמונים ואחד לנקבה.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

פרק ג פסוק ב) וַשְׁחָטוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד - בזמן שהוא פתוח, ולא בזמן שהוא נעול'.
788 יש איסור מהתורה לשחוט, לכל מטרה, באותו יום את אם הבהמה ואת וולדה - ולא משנה גילו. איסור זה נקרא 'אותו ואת בנו' והוא מפורש בספר ויקרא פרק כב פסוק כח: 'וַשְּׁחֹט אוֹ-שֵׁה אֶתְּוֹ וְאֶת-בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם אֶחָד'. על אף שיכול להשתמע מהפסוק ומשם האיסור שיש איסור מוחלט בשחיטת אב ובנו באותו יום אין הדבר כך ומותר לשחוט את האב ואת הבן באותו יום. הרמב"ם בהלכות שחיטה פרק יב הלכה יא פסק: 'איסור אותו ואת בנו נהוג בנקבות שזה בנה ודאי, ואם נודע ודאי שזה הוא אביו אין שוחטין שניהן ביום אחד ואם שחט אינו לוקה, שהדבר ספק אם נהוג בזכרים או אינו נהוג. ומותר לשחוט האב והבן באותו יום ורק אם ובנה אסור' (ראה חולין דף עח בסוף עמוד ב).

באלכסון לצד מזרחית צפונית שמשם השמש באה שחרית, וטעמא דטבעת שנייה לא ידענא, ואני שמעתי כדי שתהא הראשונה מסייעתו להאחז בה רגלי הבהמה, שלא תהפך, ושל בין הערבים שהחמה באה מן המערב - מושך עצמו לצד מזרח בכל יכולת, ופניו למערב דרום באלכסון, שזריחת החמה באה משם'.
786 הלימוד הוא מהפסוק בספר במדבר פרק כח פסוק ט: 'וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שְׁנֵי-קִבְשִׁים בְּנֵי-שִׁנָּה תָּמִימִם וְשְׁנֵי עֶשְׂרִים סֹלֶת מִנְחָה בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ בַּפֶּסֶק באה מילת תיאור כמות: 'שְׁנֵי', המיותרת לכאורה, כי גם בלעדי תוספת המילה 'שְׁנֵי' היינו מבינים ש-קִבְשִׁים הוא שניים, לפי הכלל 'מיעוט רבים שניים', ומזה שכתבה התורה גם את המילה שני היא באה ללמדנו שלכתחילה שני הכבשים צריכים להיות שווים.
787 לשון הגמרא: 'דאמר רב יהודה אמר שמואל: שלמים ששחטן קודם שנפתחו דלתות ההיכל - פסולין, שנאמר (ויקרא

מחוץ לעזרה – פטורים.

רב חלקיה בר טובי אומר שהזב,
הזבה, המצורע והיולדת שהקריבו
מחוץ לעזרה קרבן אשם שלא לשם
קרבן אשם – חייבים⁷⁸⁹.

קרבן פסח שנשחט במקדש שלא
בפסח - אלא בשאר ימות השנה –
מתחלף ייעודו ושמו לקרבן שלמים⁷⁹⁰.

לכל הדעות: הזב, הזבה, המצורע
והיולדת שהקריבו חטאתם מחוץ
לעזרה – חייבים.

לכל הדעות: הזב, הזבה, המצורע
והיולדת שהקריבו עולותיהם או
שלמיהם מחוץ לעזרה – פטורים.

הזב, הזבה, המצורע והיולדת
שהקריבו אשם קרבן אשם

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

שהעקירה בזמן השחיטה צריכה להיות
במקדש): 'הפסח ששחטו במחשבת
שינוי השם, בין ששינה שמו לשם זבח
אחר בין ששינהו לשם חולין פסול
שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה',
במה דברים אמורים ששחטו בזמנו
שהוא יום ארבעה עשר בניסן אפילו
שחטו בשחרית במחשבת שינוי השם
פסול, אבל אם שחטו שלא בזמנו
במחשבת שלא לשמו כשר, שלא לשם
בעליו נעשה כמי שאין לו בעלים בזמנו
ופסול'.

התוספות בפסחים דף סד עמוד א בד'ה
ב. 'טעמא שלא לשמו....' פוסקים כדעת
רבין בדף זה, ולא דורשים עקירת שם,
כלומר, 'קרבן פסח' זה יחליף את ייעודו
ושמו לקרבן שלמים כשר - אפילו אם
יישחט לשם פסח שלא בפסח: '...וגריס
ר'ת הכי לשמו אמאי פטור שלמים לשם
פסח קשחית ש'מ בעי עקירה פירוש דאי
לא בעי עקירה אפילו שחט לשמו כשר
דשלמים לשם פסח כשר דהא מכשיר
לעיל רבי יהושע שוחט אחרים לשמו'.
יש מקרה אחר, שונה, בו שם הקרבן
שיועד לקרבן מתחלף לשם קרבן אחר:
'השוחט אשם קודם זמנו שלם לשמו
הריהו כשר בתורת עולה (החזו"א)
בקדשים לקוטים סימן ה, על הכלל
במסכת תמורה דף כ עמוד א 'מותר
אשם קרב עולה'.

789 קרבן אשם שהוא 'מחוסר זמן בבעלים'
ובכל זאת שחטו במקדש לשם אשם
פסול למרות שעדיין שם הקרבן הוא
'אשם'. אבל אם שחטו במקדש שלא לשם
אשם, מיד שמו וסוגו מתחלפים ל'קרבן'
עולה שאין לה זמן מסוים להקרבתה -
ולכן יהא קרבנו זה כשר.

790 'קרבן פסח' הוא שֶׁהַ תְּמִים זָכַר בְּן שָׁנָה
שהוקדש ל'קרבן פסח' ועתיד להישחט
לשם 'קרבן פסח' ב'ד בניסן, כנאמר
בספר שמות פרק יב פסוק ה: 'שֶׁהַ תְּמִים
זָכַר בְּן שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן הַכֹּבֶשִׁים וּמִן
הָעִזִּים תִּקְחֻהוּ'. 'קרבן פסח' זה, אם ישחט
במקדש שלא ב'ד בניסן - אלא בשאר
ימות השנה – יתחלף ייעודו ושמו לקרבן
שלמים. אומנם יש דעות שונות האם
הפיכתו לקרבן שלמים מחייבת שייעקר
ממנו שם 'פסח', כלומר, שהבעלים ישחט
אותו לשם שלמים, או אינו חייב לעשות
כן ומאליו ייהפך לשלמים בשעת שחיטתו
שלא בפסח, וכן יש שאלה האם 'בשאר
ימות השנה' זה לפני זמן הקרבתו (זבחים
ח עמוד ב) או אחרי זמן הקרבתו (פסחים
ע עמוד ב).

נביא שתי פסיקות על האופן בו קרבן הפסח
הנשחט שלא בפסח – יהא כשר כקרבן
שלמים.

א. הרמב"ם בהלכות פסולי המוקדשין פרק
טו הלכה יא פוסק כדעת רב חסדא ורב
דימי, בדף זה, הסוברים שיש לעקור שם
הפסח בשעת השחיטה (רב דימי מוסיף

דף סג עמוד ב

אסור לשחוט מחוץ לעזרה קרבנות שקדשו לעלות על המזבח, העושה זאת במזיד חייב כרת, בשוגג חייב חטאת, ומי שהתירו בו למלקות – לוקה⁷⁹¹.

השעיר המשתלח ראוי לבוא אל פתח בית המקדש כי הוא מיועד להגלה ולוידוי ולא כדי לעלות לה' על המזבח, לכן אם שחט את השעיר המשתלח מחוץ לעזרה – פטור.

שעיר שהוקדש להיות לשעיר-המשתלח כשהוא 'מחוסר זמן'⁷⁹² או בעל מום – פסול משום שנאמר בו לה'.

דף סד עמוד א

בארץ ישראל יש מסורת שדחיית השעיר המשתלח מהצוק היא כשחיטתו, ולכן אם שחטו את אימו ביום הכיפורים⁷⁹³ – שהוא היום בו עלה גורל השעיר הזה להשתלח – אסור לשלח אותו לעזאזל משום שהוא 'מחוסר זמן'⁷⁹⁴.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

באותו יום את אם הבהמה ואת וולדה – ולא משנה גילו. איסור זה נקרא 'אותו ואת בנו' והוא מפורש בספר ויקרא פרק כב פסוק כח: 'וְשׂוֹר אוֹ-שֶׁה אֹתוֹ וְאֶת-בְּנֹו לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד'. על אף שיכול להשתמע מהפסוק ומשם האיסור שיש איסור מוחלט בשחיטת אב ובנו באותו יום אין הדבר כך ומותר לשחוט את האב ואת הבן באותו יום. הרמב"ם בהלכות שחיטה פרק יב הלכה יא פסק: 'איסור אותו ואת בנו נהג בנקבות שזה בנה ודאי, ואם נודע ודאי שזה הוא אביו אין שוחטין שניהן ביום אחד ואם שחט אינו לוקה, שהדבר ספק אם נהג בזכרים או אינו נהג. ומותר לשחוט האב והבן באותו יום ורק אם ובנה אסור' (ראה חולין דף עח בסוף עמוד ב).

⁷⁹⁴ בשחיטת אימו עברו על איסור 'אותו ואת בנו' – מפני שהאם נשחטה ביום הכיפורים בו עלה גורל השעיר להשתלח, והשעיר פסול להשתלח כי שילוחו לעזאזל הוא כשחיטתו ביום שחיטת אימו, ובכך יעברו על איסור שחיטת 'אותו ואת בנו'.

⁷⁹¹ חובת ההקרבה בבית המקדש של כל סוגי הקרבנות כולם (= הם הנקראים 'קדשי מזבח') נאמרה במפורש בספר דברים פרק יב פסוקים יג-יד: 'הִשְׁמַר לָךְ פֶּן-תַּעֲלֶה עֲלֵיתִיךָ בְּכָל-מָקוֹם אֲשֶׁר תֵּרְאֶה: כִּי אִם-בְּמָקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחָר ה' בְּאַחַד שְׁבִטֶיךָ שָׁם תַּעֲלֶה עֲלֵיתִיךָ וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה'. איסור ההקרבה של קדשי-מזבח מחוץ לעזרה נאמר במפורש בספר ויקרא פרק יז פסוקים ח-ט: 'וְאֵלֶּהם תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן-הַגֵּר אֲשֶׁר-יִגְוֹר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר-יַעֲלֶה עֹלָה אוֹ-זֶבַח: וְאֵל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יִבְיֹאנוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לֵה' וְנִקְרַת הָאִישׁ הַהוּא מַעֲמִיו'. מכאן שכל המקריב קרבן מחוץ לעזרה גם מבטל מצוות עשה של 'שָׁם תַּעֲלֶה עֲלֵיתִיךָ וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה' – וגם עובר על לא תעשה של 'הִשְׁמַר לָךְ פֶּן-תַּעֲלֶה עֲלֵיתִיךָ בְּכָל-מָקוֹם אֲשֶׁר תֵּרְאֶה' (המילה הַשְׁמַר מורה על 'לא תעשה' כמו המילים 'פן' ו'אל').

⁷⁹² לעיל בדף סג עמוד א כתבנו מהו 'מחוסר זמן'.

⁷⁹³ בין ששחיתת האם ביום הכיפורים הייתה באיסור ובין שנשחטה כדי להציל חיי אדם. יש איסור מהתורה לשחוט,

שיעלה קרבן לה' והשני ירעה עד
שיסתאב.

ב. **לשיטת רבי יוחנן:** בעלי חיים כן
נדחים, ולכן: השני מהזוג החדש הוא
שיעלה קרבן לה' והראשון ירעה עד
שיסתאב. מחלוקתם זו מובאת גם
בטבלה להלן:

**אם לאחר ההגדלה מת השעיר
לעזאזל,** מגרילים שוב על זוג שעירים
חדש⁷⁹⁵. במצב זה יש שני שעירים
לה': האחד יהא לעבודת היום והשני
יִרְעָה עד שיפול בו מום ויצא לחולין,
יִמְכֹּר - ובכספי מכירתו יקנו עולת
נדבה ל'קנין-המזבח'⁷⁹⁶.

**נחלקו האמוראים רב ורבי יוחנן מי
מבין שני השעירים לה' שנשארו⁷⁹⁷**
הוא שיהיה לה', וכן נחלקו האם
בשעת מותו של השעיר לעזאזל נדחה
בן זוגו מלהיות שעיר לה' או לא⁷⁹⁸,
וכלהלן:
א. לשיטת רב: בעלי חיים לא נדחים,⁷⁹⁹
ולכן: בן הזוג של השעיר המת הוא זה

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מִהְרָאשׁ וְהִנֵּה צִיבָא נָעַר מִפִּי-בִשְׁתִּי
לְקִרְאָתוֹ וְצִמְד חֲמָרִים חֲבֵשִׁים וְעִלְיָהֶם
מֵאֲתָיִם לָחֶם וּמֵאָה צְמוּקִים וּמֵאָה קִיץ
וְגַבֵּל יָוֵן: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל-צִיבָא מִה-אֵלֶּה
לָךְ וַיֹּאמֶר צִיבָא הַחֲמוּרִים לְבֵית-הַמֶּלֶךְ
לָרֶכֶב (ולהלחם) וְהַלָּחֶם וְהַקִּיץ לְאֹכֹל
הַנְּעָרִים וְהָיִין לְשִׁתּוֹת הַיַּעַף בְּמִדְבָּר: וְכֵן
בִּסְפָּר עֲמוּס פֶּרֶק ח פֶּסוּק א כְּתוּב: ' כֹּה
הָרֹאנִי אֲדֹנִי יְהִנֵּה וְהִנֵּה כְּלוֹב קִיץ'.

797 שעלה בגורלם לה' לאחר מות השעיר
לעזאזל הראשון שעלה בגורל. כמובא
לעיל.

798 המחלוקת לעניין הדיחוי היא עקרונית
לכלל הקדשים ועומדת על השאלה:
קדשים ראויים וכשרים, שנפסלה
כשרותם מסיבה כלשהיא, וחזרו והוכשרו
להיות קדשים ראויים - האם הם
נפסלים לעולמים או פסולים רק בזמן
הפסלות.

799 במקורות יש גם שאלת דיחוי באיסורים,
במצוות, ובשעורים.

795 מהמילים וְצִמְד-תִּי בפסוק: 'וְהַשְּׁעִיר
אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לְעִזָּאזֵל וְצִמְד-תִּי
לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעִזָּאזֵל
הַמִּדְבָּרָה' (נאמר בספר ויקרא פרק טז
פסוק י) - לומדים שחייב להיות שעיר
לעזאזל בחיים לדעת רבי יהודה עד שעת
מתו דמו של חבירו ולדעת רבי שמעון עד
שעת וידוי דברים.

796 'קנין המזבח' הן עולות הנדבה שהיו
מוקרבים על המזבח בגמר הקרבת כל
קרבנות החובה והנדבה של אותו יום
(ורק ביום, בלילה לא מוקרב קרבן
כלשהו). משמעותה המקורית של המילה
'קנין' בלשון המקרא (ואחר כך גם בלשון
חז"ל) הוא 'פירות קנין בשלים', וכן זהו
כינויים של פירות הקנין המוגשים כקינוח
בגמר הסעודה. 'קנין המזבח' נאמר כאן
בהשאלה לעולות הנדבה שהיו מוקרבים
על המזבח בגמר הקרבת כל קרבנות
החובה והנדבה. המילה 'קנין' לקוחה
מהמקרא: בספר שמואל ב פרק טז
פסוקים א ו-ב כתוב: 'וַיִּדְּד עֶבֶר מֵעֵט'

מחלוקת רב ורבי יוחנן בשעיר השני		
מהזוג הראשון	מהזוג השני	
לרב	יָקָרְבַּ כִּי בַעֲלֵי חַיִּים אֵינָם נִדְחִים ⁸⁰⁰	יָרָעָה
לר' יוחנן	יָרָעָה כִּי בַעֲלֵי חַיִּים נִדְחִים	יָקָרְבַּ

דף סד עמוד ב

בנסיון להבין את מחלוקת רב ורבי יוחנן (לעיל) מובאת מחלוקת דומה, בין חכמים לרבי יהודה⁸⁰¹, בה נשאר שעיר מהזוג הראשון - ומגרילים שוב על זוג שני. לרבי יהודה השני שבזוג הראשון – ימות, והשני מהזוג השני הוא שיהא קרבן לה'. לחכמים השני שבזוג הראשון הוא שיהא קרבן לה' והשני שבזוג השני ירעה עד שיסתאב.

דף סה עמוד א

אם בהמת חטאת של יחיד אבדה ובמקומה לקח אחרת והתכפר בַּאֲחֶרֶת, ואחר כך נמצאה הראשונה (המיותרת) – הראשונה תמות. וכן אם הוקדשה שעירה או כבשה לקרבן חטאת אך בעליה לא התכפרו לפני הגיעה לגיל שנה דינה שתמות.

אם בהמת חטאת של ציבור אבדה ונתכפרו הציבור בבהמת חטאת אחרת, ואחר כך נמצאה זו שאבדה - אין ממיתין את זו שאבדה ונמצאה, כמו בחטאת יחיד, אלא נותנים לה לרעות עד שיפול בה מום, תימכר, והכסף ילך לקופת נדבה של הציבור. וכן דינה למות אם לא הקריבו את החטאת לפני הגיעה לגיל שנה.

שתי מחלוקות במשנה: במחלוקת הראשונה חכמים אומרים שְׁאִין חֲטָאֵת-צִבּוּר-מִיּוֹתֶרֶת מִתָּהּ וְרַבִּי יְהוּדָה חוֹלֵק וְאוֹמֵר – תָּמוּת: המחלוקת השנייה מובאת בטבלה להלן לפי דברי המשנה: 'וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: נִשְׁפָּךְ הַדָּם, יָמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. מֵת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, יִשְׁפָּךְ הַדָּם'.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

שאפשר להקריב איזה שרוצים מבין השניים.
801 בסיס המחלוקת הוא דברי משנתנו: 'וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: נִשְׁפָּךְ הַדָּם, יָמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. מֵת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, יִשְׁפָּךְ הַדָּם'.

800 לכאורה אפשר לשאול: אם לדעת רב בעלי חיים אינם נדחים מדוע לא אמר רב שאפשר להקריב איזה שרוצים מבין השניים? אלא שרב סובר כרבי יוסי (ראה לעיל דף סב עמוד ב, ובנֶפֶךְ-אֶסְתֵּר שם) שאמר 'מצוה בראשון', ולכן אינו אומר

מחלוקת חכמים ור' יהודה במשנה:		
השעיר השני מהזוג השני	השעיר השני מהזוג הראשון	
יָקָרָה	יָקָרָב, כִּי אִם שֵׁם מֵת, זֶה שְׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לְשֵׁם יִתְקִים תַּחֲתָיו	לחכמים
יָקָרָב	יָמוּת, כִּי כִשְׁנֹשֶׁף הַדָּם נִדְחָה הַשְּׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח הָרִאשׁוֹן ⁸⁰²	לר' יהודה

שעת הוידוי⁸⁰⁵.

דף סה עמוד ב

מלימוד ריבוי במילים 'חֲדָשׁ בְּחֻדְשׁוֹ'

שבפסוק: 'וְנִסְפִיָּהֶם חֲצִי הַחֵין יִהְיֶה
לְפָר וּשְׁלִישֵׁת הַחֵין לְאֵיל וּרְבִיעֵת הַחֵין
לְכֶבֶשׂ יִין זֹאת עֲלֵת חֲדָשׁ בְּחֻדְשׁוֹ
לְחֻדְשֵׁי הַשָּׁנָה' (במדבר פרק כח פסוק
יד), לומד רבי יאשיה שיש לחדש את
קרבנות התמיד והמוספים על ידי
קנייתם מכספי התרומה החדשה⁸⁰⁶,

לדעת רבי יהודה למרות שמשה
שעלה בגורל השעיר לעזאזל נתמלאה
כל מצוותו ואין עיכוב להמשיך
בעבודות היום⁸⁰³, הרי שאם השעיר
המשתלח ימות לפני גמר ההזאות, יש
לשפוך את דם ההזאות הנשאר -
משום שכתוב בפסוק 'עֲמַד-תִּי'⁸⁰⁴ -
ומכאן: רק כאשר השעיר המיועד
להשתלח לעזאזל חי - ההזאות
מכפרות.

לדעת רבי שמעון השעיר המיועד
להשתלח לעזאזל חייב להיות חי עד

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

לְעֻזָּאזֵל הַמִּדְבָּרָה' (ויקרא פרק טז פסוק י)
- שלדעת רבי יהודה חייב להיות שעיר
לעזאזל בחיים עד שעת מתן דמו של
חבירו, לדעת רבי שמעון חייב להיות
שעיר לעזאזל בחיים עד שעת הוידוי.
⁸⁰⁶ בראש חודש ניסן של כל שנה, כשבית
המקדש היה קיים, חידשו את תרומת
הלשכה מכספי מחצית השקל שנאספו
מכל זָכָר בעם ישראל מתחילת ראש
חודש אדר באותה שנה. שקלים אלה
שימשו לצורך קניית קרבנות ציבור כמו

⁸⁰² כחטאת מיותרת - וזהו אותו שעיר
שחכמים אמרו שירעה.

⁸⁰³ הוידוי על השעיר המשתלח ושליחתו
לעזאזל לא מעכבים את המשך העבודה.
⁸⁰⁴ 'וְהַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לְעֻזָּאזֵל
'עֲמַד-תִּי לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ
לְעֻזָּאזֵל הַמִּדְבָּרָה' (בספר ויקרא פרק טז
פסוק י).

⁸⁰⁵ על פי הלימוד בבית המדרש של רבי
ינאי שלמדו מהמילים 'עֲמַד-תִּי' שבפסוק:
'וְהַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לְעֻזָּאזֵל
'עֲמַד-תִּי לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ

הבאה ודאי ימלאו לו שנה, ולכן הוא יהא אז אסור בהקרבה כחטאת שעברה שנתה⁸⁰⁹.

נחלקו בגמרא מהו אורך השנה שמחשבים עבור חטאת שעברה שנתה. אגב כך, הגמרא מביאה ברייתא הדנה בשאלה מהי 'שְׁנָה תְּמִימָה' שנאמרה בתורה⁸¹⁰: האם היא 'שנת חמה' או 'שנת לבנה'.

להבנת המחלוקת מהי שְׁנָה תְּמִימָה נביא בעמודים הבאים מספר עקרונות בענייני הלוח העברי הנובעים ומושתתים על שני פסוקים בתורה:

ולכן אי אפשר להעביר משנה לשנה חטאות של יום הכיפורים, כמו גם לא את שעיר החטאת של יום הכיפורים.

מראש חדש ניסן מצווה להקריב את קרבנות הצבור מכספי התרומה החדשה, אך אם מסיבה כלשהי לא הגיעו כספי מחצית השקל החדשים ללשכה - מקריבים מהתרומה הישנה.

רבי יהודה אמר ששעיר שהופרש להקרבה ביום הכיפורים ולא הוקרב בו, לא יוקרב בשנה הבאה⁸⁰⁷ ודינו למות⁸⁰⁸. אחת האפשרויות שהעלתה הגמרא כנימוק לדעת רבי יהודה היא ששעיר זה הוא קרבן חטאת, שבשנה

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

בפר והוא יומת כגזירה כדי שלא יבואו להתיר את השעיר. לכן העמדנו כאן את האפשרות רק לעניין השעיר.

808 למעשה רבי יהודה אמר שהשעיר ימות בכל מקרה אף אם עוד לא עברה שנה. 809 'חטאת שעברה שנתה' היא כבשה או שעירה שאדם ייעד אותה כקרבן חטאת ושעברה את גיל שנה לפני שאדם זה הספיק להקריבה. נחלקו מה דין 'חטאת שעברה שנתה' אם הביא כבשה או שעירה אחרת כקרבן חטאת במקום זו שעברה את שנתה. יש אומרים תירעה באופן חופשי עד שיפול בה מום ותימכר, ויש אומרים שתהא מנותקת מהסביבה כל ימי חייה. דין זה הוא הלכה למשה מסיני והוא חל גם כאשר בעל קרבן החטאת מת לפני שהספיק להקריבו, אך אין דין זה חל על חטאת של ציבור שאבדה או שנתכפרו הציבור בחטאת אחרת.

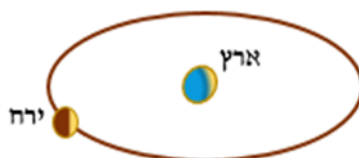
810 'וְאִם לֹא-יִגָּאֵל עַד-מִלֵּאת לוֹ שְׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבֵּית אֲשֶׁר-בְּעִיר אֲשֶׁר-(לא) לוֹ חֲמָה לְצִמְיַתָּהּ לִקְנָה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בִּבְלִ' (ויקרא פרק כה פסוק ל):

קרבנות התמיד, המוספים, העומר, שתי הלחם, לחם הפנים ועוד. (כיום נותנים 'זָכָר למחצית השקל' לאחר תפילת מנחה בתענית אסתר או בליל פורים לאחר קריאת המגילה - כסף זה נתרם לעניים ולצרכי עם ישראל). את הבאת הקרבנות במשך כל השנה מהתרומה החדשה דווקא מראש חודש ניסן ולא מזמן אחר לומדים בגזירה שווה: נאמר בפסוק לעיל לְחֹדֶשׁ הַשָּׁנָה (במדבר פרק כה פסוק יד), וגם נאמר, מפורשות, לגבי חודש ניסן לְחֹדֶשׁ הַשָּׁנָה (שמות פרק יב פסוק ב), ולומדים: כמו שבספר שמות זהו חודש ניסן אף בספר במדבר זהו חודש ניסן. (שקלים שנותרו בלשכה שימשו לטיפול באמת המים שבעזרה, לתשתיות העיר, בשמירה עליה ועוד. כבשי התמידיים הנותרים ושנקנו בכספי השנה שעברה נפדים ויוצאים לחולין אף שאין בהן מום, ואת כסף הפדיון מעבירים לתרומה הישנה ל'קִיץ המזבח').

807 אומנם הגמרא מדברת על פר או שעיר שהופרשו להקרבה ביום הכיפורים - ולא הוקרבו, אך דין 'עברה שנתו' לא קיים

הקפת הירח את כדור הארץ

1. הפסוק הראשון 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם לָאֵשׁ חֲדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא' לָכֶם לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה' (שמות פרק יב פסוק ב), קובע את חודשי השנה ואת מנייתם מראש חודש ניסן. ניתן לקיים פסוק זה ולבססו רק על הקפת הירח את כדור הארץ ללא התחשבות בהקפת הארץ את השמש:

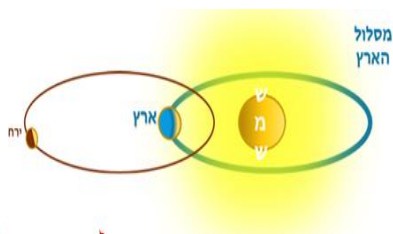
הקפת כדור הארץ את השמש

2. הפסוק השני 'שְׁמוֹרֹת אֶת-חֹדֶשׁ הָאֲבִיב וְעָשִׂיתָ פֶסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי בַחֹדֶשׁ הָאֲבִיב הוֹצִיאָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרָיִם לִילָה' (דברים פרק טז פסוק א), קובע את החובה שפסח יהא תמיד בתקופת האביב: ניתן לקיים פסוק זה ולבססו על הקפת כדור הארץ את השמש.

מתחשבים גם בהקפת כדור הארץ את השמש

3. העקרון השלישי מושתת על העובדה שלא ניתן לשמור על תקופות השנה, ובעיקר על תקופת האביב, רק על פי חישובי שנה ירחית (הפסוק הראשון), ולכן אנו מתחשבים גם בהקפת כדור הארץ את השמש (שנת חמה).

4. שנת החמה ארוכה בערך באחד עשר יום משנת הלבנה.

5. כאשר מצטברים בין ימי שנת החמה לימי שנת הלבנה הפרשים בני שלושים יום או קרוב לזה מוסיפים חודש אדר ב' ובו שלושים יום, ואז אותה שנה נקראת 'שנה מעוברת'. שילוב של שתי שיטות החישוב הירחית והשמשית, באופן זה, מבטיח שחג הפסח תמיד יהא באביב כפי שצוינו בפסוק השני וכן כפי מה שצוינו בפסוק הראשון.

6. אורך חודש אדר ב' בשנה מעוברת הוא 30 יום.

7. באופן יסודי החודשים שלנו מסודרים לפי סדר גודל משתנה: 30 יום ו-29 יום. חישוב נותן שאורך השנה הוא 354 ימים, אך אורך החדשים חשוון וכסלו משתנה:

א. אפשרית שנה שבה שני החודשים

יהיו בני 29 יום ואז השנה נקראת
'שנה חסרה'

ב. אפשרית שנה שבה חודש חשוון
הוא בן 29 ימים וחודש כסלו יהא
בן 29 ימים ואז השנה נקראת
'שנה רגילה'

ג. אפשרית שנה שבה שני החודשים
יהיו בני 30 יום ואז השנה נקראת
'שנה שלמה'.

8. נמדד ונקבע שאורך חודש הלבנה הוא:
29 ימים, 12 שעות, 44 דקות וחלק 1,
ובשיטת החלוקה לחלקים: 29 ימים,
12 שעות ו- 793/1080 ובסימון: כט יב
תשצג או כפי שנהוג לסמנה
בגימטריא: כ'ט י'ב תשצ'ג.

9. נמדד ונקבע שאורך שנת החמה הוא
365 ימים ו- 6 שעות .

10. נמדד ונקבע באופן ודאי שכאשר
כדור הארץ עושה תשע עשרה
הקפות סביב השמש הירח עושה
מאתיים שלושים וחמש הקפות
סביב הארץ.

11. סך הכל החודשים במחזור של
תשע עשרה שנה הוא 235.

12. על בסיס מדידה זו חילקו גם את
השנים המעוברות בצורה קבועה כך
שבכל מחזור של תשע עשרה שנה,
השנים המעוברות יהיו השנים:

3, 6, 8, 11, 14, 17 ו-19. (כדי
לזכורם קבעו סימנים בגימטריא:
גו'ח אדז'ט (גו'ח הוא השנים = 3, 6,
8, ואילו ל-אדז'ט יש להוסיף 10 לכל
ערך גימטריה של אות).

13. בכל תשע עשרה שנה יש שתיים
עשרה שנה פשוטות ושבע שנים
מעוברות.

14. ישנו גם מחזור חמה של 28 שנים
שבסיומו השמש חוזרת למקומה
המקורי ואז אנו מברכים את ברכת
החמה (אין למחזור זה קשר ללוח

(העברי).

א. לדעת רבי, בברייתא זו, 'שנת חמה'
יש בה שלוש מאות שישים וחמישה
ימים ואין מחושב בה חודש העיבור
הנוסף שיש ב'שנת הלבנה' כשהשנה
מעוברת.

ב. לדעת חכמים מונים את חיי השעיר
על פי 'שנת הלבנה' ואותו חודש
עיבור נוסף בשנה מעוברת נכלל
ב'שנה' אף שהשנה היא בת שלושה
עשר חודשים.

הקביעה האם 'שְׁנָה תְּמִימָה' היא 'שנת
חמה' או 'שנת לבנה' (כפי הנובע
מההבדל בין שתי שיטות חישוב אלה)
הוא משמעותי גם עבור המוכר בית
הנמצא בעיר חומה:

1. בשנה שאינה מעוברת יהיו ב'שנת
חמה' שנים עשר חודשים ועוד אחד
עשר יום יותר מ'שנת הלבנה'.

2. בשנה מעוברת המוכר יזכה ב'שנת
לבנה' בחודש נוסף (חודש אדר ב')
לאפשרות לגאול את ביתו, לפי
שבשנה מעוברת יש שלושה עשר
חודשים בחישוב הנעשה מתאריך
לתאריך, למשל: אם הבית נמכר
בכ' בסיון בשנה שבה שנים עשר
חודשים, והשנה הבאה תהא
מעוברת, הרי עד כ' בסיון בשנה
הבאה-המעוברת יעברו שלושה
עשר חודשים והמוכר זוכה בימים
שנוספו לעומת שנת חמה הארוכה
באחד עשר יום משנת לבנה.

דף סו עמוד א

בזמן הזה, שאין בית המקדש קיים,
אסור לאדם להקדיש לבית המקדש -

כאסמכתא לכך שיש אפשרות לתקלה אם ישאירו את השעיר או הפר לשנה הבאה, מובאת ברייתא וזה לשונה: 'אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין בזמן הזה. ואם הקדיש והעריך והחרים, בהמה - תיעקר, פירות כסות וכלים - ירקבו, מעות וכלי מתכות - יוליך הנאה לים המלח'⁸¹².

לדעת כולם כסף שיועד לקנות בו קרבן פסח בשנה זו - ונותר, מותר לקנות בו קרבן פסח בשנה הבאה.

לְכַשְׁיָבָנָה - בהמה, כסף או חפץ⁸¹¹, ואם עשה חובה לאבד את מה שהקדיש כי יש חשש שמא בזמן ההמתנה לבניית בית המקדש ישתמש בטעות בבהמה או בחפץ שהקדיש ובכך יעבור על איסורים כמו איסור מעילה בהקדש.

פר או שעיר שהופרשו להקרבה ביום הכיפורים - ולא הוקרבו: לפי חכמים אינם ראויים שיוקרבו בשנה הבאה משום שאין חובות שנה זו קרבים בשנה הבאה. ולרבי יהודה הם אומנם ראויים להקרבה בשנה הבאה אך משום שמדרבנן יש חשש שבטעות יוקרבו במשך השנה לשם קרבן אחר - דינם שימותו.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

בהמה נועל דלת בפניה עד שתמות מאליה, ואם היו פירות או כסות או כלים מניחין אותן עד שירקבו, ואם היו מעות או כלי מתכות ישליכן לים המלח או לים הגדול כדי לאבדן'. יושם לב שהרמב"ם מוסיף 'או לים הגדול', שהוא הים התיכון. על עניין תוספת מיוחדת זו ומתי היא באה ראה 'דרך אמונה' - ביאור ההלכה הלכות שמיטה ויובל פרק ז

811 כל אמירה - גם כשאין בית המקדש קיים - משייכת להקדש את מה שהקדיש האדם באמירתו, והמוקדש אסור בכל דרך של הנאה.

812 הרמב"ם בהלכות ערכין וחרמין פרק ח הלכה ח פוסק: 'אין מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין בזמן הזה שאין שם מקדש בחטאינו כדי לחזק את בדקו, ואם הקדיש או העריך או החרים אם הייתה

משנה:

בֹּא לוֹ אֶצֶל שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח וְסוּמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו וּמִתְוֹדָה.
וְכֵן הָיָה אוֹמֵר: 'אֲנִי הַשֵּׁם, עוֹן פָּשְׁעוֹ חֲטָאוֹ לִפְנֵיךְ עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל. אֲנִי
בָּשָׂם, כִּפּוּר נָא לְעוֹנוֹת וּלְפִשְׁעִים וּלְחֲטָאִים, שְׁעוֹ וְשִׁפְשָׁעוֹ וְשִׁחְטָאוֹ לִפְנֵיךְ
עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כִּכְתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ לֵאמֹר 'כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר
עָלֵיכֶם לִטְהַר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּתְהַרְוּ" (ויקרא פרק טז
פסוק ל).

וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם הָעוֹמְדִים בְּעִזָּרָה, כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִים שֶׁם הַמִּכְרָשׁ שֶׁהוּא יוֹצֵא
מִפִּי כֹהֵן גָּדוֹל, הָיוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִּים וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם, וְאוֹמְרִים: 'בְּרוּךְ
שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד'.

מִסְרּוֹ לָמִי שֶׁהָיָה מוֹלִיכּוֹ.
הַכֹּל כְּשֶׁרִין לְהוֹלִיכּוֹ, אֲלֵא שֶׁעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים גְּדוֹלִים קָבַע וְלֹא הָיוּ מְנִיחִין אֶת
יִשְׂרָאֵל לְהוֹלִיכּוֹ.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי, מַעֲשֶׂה וְהוֹלִיכּוֹ עֲרִסְלָא, וְיִשְׂרָאֵל הָיָה: וְכַבֵּשׁ עָשׂוּ לוֹ מִפְּנֵי
הַבְּבִלִיִּים, שֶׁהָיוּ מִתְלַשְּׁשִׁים בְּשַׁעְרוֹ, וְאוֹמְרִים לוֹ: 'טַל וָצֶא! טַל וָצֶא!'

דף סו עמוד ב

מותר למשלח השעיר להמשיך

בשליחותו אף אם יצטרך לעבור על
דיני עירוב, על דיני הוצאה מרשות
לרשות ביום הכיפורים שחל בשבת,
וכן הוא נכנס לעזרה כדי לקבל מהכהן
הגדול את השעיר המשתלח אפילו אם
אירע ונטמא.

לאחר שפיכת השירים מהזאות דם

השעיר על היסוד המערבי של המזבח
⁸¹³, הכהן הגדול עובר אל השעיר
המשתלח, מתוודה על עוון טומאת
מקדש וקדשיו שנעשו במזיד או בשוגג
ולא הודע לו, סומך בשתי ידיו על
השעיר ומתוודה בשם המפורש על
עוונות כל ישראל⁸¹⁴, ואחר כך מוסרו
ל-' איש עתי' שמשלחו לעזאזל⁸¹⁵.
ומלמדת הגמרא: 'איש' – משמעו גם
מי שאינו כהן⁸¹⁶, 'עתי' – משמעו
שיהא מוכן ומזומן בכל עת לשליחותו.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

816 אלא שהכהנים קבעו את עצמם לתפקיד
זה ולא איפשרו למי שאינו כהן להיות
משלח השעיר לעזאזל. רבי יוסי העיד
במשנה שהיה משלח שאינו כהן מהעיר
צפורי - בירת הגליל היהודי ובה ישבה
הסנהדרין.

813 ראה לעיל דף נח עמוד ב.
814 ראה טבלת סדר העבודה בדף מ עמוד א.
היודי על השעיר המשתלח ראה מספר
12 בטבלה שם.
815 המשנה נוקטת כאן במילה 'עזאזל'
שבמשון התורה שזהו ה'צוק' בלשון
המשנה, ראה להלן עמוד ב.

תשובה מלאה, אבל הסיבה האמיתית הייתה שמעולם לא אמר רבי אליעזר הלכה מדעת עצמו ושלא שמע אותה מרבו בעוד רבו, הוא רבן יוחנן בן

שאלו את רבי אליעזר בן הורקנוס⁸¹⁷
מספר שאלות בזו אחר זו, בעניין השעיר המשתלח, והוא השיב עליהן באופן שלכאורה הוא התחמק ממתן

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

להם אף אני אמרתי שמא אצלכם היה סועד ביני וביניכם אבדנו את רבי אליעזר מן האמצע. א"ל כשם שיצא לך ריח רע מפיו כך יצא לך שם טוב בתורה. שמע עליו הורקנוס אביו שהיה לומד תורה אצל רבן יוחנן בן זכאי אמר אלך ואדיר אליעזר בני מנכסי. אמרו אותו היום רבן יוחנן בן זכאי יושב ודורש בירושלים וכל גדולי ישראל יושבין לפניו. שמע עליו שבא הושיב לו שומרין אמר להם אם בא לישב אל תניחוהו. בא לישב ולא הניחוהו. היה מדלג ועולה עד שהגיע אצל בן ציצית הכסת ואצל נקדימון בן גוריון ואצל בן כלבא שבוע היה יושב ביניהם ומרתת. אמרו אותו היום נתן עיניו רבן יוחנן בן זכאי ברבי אליעזר ואמר ליה פתח ודרוש. א"ל איני יכול לפתוח. דחק עליו ודחקו עליו התלמידים עמד ופתח ודרש בדברים שלא שמעתן אזן מעולם. כל דבר ודבר שיצא מפיו עמד רבן יוחנן בן זכאי על רגליו ונשקו על ראשו ואמר לו רבי אליעזר רבי אמת למדתני. עד שלא הגיע [עת] לצאת עמד הורקנוס אביו על רגליו ואמר רבותי אני לא באתי אלא להדיר אליעזר בני מנכסי עכשיו כל נכסי יהיו נתונים לאליעזר בני וכל אחיו פטורין ואין להן בהן כלום: ולמה נקרא שמו ציצית הכסת שהיה מוסב על מטה של כסף בראש כל גדולי ישראל:'. עוד מסופר על רבי אליעזר בן הורקנוס בשיר השירים רבה פרשה א: '... ובית מדרשו של רבי אליעזר היה עשוי כמין ריס ואבן אחת הייתה שם והיתה מיוחדת לו לישיבה, פעם אחת נכנס רבי יהושע התחיל ונושק אותה האבן ואמר האבן הזאת דומה להר סיני, וזה שישב עליה דומה לארון הברית'.

⁸¹⁷ רבי אליעזר בן הורקנוס היה גדול תלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי שאמר עליו: אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה, מכריע את כלם (אבות פרק ב משנה ח). את הכבוד המיוחד לרבו אנו רואים גם במסכת ברכות דף כז עמוד א: 'רבי אליעזר אומר: המתפלל אחורי רבו, והנותן שלום לרבו, והמחזיר שלום לרבו, והחולק על ישיבתו של רבו, והאומר דבר שלא שמע מפי רבו - גורם לשכינה שתסתלק מ ישראל!'. רבי אליעזר היה תנא בדור השני, הוא רבי אליעזר בן הורקנוס הנקרא גם רבי אליעזר הגדול. רק בגיל עשרים ושתיים החל ללמוד תורה, היה רבו הגדול של רבי עקיבא שלמד אצלו 13 שנה. להלן סיפורו המדהים של רבי אליעזר בן הורקנוס כמובא במסכתות קטנות, מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק ו: 'מה היה תחלתו של רבי אליעזר בן הורקנוס? בן עשרים ושנים שנה היה ולא למד תורה. פעם אחת אמר אלך ואלמוד תורה לפני רבן יוחנן בן זכאי. א"ל אביו הורקנוס אי אתה טועם עד שתחרוש מלא מענה. השכים וחרש מלא מענה. אמרו אותו היום ערב שבת היה הלך וסעד אצל חמיו וי'א לא טעם כלום מו' שעות של ערב שבת עד ו' שעות של מוצאי שבת. כשהוא הולך בדרך ראה אבן הרימה ונטלה ונתנה לתוך פיו וי'א גללי הבקר היה. הלך ולן באכסניא שלו. הלך וישב לו לפני רבן יוחנן בן זכאי בירושלים עד שיצא ריח רע מפיו אמר לו רבן יוחנן בן זכאי אליעזר בני כלום סעדת היום. שתק. שוב א'ל ושתק. שלח וקרא לאכסניא שלו א'ל כלום סעד אליעזר אצלכם. אמרו לו אמרנו שמא אצל רבי היה סועד. אמר

זכאי, עודנו בחיים. בטבלה הבאה מובאות השאלות שנשאל רבי אליעזר ותשובותיו:	
השאלה	תשובת רבי אליעזר בן הורקנוס
אם השעיר חָלָה האם מותר למשלח לשאת אותו על כתפו?	השעיר יכול להרכיב אותי ואתכם
אם המשלח חלה, האם יכול אחר להחליפו?	אהא [אֶהֱיָה] בשלום אני ואתם
אם השעיר לא מת לאחר שהמשלח דחף אותו מהצוק, האם המשלח צריך לרדת ולהמיתו?	כן יאבדו כל אויבך ה'

ולכן העונשים היו שונים.

אף לא בן לוי אחד עבד את העגל.

את השעיר המשתלח הוציא המשלח מבית המקדש אל הר הזיתים על גבי כֶּבֶשׂ⁸¹⁹ כדי שלא יוכלו אנשים לא מהוגנים לתלוש את שערות המשלח כדי לזרזו בהוצאת השעיר הנושא את עוונות ישראל⁸²⁰.

הגמרא משיבה בחיוב על כל השאלות שנשאל רבי אליעזר בן הורקנוס ושלא השיב עליהן ישירות.

הגמרא מביאה עוד שאלות שלא ענה עליהן רבי אליעזר ושאינן קשורות לשעיר המשתלח⁸¹⁸.

לאחר שאשה חכמה שאלה את רבי אליעזר מדוע נֶעֱשֶׂה עובדי העגל במיתות שונות למרות שעברו על אותו איסור של עבודה זרה, ולא קיבלה מרבי אליעזר תשובה הנראית לעניין השאלה, מפרטת הגמרא שאכן היו סוגים שונים של עבירות בעבודת העגל

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

819 הַכֶּבֶשׂ הוא כעין גשר משופע המיועד לעלייה מהמקום הנמוך אל הגבוה ולירידה מהמקום הגבוה לנמוך.
820 ראה בהרחבה הרמב"ם בהלכות שקלים פרק ד הלכה ח אומר: 'כבש היו בונין מהר הבית להר המשחה [הוא הר הזיתים] שעליו מוציאים פרה אדומה, וכן היו עושין כבש שמוציאין עליו שעיר המשתלח, ושניהם נעשין משירי הלשכה...'

818 לשון הברייתא המובאת בגמרא: 'שאלו את רבי אליעזר: פלוני מהו לעולם הבא? - אמר להם: לא שאלתוני אלא על פלוני? מהו להציל רועה כבשה מן הארי? - אמר להם: לא שאלתוני אלא על הכבשה? מהו להציל הרועה מן הארי? - אמר להם לא שאלתוני אלא על הרועה? ממזר מה הוא לירש? - מהו ליבם? מהו לסוד את ביתו? - מהו לסוד את קברו? לא מפני שהפליג בדברים - אלא מפני שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם.'

משנה:

מִיִּקְרִי יְרוּשָׁלַיִם הָיוּ מְלוֹיִן אוֹתוֹ עַד סָכָה הָרָאשׁוֹנָה.
עֶשֶׂר סָכוֹת מִירוּשָׁלַיִם וְעַד צוֹק, תְּשָׁעִים רִיס, שְׁבָעָה וּמִחְצָה לְכָל מִיל.
עַל כָּל סָכָה וְסָכָה אוֹמְרִים לוֹ: 'הָרִי מְזוֹן וְהָרִי מִים!', וּמְלוֹיִן אוֹתוֹ מִסָּכָה
לְסָכָה, חוּץ מֵאֲחֻרָּנָה שְׁבָהּ, שְׁאִינוּ מְגִיעַ עִמּוֹ לְצוֹק, אֶלָּא עוֹמֵד מִרְחוֹק
וְרוֹאֶה אֶת מַעֲשָׂיו.
מָה הָיָה עוֹשֶׂה: חוֹלֵק לְשׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית, חֲצִיו קָשֶׁר בְּסַלַע וְחֲצִיו קָשֶׁר בֵּין
שְׁתֵּי קֶרְנָיו, וְדַחְפוֹ לְאַחֲרָיו, וְהוּא מִתְגַּלְגֵּל וְיוֹרֵד, וְלֹא הָיָה מְגִיעַ לְחֲצִי
הָהָר עַד שֶׁנִּעְשָׂה אֲבָרִים אֲבָרִים.
בָּא וַיֵּשֶׁב לוֹ תַּחַת סָכָה אֲחֻרָּנָה עַד שֶׁתְּחַשֵּׁף.
וּמֵאִמָּתִי מִטְמֵא בְּגָדִים, מְשַׁיֵּצָא חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם.
רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, מְשַׁעַת דְּחִיתוֹ לְצוֹק.

את השעיר לאכול או לשתות - היה
בכך כדי לעודד ולהקל על המשלח כי
'אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי
שאין לו פת בסלו'⁸²³.

כשהגיע המשלח לצוק (לעזאזל) הוא
חילק את לשון הזהורית (רצועת צמר
צבועה באדום) לשניים, חלק קשר
לסלע וחלק לקרני השעיר, אחר דחף
מהצוק את השעיר לאחוריו 'ולא היה
מגיע עד למחצית ההר עד שנעשה
איברים איברים'. בשלב זה נהפך צבע
חלק לשון הזהורית הקשורה בסלע
ללבן - וידעו שנעשית מצוותו⁸²⁴,

עשר סוכות הוקמו לפני יום
הכיפורים בין ירושלים לעזאזל⁸²¹ על
ידי אנשים שהמתינו כמלווים למשלח.
המלווים הראשונים היו חשובי העיר
שליוו את המשלח מירושלים עד
לסוכה הראשונה.

דף סז עמוד א

לכל אורך דרכו של המשלח עם
השעיר, כארבעה עשר ק'⁸²², עמדו
אנשים בכל אחת מעשר הסוכות
ואמרו למשלח 'הרי מזון, הרי מים' -
למרות שמעולם לא הוצרך המשלח

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

עמוד ב, דף סז עמוד א, דף עד עמוד ב,
ובמסכתות יבמות דף לז עמוד ב, כתובות
דף סב עמוד ב, כתובות דף סג עמוד א.
824 על פי הפסוק בישעיהו פרק א פסוק יח:
'לִכְּוֹ נָא וְנִנְכְּהָה יֹאמֵר ה' אִם יִהְיֶה
חֲטָאִיִּם כְּשֵׁנִים [אדומים כצבע השני]

821 מכאן מתחיל דף סז.
822 תְּשָׁעִים רִיס.

823 משמעות הפתגם: לא דומה מצבו של
אדם היודע שיימצא לו הנדרש בשעת
הצורך - למצבו של אדם שאינו יודע אם
יימצא לו הנדרש בשעת הצורך. ראה
השימוש בביטוי זה גם במסכתנו דף יח

ומהמילה אל⁸²⁸ - מכאן שההר צריך להיות עז וקשה⁸²⁹.
ב. קשה שבהרים⁸³⁰.
ג. השעיר מכפר אפילו על עוון עריות⁸³¹.

מצוות מסוג מְשַׁפְּטִים הן מצוות שאדם יכול להבינן בשכלו, כמו: איסורי עבודה זרה, גלוי עריות, שפיכות דמים, גזל וברכת השם.

מצוות מסוג חֻקָּה הן מצוות שאין אדם יכול להבינן בשכלו. 'חוקה' היא מצווה שלא מהרהרים אחריה וחובה לקיימה ככתבה וכלשונה⁸³². בהרהורו אדם יכול לשאול: 'איך השלכת השעיר

והמשלח בָּא וְיָשֵׁב לוֹ תַּחַת סִכָּה אַחֲרֹנָה עַד שֶׁתִּתְּשֶׁךְ.

דף סז עמוד ב

מצוות שילוח השעיר לעזאזל נהגה גם לפני המקדש בירושלים: במשכן בנוב, במשכן בגבעון ובמשכן בשילה⁸²⁵.

משלוש ברייתות שונות מובאות שלוש דרשות לפירוש המילה עזאזל⁸²⁶:

א. המילה עזאזל מורכבת מהמילה עז⁸²⁷

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

גם: עֲזוּז, אֶל, כּוֹחַ, עֲצָמָה, חֹזֶק, עֲצָם. נאמר: 'יֵשׁ לָאֵל דְּיָ לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע' (בראשית פרק לא פסוק כט)/

829 לשון הברייתא: 'תנו רבנן: עזאזל - שיהא עז וקשה, יכול בישוב - תלמוד לומר במדבר, ומניין שבצוק - תלמוד לומר גזירה'.

830 לשון הברייתא: 'תניא אידך: עזאזל - קשה שבהרים, וכן הוא אומר: וַיִּקַּח מִזֶּרַע הַמְּלִיכָה וַיִּכְרֹת אֶתָּו בְּרִית וַיָּבֵא אֹתָו בְּאֵלָה וְאֶת-אֵילָי לְקַח (יחזקאל פרק יז פסוק יג)'.
פירוש המילה אֶל הוא כּוֹחַ, עֲצָמָה, חֹזֶק, עֲזוּ, אֹז, חֶסֶן, ולכן פירוש: וַיִּקַּח מִזֶּרַע הַמְּלִיכָה וַיִּכְרֹת אֶתָּו בְּרִית וַיָּבֵא אֹתָו בְּאֵלָה וְאֶת-אֵילָי לְקַח (יחזקאל פרק יז פסוק יג).

פירוש המילה אֶל הוא כּוֹחַ, עֲצָמָה, חֹזֶק, עֲזוּ, אֹז, חֶסֶן, ולכן פירוש: וַיִּקַּח מִזֶּרַע הַמְּלִיכָה וַיִּכְרֹת אֶתָּו בְּרִית וַיָּבֵא אֹתָו בְּאֵלָה וְאֶת-אֵילָי לְקַח (יחזקאל פרק יז פסוק יג).

831 יחד עם תשובה. לשון הברייתא: 'תנא דבי רבי ישמעאל: עזאזל - שמכפר על מעשה עזאזל'.

832 אומר מלאכי, הנביא האחרון בפסוקים האחרונים בפרק ג פסוק כב-כג: 'זָכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתוֹ בְּחָרֵב עַל-כֵּלִישָׁדָאֵל חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים: הִנֵּה אֲנִכִּי

כְּשֶׁלֶג יִלְבִּינוּ אִם יִאָדִימוּ כְּתוּלַע כְּצֶמֶר יִהְיוּ. ראה עוד להלן בדף סח עמוד ב.

825 המשכן הראשון בכניסת ישראל לארץ היה בגלגל. המשכן השני הוא משכן שילה וחרב עם מות עלי הכהן. משכן שילה הוקם ארבע עשרה שנה אחרי כניסת בני ישראל לארץ והתקיים 369 שנים (ג') מאות ושבעים חסר אחת' ראה זבחים דף קיח עמוד ב). משכן שילה נבנה מאבנים, ללא תקרה ועליו פרשו את יריעות המשכן. המשכן השלישי היה בנוב ועמד במשך שלוש עשרה שנה עד מות שמואל. המשכן הרביעי היה בגבעון ועמד ארבעים וארבע שנים. עם המעבר מגבעון לירושלים נאסרו כל המקומות - הן לבניית מקדש והן להקרבת קרבנות.

826 המילה מופיעה בויקרא פרק טז פסוק ח: 'וַיִּנָּתֶן אֱהֲרֹן עַל שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גֹּדְלוֹת גֹּדֶל אֶחָד לָהּ וְגֹדֶל אֶחָד לְעִזָּאזֵל'

827 פירוש המילה עז הוא גם בעל קושי רב. השימוש רוחו גם בלשון ימינו למשל כשאומרים 'בין המתחרים מתחוללת תחרות עזה', או 'קרבנות עזים'.

828 משמעותה היסודית של המילה אֵל הוא

וכדי למנוע מן האדם הרהור שגוי זה
נאמר עליהם 'אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם'⁸³⁴ –
'אני ה' חקקתיו ואין לך רשות להרהר
בה'⁸³⁵.

**התורה ציוותה שרק המשלח ובגדיו
ייטמא**⁸³⁶ אחר שִׁישְׁלַח את השעיר

מהצוק עושה כפרה? או 'מדוע אסור
לאכול חזיר?'⁸³³, וכן הוא יכול לשאול
על איסור לבישת שעטנז, חליצת
יבמה, טהרת מצורע ועוד. המאפיין
של מצוות אלו הוא שמאוד קל לאדם
המחפש את סיבת נתינתן להגיע
למסקנה השגויה ש'מעשה תוהו הם',

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

טעמן, ולא יחפה דברים אשר לא כן על
השם ולא יחשוב בהן מחשבתו כדברי
החול, הרי נאמר בתורה ושמרתם את כל
חקותי ואת כל משפטי ועשייתם אותם,
אמרו חכמים ליתן שמירה ועשייה
לחוקים כמשפטים, והעשייה ידועה והיא
שיעשה החוקים, והשמירה שיהיה בהן
ולא ידמה שהן פחותין מן המשפטים,
והמשפטים הן המצוות שטעמן גלוי
וטובת עשייתן בעולם הזה ידועה כגון
איסור גזל ושפיכות דמים וכיבוד אב
ואם, והחוקים הן המצוות שאין טעמן
ידוע, אמרו חכמים חוקים חקתי לך ואין
לך רשות להרהר בהן, ויצרו של אדם
נוקפו בהן ואומות העולם משיבין עליהן
כגון איסור בשר חזיר ובשר בחלב ועגלה
ערופה ופרה אדומה ושעיר המשתלח,
וכמה היה דוד המלך מצטער מן המינים
ומן העכו'ם שהיו משיבין על החקים, וכל
זמן שהיו רודפין אותו בתשובות השקר
שעורכין לפי קוצר דעת האדם היה מוסיף
דביקות בתורה, שנאמר טפלו עלי שקר
זדים אני בכל לב אצור פקודיך, ונאמר
שם בענין כל מצותיך אמונה שקר רדפוני
עזרני, וכל הקרבנות כולן מכלל החוקים
הן, אמרו חכמים שבשביל עבודת
הקרבנות העולם עומד, שבעשיית
החוקים והמשפטים זוכין הישרים לחיי
העולם הבא, והקדימה תורה ציווי על
החוקים, שנאמר ושמרתם את חקותי
ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי
בהם'.

836: וְהַמְשִׁלַח אֶת הַשְּׂעִיר לְעֶזְאֵל יִכָּבֵס

שִׁלַּח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנִּבְיָא לְפָנַי בּוֹא יוֹם
יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא: וְהַשִּׁיב לְבָאֲבוֹת עַל-
בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל-אֲבוֹתָם...'
833 על הפסוק: 'וַיֹּאמֶר אִם-שָׁמוּעַ תִּשְׁמָע
לְקוֹל אֲלֹהֵיךָ וְהִיָּשֵׁר בְּעֵינֶיךָ תַעֲשֶׂה
וְהָאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתַי וְשָׁמַרְתָּ כָּל-חֻקֵּי כָל-
הַמִּחְלָה אֲשֶׁר-שָׁמַרְתִּי בְּמִצְרָיִם לֹא-אֲשִׁים
עָלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רָפָאךָ' (שמות פרק טו
פסוק כז) אומר רש"י שם: אִם-שָׁמוּעַ
תִּשְׁמָע. זו קבלה שיקבלו עליהם: תִּשְׁמָע.
היא עשייה: וְהָאֲזַנְתָּ. תטה אזנים לדקדק
בהם: כָּל-חֻקֵּיךָ. דברים שאינן אלא גזירת
מלך בלא שום טעם, ויצר הרע מקנטר
עליהם: 'מה איסור באלו? למה נאסרו?
כגון לבישת כְּלָאִים? ואכילת חזיר? ופרה
אדומה?' - וכיוצא בהם'.

834 ויקרא פרק יח פסוק ל: וְשָׁמַרְתֶּם אֶת-
מִשְׁמַרְתִּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מַחֲקוֹת הַתּוֹעֵבֹת
אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לְפָנַי וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם אֲנִי
ה' אֱלֹהֵיכֶם.

835 הרמב"ם בהלכות מעילה פרק ח הלכה ח
אומר: 'ראוי לאדם להתבונן במשפטי
התורה הקדושה ולידע סוף ענינם כפי
כחו, ודבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו
עילה אל יהי קל בעיניו ולא יהרוס לעלות
אל ה' פן יפרוך בו, ולא תהא מחשבתו בו
כמחשבתו בשאר דברי החול. בוא וראה
כמה החמירה תורה במעילה, ומה אם
עצים ואבנים ועפר ואפר כיון שנקרא שם
אדון העולם עליהם בדברים בלבד
נתקדשו וכל הנוהג בהן מנהג חול מעל
בה' ואפילו היה שוגג צריך כפרה, קל
וחומר למצוה שחקק לנו הקדוש ברוך
הוא שלא יבעט האדם בהן מפני שלא ידע

ב. לדברי רבי יוסי בברייתא: עד שיגיע לצוק. ג. לדברי רבי שמעון במשנתנו: משעת דחיפתו מהצוק⁸³⁸.	לעזאזל⁸³⁷. ומאימתי מטמא בגדים? א. לדברי התנא קמא במשנה ורבי יהודה בברייתא: משיצא המשלח מחוץ לחומת ירושלים.

משנה:

בא לו אצל פר ושעיר הנשרפין, קרען והוציא את אמוריהן, נתנן במגיס, והקטירן על גבי המזבח.
קלען במקלעות, והוציאן לבית השרפה.
ומאימתי מטמאין בגדים, משיצאו חוץ לחומת העזרה.
רבי שמעון אומר, משיצת האור ברבן.

אימורי פר⁸³⁹ החטאת ואימורי השעיר - ששחטם קודם ושמדמם היזה - והניחם בתוך קערה⁸⁴⁰ להקטרתם על המזבח מאוחר יותר⁸⁴¹.

דף סח עמוד א

לאחר שמסר הכהן הגדול את השעיר
המשתלח למשלח, הוא הוציא את

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

רבי יהודה בברייתא.
839 אימורים הם איברי הקרבן שהם חלבי ונתחיו המוקרבים והנשרפים על המזבח.
'האיברים ששורפין אותן ע'ג המזבח מן החטאות הנאכלות ומן האשמות ומן השלמים הן הנקראין אימורין, ואלו הן האימורין של שור או של עז: החלב אשר על הקרב ובכללו חלב שעל גבי הקבה ושתי הכליות וחלב שעליהן עם החלב אשר על הכסלים ויותרת הכבד ונוטל מן הכבד מעט עם היותרת, ואם היה הקרבן ממין הכבשים מוסיף על אלו האליה תמימה עם החוליות מן השדרה עד מקום הכליות שנאמר לעומת העצה יסירנה, וכל האימורין נשרפין על מזבח החיצון' (רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פרק א הלכה יח).

840 מגיס שנאמר במשנה הוא כעין קערה.
841 הכנת האימורים במגיס לקראת שריפתם אינה נחשבת עבודה. אסור לכהן הגדול

בגדיו ורחץ את בשרו במים ואחריו כן יבוא אל המזבח' (ויקרא פרק טז פסוק כו)

837 הרמב"ם בהלכות פרה אדומה פרק ה הלכה ז פוסק: '...אם נגעו בשעיר המשתלח עצמו בזמן הולכתו טהורין. ...'. וכן פוסק הרמב"ם בהלכות שאר אבות הטומאה פרק ו הלכה טו: 'השורף פרה אדומה ושעירים הנשרפים והמשלח את השעיר אף על פי שבשעת מעשיהן מטמא בגדים כמו שביארנו, אם נגעו באוכלין אפילו בשעת מעשיהן הרי הן שני לטומאה'.

838 צוק, בלשון המשנה, הוא העזאזל שבלשון התורה. הרמב"ם בהלכות פרה אדומה פרק ה הלכה ו פוסק: 'ומאימתי מטמא בגדים המשלח את השעיר? משיצא חוץ לחומת ירושלים עד שעת דחייתו לעזאזל. * אבל אחר שדחהו אם נגע בכלים ובבגדים טהורים'. והלכה זו היא כדברי התנא קמא במשנה וכדברי

את האימורים שהניח בקערה (שהיא כלי שרת).

אַחַר שֶׁהָכֵחַן הַגְדוֹל הוֹצִיא אֶת אִימורי
הפר והשעיר, הוא ניתח את בשרם
לנתחים - ללא הפשטת עורם -
וחיברם בצורה מיוחדת לקראת
הוצאתם אל מחוץ לירושלים - שם
דינם להישרף.⁸⁴³

דף סח עמוד ב

הפר והשעיר נשרפו מחוץ לירושלים
במקום שנקרא 'שפך הדֶשֶׁן' או 'בית
הדשן הגדול', שם גם שפכו את דשן
המזבח.⁸⁴⁴ כדי להגיע ל'שפך הדשן'

מה שאמרה המשנה "...והוציא את
אִמורֵיהֶן, נִתְּנָן בְּמַגִּיס, וְהִקְטִירָן עַל גִּבֵּי
הַמִּזְבֵּחַ" אין הכוונה שהכהן הגדול
יקטיר את האימורים מיד לאחר
הנחתם במגיס אלא כוונתה שרק
הניחם בקערה עד להקטרתם על
המזבח מאוחר יותר - על פי סדר
העבודה. לאחר הוצאת אימורים אלה
שנעשו בבגדי לבן, ממשיך הכהן
הגדול בקריאת הפרשה⁸⁴² בבגדים
הללו, אחר כך עליו לקדש ידיו ורגליו,
לטבול וללבוש בגדי זהב כדי לעשות
את שעיר המוסף, את אֵילֹו ואת אֵיל
העם, שוב לטבול, להוציא את הכף
והמחתה מקדש הקדשים, לטבול
בשלישית למוספין ורק אז הוא מקריב

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הנאכלות משום שבשרם נאכל לכהנים.
נציין שבאופן יוצא מן הכלל 'חטאת
חיצונית' כן נשרפה, רק פעם אחת
ובהוראת שעה ב'מילואים': וּמִפְּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד לֹא תֵצֵאוּ שְׂבַעַת יָמִים עַד יוֹם
מְלֹאת יְמֵי מִלְאֵיכֶם כִּי שְׂבַעַת יָמִים יִמְלֵא
אֶת יָדְכֶם: כְּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוָּה ה'
לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם (ספר ויקרא פרק ח,
פסוקים לג-לד). פסוקים אלה מדברים על
ציוריו של משה את אהרן ובניו לפרוש
מביתם שבעה ימים לפני תחילת הקרבת
הקרבנות ביום השמיני לחנוכת המשכן.
משה נצטוו להקריב את קרבנות
המילואים שהיו מיוחדים להקמת
המשכן, למשוך את אהרן ובניו וכו' ורק
לאחר שבעת ימי המילואים (מכ"ג אדר
עד ר"ח ניסן) היו אהרן ובניו לכהנים
כשרים לעבודת המשכן. גם קרבן פר-
העלם-דבר-של-ציבור וקרבן פר-כהן-
משיח הן מהחטאות הנשרפות אבל אין
עניינם לכאן.

⁸⁴⁴ במקום זה גם שפכו את הדשן שהובא
מעל מזבח העולה כאשר נערם עליו (חוץ

להמשיך בעבודה לפני שיוודע לו
שהשעיר המשתלח הגיע ליעדו. ראה
טבלת סדר עבודות יום הכיפורים בסוף
פרק שביעי.

⁸⁴² הכהן הגדול יתחיל בקריאת הפרשה רק
אחרי שהשעיר יגיע ליעדו (לרבי יהודה
לתחילת המדבר ולחכמים למקום
העזאזל). על קריאת הפרשה ובאיזה בגד
הוא רשאי לקרוא אותה ראה להלן
במשנה דף סח עמוד ב ובגמרא.

⁸⁴³ השעיר ופר החטאת של יום הכיפורים
הם מה'חטאות הנשרפות'. שםם בא להן
משום שבשרן אינו נאכל על ידי הכהנים
אלא נשרף כולו מחוץ למחנה (אבל
האימורים מוקטרים על המזבח).
החטאות הנשרפות נקראות גם חטאות
פנימיות משום שדמם ניתן על הפרוכת
ועל מזבח הזהב שבהיכל. קרבנות אלה
נבדלים מקרבנות חטאות-חיצוניות
(המובאים על ידי יחיד או ציבור) לכפרה
על חטא, וְשִׂמְדָּמָן ניתן על המזבח החיצון
(בארבע מתנות על ארבע קרנות) ולא על
המזבח הפנימי בהיכל. החטאות
החיצוניות הנקראות גם חטאות-

יצאו משלושה מחנות:

- א. הראשון 'מחנה שכינה' הכולל את קדש הקדשים, את ההיכל ואת העזרה,
- ב. המחנה השני הוא 'מחנה לוי' הכולל את מתחם הר הבית שסביב מכלול המקדש
- ג. המחנה השלישי הוא שאר ירושלים ונקרא 'מחנה ישראל'⁸⁴⁵.

השורף את הפר והשעיר נטמא ונטמאין בגדיו, וכן נטמאים העוזרים לו המוסיפים עצים לאש או מזיזים את הבשר ממקום למקום כדי שישרף היטב, ולעניין זה מדובר מהשלב שבו האש לשריפת החטאות כבר בוערת עד לשלב שבשר החטאות נעשה אפר. המציתים את האש והמסדרים את העצים - אינם נטמאים.

נחלקו תנא קמא ורבי אלעזר במשנה האם גם לאחר שניתך בשר החטאות - אך עדיין לא נעשה אפר - אם נטמאים: לתנא קמא כן ולרבי אלעזר לא נטמאים - ולדעת כולם, מרגע שנעשו החטאות הנשרפות לֶאֱפֹר - לא נטמאים העוסקים בו.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

סיני היא מחנה לוי, [3] ומשם ועד סוף מחנה הדגלים לכל ארבע הרוחות היא מחנה ישראל. הצרוע נשתלח חוץ לכולן [מייצג את החוטאים לשון הרע], הזב מותר במחנה ישראל ומשולח מן השתים [מייצג את הפריצות], וטמא לנפש מותר אף בשל לוי ואינו משולח אלא משל שכינה [מייצג את המוות]. וכל זה דרשו רבותינו מן המקראות במסכת פסחים סז: עד כאן לשון רש"י. במסכת פסחים דף סז עמוד א נאמר: '...וטמא מת מותר ליכנס למחנה לוי. ולא טמא מת בלבד אמרו, אלא אפילו מת עצמו'. באופן הנ"ל רש"י מבהיר את סדר ודרגת קדושת המחנות: הצרוע משתלח מחוץ לשלושת המחנות, הזב מחוץ לשניים והטמא לנפש יוצא רק מחוץ למחנה שכינה. וראה פירושו של 'הכלי יקר' על ייצוגם של המשולחים השונים שהובא כאן בקצרה. ראה נספח ה בעניין עשר קדושות של ארץ ישראל.

משלושת הרגלים שבהם לא פינו את האפר מעל המזבח כדי להוסיף נוי על המזבח. היה גם 'בית הדשן' - הנקרא בתורה 'מקום הדשן' - שהיה במזרחו של כבש המזבח. ב'בית הדשן' הניחו את תרומת הדשן, את דשן המזבח הפנימי ואת דשן המנורה, והשליכו אליו את המזבח בנוצתה (על הנס בבית-דשן זה ועוד, ראה דף כא עמוד א לעיל). היה עוד מקום במזרחו של המזבח שם שרפו את הקדשים שנפסלו.

845 חלוקת הקדושה לשלושה מחנות הייתה גם בחניית בני ישראל במדבר. נאמר בספר במדבר פרק ה פסוק ב: 'צֹו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁלְחוּ מִן־הַמִּחָנֶה לְלַצְרוֹעַ וְכָל־זָב וְכָל־טָמֵא לְנֶפֶשׁ. רש"י שם מפרש: 'וישלחו מן המחנה - שלש מחנות היו שם בשעת חנייתו, [1] תוך הקלעים [הם המשכן והחצר] הוא מחנה שכינה, [2] חניית הלויים סביב [משה, אהרן ובניו וכל שבט לוי] כמו שמפורש בפרשת במדבר

משנה:

אָמְרוּ לוֹ לַהֲכֵן גָּדוֹל: 'הִגִּיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר'.
וּמִנֵּין הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר? דְּרָכִיּוֹת הָיוּ עוֹשִׂין, וּמִנִּיפִין בְּסוּדְרִין,
וְיוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר.
אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, וְהָלֹא סִימָן גָּדוֹל הָיָה לָהֶם, מִירוּשָׁלַיִם וְעַד בֵּית חֲדָדוֹ שְׁלֹשָׁה
מִלִּין: הוֹלְכִין מִל, וְחוֹזְרִין מִל, וְשׁוֹהִין כְּדֵי מִל, וְיוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר.
רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר, וְהָלֹא סִימָן אַחֵר הָיָה לָהֶם, לָשׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית הָיָה קָשׁוּר עַל
פֶּתָחוֹ שֶׁל הַיֵּכָל, וּכְשֶׁהִגִּיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר הָיָה הַלָּשׁוֹן מִלְּבִין, שֶׁנֶּאֱמַר: אִם-יְהִי
חֲטָאִיכֶם כְּשָׁנִים כְּשֶׁלֶג יִלְבִּינוּ⁸⁴⁶.

ההודעה על הגעת השעיר למדבר
נעשתה על ידי צופים, שעמדו על
מקום גבוה לאורך המסלול מהצוק עד
ירושלים, ובנפנוף בגד מסרו את
הידיעה - מהצופה הקרוב ביותר לצוק
עד לצופה הקרוב ביותר לירושלים -
ומשם הגיעה הידיעה לכהן הגדול⁸⁴⁸.

רק לאחר קבלת ההודעה שהשעיר
הגיע ליעדו⁸⁴⁷ היה יכול הכהן הגדול
להמשיך בסדר העבודה.

הדרן עלך שני שעירי יום הכיפורים

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

למקום העזאזל (בסוף הפרק הקודם).
848 רבי יהודה אומר דרך אחרת הייתה
למסירת הידיעה ורבי ישמעאל אומר
שיטה נוספת.

846 הפסוק הוא מישעיהו פרק א פסוק יח:
'לְכוּ-נָא וְנוֹכַחְתָּה יְאֹמַר יְהוָה אִם-יְהִי
חֲטָאִיכֶם כְּשָׁנִים כְּשֶׁלֶג יִלְבִּינוּ אִם-יֵאָדְמוּ
כְּתוֹלַע כְּצֶמֶר יְהִי'.
847 לרבי יהודה לתחילת המדבר ולחכמים

פרק שביעי

בָּא לוֹ כֹהֵן גָּדוֹל

דפים סח - עג

משנה:

בא לו כהן גדול לקרות. אם רצה לקרות בבגדי בוץ, קורא. ואם לא, קורא באצטלית לבן משלו. חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול, וכהן גדול עומד ומקבל וקורא עומד, וקורא אחרי מות ואף בעשור. וגולל ספר תורה ומניחו בחיקו, ואומר, יותר ממה שקראתי לפניכם כתיב כאן, ובעשור שבחמש הפקודים קורא על פה, ומברך עליה שמנה ברכות, על התורה, ועל העבודה, ועל ההודאה, ועל מחילת העון, ועל המקדש בפני עצמו, ועל ישראל בפני עצמן ועל ירושלים בפני עצמה ועל הכהנים בפני עצמן ועל שאר התפלה.

הרואה כהן גדול כשהוא קורא, אינו רואה פר ושעיר הנשרפים. והרואה פר ושעיר הנשרפים, אינו רואה כהן גדול כשהוא קורא. ולא מפני שאינו רשאי, אלא שהיתה דרך רחוקה, ומלאכת שניהן שוה כאחת.

הפרשות העוסקות ביום הכיפורים.

אם רצה לקרות בבגדי בוץ⁸⁴⁹: במעמד

רק אחר קבלת הידיעה שהשעיר הגיע ליעדו, בא הכהן הגדול מהעזרה לעזרת נשים שם קרא לפני העם את שלוש

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

שהקריאה נחשבת עבודה ואפשר לעשותה בבגדי זהב: '... רבי יסא בשם רבי יוחנן: רצה עובדה בבגדי זהב, רצה עובדה בבגדי לבן' (תלמוד ירושלמי, מסכת יומא פרק ז הלכה א). המאירי בספרו 'חבור התשובה' (מאמר ב' פרק י'ג עמוד 569), כותב כדעת רבי יוחנן בירושלמי ומביא נימוק מאיר עיניים שמותר לכהן הגדול להחליף לבגדי זהב בזמן הקריאה בתורה מפני שבגדי זהב אף הם בגדר בגדי כהונה שניתנו ליהנות בהם אף שלא בשעת עבודה: 'וקריאה זו אינה עבודה גמורה ולפיכך אם רצה לקרות בבגדי חול לבנים משלו הרי הרשות בידו, ואם רצה לקרות בבגדי זהב של קדש קורא, [נימוק:] אם מפני שמכל מקום [ה]קריאה צורך עבודה, אם מפני שבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהם אף שלא בשעת עבודה...'. אומנם, בפירושו כאן על הדף, אין המאירי כותב בפירוש את

849 יש מפרשים האומרים שאסור לכהן הגדול להחליף לבגדי זהב כדי לקרוא בתורה. הריטב"א בפירושו על הדף כאן כותב: 'אם רצה לקרות בבגדי בוץ קורא. ודוקא בבגדי בוץ אבל בבגדי זהב לא שאין ללבוש בגדי זהב אלא לצורך עבודה שכל המשנה בגדים מעבודה לעבודה טעון טבילה וקידוש כדאיתא בפרק הממונה (ל'ב א') ואין טבילה וקידוש אלא לעבודה חשובה וקריאת פרשה אינה אלא צורך עבודה כדאיתא בגמרא'. יש מפרשים כהרמב"ם שאינם מזכירים את האפשרות להחליף לבגדי זהב ולקרוא בתורה: 'קריאה זו אינה עבודה לפיכך אם רצה לקרות בבגדי חול לבנים משלו קורא, ואם רצה לקרות בבגדי לבן קורא שבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן שלא בשעת עבודה...'. (הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ג הלכה ט). דעה אחרת אנו מוצאים בתלמוד הירושלמי

הפרשה השלישית וּבְעֶשְׂרֵי שָׁבָחֲמֶשׁ
הַפְּקוּדִים הוּא קוֹרָא עַל פֶּה⁸⁵².

יציאת הכהן הגדול מהעזרה לעזרת נשים
הייתה בגלל האיסור החל על כל
אדם לשבת בעזרה - חוץ מַלְמְכֵי בית
דוד - ואילו בעזרת נשים, שם הִתְּרָה
הישיבה, יכול העם לשבת⁸⁵³ כשהכהן

קריאת הפרשות לא הייתה חובה על
הכהן הגדול ללבוש בגדי כהונה והוא
היה יכול לבחור אם להישאר בבגדי
הלבן (בְּבִגְדֵי בּוֹץ), בהם עשה את
העבודה בעזרה לפני בואו לקרוא, או
ללבוש אֶצְטִלִית לְבָן מְשֻׁלִּי⁸⁵⁰.

את שתי הפרשיות הראשונות הכהן
הגדול קרא מספר התורה⁸⁵¹ - ואת

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

והכהן הגדול אינו לבוש בגדי כהונה אלא
בגד משלו (שהרי הותר לו להיות קוֹרָא
בְּאֶצְטִלִית לְבָן מְשֻׁלִּי - אם ירצה). ראה
עוד בדף ע עמוד א.

851 זהו 'ספר העזרה' - ספר התורה שכתבו
משה רבנו בעצמו: אומר רש"י במסכת
בבא בתרא דף י"ד עמוד ב: 'ספר עזרה -
ספר שכתב משה ובו קורין בעזרה פרשת
המלך בהקהל וכהן גדול ביום הכיפורים'.
852 חֲמֵשׁ הַפְּקוּדִים הוּא חוּמֵשׁ בַּמְדַּבֵּר
הַפּוֹתַח בַּהֲתַפְקֻדוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִמֶּנּוּ
הוּא אוֹמֵר בַּעַל פֶּה מִפְּרֶשֶׁת פִּינְחָס אֵת
פְּרֶשֶׁת קִרְבָּנוֹת הַמוֹסָפִים שֶׁבִּפְרָק כֹּט
פְּסוּקִים זִיא (מובאת להלן).

853 יש דעות שונות מהו המקור לאיסור
הישיבה בעזרה וכן שההיתר לשבת
בעזרה הוא רק למלכות בית דוד. על מלך
ישראל נאמר בתוספתא מסכת סנהדרין
פרק ד הלכה ד: 'כל העם עומדין והוא
יושב ולא הייתה ישיבה בעזרה אלא
למלכי בית דוד בלבד...'. רש"י במסכת
סנהדרין דף קא עמוד ב אומר שאיסור זה
הוא הלכה למשה מסיני ולא נלמד
מהמקרא ובמסכת סוטה דף מ עמוד ב
אומר רש"י: 'אלא למלכי בית דוד - שחלק
להם המקום כבוד להראות שמלכותו
שלימה'. יש מי שלומד זאת מהמילים '...'
לְעֹמֵד לְשֶׁרֶת בְּשֵׁם-יְהוָה ' שֶׁבִּפְסוּק 'כִּי בֹ
בְּתַר ה' אֱלֹהֶיךָ מִכָּל-שֹׁבְטֶיךָ כִּי בֹ בְּתַר ה'
אֱלֹהֶיךָ מִכָּל-שֹׁבְטֶיךָ לְעֹמֵד לְשֶׁרֶת בְּשֵׁם-
יְהוָה הוּא וּבְנָיו כָּל-הָעָם: בְּשֵׁם-יְהוָה

דעתו להיתר הכהן הגדול ללבוש בגדי
זהב בשעת הקריאה אלא אומר 'קורא
באיזה בגד שירצה'. וזה לשון המאירי
כאן: 'ואם רצה לקרות בבגדי בּוֹץ - רוצה
לומר בגדי לבן שהוא לובש עדיין - קורא
ואינו צריך להפשיטם לקריאתו. ואם רצה
לקרות באצטלית לבנה משלו - רוצה
לומר שאינה מבגדי כהונה - קורא והוא
הדין לכל שאר בגדים אלא שְׁדָבָר בהווה
שמנהג זקנים ואנשים של צורה להיות
בגדיהם לבנים ביום הכיפורים ולפי דרכך
למדת ממשנתינו שני דברים אחד
שהקריאה אינה עבודה שאילו הייתה
עבודה על כל פנים היה צריך בה או לבגדי
לבן או לבגדי זהב אלא אינה עבודה
ומתוך כך קורא באיזה בגד שירצה והשני
שבגדי כהונה נתנו ליהנות במקדש
וללבושם שם אף שלא בשעת עבודה
ובלבד שלא יצא בהן למדינה שאלמלא כן
הואיל והקריאה אינה עבודה היה צריך
להפשיטם קודם קריאה תיכף שגמר
עבודה המיוחדת ליום...!'

850 העבודה האחרונה שעשה הכהן הגדול
בעזרה לפני צאתו לעזרת נשים הייתה
הוצאת אימורי הפר והשעיר, ניתוח
בשרם לנתחים (ללא הפשטת עורם)
וחיבורם בצורה מיוחדת לקראת
הוצאתם לשריפה אל מחוץ לירושלים
(דף סז עמוד ב). יש דעה האומרת שהכהן
הגדול המתין בעזרה, עד שהשעיר הגיע
ליעדו, כדי שלא ייווצר מצב שבו עדיין
נעשית מצוות שילוח השעיר לעזאזל

לאחר קריאת הפרשה השנייה הכהן הגדול גָּלַל את ספר התורה, הניחו בחיקו והודיע: 'וְיִתֵּר מִמֶּה שֶׁקָּרָאתִי לְפָנֶיכֶם כְּתוּב כָּאן'⁸⁵⁵.

הפרשה השלישית הייתה פרשת קרבנות המוספים וּבָעֶשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, בספר במדבר, פרשת פנחס, פרק כט פסוקים ז-יא⁸⁵⁶, העוסקת בקרבנות המוסף של יום הכיפורים, את פרשה זו, שבספר במדבר, הכהן הגדול קרא בעל פה⁸⁵⁷.

לאחר הקריאה בתורה הכהן הגדול מברך שְׁמוֹנֶה בְּרָכוֹת⁸⁵⁸.

הגדול עומד בעזרת נשים כל זמן הקראת הפרשות העוסקות ביום הכיפורים.

הפרשה הראשונה שהוקראה הייתה מספר ויקרא, פרשת אֶחָד-מֹות, כל פרק טז, העוסקת בסדר עבודת יום הכיפורים וקרבנותיו - שאינם קרבנות המוסף.

הפרשה השנייה שהוקראה הייתה מפרשת אמור אֶךְ בָּעֶשְׂרִי לַחֹדֶשׁ-הָ העוסקת בדיני יום הכיפורים והיא פרשה סמוכה בספר התורה לפרשה הראשונה⁸⁵⁴.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

עֶשְׂרֹן לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׁים: (יא) שְׁעִירֵצִים אֶחָד חֲטָאת מִלֶּבֶד חֲטָאת הַכִּפָּרִים וְעֹלֶת הַתִּמְדִּי וּמִנְחָתָהּ וְנֹסֶכֶיהָ. 857 ראה בגמרא ולהלן דף ע עמוד א. ראוי לציין שקרבנות המוספים של ראש השנה ושמיני עצרת זהים לאלה של יום הכיפורים כמובא בטבלה להלן:

הבהמות הקרבות	המועדים בהם קרבנות המוספים זהים		
	ראש השנה	יום הכיפורים	שמיני עצרת
פר	1 לעולה	1 לעולה	1 לעולה
איל	1 לעולה	1 לעולה	1 לעולה
כבשים	7 לעולה	7 לעולה	7 לעולה
שעיר עיזים	1 לחטאת	1 לחטאת	1 לחטאת

858 לפני הקריאה מברך הכהן הגדול את הברכה 'אשר בחר בנו...' ואחר הקריאה

הוא ובניו כָּל-הַיָּמִים: (דברים פרק יח פסוק ה) ומהמילים 'הַעֲמִידִים שָׁם לִפְנֵי ה'' שבהמשך בפסוק ז: 'וְשִׁירַת בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ כָּל-אֶחָד הַלֵּלוּם הַעֲמִידִים שָׁם לִפְנֵי ה'', יש מי שאומר שאין זה מכובד לשבת במקום שיש בו יראת ה' על פי מה שנאמר וּמִקֵּדְשִׁי תִירָאוּ שבפסוק 'אֶת-שַׁבְתִּי תִשְׁמְרוּ וּמִקֵּדְשִׁי תִירָאוּ אֲנִי ה'' (ויקרא פרק יט פסוק ל).

854 ויקרא פרק כג פסוקים כו-לב (פרשות יום הכיפורים מובאות לעיל בדפים יז-כ).. 855 ראה בגמרא ולהלן דף ע עמוד א שדברי הכהן הגדול מתפרשים כאומר 'גם הפרשה שאני עתיד מיד לקרוא בעל פה לפניכם כתובה גם בספר התורה שֶׁקָּרָאתִי בו קודם'.

856 פרשת קרבנות המוספים: וּבָעֶשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא-קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת-נַפְשֵׁיכֶם כָּל-מִלְאכָה לֹא תַעֲשׂוּ: (ח) וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַה' רֵיחַ נִיחֹחַ פַּר בֹּדֶקֶר אֶחָד אֵיל אֶחָד כְּבָשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה שְׁבַע תַּמִּימִם יִהְיוּ לָכֶם: (ט) וּמִנְחָתָם סֹלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִינִים לִפְרֹשֶׁי שְׁנֵי עֶשְׂרִינִים לְאֵיל הָאֶחָד: (י) עֶשְׂרֹן

הגדול לא היה חייב ללבוש בגדי כהונה והיה רשאי ללבוש בגד משלו.⁸⁶¹ הגמרא דנה בגבולות השימוש המותר בבגדי הכהונה על ידי הכהנים.⁸⁶²

עיקרו של הדיון על גבולות השימוש המותר בבגדי הכהונה על ידי הכהנים נובע הן בשל העובדה שבחלק מבגדי הכהונה היה שעטנז⁸⁶³ - והן בשל

במעמד קריאת הפרשות לא הייתה חובה על הכהן הגדול ללבוש בגדי כהונה והוא יכל לבחור אם להישאר בבגדי הבוץ⁸⁵⁹, או ללבוש אֶצְטָלִית לְבָן מְשָׁלוּ ולא משל כספי ציבור

דף סט עמוד א

במעמד קריאת הפרשות⁸⁶⁰ הכהן

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

⁸⁶¹ כל בגד פרטי, של כל כהן, שאחר כך ישמש לעבודה במקדש חובה למסורו להקדש על מנת שיהא שייך לבגדי העזרה. אבל במקרה זה אין צורך לתת אותו קודם להקדש כדי שייחשב שייך לבגדי העזרה.

⁸⁶² הקריאה בתורה לא נחשבה עבודה. המסקנה שהקריאה בתורה לא נחשבה עבודה נבעה מכך שבשעת הקריאה בתורה הכהן הגדול היה רשאי ללבוש בגד משלו. המאירי כותב בפירושו על דף סח עמוד ב: '...בא לו בעזרת נשים לקרות ואם רצה לקרות בבגדי בוץ ר'ל בגדי לבן שהוא לובש עדיין קורא ואינו צריך להפשיטם לקריאתו ואם רצה לקרות באצטלית לבנה משלו ר'ל שאינה מבגדי כהונה קורא והוא הדין לכל שאר בגדים אלא שדבר בהוה שמנהג זקנים ואנשים של צורה להיות בגדיהם לבנים ביום הכיפורים ולפי דרכך למדת ממשנתנו שני דברים אחד שהקריאה אינה עבודה שאילו הייתה עבודה על כל פנים היה צריך בה או לבגדי לבן או לבגדי זהב אלא אינה עבודה ומתוך כך קורא באיזה בגד שירצה והשני שבגדי כהונה נתנו ליהנות במקדש וללבושם שם אף שלא בשעת עבודה ובלבד שלא יצא להן למדינה'.

⁸⁶³ על כל אדם אחר חל איסור חמור ללבוש או להתכסות בבגד שֶׁעֲטָנִז, כמו כן אסור

הוא מברך כמובא במשנה: על התורה, ועל העבודה, ועל ההודאה, ועל מחילת העון, ועל המקדש בפני עצמו, ועל ישראל בפני עצמן, ועל ירושלים בפני עצמה, ועל הכהנים בפני עצמן, ועל שאר התפלה. ראה עוד דברי הגמרא על הברכות בדף ע עמוד א ולהלן שם. שמונה הברכות מנוסחים בתלמוד הירושלמי באופן שונה המדגיש את בחירת הקב"ה בתורה, בעמו וזו לשון המשנה שם: '...על התורה: הבוחר בתורה, על העבודה: שאותך נירא ונעבוד, על ההודיה: הטוב לך להודות, על מחילת העון: מוחל עונות עמו ישראל ברחמים, על המקדש: הבוחר במקדש - וא"ר אידי השוכן בציון, על ישראל: הבוחר בישראל, על הכהנים: הבוחר בכהנים, על שאר תפלה ותחינה ובקשה: שעמך ישראל צריכין להוושע לפניך - ברוך אתה ה' שומע תפלה' (תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת יומא פרק ז).

⁸⁵⁹ בגדי הבוץ הם בגדי הלבן שהכהן הגדול עדיין לבש לפני צאתו מהעזרה לעזרת נשים. בעזרה עסק הכהן הגדול בהוצאת אימורי הפר והשעיר, ניתוח בשרם לנתחים (ללא הפשטת עורם) וחיבורם בצורה מיוחדת לקראת הוצאתם לשריפה אל מחוץ לירושלים (לעיל דף סז עמוד ב).
⁸⁶⁰ פירוט הפרשות מובא בסוף העמוד הקודם.

העובדה שאין מציאות בה כהן מסיים את עבודתו כשבגדיו לא יהיו עליו פרק זמן מסוים⁸⁶⁴ ולו הקצר ביותר. למסקנה: בגדי כהונה ניתנו גם כדי ליהנות בהם, ולכן מותר להשתמש בבגדי כהונה אף שלא בשעת עבודה⁸⁶⁵, אך אסור לצאת בהם מגבולות הר הבית.

שמעון הצדיק היה כהן גדול⁸⁶⁶ שיצא פעם מתחומי הר הבית בבגדי כהונה

למרות האיסור לעשות כן. דעה אחת אומרת שיציאתו זו לא הייתה באיסור משום שבגדים אלה היו מיועדים לבגדי כהונה שעדיין לא הוקדשו ושלא היה בהם שְׁעָטָנָז⁸⁶⁷. דעה אחרת אומרת שהבגדים אכן היו בגדי כהונה ממש אלא שיציאתו זו הייתה כדי להסיר את רוע הגזירה שנתקבלה על ידי אלכסנדר מוקדון⁸⁶⁸ להחריב את בית המקדש - בעצת הכותיים⁸⁶⁹.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

לשבת או לשכב על כל העשוי משְׁעָטָנָז כמו על ספות או כסאות מרופדים וכדומה שיש בהם גם צמר וגם פְּשָׁתִים - אפילו אם יש בהם רק חוט צמר אחד בלבד פשתן, או חוט אחד של פשתן בלבד צמר, או צירוף חוטי צמר ופשתים על ידי קשירה או בכל אופן אחר - אסור! הרמב"ם בהלכות פְּלָאִים פרק י הלכה יב פוסק: 'כלאי בגדים [שְׁעָטָנָז] מותר לעשותם ולמוכרם ואין אסור אלא ללבושן בלבד או להתכסות בהן שנאמר לא תלבש שְׁעָטָנָז, ונאמר לא יעלה עליך העליה שהיא דרך לבישה אסור אבל עליה שאין דרך לבישה כגון אהל שהוא פְּלָאִים מותר לישב תחתיו, וכן מותר מן התורה לישב על מצעות של פְּלָאִים שנאמר לא יעלה עליך אבל אתה מציעו תחתך, ומדברי סופרים אפילו עשר מצעות זו על גבי זו והתחתון שבהן פְּלָאִים אסור לישב על העליון שמא תכרך נימא [חוט] על בשרו'.

⁸⁶⁴ בפרק זמן זה, בין סיום העבודה במקדש לבין כל פעולה של הכהן שאינה קשורה לעבודה במקדש, בכורח המציאות הוא עדיין לבוש בבגדי הכהונה (עד הגיעו לביתו או לכל צורך אישי אחר), ולכן אי אפשר לקבוע שהוא עובר על איסור שעטנז או מעילה. הגמרא במסכת קידושין דף נד עמוד א מבהירה את המצב הבלתי אפשרי שכהן שסיים את עבודתו

לא ישאר לרגע בלי בגדי הכהונה באומרה: '...לפי שלא ניתנה תורה למלאכי השרת' (קידושין דף נד עמוד א), ואומר שם רש"י: '... שלא נתנה תורה למלאכי השרת שיהו הכהנים זריזים כמלאכים להפשיטן בגמר עבודה ולא ישוהם עליהם אחר העבודה כהרף עין'.⁸⁶⁵ שעטנז היה באבנט, בחושן, באפוד, בחשב האפוד, על שולי המעיל וברימוניו. על פי מסכת ערכין דף ג עמוד א פוסק הרמב"ם בהלכות כלי המקדש פרק ח הלכה יא, שאת האבנט אסור ללבוש שלא בשעת העבודה: 'בגדי כהונה מותר ליהנות בהן, לפיכך לובשם ביום עבודתו ואפילו שלא בשעת עבודה חוץ מן האבנט מפני שהוא שעטנז'.

⁸⁶⁶ שמעון הצדיק שימש ארבעים שנה ככהן גדול מתחילת בית שני והיה האחרון שנותר מהכנסת הגדולה.

⁸⁶⁷ כאמור, אסור לצאת בבגדי כהונה כלשהם מחוץ לגבולות המקדש.

⁸⁶⁸ לפי הדעה השנייה, שמעון הצדיק יצא בבגדי הכהן הגדול, הוא עשה זאת כדי להציל את בית המקדש מחורבן על פי שיקול הדעת כבפסוק 'עַתָּה לַעֲשׂוֹת לַה' הַיְּיָרוּ תוֹרָתְךָ' (תהילים פרק קט פסוק קכו), ולכן הפר את איסור אי-היציאה בבגדי כהונה מחוץ להר הבית.

⁸⁶⁹ הכותים הם תושבי מכותא ותושבי

כשהגיע אלכסנדר מוקדון וזיהה את שמעון הצדיק הבא לקראתו כדמות המופיעה לנגד עיניו לפני ניצחונותיו, הוא ירד ממרכבתו, השתחוה לפני שמעון הצדיק, ביטל את הגזירה ונתן את הכותיים ביד ישראל שעשו בהם ובמקדשם כפי שחישבו לעשות לישראל⁸⁷⁰.

הגמרא מעלה את האפשרות ללמוד

מהמשנה שתלמיד יכול לחלוק כבוד לתלמיד אחר, הגדול ממנו, למרות שרבו של התלמיד החולק כבוד נוכח במקום: שהרי לפי המשנה⁸⁷¹ כאשר חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת, מוכח מכך שכבודו של ראש הכנסת גדול מכבוד החזן - והחזן

מכבד בנתינת ספר התורה את ראש הכנסת - למרות נוכחות הכהן הגדול במקום, וראש הכנסת נותנו לסגן - מתוך כבוד לסגן שהוא גדול מראש הכנסת, והסגן נותנו לכהן גדול שהוא הגדול מכולם - נמצא שמעמד העברת ספר התורה המתואר במשנה, בו החזן וראש הכנסת מכבדים את הגדולים מהם בנוכחות הכהן הגדול הגדול מכולם, מוכיח שתלמיד יכול לחלוק כבוד לתלמיד אחר הגדול ממנו כאשר רבו של התלמיד החולק כבוד נוכח במקום.

אביי אומר שאין ללמוד ממעמד העברת ספר התורה המתואר במשנה⁸⁷² שתלמיד יכול לחלוק כבוד

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

להחריבו? - אומר להם: מי הללו? - אמרו לו: כותיים הללו שעומדים לפניך. - אמר להם: הרי הם מסורים בידיכם. מיד נקבום בעקביהם וילאום בזנבי סוסיהם, והיו מגררין אותן על הקוצים ועל הברקנים עד שהגיעו להר גרזים. כיון שהגיעו להר גרזים חרשוהו, וזרעוהו כרשין. כדרך שבקשו לעשות לבית אלהינו. ואותו היום עשאוהו יום טוב.

871 חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול, וכהן גדול עומד ומקבל וקורא עומד... -

872 לעיל הבאנו שלפי המשנה: חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת [כבודו של ראש הכנסת גדול מכבוד החזן - והחזן מכבד בנתינת ספר התורה את ראש הכנסת - על אף נוכחות הכהן הגדול במקום], וראש הכנסת נותנו לסגן [מתוך כבוד לסגן שהוא גדול מראש הכנסת], והסגן נותנו לכהן גדול [הגדול מכולם]. נמצא שהחזן וראש הכנסת מכבדים

ארצות אחרות שהובאו לארץ על ידי מלך אשור והתיישבו בערי השומרון אחרי ששלח אשור הגלה את עשרת השבטים. 870 כך מתארת הברייתא בגמרא את המעשה: 'בעשרים וחמשה [בטבת] יום הר גרזים [הוא], דלא למספד. יום שבקשו כותיים את בית אלהינו מאלכסנדרוס מוקדון להחריבו ונתנו להם. באו והודיעו את שמעון הצדיק. מה עשה? לבש בגדי כהנה, ונתעטף בבגדי כהנה, ומיקרי ישראל עמו, ואבוקות של אור בידיהן, וכל הלילה הללו הולכים מצד זה והללו הולכים מצד זה עד ששלה עמוד השחר. כיון ששלה עמוד השחר אמר להם: מי הללו? אמרו לו: יהודים שמרדו בך. כיון שהגיע לאנטיפטרוס זרחה חמה, ופגעו זה בזה. כיון שראה לשמעון הצדיק, ירד ממרכבתו והשתחוה לפניו. אמרו לו: מלך גדול כמותך ישתחוה ליהודי זה? אמר להם: דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני גבית מלחמתי. - אמר להם: למה באתם? - אמרו: אפשר בית שמתפללים בו עליך ועל מלכותך שלא תחרב יתעוד גויים

שמתוך יושר ליבם, גם ירמיהו וגם דניאל, לא רצו לשבח בתפילותם את הקב"ה בכל התארים שקבע משה משום שלא רצו לעשות שקר בנפשם ולשבח את ה' בתארים 'נורא' ו-'גבור'⁸⁷⁷ - תארים שלדעתם אינם הולמים את המצב בתקופתם בה הם ראו את הזוועות שבחורבן הבית על ידי הבבלים.

כשירמיהו ראה את ההתעללות הנוראית של הבבלים במקדש אמר:
מדוע אין גילוי 'נוראות' הקב"ה? ולכן לא אמר בתפילתו 'נורא' אלא רק:
'הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר'.

כשדניאל ראה שנכרים משעבדים את בניו של הקב"ה בגלות בבל כבר שבעים שנה אמר: 'איה גבורותי?' -
ראה הטבלה בעמוד הבא:

לתלמיד אחר הגדול ממנו כאשר רבו של התלמיד החולק כבוד נוכח במקום. לדעת אביי, דוקא מעמד העברת ספר התורה המתואר במשנה - הוא המבליט יותר את סדר המעמדות: מהמעמד הנמוך אל המעמד הגבוה ביותר - שהוא כבוד הכהן הגדול - ועל כן ייתכן שאין ראוי לו לתלמיד לחלוק כבוד לתלמיד אחר הגדול ממנו בנוכחות רבו⁸⁷³.

דף סט עמוד ב

הישיבה בעזרה מותרת רק למלכי בית דוד⁸⁷⁴.

את המקרה המיוחד בו הנביאים ירמיהו ודניאל השמיטו מתפילותיהם את תארי הקב"ה: הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא⁸⁷⁵ - כפי שקבע מִשָּׁה רַבֵּנוּ⁸⁷⁶ - מסביר רבי אלעזר בכך

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

את הפרשות העוסקות ביום הכיפורים, וכן ראה דף כה עמוד ב לעיל.
⁸⁷⁵ ראה טבלה להלן.
⁸⁷⁶ מִשָּׁה רַבֵּנוּ אמר: 'כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא-יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שָׂחָד' דברים פרק י פסוק יז).
⁸⁷⁷ לשון הגמרא 'אמר רבי אלעזר מתוך שיודעין בהקדוש ברוך הוא ב"ה שאמיתי הוא לפיכך לא פָּנְּבוּ בו'.

גדולים מהם בנוכחות הכהן הגדול הגדול מכולם.
⁸⁷³ הגמרא במסכת בבא בתרא בדף קיט עמוד ב אומרת שמותר לתלמיד לחלוק כבוד לתלמיד אחר הגדול ממנו בנוכחות רבו - רק אם גם רבו חולק כבוד לתלמיד.
⁸⁷⁴ ראה דף קודם שיציאת הכהן הגדול מהעזרה לעזרת נשים הייתה בגלל האיסור לשבת בעזרה. הקריאה הייתה בעזרת נשים, שם מותר לעם לשבת, אך הכהן הגדול עצמו עמד כל זמן השמעתו

תפילת מִשֶׁה רַבֵּנוּ	תפילת יִרְמְיָהוּ ⁸⁷⁸	תפילת דָּנִיֵּאל ⁸⁷⁹
הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא	הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר לא אמר: הַנּוֹרָא	הָאֵל הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא לא אמר: הַגִּבּוֹר

אֲנָשִׁי כְּנָסַת הַגְּדוֹלָה החזירו לתפילות את תִּאֲרִי הַקֵּב⁸⁸⁰, '...הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא', שהחסירו ירמיהו ודניאל בתפילתם; במעשה זה החזירו אֲנָשִׁי כְּנָסַת הַגְּדוֹלָה את גְּדֻלַּת הַשִּׁבְחָה, ולכן הוסיפו את מילת התואר 'הַגְּדוֹלָה' ל-'אֲנָשִׁי הַכְּנָסַת' וקראום: 'אֲנָשִׁי כְּנָסַת הַגְּדוֹלָה'.

הַפְּרָשָׁה הַשְּׁנִייה, פֶּרֶשְׁת אֵךְ בְּעֶשְׂרֹן לַחֲדָשׁ היא פרשה סמוכה בספר

התורה לפרשה הראשונה – פרשת אחרי מות - ולא נגרם טורח ציבור או איסור דילוג בקריאת התורה מפרשה לפרשה בגלילת ספר התורה עד אליה.

הדילוג מפרשה לפרשה בקריאה בתורה מותר רק כשמתקיימים כל התנאים הבאים:

1. שתי הפרשות עוסקות באותו עניין⁸⁸¹.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מלאך ה' בהתגלותו אליו (ספר שופטים פרק ו פסוק יג): 'וַיֹּאמֶר אֵלָיו גִּדְעוֹן בֶּן אֲדָנִי וַיֵּשׁ ה' עִמָּנוּ וְלָמָּה מִצַּאתְנוּ כְּלָזֹאת וְאֵיךְ כָּל־נַפְלָאֲתָיו אֲשֶׁר סִפְּרִילָנוּ אֲבוֹתֵינוּ לֵאמֹר הֲלֹא מִמִּצְרַיִם הֶעֱלָנוּ יְהוָה וְעַתָּה נִטְשֵׁנוּ יְהוָה וַיִּתְּנֵנוּ בְּכַף־מִדְּיָן'.

880 לשון הגמרא: למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה? [מפני] שהחזירו עטרה ליושנה]. 'אֲנָשִׁי כְּנָסַת הַגְּדוֹלָה'. הם מאה ועשרים הזקנים שֶׁהָיוּ בְּיָמֵי עֶזְרָא כְּשֶׁעָלוּ מִן הַגּוֹלָה בְּבֵית שְׁנִי. נאמר במשנה אבות, שבסדר נזיקין, פרק א משנה א: 'מִשֶּׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינִי, וּמִסֵּרָה לַיהוֹשֻׁעַ, וַיהוֹשֻׁעַ לַזִּקְנִים, וַזִּקְנִים לַנְּבִיאִים, וַנְּבִיאִים מִסֵּרֻהָ לְאֲנָשִׁי כְּנָסַת הַגְּדוֹלָה...!'

881 אומר כאן רש"י: 'בענין אחד - כגון הכא ששתי הפרשות מדברות בענין יום הכיפורים - מדלגין, ובכדי שלא יפסיק התורגמן, והא דקתני דאפילו בכדי שלא יפסיק נמי לא ידלג בשני ענינים לפי שדברי תורה היא אזהרות ועונשין ומצות וצריך שיכנסו בלב השומעין, וכשאדם

878 בתפילת ירמיהו (בחלקה הראשון): 'וְאֶתְפַּלֵּל אֶל-יְהוָה אַחֲרַי תַּתִּי אֶת-סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶל-בְּרוּךְ בֶּן-נְרִיָּה לֵאמֹר: אֵהָא אֲדָנִי ה' הִנֵּה אֶתָּה עֲשִׂיתָ אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ בְּכֹחַ הַגָּדֹל וּבְזֶרְעַךְ הַנְּטוּיָה לֹא-יִפְלֹא מִמֶּךָ כָּל-דָּבָר: עֲשֵׂה חֶסֶד לְאֶלְפִים וּמִשְׁלֵם עֹנֵי אֲבוֹת אֶל-חִיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ: גָּדֹל הַעֲצָה וְרַב הַעֲלִילָה אֲשֶׁר-עִינִיךָ פָקְחוֹת עַל-כָּל-דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לַתֵּת לְאִישׁ כְּדָרְכָיו וְכִפְרִי מַעֲלִיו:....' (ראה התפילה בירמיהו פרק לב).

879 תפילת דניאל (בחלקה הראשון): 'בְּשָׁנַת אַחַת לְדָרְיוֹשׁ בֶּן-אַחַשְׁוֶרֶשׁ מִזְרַע מִדְּיָא אֲשֶׁר הִמְלִיךְ עַל מַלְכוּת כַּשְׂדִּים: בְּשָׁנַת אַחַת לְמָלְכוֹ אֲנִי דָנִיֵּאל בִּינְתִי בְּסַפְרֵים מִסֵּפֶר הַשָּׁנִים אֲשֶׁר הָיָה דְּבַר-ה' אֶל-יִרְמְיָה הַנְּבִיא לְמַלְאוֹת לְחֻרְבוֹת יְרוּשָׁלַם שְׁבָעִים שָׁנָה: וְאֶתְּנָה אֶת-פְּנֵי אֶל-ה' הָאֱלֹהִים לְבָקֶשׁ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּנִים בְּצוֹם וְשֶׁקַּע וְאֶפְרָה וְאֶתְפַּלֵּל לַיהוָה אֱלֹהֵי וְאֶתְנוּדָה וְאֶמְרָה אֲנָא ה' הָאֵל הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא שְׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לְאֶהֱבִיו וּלְשִׁמְרֵי מִצְוֹתָיו: (ראה התפילה דניאל פרק ט).

אמירה מעין זו נאמרה גם על ידי גדעון כלפי

דף ע עמוד א

אחרי שהכהן הגדול סיים לקרוא בפרשת אחרי-מות ובפרשת אמור, ולפני שאמר בעל פה את פרשת קרבנות מוסף יום הכיפורים - וְבָעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בספר במדבר בפרשת פנחס - הוא מודיע לכל העם שבעזרה: 'יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן', וכוונת דבריו: 'גם הפרשה שאני עתיד מיד לקרוא לפניכם בעל פה כתובה גם היא בספר התורה שֶׁקָּרָאתִי בו קודם' - וזה כדי שלא יוציאו לעז על ספר התורה ממנו קרא את פרשת אחרי מות ואת פרשת אֶלֶף בְּעֶשְׂרִי לַחֹדֶשׁ⁸⁸⁴ ויאמרו שחסרה בו פרשת וְבָעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי שאותה קורא הכהן הגדול בעל פה.

2. הפרשה השנייה מופיעה אחר הפרשה הראשונה.
3. זמן הגלילה לפרשה השנייה יהא קצר או שווה לזמן בו הִמְתַּךְגָּם מִתְּנַגֵּם את הפסוק האחרון מהפרשה הראשונה⁸⁸².

הדילוג מפרשה לפרשה בקריאה באחד מספרי הנביאים מותר גם כאשר הפרשות עוסקות בשני נושאים שונים בתנאי שמתקיימים התנאים הבאים:

- שתי הפרשות הן מאותו ספר⁸⁸³.
- הדילוג הוא קדימה ולא אחורה.
- זמן הגלילה לפרשה השנייה יהא קצר או שווה לזמן בו הִמְתַּךְגָּם מִתְּנַגֵּם את הפסוק האחרון מהפרשה הראשונה.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מענין לענין ואפילו אין התורגמן מפסיק אבל בנביא שפיר דמי'.
882 בזמנם היה נהוג לתרגם כל פסוק שקרא הקורא לארמית, שהיא השפה המדוברת בפי העם, נוהג הקיים גם בימינו בעדות תימן.
883 ולענין זה תרי עשר נחשב ספר אחד ולכן מותר לדלג בו מנביא לנביא אך גם בו הדילוג חייב להיות קדימה ולא אחורה. הגמרא בבא בתרא מדף יג עמוד ב עד דף טז עוסקת במגוון נושאים הקשורים לספר תורה, לחומשים, לספרי הנביאים והכתובים, לאופן כריכתם יחד או הפרדתם, לנביאים ולתקופתם ועוד.
884 פרשת אֶלֶף בְּעֶשְׂרִי לַחֹדֶשׁ- העוסקת בדיני יום הכיפורים - היא פרשה סמוכה בספר התורה לפרשה הראשונה ולא נגרם טורח ציבור בגלילת הספר עד אליה.

יוצא משיטה לשיטה אחרת אינו נוח להתבונן'. כמו כאן בקריאת הכהן הגדול ביום הכיפורים ששתי הפרשות עוסקות בענייני יום הכיפורים - מותר לדלג לפרשה הבאה בתנאי שמתקיים גם תנאי ג.. ועיקרו של איסור הדילוג בתורה הוא משום 'שדברי תורה היא אזהרות ועונשין ומצות וצריך שיכנסו בלב השומעין, וכשאדם יוצא משיטה לשיטה אחרת אינו נוח להתבונן' ולהבין את הדברים. סוגיא זו מופיעה גם במסכת סוטה דף מא עמוד א ושם מסביר רש"י את האיסור במילים אחרות: '...שאין הלב, שהוא נמשך אחר ענין אחד, ממחר לצאת ממנו לשמוע ולהבין דברי ענין אחר, הלכך תורה, שהמצוות תלויות בה ומשמיעין אותה לצבור, ופסוק אחד שלא יבין בו הוא שוכחו ועובר עליו ואינו מקיימו! ובאה חורבה על כך!, לכן אין מדלגין

שריפת הפר והשעיר וקריאת פרשיות

יום הכיפורים על ידי הכהן הגדול בעזרת הנשים נעשו בזמנים חופפים ובמרחק רב זה מזה: הנוכחים הרואים את שריפת הפר והשעיר - לא שמעו את הקריאה, והנוכחים בעזרת נשים השומעים את הקריאה - לא יכלו לראות את השריפה, ולכן לא אומרים שיש כאן עברה על הכלל של ריש לקיש ש'אין מעבירין על המצוות - משום שכאן מדובר בנוכחים הרואים את המצוות ולא בעוסקים בהן - לו לא הייתה מגבלת המרחק בין מקום שריפת הפר והשעיר למקום קריאת פרשיות יום הכיפורים - הנוכחים היו עוברים ממעמד אחד למשנהו כדי לקיים מצוות 'ברוב עם הדרת מלך'.

הסיבה שלא גללו את ספר התורה -

ממנו קראו את שתי הפרשות הראשונות - לפרשת וּבְעֶשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי היא מפני טורח הציבור וכבודו, וגם לא מביאים ספר תורה אחר שנגלל קודם והמוכן כבר לקריאה בפרשת וּבְעֶשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי - כדי שלא יאמרו שהספר הראשון נפגם.⁸⁸⁵

לאחר הקריאה בתורה הכהן הגדול

מברך שְׁמוֹנָה ברכות אותן מביאה הגמרא מבריייתא⁸⁸⁶: על התורה, על העבודה, ועל ההודאה, ועל מחילת העון מברך הכהן הגדול כמו בבית הכנסת, אחר כך מברך ברכה מיוחדת על המקדש, על הכהנים, על ישראל, ועל שאר תפלה.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

ברכה בפני עצמה יהיה עניינה שיעמוד המקדש ושכינה בתוכו וחותרם בה ברוך אתה ה' שוכן בציון, [לדעת רש"י חותרם ברכה זו ב'הבוחר במקדש'] ומברך על ישראל ברכה בפני עצמה עניינה שיושיע ה' את ישראל ולא יסור מהן מלך וחותרם בה בא"י הבוחר בישראל, ומברך על הכהנים ברכה בפני עצמה עניינה שירצה המקום מעשיהם ועבודתם ויברכם וחותרם בה בא"י מקדש הכהנים, ואחר כך אומר תפלה ותחנה ורנה ובקשה כפי מה שהוא רגיל וחותרם הושע ה' עמך ישראל שעמך ישראל צריכין להושע בא"י שומע תפלה'.

885 החשש להוצאת לעז על ספר התורה הראשון קיים רק כאשר אדם אחד קורא בשני ספרים - ואינו קיים כאשר אדם אחד קורא בספר הראשון ואדם שני קורא בספר השני.

886 הרמב"ם בהלכות עבודת יום הכיפורים פרק ג הלכה יא מפרט: 'בעת שקורא מברך לפניו ולאחריה כדרך שמברכין בבית הכנסת, ומוסיף לאחריה שבע ברכות ואלו הן: רצה ה' אלהינו וכו' מודים אנחנו לך וכו' סלח לנו אבינו כי חטאנו וכו' וחותרם בה: ברוך אתה ה' מוחל עונות עמו ישראל ברחמים, הרי שלש ברכות כתקנן, ומברך על המקדש

משנה: 887

אם בבגדי בוץ קורא, קדש ידיו ורגליו, פשט ירד וטבל, עלה ונסתפג⁸⁸⁸. הביאו לו בגדי זהב⁸⁸⁹, ולבש, וקדש ידיו ורגליו, ויצא ועשה את אילו ואת איל העם⁸⁹⁰. ואת שבעת כבשים תמימים בני שנה, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר, עם תמיד של שחר היו קרבין, ופר העולה ושעיר הנעשה בחוץ היו קרבין עם תמיד של בין הערבים. קדש ידיו ורגליו, ופשט וירד וטבל ועלה ונסתפג. הביאו לו בגדי לבן, ולבש, וקדש ידיו ורגליו. נכנס להוציא את הכף ואת המחתה. קדש ידיו ורגליו, ופשט וירד וטבל, עלה ונסתפג. הביאו לו בגדי זהב ולבש, וקדש ידיו ורגליו, ונכנס להקטיר קטרת של בין הערבים ולהטיב את הנרות⁸⁹¹, וקדש ידיו ורגליו, ופשט. הביאו לו בגדי עצמו, ולבש. ומלויין אותו עד ביתו. ויום טוב היה עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקדש.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מקריב בנוסף לשני אילים אלה גם את שבעת כבשי העולה של מוסף יום הכיפורים שנאמרו בספר במדבר בפרק כט פסוק ב (בפרשת פנחס): 'ועשיתם עלה לריח ניחח לה' פר בן-בקר אחד איל אחד כבשים בני-שנה שבעה תמימים:'. מחלוקתם השנייה היא מתי על הכהן הגדול להקריב את פר העולה המוזכר בפסוק זה. 891 המשנה לא מזכירה בסדר עבודת יום הכיפורים את הקרבת קרבן התמיד של בין הערביים ולמדנו מרש"י שתמיד של בין הערביים נעשה לאחר הטבילה החמישית ולפני הקטרת הקטורת. הרמב"ם בהלכות עבודת יום הכיפורים פרק ב הלכה ב מביא שאת קרבן התמיד של בין הערביים הקריבו לאחר הקרבת איל הכהן הגדול ואיל העם לאחר הטבילה השלישית.

887 הטבילה שלהלן מרכזת את סדר הטבילות, קידושי הידיים והרגליים, ואת סדר העבודה שהובאו במשנה זו. 888 הספיק למגבת את הרטיבות מגופו, ניגב את עצמו. 889 בהמשך נאמר על שני האילים: 'ורחץ את-בשרו במים במקום קדוש ולבש את-בגדיו...' אלו בגדי הזהב, ובהמשך הפסוק נאמר 'ויצא ועשה את-עלתו ואת-עלת העם וכפר בעדו ובעד העם' (שם פסוק כד). 890 שני האילים הם קרבנות עולה. על אילו של הכהן הגדול נאמר: בָּזָאת יָבֵא אֶהָרֶן אֶל-הַקֹּדֶשׁ בֶּפֶר בֶּן-בֶּקֶר לְחִטָּאת וְאֵיל לְעֹלָה: (ויקרא פרק טז פסוק ג), ועל איל העם נאמר שם בפסוק ה: וימאת עדת בני ישראל יקח שני-שעירי עזים לחטאת ואיל אחד לעלה: המשנה מביאה שתי מחלוקות שנחלקו התנאים רבי אליעזר ורבי עקיבא, האחת: האם הכהן הגדול

אִם בְּבִגְדֵי בּוּץ קוֹרָא⁸⁹²: במעמד קריאת הפרשות לא הייתה חובה על הכהן הגדול ללבוש בגדי כהונה והוא היה יכול לבחור אם להישאר בבגדי הלבן (בְּבִגְדֵי בּוּץ) בהם עשה את העבודה לפני בואו לקרוא, או ללבוש אֶצְטְלִית⁸⁹³ לְבָן מְשֻׁלוֹ.

אֵת יָדָיו וְרַגְלָיו קֹדֵשׁ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַחֲרֵי שֶׁגָּמַר לִקְרֹא מִסְפֵּר הַתּוֹרָה אֵת סֵדֶר עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּיפּוּרִים שֶׁבִּפְרָשִׁיּוֹת אַחֲרֵי-מוֹת וְאִמּוֹר, וְאַחֲרֵי שֶׁאָמַר בַּעַל פֶּה אֵת פֶּרֶשֶׁת קִרְבָּנוֹת מוֹסֵפִי יוֹם הַכִּיפּוּרִים שֶׁבִּפְרָשֶׁת פִּינְחָס. סֵדֶר הַקִּידוּשִׁים, הַטְּבִילוֹת, הַבְּגָדִים וְסֵדֶר הָעֲבוֹדָה הַמּוֹבָאִים בַּמִּשְׁנָה – מוֹבָא בַּטְּבִילָה בַּעֲמוּד הַבָּא:

טבלת סדר הקידושים, הטבילות, הבגדים וסדר העבודה המובאים במשנה

סדר הטבילות, קידושי ידיים ורגליים והבגדים	סדר עבודות הכהן הגדול
⁸⁹⁴אם קורא באצטלית לבן משלו: אם בבגדי בוץ קורא:	אחרי שגמר לקרוא בסדר עבודת יום הכפורים שבפרשיות אחרי-מות, אמור ופינחס.
טובל את הטבילה השלישית שביום הכיפורים קדש ידיו ורגליו בפעם הרביעית, פשט ירד וטבל בפעם השלישית, עלה ונסתפג.	
הביאו לו בגדי זהב⁸⁹⁵, ולבש, וקדש ידיו ורגליו בפעם החמישית	ויצא ועשה את אילו ואת איל העם
קדש ידיו ורגליו בפעם הששית, ופשט את בגדי הזהב, וירד וטבל טבילה רביעית ועלה ונסתפג	
הביאו לו בגדי לבן, ולבש, וקדש ידיו ורגליו בפעם השביעית	נכנס לקדש הקדשים להוציא את הכף ואת המחטה שהכניס בבוקר להקטיר את הקטורת
קדש ידיו ורגליו בפעם השמינית, ופשט את בגדי הלבן וירד וטבל טבילה חמישית, עלה ונסתפג.	
הביאו לו בגדי זהב ולבש, וקדש ידיו ורגליו בפעם התשיעית	מקריב את התמיד של בין הערבים⁸⁹⁶ אחר כך נכנס להיכל להקטיר את הקטרת של בין הערבים ולהטיב את הנרות
וקדש ידיו ורגליו בפעם העשירית והאחרונה בעבודות היום, ופשט. הביאו לו בגדי עצמו, ולבש.	ומלוין אותו עד ביתו. ויום טוב היה עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקדש:

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

⁸⁹⁶ המשנה לא מזכירה בסדר עבודת יום הכיפורים את הקרבת קרבן התמיד של בין הערביים ולמדנו מרש"י שתמיד של בין הערביים נעשה לאחר הטבילה החמישית ולפני הקטרת הקטורת. הרמב"ם בהלכות עבודת יום הכיפורים פרק ב הלכה ב מביא שאת קרבן התמיד של בין הערביים הקריבו לאחר הקרבת איל הכהן הגדול ואיל העם לאחר הטבילה השלישית.

⁸⁹⁴ במעמד קריאת הפרשות לא הייתה חובה על הכהן הגדול ללבוש בגדי כהונה והוא היה יכול לבחור אם להישאר בבגדי הבוץ, או ללבוש אצטלית לבן משלו. ראה דף סח עמוד ב.

⁸⁹⁵ בהמשך נאמר על שני האילים: 'וְרַחֵץ אֶת-בְּשָׂרוֹ בַּמִּיָּם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת-בְּגָדָיו...' אלו בגדי הזהב, ובהמשך הפסוק נאמר 'וַיֵּצֵא וַעֲשֶׂה אֶת-עֶלְתוֹ וְאֶת-עֶלְתֹּ הָעֹלָם וַכָּפֹר בְּעֶדוֹ וַיַּעַד הָעָם' (שם פסוק כד).

העולה ושבעת הכבשים יוקרבו בטבילה הראשונה עם התמיד של שחר, ואת השעיר יש להקריב בטבילה השלישית לפני הקרבת אילו ואיל העם. פירוט דעותיהם, לפי המקומות המוזכרים בגמרא, מובא בטבלה הבאה (המחלוקת היא על עבודות שנעשו בבגדי זהב, ואין מחלוקת בעבודות שנעשו בטבילה השנייה והרביעית בבגדי הלבן):

רבי אליעזר ורבי עקיבא נחלקו מהו זמן הקרבת פר-העולה, שבעת-הכבשים והשעיר שהם מקרבנות המוספין: האם הם קרבים עם תמיד של שחר או עם תמיד של בין הערביים. לדעת רבי אליעזר מוספין אלה הוקרבו בטבילה החמישית עם התמיד של בין הערביים, ולדעת רבי עקיבא יש לחלק את ההקרבה של קרבנות אלה כך שפר

טבילה ראשונה עם תמיד של שחר	טבילה שלישית	טבילה חמישית עם תמיד של בין הערביים		
לפי המשנה	אילו ואיל העם, שבעת כבשי המוסף		רבי אליעזר	לפי הברייתא מביט מדרשו של שמואל
	אילו ואיל העם, אימורי חטאות הפך ושעיר הנשקףין שהניח קודם במגיס ⁸⁹⁷	פר העולה, שבעת כבשי המוסף ושעיר החטאת		
לפי המשנה	אילו ואיל העם	פר העולה ושעיר החטאת של המוספין ⁸⁹⁸	רבי עקיבא	לפי התוספתא ⁸⁹⁹
פר העולה של המוספין, שבעת כבשי המוסף	אילו ואיל העם, שעיר החטאת של המוספין, אימורי החטאות ⁹⁰⁰	תמיד של בין הערביים		

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

שבעת כבשים תמימים רבי עקיבא או' פר העולה ושבעת כבשים תמימים היו קריבין עם תמיד של שחר שנ' מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד ואחר כך פר ושעיר הנעשה בפנים ואחר כך שעיר הנעשה בחוץ שנ' מלבד חטאת הכפורים ועולת התמיד ומנחתה ונסכיהם ואחר כך אילו ואיל העם רבי יהוד' אומ' משם רבי ליעזר אחד קרב עם תמיד של שחר ושושה קריבין עם תמיד של בין הערביים'.
900 לדעת הרא"ש (בהלכות סדר עבודת יום הכיפורים על מסכת יומא), רבי עקיבא סובר שזמן הקרבת אימורי חטאות הפך ושעיר הנשקףין היה בטבילה החמישית לפני תמיד של בין הערביים.

897 אלו הם אותם האמורים (החלבים) שנאמרו במשנה לעיל בדף סז עמוד א' ושזמן הקטרתם, בסדר עבודת היום, לא פורש שם. כאן נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא על זמן הקטרתם.
898 רבי אליעזר לא מזכיר את שעיר חטאת זה.

899 הגמרא מביאה תוספתא בה דעת רבי אליעזר על סדר העבודות שונה מדעתו בברייתא המובאת בדף זה. להלן לשון התוספתא במסכת יומא (כפורים) (ליברמן) פרק ג הלכה יט: 'רבי ליעזר או' כך סדר הקרבנות היו מקריבין פר העולה ושעיר הנעשה בחוץ היו קריבין עם תמיד של שחר ואחר כך פר ושעיר הנעשה בפנים ואחר כך אילו ואיל העם ואחר כך

הערביים:

א. **לדעת רבי יהודה** יש להקריב רק כבש אחד עם תמיד של שחר, להמשיך בעבודות יום הכיפורים ואת השישה הנותרים להקריב עם תמיד של בין ערביים. רבי יהודה חושש שהקרבת שישה כבשי מוספים בבוקר תתיש את כוחו של הכהן הגדול ולא יוכל לעשות ביום הכיפורים את העבודות המכפרות⁹⁰¹ - שהרי בעיקר הקרבתם של כבשי המוספים אין משום כפרה, כך שאם לא יצליח לעשותם – עבודות היום המכפרות כן נעשו.

ב. **רבי אלעזר בר' שמעון** אומר ששישה כבשים קרבים עם תמיד של שחר והכבש הנותר מוקרב עם תמיד של בין הערביים. רבי אלעזר בר' שמעון אינו חושש לתשישותו של הכהן הגדול אם יקריב שישה כבשים עם תמיד של שחר כי הכהן הגדול זריז ובעל כוחות נפש גדולים ביום הזה יותר מתמיד ולכן ודאי ישלים גם את כל העבודות אף אם ייחלש אחר הקרבת ששת הכבשים.

גם לדעת רבי אלעזר וגם לדעת רבי עקיבא ביום הכיפורים הקריבו רק איל אחד של העם⁹⁰².

דף ע עמוד ב

יש שני פסוקים המלמדים על זמן הקרבת מוספי יום הכיפורים, הפסוק האחד, המלמד על זמן תמיד של שחר, נאמר במדבר פרק כח פסוק כג: 'מִלְבַּד עֹלֶת הַבֶּקָר אֲשֶׁר לְעֹלֶת הַתָּמִיד תַּעֲשֶׂנוּ אֶת-אֵלֶּה: ' - תַּעֲשֶׂנוּ אֶת אֵלֶּה - הם כבשי המוסף, והפסוק השני מספר ויקרא פרק טז פסוק כז מדבר על הקרבת איל המוספים, הוא עֹלֶת הָעֵם, הנעשה בסיומם של עבודות היום: 'וַרְחֹץ אֶת-גִּשְׁרוֹ בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת-בְּגָדָיו וַיֵּצֵא וַעֲשֶׂה אֶת-עֹלֹתוֹ וְאֶת-עֹלֶת הָעֵם וְכַפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד הָעֵם: ' על פי פסוקים אלה סוברים התנאים רבי יהודה ורבי אלעזר בר' שמעון שלדעת רבי עקיבא יש לפצל את הקרבת שבעת כבשי המוספים לשני זמנים שונים: עם תמיד של שחר ועם תמיד של בין הערביים.

נחלקו רבי יהודה ורבי אלעזר בר' שמעון כיצד לפצל את הקרבת שבעת כבשי המוסף: האם יש להקריב את רוב כבשי המוסף עם תמיד של שחר או עם של בין

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הָעֵם וְכַפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד הָעֵם, השלישי, בפרשת המוספים, בפרשת פינחס שבספר במדבר פרק כט פסוק ח: 'וְהִקְרַבְתָּם עֹלֶה לֵה' בַּיּוֹם הַזֶּה לֵבָשׁ בְּגָדָיו וְיֵצֵא וְעָשָׂה אֶת-עֹלֹתוֹ וְאֶת-עֹלֹת הָעֵם וְכַפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד הָעֵם: ' - גם לרבי אלעזר וגם לרבי עקיבא איל העם המדובר בספר ויקרא פרק טז בפסוקים ה-ו- כד ואיל המוספים המדובר בספר במדבר - אחד הוא.

901 וגם כך עדיין יקויים הפסוק 'מִלְבַּד עֹלֶת הַבֶּקָר אֲשֶׁר לְעֹלֶת הַתָּמִיד תַּעֲשֶׂנוּ אֶת-אֵלֶּה: ' המסמך את קרבנות המוספים לתמיד של שחר.

902 יש שלושה פסוקים בתורה המדברים על 'איל העם' הנעשה ביום הכיפורים: שניים בספר ויקרא פרק טז פסוקים: '(ה) וּמֵאֵת עֹדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי-שְׁעִירֵי עִזִּים לְחַטָּאת וְאֵיל אֶחָד לְעֹלָה: '... (כד) וַרְחֹץ אֶת-גִּשְׁרוֹ בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת-בְּגָדָיו וַיֵּצֵא וַעֲשֶׂה אֶת-עֹלֹתוֹ וְאֶת-עֹלֹת

המחתה⁹⁰⁴ אותם הניח בבוקר בקדש הקדשים לאחר הקטרת הקטורת, אך כן מבואר בפסוק כג שהכהן הגדול נכנס פעם נוספת לקדש הקדשים: 'וְבָא אֶהְרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת בְּגָדֵי הַבִּדְּ אֲשֶׁר לְבָשׁ בְּבָאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם' – ומשום שברור שהכהן הגדול לא נכנס לקדש הקדשים רק כדי לפשוט שם את בגדיו ולהניחם שם⁹⁰⁵ - לומדים שלאחר יציאת הכהן הגדול מקדש הקדשים הוא המשיך את שאר העבודות, וחזר עתה כדי להוציא את הכף והמחתה שהשאיר שם בבוקר⁹⁰⁶.

דף עא עמוד א

בפרשת סדר העבודה ⁹⁰⁷ נאמרו

נחלקו התנאים רבי ורבי אלעזר בר' שמעון, בברייתא, אם ביום הכיפורים הקריבו אֵיל אחד של העם או שני אֵילים: רבי אלעזר בר' שמעון אומר שהקריבו שני אילים: אחד הנאמר בספר ויקרא פרק טז פסוקים ה: (ה) וּמָאֵת עֶדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָקַח שְׁנֵי-שְׁעִירֵי עִזִּים לַחֲטָאת וְאֵיל אֶחָד לַעֹלָה וְאֵיל שֵׁנִי נֹאמַר בַּסֵּפֶר בַּמִּדְבָּר פֶּרֶק כֹּט פֶּסוּק ח: 'וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לָהּ יִיחַ יִיחַ פֶּרֶ בֶן-בֶּקֶר אֶחָד אֵיל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי-שָׁנָה שְׁבַע תָּמִידם יִהְיוּ לָכֶם', ורבי לומד שרק איל אחד הוקרב משום ששני הפסוקים מדברים על אותו איל⁹⁰³.

בסדר העבודה לא מפורש מתי על הכהן הגדול להוציא את הכף ואת

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הכהונה (וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו) ויצא להקריב אֶת־עֹלֹתוֹ וְאֶת־עֹלֹת הָעָם. לְחִלּוּפִין, על פי דברי הרמב"ן בפירושו על פסוק כג (וראה שם דבריו המורחבים), נאלץ לומר שאהרן נכנס לאוהל מועד רק כדי לפשוט את בגדיו ולהניחם שם, ויצא עִירָם מקדש הקדשים כדי ללכת לטבול במקוה. כל אחת משתי אפשרויות אלה ודאי שלא תיתכן, משום שלא ייתכן שיצא מעורטל ומשום שכלל אין מקווה בקדש הקדשים. על כן לומדים שמטרת ביאתו זו לקדש הקדשים (בפסוק כג) הייתה כדי להוציא את הכף והמחתה.⁹⁰⁷ עד למשנה זו עשה הכהן הגדול את כל העבודות הנעשות בבגדי לבן לפי הסדר הכתוב בספר ויקרא, פרק טז מפסוק ג - עד סיומן בפסוק כב (ראה לעיל בדף מ עמוד א את טבלת סדר העבודה כולה). בפסוק כג שבהמשך נאמר: 'וְבָא אֶהְרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדֵי הַבִּדְּ אֲשֶׁר לְבָשׁ בְּבָאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם:'

903 דעת רבי אלעזר ורבי עקיבא, שהובאה לעיל היא כדעת רבי.

904 הוצאת הכף והמחתה איננה נחשבת עבודה וגם לא המשכה של עבודת הקטרת הקטורת ולכן לא נאמרה בתורה במפורש.

905 בדף יב עמוד ב למדנו: 'דתניא: והניחם שם, מלמד שטעונין גניזה. רבי דוסא אומר: שלא ישתמש בהן יום הכיפורים אחר' וראה שם עוד. וכן ראה לעיל דף ס עמוד א.

906 בפרשת סדר העבודה נאמרו הפסוקים: (כג) וְבָא אֶהְרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת בְּגָדֵי הַבִּדְּ אֲשֶׁר לְבָשׁ בְּבָאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם: (כד) וְרָחַץ אֶת־בְּשָׁרוֹ בַּמַּיִם בְּמִקְוֵם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו וַיֵּצֵא וַיַּעֲשֶׂה אֶת־עֹלֹתוֹ וְאֶת־עֹלֹת הָעָם וַכֹּפֶר בָּעֵדוֹ וּבָעֵד הָעָם: על פי הבנת הפשט ורצף הפסוקים כג ו- כד, תהא המסקנה שאהרן נכנס לאוהל מועד רק כדי לפשוט את בגדיו ולהניחם שם, טבל שם (וְרָחַץ אֶת־בְּשָׁרוֹ בַּמַּיִם), לאחר מכן לבש את שמונת בגדי

הפסוקים⁹⁰⁸: (כג) וּבָא אֶהָרֹן אֶל-אֶהֱלָה מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת-בְּגָדֵי הַדָּבָר אֲשֶׁר לְבָשׁ בָּבֹאוֹ אֶל-הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם (כד) וַרְחֹץ אֶת-בָּשָׁרוֹ בַּמַּיִם בַּמָּקוֹם קְדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת-בְּגָדָיו וַיֵּצֵא וְעָשָׂה אֶת-עֲלֹתוֹ וְאֶת-עֲלֹת הָעֹלֹם וְכִפָּר בְּעֶדוֹ וּבְעֵד הָעָם (כה) וְאֵת תֵּלָב הַחֲטָאִת יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ.

על פסוק כג אומרת הברייתא: 'וכל הפרשה כולה נאמרה על הסדר חוץ מפסוק זה'⁹⁰⁹. את טעם אמירה זו מסביר רב חסדא: לא ייתכן שהכהן הגדול (אהרן) ממשיך לעשות את העבודה כסדר הפסוקים, כלומר שימשיך מפסוק כג לפסוק כד⁹¹⁰ בו נאמר: '... וַיֵּצֵא וְעָשָׂה אֶת-עֲלֹתוֹ וְאֵת-עֲלֹת הָעֹלֹם' משום שאז תהא יציאה זו יציאתו השנייה - מעבודות פנים

לעבודות חוץ⁹¹¹ - ולא הראשונה! כך שעל פי סדר זה יהיו רק שלוש טבילות ושישה קידושי ידיים ורגליים⁹¹² - דבר העומד בסתירה להלכה שניתנה למשה מסיני ושעל פיה הכהן הגדול טובל ביום הכיפורים חמש טבילות ועשרה קידושי ידיים ורגליים. על כן מלמדת המשנה שהעבודה בבגדי לבן נפסקת כדי להקריב תחילה את אילו ואת איל העם (פסוק כד), לעשות את שאר העבודות שבחוץ שהכהן הגדול עושה אותן בבגדי זהב, לאחר מכן הוא נכנס לאוהל מועד (פסוק כג) בבגדי לבן כדי להוציא את הכף ואת המחתה ולבסוף הוא משלים את כל העבודות שבבגדי זהב. החמישית לגמר עבודות היום⁹¹³.

כְּשֶׁמִשְׁלַח הַשַּׁעִיר לַעֲזָאזֵל פָּגַשׁ

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

והמחתה איננה נחשבת עבודה וגם לא המשכה של עבודת הקטרת הקטורת ולכן לא נאמרה בתורה במפורש) ד. טבילה שלישית ואחרונה ה. הקרבת אילו ואיל העם עם שאר הקרבנות המסיימים את עבודות היום.

⁹¹³ המשנה מלמדת מהו הסדר הנכון של עבודת יום הכיפורים, סדר שאינו יוצא בפשטות מסדר הפסוקים בתורה. הגמרא מסבירה את הלימוד ואת המסקנה הנכונים וההכרחיים לסדר המובא במשנה על פי המוקדם והמאוחר בפסוקים - כפי שהוא באמת בתורה - אך אינה מסבירה מדוע אין סדר הפסוקים כסדר העבודה. ראה פירושי הרמב"ן ואבן עזרא על פסוקים אלה כיצד הם מסבירים את סדר הפסוקים. אין מדובר כאן בדרשה וגם אין בדברי הגמרא כאן שימוש בכלל 'אין מקרא יוצא מידי

ולומדים שעניינו של הפסוק הוא כניסת הכהן הגדול לקדש הקדשים כדי להוציא את הכף והמחתה שהניחם שם קודם.

⁹⁰⁸ ויקרא פרק טז

⁹⁰⁹ למסקנת הגמרא: לא רק פסוק כג לא נאמר על הסדר אלא גם מפסוק זה ואילך לא נאמרו הפסוקים לפי הסדר.

⁹¹⁰ עניינם של פסוקים כד-כה הוא הקרבת שני האילים והקטרת האמורים יחד עם שאר קרבנות החוץ (עבודות הנעשות אחר עבודת היום שנעשית בפנים) - ולאחריהן נכנס הכהן הגדול לקדש הקדשים כדי להוציא את הכף ואת המחתה.

⁹¹¹ מחוץ לקדש הקדשים, ובכלל זה גם ההיכל נחשב 'חוץ'.

⁹¹² באפשרות זו סדר הטבילות והעבודה עד שלב זה יהיה: טבילה ראשונה לתמיד של שחר ב. טבילה שנייה לעבודת היום ג. הוצאת הכף והמחתה (הוצאת הכף

המתהפכות עליו מרעה לטובה⁹¹⁶.

על הפסוק בספר משלי פרק ח פסוק

ד: אֲלֵיכֶם אִישִׁים אֶקְרָא וְקוֹלִי אֶלְבִּנִי
אָדָם, דורש רבי ברכיה⁹¹⁷: אלו תלמידי
חכמים, שדומין לנשים ועושין גבורה
כאנשים⁹¹⁸.

בדרשה שנייה, על אותו פסוק, דורש

רבי ברכיה את מובן המילה אִישִׁים
כמובנה בקרבן אֶשָּׁה לה' ואומר:
הרוצה לנסך יין על גבי המזבח - ימלא
גרונם של תלמידי חכמים יין שנאמר
אֲלֵיכֶם אִישִׁים אֶקְרָא, וכוונתו: כל
המפרנס תלמידי חכמים כאילו ניסך
יין על המזבח.

דף עא עמוד ב

דרשתו השלישית של רבי ברכיה היא
על הפסוקים ח-ט בפרק יד באיוב:

למחרת יום הכיפורים את הכהן
הגדול ברחובה של עיר, הוא
בָּרְכוּ בלשון המכבדת את מעמדו של
הכהן הגדול בפני הציבור, ולכן ברכו
במילים: 'אִישִׁי כהן גדול עשינו
שליחותך'⁹¹⁴, אבל אם פגשו בביתו
המשלח מברך את ה' על שעשה
כמצוותו במילים: 'מחיה חיים -
עשינו שליחותו'.

גם חכמי פומבדיתא כשנפרדו זה מזה

השתמשו בלשון הברכה עם תואר ה'
'מחיה חיים' ואיחלו זה לזה: 'מחיה
חיים יתן לך חיים ארוכים
ומתקנין'⁹¹⁵.

על הפסוק בספר משלי פרק ג פסוק

ב: כִּי אֶרְךָ יָמִים וְשָׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם
יוֹסִיפוּ לָךְ דורש רבי אלעזר 'וכי יש
שנים של חיים ויש שנים שאינן של
חיים?' אלא אלו שנותיו של אדם,

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

לז עמוד א (נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר 'הליכת אדם לצד
רבו') ובדף נג עמוד ב.

916 מפרש רש"י: 'שמתהפכות עליו - מי
שהיה עני בילדותו ונעשה עשיר לעת
זקנותו דומה לו כאילו עכשיו נעשה חי
מתוך מיתה'

917 רבי ברכיה מוזכר בתלמוד הבבלי רק
בעוד שלושה מקומות: בברכות דף נה
עמוד א, בתענית דף ד עמוד א ובסוטה
דף יג עמוד ב - וברובן של דרשות אלו
מעורב בהם מים, טל וגשם. רבי ברכיה
היה דרשן שלמד מגדולי הדרשנים
ודרשותיו הרבות מובאות במדרשים.
דרשנים שאחריו הביאו דרשות משמו.
918 משום שבפסוק נאמר אִישִׁים ולא
אנשים.

פשוטו, שעל פיו דורשים פסוק או
פסוקים שלא על פי הפשט, ואף מגיעים
ללימוד דין למרות שמובנו של פשט
הפסוק נשאר על מכונו.

914 המהרש"א בחידושי אגדות על המקום
מפרש מרש"י ואומר שלא נראה 'להניח
כבוד המקום בשוק משום כבודו של כהן
גדול, ונראה לפרש דודאי גם בשוק היה
ראוי שידבר שעשה כן בשליחות המקום
אלא שאין זה כבוד שמים להזכיר שם
שמים בשוק דרך עראי. וענין מחיה חיים
כו' נראה לפרש לפי ענינו לומר: עשינו
שליחותו להמית החי דהיינו שעיר
המשלח דכתיב ביה יעמד חי וע"י מעשה
זה נתכפרו עונות בית ישראל והקב"ה
מחיה החיים בהם שלא יבואו לידי
מיתה'.

915 לגבי תלמיד הנפטר מרבו ראה לעיל דף

הגמרא מביאה מעשה בכהן גדול שיצא בשלום מן הקדש: מעשה בכהן גדול אחד שיצא מבית המקדש וכל הקהל הלך אחריו. כאשר ראו הקהל את שמעיה ואבטליון⁹²¹ – עזבו את הכהן הגדול והלכו אחר שמעיה ואבטליון. לפני שדרכיהם של שמעיה ואבטליון נפרדו מדרכו של הכהן הגדול, הם צעדו לעברו כדי לכבדו ולברכו לשלום. אמר להם הכהן הגדול: 'בואו בני העמים האחרים לשלום!' – החזירו לו שמעיה ואבטליון ואמרו: אכן, בני העמים האחרים

'אִסְיִזְקִין בְּאַרְץ שְׂרָשׁוֹ אֲבַעְפֹּר יָמוֹת גָּזְעוּ': אם רואה אדם שתורה פוסקת מזרעו⁹¹⁹ - ישיא לבנו אשה בת של תלמיד חכם והיא תעשה אותו ואת ילדיהם שיולדו להם בני-תורה שנאמר: מִרְיָח מִיָּם יִפְרָח וְעֵשָׂה קֶצֶיר כְּמוֹ-נֹטֶע⁹²⁰.

לאחר שהכהן הגדול יצא בשלום מן הקדש הוא פשט את בגדי הכהונה, לבש בגדי חול שהביאו לו ויצא עם המלוים אל ביתו שם הוא עשה יום טוב לאוהביו.

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

(ב): 'אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים, אם הוא בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך, שנאמר וְגַר לֹא-תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי-גֵרִים הֵייתֶם בְּאַרְץ מִצְרַיִם (שמות פרק כב פסוק כ)). מול כל הרוע העמידו שמעיה ואבטליון את החן, החסד, האמת והצדקה ואת מלחמתה של תורה (שאחד מִבְּטוּיָהּ היה אופן תגובתם לדברי הכהן הגדול). שמעיה ואבטליון, שלא כקודמיהם, נמנעו מהתערבות ישירה בריב מדיני או חברתי - בבחינת 'לֹךְ עִמִּי בֹא בְּחֻדְרִיךָ וְסָגַר דְּלֶתְךָ בְּעֶדְךָ חֲבִי כְּמַעֲט רָגַע עַד יַעֲבֹר זָעַם' (ישעיהו פרק כו פסוק כ). ואולי כיוון זה של דרכם בא לביטוי בדבריהם בפרקי אבות: 'שְׁמַעְיָה אוֹמֵר, אֶלֶב אֶת הַקְּלָאכָה, וְשָׂנָא אֶת הָרִבְנוֹת, וְאֵל תְּתוּדַע לְרֵשׁוֹת' (פרק א משנה י). 'אֲבַטְלִיּוֹן אוֹמֵר, חֲכָמִים, הִזְהִירוּ בְּדַבְרֵיכֶם, שְׂמָא תְּחוּבוּ חֹבֶת גְּלוּת וְתִגְלוּ לְמָקוֹם מִיָּם הָרַעִים, וְיִשְׁתּוּ הַתְּלַמִּידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וְיָמוּתוּ, וְנִמְצָא שֵׁם שְׁמַיִם מִתְחַלֵּל' (פרק א משנה יא). בשתי המשניות מזהים בהנהגתם את העדפת ההרחקה מהשלטון, את חיוב יגיעתהכפיים, את הענוה, את הזהירות ואת ההסתפקות במועט.

919 בן זה שהתורה פסקה ממנו הוא הנמשל ל- 'אֲבַעְפֹּר יָמוֹת גָּזְעוּ'.

920 מִרְיָח מִיָּם יִפְרָח אלו בני תורה.

921 שמעיה ואבטליון היו גֵּרִים 'מבני בניו של סנחריב שֶׁלְמָדוֹ תורה ברבים' (גיטין דף נז עמוד ב). היו גדולים בתורה ורבותיהם של הלל ושמאי. הם הזוג הרביעי בתקופת הזוגות (ראה נספח טבלת הדורות) לאחר תקופת הכנסת הגדולה ולפני תקופת התנאים. שמעיה היה נשיא ואבטליון היה אב בית הדין. שניהם קמו לעם ישראל - לאחר תקופת שלטון ינאי מלך יהודה הצדוקי ושונא החכמים (מֶלֶךְ משנת 3657 ועד 3682 לבריאת העולם), ובתקופת שלטונו של הורדוס מלך יהודה הרשע רוצח החכמים והחשמונאים, (מלך משנת 3723 עד 3756 לבריאת העולם ראה בבא בתרא דף ד עמוד א ותוספות שם בד"ה 'קטלינהו'). תקופה זו הייתה מלאה במזימות והרג מבחוס, בריב וברצח אחים מבפנים. שמעיה ואבטליון המשיכו בישראל את אהבת התורה ויראת שמים למרות גסות הרוח, אנשיהזרוע המתרבים והמידות המקולקלות הנמצאות בכל תחום (כולל בכהונה הגדולה וכפי שהתבטא כלפיהם הכהן הגדול שעל דברים כדבריו תכתוב בעתיד המשנה (בבא מציעא דף נח עמוד

מעשה אהרן⁹²².

יבואו בשלום - משום שהם עושים
כמעשיו של אהרן הכהן, ולא יבוא בן
אהרן לשלום - משום שאינו עושה

משנה:

כְּהֵן גָּדוֹל מְשַׁמֵּשׁ בְּשִׁמְנָה כָּלִים⁹²³. וְהִדְיוּט בְּאַרְבָּעָה⁹²⁴, בְּכַתְּנָת וּמִכְנָסִים
וּמִצְנָפֶת וְאַבְנֵט. מוֹסִיף עָלָיו כְּהֵן גָּדוֹל: חֹשֶׁן וְאַפֹּדֶת⁹²⁵ וּמַעִיל וְצִיץ - בְּאֵלוֹ
נִשְׁאָלִין בְּאוֹרִים וְתַמִּים. וְאֵין נִשְׁאָלִין אֶלָּא לַמֶּלֶךְ וּלְבֵית דִּין וְלַמִּי שֶׁהֻצְבֹּר
צָרִיד בּוֹ.

את הבגדים על הכהן הגדול ללבוש
לפי סדר זה⁹²⁶: מכנסיים, כותונת,
אבנט, מעיל, אפוד, חושן, מצנפת⁹²⁷,
ציץ⁹²⁸.

בכל ימות השנה הכהן הגדול חייב
לעבוד בעבודות המקדש בשמונה
בגדים המיוחדים לעבודת המקדש
והנקראים 'בגדי זהב'.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מיתה בידי שמים או מלקות אם התרו
בו. ראה לעיל דף כג ודף כד.
925 החושן חובר לאפוד בשתי שרשרות זהב
שנקשרו בין כתפות האפוד לטבעות
שהיו בחלקו העליון של החושן ובין שתי
טבעות החושן התחתונות לבין הטבעות
שהיו מעל חשב-האפוד (= כעין חגורה
בראש האפוד ולרוחבו).
926 ראה לעיל דף ה עמוד ב.
927 המצנפת היא כובעו של הכהן הגדול.
מיקומה על ראשו השאיר מקום גם לציץ
וגם לתפילין.

928 רש"י מתאר את הציץ בספר שמות פרק
כח פסוק לו: הציץ 'כמין טס של זהב היה,
רוחב ב' אצבעות, מקיף על המצח מאוזן
לאוזן' וכתוב עליו קִדָּשׁ לַה' באותיות
בולטות. הציץ נקשר למצח הכהן הגדול
על ידי פתיל תכלת. נאמר בתורה בספר
שמות פרק כח פסוקים לו-לח: 'וַעֲשִׂיתָ
צִיץ זָהָב טְהוֹר וּפִתַּחְתָּ עָלָיו פִּתְחוֹת חֹתֶם
קִדָּשׁ לַה': וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל-פִּתְּיֵל תְּכֵלֶת
וְהָיָה עַל-הַמִּצְנֶפֶת אֶל-מִוֶּלֶת פְּנֵי-הַמִּצְנֶפֶת
'וְהָיָה: וְהָיָה עַל-מִצְּחַ אֶהְיֶה וְנִשְׂאָ אֶהְיֶה
אֶת-עֵינֶיךָ הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

922 המעשה קרה כמאה שנה לפני חורבן
בית שני. מקרה דומה על פגיעה בשמיעה
ואבטליון כגרים מובא במשנה עֲדִיּוֹת
פרק ה משנה ו (בסדר נזיקין), שם מובאת
דעה שנידו את עקביא בן מהללאל בגלל
שזלזל בשמיעה ואבטליון, ומסיימת שם
המשנה: 'אמר רבי יהודה חס ושלום
שעקביא נתנדה שאין עזרה ננעלת בפני
כל אדם מישראל בחכמה וביראת חטא
כעקביא בן מהללאל ואת מי נדו אליעזר
בן חנוך שפקפק בטהרת ידים וכשמת
שלחו בית דין והניחו אבן על ארונו מלמד
שכל המתנדה ומת בנדויו סיקלין את
ארונו'.

923 כָּלִים = בגדים. בכל ימות השנה הכהן
הגדול לבש שמונה בגדים הנקראים 'בגדי
זהב' (אף שרק בארבעה מהם היה זהב:
בציץ, בחושן, באפוד ובמעיל). בחלק
מעבודות יום הכיפורים לבש הכהן הגדול
ארבעה בגדים העשויים בוץ הנקראים
'בגדי לבן'.

924 כהן שעשה עבודה במקדש בפחות
ממספר הבגדים בו הוא חייב, נקרא
'מחוסר בגדים', עבודתו פסולה ועונשו

כהן הדיוט חייב לעבוד בעבודות המקדש בארבעה בגדים המיוחדים לעבודת המקדש. את הבגדים עליו ללבוש לפי סדר זה: מכנסיים, כותונת, אבנט, מגבעת⁹²⁹.

הגמרא מפרטת את הרכב הבדים מהם נעשו בגדי הכהונה, הפרוכת ואת מבנה החוטים המרכיבים כל בד - בכל סוג בגד⁹³⁰, פירוט זה מובא בטבלה בעמוד הבא:

נפך-אסתר

לְכָל-מִתְנַת קִדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל-מִצְחוֹ תַמִּיד לְרִצּוֹן לָהֶם לְפָנַי ה'! (ראה סוכה דף ה עמוד א שרבי אליעזר בנו של רבי יוסי מספר שראה את הציץ ברומי וכתוב עליו בשורה אחת קדש לה').

929 המגבעת היא כובעו של כהן הדיוט.
930 הטבלה להלן מסכמת את הגמרא שדנה בכך בהרחבה וכוללת גם את הדין שבדף עב עמוד א.

הרכב הבדים מהם נעשו בגדי הכהונה, הפרוכת ומבנה חוטיהן

הבגד	ממה היה עשוי?	מספר החוטים שהיו בכל חוט בבגד	מספר החוטים שנשזרו לחוט אחד
מעיל ⁹³¹	תכלת	שישה	שנים עשר
פעמוני המעיל	תכלת ארגמן ותולעת שני	שמונה	עשרים וארבעה
אבנט הכהן הגדול	פשתן, תכלת, ארגמן ותולעת שני	שישה	עשרים וארבעה
כותונת, מצנפת, מכנסיים	פשתן	שישה	
ציץ	תכלת	שישה	
חושן ואפוד	זהב, פשתן, תכלת, ארגמן ותולעת שני	בזהב אחד, בשאר שישה ⁹³²	עשרים ושמונה
פרוכת	פשתן, תכלת, ארגמן ותולעת שני	שישה	עשרים וארבעה

שני דברים שנלמדו בהלכה למשה מסיני נאמרו על ידי הנביא יחזקאל, ודבריו מהווים אסמכתא לשתי הלכות:

א. כהן שלא נימול (ערל) פסול לעבודת המקדש⁹³³.
 ב. שֵׁשׁ הוא פשתן⁹³⁴.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

931 למעיל לא היו שרוולים. צורתו כשל הטלית.

932 הרמב"ם בהלכות כלי המקדש פרק ט הלכה ה מתאר: 'הזהב שבאריגת האפוד והחושן האמור בתורה ככה הוא מעשהו: לוקח חוט אחד זהב טהור ונותנו עם ששה חוטים של תכלת וכופל השבעה חוטים כאחת, וכן הוא עושה חוט זהב עם ששה של ארגמן וחוט אחד עם ששה של תולעת שני, וחוט אחד עם ששה של

פשתים, נמצאו ארבעה חוטי זהב ונמצאו כל החוטים שמנה ועשרים שנאמר וירקעו את פחי הזהב וגומר לעשות בתוך התכלת ובתוך הארגמן ובתוך תולעת השני ובתוך השש מלמד שחוט הזהב כפול בתוכו.

933 יחזקאל פרק מד פסוק ט.

934 פֶּאֶרִי פִּשְׁתִּים יְהִי עֲלֵרָאשָׁם וּמִכְנָסֵי פִּשְׁתִּים יְהִי עֲלִמְתֵּינֵיהֶם לֹא יִחְגְּרוּ בְּזֵעַ: (יחזקאל מד, יח).

המצפים את הקרשים יחברו
(יעמדו) על הקרשים במסמרו
זהב.

ג. עֲמָדִים – גם לאחר גניזת עצי
המשכן לאחר בניית בית
המקדש - קרשים אלה יעמדו
לעולמי עולמים.

דף עב עמוד ב

**על המילה הַשָּׁרָד שבפסוק 'אֶת-בְּגָדֵי
הַשָּׁרָד לְשָׂרָת בִּקְדָשׁ אֶת-בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ
לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת-בְּגָדֵי בָנָיו לְכַהֵן'**⁹⁴¹,
דורשים רבי חמא בר חנינא ורבי
שמואל בר נחמני:

א. **רבי חמא בר חנינא:** אֶלְמָלָא בגדי
הכהונה המשמשים את הכהנים
בעבודת הקרבנות כדי לכפר על
ישראל – לא היה נשאר משונאי
ישראל שריד⁹⁴².

דף עב עמוד א

**אדם שיעשה את אחת הפעולות
הבאות עובר על 'לא תעשה' –
וחייב מלקות**⁹³⁵:

1. מי שקורע בגד כהונה בכוונה
להשחית⁹³⁶
2. מי שמפריד את חיבורי החושן
והאפוד⁹³⁷.
3. מי שמסיר את בדי (מוטות
הנשיאה) הארון⁹³⁸.

רבי חמא בר חנינא⁹³⁹ דורש על
המילה עֲמָדִים שבפסוק וְעָמִידִת אֶת-
הַקֶּרְשִׁים לְמִשְׁכַּן עֲצֵי שִׁטִּים עֲמָדִים⁹⁴⁰
שלוש דרשות:
א. עֲמָדִים - עומדים דרך גדילתן.
ב. עֲמָדִים – שריקועי הזהב

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הָאֵלֶּן לְשֵׁאת אֶת-הָאֵלֶּן בָּהֶם: וְהִבָּאת אֶת-
הַבָּדִים בְּטָבְעֵת עַל צִלְעֵת הָאֵלֶּן לְשֵׁאת
אֶת-הָאֵלֶּן בָּהֶם. איסור ה'לא תעשה' -
שאסור להסירם מהארון - נמצא במילים
לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ שנאמר בשמות פרק כה
פסוק טו: 'בְּטָבְעֵת הָאֵלֶּן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא
יִסְרוּ מִמֶּנּוּ'.

⁹³⁹ רבי חמא בר חנינא אמר ודרש הרבה
באגדות ודרשות כאביו רבי חנינא בר
חמא. רבי חמא בר חנינא מוזכר בסיפור
מעשה להלן בדף פז עמוד ב.

⁹⁴⁰ שמות פרק כו פסוק טו.

⁹⁴¹ שמות פרק לו פסוק יט.

⁹⁴² 'לא היה נשאר משונאי ישראל שריד' –
זוהי צורת אמירה שכוונתה תובן אם
נתעלם ולא נבטא את המילה 'משונאי'
ונוסיף את האות מ'ם למילה 'ישראל'.

⁹³⁵ חלקו הראשון של הדף הובא בטבלה
לעיל המפרטת את הרכב בגדי הכהונה.
⁹³⁶ איסור ה'לא תעשה' נאמר על המעיל
ונמצא במילים לֹא יִקְרַע בשמות פרק לט
פסוק כג: 'וּפִי'הֶמְעִיל בְּתוֹכָו כְּפִי תִּחְרָא
שָׁפָה לְפִיו סָבִיב לֹא יִקְרַע:' – ומכאן למדו
גם לשאר בגדי כהונה שאסור לקורעם
בהשחתה.

⁹³⁷ איסור ה'לא תעשה' נמצא במילים וְלֹא-
יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֶפֶד שנאמר מטבעתו
מִטְבַּעְתָּיו אֶל-טָבַעַת הָאֶפֶד בִּפְתִּיל תָּלַלְתָּ
לְהִיט עַל-חֹשֶׁב הָאֶפֶד וְלֹא-יִזַּח הַחֹשֶׁן
מֵעַל הָאֶפֶד (שמות פרק כח פסוק כח)

⁹³⁸ שמות פרק כה, (יד-טו: (יד) בְּדֵי-הָאֲרוֹן
הם שני מוטות עץ-שיטים מצופים זהב
שהוכנסו בארבע טבעות שהיו מקובעות
לארון הברית בארבע פינותיו, ושימשו
כדי לשאת את הארון כמובא בתורה:
'וְהִבָּאת אֶת-הַבָּדִים בְּטָבְעֵת עַל צִלְעֵת

מצופים זהב וארון האמצעי היה עשוי עצי שיטים⁹⁴⁵.

הגמרא מביאה מספר דרשות הנדרשות על פסוקי פרשת הארון ועל פסוקים אחרים הקשורים ללימוד התורה:

- א. כתר תורה גדול מכתר הכהונה ומכתר המלוכה וכל אדם הלומד תורה לשמה זוכה בו.
- ב. בני עירו של החכם מְצוּיִם לעשות לו מלאכתו כדי שיהא לו פנאי לעסוק בתורה.
- ג. אמר רבא: כל תלמיד חכם שאין תוכו כברו - אינו תלמיד חכם.
- ד. אמר רבא בר עולא כל תלמיד חכם שאין תוכו כברו⁹⁴⁶ נקרא

ב. **רבי שמואל בר נחמני בשם בית מדרשו של רבי שמעון אומר:** בגדי הכהונה לא נתפרו מחלקי אריג, ככל בגד, אלא נארגו והורדו ממכונת האריגה כיחידה שלמה באומנות רבה - להוציא שריד ('השָׁרֵד') מהבגד, הוא השרוולים, שאינו ארוג עם היחידה השלמה.

השרוולים של בגדי הכהונה נארגים בפני עצמם⁹⁴³, ורק אחר כך נתפרים לבגד עצמו⁹⁴⁴, אורכם של השרוולים הוא עד כף היד.

ארון הברית שבנה בצלאל היה מורכב משלושה ארונות - אחד בתוך השני: הארון הפנימי והחיצוני היו

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

צִלְעַת הָאָרֹן לְשֵׁאת אֶת-הָאָרֹן בָּהֶם: {טו} בְּטִבְעַת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יָסְרוּ מִמֶּנּוּ: {טז} וְנִתְּתָ אֶל-הָאָרֹן אֶת הָעֵדֹת אֲשֶׁר אָתֵן אֱלֹהִי: {יז} שְ�נֵי וְעֵשֶׂית כִּפְרֹת זָהָב טָהוֹר אֲמִתִּים וְחֲצִי אַרְכָּה וְאִמָּה וְחֲצִי רַחֲבָה: {יח} וְעֵשֶׂית שְׁנַיִם כִּרְבִּים זָהָב מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכִּפְרֹת: {יט} וְעֵשֶׂה כְרוֹב אֶחָד מְקַצָּה מִזָּה וְכְרוֹב-אֶחָד מְקַצָּה מִזָּה מִן-הַכִּפְרֹת תַעֲשֶׂה אֶת-הַכִּרְבִּים עַל-שְׁנֵי קְצוֹתָיו: {כ} וְהָיוּ הַכִּרְבִּים פְּרָשֵׁי כִנָּפִים לְמַעַל סֹכְכִים בְּכִנְפֵיהֶם עַל-הַכִּפְרֹת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל-אֶתְיוֹ אֶל-הַכִּפְרֹת יִהְיוּ פְנֵי הַכִּרְבִּים: {כא} וְנִתְּתָ אֶת-הַכִּפְרֹת עַל-הָאָרֹן מִלְּמַעַל וְאֶל-הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת-הָעֵדֹת אֲשֶׁר אָתֵן אֱלֹהִי: {כב} וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שֵׁם וְדִבַּרְתִּי אִתָּךְ מֵעַל הַכִּפְרֹת מִבֵּין שְׁנֵי הַכִּרְבִּים אֲשֶׁר עַל-אָרֹן הָעֵדֹת אֶת כָּל-אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתָךְ אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

946 אין תוכו כברו הוא ביטוי למי שפנימיותו אינה כחיצוניותו, ודומה לו: פיו וליבו אינם שווים. במסכת ברכות, דף כח עמוד א נאמר: 'שהיה רבן גמליאל

943 'אורך הכתונת עד למעלה מן העקב, ואורך בית יד [השרוול] שלה עד פס ידו, ורוחבו כרוחב היד' (רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ח הלכה יז).

944 הרמב"ם בהלכות כלי המקדש פרק ח הלכה טז מלמד: 'וכיצד מעשה הבגדים? הכתונת בין של כהן גדול בין של כהן הדיוט משובצת הייתה, שהיא בתיים בתיים באריגתה כמו בית הכסות כדרך שעושים האורגין בבגדים הקשים, ובית יד [השרוול] שלה נארג בפני עצמו ומחברין אותו עם גוף הכתונת בתפירה'.

945 פרשת הארון, הכפורת והכרובים נמצאת בספר שמות פרק כה פסוקים י-כב: '{י} וְעָשׂוּ אֲרֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמִתִּים וְחֲצִי אַרְכּוֹ וְאִמָּה וְחֲצִי רַחֲבּוֹ וְאִמָּה וְחֲצִי קִמְתּוֹ: {יא} וְצִפִּיתָ אוֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמִחוּץ תַּצְפִּנּוּ וְעֵשֶׂית עָלָיו זָר זָהָב סָבִיב: {יב} וְיִצְקֶתָ לוֹ אַרְבַּע טִבְעֹת זָהָב וְנִתְּתָה עַל אַרְבַּע פְּעֻמָּתָיו וְשִׁתִּי טִבְעֹת עַל-צִלְעוֹ הָאֶחָת וְשִׁתִּי טִבְעֹת עַל-צִלְעוֹ הַשֵּׁנִית: {יג} וְעֵשֶׂית בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אוֹתָם זָהָב: {יד} וְהִבַּאתָ אֶת-הַבָּדִים בְּטִבְעֹת עַל

יִשְׂרָאֵל⁹⁵⁰ - כמילה סם⁹⁵¹: זכה ולמד תורה לשמה - נעשית לו סם חיים, אבל אם לא למד לשמה הרי שלא זכה ונעשית לו סם מיתה.

ט. את הפסוק יִרְאֵת יְהוָה! טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לְעֵד מִשְׁפָּטֵי־יְהוָה אִמָּת צָדְקוֹ יַחְדָּו⁹⁵² דורש רבי חנינא על מי שנושא אשה ואחר כך לומד תורה - שאם עושה כן - כל לימודו נעשה בטהרה.

י. על המילים עֲדוּת יְהוָה נֶאֱמָנָה שבפסוק תִּזְכָּרְתָּ יְהוָה תְּמִימָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ עֲדוּת יְהוָה נֶאֱמָנָה מְחַכְמֶת פְּתִי אִמֵּר רַבִּי חִיָּא בַר אֲבָא: נאמנה היא להעיד ביום הדין מי מלומדיה קיים אותה ומי לא.

הכהן הגדול יכול לשאול באורים

ותומים⁹⁵³ - רק כאשר הוא לבוש בשמונת בגדי הכהונה הגדולה.

נתעב, שנאמר אָף כִּי־נִתְעַב וְנֶאֱלַח אִישׁ־שִׁתּוֹ כְּמִים עוֹלָה⁹⁴⁷.

ה. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: אוי להם לשונאיהן של תלמידי חכמים⁹⁴⁸ שעוסקין בתורה, ואין בהן יראת שמים, שנאמר לְמַה־זֶּה מִחִיר בִּיד־כְּסִיל לִקְנוֹת חֲכָמָה וְלִב־אֵין⁹⁴⁹.

ו. מכריז רבי ינאי: לימוד התורה הוא השער ליראת שמים ומי שלומד תורה ללא חתירה וכוונה להשיג יראת שמים הרי הוא כאדם הבונה שער לחצר – וחצר אין לו.

ז. ביקש רבא מתלמידיו: אנא מכם, לימדו תורה כדי לקיימה אחרת פעמיים תירשו גיהנום: פעם כי לא תיהנו מחיי העולם הזה – ופעם במותכם שהרי כל זמנכם הושקע בלימוד התורה שלא על מנת לקיימה.

ח. רבי יהושע בן לוי דורש את המילה שֶׁם שבפסוק וְזָאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׁם מִשָּׁה לִפְנֵי בְנֵי

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מהם האורים ותומים, ממה הם עשויים או כל תיאור פסיי אחר שלהם! יש מחז'ל האומרים שהאורים ותומים הם קלף שעליו כתוב שם המפורש שהיה נתון בתוך החושן אותו לבש הכהן הגדול כאחד משמונת בגדי הכהונה בשעה ששאל באורים ותומים שאלות הנוגעות למלך או לבית הדין הגדול או לצרכי ציבור. לא שואלים באורים ותומים בדיני ממונות או בהלכה (רש"י במסכת עירובין דף מה עמוד א ד"ה 'הרי שמואל' כתוב: 'ומידי דאיסור והיתר לא משיל באורים ותומים').

מכריז ואומר: כל תלמיד שאין תוכו כברו לא ייכנס לבית המדרש'.
947 איוב פרק טו פסוק טז
948 זוהי צורת אמירה שכוונתה תובן אם נתעלם ולא נבטא את המילים ' לשונאיהן של' ונוסיף את האות למ'ד למילה 'תלמיד'.
949 משלי פרק יז פסוק טז
950 דברים פרק ד פסוק מד
951 סם משפיע על האדם בצורה קוטבית: מצד אחד - בשימוש נכון, הוא יכול להיות תרופה הנותנת חיים, ומצד שני – בשימוש לא נכון, הוא יכול להמית.
952 תהלים פרק יט פסוק י
953 בכל התורה ובכל התלמוד לא נאמר

דף עג עמוד א

כהן משוח מלחמה אינו מוריש את תפקידו לבניו⁹⁵⁴.

את הברייטא האומרת: 'משוח מלחמה אינו משמש לא בארבעה [בגדים] ככהן הדיוט, ולא בשמונה [בגדים] ככהן גדול' מפרש אביי: שמשוח מלחמה אינו משמש בבגדים ככהן גדול - משום איבה⁹⁵⁵, ואינו משמש בארבעה בגדים ככהן הדיוט - משום שמעלין בקדש ולא מורדין.

אף אם יפסיק כהן 'משוח מלחמה' למלא תפקידו, הוא ימשיך ללבוש את שמונת בגדי הכהונה כבעת מינויו

- ולא ארבעה כלפני המינוי - משום 'שמעלין בקדש ולא מורדין'⁹⁵⁶.

הגמרא מונה חמש עשרה הלכות הנוהגות בכהן גדול, ארבע עשרה מהן נוהגות גם ב'כהן מרובה בגדים'⁹⁵⁷, שלוש עשרה מהן נוהגות גם ב'כהן משוח שעבר'⁹⁵⁸, חמש ב'כהן משוח מלחמה'⁹⁵⁹ ואף לא אחת מהן נוהגת בכהן הדיוט, פירוש מובא בעמוד הבא:

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

הגדול הרואה כהן נוסף בשמונה בגדים. ראה דף יג עמוד א לעניין איבה לכהן המחליף.

⁹⁵⁶ אפילו בזקנתו כשאינו יכול עוד למלא תפקידו ואפילו אם מינו אחר תחתיו - ימשיך ללבוש את שמונת בגדי הכהונה משום שעל פי הכלל 'מעלין בקדש ולא מורדין' אסור להפחית או להוריד מהרמה אליה הגיע.

⁹⁵⁷ 'כהן מרובה בגדים' הוא כהן גדול שנתמנה רק על ידי לבישת שמונת בגדי הכהונה ורק פר הבא על כל המצוות (א) אינו נוהג בו.

⁹⁵⁸ 'כהן משוח שעבר' הוא כהן גדול שנמשח עד לחזרתו של הכהן גדול המכהן, שנאלץ להפסיק את עבודת יום הכיפורים. אין נוהג בו פר יום הכיפורים (ב) והבאת מנחה מעשרון סולת (ג).

⁹⁵⁹ חמישה הדברים הנוהגים בכהן משוח מלחמה הם: ד, ה, ו, ז ו-ח מהחמישה עשר המפורטים.

⁹⁵⁴ 'משוח מלחמה' הוא כהן הדיוט שמשחו אותו בשמן המשחה והלבישוהו שמונה בגדי כהונה כבגדי הכהן הגדול. תפקידו היה לחזק את לב העם בצאתו למלחמה. פעמיים דיבר ה'כהן משוח מלחמה' אל העם: פעם על גבול הארץ ופעם במלחמה. תפקידו היה לחזק את בטחון העם בה', להחזיר מן המלחמה את הפטורים ממנה וללמד הלכות מלחמה לפני יציאה למלחמה כפי שנאמר בספר דברים פרק כ פסוקים א-ד: 'כִּי-תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל-אֹיְבֶיךָ וְרָאִיתָ סוּס וְרֶכֶב עִם רֶב מִמֶּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעֲלֶךְ מִצָּרִים: ב' וְהָיָה כִּקְרַבְכֶם אֶל-הַמִּלְחָמָה וְנָגַשׁ הַכֹּהֵן וְדָבַר אֶל-הָעָם: ג' וְאָמַר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֲתֶם קְרִבִּים הַיּוֹם לְמִלְחָמָה עַל-אֹיְבֵיכֶם אֶל-יְיָ לִבְבְּכֶם אֶל-תִּירָאוֹ וְאֶל-תַּחֲפוֹזוֹ וְאֶל-תַּעֲרִצּוֹ מִפְּנֵיהֶם: ד' כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הִלָּךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם-אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם:'.⁹⁵⁵

⁹⁵⁵ האיבה היא בעוינות ובקנאה של הכהן

חמישה עשר הדברים הנוהגים בכהן גדול ואינם נוהגים בכהן הדיוט

14. פטור מקרבן טומאת מקדש וקדשיו אם כשהיה טמא נכנס בשגגה למקדש או אכל בשגגה מהקדשים.
15. הוא לבדו עושה את כל עבודות יום הכיפורים.

כשאמר רבי אבהו ששמע מר' יוחנן את ההלכה שכהן משוח מלחמה משמש בשמונה בגדים, הסבו רבי אמי ורבי אסי את פניהם ממנו בכעס להודיעו שלא נאמרה הלכה זו על ידי רבי יוחנן.

מובאת ברייתא האומרת: 'בגדים שכהן גדול משמש בהן - משוח מלחמה נשאל בהן' ובכך היא מסייעת לרבי'ן ששב לבבל מארץ ישראל ואמר שההלכה על לבישת שמונת הבגדים נאמרה לגבי חובת היותו של משוח המלחמה להיות לבוש בהם בשעה שהמלך היוצא למלחמה מבקשו שישאל באורים ותומים - ואין הלכה זו נוגעת לעבודת משוח המלחמה במקדש.

בקשה מהכהן הגדול לשאילה באורים ותומים נעשית רק על ידי המלך, או על ידי בית דין או על ידי מי מהציבור שהציבור נזקק לו או לשאלה חשובה שהציבור נזקק לה ⁹⁶⁴, במקרה זה

1. פר הבא על כל המצוות⁹⁶⁰
2. פר יום הכיפורים
3. הבאת מנחה מעשרון סולת כל יום - מחציתה בבוקר ומחציתה בערב.
4. אינו מגדל שער פרוע בזמן אבלו
5. באבלות אינו קורע בגדיו למעלה באיזור הצוואר בשפתו התחתונה של הבגד מלמטה.
6. אינו מטמא לקרוביו
7. מְצִיָּה לשאת בתולה
8. אסור לו לשאת אלמנה
9. מותו מתיר לרוצח בשגגה לחזור מעיר המקלט⁹⁶¹
10. רשאי להקריב קרבן גם כשהוא אונן⁹⁶²
11. נוטל ראשון כל חלק שירצה מהקרבן בעת חלוקתו.
12. זכותו לפני כל כהן ואף במקום הכהן להקטיר את הקטורת וכן להקריב כל קרבן שירצה⁹⁶³.
13. עובד בשמונה בגדים

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

עבודתו על מות אביו או מות אמו לעומת כהן הדיוט שאסור לו להימצא במקדש כשהוא אונן - ואם עבד עבודתו פסולה.

963 הרמב"ם בהלכות כלי המקדש פרק ה הלכה יב אומר: 'בכל יום שירצה להקטיר הקטרת מקטיר ונוטל חלק בראש בקדשי המקדש כולן, כיצד כשירצה אומר זו החטאת שלי וזה האשם שלי, ואינו עובד בפס, אלא כל עת שירצה להקריב מקריב כל מה שירצה, והרי הוא בקדשי הגבול כשאר הכהנים'.

964 למשל, נאמר בסנהדרין דף ב עמוד א 'אין

960 זהו כינוי של פר החטאת אותו מביא כהן גדול שטעה בהוראת דין והורה לעבור על אחת מכל מצוות התורה ועליה עבר בעצמו.

961 יש מחלוקת בגמרא: לדעת רבי יהודה מותו של הכהן הגדול מתיר את חזרת הרוצח מעיר המקלט ולדעת חכמים לא.

962 רשאי להקריב - אך אסור לו לאכול מן הקדשים או לחלוק (הוריות דף יב עמוד ב).

'אונן' הוא מי שנמצא בתחילת ימי אבלו על מות אחד משבעת קרוביו שהוא חייב להתאבל עליהם: אביו, אמו, אשתו, אחיו, אחותו, בנו ובתו. הכהן הגדול לא מפסיק

דף עג עמוד ב

דוד המלך שאל באורים ותומים⁹⁶⁹

שתי שאלות שלא כסדר ולכן קיבל רק תשובה אחת ורק על הראשונה שהיא כן כסדר בתוכן השאלות, שתי השאלות הן בספר שמואל א, פרק כג פסוק יא: 'הִסְגַּרְנִי בְּעִלִּי קַעֲיֵלָה בְּיָדוֹ הַיָּרֵד שְׂאוֹל כְּאִשֶּׁר שָׁמַע עֲבָדָהּ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִגֵּד נָא לְעַבְדְּךָ וְיֹאמַר ה' יֵרֵד':

1. שאלתו הראשונה של דוד הייתה: הִסְגַּרְנִי בְּעִלִּי קַעֲיֵלָה בְּיָדוֹ [של שואל],

2. שאלתו השנייה הייתה: הַיָּרֵד שְׂאוֹל [לקעילה], אך סדר השאלות היה צריך להיות הפוך:

השאלה עצמה נעשית כשפני הכהן הגדול מופנים אל ארון הברית והשואל עומד כשפניו מול הכהן הגדול⁹⁶⁵. על השואל לשאול בקול רפה כמדבר אל עצמו רק שאלה אחת - אחרת יקבל תשובה רק על שאלתו הראשונה בסדר מציאות הדברים המובאים בכלל השאלות⁹⁶⁶. השאלה עצמה צריכה להיות כזו שהתשובה עליה תהיה חד משמעית. לאחר השאלה הכהן הגדול היה מביט אל החושן, בו יש את כל אותיות האלף בית⁹⁶⁷, ורואה אותיות בולטות אחת אחר השנייה ואם הייתה שכינה שורה עליו ויש בו רוח הקדש⁹⁶⁸ היה מצרף את האותיות למילים היוצרות את תשובת ה'.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

אומר: 'וצריך שיהא הכהן נביא, לפי שקבלה היא אצלנו: כל כהן שמדבר ברוח הקדש ושכינה שורה עליו שואלין בו - ושואין מדבר ברוח הקדש ואין שכינה שורה עליו אין שואלין בו'. ראה לעיל בדף כא עמוד ב לעניין אורים ותומים ורוח הקדש בבית שני. ⁹⁶⁹ הרש"ר הירש כותב בספר במדבר פרק כז פסוק כא: '...שאל ב -' הוא הביטוי הרגיל עבור בקשת הכרעתו של ה' ביחס למעשה מתוכנן. כך: 'וישאלו באלהים', 'וישאל - לו בה' (שופטים כ, יח ואילך; שמואל א', י, כב; י, כג; ב, כח; ו, ל, ח ועוד). מכאן גם 'עמי בעצו ישאל' (הושע ד, יב). הואיל ודבר ה' איננו מגיע אל השואל מפי ה' במישרין, אף לא מהאורים במישרין, הרי נראה שב' זו מורה על המתווך, הגורם. השואל מבקש תשובה שתמסר לו על ידי ה', הוה אומר: ה' יגרום שתמסר לו תשובה. השאלה מופנית אל ה', וה' יגרום שתמסר לו תשובה על ידי האורים ועל ידי אלעזר. אך אין אלעזר גורם לתשובה. הוא עצמו רק כלי סביל'.

מוסיפין על העיר ועל העזרות - אלא על פי בית דין של שבעים ואחד, ואומר הרמב"ם הלכות בית הבחירה - פרק ששי, יא: 'בית דין שִׁרְצוּ לְהוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַיִם אוֹ לְהוֹסִיף עַל הָעִזְרָה מוֹסִיפִין. וְיֵשׁ לָהֶם לְמִשְׁךְ הָעִזְרָה עַד הַמָּקוֹם שִׁרְצוּ מִהֵרָ הַבֵּית וְלְמִשְׁךְ חוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם עַד מָקוֹם שִׁרְצוּ: יֵאָמְרוּ מוֹסִיפִין עַל הָעִיר אוֹ עַל הָעִזְרוֹת אֲלֵא עַל פִּי הַמֶּלֶךְ וְעַל פִּי נְבִיא וּבָאִירִים וְתַמִּים וְעַל פִּי סִנְהֶדְרִין שֶׁל שְׁבָעִים וְאַחַד זִקְנִים שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כה ט) 'כָּל אִשֶּׁר אָנִי מֵרָאָה אוֹתָךְ' וְכֵן תַּעֲשׂוּ לְדוֹרוֹת. וּמִשָּׁה רַבְּנֵי מֶלֶךְ הָיָה'.

⁹⁶⁵ הרמב"ם בפירושו למשנה אומר 'השואל פניו לאחורי הכהן, כלומר שהשואל עומד מאחורי הכהן הגדול.

⁹⁶⁶ הראשונה על תוכן העניין הנשאל ולא הראשונה בסדר השאלות.

⁹⁶⁷ על אבני החושן היו כתובים שמות האבות 'אברהם יצחק יעקב', שמות שנים עשר השבטים ואחריהם המילים 'שבטי יה'.

⁹⁶⁸ הגמרא במקום אומרת: 'כל כהן שאינו מדבר ברוח הקדש ו[אין] שכינה שורה עליו - אין שואלין בו'. הרמב"ם בפירושו למשנה

והתשובה הייתה על שתי השאלות:
וַיֹּאמֶר לוֹ רִדְף כִּי־הִשָּׁג תִּשָּׁג וְהִצַּל תִּצָּל:

גזירת ה' על פורענות הנאמרת על ידי
נביא יכולה להתבטל⁹⁷⁰, אך לא כן גזירת
ה' הנאמרת על ידי האורים ותומים
שאינה מתבטלת לעולם.

למה נקרא שמן אורים ותומים ? אורים
- שמאירין את דבריהן, תומים -
שמשלימים את דבריהן⁹⁷¹.

שלוש פעמים, יום אחר יום, שאלו חלק
מהשבטים באורים ותומים - לפני שיצאו
להלחם בבני שבט בנימין⁹⁷², ביומיים
הראשונים הובסו ונפלו מהם חללים
רבים ורק בפעם השלישית כששאלו נכון
- ניצחו⁹⁷³.

1. הִינֵךְ שְׂאוּל [לקעילה] ורק אם
תינתן תשובה חיובית היה יכול
לשאול:

2. הִיִּסְגֶּרְנִי בְּעִלִי קְעִילָה בִּידֹ. ומשום
ששאל לא לפי הסדר תשובת ה'
באורים ותומים הייתה רק על
הירידה.

כשהבין דוד ששאל שלא כסדר,
שאל שוב על ההסגרה ונענה עליה
(שם פסוק יב): ' וַיֹּאמֶר דָּוִד הִיִּסְגֶּרְוּ
בְּעִלִי קְעִילָה אֹתִי וְאֶת־אֲנֹשִׁי בִּיד־שְׂאוּל
וַיֹּאמֶר ה' יִסְגֶּרְוּ.

רק כאשר השעה דחוקה אפשר לשאול
שתי שאלות כפי שהיה עם דוד: וַיִּשְׁאַל
דָּוִד בַּה' לֵאמֹר [שאלה 1.] אֶרְדֹּף אַחֲרַי
הַגְּדוּדָה־הַזֶּה? [שאלה 2.] הָאֲשָׁנִי?

הדרן עלך בָּא לוֹ כְּהֵן גָּדוֹל

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

970 נציגי השבטים שבאו אל בית אל לשאול
באורים ותומים לא שאלו נכון, במקום
לשאל 'האם ננצח את בני בנימין' שאלו:
בפעם הראשונה: '...וַיִּשְׁאַלּוּ בְּאֱלֹהִים וַיֹּאמְרוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי יַעֲלֶה־לָּנוּ בַתְּחִלָּה לַמִּלְחָמָה
עִם־בְּנֵי בִנְיָמִן וַיֹּאמֶר ה' יְהוּדָה בַתְּחִלָּה',
בפעם השנייה שאלו: '...וַיִּשְׁאַלּוּ בַה' לֵאמֹר
הָאוֹסִף לְגִשְׁתָּ לַמִּלְחָמָה עִם־בְּנֵי בִנְיָמִן אַחֲרִי
וַיֹּאמֶר ה' עָלָיו אֵלָיו: '. ורק בפעם השלישית
ניצחו כששאלו נכון: '...הָאוֹסִף עוֹד לָצֵאת
לַמִּלְחָמָה עִם־בְּנֵי־בִנְיָמִן אַחֲרִי אִם־אֶחָד־לָל
וַיֹּאמֶר ה' עָלָיו כִּי מִתָּר אֶתְנַנּוּ בִּידֶךָ: ' (ראה
ספר שופטים פרק כ).

בגזירה הנאמרת על ידי נביא יש זמן
להתפלל ולזעוק לפני ה' שיבטל את הגזירה,
כך התפילה והחזרה בתשובה של יושבי
נינוה ביטלה את גזירת ה' להפוך את נינוה-
גזירה שנאמרה על ידי הנביא יונה.
971 זוהי לשון הגמרא במקום.

972 שאר שבטי ישראל יצאו למלחמה משום
שבני בנימין סירבו להסגיר את הפושעים
שפגעו ורצחו את פילגשו של איש לוי מהר
אפרים שהתארח ללון אצל איש זקן וטוב
בעיר גבעה שבנחלת בנימין, לשם הגיע עם
אשה אותה לקח מבית לחם יהודה להיות
פילגשו (זהו המקרה המכונה 'פילגש
בגבעה'. ראה שופטים פרקים יט-כ).

טבלאות סדר עבודת הכהן הגדול ביום הכפורים

**א. הפרק השמיני של המסכת, העוסק בדיני
יום הכיפורים, מובא לאחר טבלאות סדר
העבודה שעניינן נדון בשבעת הפרקים
הראשונים.**

**ב. סדר העבודה בטבלאות הוא כמסקנת
הגמרא - כפי שנלמד בפרק השביעי על הסדר
המובא בתורה ובמשנה - וכן כדעת הרמב"ם
ב'הלכות עבודת יום הכיפורים'.**

סדר עבודות הכהן הגדול ביום הכיפורים בחמש טבלאות

מספר שורה	בחצות הלילה תורמין את המזבח החיצון	
1		
2	טבילה ראשונה לבישת בגדי זהב, קידוש ראשון	
3	שחיטת תמיד של שחר, קבלת דמו וזריקתו על גבי המזבח	
4	הטבת חמשה נרות	
5	הקטרת קטורת של שחרית:	
6	הטבת שני הנרות הנותרים	
7	הקטרת אברי תמיד של שחר, החביתין והנסכים כבכל יום	
8	הקרבת פר העולה ושבעת הכבשים של מוספי היום	
9	טבילה שנייה - קידוש שני, לבישת בגדי לבן, קידוש שלישי	
10	ידיו ראשון על פר כהן גדול (דף לה עמוד ב)	וידוי ראשון של הכהן הגדול על פר שקנה מכספו והוקנה לכל שבט הכהנים, מתוודה על עוון טומאת מקדש וקדשיו שנעשו במזיד או בשוגג ולא הודע לו, סומך שתי ידיו על הפר ומתוודה בשם המפורש על עוונותיו ועל עוונות ביתו, 'ביתו' - זו אשתו.
11	גורל על שני השעירים (דף לט עמוד א)	חוזר לפתח העזרה ושם עושה את הגורל על שני השעירים - מי לה' ומי לעזאזל, מניח על ראש כל שעיר את גורלו שעלה, ועל השעיר לה' אומר: 'לה' חטאת' בשם המפורש. קושר לשון זהורית בין קרני השעיר לה' ועל צואר השעיר לעזאזל.
12	וידוי שני על פר כהן גדול (דף מג עמוד ב)	חוזר אל פרו סומך עליו בשתי ידיו ומתוודה, וידוי שני, בשם המפורש על עוונותיו ועל עוונות ביתו ואחיו הכהנים ומבקש עליהם כפרה.
13	שחיטת פר הכהן הגדול - פר החטאת (דף מג עמוד ב)	שוחט את הפר ברוב שני סימנים, מקבל את דם הפר לתוך המזרק, כהן אחר מסיים את השחיטה, נותן את המזרק לכהן שינדנד את הדם (ממרס) במזרק כדי שלא יקרש, הכהן מניח את המזרק על הרובד הרביעי של רצפת האולם.

לפני הפרק השמיני מובא הרמב"ם, הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ד הלכות א-ב

המשך (1) טבלת סדר עבודות יום הכיפורים

תיאור העבודה	המשך סדר עבודת הכהן הגדול	
נוטל מחתה קלה העשויה זהב אדום, חותה בה שלושה קבים של גחלי אש מהחלק המערבי של המזבח, יורד מהמזבח ומניח את המחתה על הרוכד שבעזרה ליד הכהן העומד וממרס את הדם (13), מביאים לו את הכף וכלי מלא קטרת דקה מן הדקה ממנה הוא חופן מלוא חפניו ומניח בתוך הכף, נכנס לקדש הקדשים ומניח את המחתה שבה הגחלים על אבן השתיה שהייתה ברצפת קדש הקדשים על אותו מקום שבמקדש הראשון היה מקום בין הבדים, מערה את הקטורת מהכף לתוך ידיו, מקטיר (צובר) את הקטורת על הגחלים שבמחתה וממתין עד שהבית כולו יתמלא עשן, משאיר את הכף והמחתה בקדש הקדשים ויוצא מקדש הקדשים כשהוא צועד אחורה אל מחוץ לפרוכת ויוצא להיכל.	כניסה ראשונה לקדש הקדשים הקטרת הקטורת (משנה דף נב עמוד ב)	14
מתפלל בהיכל תפילה קצרה להצלחת עם ישראל: 'יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו שאם תהא שנה זו שנה שחונה - תהיה גשומה, ולא יסור שבט מיהודה ולא יהיו עמך ישראל צריכין לפרנסה זה מזה, ולא תכנס לפניך תפלת עובדי דרכים'.	תפילה קצרה בהיכל (משנה בדף נב עמוד ב)	15
נוטל מהממרס (13) את המזרק שבו דם הפר, נכנס לקדש הקדשים, מִזֶּה שמונה הזאות מדם הפר בקדש הקדשים 'בין בדי הארון קרוב אל הכפורת טפח' - אחת למעלה ושבע למטה, יוצא להיכל ומניח שם את המזרק שבו שארית דם הפר על כן הזהב המיועד לכך.	כניסה שנייה לקדש הקדשים והזאה ראשונה מדם הפר (משנה בדף נג עמוד ב)	16
יוצא מן ההיכל, שוחט את השעיר שעלה גורלו לה' ('השעיר הפנימי'), מקבל את דמו למזרק.	שחיטת השעיר לה' ברוב שני סימנים (משנה בדף נג עמוד ב)	17
נכנס לקדש הקדשים עם המזרק ובו דם השעיר, מִזֶּה שמונה הזאות מדם השעיר מול הכפורת - אחת למעלה ושבע למטה, יוצא להיכל ומניח את המזרק על כן הזהב שני שבהיכל (הכפרה בשעיר לה'), הנשחט, נעשית בזריקת דמו והכפרה בשעיר המשתלח נעשית באמירת הוידוי עליו על ידי הכהן הגדול לפני שילוחו לעזאזל.	כניסה שלישית לקדש הקדשים והזאה ראשונה מדם השעיר (משנה בדף נג עמוד ב)	18

המשך (2) טבלת סדר עבודות יום הכיפורים

תיאור העבודה	המשך סדר עבודת הכהן הגדול	
(ההזאה הראשונה הייתה בקדש הקדשים (7 לעיל) והזאה זו היא בהיכל). נוטל מעל הכן שבהיכל את דם הפר, מִזָּה שמונה הזאות מדם השעיר מול הפרוכת כנגד הארון - אחת למעלה ושבע למטה - ומניח את המזרק על הכן.	הזאה שנייה מדם פר הכהן הגדול (משנה בדף נג עמוד ב)	19
(ההזאה הראשונה הייתה בקדש הקדשים - (9 לעיל) והזאה זו היא בהיכל). נוטל מעל הכן שבהיכל את המזרק שבו דם השעיר, מִזָּה שמונה הזאות מדם השעיר על הפרוכת כנגד הארון במקום שהיה 'בין בדי הארון' - אחת למעלה ושבע למטה	הזאה שנייה מדם השעיר (משנה בדף נג עמוד ב)	20
מערה את דם הפר למזרק שבו דם השעיר ומחזיר את תערובת הדמים למזרק שבו היה דם הפר כדי שיתערבבו יפה יפה.	מערבב את דם הפר עם דם השעיר (משנה בדף נג עמוד ב, גמרא דף נז עמוד ב, נח עמוד א)	21
הולך אל מזבח הזהב שבהיכל - עם המזרק ובו תערובת הדמים - ועומד לפניו בין המזבח למנורה, מזה על ארבע קרנות המזבח באופן ובסדר הבא: מתחיל להזות מלמטה למעלה על הקרן מזרחית צפונית, עובר לצפונית מערבית, עובר למערבית דרומית, וכשהוא מגיע לקרן הדרומית מזרחית שהיא הקרן שלפניו - הוא מזה עליה מלמעלה למטה כדי שלא יכלך את השרוול.	נתינת תערובת הדמים על קרנות מזבח הזהב (משנה בדף נח עמוד ב)	22
חותה ומפנה את הגחלים והאפר מגג מזבח הזהב עד שמתגלה גגו, מזה שבע הזאות מתערובת הדמים על דרומו של גג מזבח הזהב שזהו המקום בו סיים את מתן הדם על קרנות המזבח.	הזאה על גג מזבח הזהב (משנה בדף נח עמוד ב)	23
יוצא מההיכל והולך אל המזבח החיצון, שופך את שיירי דם התערובת שנשאר במזרק על היסוד המערבי של מזבח החיצון.	שפיכת שיירי הדם (משנה בדף נח עמוד ב)	24
הולך אל השעיר המשתלח, סומך בשתי ידיו על השעיר ומתוודה בשם המפורש על עוונות ישראל ומתפלל לכפרתם (הכפרה בשעיר המשתלח נעשית באמירת הוידוי עליו על ידי הכהן הגדול לפני שילוחו לעזאזל והכפרה בשעיר לה' נעשית בזריקת דמו).	וידוי על השעיר המשתלח (משנה בדף סו עמוד א)	25

המשך (3) טבלת סדר עבודות יום הכיפורים

פירוט ותיאור העבודה	המשך סדר עבודת הכהן הגדול	
משלח את השעיר למדבר ביד אחד הכהנים (לפני בית שני המשלח היה איש עיתי).	שילוח השעיר לעזאזל (מדף סו עמוד א - דף סו עמוד ב)	26
מנתח את הפר והשעיר ('השעיר הפנימי' (17)), ולא מפריד את הנתחים אלא קולע אותם זה בתוך זה, מוציא את אימוריהם ומניח במגיס - לקראת הקטרתם מאוחר יותר. את ערתם ואת בשרם ואת פרשם משלח ביד כהן לשריפה מחוץ למחנה.	מנתח את הפר ואת השעיר ומכין את אימוריהם להקטרה (משנה בדף סז עמוד ב) (גמרא בדף סח עמודים א-ב)	27
הכהן הגדול ממתין להודעה שהשעיר לעזאזל הגיע למדבר, ואז יוצא לעזרת נשים וקורא לפני העם מספר התורה שבעזרה את סדר עבודת יום הכיפורים שבפרשיות אחרי-מות ואמור - ומפרשת פינחס קורא על פה. על קריאה זו מברך שמונה ברכות (ראה פירוט בדף ע עמוד א).	קריאת פרשיות היום לאחר שהגיע השעיר למדבר ושמונה ברכות (משנה בדף סח עמוד ב)	28
מקדש ידיו ורגליו, פושט את בגדי הלבן, טובל, לובש בגדי זהב, מקדש ידיו ורגליו.	קידוש רביעי, טבילה שלישית וקידוש חמישי (משנה בדף ע עמוד א)	29 טבילה שלישית
מקריב את שעיר המוספין שהוא 'השעיר הנעשה בחוץ' (כאן מקומו - לפי שהלכה במשנה זו היא כרבי עקיבא).	הקרבת שעיר חטאת של מוסף היום (משנה בדף ע עמוד א)	30
מקריב את אילו ואת איל העם. (ראה דעת תנאים במשנה, בגמרא ובספרנו בדף ע עמוד ב שאיל העם הוא איל המוספים וכן פסק הרמב"ם כדעת רבי)	הקרבת אילו ואיל העם (משנה בדף ע עמוד א)	31

המשך (4) טבלת סדר עבודות יום הכיפורים

32	הקטרת אימורי הפר והשעיר שנשלחו לשריפה (משנה בדף ע עמוד א)	הקטרת אימורי הפר במגיס, הקטרת מנחת איל כהן הגדול ואיל העם והקרבת נסכי כל קרבנות המוסף.
33	הקרבת תמיד של בין הערביים*	מקריב את התמיד של בין הערביים (במשנה לא מוזכר מיקומו בסדר עבודת יום הכיפורים של הקרבת קרבן התמיד של בין הערביים).
34 טבילה רביעית	קידוש ששי, טבילה רביעית וקידוש שביעי	מקדש ידיו ורגליו, פושט בגדי זהב, טובל, לובש בגדי לבן ומקדש ידיו ורגליו.
35	כניסה רביעית לקדש הקדשים (דף ע עמוד ב, דף עא עמוד א)	נכנס לקדש הקדשים להוציא את הכף והמחתה שהשאיר שם מהקטרת הקטורת בבוקר.
36 טבילה חמישית	קידוש שמיני, טבילה חמישית וקידוש תשיעי	מקדש ופושט בגדי לבן וטובל ולובש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו.
37	הקטרת הקטורת של בין הערביים*	מקטיר את הקטורת של בין הערביים, מטיב ומדליק את הנרות - כבשאר הימים ⁹⁷⁴ .
38	קידוש עשירי של ידיו ורגליו, פושט את בגדי הזהב ולובש את בגדיו האישיים - שאינם בגדי כהונה.	
39	הכהן הגדול יוצא לביתו כשכל העם מלוים אותו - שם הוא עושה יום טוב על שיצא בשלום מן הקדש.	
*	לרש"י: תמיד של בין הערביים נעשה לאחר הטבילה החמישית ולפני הקטרת הקטורת. להרמב"ם: תמיד של בין הערביים נעשה בטבילה השלישית לאחר הקרבת אילו ואיל העם ולאחר הקטרת אימורי הפר והשעיר ולפני הוצאת הכף והמחתה כדעת רבי עקיבא (דעת רבי אליעזר, החולק על רבי עקיבא, היא שלפני תמיד של בין הערביים הייתה הקרבת אילו ואיל העם, הקטרת אימורי הפר והשעיר, הוצאת הכף והמחתה, הקרבת פר העולה, שבעת כבשים והשעיר כולם של המוספין – ורק אחר כך הקרבת התמיד של בין הערביים).	

נפך-אסתר

הערביים בכל יום.

974 להרמב"ם חובת ההטבה היא גם בבין

טבלת סדר העבודה במספרים

מספר שורה בטבלאות סדר העבודה	העבודה	פעמים
14	פעם אחת הקטרת קטורת של יום הכיפורים בקדש הקדשים	1
5,37	שתי הקטרות קטורת שבכל יום על מזבח הזהב	2
10,12,25	שלושה וידויים	3
14,16,18,35	ארבע כניסות לקדש הקדשים	4
22	נתינת דם אחת על כל קרן של מזבח הזהב	4
2,9,29,34,36	חמש טבילות ⁹⁷⁵	5
2,9,29,34,36,38	עשרה קידושי ידיים ורגליים	10
3,8,13,17,30,31,33	קרבנות	15
16,18,19,20,23	(ראה להלן טבלת ההזאות)	43 הזאות

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

טבל הכהן הגדול 'בקדש',
בתוך העזרה, במקווה שהיה על גג לשכת
הפרווה'.

975 הטבילה הראשונה מבין החמש של
הכהן הגדול הייתה בַּמִּקְוָה שהיה על גג
'שער המים' שבחומה, מקום שנחשב
'חוץ לעזרה' - בחלק ה'חול'. בטבילה זו
פָּרְסוּ סִדִּין של בּוּץ שהפריד, מטעמי
צניעות, בינו לבין העם (ראה מספר 27
ב'תרשים כללי של בית המקדש השני')
את ארבע הטבילות האחרות (בשורות:

טבלת ארבעים ושלוש הזאות (בתוכן ארבע נתינות)

הזאה על גג מזבח הזהב	נְתִינַת ⁹⁷⁶ הדם על קרנות מזבח הזהב	הזאות בהיכל	הזאות בקדש הקדשים	(לדף נח עמוד ב)
		8	8	מדם פר
		8	8	מדם שעיר
7	נתינה אחת על כל קרן			מתערובת דם הפר ודם השעיר
7	4	16	16	סך ההזאות:

⁹⁷⁷ סה"כ 39 הזאות ו- 4 נתינות דם
את שיירי הדם היה שופך על היסוד המערבי של המזבח החיצון.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

ד הלכה ב).
977 לדעה האומרת שאף על קרנות מזבח
הזהב הייתה הזאה - הסיכום הוא שהיו
סה"כ ארבעים ושלוש הזאות.

976 לפי רש"י רק על מזבח הזהב ניתן הדם
שלא בהזאה כמאמר הפסוק: 'וְלָקַח מִדָּם
הַפָּר וּמִדָּם הַשְּׁעִיר וְנָתַן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב' (ויקרא פרק טז פסוק יח). לדעת
הרמב"ם אף על מזבח הזהב ניתן הדם
בהזאה (הלכות עבודת יום הכיפורים פרק

טבלת חמישה עשר הקרבנות

סדר ההקרבה	מספר השורה בטבלאות סדר העבודה	מספר הבהמות הקרבנות ⁹⁷⁸	סוג הקרבן (12 עולות 3 חטאות)	סוג הבהמה
1	3	1	עולה, תמיד של שחר ⁹⁷⁹	כבש
2	8	1	עולה, מוסף ⁹⁸⁰	פר
3	8	7	עולות, מוסף ⁹⁸¹	שבעה כבשים
4	13	1	חטאת פנימית ⁹⁸²	פר הכהן הגדול
5	17	1	חטאת פנימית ⁹⁸³	שעיר שגורלו לה'
6	30	1	חטאת מוסף ⁹⁸⁴	שעיר
7	31	1	עולה, מוסף ⁹⁸⁵	איל העם
8	31	1	עולה ⁹⁸⁶	איל כהן גדול
9	33	1	עולה, תמיד של בין ערביים ⁹⁸⁷	כבש
סה'כ:		15 קרבנות	12 עולות 3 חטאות	9 כבשים 2 פרים 2 אילים 2 שעירים

נפך-אסתר

ואיל אחד לעלה:
(השעיר השני, המשתלח, אינו קרבן)
984 במדבר פרק כט פסוק יא: שְׁעִירֵעִזִּים
אֶחָד חֲטָאת מִלֶּבֶד חֲטָאת הַכֹּהֲנִים וְעֹלֹת
הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם: ("שעיר
הנעשה בחוץ"),
985 ויקרא פרק טז פסוק ה ומֵאֵת עֲדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׁעִירֵי עִזִּים לְחֲטָאת
וְאֵיל אֶחָד לְעֹלָה:
ויקרא פרק טז פסוק כד: וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ
בַּמַּיִם בַּמָּקוֹם קָדוֹשׁ וְלִבָּשׁ אֶת־בְּגָדָיו וַיֵּצֵא
וַיַּעֲשֶׂה אֶת־עֹלֹתוֹ וְאֶת־עֹלֹת הָעָם וְכֹפֶר
בְּעֵדוֹ וּבְעֵד הָעֵם: במדבר פרק כט פסוק
ח: וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַה' רֵיחַ נִיחֹחַ פֶּרֶךְ בֶּן
בָּקָר אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
שְׁבַעֲלָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם:
986 ויקרא פרק טז פסוק ג: בָּזָאת יָבֵא אֹהֲרֹן
אֶל־הַקֹּדֶשׁ בִּפְרִי בָרֶבֶק לְחֲטָאת וְאֵיל
לְעֹלָה:
987 ראה שורה 1 בטור סדר ההקרבה

978 ראה: דף ג עמוד א, דף ע עמוד א במשנה
ובגמרא, דף ע עמוד ב בגמרא ובספרנו
את הדעה שאיל העם הוא איל המוספין.
979 במדבר פרק כח פסוקים ג-ד: (ג) וְאֶמְרַתְּ
לָהֶם זֶה הָאֵשֶׁה אֲשֶׁר תִּקְרְיֻהוּ לַה' כִּבְשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תְּמִיד:
(ד) אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בְּבָקָר וְאֶת־
הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בְּיוֹן הָעִרְבִים:
980 במדבר פרק כט פסוק ח: וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה
לַה' רֵיחַ נִיחֹחַ פֶּרֶךְ בֶּן בָּקָר אֶחָד אֵיל אֶחָד
כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁבַעֲלָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם:
981 במדבר פרק כט פסוק ח: וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה
לַה' רֵיחַ נִיחֹחַ פֶּרֶךְ בֶּן בָּקָר אֶחָד אֵיל אֶחָד
כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁבַעֲלָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם:
982 ויקרא פרק טז פסוק ג: בָּזָאת יָבֵא אֹהֲרֹן
אֶל־הַקֹּדֶשׁ בִּפְרִי בָרֶבֶק לְחֲטָאת וְאֵיל
לְעֹלָה: ראה הנושא בהרחבה לעיל בדף
סח עמוד א ובנוסף-אסתר שם.
983 ויקרא פרק טז פסוק ה: ומֵאֵת עֲדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׁעִירֵי עִזִּים לְחֲטָאת

הרמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ד הלכות א-ב

הרמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ד הלכה א

השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה וגו', ואחר כך שוחט את הפר ומקבל את דמו ונותנו למי שהוא מנדנדו שלא יקרש (ומניחה) על הרובד הרביעי של היכל מבחוץ, ונוטל את המחטה וחיתה בה אש מעל המזבח מן הסמוך למערב, שנאמר מעל המזבח מלפני ה', ויורד ומניחה על הרובד שבעזרה, ומוציאין לו את הכף וכלי מלא קטרת דקה מן הדקה, וחופן ממנה מלא חפניו לא מחוקות ולא גדושות אלא טפופות הגדול לפי גדלו והקטן לפי קוטנו ונותן לתוך הכף. כבר ביארנו שהולכה בשמאל פוסלת בדם הקדשים ושאר העבודות, ולפיכך היו מן הדין שיולך המחטה בשמאלו וכף הקטורת בימינו, אבל מפני כובד המחטה ועוד שהיא חמה, אינו יכול לסובלה בשמאלו עד הארון, לפיכך נוטל המחטה בימינו וכף הקטורת בשמאלו, ומהלך בהיכל עד שהוא מגיע לקדש הקדשים, מצא הפרוכת פרופה נכנס לקדש הקדשים עד שהוא מגיע לארון, הגיע לארון נותן המחטה בין שני הבדים ובבית שני שלא היה ארון היה מניחה על אבן השתייה, ואוחז שפת הכף בראשי אצבעותיו או בשיניו, ומערה הקטורת בגודלו לתוך חפניו עד שמחזירה למלוא חפניו כשהיתה, וזו היא עבודה קשה שבמקדש, וצובר את הקטרת על גבי הגחלים בידו לפניו במחתה, כדי שתהיה הקטורת קרוב לארון ורחוקה מפניו שלא יכוה, וממתין שם עד שיתמלא הבית עשן ויצא, והוא מהלך אחורנית מעט מעט פניו לקדש ואחוריו להיכל עד שיצא מן הפרוכת, ומתפלל שם בהיכל אחר שיצא

סדר כל המעשים שביום זה כך הוא: כחצות הלילה מפיסין לתרומת הדשן, ומסדרין את המערכה ומדשנין את המזבח כדרך שעושים בכל יום על הסדר שביארנו עד שיגיעו לשחיטת התמיד, כשיגיעו לשחוט את התמיד פורסין סדין של בוץ בין כהן גדול ובין העם, ולמה של בוץ כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי בוץ, ופושט בגדי חול וטובל ולובש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו, ושוחט בתמיד רוב שנים ומניח אחר לגמור השחיטה, ומקבל הדם וזורקו על המזבח כמצותו, ואחר כך נכנס להיכל ומקטיר קטורת של שחר ומטיב את הנרות, ומקטיר איברי התמיד והחביתין והנסכים ככל סדר התמיד של כל יום שביארנו, ואחר התמיד מקריב הפר ושבעת הכבשים של מוסף היום, ואחר כך מקדש ידיו ורגליו ופושט בגדי זהב, וטובל ולובש בגדי לבן ומקדש ידיו ורגליו, ובא לו אצל פרו, ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח ראשו לדרום ופניו למערב והכהן עומד במזרח ופניו למערב, וסומך שתי ידיו על ראש הפר ומתודה, וכך היה אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי, אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך לאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. ואחר כך מגריל על שני השעירים, וקושר לשון של זהורית בראש המשתלח ומעמידו כנגד בית שלוחו ולנשחט כנגד בית שחיטתו, ובא לו אצל פרו שנייה וסומך שתי ידיו על ראשו ומתודה וידיו שני, וכך הוא אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך, אנא

הרמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ד הלכות א-ב

והאפר שבמזבח הזהב הילך והילך עד שמגלה זהבו, ומזה מדם התערובת על טהרו של מזבח שבע פעמים בצד הדרום במקום ששלמו מתנות קרנותיו, ויוצא ושופך שירי הדם על יסוד מערבי של מזבח החיצון. ואחר כך בא אצל שעיר המשתלח וסומך שתי ידיו על ראשו ומתודה, וכך הוא אומר אנא השם חטאו עוו ופשעו לפניך עמך בית ישראל, אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם וגו', ואחר כך משלח את השעיר למדבר, ומוציא אימורי פר ושעיר שהכניס דמן לפניו ונותן בכלי, ומשלח השאר לבית הדשן לשריפה, ויוצא לעזרת הנשים וקורא שם אחר שיגיע השעיר למדבר, ואחר כך מקדש ופושט בגדי לבן וטובל ולובש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו, ועושה השעיר הנעשה בחוץ, שהוא מכלל קרבנות מוסף היום ומקריב אילו ואיל העם שנאמר ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם, ומקטיר האימורין של פר ושעיר הנשרפין, ומקריב תמיד של בין הערבים, ואחר כך מקדש ידיו ורגליו ופושט בגדי זהב וטובל ולובש בגדי לבן ומקדש ונכנס לקדש הקדשים ומוציא את הכף ואת המחתה, ואחר כך מקדש ופושט בגדי לבן וטובל ולובש בגדי זהב ומקטיר קטרת של בין הערבים ומטיב את הנרות של בין הערבים כשאר הימים, ואחר כך מקדש ידיו ורגליו ופושט בגדי זהב ולובש בגדי עצמו ויוצא לביתו וכל העם מלוין אותו עד ביתו, ויום טוב היה עושה על שיצא בשלום מן הקדש.

תפלה קצרה שלא להבעית את העם שמא יאמרו מת בהיכל, וכך היה מתפלל, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שאם תהיה שנה זו שחונה תהיה גשומה, ולא יסור שבט מבית יהודה, ולא יהיו עמך בית ישראל צריכין לפרנסה, ואל תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים.

פרק ד הלכה ב

בשעת הקטרת הקטורת בקדש הקדשים, כל העם פורשים מן ההיכל בלבד ואינן פורשים מבין האולם ולמזבח, שאין פורשים מבין האולם ולמזבח אלא בשעת הקטרה בהיכל בכל יום ובשעת מתן דמים בהיכל כמו שביארנו בהלכות תמידין, ואחר כך נוטל דם הפר מזה שהוא מנדנדו, ונכנס בו לקדש הקדשים ומזה ממנו שם שמונה הזיות בין בדי הארון, ויוצא ומניחו בהיכל על כן הזהב שהיה שם, ואחר כך יוצא מן ההיכל ושוחט את השעיר ומקבל את דמו ונכנס בו לקדש הקדשים, ומזה ממנו שם שמונה הזיות בין בדי הארון, ויוצא ומניחו על כן הזהב שני שבהיכל, ואחר כך נוטל דם הפר מעל הכן ומזה ממנו על הפרוכת כנגד הארון שמונה הזיות ומניח דם הפר ונוטל דם השעיר ומזה ממנו על הפרוכת כנגד הארון שמונה הזיות, ואחר כך מערה דם הפר לתוך דם השעיר ומחזיר הכל למזרק שהיה בו דם הפר כדי שיתערבו יפה יפה, ועומד לפניו ממזבח הזהב בין המזבח והמנורה, ומתחיל להזות מדם התערובת על קרנות מזבח הזהב, והוא מסבב והולך ומזה על הקרנות מבחוץ, ומתחיל מקרן מזרחית צפונית, לצפונית מערבית, למערבית דרומית, לדרומית מזרחית, ועל כולן הוא נותן מלמטן למעלן, חוץ מן האחרונה שהיתה לפניו שהוא נותן מלמעלן למטן, כדי שלא יתלכלכו כליו, וחותרה הגחלים

פרק שמיני

יום הכיפורים

דפים עג - פח

שבעת הפרקים הקודמים עסקו בשבעת הימים
שלפני יום הכיפורים, כליל יום הכיפורים
ובסדר עבודת יום הכיפורים.

פרק זה - השמיני והאחרון במסכת יומא -
עוסק ברובו הגדול בדיני יום הכיפורים
שנצטוונו בהם
(ראה תוספות במקום).

משנה:

יום הכּפּוּרִים אֶסּוּר בְּאֲכִילָה וּבִשְׁתִּיָּה וּבִרְחִיצָה וּבִבְסִיכָה וּבַנְּעִילַת הַסַּנְדָּל
וּבִתְשֻׁמִּישׁ הַמָּטָה.
וְהַמֶּלֶךְ וְהַכֹּהֵן יִרְחֲצוּ אֶת פְּנֵיהֶם,
וְהַחֲיָה תִנְעַל אֶת הַסַּנְדָּל, דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְחֻכָּמִים אוֹסְרִין.
הָאוֹכֵל כְּכֹתֶבֶת הַגֶּסֶה, כְּמוֹהָ וּכְגִרְעִינְתָּהּ, וְהַשּׁוֹתֶה מֵלֵא לְגִמּוֹ, חֵיב.
כָּל הָאֹכֵלִין מִצִּטְרֵפִין לְכֹתֶבֶת. כָּל הַמְשַׁקֵּין מִצִּטְרֵפִין לְמֵלֵא לְגִמּוֹ. הָאוֹכֵל
וְשׁוֹתֶה, אֵין מִצִּטְרֵפִין.

נענש בכרת ולא התכוונו לשאר
העינויים. כך שהמילה 'אסור' אכן
משמשת לשאר העינויים המוזכרים
שאין בהם עונש כרת.

דף עד עמוד ב

מסמיכות המופיעה באותו פסוק⁹⁸⁹

של מצוות העינוי ביום הכיפורים -
'תַּעֲנֶנּוּ אֶת-נַפְשֵׁיכֶם, וְהִאֲסוּר לַעֲשׂוֹת
בו מלאכה - 'וְכָל-מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ',
לומדים שני דברים:

1. העינוי צריך להיות דומה ל-לא
תעשו מלאכה, דהיינו, שאין ליזום
עינוי גופני, למשל: 'ישב בחמה
[בשמש] או בצינה [בקור] כדי
שיצטער'⁹⁹⁰.

'יום הכיפורים אסור ב...' - המשנה

נקטה במילה 'אסור' כדי לומר
שאכילה ושתייה אסורים אפילו בפחות
מהשיעור המחייב עונש: לאוכל מוצק
השיעור המחייב עונש הוא 'ככותבת
הגסה' (כנפח פרי התמר עם הגלעין)
ולנוזל השיעור המחייב עונש הוא
כמלוא לוגמיו⁹⁸⁸ שהיא כמות הממלא
פה במים.

דף עד עמוד א

על שאלת הגמרא, מדוע נקטה
המשנה בלשון 'אסור' - מילה שאינה
מביעה את עונש הכרת על מי שאינו
מתענה - מובאת ברייתא מפורשת
האומרת ש-'כשאמרו אסור' התכוונו
שמחמשת העינויים רק האוכל ושתייה

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

⁹⁸⁹ 'וְהִיתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי
בְּעֶשְׂרֵי לַחֲדָשׁ תַּעֲנֶנּוּ אֶת-נַפְשֵׁיכֶם וְכָל-
מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֲזָרָח וְהַגֵּר
בְּתוֹכָם': (ויקרא פרק טז פסוק כט)
⁹⁹⁰ וכן פסק מרן עובדיה יוסף צוק'ל שיכול
אדם, לפני יום הכיפורים, ליטול כדור
המקל על הצום: '...למדנו מכאן שלא

⁹⁸⁸ הגמרא בדף פ עמוד א מביאה ארבע
דעות מהו 'מלוא לוגמיו'. למסקנה זוהי
מידה אישית של כל אדם הנקבעת לפי
מה שיכול להכיל צד אחד של פיו. כמות
זו היא שיעור השתייה המחייב עונש ביום
הכיפורים: במזיד חייב כרת ובשווג חייב
חטאת. כל המשקים מצטרפים זה עם זה
למלוא לוגמיו ביום הכיפורים.

העיוור רב יוסף מחזק עובדה זו באומרו: 'רמז לסומין'⁹⁹¹ שאוכלין ואין שבעין⁹⁹².

דף עה עמוד א

כל הנותן עינו בכוסו כל העולם כולו
דומה עליו כמישור' – אדם השותה לשוכרה מאבד את כושר השיפוט עד שאינו מבחין עוד בגבולות המותר והאסור.

רבי אמי ורבי אסי מלמדים שאפשר לדרוש את הכתוב בספר משלי דאָגָה בִּלְב־אִישׁ יִשְׁחָנָה⁹⁹³ בשלושה אופנים:
א. המילה 'יִשְׁחָנָה' כתובה ב-ש'ין 'מנית ולכן יש לפרשה כהנמכה ומכאן שעל האדם להנמיך ולמעט את הדאגה שבלבו⁹⁹⁴. אך אם נקרא 'שחנה' בשי'ן שמאלית (המבוטאת כאות סמ'ך),

2. לומדים: רק כל אחד מחמשת העיניים ששינו במשנה נקרא 'עיניו' ולא שום פעולה אחרת.

עונש הכרת חל לא רק על האוכל
מאכלים כשרים ביום הכיפורים אלא גם על האוכל מאכלים האסורים באכילה כגון טבל ונבילה וגם על האוכל קדשים שונים המותרים לו בשאר ימות השנה.

הגמרא מביאה לימודים שונים מהם מסיקים בבירור ש'עיניו' ביום הכיפורים הוא ההימנעות מאכילה ושתייה.

באכילת הפן במדבר היה עינוי לבני ישראל גם משום שהוא לא היה זמין אלא למחרת היום וגם משום שלא שבעו מאכילתו בגלל שבכל הימים אכלו אוכל שמראהו זהה. האמורא

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

בכך? הרי מצוה לאכול ולשתות הרבה בעיוהכ'פ כדי שיוכל להתענות ביוהכ'פ! וכמו שפירש רש"י (יומא פא ב). הילכך יש להתיר בשופי לחולה שאין בו סכנה. וגם לבריא אין איסור בדבר אם יתברר שהכדור נעשה בתכלית הכשרות בלי חשש תערובת איסור.

⁹⁹¹ אי זמינות האוכל אצל האנשים היא כעיוורים שאינם רואים את האוכל שלפניהם.

⁹⁹² ראה ברש"י כתובות דף קו עמוד א שרב יוסף שהיה מגדולי אמוראי בבל בדור השלישי, חבר של רבה ורבם של אב"י ורבא - פירנס ארבע מאות תלמידים.

⁹⁹³ כל הפסוק: 'דאָגָה בִּלְב־אִישׁ יִשְׁחָנָה וְדָבָר טוֹב יִשְׁמָחָנָה' (משלי פרק יב פסוק כה).

⁹⁹⁴ וכן נאמר '...אֲשֶׁר אָמְרוּ לְנִפְשָׁם שְׁחִי וְנִקְבְּרָה' (ישעיהו נא כג).

ציותה התורה לענות נפשו בפועל ובקום ועשה, אלא רק שלא יאכל וכן לא יתענג ע"י חמשה עיניים האחרים, ולא יותר, וממילא משמע שיכול לעשות אמצעים בערב יוהכ'פ, כדי שלא יסבול מהתענית, הן ע"י אכילה ושתייה, והן ע"י שיטול כדור למנוע ממנו צער התענית. וכן ראיתי בשו"ת חלקת יעקב ח'ב (סי' נח) שכתב, אודות בליעת כדור בערב יוהכ'פ, בכדי להשקיט רעבונו ביוהכ'פ, לדעתי פשיטא דמותר, שזה דומה ממש למי שאוכל ושבע בערב יוהכ'פ, ורוצה לאכול עוד מאכל סמוך לשקיעת החמה, באופן שתהיה אכילה מרובה, וממילא ישהה עיכול המזון יותר, ... וכי נאמר שאסור לאכול בערב יום הכיפורים מאכלים שאינם מתעכלים מהר? ואם משום שבוולע הכדור בעיוהכ'פ עושה זאת בכוונה שלא יסבול הרעב ביוהכ'פ, מה

דף עה עמוד ב

'אמר רב אחא בר יעקב: בתחילה היו ישראל דומין כתרנגולים שמנקרין באשפה, עד שבא משה וקבע להם זמן סעודה⁹⁹⁹.

לאחר שהאספסוף התלונן - שלא בצדק ודרש לאכול בשר - נתן ה' לעם את הַשֶּׁלֶו ¹⁰⁰⁰ אך יחד עם זאת גם הענישים: הבינוניים שבהם מתו מיד, והרשעים סבלו עד מותם כעבור חודש ימים - צדיקים לא היו, שהרי לא היה צדק בתלונה.

הצדיקים שלא לקחו חלק באספסוף אכלו את הַשֶּׁלֶו בשלווה ורוגע, ואילו הרשעים אכלוהו כסילוף, שהם מין קוצים.

מסופר על האמוראים רב יהודה, רב חסדא ורבא שזכו בשליו מן השמים. רבא זכה בשליו בזכות רב חסדא, וכשנפטר רב חסדא רבא לא זכה יותר בשליו.

נוכל ליישם את עצת הפסוק בשתי דרכים:

- ב. 'שיחנה מדעתו', כלומר יסיח את הדאגה מדעתו,
- ג. 'שיחנה לאחרים', שמשמעו **שִׁוּחַח** עליה עם אחרים.

בוא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. מדת בשר ודם, מקניט את חבירו - יורד עמו לחייו. אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, קלל את הנחש - עולה לגג מזונותיו עמו, יורד למטה - מזונותיו עמו⁹⁹⁵. קלל את כנען - אוכל מה שרבו אוכל, ושותה מה שרבו שותה⁹⁹⁶. קלל את האשה - הכל רצין אחריה, קלל את האדמה - הכל ניזונין הימנה⁹⁹⁷.

בדף זה מובאים מדרשים על המן שירד לישראל במדבר: על טעמו, על מראהו, על תפקודו כפותר בעיות משפטיות⁹⁹⁷, על דיני ממונות, על שנאסף ונאכל בדרגת קושי עולה עבור הצדיקים הבינוניים והרשעים ועוד⁹⁹⁸.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

משה: לבקר משפט. למחר, אם נמצא עומרה בבית בעלה - בידוע שהיא סרחה עליו, נמצא עומרה בבית אביה - בידוע שהוא סרח עליה⁹⁹⁸.
⁹⁹⁸ מרבית הדרשות כתובות בגמרא בעברית.
⁹⁹⁹ רש"י: זמני הסעודה נקבעו 'בבקר ובערב'.
¹⁰⁰⁰ השליו (הַשֶּׁלֶו) הוא עוף קטן אותו זימן ה' כמזון לבני ישראל בדרכם במדבר אל לארץ ישראל.

⁹⁹⁵ עונשו של הנחש היה לאכול כל ימיו עפר - ועפר הלוא נמצא בכל מקום.
⁹⁹⁶ עבד כנעני נטבל, נימול, חייב במצוות כאשה וכל מזונותיו כמזונות אדונו.
⁹⁹⁷ אומרת הגמרא: 'שנים שבאו לפני משה לדין זה אומר: עבדי גנבת, וזה אומר: אתה מכרתו לי. אמר להם משה: לבוקר משפט! למחר אם נמצא עומרו [המן] בבית רבו [אדונו] הראשון - בידוע שזה גנבו, אם נמצא עומרו בבית רבו השני בידוע שזה מכרו לו. וכן איש ואשה שבאו לפני משה לדין. זה אומר: היא סרחה עלי, והיא אומרת: הוא סרח עלי. אמר להם

כּשֵׁאֱמָרוּ לְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל שְׂרָבִי עֻקִּיבָא

דרש על המילים לַחֵם אֶבִּירִים אֶכֶל
אִישׁ¹⁰⁰¹ שֶׁזֶהוּ לַחֵם שְׂמֵלָאכִי הִשְׁרַת
אוֹכְלִין אוֹתוֹ אִמְרָה לֵהֶם רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל:
' צֵאוּ וְאָמְרוּ לוֹ לַעֲקִיבָא: עֻקִּיבָא
טַעִית! וְכִי מֵלָאכִי הִשְׁרַת אוֹכְלִין לַחֵם?
וְהֵלֵא כֹבֵד נֹאמַר לַחֵם לֹא אֶכְלֵתִי וְיָמִים
לֹא שָׁתִיתִי¹⁰⁰² אֲלֵא מָה אֲנִי מַקִּיִּים
אֶבִּירִים - לַחֵם שֶׁנִּבְלַע בְּמַאֲתִים
וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה אֲבִירִים¹⁰⁰³.

דף עו עמוד א

כּשְׂרָבִי אֵלְעָזָר הַמּוֹדְעִי אָמַר: 'מִן שִׁירָד
לְהֵן לְיִשְׂרָאֵל הִיָּה גְבוּהָ שְׁשִׁים אַמָּה,
אָמַר לוֹ רַבִּי טְרַפּוֹן, 'מוֹדְעִי! עַד מַתִּי
אֶתָּה מְגַבֵּב דְּבָרִים וּמְבִיא עֲלֵינוּ? .

בשלוש דרשות מסביר רבי שמעון בן

יוֹחִי לְתַלְמִידָיו מְדוּעַ הֵמֶן יָרַד מִדֵּי יוֹם
בְּיוֹמוֹ, וְלֹא בִּבְת אַחַת לְכָל הַשָּׁנָה:
א. כְּדִי שֶׁבֶּכַל יוֹם - וְלֹא רַק פַּעַם
בִּשְׁנָה - יִכּוּוֹנוּ לָבֶם לְאַבִּיהֶם
שֶׁבִשְׁמִים וַיִּתְּפִלּוּ לִירִידַת הֵמֶן
גַּם לְמַחֵר.
ב. כְּדִי שִׁיכְלוּהוּ כְּשֶׁעוֹדְנוּ חֵם.
ג. כְּדִי שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לֹאחֲסֵנוּ
וּלְשֹׂאֲתוֹ בַּדֶּרֶךְ.

רב חסדא אומר שיש רמז בתורה לכך

שְׁבִיּוֹם הַכִּיפּוּרִים יֵשׁ חֲמִישֶׁה עֵינּוּיִים
עֲלֵיהֶם אֲנוּ מִצְוִיִּים בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים¹⁰⁰⁴
הַרְמָז הוּא בְּחֲמִישֶׁה פְּסוּקִים מִהַתּוֹרָה
שֶׁעֵינֵינֵם עֵינֵי הַנֶּפֶשׁ בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים -
פְּסוּק כִּנְגַד כָּל עֵינּוּי¹⁰⁰⁵ - וְאֵלּוּ הֵם
הַפְּסוּקִים¹⁰⁰⁶:

א. וּבְעֶשְׂרֵי לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא
קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעֵנִיתֶם אֶת־נַפְשֵׁיכֶם

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

בַּהֲלָכוֹת שְׁבִיתַת עֶשְׂרִי פֶּרֶק א הֲלָכָה ה
פּוֹסֵק: "...וְאִין חֵיִיבִין כֶּרֶת אוֹ קֶרֶבֶן אֲלֵא
עַל אֲכִילָה וְשִׁתְיָה בְּלִבְד, אֲבָל אִם רַחֵץ
אוֹ סָךְ אוֹ נֶעַל אוֹ בָּעַל - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת
מִרְדּוֹת' (מִכַּת מִרְדּוֹת) הִיא הַלְקָאָה
שֶׁחֲכָמִים תִּיקְנוּ כְּדִי לְהַעֲנִישׁ אֶת מִי
שֶׁמוֹרֵד וְעוֹבֵר עַל דְּבָרֵיהֶם).

1005 רַב חֲסֵדָא אָמַר: 'כִּנְגַד חֲמִשָּׁה עֵינּוּיִן
שְׁבִיתוֹרָה' וְאִין בְּפִסּוּקִים אֵלֶּה אוֹ בְּדַבְּרֵי
רַב חֲסֵדָא הַסֵּבֵר אוֹ לִימוּד מַהִי מֵהוּתוֹ -
טִיבּוֹ וְאוֹפִיו - שֶׁל כָּל עֵינּוּי וְעֵינּוּי.

1006 בְּאַרְבַּעַת הַפְּסוּקִים הָרִאשׁוֹנִים הַבִּיטוּי
הוּא וְעֵנִיתֶם אֶת־נַפְשֵׁיכֶם וּבְפִסּוּק
הַחֲמִישִׁי הַבִּיטוּי הוּא תָּעֲנִי אֶת־נַפְשֵׁיכֶם.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֶת חֲמִשַּׁת הַפְּסוּקִים
בְּסֹדֶר הַפּוֹךְ לְסֹדֶר כְּתִיבָתָם בַּתּוֹרָה. רָאָה
בְּתוֹסֻפּוֹת שְׁאֻמְרִים שִׁישׁ גִּירְסָא נּוֹסֵפֶת
שׁוֹנָה מִהַסֵּדֶר הַמּוֹבָא בְּגִמְרָא, וְרָאָה שֶׁם
בְּהַרְחָבָה.

1001 הַפְּסוּק בְּמִלּוּאוֹ: 'לַחֵם אֶבִּירִים אֶכֶל
אִישׁ צִיָּה שֶׁלַח לָהֶם לְשֹׁבַע' (תְּהִילִים
פֶּרֶק עַח פְּסוּק כה).

1002 בְּעֵלְתִי הִזְרָה לְקַחַת לוֹחַת הָאֲבָנִים
לוֹחַת הַבְּרִית אֲשֶׁר־פָּרַת ה' עִמָּכֶם וְאַשְׁבֵּב
בְּהָר אֲרָבָעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לַחֵם לֹא
אֶכְלֵתִי וְיָמִים לֹא שָׁתִיתִי (דְּבָרִים פֶּרֶק ט
פְּסוּק ט).

1003 זוּהִי דְרָשָׁה עַל הַמִּילָה אֶבִּירִים הַדּוּמָה
לְמִילָה אִיבְרִים.

1004 יֵשׁ דְּעוֹת שֶׁרַק אֲכִילָה וְשִׁתְיָה הֵן אִיסוּר
מִהַתּוֹרָה, מִשּׁוּם שֶׁהֵם בְּדִרְגַּת לֹאוֹ הַכְּתוּב
בַּתּוֹרָה בְּמִפְרָשׁ הַנִּמְנֶה בְּמִנִּין תְּרִ"ג
מִצְוּוֹת, וְאִילוֹ שֶׁאֵר אַרְבַּעַת הָעֵינּוּיִם הֵם
אִיסוּר דְּרַבְנָן וְאִינֵם מוֹגְדִים כְּמִצְוּוֹת
עֲשֵׂה, וְיֵשׁ אֹמְרִים שֶׁכָּל חֲמִשַּׁת הָעֵינּוּיִם
הֵם מִהַתּוֹרָה רַק הָאוֹכֵל אוֹ שׁוֹתֵה בְּיוֹם
הַכִּיפּוּרִים עוֹנָשׁוֹ כֶּרֶת בְּמִזִּיד וְחֻטְאָת
בְּשׁוּגָג אֲבָל בְּשֹׂאֵר אַרְבַּעַת הָאִיסוּרִים
עוֹנָשׁוֹ הוּא רַק מִכַּת מִרְדּוֹת. הַרְמַב'ס

למנות את האכילה לחדוד והשתייה לחדוד, ומכּן יוצא שאכילה ושתייה היא איסור אחד ובסך הכל יש חמישה איסורים.

הגמרא דוחה את לימוד דרשת ריש

לקיש שהמילה וְאָכַלְתָּ¹⁰⁰⁷ נאמרה גם על שתיית יין¹⁰⁰⁸ ושמוכּן ריש לקיש לומד ששתיית היין היא בכלל אכילה. לדעת הגמרא מיינן אפשר להשתכר רק דרך שתייתו ואי אפשר להשתכר כשהוא בא בתוך מאכל¹⁰⁰⁹.

הגמרא דוחה את לימוד דרשת רב

אחא בר יעקב על המילה וְאָכַלְתָּ שנאמרה גם על שכר¹⁰¹⁰ ויין בפסוק: 'וְנִתְּנָה הַכֶּסֶף בְּכָל אִשְׁרֵי-תְאֵלָה נִפְשֶׁךָ בְּבָקָר וּבְצֹאֵן וּבְיֵינִן וּבְשֹׁכָר וּבְכָל אִשְׁרֵי תִשְׁאַלְךָ נִפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שֵׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמַּחְתָּ אֵתָּה וּבֵיתְךָ'¹⁰¹¹ – ממנה הוא לומד שאיסור שתייה נכלל באיסור אכילה – כי גם דְּבָלָה, דבש או חלב¹⁰¹² יכולים לשכר דרך אכילתם ולא בשתייה¹⁰¹³.

כִּלְמִלְאָכָה לֹא תַעֲשֶׂוּ: (במדבר פרק כט פסוק ז).

ב. אֲךָ בְּעֶשְׂרֹן לַחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא מְקַרָּא-קֹדֶשׁ יְהִיָּה לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת-נַפְשֵׁיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אֵשָׁה לָהּ' (ויקרא פרק כג פסוק כז).

ג. שִׁבְתִּי שִׁבְתּוֹן הוּא לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת-נַפְשֵׁיכֶם בְּתַשְׁעָה לַחֲדָשׁ בְּעֶרֶב מַעֲרַב עַד-עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שִׁבְתְּכֶם (ויקרא פרק כג פסוק לב).

ד. שִׁבְתִּי שִׁבְתּוֹן הִיא לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת-נַפְשֵׁיכֶם חֻקַּת עוֹלָם (ויקרא פרק טז פסוק לו).

ה. וְהִיתָה לָכֶם לַחֻקַּת עוֹלָם בַּחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי בְּעֶשְׂרֹן לַחֲדָשׁ תַּעֲנֶנּוּ אֶת-נַפְשֵׁיכֶם וְכָל-מִלְאָכָה לֹא תַעֲשֶׂוּ הָאֲזָרָח וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם (ויקרא פרק טז פסוק כט).

מספר האיסורים המנויים במשנה

הוא שישה, אך הגמרא מלמדת ששתייה היא בכלל אכילה ולכן אין

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

שאינו מופק מענבים, אלא על ידי התססת פירות אחרים עם מים וסוכר.
1011 הפסוק מדבר על קניית דברי מאכל בירושלים בכסף שפדו בו מעשר שני מחוץ לירושלים.
1012 דְּבָלָה (= גוש של תאנים מיובשות), וכן דבש או חלב - לאחר שיעברו תהליך עיבוד וערבוב בחומרים אחרים - יכולים להיות חומר מוצק, או צמיגי מאוד – אך לא נוזל.
1013 הגמרא מניחה שִׁמְשֹׁכָר, בכל צורה שהוא בא, אפשר להשתכר.

1007 דרשת ריש לקיש נאמרה על פסוק המדבר על מצוות אכילת מעשר שני בירושלים 'וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחָר לִשְׁכֹּן שְׁמוֹ שָׁם מַעֲשֶׂר דָּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ וּבְכָל־תְּבֹאֲתְךָ וְצִאֲנְךָ לְמַעַן תִּלְמַד לִירְאָה אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל־הַיָּמִים' (דברים פרק יד פסוק כג).
1008 הגמרא מניחה שמיינן אפשר להשתכר רק דרך שתייתו.
1009 אפשר לא לשותות את התירוש אלא לערבבו עם מי ירקות או דבר מאכל - ואז לא מדובר בשתייה אלא באכילה.
1010 שֹׁכָר הוּא מִשְׁקָה אֲלֻכוּהִי דְמוּיֵי־יֵין,

דף עו עמוד ב

למסקנת הגמרא יש ללמוד שאיסור
שווה נכלל באיסור אכילה בגזירה
שווה¹⁰¹⁴: במעשר שני נאמר: 'וּבִלְיָן
וּבְשֹׁכֶר' ובפרשת נזיר נאמר: 'מִיֵּין
וְשֹׁכֶר'¹⁰¹⁵ – ולומדים: כמו ששכר אצל
נזיר משכר כִּיֵּין כך גם במעשר שני
משמעות שכר היא יין¹⁰¹⁶.

בנדרים הלך אחר לשון בני אדם¹⁰¹⁷

– תְּקַפּוֹת¹⁰¹⁸ נדרו של אדם מתפרשת
ונקבעת לפי השפה המדוברת במקומו
ובתקופתו של הנודר. לפיכך אדם
שבתקופת המשנה הדייר¹⁰¹⁹ עֲצָמוּ מִן
ה'תִּירוּשׁ' – שפירושו בלשון תקופתו
היה 'מיני מתיקה' ולא יין – נדרו לא
יכלול איסור שתיית יין למרות
שבלשון התורה 'תִּירוּשׁ' פירושו
יין¹⁰²⁰.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

אשי: אל תהי גזירה שווה קלה בעיניך,
שהרי נסקלים הן הן גופי תורה, ולא
לימדה הכתוב אלא מגזירה שווה...

1015 הפסוק במלואו: מִיֵּין וְשֹׁכֶר יִזְרַח תִּמְעַן
יֵין וְחִמְץ שֹׁכֶר לֹא יִשְׁתֶּה וְכָל-מִשְׁרֵת
עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה וְעֲנָבִים לֹחִים וַיִּבְשֻׁם
לֹא יֵאָכֵל (במדבר פרק ו פסוק ג).

1016 המילה שכר שבפסוק על הנזיר יכולה
להתפרש רק כִּיֵּין משום שבהמשך הפסוק
כתוב שְׁמִשְׁכָּר עוֹשִׂים חוֹמֵץ: 'וְחִמְץ שֹׁכֶר'
– בדיוק כמו תִּמְעַן יֵין שהוא בודאי
בשתייה.

1017 נדר הוא התחייבות של אדם לה'
לעשות או לא לעשות מעשה מסוים.
נאמר בתורה: 'אִישׁ כִּי-יֵדֵר גִּדֹּר לַיהוָה או-
הַשְּׂבִיעַ שְׂבָעָה לְאֶסֶר אֶסֶר-עַל-נַפְשׁוֹ לֹא
יַחַל [יחלל] דָּבָרוֹ כְּכֹל-הַיֵּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה'
(במדבר פרק ל פסוק ג). יש סוגים שונים
של נדרים.

1018 תְּקַפּוֹת= שיש לו תוקף, שכוחו יפה,
שעדיין לא פג תוקפו. (תְּקַפּוֹת שונה
מהמילה תְּקַפּוֹת שמשמעה משהו
שמבוסס על עובדות מוצקות או על
חשיבה הגיונית).

1019 הדייר= אסר בנדר.
1020 בלשון ימינו תירוש פירושו יין צעיר
וחדש שטרם תסס. וראה בגמרא עוד על
התירוש.

1014 גזירה שווה היא אחת מהמידות (דרכי
הלימוד) שהתורה נדרשת בהן. כאשר
מופיע בתורה ביטוי או מילה דומים –
בשני עניינים שונים – ניתן ללמוד את
הדין שבענין האחד על הדין שצריך להיות
בענין השני. העיקרון הראש וראשון
בלימוד גזירה שווה הוא: 'אִין אדם דן
גזירה שוה מעצמו אלא א"כ למדו מרבו
ורבו מרבו עד מִשָּׁה רַבְּנֵי ...' (רש"י
במסכת סוכה דף יא עמוד ב, ד"ה 'לא
ילפינן'). עיקרון נוסף בגזירה שווה הוא
שאין לעקור את הפשט של המילה אותה
דנים בגזירה שווה (ראה את הלימוד
במסכת יבמות דף כד עמוד א וברש"י ד"ה
'ואפיקתיה' שהיוצא מן הכלל הזה הוא
ביבום הנלמד על הפסוק 'וְהָיָה הַבְּכוֹר
אֲשֶׁר תֵּלֵד יִלּוֹם עַל-שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא-
יִמָּתֶה שְׁמוֹ מִשְׁדָּאֵל'). במסכת כריתות דף
ה עמוד א מדגישה הגמרא, על ידי דברי
אמוראים, ש-אל תהי גזירה שווה קלה
בעיניך! וכך מובא שם: 'א"ר ינאי לעולם
אל תהי גזירה שווה קלה בעיניך שהרי
פיגול אחד מגופי תורה ולא לימדו הכתוב
אלא מגזירה שווה...', א"ר סימאי לעולם
אל תהי גזירה שווה קלה בעיניך שהרי
'נותר' אחד מגופי תורה ולא לימדו
הכתוב אלא מגזירה שווה...', אמר אבבי
לעולם אל תהי גזירה שווה קלה בעיניך
שהרי בתו מאנוסתו הן הן גופי תורה ולא
לימדה הכתוב אלא מג'ש...', אמר רב

הלימוד על כך שאיסור סִיכָה¹⁰²¹

ורחיצה¹⁰²² הם עינוי - נלמדו מדניאל שאמר: 'וְסוּף לֹא-סִכָּתִי'¹⁰²³. בפסוק זה איסור הסיכה נאמר בפירוש ואיסור הרחיצה נלמד מכפילות השורש ס.ו.כ. במילים סוּף, סִכָּתִי.

דף עז עמוד א

מובאים מדרשים שונים על פסוקים מספר יחזקאל ומספר דניאל, תוך תיאור פעולות מלאכים, שעיקר עניינם בכך שחטאיהם של ישראל הם שגרמו שתניתן הרשות לאויבים לפרוע בישראל ולבזות את היכל ה'.

המקור ללימוד שמניעת רחיצה הוא

עינוי נלמד מהמילים מִים קָרִים על-נֶפֶשׁ עֵינָה שבפסוק 'מִים קָרִים על-נֶפֶשׁ עֵינָה וְשִׁמוּעָה טוֹבָה מֵאֶרֶץ מִרְחָק' (משלי פרק כה פסוק כה) שבו משמעות עייפות היא הימנעות מרחיצה.

המקור ללימוד שמניעת נעילת

הסנדל הוא עינוי נלמד מהמילה יָחַף שבפסוק: 'וְדָוֵד עָלָה בְּמַעֲלֵה הַיְיִתִּים עָלָה וּבּוֹלָה וְרָאשׁ לֹ' חֲפוּי וְהוּא הִלָּךְ יָחַף וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-אִתּוֹ חֲפוּי אִישׁ רָאשׁוֹ וְעָלוּ עָלָה וּבָכָה' (שמואל ב פרק

טו פסוק ל) ומהמילים וְכִי הִתְעַנִּית בְּכָל אֲשֶׁר-הִתְעַנָּה אֲבִי שִׁבְסוּק וְלֹא-אֲבִיתָר הִכְהֵן אֲמַר הִפְלֹךְ עֲנִתָה לָךְ על-שְׂדֵיךְ כִּי אִישׁ מוֹת אֶתָּה וּבַיּוֹם הַזֶּה לֹא אֲמִיתְךָ כִּי-נִשְׁאַתְּ אֶת-אֲרוֹן ה' ה' לִפְנֵי דָוִד אֲבִי וְכִי הִתְעַנִּית בְּכָל אֲשֶׁר-הִתְעַנָּה אֲבִי' (מלכים א פרק ב פסוק כו) ובו מזכיר שלמה המלך את עינוי דוד כשהלך יחף כשברח מפני אבשלום יחד עם אביתר.

המקור ללימוד שמניעת תשמיש הוא

עינוי נלמד מלבן שהשיע את יעקב: 'אִם-תִּעֲנָה אֶת-בְּנֹתַי וְאִם-תִּקַּח נָשִׁים עַל-בְּנֹתַי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רֵאָה אֱלֹהִים עַד בִּנְיָ וּבִינָךְ' (בראשית פרק לא פסוק ג)¹⁰²⁴.

דף עז עמוד ב

הרחיצה, אף חלקית, נאסרה רק אם היא לשם תענוג ולא נאסרה לצורך נקיון הגוף.

מעבר במים, אפילו עד צוואר, כדי

להקביל פני אביו או רבו – מותר כשאין בכך סכנה.

מעבר במים כדי לשמור על רכושו –

מותר.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

אֶלְלִיתִי וּבִשְׂרִי וַיֵּין לֹא-בָא אֵלַי וְסוּף לֹא-סִכָּתִי עַד-מָלֵאת שְׁלֶשֶׁת שָׁבָעִים 'מִים' (דניאל פרק י פסוק ג).

1024 במקורות הלימוד של הגמרא בעניין העינויים מדובר על זיהוי המקורות למהותם של חמשת העינויים ולא למקור ממנו נלמדו.

1021 סִיכָה=משיחה או מריחה של הגוף בשמן.

1022 ואין בפסוקים אלה או בדברי רב חסדא הסבר או לימוד מהי מהות, טיבו, או אופיו - של כל עינוי ועינוי. לשון רב חסדא:

1023 הפסוק במלואו: 'לָחֶם חֲמֻצוֹת לֹא

ששמו לרגליהם ביום הכּפּוּרִים
ובתשעה באב מעין נעליים העשויות
מחומרים שונים (שאינם עור) כמו
שעם, כפות תמרים, עשבים ובד –
והמסקנה ממעשיהם היא שנעליים
אלה אינם נחשבים מנעל האסור ביום
הכּפּוּרִים ותשעה באב.

מחמשת העינויים רק איסור נעילת
הסנדל חל גם על ילדים עד גיל חינוך
משום שאינו מועיל ואינו נצרך לגידול
הילד.

מותר למלך לרחוץ את פניו - משום
'מלך ביופיו תחזינה עיניך'.

כלה מותרת ברחיצת פניה שלושים
יום מחופתה.

יולדת¹⁰²⁶ **מותרת בנעילת הסנדל.**

במקום שיש סכנת עקרבים מותר
לכל אדם לנעול נעליים.

דף עט עמוד א

רבה אמר בשם רב יהודה ששיעור
'ככותבת הגסה'¹⁰²⁷ הוא יותר
מ'כביצה' ושמחכמים ידוע שבאכילת
אוכל בשיעור זה מתיישבת דעתו של
אדם ובפחות מכך - לא, ולכן לדעת רב
יהודה, האוכל מאכל בשיעור זה ביום

סיכה לא נאסרה אם היא צורך רפואי.

דף עח עמוד א

מתוך דרשה על המים שבעתיד לבוא
יפכו מתחת למפתן העזרה של בית
המקדש, לומדת הגמרא שאין אשה
נדה לפני טבילתה חייבת שהמים יהיו
עמוקים במידה כזו שבישיבה יגיעו עד
צווארה אלא די בכך שיהיו עמוקים
מספיק שתטבול את כל גופה בבת
אחת.

כשנכנס אדם לשלולית מים בשבת
צריכים נעליו להיות מהודקים לרגליו
כך שלא ישמטו ויהא עלול לטלטלם -
ולכתחילה אסור בסנדלים¹⁰²⁵.

ישיבה, כדי לצנן את הגוף, ביום
הכּפּוּרִים על גבי טיט לח מאוד,
המרטיב מלחותו גוף אחר, הרי היא
קרובה לרחיצה ולכן ישיבה כזו
אסורה. אבל אם הלחות מועטה מותר.

מסופר על אמוראים שציננו את
עצמם בהעברת פירות וכלים על גופם
תוך הקפדה שלא יעברו על איסור
רחיצה או סחיטה.

דף עח עמוד ב

הגמרא מביאה עדויות על אמוראים

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

¹⁰²⁷ כותבת גסה היא תְּמָרָה גדולה של עץ
התמר.

¹⁰²⁵ בזמנם, ביום הכּפּוּרִים שלא נועלים
נעליים הבעיה לא הייתה קיימת.

¹⁰²⁶ נאמר במשנה: '... וְהָיָה תִנְעָל אֶת
הַסַּנְדָּל...', וְהָיָה הִיא הַיּוֹלֶדֶת.

הכיפורים מבטל בכך את מצוות העינוי שבהימנעות מאכילה – מה שאין כן באוכל פחות משיעור זה.

במשנה נאמר: 'האוכל ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה ...חייב'. הגמרא מבררת מהו שיעור זה שאם אכל במזיד יהא חייב כרת ואם אכל בשוגג יהא חייב קרבן חטאת: האם הוא תמר גדול - שהוא שיעור הגדול יותר משיעור 'כביצה' - או די שיהא שווה לשיעור 'כביצה'¹⁰²⁸.

דף עט עמוד ב

רב זביד חולק על רב יהודה ומוכיח ששיעור 'ככותבת הגסה' הוא פחות מכביצה.

הגמרא מביאה ראייה לדעת רב זביד ששיעור 'ככותבת הגסה' הוא פחות מכביצה ממקום אחר¹⁰²⁹ בעניין השאלה מהו השיעור המינימלי של פת שיש עליו זימון בשלושה. רב יהודה אומר שם שהשיעור הוא לפחות 'כביצה' שזהו השיעור המשביע - וברור מכאן שהאדם נרגע מרעבונו

ב'כביצה' ולא כדרישתו ביום הכיפורים שהשיעור הוא יותר מ'כביצה'¹⁰³⁰.

למסקנת הגמרא: 'כותבת הגסה' היא גדולה מכזית וקטנה מביצה וכדעת רב זביד, וכן ששיעור האכילה ביום הכיפורים המבטל את מצות העינוי הוא ב-'ככותבת' (פחות מ'כביצה') - משום ששיעור זה מיישב דעתו של אדם¹⁰³¹.

דף פ עמוד א

שיעור החיוב באיסורי אכילה בכל התורה הוא ב-'כזית' ובשתייה – רביעית¹⁰³², אבל משום שבתורה לא נכתב בפירוש איסור האכילה והשתייה ביום הכיפורים, אלא נכתב כ-'עינוי', שינו חכמים את השיעורים וקבעו שביטול מצות העינוי ביום הכיפורים תהא בכמות כזו של מזון או שתייה המרגיעה רעבונו של אדם.

איסור אכילה של מאכלות אסורות כמו נבלה, דם, בהמה טמאה, חֶלֶב¹⁰³³ ועוד, הוא בשיעור של כזית.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

יהודה אומר עד כביצה'.
1030 להלכה אין מזמנין על מי שאכל פחות מכזית (שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קצו סעיף ד).
1031 ועל אף שאכילה בשיעור זה איננה משביעה ואכילה בשיעור 'כביצה' כן משביעה.

1032 למידת רביעית ראה הטבלה לעיל.
1033 חֶלֶב הוא השומן בגופם של בעלי חיים,

1028 בטבלה הבאה מובאים מידות הנפח במיליליטר:

מידת הנפח	ר'ח'נ'	החזו'א	רמב'ם
כביצה	57.6	99.53	49.4
כזית	28.8	49.77	---
לוג	345.6	597.18	296.4
רביעית = ביצה וחצי	86.4	149.3	75

1029 במסכת ברכות דף מה עמוד א, במשנה נאמר...עד כמה מזמנין עד כזית רבי

לבלוע בבת אחת.

דף פ עמוד ב

שלא כמו באיסור אכילה, ששיעורו אחד עבור כל אדם ונקבע לשיעור 'ככותבת', הרי שלשיעור איסור שתייה נקבע שיעור אישי: נפח פיו של האדם השווה 'מלוא לוגמיו'¹⁰³⁶. את ההבדל מסביר אב"י: חכמים ידעו ששיעור 'ככותבת' מיישב דעתו של כל אדם, ללא תלות במידות גופו, אך בשתייה מתעייבת דעת השווה רק כמלוא לוגמיו שלו ולא של חברו (הקטן ממנו)¹⁰³⁷.

כל סוגי המאכלים מצטרפים זה עם זה
זה לככותבת ביום הכיפורים.

כל המשקים מצטרפים זה עם זה
למלוא לוגמיו ביום הכיפורים.

אכל טמא מטמא אכל אחר אם שיעורו כביצה¹⁰³⁴.

רק מאכלים השווים בדרגת טומאתם ובשיעור גודלם לטמא, מצטרפין זה עם זה לשיעור המטמא.

תַּפְסֶט מְרָה לֹא תַפְסֶט - תַּפְסֶט מוּעֵט תַּפְסֶט¹⁰³⁵ – טענו בגמרא שדי בשיעור כביצה של תרנגולת ('תַּפְסֶט מוּעֵט') כדי שאוכל טמא יטמא אוכל אחר, ושאינן ללמוד את השיעור מביצת עוף ענק ('תַּפְסֶט מְרָה'). טענה זו נדחתה, שהרי אפשר, ביחס דומה, לראות גם ביצת ציפור קטנה כ'מועט' וביצת תרנגולת כ'מרובה'.

למסקנת הגמרא: שיעור טומאת אוכלין הוא כביצת תרנגולת משום שזהו השיעור המרבי שיכול אדם

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

פחות מרביעית באדם בינוני... (שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכיפורים סימן תריב סעיף ט).
¹⁰³⁷ להלכה: 'השווה ביום הכיפורים מלא לוגמיו (פירוש מלוא פיו), חייב; ומשערים בכל אדם לפי מה שהוא, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו; ולא מלא לוגמיו ממש, אלא כדי שישלקנו לצד אחד בפיו ויראה כמלא לוגמיו, והוא פחות מרביעית באדם בינוני; וכל המשקים מצטרפים לשיעור. הגה: שנתן משקין שאינן ראויין לשתייה, כגון ציר או מוריס וחומץ חי, פטור; אבל חומץ מזוג [מעורב במים, מדולל] חייב (טור)' (שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכיפורים סימן תריב סעיף ט).

כגון כבשים, עיזים ובקר, המצוי בייחוד ליד הקרביים.
¹⁰³⁴ להלכה פוסק הרמב"ם בהלכות טומאת אוכלין פרק ד הלכה א: 'כמה שיעור אוכלין לטומאה לטומאת עצמן כל שהן אפילו שמשום או חרדל מתטמא, שנאמר כל האוכל אשר יאכל כל שהוא, ואין אוכל טמא מטמא אוכל אחר או משקין או ידיים עד שיהיה בו כביצה בלא קליפתה, וכן האוכל אוכלין טמאים אינו נפסל עד שיאכל כביצה ומחצה וזהו חצי פרס'.
¹⁰³⁵ ביטוי זה משמש גם בימינו על מי או למי ששואף להשיג עוד ועוד עד שבסופו של דבר עלול להישאר בלא כלום.
¹⁰³⁶ '...הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו; ולא מלא לוגמיו ממש, אלא כדי שישלקנו לצד אחד בפיו ויראה כמלא לוגמיו, והוא

ממלוא לוגמיו אינם מצטרפים כדי
ליישוב דעתו של אדם מרעבנו.

מאכל הפחות מכותבת ומשקה הפחות

דף פא עמוד א

משנה:

אכל ושתה בהעלם אחת - אינו חייב אלא חטאת אחת.
אכל ועשה מלאכה - חייב שתי חטאות.
אכל אכלין שאינן ראויין לאכילה, ושתה משקין שאינן ראויין לשתיה,
ושתה ציר או מרס - פטור.

העושה מלאכה ביום הכיפורים
מבטל את אחד העינויים לא נענש
אלא אם כן הוזהר לפני המעשה¹⁰³⁹.

**כשם שאסור לעשות מלאכה בין
ביום ובין בלילה כן אסור לבטל עינוי
בין ביום בין בלילה. ראה הטבלאות
בעמוד הבא:**

האוכל ושותה 'בהעלם אחד'¹⁰³⁸ חייב
רק חטאת אחת.

אכילה ועשיית מלאכה ביום הכיפורים
הם שני איסורים נפרדים ושווים, לכן
האוכל וגם עושה מלאכה ביום
הכיפורים חייב שתי חטאות אף אם
עשאו בהעלם אחד.

נפך-אסתר

נודע לו שהמעשה שעשה אסור, ואחר-כך
שוב נשכח הדבר ממנו והוא עבר אותה
עברה שוב בשגגה.
¹⁰³⁹ 'אין עונשין אלא אם כן מזהירין' הוא
כלל הקובע: התורה אינה מטילה עונש
על עברה אלא אם כן מזהירין שלא
לעשותה, ואפילו עבר עברה חמורה
שעונשה מיתת בית דין. עונשי כרת,
מיתה בידי שמים וחיובי ממון - אינם
מצריכים אזהרה.

¹⁰³⁸ בהעלם אחד, לעניין אכילה ושתיה
ביום הכיפורים, הוא תיאור מצב של מי
שאינו יודע במשך כל זמן האכילה
והשתיה שאסור לאכול ולשתות ביום
הכיפורים, או, שאינו יודע שזהו יום
הכיפורים. ההגדרה הכללית: בהעלם
אחד הוא מונח המתאר מצב אחד של
עשיית מעשה אסור בשגגה אחת (אי-
ידיעה בשעת מעשה שהמעשה אסור),
בניגוד ל'שני העלמות' וכד' המציין שתי
שגגות (כגון שלאחר השגגה הראשונה

מַעֲנִינָא דְיוֹמָא עִם נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר פרק שמיני
יוֹם הַכִּפּוּרִים דפים עג - פח

האזהרה לעושה מלאכה	האזהרה למבטל עינוי
וְכָל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָל-מְלָאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהֶאֱבֹדְתִי אֶת-הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עִמָּה¹⁰⁴⁰.	בגזירה שווה¹⁰⁴¹
וְכָל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָל-מְלָאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהֶאֱבֹדְתִי אֶת-הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עִמָּה¹⁰⁴².	כי כל-הנפש אשר לא-תענה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה¹⁰⁴³

על תוספת הזמן מן החול על הקודש – אין אזהרה ואין עונש¹⁰⁴⁴:

לעושה מלאכה בתוספת יום הכיפורים	למבטל עינוי בתוספת יום הכיפורים
וְכָל-מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה ... וְלֹא לִפְנֵי אוֹ אַחֲרֵי¹⁰⁴⁵ הַיּוֹם הַזֶּה.	מקל וחומר¹⁰⁴⁶
וְכָל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָל-מְלָאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהֶאֱבֹדְתִי אֶת-הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עִמָּה¹⁰⁴⁷ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְלֹא לִפְנֵי אוֹ אַחֲרֵי הַיּוֹם.	כי כל-הנפש אשר לא- תענה בעצם היום הזה¹⁰⁴⁸ ... בעצם היום הזה ... ולא לפני או אחרי היום.

נאמר: שַׁבַּת שְׁבֻתוֹן הוא לְכֶם וְעֲנִיתֶם
אֶת-נַפְשֵׁיכֶם בְּתַשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בְּעֶרֶב
מִעֶרֶב עַד-עֶרֶב תִּשְׁבֹּתוּ שְׁבֻתְכֶם¹⁰⁴⁹,

דָּךְ פֶּא עֲמֹוד ב

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

¹⁰⁴³ ויקרא פרק כג פסוק כט.
¹⁰⁴⁴ עברה שאם היה עושה אותה בעצם
יום הכיפורים היה חייב עליה כרת -
בתוספת הזמן מן החול על הקודש – אינו
נענש בכרת.
¹⁰⁴⁶ לימוד הקל וחומר כך הוא: הרי אפילו
על המלאכות החמורות האסורות בשבת
ויום טוב אין בתורה אזהרה למי שעושה
מלאכה בתוספת יום הכיפורים - קל
וחומר לעינוי שאינו קיים כלל בשבת
ויום טוב - שלא תהיה אזהרה למבטלו
בזמן התוספת שהוסיף על זמן יום
הכיפורים.
¹⁰⁴⁹ ויקרא פרק כג פסוק לב.

¹⁰⁴⁰ ויקרא פרק כג פסוק כח. האזהרה היא
אזהרה על לאו.
¹⁰⁴¹ הגזירה שווה נלמדת מהמילה בְּעֶצֶם
המופיעה בשני פסוקים:
א. הפסוק האחד בו מופיעה המילה
בְּעֶצֶם הוא הפסוק **כִּי כָל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר
לֹא-תַעֲנֶה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה
מִעַמֶּיהָ וְעֲנִינּוּ הָעִינוּי**,
ב. הפסוק השני בו מופיעה המילה
בְּעֶצֶם ענינו איסור עשיית מלאכה:
**וְכָל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָל-מְלָאכָה
בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהֶאֱבֹדְתִי אֶת-
הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עִמָּה**.
¹⁰⁴² ויקרא פרק כג פסוק ל. העונש הוא
כרת.

ולומדים:
א. מ-וְעִנִּיתֶם אֶת-נַפְשֵׁיכֶם בְּתַשָּׁעָה לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב – נלמד שיש להקדים ולהתחיל את צום יום הכיפורים מהתשעה בתשרי בערב - כדי להוסיף זמן חול על זמן הקודש, וכל המכין עצמו לצום יום הכיפורים על ידי אכילה ושתייה ביום התשעה בתשרי – מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי לחודש תשרי.

ב. מ-תִּשְׁבְּתוּ שְׁבִתְכֶם – נלמד שיש להוסיף זמן מהחול על הקודש לא רק ביום הכיפורים אלא גם בשבת וימים טובים בהם מחוייבים בשביתה.

אסור לכתחילה לאכול ביום הכיפורים
דבר שאינו ראוי למאכל¹⁰⁵⁰, וכן אסור לשתות נוזל שאינו ראוי לשתייה¹⁰⁵¹ - אבל בדיעבד יהא פטור מכרת אם עבר במזיד ומחטאת אם עבר בשגגה¹⁰⁵².

דף פב עמוד א

משנה:

התינוקות, אין מענין אותן ביום הכיפורים, אבל מחנכין אותם לפני שנה ולפני שנתים, בשביל שיהיו רגילין במצות.

ילדות מתחת לגיל שנים עשרה ויום, וילדים מתחת לגיל שלוש עשרה ויום אין מענין אותן ביום הכיפורים ואינם חייבים לצום ביום הכיפורים אבל מחנכים אותם לכך. ויש שני סוגי חינוך ('תרי חנוכי הור'): סוג אחד הוא לצום כמה שעות וסוג שני הוא לצום כל היום.

ילדות מתחת לגיל שנים עשרה ויום, וילדים מתחת לגיל שלוש עשרה ויום אין מענין אותן ביום הכיפורים ואינם חייבים לצום ביום הכיפורים אבל מחנכים אותם לכך. ויש שני סוגי חינוך ('תרי חנוכי הור'): סוג אחד הוא לצום כמה שעות וסוג שני הוא לצום כל היום.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

1047 ויקרא פרק כג פסוק ל. העונש הוא כרת.
1048 ויקרא פרק כג פסוק כט.
1049 ויקרא פרק כג פסוק לב.
1050 למשל: תבלינים כמות שהם, חלקי צמחים יבשים שאינם ראויים למאכל אדם כמו גרגרי פלפל שחור (פלפלן) וזנגביל יבשים וכדומה.
1051 למשל: ציר דגים מלוחים, שומן דגים מומס, חומץ וכדומה.

1052 הרמב"ם בהלכות שביית עשור פרק ב הלכה ו פוסק: 'שתה חומץ מזוג במים חייב, הכוסס פלפלן וזנגביל יבש וכיוצא בהן פטור, אבל זנגביל רטוב חייב, אכלו עלי גפנים פטור, לולבי גפנים חייב, ואלו הן לולבי גפנים? כל שלבלבו בארץ ישראל מראש השנה ועד יום הכיפורים, יתר על זה הרי הן כעצים ופטור וכן כל כיוצא באלו.'

משנה:

עֲבָרָה שֶׁהֲרִיחָהּ, מֵאֲכִילִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּשָּׁיב נַפְשָׁהּ. חוֹלָה מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ
עַל פִּי בְּקִיָּאִין. וְאִם אֵין שָׁם בְּקִיָּאִין, מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ, עַד
שִׁיאֲמַר דִּי.

ושפיכות דמים.

המקור ללימוד שחייב אדם למסור

את נפשו ולא לעבור על איסור עבודה
זרה נלמד מלשון הפסוק וְאַהֲבַתְּ אֶת
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ
וּבְכָל-מְאֹדְךָ¹⁰⁵³, הפסוק מצווה לאהוב
את ה' יותר מהחביב עליו: ממנו או
חייו:

א. 'בְּכָל-לִבְּךָ' - אהוב את ה' לבדו
וּבְכָל לִבְּךָ - ואל תשאיר בלב
מקום פנוי לכל אמונה אחרת
ומכל סוג שהוא.

ב. 'וּבְכָל-נַפְשְׁךָ' - אפילו אם תצטרך
למסור את נפשך.

ג. 'וּבְכָל-מְאֹדְךָ' - אפילו אם תצטרך
למסור את כל ממונך.

המקור ללימוד שחייב אדם

למסור את נפשו ולא לעבור על
איסור גילוי עריות נלמד מלשון
הפסוק: וְלִנְעָרָה לֹא-תַעֲשֶׂה דְבָר אֵין
לְנַעֲרָה תִּטָּא מִוֹת כִּי כְּאִשָּׁר יָקוּם
אִישׁ עַל-רַעְיָהּ וּרְצָחוֹ נָפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר
הַזֶּה¹⁰⁵⁴. פסוק זה משווה בין רצח
לאונס בשדה של נערה מאורסת:
כמו שאדם חייב למסור את נפשו

אשה מעוברת הַצֵּמָה ביום הכיפורים

ור"ח התבשיל גורם לה לרצות מאוד
לאכול את התבשיל נחשבת לחולה
מסוכנת ולכן 'אוכלת עד שתשיב
נפשה'.

אשה מעוברת הַצֵּמָה ביום הכיפורים

שהריחה והתאוותה דווקא למאכל
אסור, כגון לבשר קרבן האסור עליה
באכילה, או לבשר חזיר, מנסים
להרגיע את נפשה באכילה הדרגתית:
תחילה טובלים קנה ברוטב המאכל
האסור והיא מוצצת ממנו את הרוטב,
אם לא נרגעה מאכילים אותה
מהרוטב עצמו, אם לא נרגעה
מאכילים אותה מהבשר פחות מכזית
ואם עדיין לא נרגעה מאכילין אותה
מהמאכל האסור עד שתתיישב דעתה
– משום 'שאין לך דבר שעומד בפני
פקוח נפש חוץ מעבודה זרה וגילוי
עריות ושפיכות דמים'.

חולה שאין רופאים בסביבתו ולדעתו

אם לא יאכל הוא יכנס לסכנה –
מאכילין אותו על פי עצמו עד שיאמר
די.

כל המצוות נדחות כשיש פקוח נפש

חוץ מעבודה זרה, גילוי עריות

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מקום בו איש לא שומע את זעקותיה כדי
להושיעה.

1053 דברים פרק ו פסוק ה.
1054 דברים פרק כב פסוק כו. הפסוק עוסק
בדיני נערה מאורסת שנאנסה בשדה,

מסופר על מעוברת שהריחה
תבשיל והתאוותה לו. שאלו את רבי
חנינא מה לעשות ואמר להם לכו
ולחשו באוזנה שיום הכּפּוּרִים היום.
כך עשו ולא נתיישרה דעתה של
המעוברת. כשנודע הדבר לרבי חנינא
קרא עליה את הפסוק וְרָא מִרְחָם
תָּעָו מִלֶּטֶן דְּבָרִי כָזָב וַיֵּצֵא מִמֶּנָּה
שבתאי העבריין שהפקיע את מחירי
הפירות.

דף פג עמוד א

אם חולה אומר ביום הכּפּוּרִים: 'אני
צריך לאכול' ורופא מומחה אומר 'אינו
צריך לאכול' שומעים בקול החולה
משום ש-לֵב יוֹדֵעַ מֶרֶת נִפְשׁוֹ
וְבִשְׁמֻחָתוֹ לֹא-יִתְעַרֵּב זָר.¹⁰⁵⁷

אם אפילו רק רופא אחד אומר
שהחולה צריך לאכול והחולה אומר
'אינני צריך לאכול' שומעים לרופא
ומאכילים את החולה מחשש שמא
נשתבשה דעת החולה בגלל מחלתו.

אם אומרים לו לרצוח את חברו¹⁰⁵⁵
— כך אם אומרים לאדם לבעול
נערה מאורסה - ייהרג ולא יבעול.

דף פב עמוד ב

כמקור ללימוד שחייב אדם למסור
את נפשו ולא לעבור על איסור
שפיכות דמים מביאה הגמרא סיפור
על יהודי שבא לשאול את רבא מה
עליו לעשות שנצטווה על ידי שליט גוי
להרוג את פלוני מִיִּשְׂרָאֵל. ענה לו
רבא: תיהרג ואל תהרוג! רבא נימק
זאת באומרו לאדם שבא לפניו: 'וכי
דמך אדום יותר מדם פלוני, אולי דמו
אדום משלך?'¹⁰⁵⁶

מסופר על אימו של רבי יוחנן
שכשהייתה מעוברת בו הריחה ביום
הכּפּוּרִים תבשיל ונתאוותה לאכול
ממנו. כששאלו את רבי כיצד לנהוג
אמר להם ללחוש באוזנה שיום
הכּפּוּרִים היום. כשעשו זאת נתיישרה
דעתה ולא אכלה. כשנודע הדבר לרבי
קרא על העובר את הפסוק: בְּטָרִם
אֶצְרֶה בְּבֶטֶן יִדְעִיתִיךָ וּבִטְרִם תֵּצֵא
מִרְחָם הַקֹּדֶשׁ תִּתֵּיךָ נְבִיא לְגוֹיִם וְנִתְּתִיךָ.

נֶפֶךְ-אַסְתֵּר

מאי חזית דדמא דידך סומק טפי? דילמא
דמא דההוא גברא סומק טפי?
1057 משלי פרק יד פסוק י.

1055 איסור זה עצמו נלמד מסברא כלהלן
בסיפור על היהודי שבא לשאול את רבא.
1056 בלשון רבא: '...נקטלך ולא תקטול!

הדוחה את מצוות העינוי ומתיר
אכילה ביום הכיפורים¹⁰⁵⁸.

**בכל מקרה של ספק אצל חולה, כמו
לגבי האכלת חולה ביום הכיפורים,
קובע הכלל ' ספק נפשות להקל '**

משנה:

מי שֶאֱחָזוּ בְלָמוּס¹⁰⁵⁹, מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ אֶפְלוּ דְבָרִים טְמֵאִים, עַד שֶיֵּאָוְרוּ עֵינָיו.
מי שֶנֶּשְׁכּוּ כָּלֵב שׁוֹטֶה, אֵין מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ מִחֲצַר כֶּבֶד שָׁלוּ, וְרַבִּי מִתְּיָא בֶן חֲרָשׁ
מֵתִיר. וְעוֹד אָמַר רַבִּי מִתְּיָא בֶן חֲרָשׁ, הַחוּשׁ בְּגִרוֹנוֹ, מִטִּילִין לוֹ סֵם בְּתוֹךְ פִּי
בְּשֶׁבֶת, מִפְּנֵי שֶהוּא סָפֵק נִפְשׁוֹת, וְכָל סָפֵק נִפְשׁוֹת דּוֹחָה אֶת הַשֶּׁבֶת.
מי שֶנֶּפְלָה עָלָיו מַפְלֵת, סָפֵק הוּא שֶם סָפֵק אֵינוֹ שֶם, סָפֵק חֵי סָפֵק מֵת, סָפֵק
נִכְרִי סָפֵק יִשְׂרָאֵל, מִפְּקָחִין עָלָיו אֶת הַגָּל. מִצְּאוּהוּ חֵי, מִפְּקָחִין עָלָיו. וְאִם מֵת,
יִנְיחוּהוּ.

מי שֶאֱחָזוּ בְלָמוּס וצריך להאכילו
דברים טמאים, מתחילים להאכילו
מהמאכל שחומרת איסורו היא
הפחותה ביותר ועולים בדרגה עד
התאוששות החולה¹⁰⁶¹.

**מותר להאכיל כל חולה מסוכן גם
מאכלים טמאים¹⁰⁶⁰ - כשאין בנמצא
אוכל כשר - 'עד שֶיֵּאָוְרוּ עֵינָיו', ובכלל
זה גם מי שנתקף ברעב חולני
(בולמוס).**

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מאכילין אותו.
1059 התקף של חשק עז או תאוה מופרזת
שקשה להתגבר עליו – בדרך כלל התקף
רעב שקשה להתגבר עליו.

1060 מאכילין אותו מיד! ולא מבזבזים זמן
על שאלת רב או חיפוש אחר אוכל כשר.
וכשאפשר, מתחילים להאכיל מהמאכל
שחומרת איסורו היא הפחותה ביותר
ועולים בדרגה רק אם עדיין החולה לא
התאושש.

1061 דוגמה לדירוג מן הקל לחמור של
מאכלות אסורים: 1. פירות שביעית
(העונש לעובר -איין). 2. נבלה (העונש
לעובר הוא מלקות). 3. טבל (העונש
לעובר הוא מיתה בידי שמים).

1058 הרמב"ם בהלכות שביית עשור פרק ב
הלכה ח פוסק: '1. חולה שיש בו סכנה
ששאל לאכול ביום הכיפורים אף על פי
שהרופאים הבקיאין אומרים אינו צריך -
מאכילין אותו על פי עצמו עד שיאמר דיי,
2. אמר החולה איני צריך והרופא אומר
צריך מאכילין אותו על פי והוא שיהיה
רופא בקי, 3. רופא אחד אומר צריך ואחד
אומר אינו צריך מאכילין אותו, 4. מקצת
הרופאים אומרים צריך מקצתן אומרים
אינו צריך הולכין אחר הרוב או אחר
הבקיאים, ובלבד שלא יאמר החולה צריך
אני, אבל אם אמר צריך אני מאכילין
אותו, 5. לא אמר החולה שהוא צריך
ונחלקו הרופאים והיו כלם בקיאים ואלו
שאמרו צריך כמנין שאמרו אינו צריך -

דף פג עמוד ב

מובאות בגמרא כמה עצות לרפא

בולמוס: לאכול דבש או כל מיני מתיקה, לאכול דבש או כל מיני מתיקה - אבל רק אחרי האוכל, לאכול אֱלִיָּה¹⁰⁶² בדבש, לאכול סולת חיטה נקיה בדבש, לאכול קמח שעורים בדבש.

'אמר רבי יוחנן: פעם אחת אחזני

בולמוס, ורצתי למזרחה של תאנה, וקיימתי בעצמי הַחֲכָמָה תַּחֲיָה בְּעָלְיָה¹⁰⁶³ דתני רב יוסף: הרוצה לטעום טעם תאנה - יפנה למזרחה, שנאמר וממגד תבואת שמש¹⁰⁶⁴.

מובאים סיפורי אמוראים שאחזום

בולמוס וסיפורים המעידים על תכונת אדם לפי שמו: כשרבי יהודה ורבי יוסי הלכו בדרך נתקף רבי יהודה בולמוס דבר שגרם לו לחטוף מרועה תמים את פתו ולאוכלה. גער בו רבי יוסי: קפחת את הרועה! כאשר הגיעו לעיר, הפעם נתקף רבי יוסי בבולמוס. באו כל אנשי העיר והביאו לו כדי דבש ומתיקה וקערות של תבשילין. אמר לו רבי יהודה: אני קפחתי רק את הרועה אבל אתה קפחת את כל העיר כולה...

מים אחרונים שנוטלים על הידיים

בסוף הסעודה שימשו לקנח בהם את הידיים¹⁰⁶⁵.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

ובכתב-יד London, British Library, Harley 5508, מובאת הגרסא 'דתניא רבי יוסי או' הרוצה....! בעניין זה נציין את העובדה המעניינת שאת האסמכתא לדבריו מביא רב יוסף מפסוק בו מוזכר שמו, פסוק זה מובא בברכת משה את שבט יוסף: 'וּלְיוֹסֵף אָמַר ... וּמִמֶּנֶּה תְּבֹאֲתָ שְׁמִשׁ' (דברים פרק לג פסוקים יג-יד).

¹⁰⁶⁵ ראה כל הסיפור בגמרא. רש"י מפרש: 'מים אחרונים הרגו את הנפש - זו היא אשתו של זה [שהפונדקאי הרג אותה בגלל שמסרה לחכמים את הארנקים שגנב מהם] - שאילו נטל [הפונדקאי] מים אחרונים, דרך הנוטלים ידיים לקנח את שפמם בידיים טופחות, ולא היו עדשים נראין'. ישנם עוד הסברים למים אחרונים, למשל, כך כותבים בעלי התוספות: 'עכשיו לא נהגו במים אחרונים, שאין מלח סדומית מצוי

¹⁰⁶² אֱלִיָּה היא זנב הכבש ונחשבת לחלק שומני ומשובח. האליה הייתה אחד מאברי הכבש שהיו מקריבים על גבי המזבח: 'וְהָקְרִיב מִזֶּבֶחַ הַשְּׁלָמִים אֵשֶׁה לָּהּ' חֲלָבֹהּ הָאֱלִיָּה תְּמִימָה לְעֹמֶת הָעֶצֶה יִסְרְנָה... (ויקרא פרק ג פסוק ט).
¹⁰⁶³ כִּי בָצַל הַחֲכָמָה בָּצַל הַכֶּסֶף וַיִּתְּנוּ לָעֵת הַחֲכָמָה תַּחֲיָה בְּעָלְיָה (קהלת פרק ז פסוק יב).

¹⁰⁶⁴ לענ"ד, יש קושי בנוסח הגמרא המובא כאן לפנינו. בנוסח זה מצטט רבי יוחנן את רב יוסף שחי אחריו - דבר שאינו אפשרי. בבדיקה של כתבי יד מצאתי שתי גרסאות שאין בהם קושי זה: בכתב-יד BSB - Babylonischer Talmud Cod.hebr. 95, [S.I.] Frankreich, 1342 [BSB-Hss Cod.hebr. 95] מובאת הברייתא ללא ציון שם אומרה והגרסא שם היא: 'דתניא הרוצה ליהנות מן התאנה יאכל במזרז שנ' וממגד תבואות שמש'.

דף פה עמוד א	דף פד עמוד א
מחלצים בשבת אנשים הלכודים תחת מפולת עד שיתברר שאין שם יותר חיים וממשיכים בחילוץ גם אם רואים שבחלק העליון של המפולת יש רק מתיים. מחלצים בשבת מתחת מפולת גם מי שודאי יחיה רק עוד מספר דקות. נחלקו כיצד בודקים אם אדם חי או מת כשנפלה עליו מפולת ושנחשפו קודם רגליו: דעה אחת אומרת: ממשיכים בחילוץ עד חוטמו כדי לבדוק אם הוא נושם, ודעה שנייה אומרת ממשיכים רק עד לבו ובודקים אם יש דופק. לכל הדעות אם נחשף ראשו תחילה ממשיכים עד חוטמו ושואם מת הוא לא ממשיכים בעבודות החילוץ בשבת.	כלב שוטה יש להרוג ללא מגע אתו אלא בריית חץ, מי שמתחכך בו מסתכן, והננשך על ידו מת. חמשה דברים נאמרו בכלב שוטה: פיו פתוח ורירו נוטף, ואזניו סרוחות, זונבו מונח על ירכותיו ומהלך בצדי דרכים ויש אומרים אף נובח ואין קולו נשמע'. הגמרא מתארת את הגורמים למחלת הצפידנא, תסמיניה, אמוראים שחלו בה, כיצד נרפאו וכיצד נהגו בלקיחת תרופה בשבת.
דף פה עמוד ב	דף פד עמוד ב
מניין שגם כשיש ספק פיקוח נפש דוחים את השבת? יש שלוש דעות של תנאים על כך: א. דעת רבי ישמעאל נלמדת מהפסוק: אִם-בַּמַּחֲתָרֶת יִמָּצֵא הַגֶּבֶת וְהָפָה וְיָמָת אֵין לוֹ דָּמִים¹⁰⁶⁶, ולומד רבי ישמעאל קל וחומר: מה אם בעל הבית רשאי לעשות מעשה חמור ביותר ולהרוג את הגנב כדי להציל את עצמו, למרות	כל טיפול הנצרך להבראת חולה ולהטבת מצבו, כמו חימום מים למשל, ייעשה בשבת על ידי מבוגרים, דווקא ולא על ידי גויים או ילדים, ואפילו שיש בחולה רק ספק סכנה. עושים בשבת את כל הפעולות הנצרכות להצלת נפש ואין צורך ברוב דעות מומחים או בשאלת חכם תחילה, וכל הזריז בפעולות אלה, שכרגיל כרוכות בחילול שבת, הרי זה משובח.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

מדרש תנחומא פרשת בלק סימן כד.
1066 שמות פרק כב פסוק ב.

בינינו; ועוד, לפי שאין אנו רגילים לטבול אצבעותינו במלח אחר אכילה, וכן ראה

אֶת-הַשִּׁבְתָּ לְדוֹתָם בְּרִית עוֹלָם וְאוֹמַר:
'אִמְרָה תוֹרָה: חָלַל עָלֵינוּ שֶׁבֶת אַחַת,
כְּדִי שִׁישְׁמוֹר שְׁבֻתוֹת הָרַבָּה', וְלִכְּנֹן
פִּיקוּחַ נֶפֶשׁ דּוּחָה אֶת הַשִּׁבְתָּ.

על התנאים ועל הפסוקים בתורה
מהם למדו התנאים שספק פיקוח נפש
דוחה שבת אומר האמורא שמואל
שיש לו פסוק ולימוד עדיפים משלהם:
'וְשִׁמְרָתֶם אֶת-חֻקְתִּי וְאֶת-מִשְׁפָּטִי אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה אֲתֶם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם אֲנִי ה' –
שִׁיחִיָּה בַעֲשִׂיתָם וּשְׁמִירַתָם וְלֹא
שִׁימוֹת כִּשְׁהוּא עוֹשֶׂה וְשׁוֹמֵר
אוֹתָם'¹⁰⁶⁸.

הגמרא אומרת שרק דברי שמואל
הנסמכים על המילים החד-משמעיות
וְחֵי בָהֶם מוֹכִיחִים שֶׁסֶפֶק פִּיקוּחַ נֶפֶשׁ
דּוּחָה שֶׁבֶת, וְאִי אִפְשָׁר לְהַפְרִיךְ אֶת
רְאִיָּתוֹ לַעֲוֹמַת שֶׁאֵר הַדְּעוֹת - שֶׁכֵּן נִיתַן
לְהַפְרִיכֵן¹⁰⁶⁹, מִשּׁוּם שֶׁתְּשׁוּבוֹתֵיהֶם
אֵינָן עוֹנוֹת עַל הַשְּׁאֵלָה הַמִּקְוִיָּה:

שִׁיטְכֵן שֶׁהִגְבַּב בָּא רַק לַגְנוּב וְלֹא
לְהִרְוֹג, קֵל וְחוֹמֵר שֶׁפִּיקוּחַ נֶפֶשׁ דּוּחָה
אֶת הַשִּׁבְתָּ שֶׁחִלּוּלָה אֵינָנו חֲמוּר כִּמוֹ
הִרִיגַת הַגִּבּוֹב.

ב. דַּעַת רַבִּי עֲקִיבָא נִלְמַדַּת מִהַפְסוּק: וְכִי-
יֵצֵד אִישׁ עַל-רַעְיָהוּ לְהִרְגּוֹ בְּעֶרְמָה מִעַם
מִזְבְּחֵי תִקְחֵנוּ לְמוֹת¹⁰⁶⁷ - וְלִוְמוֹד רַבִּי
עֲקִיבָא קֵל וְחוֹמֵר: מַה כֵּהָן שֶׁהִרְגָּה אֶת
הַנֶּפֶשׁ וּבִכְל זֹאת עֵתָה שֶׁמִּצְאוּהוּ
מִקְרִיב קֶרֶבֶן צִיבּוּר בַּשִּׁבְתָּ נִלְקַח מִעַם
הַמִּזְבֵּחַ לְהִישָׁפֵט בְּבֵית דִּין, וְאוּלַּי יֵצֵא
זִכְאִי וְאוּלַּי לֹא, קֵל וְחוֹמֵר שֶׁפִּיקוּחַ
נֶפֶשׁ דּוּחָה אֶת הַשִּׁבְתָּ שֶׁחִלּוּלָה אֵינָנו
חֲמוּר כִּמוֹ עֲבוּדַת הַקֶּרְבָּנוֹת.

ג. דַּעַת רַבִּי אֱלֵעָזָר נִלְמַדַּת אִף הִיא מִקֵּל
וְחוֹמֵר: מַה בְּרִית מִלָּה שֶׁהִיא תִּיקוּן
שֶׁל אִיבָר אֶחָד מִמַּאֲתִים אַרְבַּעִים
וְשִׁמוּנָהּ אִיבָרִים דּוּחָה אֶת הַשִּׁבְתָּ קֵל
וְחוֹמֵר שֶׁתִּיקוּן כָּל גּוֹפּוֹ שֶׁל אָדָם
הַנִּמְצָא שֶׁפִּיקוּחַ נֶפֶשׁ יִדְחָה אֶת הַשִּׁבְתָּ.

רבי שמעון בן מנסיא נסמך על הפסוק
וְשִׁמְרָנוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-הַשִּׁבְתָּ לַעֲשׂוֹת

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

במצוות. יוצאות מכלל זה רק ההלכות
הנוגעות לעבודה-זרה, גילוי עריות
ושפיכות-דמים; הללו אינן נדחות לעולם
- אפילו מפני פיקוח נפש (ראה פי' דברים
ו, ה; כב, כו); שהרי הן השיאים של
מצוות בין אדם למקום, בין אדם לחברו
ובין אדם לקדושת נפשו; ולפיכך נאמר
בהן תמיד: 'יִהְיֶה וְאֵל יַעֲבֹר' (סנהדרין דף
עד עמוד א). כמו כן, אם כופים על אדם
לעבור עברה בריבים - וכפייה זו נעשית
מחמת איבה לתורה; במקרה זה נוהגת
מצוות קידוש השם ונוהג איסור חילול
השם: חייב אדם למסור את נפשו
בשמחה - ואפילו מצוה קלה איננה נדחית
מפני פיקוח נפש...!

1069 לְהַפְרִיךְ = לְהוֹכִיחַ שֶׁאֵין הַדְּבָרִים כִּפִּי
שֶׁנֶּאֱמָרוּ.

1067 שְׁמוֹת פֶּרֶק כֹּא פֶּסוּק יֵד.
1068 בּוֹיָקְרָא פֶּרֶק יֵח פֶּסוּק ה נֶאֱמָר:
'וְשִׁמְרָתֶם אֶת-חֻקְתִּי וְאֶת-מִשְׁפָּטִי אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה אֲתֶם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם אֲנִי ה'.'
הַרְשֵׁד הִירֵשׁ (הִרְבַּ שְׁמִשׁוֹן בֶּן רַפָּאֵל הִירֵשׁ
[נולד בִּכ"ד בְּסִיּוֹן ה'תקס"ח], - עֵלָה לַגִּנְזִי
מִרוֹם בִּכְז' בְּטִבְתָּ ה'תרמ"ט)) כּוֹתֵב עַל כֵּךְ
בְּפִירוּשׁוֹ: '...מִבְּחִינַת הַהִלְכָה לְמַדְנֹו
מִהַמְלִים 'וְחֵי בָהֶם', שֶׁאֵין דְּבַר עוֹמֵד בְּפָנֵי
פִּיקוּחַ נֶפֶשׁ: מוֹתֵר וְאִף חוֹבָה לְעַבּוֹר
עֲבָרָה כְּדִי לְהַצִּיל נֶפֶשׁ; 'וְחֵי בָהֶם' - וְלֹא
שִׁימוֹת בָּהֶם; וְכִבֵּר הִעֲרָנוּ עַל כֵּךְ בִּיחֹס
לְשִׁבְתָּ (עֵי' פִּי' שְׁמוֹת לֹא, ז). שֶׁכֵּן 'וְחֵי
בָהֶם' מוֹרָה, שֶׁהַתְּכִלִּית הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל
עֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת הִיא עִידוֹן וְשׁוּבַע שְׁמֻחוֹת
בְּעוֹלָם הַזֶּה; מוֹבֵן אֶפְּוֹא, שֶׁמִּצְוָה נִדְחִית
לְשַׁעָה - כְּדִי לְהַצִּיל חַיִּים שִׁהִיו עֲשִׁירִים

על ראייתו זו המשילו את שמואל
לגִּגְרִיר של פלפל חריף המשפיע על
טעם התבשיל כולו יותר מהרבה
דלועיות¹⁰⁷⁰.

מניין שגם כשיש ספק פיקוח נפש
דוחים את השבת? אלא הם עונים על
שאלה שלא נשאלה: מניין שפיקוח
נפש דוחה את השבת?

משנה:

חטאת ואשם-ודאי מכפרין.
מיתה ויום הכיפורים מכפרין עם התשובה.
התשובה מכפרת על עברות קלות¹⁰⁷¹, על עשה ועל לא תעשה, ועל החמורות
היא תולה עד שיבא יום הכיפורים וכפר¹⁰⁷².
האומר: 'אחטא ואשוב', 'אחטא ואשוב' - אין מספיקין בידו לעשות תשובה.
'אחטא ויום הכיפורים מכפר' - אין יום הכיפורים מכפר.
עברות שבין אדם למקום - יום הכיפורים מכפר.
עברות שבין אדם לחברו - אין יום הכיפורים מכפר, עד שירצה את חברו.
את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה: 'מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו' - עברות
שבין אדם למקום, יום הכיפורים מכפר, - עברות שבין אדם לחברו, אין יום
הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו.
אמר רבי עקיבא: אשריכם ישראל! לפני מי אתם מטהרין? ומי מטהר אתכם?
אביכם שבשמים! שנאמר: 'וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם', ואומר:
'מקוה ישראל ה' - מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקדוש ברוך הוא
מטהר את ישראל.

מכפרים לאדם לאחר עשיית תשובה.

קרבן חטאת וקרבן אשם-ודאי¹⁰⁷³ -

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

דבר מרשעו שנאמר רשעת הרשע לא
יכשל בה ביום שובו מרשעו, ועצמו של
יום הכיפורים מכפר לשבים שנאמר כי
ביום הזה יכפר עליכם. ראה במסכת
בבא מציעא דף פד עמוד א שר' יוחנן
הזכיר לריש לקיש את עברו כשודד
ואת התוצאות המרות המסופרות שם.
1073 יש חמישה סוגי קרבנות אשם ודאי: 1.
אשם גזילות - מובא על ידי מי שכספו
של חברו נמצא אצלו ונשבע שלא אצלו,
2. אשם מעילות - מובא על ידי מי שמעל
בשוגג מההקדש, 3. אשם שפחה חרופה

1070 ראה שימוש בביטוי זה גם במסכתות
מגילה דף ז עמוד א ובחגיגה דף י עמוד
א.

1071 עברות קלות הן עבירות שגם ללא יום
הכיפורים התשובה לבדה מכפרת עליהן.
עבירות חמורות הן עבירות המתכפרות
רק עם יום הכיפורים או עם מיתה.

1072 הרמב"ם בהלכות תשובה פרק א הלכה
ג פוסק: 'בזמן הזה שאין בית המקדש
קיים ואין לנו מזבח כפרה - אין שם אלא
תשובה, התשובה מכפרת על כל
העבירות, אפילו רשע כל ימיו ועשה
תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום

מיתת ויום הכיפורים - מכפרים רק לאחר עשיית תשובה באמת.

האומר אחטא ואשוב - אין מספיקים בידו לעשות תשובה.

האומר אחטא ויום הכיפורים מכפר - אין יום הכיפורים מכפר.

על המילים מכל חטאתיכם לפני הנה תטהרו בפסוק כִּי-בֵּינִים הָיָה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטָהַר אֶתְכֶם מִכָּל חַטְאוֹתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תְּטַהֲרוּ¹⁰⁷⁴ דרש רבי אלעזר בן עזריה: על עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר ועל עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפיס את חברו.

אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל,

לפני מי אתם מטהרין, ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, שנאמר: וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִיַּם טָהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם¹⁰⁷⁵. ואומר, מקוה ישראל¹⁰⁷⁶, מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל.

דף פו עמוד א

המשנה לא כללה את קרבן אשם-

תלוי¹⁰⁷⁷ יחד עם קרבנות החטאת והאשם משום שלא כמותם – שחיוב הקרבנות נמשך עד הקרבנותם ושכפרתם סופית - החיוב להקריב אשם-תלוי מסתיים בגמר יום הכיפורים¹⁰⁷⁸ וכפרתו אינה באופן מוחלט וסופי¹⁰⁷⁹.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

האסור. הבאת קרבן אשם תלוי תגן עליו מעונש בידי שמיים כל עוד הספק קיים. 1078 כי יום הכיפורים מכפר על עברה מסוג זה.

1079 כי עניין החטא עדיין תלוי: אם יתברר למביא הקרבן שאכן חטא בשוגג הוא יהא חייב להביא קרבן חטאת. הרמב"ם בהלכות שגגות פרק ג הלכה ט פוסק: 'חייבי חטאות ואשמות ודאים שעבר עליהן יום כיפורים חייבין להביא לאחר יום הכיפורים, וחייבי אשמות תלוין פטורין שנאמר מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, כך למדו מפי השמועה שכל חטא שאין מכיר בו אלא ה' נתכפר לו, לפיכך מי שבא על ידו ספק עבירה ביום הכיפורים אפילו עם חשיכה פטור מאשם תלוי שכל היום מכפר, נמצאת למד שאין מביאין על לא הודע של יום הכיפורים אשם תלוי אלא אם לא כפר לו יום הכיפורים...'

– מובא על ידי מי שבא על שפחה כנענית המיועדת כבר להינשא לעבד עברי. 4. אשם נזיר – מובא על ידי נזיר שנטמא למת, 5. אשם מצורע – מובא על ידי מצורע בזמן טהרתו.

1074 ויקרא פרק טז פסוק ל.

1075 יחזקאל פרק לו פסוק כה.

1076 הפסוק במלואו: מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל יְהוָה כָּל-עֲזָבִיד יִבְשׁוּ (יסורי) וְסוּרֵי בְּאֶרֶץ יִכְתְּבוּ כִּי עֲזָבוּ מִקּוֹר מֵי־חַיִּים אֶת-ה' (ירמיהו פרק יז פסוק ג).

1077 קרבן אשם-תלוי מובא על ידי מי שיש לו ספק אם עבר עברה בשוגג, ובתנאי שזו עברה שאם היה עושה אותה במזיד היה חייב עליה כרת. לדוגמה: אדם אכל חתיכת שומן שהייתה מונחת עם חתיכה אחרת ואחר כך העידו לפניו שאחת החתיכות הייתה חלב (חלב הוא שומן האסור באכילה שהעונש על אוכלו במזיד הוא כרת). במצב זה האדם מסופק אם אכל את השומן המותר או את החלב

חוץ ממצוות עשה של מילה ופסח
שיש בהם כרת - תשובה של אדם
מספיקה כדי לכפר לו על אי קיום
מצוות עשה¹⁰⁸⁰.

הכפרה, למי ששב בתשובה מעבירת
לא תעשה, תהא רק ביום הכיפורים -
עד אז, תשובתו רק מעכבת את
העונש¹⁰⁸¹.

מי שעבר עבירה שחייבים עליה כרת
או מיתת בית-דין ושב בתשובה -
התשובה ויום הכיפורים אינם
מספיקים כדי לכפר, והוא ייענש
בחליים וייסורים, אבל מועטים יותר
ממה שהיה לוקה לו לא חזר בתשובה.

מסופר על חכמים שונים שניהלו
אורח חיים שהרחיק אותם מאוד
מחילול השם¹⁰⁸².

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

על פי שעשה תשובה והגיע יום הכיפורים
והוא עומד בתשובתו ובאו עליו יסורין
אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות,
אלא תשובה, יום הכיפורים ויסורין
שלושתן תולין, ומיתה מכפרת שנאמר
ונגלה באזני ה' צבאות אם יכפר העון
הזה לכם עד תמותו¹⁰⁸².

1082 ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול
השם, והוא שיעשה אותם אדם גדול
בתורה ומפורסם בחסידות דברים
שהבריות מרננים אחריו בשבילם, ואף
על פי שאינן עבירות הרי זה חילל את
השם כגון שלקח ואינו נותן דמי המקח
לאלתר, והוא שיש לו ונמצאו המוכרים
תובעין והוא מקיפן, או שירבה בשחוק
או באכילה ושתיה אצל עמי הארץ
וביניהן, או שדבורו עם הבריות אינו
בנחת ואינו מקבלן בסבר פנים יפות אלא
בעל קטטה וכעס, וכיוצא בדברים האלו
הכל לפי גדלו של חכם צריך שידקדק על
עצמו ויעשה לפנים משורת הדין, וכן אם
דקדק החכם על עצמו והיה דבורו בנחת
עם הבריות ודעתו מעורבת עמהם
ומקבלם בסבר פנים יפות ונעלב מהם
ואינו עולבם, מכבד להן ואפילו למקילין
לו, ונושא ונותן באמונה, ולא ירבה
באריחות עמי הארץ ושיבתן, ולא יראה
תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית
מוכתר בתפילין ועושה בכל מעשיו לפנים

1080 זהו הלימוד ההכרחי ממה שנאמר
בגמרא: עבר על עשה ושב - אינו זז משם
עד שמוחלין לו שנאמר שובו בנים
שובבים - שהרי אין מצוות עשה של
מילה ופסח, הנחשבות עבירות חמורות,
לכלות במאמר זה.

1081 הרמב"ם בהלכות תשובה פרק א הלכה
ד פוסק:

'אף על פי שהתשובה מכפרת על הכל ועצמו
של יום הכיפורים מכפר, יש עבירות שהן
מתכפרים לשעתן ויש עבירות שאין
מתכפרים אלא לאחר זמן, כיצד?

א. עבר אדם על מצות עשה שאין בה
כרת ועשה תשובה אינו זז משם עד
שמוחלין לו ובאלו נאמר שובו בנים
שובבים ארפא משובותיכם וגו',

ב. עבר על מצות לא תעשה שאין בה
כרת ולא מיתת בית דין ועשה
תשובה, תשובה תולה ויום
הכיפורים מכפר ובאלו נאמר כי
ביום הזה יכפר עליכם,

ג. עבר על כריתות ומיתות בית דין
ועשה תשובה, תשובה ויום
הכיפורים תולין ויסורין הבאין עליו
גומרין לו הכפרה, ולעולם אין
מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו
עליו יסורין ובאלו נאמר ופקדתי
בשבט פשעם ובנגעים עונם,

במה דברים אמורים בשלא חילל את השם
בשעה שעבר אבל המחלל את השם אף

א. רב מספר שאינו מְשַׁהה את התשלום לקצב בעד הבשר שקנה כדי לא לגרום לקצב לחשוב שגדול בתורה גזול ממנו, וימצא בכך עילה לגזול מאחרים.

ב. מסופר על אביי שכאשר קנה בהקפה בשר מאיטליז של שני שותפים היה משלם לכל אחד מהם לחוד ורק כאשר היו נפגשים שלושתם היו עורכים חשבון מדוייק.

ג. רבי יוחנן הקפיד שלא יראהו הולך ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין גם כשהיה חולה, כי הרואים אותו לא יודעים שהוא חולה ועלולים להסיק שאפשר ללכת בלא תורה ובלא תפילין.

ד. יצחק מבית מדרשו של רבי ינאי אומר שכל אדם חייב לדקדק במעשיו ולהתנהג בצורה שלא תביא עליו שמועה רעה – גם אם אין במעשיו הישירים כל רע.

ה. אדם צריך להיזהר במעשיו כדי שאנשים לא יגיעו לכך שיגידו עליו 'שיסלח לו אלוהים'.

ו. 'אביי אומר: כדתניא¹⁰⁸³, 'וְאֵהָבֶתְךָ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ - שְׂיָהָא שֵׁם שְׁמַיָּים מִתְאַהֵב עַל יָדְךָ, שְׂיָהָא קוּרָא וְשׁוֹנָה וּמִשְׁמַשׁ תַּלְמִידֵי חֻכְמַיָּים, וְיֵהָא מִשְׁאֹו וּמִתְנֹו בְּנִחַת עִם הַבְּרִיּוֹת, מָה [וְאֵז] הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת עָלָיו - אֲשֶׁרִי אָבִיו שְׁלָמְדוֹ תוֹרָה, אֲשֶׁרִי רַבּוֹ שְׁלָמְדוֹ תוֹרָה.

אוי לָהֶם לְבָרִיּוֹת שְׁלֹא לְמַדּוֹ תוֹרָה, פְּלוּנִי שְׁלָמְדוֹ תוֹרָה - רָאוּ כְּמָה נָאִים דְּרָכִיו, כְּמָה מִתְקַנִּים מַעֲשָׂיו, עָלָיו הִכְתּוּב אוֹמֵר: וַיֹּאמֶר לִי עַבְדִּי־אֵתָהּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בְּךָ אֶתְפָּאֵר¹⁰⁸⁴. אָבֵל מִי שְׁקוּרָא וְשׁוֹנָה וּמִשְׁמַשׁ תַּלְמִידֵי חֻכְמַיָּים וְאֵין מִשְׁאֹו וּמִתְנֹו בְּאֻמּוֹנָה, וְאֵין דְּבוּרוֹ בְּנִחַת עִם הַבְּרִיּוֹת, מָה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת עָלָיו - אוֹי לוֹ לְפְלוּנִי שְׁלָמְד תוֹרָה, אוֹי לוֹ לְאָבִיו שְׁלָמְדוֹ תוֹרָה, אוֹי לוֹ לְרַבּוֹ שְׁלָמְדוֹ תוֹרָה, פְּלוּנִי שְׁלָמְד תוֹרָה - רָאוּ כְּמָה מְקַלְקֵלִין מַעֲשָׂיו וְכְמָה מַכְעִירִין דְּרָכִיו! וְעָלָיו הִכְתּוּב אוֹמֵר: וַיִּבְּרָא אֱלֹהִים אֲשֶׁר־בָּאוּ שֵׁם וַיַּחֲלֹו אֶת־שֵׁם קִדְשֵׁי בְּאֵמֶר לָהֶם עִם־יְהוָה אֱלֹהֵי וּמִאֲרָצוֹ יִצְאוּ¹⁰⁸⁵.

הגמרא מביאה מאמרים בשבח מעלת התשובה:

א. אמר רבי חמא ברבי חנינא: גדולה תשובה שמביאה רפאות [רפואה] לעולם, שנאמר אֶרְפָּא מְשׁוּבְתָם אֲהֵבִם נִדְבָה כִּי שֵׁב אִפִּי מִמֶּנּוּ¹⁰⁸⁶.

ב. רבי חמא ברבי חנינא מביא עוד דרשה: על המילים שובו בְּנִים שׁוֹבְבִים אֶרְפָּה מְשׁוּבְתֵיכֶם¹⁰⁸⁷ הוא אומר: שובו בְּנִים שׁוֹבְבִים נאמר על מי שחוזר בתשובה מתוך אהבה וחרטה גמורה, במקרה כזה מעשיו היו כמעשה נער שובב המתכפרים כלא

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

אביי מובאים מהגמרא.

1084 ישעיהו פרק מט פסוק ג

1085 יחזקאל פרק לו פסוק כ

1086 הושע פרק יד פסוק ה

1087 הפסוק במלואו: שׁוּבוּ בְּנִים שׁוֹבְבִים

אֶרְפָּה מְשׁוּבְתֵיכֶם הִנְנוּ אֲתֵנוּ לָךְ כִּי אֵתָהּ

ה' אֱלֹהֵינוּ (ירמיהו פרק ג פסוק כב).

משורת הדין, והוא שלא יתרחק הרבה ולא ישתומם, עד שימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו ומתאמים למעשיו הרי זה קידש את ה' ועליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר' - הרמב"ם, הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה יא.

1083 כדתניא = כפי ששינוי בברייתא. דברי

תעשה להחזיר את 'גרושתו' לאחר שעבדה אלוהים אחרים על פניו.
ב. אמר רבי יונתן: גדולה תשובה שמביאה את הגאולה, שנאמר וְבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשֶׁבִי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב נָאֻם ה',¹⁰⁹⁰

ג. אמר ריש לקיש: גדולה תשובה, שזדונות נעשות לו כשגגות, שנאמר שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעוֹנֶךָ.¹⁰⁹¹

ד. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: גדולה תשובה שמארכת שנותיו של אדם, שנאמר וּבָשׁוּב רָשָׁע מְרַשְׁעָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיַּעַשׂ מִשְׁפָּט וַיִּצְדָּקָה הוּא אֶת־נַפְשׁוֹ יַחֲיֶה.¹⁰⁹²

ה. רבי יצחק מביא אמירה שנאמרה בארץ ישראל על ידי רבה בר מרי: בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. מדת בשר ודם, [אדם] מקניט את חבירו בדברים - ספק מתפּיס הימנו ספק אין מתפּיס הימנו, ואם תאמר מתפּיס הימנו - ספק מתפּיס בדברים ספק אין מתפּיס בדברים. אבל הקדוש ברוך הוא [אינו נוהג כך] אדם עובר עבירה בסתר - מתפּיס ממנו בדברים, שנאמר קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל-ה' אִמְרוּ אֱלֹהֵינוּ כָּל-תְּשׁוּאָה עוֹן וְקַח-טוֹב וְנִשְׁלָמָה פְּרִים שְׁפָתֵינוּ.¹⁰⁹³ ולא עוד אלא שמחזיק לו

היו כלל, ואילו אֶרְפָּה מְשׁוּבְתִּיכֶם נאמר על מי שחוזר בתשובה בגלל הפחד מהעונש, ובמקרה זה עוונותיו לא מתכפרים כפרה מוחלטת מיד אלא רק שעבירות הזדון שלו יורדות לדרגת שגגה.

ג. אמר רבי לוי: גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר 'שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ'.¹⁰⁸⁸

דף פו עמוד ב

הגמרא ממשיכה לספר בשבח מעלת

התשובה, בדרגותיה, כמביאה את הגאולה, כמאריכה חיו של האדם, ועוד.

א. אמר רבי יוחנן: גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה שנאמר: לֹא־מֵרָחֵק יִשְׁלַח אִישׁ אֶת-אִשְׁתּוֹ וְהִלָּכָה מֵאֲתָו וְהִי־תֵהָ אִישׁ-אֲחֵר הַיְשׁוּב אֵלֶיהָ עוֹד הָלֹא חָנוּף תַּחֲנוּף הָאָרֶץ הִיא וְאֶת זְנִית רַעִים רַבִּים וְשׁוּב אֵלֶי נָאֻם-ה'.¹⁰⁸⁹ הפסוק מתאר במשל את הניגוד בין איסור ה'לא תעשה' לשאת בשנית אשה שהתגרשה מבעלה הראשון, נישאה לאחר, ואחר כך מת בעלה השני או התגרשה ממנו – לבין הקב'ה שכן מקבל את עם ישראל לאחר שעשה תשובה, ודוחה את איסור הלא

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

פְּשָׁעִם וּלְבִית יַעֲקֹב חֲטָאתָם (ישעיהו פרק נח פסוק א)? "הגד לעמי פשעם – אלו תלמידי חכמים ששגגות נעשות להם כזדונות. "ולבית יעקב חטאתם" – אלו עמי הארץ שזדונות נעשים להם כשגגות'.

1092 יחזקאל פרק יח פסוק כז

1093 הושע פרק יד פסוק ג

1088 הפסוק במלואו: שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעוֹנֶךָ (הושע פרק יד פסוק ב).

1089 ירמיהו פרק ג פסוק א

1090 ישעיהו פרק נט פסוק כ

1091 הושע פרק יד פסוק ב. בדומה אנו מוצאים בבא מציעא דף לג עמוד ב מאמר של רבי יהודה: 'מהו שכתוב קָרָא בְּגִרּוֹן אֶל־תַּחֲשֹׁף פְּשׁוּפֵר הָרֶם קוֹלָךְ וְהִגַּד לְעַמִּי

תשובה¹⁰⁹⁶ הצליח להתגבר על יצרו.

רב אומר: אשרי מי שעשה תשובה
וחטאו נסלח לו בלי שיתגלה חטאו
ברבים ובכך ניצל גם מלמעט בכבוד
שמיים, שנאמר: **אֲשֶׁרִי נְשׁוּי-פָשַׁע כָּסוּי**
חֲטָאָה¹⁰⁹⁷.

רב זוטרא אומר אשרי האדם שה'
סלח לו וגם אינו מפרסם את חטאיו
שנאמר: **אֲשֶׁרִי נְשׁוּי-פָשַׁע כָּסוּי**
חֲטָאָה¹⁰⁹⁸.

רב אומר: בעל תשובה שחטאו
פורסם ברבים חייב לגלות את חטאיו
ולהודות בהם, שנאמר: **מִכְסָּה פִשְׁעָיו**

טובה, שנאמר וְקַח-טוֹב, ולא עוד אלא
שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב
פרים, שנאמר וְנִשְׁלַמָּה פְרִים שְׁפָתֵינוּ.
ו. התנא רבי מאיר היה אומר: גדולה
תשובה, שבשביל יחיד שעשה תשובה
מוחלין לכל העולם כולו, שנאמר
אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם [בלשון רבים] אֶהְיֶם
נִדְבָה כִּי יָעֵב אִפִּי מִמֶּנּוּ¹⁰⁹⁴ - מהם לא
נאמר, אלא ממנו שהוא לשון יחיד.

הגמרא שואלת מיהו בעל תשובה
גמורה, ומשיבה בדברי רב יהודה: כגון
ששוב הוא עומד לפני האפשרות
לעבור את אותה עברה, באותה אשה,
באותו זמן ובאותו מקום¹⁰⁹⁵ ואינו
עובר, וכן בפעם השלישית ואינו עובר
- הרי זה בעל תשובה גמורה שרק
בזכות יראת השמיים שבו מאז שעשה

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

1097 הפסוק במלואו: לְדוֹד מִשְׁכִּיל אֲשֶׁרִי
נְשׁוּי-פָשַׁע כָּסוּי חֲטָאָה (תהילים פרק לב
פסוק א). רש"י בתהילים מפרש: ' אשרי
נשוי פשע. שהקב"ה נושא פשע ומכסה
חטאיו'.

1098 הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ב הלכה
ה אומר: 'ושבח גדול לשב שיתודה ברבים
ויודיע פשעיו להם ומגלה עבירות שבינו
לבין חבירו לאחרים ואומר להם אמנם
חטאתי לפלוני ועשיתי לו כך וכך והריני
היום שב ומתנחם, וכל המתגאה ואינו
מודיע אלא מכסה פשעיו אין תשובתו
גמורה שנאמר מכסה פשעיו לא יצליח,
במה דברים אמורים בעבירות שבין אדם
לחבירו אבל בעבירות שבין אדם למקום
אינו צריך לפרסם עצמו ועזות פנים היא
לו אם גילם, אלא שב לפני האל ברוך הוא
ופורט חטאיו לפניו ומתודה עליהם לפני
רבים סתם וטובה היא לו שלא נתגלה
עונו שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי
חטאה'.

1094 הושע פרק יד פסוק ה
1095 שכבר נכשל בה פעם אחת.
1096 הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ב הלכה
א אומר: 'אי זו היא תשובה גמורה, זה
שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו
לעשותו ופירש ולא עשה מפני התשובה,
לא מיראה ולא מכשלון כח, כיצד הרי
שבא על אשה בעבירה ולאחר זמן נתייחד
עמה והוא עומד באהבתו בה ובכח גופו
ובמדינה שעבר בה ופירש ולא עבר זהו
בעל תשובה גמורה, הוא ששלמה אמר
וזכור את בוראך בימי בחורותיך, ואם לא
שב אלא בימי זקנותו ובעת שאי אפשר
לו לעשות מה שהיה עושה אף על פי
שאינה תשובה מעולה מועלת היא לו
ובעל תשובה הוא, אפילו עבר כל ימיו
ועשה תשובה ביום מיתתו ומת
בתשובתו כל עונותיו נמחלין שנאמר עד
אשר לא תחשך השמש והאור והירח
והכוכבים ושב העבים אחר הגשם שהוא
יום המיתה, מכלל שאם זכר בוראו ושב
קודם שימות נסלח לו'.

לֹא יִצְלִיחַ וּמוֹדָה וְעֵזֶב יִרְחֶם¹⁰⁹⁹.

רב זוטרא אומר: בעל תשובה שחטא כלפי חברו חייב לפרסם את החטא כדי שחבריו יגשרו בינו לחברו שיסלח לו, שנאמר: מִכְסָּה פִשְׁעָיו לֹא יִצְלִיחַ וּמוֹדָה וְעֵזֶב יִרְחֶם.

רבי יוסי בר יהודה אומר: אדם עובר עבירה פעם ראשונה - מוחלין לו, שנייה - מוחלין לו, שלישית - מוחלין לו, רביעית - אין מוחלין לו, שנאמר: כֹּה אָמַר יְהוָה עַל-שָׁלֹשָׁה פִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל-אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל-מִכְתָּם בִּכְסֵף צְדִיק וְאֶבְיוֹן בְּעֶבֶר נְעָלִים¹¹⁰⁰, וכן על פי מה שנאמר הֵן-כָּל-אֵלֶּה יִפְעַל-אֵל פְּעָמִים שְׁלוֹשׁ עַם-גֹּבֵר¹¹⁰¹.

מי שהתוודה ביום הכיפורים על עבירות הידועות לו¹¹⁰² ולא עבר עליהן לאחר מכן, יש אומרים שאינו צריך להתוודות שוב ביום הכיפורים

הבא ויש אומרים שכן יתוודה עליהן ביום הכיפורים הבא.

מי שהתוודה ביום הכיפורים על עבירות הידועות לו ושב וחטא בהן לאחר מכן, צריך לשוב ולהתוודות ביום הכיפורים הבא גם על העבירות הישנות וגם על העבירות האחרונות.

רב הונא אומר: מי ששב ועובר על אותה עברה כמה פעמים יש חשש גדול שיתרגל לעשותה עד שלא ידע שהוא עושה עברה.

יש לפרסם ברבים את חטאי הרשעים שמעמידים פני צדיק ואין בפירסום זה חילול ה' אלא הליכה בדרכיו של ה' המכשיל רשעים אלה לעשות חטא לפני רבים כְּשִׁינֹדַע שאינם צדיקים, שנאמר: ...וּבְשׁוֹב צְדִיק מִצְדָּקוֹ וְעֵשָׂה עוֹל וְנִתְּתִי מִכְשׁוֹל לִפְנָיו...¹¹⁰³.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

עיקרו של וידוי, וכל המרבה להתוודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח, וכן בעלי חטאות ואשמות בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על זדונן אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה, ויתוודו וידוי דברים שנאמר וְהָיָה כִּי-יֵאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ (ויקרא פרק ה פסוק ה), וכן כל מחוייבי מיתות בית דין ומחוייבי מלקות אין מתכפר להן במיתתן או בלקייתן עד שיעשו תשובה ויתוודו, וכן החובל בחבירו והמזיק ממנו אף על פי ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתוודה וישוב מלעשות כזה לעולם שנאמר מִכָּל-חַטָּאת הֶאָדָם¹¹⁰³.

¹¹⁰³ יחזקאל פרק ג פסוק כ

¹⁰⁹⁹ משלי פרק כח פסוק יג.

¹¹⁰⁰ עמוס פרק ב פסוק ו

¹¹⁰¹ איוב פרק לג פסוק כט

¹¹⁰² על מצוות הוידוי פוסק הרמב"ם בהלכות תשובה פרק א הלכה א: 'כל מצוות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתוודות לפני האל ברוך הוא שנאמר ...אִישׁ אֹו-אִשָּׁה כִּי יַעֲשֶׂה מִכָּל-חַטָּאת הָאֵדָם ... וְהִתְוַדָּה אֶת-חַטָּאתָם" אֲשֶׁר עָשָׂה (במדבר פרק ה פסוקים ו-ז) - זה וידוי דברים. וידוי הוא מצוות עשה. כיצד מתוודין? אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי [התחרטתי] ובושתי [והתביישתי] במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה - וזהו

אפילו בתשובת רשע מוחלט יש כח
לעכב גזר דין של פורענות - אף שאינה מבטלת אותו.

שְׁלֹת הרשעים היא זמן להרהורי עברה וסופה שתביא רשעים אלה לידי תקלה.

דף פז עמוד א

אשריהם לצדיקים שמעשיהם עומדים להם לא רק לזכותם אלא גם לזכות בניהם ובני בניהם עד סוף כל הדורות.

כל המזכה את הרבים¹¹⁰⁴ אין חטא בא על ידו ומשמיים עוזרים לו שלא להתקרב לחטא.

כל המחטיא את הרבים אין לו סיוע משמיים לעשות תשובה - אך יוכל לעשותה בכוחות עצמו.

האומר: 'אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה - מי שסומך על התשובה כדרך שמאפשרת לחזור שוב ושוב על אותה עבירה, עד שהיא נעשית לו כדבר מותר, לא מקבל סיוע מהשמיים לעשות תשובה.

יום הכיפורים מכפר על עבירות שבין אדם לה'.

על עבירות שבין אדם לחברו יום הכיפורים מכפר רק אם התפייס עם חברו. במקרה של התנגדות החבר להתפייס יש לנסות עד שלוש פעמים, ואם מת החבר לפני כן מביא עשרה אנשים לקבר ומפרט שם את חטאו¹¹⁰⁵.

דף פז עמוד ב

מסופר בדף על בקשות מחילה שקשורות באמוראים¹¹⁰⁶.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

שמע רבי אבא ונפיק לאפיה, אמר ליה: השתא צריכנא למיפק אדעתך, דכתיב לך התרפס ורהב רעיק.

ב. רבי זירא, כי הוה ליה מילתא בהדי איניש הוה חליף ותני לקמיה וממציא ליה, כי היכי דניתי וניפוק ליה מדעתיה.

ג. רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא - לא אתא לקמיה. במעלי יומא דכפורי אמר איהו: איזיל אנא לפיוסי ליה. פגע ביה רב הונא; אמר ליה - להיכא קא אזיל מר? - אמר ליה לפיוסי לפלניא. אמר: איזיל אבא למיקטל נפשא. אזל וקם עילויה, הוה יתיב וקא פלי רישא, דלי עיניה

¹¹⁰⁴ 'רבים' - שני אנשים או יותר.

¹¹⁰⁵ הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ב הלכה יא פוסק: 'החוטא לחבירו ומת חבירו קודם שיבקש מחילה מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ויאמר בפניהם חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוגי זה שכך וכך עשיתי לו, ואם היה חייב לו ממון יחזירו ליורשים, לא היה יודע לו יורשין יניחנו בבית דין ויתודה'.

¹¹⁰⁶ להלן המסופר בגמרא:

א. רבי ירמיה הוה ליה מילתא לרבי אבא בהדיה, אזל איתיב אדשא דרבי אבא. בהדי דשדיא אמתיה מיא מטא זרזיפי דמיא ארישא. אמר: עשאוני כאשפה, קרא אנפשיה מְאֻשְׁפֶּת זָרִים אֲבִינִי (תהלים פרק קיג פסוק ז),

מסופר בגמרא מעשה יוצא דופן הבא:

קרא רב לפני רבי פרשה מהנביאים או מהכתובים¹¹⁰⁷. מהלך הקריאה נכנס ר' חיא ולכבודו חזר רב לתחילת הפרשה, אחר כך נכנס בר קפרא - גם לכבודו חזר רב לתחילת הפרשה, אחר כך נכנס רבי שמעון ברבי - גם לכבודו חזר רב לתחילת הפרשה, אבל כשנכנס ר' חנינא בר חמא, שהיה רבו של רב, החליט רב שההפסקות רבות מדי ושאינו חוזר יותר לתחילת הפרשה למרות שר' חנינא בר חמא היה רבו!
כעס ר' חנינא על רב משום הבזיון שחזר עבור כולם ועבורו לא חזר¹¹⁰⁸. שנים עשר ערבי יום הכיפורים הלך רב אל ר' חנינא בר חמא כדי לפיסו ולא נתפייס.

הגמרא שואלת על התנהגותם

של רב ושל רבי חנינא:

א. על התנהגות רב שואלת הגמרא, הכיצד ניסה רב לפיס את רבי חנינא יותר משלוש פעמים? והרי אמר יוסי בר חנינא שכל המבקש סליחה מחברו אל יבקש ממנו יותר משלוש פעמים? ומשיבה הגמרא: שרב החמיר על עצמו.
ב. על התנהגות רבי חנינא שואלת הגמרא: והרי אמר רבא שכל המעביר על מידותיו מעבירים לו על כל פשעיו? ומשיבה הגמרא שרבי חנינא צפה שרב עתיד להיות מנהיג בבבל וכדי שילך לשם - לא התפייס עימו¹¹⁰⁹.

עיקר מצות הוידי היא בערב יום הכיפורים אך חכמים קבעו לומר וידי עוד חמש פעמים: במנחה שלפני ערב יום כפור, בשחרית, במוסף, במנחה ובנעילה¹¹¹⁰.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

שותים יין בשוק. קרא על עצמו: ושנאתי את החיים — ונפטר בשלום. האמירה וְשָׁנְאֵתִי אֶת־הַחַיִּים לקוחה מקהלת פרק ב פסוק יז: וְשָׁנְאֵתִי אֶת־הַחַיִּים כִּי רָע עָלַי הַמַּעֲשֶׂה שָׁנְעָה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי־הָפֵל הָבַל וְרָעוּת רָיַח.

1109 יושם לב שהגמרא מקשה רק על כך שלא העביר על מידותיו ולא שאלה מדוע כעס על בזיון מלכתחילה. לענ"ד יש בכך להראות שהחכמים בראיתם הפקוחה ידעו מהו טבעו של האדם, כל אדם, ולכן דברי הגמרא מובאים כמות שהם ללא כחל וללא שרק - אף על החכמים הגדולים.

1110 יום הכיפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה

וחזייה, אמר ליה: אבא את! זיל, לית לי מילתא בהדך! בהדי דקא פלי רישא אישתמיט גרמא, ומחייה בקועיה, וקטליה.

1107 לשון הגמרא היא 'רב הוה פסיק סידרא קמיה דרבי' ואומר רש"י: 'סידרא - פרשת מקרא של נביאים או של כתובים'.
1108 בשעת פטירתו של רבי הוא ציוה על רבי חנינא לישב בראש ישיבתו. רבי חנינא הוכתר בתואר 'הגדול' כרבי חיא וכרבי אושעיא. (על אף שרבי אושעיא סידר הלכות ותיקן שמועות - רק בסוף ימיו נתחווור לו שאי אפשר לתקן את כל מידותיהם של הבריות. מסופר בקהלת רבה, ב' שבאו ואמרו לרבי אושעיא: 'דיינך שותים יין בשוק!' - ולא האמין להם עד שפעם אחת יצא ומצא את דייניו

דף פח עמוד א

את הסתירה בין הברייתא האומרת:
'הרואה קרי ביום הכיפורים עוונותיו מחולין לו' ובין הברייתא האומרת
'הרואה קרי ביום הכיפורים עוונותיו סדורין' - רק סדורין בבית דין של מעלה ועדיין לא מחולין - מיישבת הגמרא באומרה שהעוונות סדורין בבית דין של מעלה כדי לימחול עליהן¹¹¹¹.

נחלקו רב ושמואל מה היא תפילת נעילה: לרב היא תפילה נוספת, כמו שאר תפילות העמידה ביום הכיפורים בהן אומרים שבע ברכות, ולשמואל היא תפילת 'מה אנו, מה חיינו, מה חסדנו...' שאין בה תפילת עמידה כלל.

לדעת רב תפילת נעילה פוטר את תפילת ערבית גם לדעת האומרים שתפילת ערבית חובה.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

ובמנחה ובנעילה, והיכן מתודה יחיד אחר תפלתו, ושליח צבור באמצע תפלתו בברכה רביעית' (רמב"ם הלכות תשובה פרק ב הלכה ז).
1111 הכוונה לקרי לילה שהוא פליטת זרע תוך כדי שינה בלי רצון.

לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכיפורים, ומצות וידוי יום הכיפורים שיתחיל מערב היום קודם שיאכל שמא יחנק בסעודה קודם שיתודה, ואף על פי שהתודה קודם שיאכל חוזר ומתודה בלילי יום הכיפורים ערבית וחוזר ומתודה בשחרית ובמוסף

תנא דבי רבי ישמעאל הרואה קרי ביום הכיפורים ידאג כל השנה כולה ואם עלתה לו שנה (נשאר בחיים) מובטח לו שהוא בן העולם הבא' כי ודאי מעשיו הטובים הם שהגנו עליו.	כשבא רב דימי לבבל אמר מפיש חיי סגי ומסגי' – מי שראה קרי ביום הכיפורים יזכה לאריכות ימים ולבני בנים כמאמר הפסוק 'ראה זרע יאריך ימים'.

הדרן עלך יום הכיפורים וסליקא לה מסכת יומא

משנה – יומא

עם ציון מקום כל משנה בגמרא

משנה יומא

פרק ראשון - שבעת ימים

בגמרא דפ"ס ב - כא

משנה יומא פרק א

ציון מקום המשנה בגמרא	
משנה א	שבעת ימים קדם יום הכפורים מפרישין להן גדול מביתו ללשכת פלֵהֲדִין, ומתקנין לו להן אחר תחתיו, שמא יאָרע בו פסול. רבי יהודה אומר, אף אשה אחרת מתקנין לו, שמא תמות אשתו, שנאמר (ויקרא טז) וכפר בעדו ובעד ביתו. ביתו, זו אשתו. אמרו לו, אם כן, אין לדבר סוף :
משנה ב	כל שבעת הימים הוא זורק את הדם ומקטיר את הקטרת ומטיב את הנרות ומקריב את הראש ואת הרגל. ושאר כל הימים, אם רצה להקריב, מקריב, שכהן גדול מקריב חלק בראש ונוטל חלק בראש:
משנה ג	מסרו לו זקנים מזקני בית דין, וקורין לפניו בסדר היום ¹¹¹² , ואומרים לו, אישי כהן גדול, קרא אתה בפיך, שמא שכחת או שמא לא למדת. ערב יום הכפורים שחרית, מעמידין אותו בשער מזרח, ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים, כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה:
משנה ד	כל שבעת הימים לא היו מונעין ממנו מאכל ומשתה, ערב יום הכפורים עם חשכה, לא היו מניחים אותו לאכל הרבה, מפני שהמאכל מביא את השנה:
דף ב עמוד א	
דף יח עמוד א	

נפך-אסתר

למצווה זו "סדר יומא". המשנה, להלן בפרק ה משנה ז, קוראת למצווה זו "מעשה יום הכפורים", וכן הגמרא על משנה זו בדף ס עמוד א.

1112 המשנה קוראת כאן למצוות עבודת יום הכיפורים (ויקרא פרק טז) "סדר היום", והגמרא, בדף יד עמוד ב ובסנהדרין דף מט עמוד ב, קוראת

משנה יומא

פרק ראשון - שבעת ימים

בגמרא דפים ב - כא

ציון מקום המשנה בגמרא	...המשך מעמוד קודם
דף יח עמוד ב	משנה ה מסרוהו זקני בית דין לזקני כהנה, והעלוהו לעלית בית אבטינס, והשביעוהו ונפטרו והלכו להם. ואמרו לו, אישי כהן גדול, אנו שלוחי בית דין, ואתה שלוחנו ושליח בית דין, משיביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית הזה, שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך. הוא פורש ובוכה, והן פורשין ובוכין:
	משנה ו אם היה חכם, דורש. ואם לאו, תלמידי חכמים דורשין לפניו. ואם רגיל לקרות, קורא. ואם לאו, קורין לפניו. ובמה קורין לפניו, באיוב ובעזרא ובדברי הימים. זכריה בן קבוטל אומר, פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל:
	משנה ז בקש להתנמנם, פרחי כהנה מכין לפניו באצבע צרדה, ואומרים לו, אישי כהן גדול, עמד והפג אחת על הרצפה. ומעסיקין אותו עד שיגיע זמן השחיטה:
דף יט עמוד ב	
דף כ עמוד א	משנה ח בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו, בין לפניו בין לאחריו. ביום הכפורים מחצות, וברגלים מאשמורה הראשונה, ולא היתה קריאת הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל:

משנה יומא

פרק שני - בְּרֵאשׁוֹנָה

בגמרא דפים כב - כח

משנה יומא פרק ב

ציון מקום המשנה בגמרא	
דף כב עמוד א	משנה א בְּרֵאשׁוֹנָה כָּל מִי שְׂרוּצָה לְתָרֵם אֶת הַמִּזְבֵּחַ, תוֹרֵם. וּבִזְמַן שֶׁהָן מְרִבִּין, רָצִין וְעוֹלִין בִּכְבֹּשׁ, וְכָל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת זָכָה. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם שׁוֹוִין, הַמִּמְנָה אוֹמֵר לָהֶם הַצְבִּיעוּ. וְמָה הֵן מוֹצִיאִין, אַחַת אוֹ שְׁתֵּים, וְאִין מוֹצִיאִין אֶגְדָּל בְּמִקְדָּשׁ:
	משנה ב מַעֲשֶׂה שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם שׁוֹוִין וְרָצִין וְעוֹלִין בִּכְבֹּשׁ, וְדַחֵף אֶחָד מֵהֶן אֶת חֲבֵרוֹ, וְנָפַל וְנִשְׁבְּרָה רִגְלוֹ. וְכִינּוֹן שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין שֶׁבָּאִין לִידֵי סִכְנָה, הִתְקִינוּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה תוֹרְמִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ אֲלָא בְּפִיס. אַרְבַּעַה פִּיסוֹת הָיוּ שָׁם, וְזֶה הַפִּיס הָרֵאשׁוֹן:
	משנה ג הַפִּיס הַשֵּׁנִי, מִי שׁוּחַט, מִי זוֹרֵק, וּמִי מִדְּשֵׁן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, וּמִי מִדְּשֵׁן אֶת הַמְּנוּרָה, וּמִי מַעֲלָה אֲבָרִים לִכְבֹּשׁ, הָרֵאשׁ וְהָרִגְל, וּשְׁתֵּי הַיָּדִים, הָעֶקֶץ וְהָרִגְל, הַחֹזֶה וְהַגֵּרָה, וּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת, וְהַקְּרָבִים, וְהַסֵּלֶת, וְהַחֲבֹתִין, וְהַיִּין. שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר כֹּהֲנִים זָכוּ בּוֹ. אָמַר בֶּן עֲזַאי לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻעַ, דֶּרֶךְ הַלּוֹכוֹ הִיָּה קָרֵב:
דף כו עמוד א	משנה ד הַפִּיס הַשְּׁלִישִׁי, חֲדָשִׁים לְקַטְרֶת בָּאוּ וְהַפִּיסוֹ. וְהַרְבִּיעִי, חֲדָשִׁים עִם יְשָׁנִים, מִי מַעֲלָה אֲבָרִים מִן הַכְּבֹשׁ וְלִמְזִבַּח:

...המשך בעמוד הבא

משנה יומא

פרק שני - בְּרֵאשׁוֹנָה

בגמרא דפים כב - כח

ציון מקום המשנה בגמרא	...המשך מעמוד קודם
דף כו עמוד ב	משנה ה
	תמיד קרב בתשעה, בעשרה, באחד עשר, בשנים עשר, לא פחות ולא יותר. כיצד. עצמו בתשעה. בחג, ביד אחד צלוחית של מים, הרי כאן עשרה. בין הערבים, באחד עשר, הוא עצמו בתשעה, ושנים בידם שני גזירי עצים. ובשבת באחד עשר, הוא עצמו בתשעה, ושנים בידם שני בזיכי לבונה של לחם הפנים. ובשבת שבתוך החג, ביד אחד צלוחית של מים:
	משנה ו
	איל קרב באחד עשר, הבשר בחמשה, הקרבים והסלת והזין בשנים שנים :
	משנה ז
דף כו עמוד ב	פר קרב בעשרים וארבעה, הראש והרגל, הראש באחד, והרגל בשנים. העקץ והרגל, העקץ בשנים, והרגל בשנים. החזה והגרה, החזה באחד, והגרה בשלשה. שתי ידיים בשנים. שתי דפנות בשנים. הקרבים והסלת והזין בשלשה שלשה. במה דברים אמורים, בקרבנות צבור. אבל בקרבן יחיד, אם רצה להקריב, מקריב. הפשטן ונתוחן של אלו ואלו שוין:

משנה יומא

פרק שלישי - אָמַר לָהֶם

בגמרא דפים כח - לט

משנה יומא פרק ג

ציון מקום המשנה בגמרא	
דף כח עמוד א	משנה א אָמַר לָהֶם הַמַּמְנָה, צָאוּ וּרְאוּ אִם הִגִּיעַ זְמַן הַשְּׁחִיטָה. אִם הִגִּיעַ, הָרֹאֶה אוֹמֵר, בְּרַקְאִי. מִתְתִּיא בֶּן שְׁמוּאֵל אוֹמֵר, הָאִיר פָּנַי כָּל הַמִּזְרָח עַד שְׁבַחְבְּרוֹן. וְהוּא אוֹמֵר הֵן:
	משנה ב וְלָמָּה הִצְרַכְנוּ לָכֵךְ, שִׁפְעָם אַחַת עָלָה מֵאוֹר הַלְבָנָה וְדָמּוּ שֶׁהָאִיר מִזְרָח, וְשִׁחְטוּ אֶת הַתֵּמִיד, וְהוֹצִיאֻהוּ לְבֵית הַשְּׁרָפָה. הוֹרִידוּ כֹהֵן גָּדוֹל לְבֵית הַטְּבִילָה. זֶה הַכֶּלֶל הִיָּה בַּמִּקְדָּשׁ, כָּל הַמִּסָּךְ אֶת רִגְלָיו טָעוֹן טְבִילָה, וְכָל הַמִּטִּיל מִיָּם טָעוֹן קְדוּשַׁת יָדַיִם וְרִגְלָיִם:
	משנה ג אִין אָדָם נִכְנָס לְעִזְרָה לְעִבּוּדָה, אֶפְלוּ טָהוֹר, עַד שִׁיטְבַּל. חֲמֵשׁ טְבִילוֹת וְעִשְׂרֵה קְדוּשִׁין טוֹבֵל כֹּהֵן גָּדוֹל וּמִקְדָּשׁ בּוֹ בַּיּוֹם, וְכֹלֵן בִּקְדָּשׁ עַל בֵּית הַפָּרוֹה, חוּץ מִזֹּו בִּלְבָד: (משנה ד) פָּרְסוּ סֵדִין שֶׁל בּוֹץ בֵּינוֹ לְבֵין הָעָם.
דף לא עמוד ב	המשך משנה ד פֶּשֶׁט, יָרַד וְטָבַל, עָלָה וְנִסְתַּפַּג. הִבִּיאוּ לוֹ בִּגְדֵי זָהָב, וְלָבַשׁ וְקִדָּשׁ יָדָיו וְרִגְלָיו. הִבִּיאוּ לוֹ אֶת הַתֵּמִיד. קָרְצוּ, וּמָרַק אַחֵר שֶׁחִיטָה עַל יָדוֹ. קָבַל אֶת הַדָּם וּזְרָקוּ. נִכְנָס לְהַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל שַׁחַר, וּלְהַטִּיב אֶת הַנְּרוֹת, וּלְהַקְרִיב אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הָאֲבִירִים וְאֶת הַחֲבֹתִין וְאֶת הַיָּיִן:
	משנה ה קְטֹרֶת שֶׁל שַׁחַר הִיָּתָה קָרְבָּה בֵּין דָּם לְאֲבִירִים. שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים, בֵּין אֲבִירִים לְנִסְכִּים. אִם הִיָּה כֹהֵן גָּדוֹל זָקֵן אוֹ אֲסֻטְנִיס, מִחֲמִין לוֹ חֲמִין וּמִטִּילִין לְתוֹךְ הַצּוּגָן, כְּדִי שֶׁתִּפּוֹג צִנְתָּן:
	...המשך בעמוד הבא

משנה יומא

פרק שלישי - אָמַר לָהֶם

בגמרא דפים כח - לט

ציון מקום המשנה בגמרא	...המשך מעמוד קודם
דף לד עמוד ב	משנה ו הביאוהו לבית הפרוה, ובקדש היתה. פָּרְסוּ סֵדִין שֶׁל בּוּץ בֵּינוּ לְבֵין הָעַם, קִדַּשׁ יָדָיו וְרָגְלָיו וּפָשַׁט. רַבִּי מֵאִיר אָמַר, פָּשַׁט, קִדַּשׁ יָדָיו וְרָגְלָיו. יָרַד וְטָבַל, עָלָה וְנִסְתַּפַּג. הִבִּיאוּ לוֹ בִּגְדֵי לְבָן, לְבַשׁ וְקִדַּשׁ יָדָיו וְרָגְלָיו:
	משנה ז בשחר היה לובש פלוסין של שנים עשר מנה, ובין הערבים הנדוין של שמנה מאות זוז, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, בשחר היה לובש של שמנה עשר מנה, ובין הערבים של שנים עשר מנה, הכל שלשים מנה. אלו משל צבור. ואם רצה להוסיף, מוסיף משלו:
	משנה ח
	בא לו אצל פרו, ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח, ראשו לדרום ופניו למערב, והלכה עומד במזרח ופניו למערב, וסומך שתי ידיו עליו ומתנודה. וכך היה אומר, אָנָּה הָשֵׁם, עוֹיְתִי פִּשְׁעִי חַטָּאתִי לִפְנֵיךָ אֲנִי וּבֵיתִי. אָנָּה הָשֵׁם, כֹּפֵר נָא לַעֲוֹנוֹת וּלְפִשְׁעִים וּלְחַטָּאִים, שְׁעוֹיְתִי וּשְׁפִשְׁעִי וּשְׁחַטָּאתִי לִפְנֵיךָ אֲנִי וּבֵיתִי, כִּכְתוּב בַּתּוֹרָה מִשָּׁה עֲבָדְךָ (ויקרא טז), כִּי בַּיּוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ. וְהָן עוֹנִין אַחֲרָיו, בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
דף לו עמוד א	משנה ט
	בא לו למזרח העזרה, לצפון המזבח, הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו. ושם שני שעירים, וקלפי היתה שם ובה שני גורלות. של אשכרוע היו, ועשאן בן גמלא של זהב, והיו מזכירין אותו לשבח: ...המשך בעמוד הבא

משנה יומא

פרק שלישי - אָמַר לָהֶם

בגמרא דפים כח - לט

ציון מקום המשנה בגמרא	
המשך מדף לו עמוד א	משנה י בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור, שלא היו לו אלא שנים. ואף הוא עשה מוכני לכיור, שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה. מנבז המלך היה עושה כל ידות הכלים של יום הכפורים של זהב. הילני אמו עשתה נברשת של זהב על פתחו של היכל. ואף היא עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה. ניקנור נעשו נסים לדלותיו, והיו מזכירין אותו לשבח:
	משנה יא ואלו לגנאי, של בית גרמו לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים. של בית אבטינס לא רצו ללמד על מעשה הקטרת. הגרס בן לוי היה יודע פרק בשיר ולא רצה ללמד. בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב. על הראשונים נאמר (משלי י), זכר צדיק לברכה. ועל אלו נאמר (שם) ושם רשעים ירקב:
דף לח עמוד א	

משנה יומא

פרק רביעי - טרף בקלפי

בגמרא דפים לט - מו

משנה יומא פרק ד

ציון מקום המשנה בגמרא	
דף לח עמוד ב	משנה א
	טרף בקלפי והעלה שני גורלות. אחד כתוב עליו לשם ואחד כתוב עליו לעזאזל. הסגן בימינו וראש בית אב משמאלו. אם של שם עלה בימינו, הסגן אומר לו, אישי כהן גדול, הגבה ימינך. ואם של שם עלה בשמאלו, ראש בית אב אומר לו, אישי כהן גדול, הגבה שמאלך. נתנו על שני השעירים ואומר, ליי חטאת. רבי ישמעאל אומר, לא היה צריך לומר חטאת, אלא ליי. והן עונין אחריו, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:
דף מא עמוד ב	משנה ב
	קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח והעמידו כנגד בית שלוחו, ולנשחט כנגד בית שחיטתו. בא לו אצל פרו שניה, וסומך שתי ידיו עליו ומתודה. וכך היה אומר, אנא השם, עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך. אנא השם, כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים, שעויתי ופשעתי ונחטאתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך, ככתוב בתורת משה עבדך (ויקרא טז), כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. והן עונין אחריו, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

...המשך בעמוד הבא

משנה יומא

פרק רביעי - טרף בקלפי

בגמרא דפיים לט - מו

ציון מקום המשנה בגמרא	...המשך מעמוד קודם
דף מג עמוד ב	משנה ג שחטו וקבל במזרק את דמו, ונתנו למי שהוא ממרס בו על הרבד הרביעי שבהיכל, כדי שלא יקרש. נטל מחתה ועלה לראש המזבח, ופנה גחלים אילך ואילך, וחותרה מן המעפלות הפנימיות, וירד והניחה על הרבד הרביעי שבפזרה :
	משנה ד בכל יום היה חותרה בשל כסף ומערה בתוך של זהב, והיום חותרה בשל זהב ובה היה מכניס. בכל יום חותרה בשל ארבעת קבין ומערה בתוך של שלשת קבין, והיום חותרה בשל שלשת קבין, ובה היה מכניס. רבי יוסי אומר, בכל יום חותרה בשל סאה ומערה בתוך של שלשת קבין, והיום חותרה בשל שלשת קבין, ובה היה מכניס. בכל יום היתה כבדה, והיום קלה. בכל יום היתה ידה קצרה, והיום ארכה. בכל יום היה זהבה ירוק, והיום אדם, דברי רבי מנחם. בכל יום מקריב פרס בשחרית ופרס בין הערבים, והיום מוסיף מלא חפניו. בכל יום היתה דקה, והיום דקה מן הדקה :
	משנה ה בכל יום כהנים עולים במזרחו של כבש ויורדין במערבו, והיום כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע. רבי יהודה אומר, לעולם כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע. בכל יום כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הכיור, והיום מן הקיתון של זהב. רבי יהודה אומר, לעולם כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הקיתון של זהב:
	משנה ו בכל יום היו שם ארבע מערכות, והיום חמש, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר, בכל יום שלש, והיום ארבע. רבי יהודה אומר, בכל יום שתים, והיום שלש:

משנה יומא

פרק חמישי - הוציאו לו

בגמרא דפים מז - סב

משנה יומא פרק ה

ציון מקום המשנה בגמרא	
דף מז עמוד א	משנה א
	הוציאו לו את הכף ואת המחטה, וחספן מלא חפניו ונתן לתוך הכף, הגדול לפי גדלו, והקטן לפי קטנו, וכך היתה מדתה. נטל את המחטה בימינו ואת הכף בשמאלו.
דף נא עמוד ב	המשך משנה א
	היה מהלך בהיכל, עד שמגיע לבין שתי הפרכות המבדילות בין הקדש ובין קדש הקדשים, וביניהן אמה. רבי יוסי אומר, לא היתה שם אלא פרכת אחת בלבד, שנאמר (שמות כו), והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים.
דף נב עמוד ב	המשך משנה א
	החיצונה היתה פרופה מן הדרום, והפנימית מן הצפון. מהלך ביניהן, עד שמגיע לצפון. הגיע לצפון, הופך פניו לדרום, מהלך לשמאלו עם הפרכת עד שהוא מגיע לארון. הגיע לארון. נותן את המחטה בין שני הבדים. צבר את הקטרת על גבי גחלים, ונתמלא כל הבית פלו עשן. יצא ובא לו בדרך בית כניסתו, ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון, ולא היה מאריך בתפלתו, שלא להבעית את ישראל: ...המשך בעמוד הבא

משנה יומא

פרק חמישי - הוציאו לו

בגמרא דפים מז - סב

ציון מקום המשנה בגמרא	...המשך מעמוד קודם
דף נג עמוד ב	משנה ב משנָטַל האָרֹן, אָבֹן הִיְתָה שֶׁם מִימֹת נְבִיאִים רִאשׁוֹנִים , וְשִׁתִּיה הִיְתָה נִקְרָאת, גְּבוּהָה מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשׁ אַצְבָּעוֹת, וְעַלֶּיהָ הָיָה נוֹתֵן:
	משנה ג נָטַל אֶת הַדָּם מִמִּי שֶׁהָיָה מְמַרְס בּוֹ, נִכְנָס לְמָקוֹם שְׁנֹכְנָס, וְעָמַד בְּמָקוֹם שְׁעָמַד, וְהָיָה מִמֶּנּוּ אַחַת לְמַעְלָה וְשִׁבְעַת לְמַטָּה , וְלֹא הָיָה מִתְכַּפֵּן לְהַזֹּת לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה, אֲלֵא כְּמַצְלִיף. וְכֵן הָיָה מוֹנֶה, אַחַת, אַחַת וְאַחַת, אַחַת וְשִׁתִּים, אַחַת וְשֹׁלֶשׁ, אַחַת וְאַרְבַּע, אַחַת וְחֲמֵשׁ, אַחַת וְשֵׁשׁ, אַחַת וְשִׁבְעָה. יֵצֵא וְהִנִּיחוֹ עַל כֵּן הַזֶּהָב שֶׁבְּהִיכָל:
	משנה ד הֵבִיאוּ לוֹ אֶת הַשְּׁעִיר , שֶׁחֲטֹו וְקָבַל בְּמִזְרֵק אֶת דָּמוֹ. נִכְנָס לְמָקוֹם שְׁנֹכְנָס, וְעָמַד בְּמָקוֹם שְׁעָמַד, וְהָיָה מִמֶּנּוּ אַחַת לְמַעְלָה וְשִׁבְעַת לְמַטָּה, וְלֹא הָיָה מִתְכַּפֵּן לְהַזֹּת לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה, אֲלֵא כְּמַצְלִיף. וְכֵן הָיָה מוֹנֶה, אַחַת, אַחַת וְאַחַת, אַחַת וְשִׁתִּים, אַחַת וְשֹׁלֶשׁ, אַחַת וְאַרְבַּע, אַחַת וְחֲמֵשׁ, אַחַת וְשֵׁשׁ, אַחַת וְשִׁבְעָה. יֵצֵא וְהִנִּיחוֹ עַל כֵּן הַשְּׁנִי שֶׁהָיָה בְּהִיכָל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא הָיָה שֶׁם אֲלֵא כֵּן אֶחָד בְּלֶבֶד. נָטַל דָּם הַפָּר וְהִנִּיחַ דָּם הַשְּׁעִיר, וְהָיָה מִמֶּנּוּ עַל הַפְּרִכָּת שֶׁכָּנָגַד הָאָרֹן מִבְּחוּץ, אַחַת לְמַעְלָה וְשִׁבְעַת לְמַטָּה, וְלֹא הָיָה מִתְכַּפֵּן לְהַזֹּת לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה, אֲלֵא כְּמַצְלִיף. וְכֵן הָיָה מוֹנֶה, אַחַת, אַחַת וְאַחַת, אַחַת וְשִׁתִּים, אַחַת וְשֹׁלֶשׁ, אַחַת וְאַרְבַּע, אַחַת וְחֲמֵשׁ, אַחַת וְשֵׁשׁ, אַחַת וְשִׁבְעָה. נָטַל דָּם הַשְּׁעִיר וְהִנִּיחַ דָּם הַפָּר, וְהָיָה מִמֶּנּוּ עַל הַפְּרִכָּת שֶׁכָּנָגַד הָאָרֹן מִבְּחוּץ, אַחַת לְמַעְלָה וְשִׁבְעַת לְמַטָּה, וְלֹא הָיָה מִתְכַּפֵּן לְהַזֹּת לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה, אֲלֵא כְּמַצְלִיף. וְכֵן הָיָה מוֹנֶה, אַחַת, אַחַת וְאַחַת, אַחַת וְשִׁתִּים, אַחַת וְשֹׁלֶשׁ, אַחַת וְאַרְבַּע, אַחַת וְחֲמֵשׁ, אַחַת וְשֵׁשׁ, אַחַת וְשִׁבְעָה. עָרָה דָּם הַפָּר לְתוֹךְ דָּם הַשְּׁעִיר, וְנָתַן אֶת הַמָּלֵא בְּרִיקָן: ..הַמֶּשֶׁךְ בַּעֲמֹוד הַבֹּא

משנה יומא

פרק חמישי - הוציאו לו

בגמרא דפים מז - סב

ציון מקום המשנה בגמרא	המשך מעמוד קודם
דף נח עמוד ב	משנה ה
	וַיֵּצֵא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה', זֶה מִזְבֵּחַ הַזֶּהב. הַתְּחִיל מִחֹטֵא וַיִּוֹרֵד. מִיֵּהֵכָן הוּא מִתְּחִיל, מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית, צְפוֹנִית מִעֶרְבִית, מִעֶרְבִית דְּרוֹמִית, דְּרוֹמִית מִזְרָחִית. מְקוֹם שֶׁהוּא מִתְּחִיל בְּחֹטֵאֵת עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, מִשֵּׁם הִיָּה גוֹמֵר עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בְּמִקְוֵמוֹ הִיָּה עוֹמֵד וּמִחֹטֵא. וְעַל כֵּלָּן הִיָּה נוֹתֵן מִלְמָטָה לַמַּעֲלָה, חוּץ מִזֹּו שֶׁהִיָּתָה לִפְנֵי, שְׁעָלֶיהָ הִיָּה נוֹתֵן מִלְמָטָה לַמָּטָה:
	משנה ו
	הַזֶּה עַל טְהוֹרוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ שְׁבַע פְּעָמִים, וְשִׁירֵי הַדָּם הִיָּה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מִעֶרְבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, וְשֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן הִיָּה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי. אֱלוֹ וְאֱלוֹ מִתְעַרְבִין בְּאַמָּה וַיּוֹצֵאִין לַנֶּחֱל קִדְרוֹן, וְנִמְכְּרִין לַגִּנָּין לְזָבֵל, וּמוֹעֲלִין בָּהֶן:
דף ס עמוד א	משנה ז
	כָּל מַעֲשֵׂה יוֹם הַכַּפּוּרִים הָאֵמּוֹר עַל הַסֵּדֶר, אִם הַקֳּדִים מַעֲשֵׂה לַחֲבֵרוֹ, לֹא עָשָׂה כְּלוּם. הַקֳּדִים דָּם הַשְּׁעִיר לְדָם הַפָּר, וַיִּחְזֹר וַיִּזְה מִדָּם הַשְּׁעִיר לְאַחַר דָּם הַפָּר. וְאִם עַד שֶׁלֹּא גָמַר אֶת הַמִּתְנּוֹת שֶׁבִּפְנֵים נִשְׁפָּךְ הַדָּם, יָבִיא דָּם אַחֵר וַיִּחְזֹר וַיִּזְה בַּתְּחִלָּה בִּפְנֵים. וְכֵן בַּהִיכָל, וְכֵן בְּמִזְבֵּחַ הַזֶּהב, שֶׁכָּלֵן כִּפְרָה בִּפְנֵי עֲצָמָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים, מִמְּקוֹם שֶׁפָּסַק, מִשֵּׁם הוּא מִתְּחִיל:

משנה יומא

פרק שישי - שְׁנֵי שְׁעֵירֵי

בגמרא דפים סב - סח

משנה יומא פרק ו

ציון מקום המשנה בגמרא	
דף סב עמוד א	משנה א
	שְׁנֵי שְׁעֵירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, מִצּוֹתוֹן שִׁיהִיו שְׁנֵיהֶן שׁוֹיִן בְּמִרְאָה וּבְקוֹמָה וּבְדָמִים וּבְלִקְיַחְתָּן כְּאַחַד. וְאָף עַל פִּי שְׂאִינָן שׁוֹיִן, כְּשֵׁרִין. לֶקַח אֶחָד הַיּוֹם וְאַחַד לְמָחָר, כְּשֵׁרִין. מֵת אֶחָד מֵהֶן, אִם עַד שְׁלֹא הִגְרִיל מֵת, יִקַּח זֶזֶג לְשֹׁנִי. וְאִם מִשְׁהִגְרִיל מֵת, יָבִיא זֶזֶג אַחֵר וַיִּגְרִיל עֲלֵיהֶם בְּתַחֲלָה, וַיֹּאמֶר, אִם שָׁל שָׁם מֵת, זֶה שְׁעֵלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לְשֵׁם יִתְקַים תַּחְתָּיו. וְאִם שָׁל עֲזָאזֵל מֵת, זֶה שְׁעֵלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לְעֲזָאזֵל יִתְקַים תַּחְתָּיו. וְהַשֵּׁנִי יִרְעָה עַד שִׁיסְתָּאב, וַיִּמְכֹּר וַיִּפְּלוּ דָמָיו לְנִדְבָה, שְׂאִין חֲטָאת צָבוּר מֵתָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, תָּמוּת. וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, נִשְׁפָּךְ הַדָּם, יָמוּת הַמִּשְׁתַּלַּח. מֵת הַמִּשְׁתַּלַּח, יִשְׁפָּךְ הַדָּם:
	משנה ב
	בָּא לוֹ אֶצֶל שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח וְסוּמָךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו וּמִתּוֹדָה. וְכַךְ הִיָּה אוֹמֵר, אֲנִי הַשֵּׁם, עוֹו פִּשְׁעוֹ חֲטָאוֹ לִפְנֵיךְ עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל. אֲנִי בִשֵּׁם, כִּפֹּר נָא לַעֲוֹנוֹת וּלְפִשְׁעֵים וּלְחַטָּאִים, שְׁעוֹו וּשְׁפִשְׁעוֹו וּשְׁחַטָּאוֹ לִפְנֵיךְ עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כִּכְתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ לֵאמֹר (ויקרא טז), כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ. וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם הָעוֹמְדִים בְּעֲזָרָה, כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִים שֵׁם הַמַּפְרָשׁ שֶׁהוּא יוֹצֵא מִפִּי כֹהֵן גָּדוֹל, הָיוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם, וְאוֹמְרִים, בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
	משנה ג
	מִסְרוּ לְמִי שֶׁהָיָה מוֹלִיכוֹ. הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְהוֹלִיכוֹ, אֲלֵא שֶׁעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים גְּדוּלִים קָבַע וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין אֶת יִשְׂרָאֵל לְהוֹלִיכוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי, מַעֲשֵׂה וְהוֹלִיכוֹ עֲרִסְלָא, וַיִּשְׂרָאֵל הָיָה:
	משנה ד
	וְכַבֵּשׁ עָשׂוּ לוֹ מִפְּנֵי הַבְּבָלִיִּים, שֶׁהָיוּ מִתְלַשְּׁים בְּשַׁעְרוֹ, וְאוֹמְרִים לוֹ, טַל וָצֶא, טַל וָצֶא. ..הַמִּשְׁךָ בַּעֲמוּד הַבַּא
דף סו עמוד א	

משנה יומא

פרק שישי - שְׁנֵי שְׁעֵירֵי

בגמרא דפים סב - סח

ציון מקום המשנה בגמרא	המשך מעמוד קודם
דף סו עמוד ב	המשך משנה ד מִיקְרֵי יְרוּשָׁלַיִם הָיוּ מְלוּיִן אוֹתוֹ עַד סִכָּה הָרֵאשׁוֹנָה. עֶשֶׂר סִכּוֹת מִירוּשָׁלַיִם וְעַד צוּק¹¹¹³, תְּשַׁעִים רִיס, שְׁבַעַה וּמִחְצָה לְכָל מִיל:
דף סז עמוד א	משנה ה עַל כָּל סִכָּה וְסִכָּה אוֹמְרִים לוֹ, הָרִי מְזוֹן וְהָרִי מִים. וּמְלוּיִן אוֹתוֹ מִסִּכָּה לְסִכָּה, חוּץ מֵאַחֲרוֹנָה שְׁבַחָהּ, שְׁאִינוּ מְגִיעַ עֲמוֹ לְצוּק, אֲלֵא עוֹמֵד מִרְחוֹק וְרוֹאֶה אֶת מַעֲשָׂיו:
	משנה ו מָה הָיָה עוֹשֶׂה, חוֹלֵק לְשׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית, חֲצִיו קָשֶׁר בְּסָלַע וְחֲצִיו קָשֶׁר בֵּין שְׁתֵּי קִרְנָיו, וְדָחְפוֹ לְאַחֲרוֹי, וְהוּא מִתְגַּלְגֵּל וְיֹרֵד, וְלֹא הָיָה מְגִיעַ לְחֲצִי הָהָר עַד שֶׁנִּעְשָׂה אֲבָרִים אֲבָרִים. בָּא וַיָּשֶׁב לוֹ תַּחַת סִכָּה אַחֲרוֹנָה עַד שֶׁתַּחֲשֹׁף. וּמֵאִמְתִּי מְטַמֵּא בְּגָדִים, מְשִׁיצָא חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, מְשַׁעֵת דְּחִתּוֹ לְצוּק:
	משנה ז בָּא לוֹ אֶצֶל פֶּר וְשְׁעִיר הַנִּשְׂרָפִין. קָרְעַן וְהוֹצִיא אֶת אִמּוּרֵיהֶן, נִתְּנוּ בְּמִגִּיס, וְהִקְטִירָן עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ. קָלְעוּ בְּמִקְלָעוֹת, וְהוֹצִיאוּן לְבֵית הַשְּׂרָפָה. וּמֵאִמְתִּי מְטַמֵּאִין בְּגָדִים, מְשִׁיצָאוּ חוּץ לְחוֹמַת הָעִזָּרָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, מְשִׁיצַת הָאוֹר בְּרֶבֶן:
דף סח עמוד ב	משנה ח אָמְרוּ לוֹ לָכֶהֱן גָּדוֹל, הִגִּיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר. וּמִנֵּין הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר, דְּרָכִיּוֹת הָיוּ עוֹשִׂין, וּמִנִּיפִין בְּסוּדְרִין, וְיוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, וְהֵלֵא סִימֵן גָּדוֹל הָיָה לָהֶם, מִירוּשָׁלַיִם וְעַד בֵּית חֲדָדוֹ שְׁלֹשָׁה מִילִין. הוֹלְכִין מִיל, וְחוֹזְרִין מִיל, וְשׁוֹהִין כְּדֵי מִיל, וְיוֹדְעִין שֶׁהִגִּיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר. רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר, וְהֵלֵא סִימֵן אַחֵר הָיָה לָהֶם, לְשׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית הָיָה קָשׁוּר עַל פֶּתְחוֹ שֶׁל הֵיכַל, וְכִשְׁהִגִּיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר הָיָה הַלְשׁוֹן מְלָבִין, שְׁנֹאֲמַר (ישעיה א), אִם יִהְיוּ חֲטָאִיכֶם כְּשָׁנִים כְּשֶׁלַּג יִלְבִּינוּ:

נִפְךְ-אֶסְתֵּר

1113 מכאן המשך המשנה בדף סז עמוד א

משנה יומא

פרק שביעי - בא לו כהן גדול

בגמרא דפים סח - עג

משנה יומא פרק ז

ציון מקום המשנה בגמרא	
דף סח עמוד ב	משנה א
	בא לו כהן גדול לקרות . אם רצה לקרות בבגדי בוע, קורא. ואם לא, קורא באצטלית לבן משלו. חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול, וכהן גדול עומד ומקבל וקורא עומד, וקורא אחרי מות ואף בעשור. וגולל ספר תורה ומניחו בחיקו, ואומר, יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן, ובעשור שבחמש הפקידים קורא על פה, ומברך עליה שמנה ברכות, על התורה, ועל העבודה, ועל ההודאה, ועל מחילת העון, ועל המקדש בפני עצמו, ועל ישראל בפני עצמן ועל ירושלים בפני עצמה ועל הכהנים בפני עצמן ועל שאר התפלה:
	משנה ב
	הרואה כהן גדול כשהוא קורא, אינו רואה פר ושעיר הנשרפים. והרואה פר ושעיר הנשרפים, אינו רואה כהן גדול כשהוא קורא. ולא מפני שאינו רשאי, אלא שהיתה דרך רחוקה, ומלאכת שניהן שוה כאחת: ..המשך בעמוד הבא

משנה יומא

פרק שביעי - בא לו כהן גדול

בגמרא דפים סח - עג

ציון מקום המשנה בגמרא	..המשך מעמוד קודם
דף ע עמוד א	משנה ג אם בבגדי בוש קורא, קדש ידיו ורגליו, פשט ירד וטבל, עלה ונסתפג. הביאו לו בגדי זהב, ולבש, וקדש ידיו ורגליו, ויצא ועשה את אילו ואת איל העם, ואת שבעת כבשים תמימים בני שנה, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר, עם תמיד של שחר היו קרבין, ופר העולה ושעיר הנעשה בחוץ היו קרבין עם תמיד של בין הערבים:
	משנה ד קדש ידיו ורגליו, ופשט וירד וטבל ועלה ונסתפג. הביאו לו בגדי לבן, ולבש, וקדש ידיו ורגליו. נכנס להוציא את הכף ואת המחטה. קדש ידיו ורגליו, ופשט וירד וטבל, עלה ונסתפג. הביאו לו בגדי זהב ולבש, וקדש ידיו ורגליו, ונכנס להקטיר קטרת של בין הערבים ולהטיב את הנרות, וקדש ידיו ורגליו, ופשט. הביאו לו בגדי עצמו, ולבש. ומלויין אותו עד ביתו. יום טוב הזה עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקדש:
	משנה ה כהן גדול משמש בשמנה כלים. וההדיוט בארבעה, בכתנת ומכנסים ומצנפת ואבנט. מוסיף עליו כהן גדול, חשן ואפוד ומעיל וציץ. באלו נשאלין באורים ותמים. ואין נשאלין אלא למלך ולבית דין ולמי שהצבור צריך בו:
דף עא עמוד ב	

משנה יומא

פרק שמיני - יום הכפורים

בגמרא דפים עג - פח

משנה יומא פרק ח

ציון מקום המשנה בגמרא	
דף עג עמוד ב	משנה א יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. והמלך והכלה ירחצו את פניהם, והחיה ¹¹¹⁴ תנעל את הסנדל, דברי רבי אליעזר, וחכמים אוסרין:
	משנה ב האוכל ככותבת הגסה, כמוה וכגרעינתה, והשוטה מלא לגמיו, חיב. כל האכלין מצטרפין לככותבת. כל המשקין מצטרפין למלא לגמיו. האוכל ושוטה, אין מצטרפין:
	משנה ג אכל ושתה בהעלם אחת, אינו חיב אלא חטאת אחת. אכל ועשה מלאכה, חיב שתי חטאות. אכל אכלין שאינן ראויין לאכילה, ושתה משקין שאינן ראויין לשתיה, ושתה ציר או מריס, פטור:
דף פב עמוד א	משנה ד התינוקות, אין מענין אותן ביום הכפורים, אבל מחנכין אותם לפגי שנה ולפגי שנתים, בשביל שיהיו רגילין במצות:
דף פב עמוד א	משנה ה עברה שהריחה, מאכילין אותה עד שתשיב נפשה. חולה מאכילין אותו על פי בקיאי. ואם אין שם בקיאי, מאכילין אותו על פי עצמו, עד שיאמר די: ..המשך בעמוד הבא

נפך-אסתר

1114 והחיה=היולדת.

משנה יומא
פרק שמיני - יום הכפורים
 בגמרא דפים עג - פח

המשך מעמוד קודם..	ציון מקום המשנה בגמרא
משנה ו	דף פג עמוד א
מי שִׁאָחֲזוּ בְלִמוֹס, מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ אֶפְלוּ דְבָרִים טְמֵאִים , עַד שִׁיאֹרְרוּ עֵינָיו. מִי שֶׁנִּשְׁכָּח כָּלֵב שׁוֹטֵה, אֵין מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ מִחֲצֵר כֶּבֶד שְׁלוֹ, וְרַבִּי מִתִּיָּא בֶן חֲרָשׁ מִתִּיר. וְעוֹד אָמַר רַבִּי מִתִּיָּא בֶן חֲרָשׁ, הַחוֹשֵׁשׁ בְּגִרְוֹנוֹ, מִטִּילִין לוֹ סָם בְּתוֹךְ פִּיו בְּשִׁבְתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק נִפְשׁוֹת, וְכָל סָפֵק נִפְשׁוֹת דּוֹחָה אֶת הַשִּׁבְתּוֹ:	
משנה ז	
מִי שֶׁנִּפְלָה עָלָיו מִפְּלֵת, סָפֵק הוּא שֵׁם סָפֵק אֵינוֹ שֵׁם, סָפֵק חֵי סָפֵק מֵת, סָפֵק נִכְרִי סָפֵק יִשְׂרָאֵל, מִפְּקָחִין עָלָיו אֶת הַגָּל. מִצְּאוּהוּ חֵי, מִפְּקָחִין עָלָיו. וְאִם מֵת, יִנְיָחוּהוּ:	
משנה ח	דף פה עמוד ב
חֲטָאת וְאָשָׁם וְדָאִי מִכְּפָרִין. מִיתָה וְיוֹם הַכְּפוּרִים מִכְּפָרִין עִם הַתְּשׁוּבָה. הַתְּשׁוּבָה מִכְּפָרֵת עַל עֲבֻרוֹת קָלוֹת עַל גְּעִיָּה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה. וְעַל הַחֲמוּרוֹת הִיא תוֹלָה עַד שֶׁיָּבֵא יוֹם הַכְּפוּרִים וְיִכְפֹּר:	
משנה ט	
הָאוֹמֵר, אֲחֻטָּא וְאָשׁוּב, אֲחֻטָּא וְאָשׁוּב, אֵין מִסְפִּיקִין בִּידּוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. אֲחֻטָּא וְיוֹם הַכְּפוּרִים מִכְּפָר, אֵין יוֹם הַכְּפוּרִים מִכְּפָר. עֲבֻרוֹת שְׁבִין אָדָם לְמָקוֹם, יוֹם הַכְּפוּרִים מִכְּפָר. עֲבֻרוֹת שְׁבִין אָדָם לְחִבְרוֹ, אֵין יוֹם הַכְּפוּרִים מִכְּפָר, עַד שִׁירְצָה אֶת חִבְרוֹ. אֶת זֶה דָּרַשׁ רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, מִכָּל חֲטָאֲתִיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ (ויקרא טז), עֲבֻרוֹת שְׁבִין אָדָם לְמָקוֹם, יוֹם הַכְּפוּרִים מִכְּפָר. עֲבֻרוֹת שְׁבִין אָדָם לְחִבְרוֹ, אֵין יוֹם הַכְּפוּרִים מִכְּפָר, עַד שִׁירְצָה אֶת חִבְרוֹ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, אֲשֶׁרִיכֶם יִשְׂרָאֵל, לִפְנֵי מִי אַתֶּם מִטְהָרִין, וּמִי מְטַהֵר אֶתְכֶם, אֲבִיכֶם שְׁבַשְׁמִים, שְׁנֹאֲמַר (יחזקאל לו), וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִיַּם טְהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם. וְאוֹמֵר (ירמיה יז), מִקּוֹה יִשְׂרָאֵל ה', מִה מְקוֹה מְטַהֵר אֶת הַטְּמֵאִים, אֵף הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְטַהֵר אֶת יִשְׂרָאֵל:	

סליק מסכת יומא

**נספחים
טבלאות
והוספות**

נספח א: לשכות במקדש לפי א-ב של שמותם

1	לשכת בדק הבית - בה הניחו את קדשי בדק הבית.
2	לשכת בית האבן – אליה הופרש הכהן השורף את הפרה האדומה.
3	לשכת בית המוקד - בית המוקד היה מקום ליד העזרה בו הייתה מדורת אש שדלקה באופן קבוע. יש שלוש דעות מה הייתה מטרת המדורה: א. לחום אש זו התחממו הכהנים שהיו לבושים רק בכתונת אחת והתהלכו יחפים על רצפת העזרה העשויה שיש, כדי שיתחממו בה הכהנים לאחר טבילתם. ב. שימשה להבאת אש לקיום המערכה שעל המזבח. ג. ממנה הדליקו את אש המזבח. בכל אחת מארבע פינות בית המוקד הייתה לשכה קטנה.
4	לשכת בית הניצוץ - אש קטנה ששימשה לקיום אש המערכה.
5	לשכת בית השמנים – נקראה גם: לשכת בית שמניא – מקומה היה בפינה המערבית דרומית של עזרת הנשים וייעודה היה לשמור את היין לנסכים ואת השמן למנחות ולמנורה.
6	לשכת הגולה – מקום הבאר ממנה שאבו מים לכל צרכי העזרה. על מקור שמה אומר רש"י: 'על שם בור שכרו (שחפרו) שם עולי הגולה'.
7	לשכת הגזית - בה ישבו חברי הסנהדרין הגדולה 'ודנה את הכהנים ומי שנמצא בו פסול היה לובש שחורים ומתעטף לבנים ונכנס ומשמש עם אחיו הכהנים'. שמה בא לה משום שהייתה בנויה מאבני גזית מרובעות. הישיבה בעזרה מותרת רק למלכי בית דוד ולא לשום אדם אחר – הלכה למשה מסיני, ולכן לשכת הגזית נבנתה כך שחציה בעזרה (בקדש) וחציה מחוץ לעזרה (בחול) שכן יכלו הסנהדרין לשבת בחצי הבנוי בחול - מחוץ לעזרה.
8	לשכת החותמות – מיקומה היה מזרחית צפונית לבית המוקד ושימשה את הממונה על החותמות. תפקיד הממונה על החותמות היה לקבל תשלום מהחייבים להביא עם קרבנם גם נסכים ולתת להם פתק (חותם) ובו מסומן עבור אלו נסכים שילמו (תמורת הפתק היו מקבלים את הנסכים מהממונה על הנסכים).
9	לשכת הטלאים (גם: לשכת הקרבן, טלאי קרבן) - מקומה בפינה המערבית דרומית של בית המוקד ובה היו הטלאים המיועדים לקרבן התמיד שנבדקו ממומים. את קרבן התמיד הקריבו בבוקר ובבין הערביים.
10	לשכת הכלים - מקום בו הניחו את הכלים שנודבו למקדש.
 המשך בעמוד הבא...	

11	לשכת המדיחין – מקומה היה בדרום העזרה ממזרח ל-שער המים' ובה היו מדיחים (שוטפים) את הפרש מכרס הקרבן.
12	לשכת המלח - מקום בו שמרו את המלח המיועד לקרבנות.
13	לשכת המצורעים – מקומה היה בפינה הצפונית מערבית של עזרת הנשים שבה היו המצורעים טובלים ביום השמיני לטהרתם.
14	לשכת הנזירים – מקומה היה בפינה הדרומית מזרחית של עזרת הנשים ובה היו הנזירים מבשלים את קרבן השלמים שלהם ממנו נתנו את הזרוע הבשלה לכהן (לכן בישלו במקום קדוש). שם גם גילוּחו את שערם ושרפו אותו על האש שתחת דוד השלמים.
15	לשכת העצים – מקומה היה בפינה המזרחית צפונית של עזרת הנשים ובה כהנים בעלי מום בדקו את העצים למערכה שלא יהיו בהם תולעים. (תפקיד כהן בעל מום היה לְתַלֵּץ את העצים והוא פסול לעבודה אחרת. הוא נוטל חלק בקדשים הנאכלים ומותר לו לאוכלם.
16	לשכת הפרווה - בה היו מולחים את עורות הקדשים.
17	לשכת הפרוכת – בה היו אורגים את הפרוכת.
18	לשכת חשאים – בה היו נותנים בחשאי כסף לצדקה, וממנה היו העניים נוטלים בחשאי.
19	לשכת לחם הפנים (לשכת עושי לחם הפנים) – מקומה היה בפינה הדרומית מזרחית של 'בית המוקד', ובה לשו ואפו את 'לחם הפנים'.
20	לשכת עושי חביתין – מקומה היה במזרח העזרה מדרום ל'שער ניקנור' ובה היו לשים ואופים את מנחת החביתין שהיה מביא הכהן הגדול פעמיים ביום.
21	לשכת פלהדרין; (נקראה גם: לשכת כהן גדול; לשכת העץ (על פי עיקר תוי"ט), לשכת בלווטי ולשכת פרהדרין)- מקומה היה בצפון עזרת הכהנים מחוץ לשטח המקדש בקדושת 'עזרה' ובסמוך ללשכת הגזית בה ישבה הסנהדרין הגדולה, ואליה הפרישו את הכהן הגדול שבעה ימים לפני יום הכיפורים.
22	לשכת פנחס המלביש – מקומה היה מימין ל-שער ניקנור' ושימשה את הממונה על בגדי הכהונה.

נספח ב: דורות הזוגות ודורות תנאים

נספח ב: טבלת דורות הזוגות ודורות תנאים בדור הראשון, השני והשלישי

תקופת הזוגות ¹¹¹⁵	דור ראשון ¹¹¹⁶	דור שני ¹¹¹⁷	דור שלישי ¹¹¹⁸
יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים	בית שמאי ובית הלל	רבן גמליאל	רבי טרפון ¹¹¹⁹
	עקיבא בן מהללאל	רבי צדוק	רבי ישמעאל
	רבן גמליאל הזקן ¹¹²⁰	רבי פפייס	רבי עקיבא ¹¹²¹
יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי	רבי חנינא בן דוסא ¹¹²²	רבי דוסא בן הרכינס	רבי יוחנן בן נורי
	רבי חנינא סגן הכהנים	רבי אליעזר בן יעקב	רבי יוסי הגלילי
	רבי נחוניא בן הקנה	רבי אליעזר בן הורקנוס	רבי אלעזר המודעי
יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח	חנן בן אבישלוס	רבי יהושע בן חנניה	רבי חנינא בן תרדיון
	אדמון (בן גדאי)	רבי אלעזר בן ערך	רבי חנינא בן אנטיגנוס
	נחום המדי	רבי אלעזר בן עזריה	רבי שמעון בן ננס

נֶפֶךְ – אֶסְתֵּר

כהן בתוספתא דכתובות (פרק ה הלכה א) מעשה בר' טרפון שקדש שלש מאות נשים בשני בצורת כדי להאכילם תרומה' (מזה שרק מי שהוא כהן מאכיל תרומה מוכח שרבי טרפון היה כהן).

1120 נכדו של הלל, תיקן תקנות רבות להנהגת שלטון התורה וכבודה (בעצמו ולא מכוח בית דין), ראשון הנשיאים שקיבל את התואר 'רבן'. 'משמת רבן גמליאל הזקן - בטל כבוד התורה, ומתה טהרה ופרישות' (שם).

1121 משמת רבי עקיבא - בטל כבוד התורה (שם).

1122 משמת רבי חנינא בן דוסא - בטלו אנשי מעשה (שם).

1115 'הזוגות' הם התנאים הראשונים שהיו אחרי תקופת אנשי הכנסת הגדולה ועמדו בראש הסנהדרין וישיבת החכמים. הראשון היה נשיא והשני היה אב בית דין. התקופה: ג'תק"ע (3570) לבריאת העולם - ג'תשע (3770) לבריאת העולם (190 לפני ספירתם עד 10 אחר ספירתם).

1116 התקופה: ג'תת"כ (3820) לבריאת העולם - ג'תת"נ (3850) לבריאת העולם, (60-90 לספירתם). חורבן בית שני היה בשנת ג'תת"ל (3830) לבריאת העולם, 70 לספירתם). 'ארבעים שנה קודם חורבן הבית גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות' (תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מא עמוד א).

1117 התקופה: ג'תת"נ (3850) לבריאת העולם - ג'תתע"ה (3875) לבריאת העולם, (90-115 לספירתם).

1118 התקופה: ג'תתע"ה - ג'תתצ"ה 115-135 לספירתם.

1119 רבי טרפון היה כהן. אומר רש"י במסכת קידושין דף עא עמוד א ד"ה 'אחר אחי אמי': 'שהיה כהן, ורבי טרפון היה

נספח ב: דורות הזוגות ודורות תנאים

נספח ב: המשך (1) טבלת דורות הזוגות ותנאים בדור הראשון, השני והשלישי

תקופת הזוגות	דור ראשון	דור שני	דור שלישי
שמעיה ואבטליון ¹¹²³	רבן שמעון בן גמליאל	רבי יהודה בן בתירה	רבי יהודה בן בבא
	רבן יוחנן בן זכאי ¹¹²⁴	רבי אליעזר ברבי ¹¹²⁵ צדוק	רבי חנינא בן גמליאל
	רבי צדוק	נחום איש גמזו	רבי מתיא בן חרש
הלל ושמאי	רבי אליעזר בן יעקב	שמעון הפקולי	רבי יוחנן בן ברוקא
	רבי שמעון בן נתנאל	שמואל הקטן	רבי שמעון שזורי
	רבי יוסי הכהן		רבי יהודה בן בתירה
			רבי אליעזר חסמא
			רבי חנינא בן חכינאי
			שמעון בן עזאי ¹¹²⁶
			שמעון בן זומא ¹¹²⁷
			שמעון התימני
			אלישע בן אבויה
מספר הזוגות: 10	מספר התנאים בדור הראשון: 15	מספר התנאים בדור השני: 14	מספר התנאים בדור השלישי: 21

נִפְתָּח-אֶסְתֵּר

1126 משמת בן עזאי - בטלו השקדנים
1127 משמת בן זומא - בטלו הדרשנים.

1123 ראה בהרחבה על שמעיה ואבטליון
בנִפְתָּח-אֶסְתֵּר דף עא עמוד ב.

1124 רבן יוחנן בן זכאי חי מאה ועשרים שנה והיה מגדולי התנאים. 'משמת רבן יוחנן בן זכאי - בטל זיו החכמה' (סוטה דף מט עמוד א).

1125 פירוש המילה 'ברבי' הוא - גדול הדור.

נספח ב: דורות הזוגות ודורות תנאים

נספח ב המשך (2): טבלת התנאים בדור הרביעי החמישי וההשישי

דור רביעי ג'תצ"ה - ג'תתק"ל 135-170	דור חמישי ג'תתק"ל - ג'תתק"פ 170-220	דור ששי דור המעבר בין התנאים לאמוראים
תלמידי רבי ישמעאל	רבי נתן	פלימו
רבי יאשיה ורבי יונתן	רבי יהודה הנשיא ¹¹²⁸	איסי בן יהודה
תלמידי רבי עקיבא האחרונים	סומכוס	בר קפדא
אבא שאול	רבי יוסי בן יהודה ¹¹²⁹	רבי אלעזר בן יוסי
רבי נתן הבבלי	רבי שמעון בן יהודה	רבי ישמעאל ברבי יוסי
רבי יהושע בן קרחה	רבי אלעזר בן יהודה	רבי יהודה בן לקיש
רבי אלעזר בן צדוק	רבי יהודה ברבי יוסי	רבי חייא
רבי שמעון בן גמליאל	רבי פנחס בן יאיר	רבי אחא
רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא	רבי מנחם ברבי יוסי	רב
רבי מאיר ¹¹³⁰	רבי אלעזר בן שמעון	רבן גמליאל השלישי
רבי יהודה	רבי שמעון בן אלעזר	רבי שמעון בן חלפתא
רבי יוסי	רבי יוסי בן המשולם	רבי חיא הבבלי
רבי שמעון בן יוחאי	רבי שמעון בן מנסיא	
רבי אלעזר בן שמוע	רבי יהודה בן תימא	
רבי יוחנן הסנדלר	רבי אליעזר הקפד	
רבי נחמיה	אבא אלעזר בן גמלא	
רבי אלעזר בן יעקב		
רבי יהודה ברבי אלעי		
רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי.		
מספר התנאים בדור הרביעי: 19	מספר התנאים בדור החמישי: 16	מספר התנאים בדור השישי: 12
מספר התנאים המובאים בנספח זה ¹¹³¹ : 107		

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

שמו קטנתא? שהיה קטנתא של חסידים' יוסי קטנתא הוא רבי יוסי בן יהודה. גם בתלמוד הירושלמי (בבא קמא פרק ג הלכה ז) הוא נקרא יוסי קטנתא. 1130 משמת רבי מאיר - בטלו מושלי משלים (סוטה דף מט עמוד א). 1131 כולל הזוגות. ויש דעות למספרים אחרים שאינם רחוקים ממספר זה.

1128 רבי יהודה הנשיא מכונה 'רבנו הקדוש' או סתם 'רבי', בנו של רבי שמעון, סידור המשנה קרוי על שמו 'משמת רבי [יהודה הנשיא] - בטלה ענוה ויראת חטא' (מסכת סוטה דף מט עמוד א). 1129 משמת רבי יוסי בן יהודה - פסקו חסידים (שם). רבי יוסי בן יהודה ידוע בשמותיו הרבים (ראה יומא דף נג עמוד א, פסחים קיג עמוד ב). במסכת סוטה דף מט עמוד א מובא: 'משמת רבי יוסי קטנתא - פסקו חסידים, ולמה נקרא

נספח ג: טבלאות דפי 'הדף היומי'

נספח ג: טבלאות 2711 דפי 'הדף היומי' (מחושב לפי שכל מסכת מתחילה בדף ב)

- מיון לפי סדר הלימוד -

סדר	סדר הלימוד	מספר הפרקים	הדפים במסכת	הדפים בסדר
1	זרעים	9	63	63
2	מועד	24	156	731
3		10	104	
4		10	120	
5		8	21	
6		4	34	
7		8	87	
8		5	55	
9		5	39	
10		4	30	
11		4	31	
12		3	28	
13		3	26	
14	נשים	16	121	605
15		13	111	
16		11	90	
17		9	65	
18		9	48	
19		9	89	
20		4	81	
21	נזיקין	10	118	682
22		10	118	
23		10	175	
24		11	112	
25		3	23	
26		8	48	
27		5	75	
28		3	13	
29	קדשים	14	119	558
30		13	109	
31		12	141	
32		9	60	
33		9	33	
34		7	33	
35		6	27	
36		6	20	
37		3	3	
38		7	9	
39		5	4	
40	טהרות	10	72	72
			סה"כ 2711	

נספח ג: טבלאות דפי 'הדף היומי'

נספח ג: המשך (1) 2711 דפי 'הדף היומי' – מיון לפי שם מסכת

מסכת מסדר:	מיון לפי א-ב	מספר דפים
1	נזיקין	118
2	נזיקין	118
3	נזיקין	175
4	מועד ביצה	39
5	קדשים בכורות	60
6	זרעים ברכות	63
7	נשים גיטין	89
8	נזיקין הוריות	13
9	קדשים זבחים	119
10	מועד חגיגה	26
11	קדשים חולין	141
12	נשים יבמות	121
13	מועד יומא	87
14	קדשים כריתות	27
15	נשים כתובות	111
16	מועד מגילה	31
17	קדשים מדות	4
18	מועד מועד קטן	28
19	נזיקין מכות	23
20	קדשים מנחות	109
21	מעילה קדשים	20
22	נדה טהרות	72
23	נדרים נשים	90
24	נזיר נשים	65
25	סוטה נשים	48
26	סוכה מועד	55
27	סנהדרין נזיקין	112
28	עבודה זרה נזיקין	75
29	עירובין מועד	104
30	ערכין קדשים	33
31	פסחים מועד	120
32	קידושין נשים	81
33	קנים קדשים	3
34	ראש השנה מועד	34
35	שבועות נזיקין	48
36	שבת מועד	156
37	שקלים (מהירושלמי) מועד	21
38	תמורה קדשים	33
39	תמיד קדשים	9
40	תענית מועד	30

נספח ג: טבלאות דפי 'הדף היומי'

נספח ג: המשך (2) 2711 דפי 'הדף היומי' – מיון לפי מספר הדפים במסכת

מספר דפים	המסכת	מסכת מסדר:	
3	קנים	קדשים	1
4	מדות	קדשים	2
9	תמיד	קדשים	3
13	הוריות	נזיקין	4
20	מעילה	קדשים	5
21	שקלים (מהירושלמי)	מועד	6
23	מכות	נזיקין	7
26	חגיגה	מועד	8
27	כריתות	קדשים	9
28	מועד קטן	מועד	10
30	תענית	מועד	11
31	מגילה	מועד	12
33	ערכין	קדשים	13
33	תמורה	קדשים	14
34	ראש השנה	מועד	15
39	ביצה	מועד	16
48	סוטה	נשים	17
48	שבועות	נזיקין	18
55	סוכה	מועד	19
60	בכורות	קדשים	20
63	זרעים	ברכות	21
65	נשים	נזיר	22
72	טהרות	נדה	23
75	נזיקין	עבודה זרה	24
81	נשים	קידושין	25
87	מועד	יומא	26
89	נשים	גיטין	27
90	נשים	נדרים	28
104	מועד	עירובין	29
109	קדשים	מנחות	30
111	נשים	כתובות	31
112	נזיקין	סנהדרין	32
118	נזיקין	בבא קמא	33
118	נזיקין	בבא מציעא	34
119	קדשים	זבחים	35
120	מועד	פסחים	36
121	נשים	יבמות	37
141	קדשים	חולין	38
156	מועד	שבת	39
175	נזיקין	בבא בתרא	40

נספח ד חלק א: המת עצמו אינו טמא ! (לדף ו עמוד ב בנוסף-אסתר)

נספח ד חלק א: המת עצמו אינו טמא

א. מקורות המעידים על כך שהמת עצמו אינו טמא

1. א. נאמר בספר במדבר פרשת חקת, פרק יט פסוק יא:
"הִנֵּנִי בָּמַת לְכָל-נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שְׁבַעַת יָמִים"
על פסוק זה אומר הספרי-זוטא¹¹³²:

"הִנֵּנִי בָּמַת' - נוגע במת טמא אין מת עצמו טמא
נוגע במת טמא אין בנה של שונמית¹¹³³ טמא אמרו
בנה של שונמית כשמת כל שהיה עמו בבית טמא
היה טומאת שבעה וכשחיה היה טהור לקודש חזרו
ונגעו בו טמאוהו הם".

הספרי מבאר לנו, ובהדגשה, את מה שכתוב בפסוק: המת עצמו אינו טמא אלא מטמא בלבד.

לראיה הספרי-זוטא מביא את מקרה בן השונמית, שבו האנשים וכל מה שהיה עם הבן המת בבית אכן נטמאו "טומאת אוהל", אבל הבן - המת עצמו - לא היה טמא כשקם לתחייה, אלא נטמא רק כשהאנשים שנטמאו נגעו בו.

2. א. בכל התורה כולה לא נאמר שהמת עצמו טמא אלא שהוא מטמא אדם וכלים שנגעו בו¹¹³⁴.

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

וַיָּחֶם בְּשַׂר הַיֶּלֶד: {לה} וַיֵּשֶׁב וַיֵּלֶךְ בְּבֵית
אֶתֶת הַנָּהָ וְאֶתֶת הַנָּהָ וַיֵּלֶךְ וַיִּגְהַר עָלָיו
וַיִּזְרַח הַנֶּעֱרָר-עַד-שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנֶּעֱרָר
אֶת-עֵינָיו¹¹³⁴.

1134 הנוגע במת נקרא "טמא-מת", ודרגת
טומאתו נקראת "אב הטומאה". חוץ
מנגיעה במת, יש עוד אופנים שהמת יכול
לגרום לטומאה, וכן יש דינים וחילוקים
בדבר משך זמן הטומאה, דרכי הטהרה,
אילו כלים מקבלים טומאה ועוד, אך
איננו דנים בכך כאן.

1132 'ספרי' הוא קיצור של 'שאר ספרי דבי
רב' שהם מדרשי הלכה לספרים במדבר
ודברים שנתחברו בתקופת התנאים
בשנת ג'תשס"ב, 3762 לבריאת העולם.
1133 סיפור החייאת בן השונמית (אישה
מהעיר שוֹנֵם) על ידי אלישע הנביא מובא
בספר מלכים ב, פרק ד, פסוקים לב-לה:
"וַיָּבֹא אֱלִישֶׁע הַבְּנִיתָה וְהָנָה הַנֶּעֱרָר מֵת
מִשְׁכָּב עַל-מִטָּתוֹ: {לג} וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת
בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל אֶל-ה': {לד} וַיֵּלֶךְ
וַיִּשְׁכַּב עַל-הַיֶּלֶד וַיִּשֹׁם פִּי עַל-פִּי וַיִּגְהַר עָלָיו
עַל-עֵינָיו וְכַפִּי עַל-כַּפּוֹ וַיִּגְהַר עָלָיו

נספח ד חלק א: המת עצמו אינו טמא !

(לדף ו עמוד ב בנוסף-אסתר)

א.3. המשנה במסכת כלים פרק א, משנה א פותחת: "אבות הטמאות: השרץ¹¹³⁵, ושקבת זרע, וטמא-מת, והמצרע בימי ספרו, ומי חטאת שאין בהם כדי הזיה, הרי אלו מטמאין אדם וכלים במגע, וכלי חרש באויר, ואינם מטמאין במשא".

מכך שהמשנה זו מציינת "טמא-מת" ברשימת אבות הטומאה, ואינה מציינת כלל את המת עצמו, ניתן להבין שלפי משנה זו המת עצמו אינו אב טומאה.

א.4. בכל הש"ס ומפרשיו לא נמצא צירוף המילים "המת טמא" כצירוף שמשמעותו שהמת עצמו טמא¹¹³⁶. לשון הגמרא היא תמיד "מת מטמא" ולא "המת טמא", כך לדוגמה¹¹³⁷

לשון הגמרא במסכת נדה (דף ע עמוד ב): "שלשה דברי בורות:

- א. אשתו של לוט מהו שתטמא? אמר להם: מת מטמא, ואין נציב מלח מטמא.
- ב. בן שונמית מהו שיטמא? אמר להן: מת מטמא, ואין חי מטמא.
- ג. מתים לעתיד לבא, צריכין הזאה שלישי ושביעי, או אין צריכין? אמר להן: לכשיחיו - נחכם להן. איכא דאמרי: לכשיבא משה רבינו עמהם".

א.5. הרמב"ם בהלכות טומאת מת משתמש רק בלשון המת מטמא:

1. פרק א הלכה א: "המת מטמא במגע ובמשא ובאהל טומאת שבעה..."
2. פרק א הלכה יב: "אחד המת מישאל או מן העכו"ם מטמא במגע ובמשא".
3. פרק א הלכה טו: "המת אינו מטמא עד שתצא נפשו..."

בכל אחת מההלכות האלה משתמש הרמב"ם במילה מטמא שמשמעותה: גורם לטמא ואינו אומר למשל "המת טמא כשיוצאת נפשו" - או בדומה.

א.6. בכל כתבי הרמב"ם לא נמצא צירוף המילים "המת טמא" או צירוף אחר המביע משמעות זו! במקום שהיה חשש להבנה אחרת הרמב"ם מזהיר בפירוש לבל נטעה לחשוב שהמת עצמו טמא: בפירוש המשנה לרמב"ם בהקדמה למסכת כלים הרמב"ם מדגיש שלא נטעה בניסוח דבריו ונחשוב שהמת עצמו הוא אב הטומאה - וכך הרמב"ם כותב שם:

"וטומאת מת יש בה תשעה אבות, והם שהמת עצמו אב הטומאה, ואין כוונתי באמרי כאן 'מת' כל המת, אלא הדבר שטמא טומאת מת כגון כזית מבשרו ונצל ותרוד-רקב

נפך-אסתר

בכעדשה, וגם דמם מטמא בשיעור זה. איבר שלם שלהם מטמא בכל שהוא. 1136 הבדיקה נערכה בתכנת השו"ת של בר-אילן, גרסה +22, על ידי סריקת הצירוף המדויק "המת טמא". התקבלו 85 היקרויות וכולן נבדקו. כאמור, אף לא אחת מביעה שהמת עצמו טמא. 1137 דוגמה זו מעניינת במיוחד כי ענייניה מופיעים בפרשת וירא ובהפטרותה.

1135 "וזה לכם הטמא בשרץ השרץ על-הארץ החלד והעכבר והצב למיניהו: והאנקה והכח והלטאה והחמט והתנשמת:" (ויקרא, פרשת שמני, פרק יא, פסוקים כט-ל). כל אחד משמונה שרצים אלה לא מטמא בחייו אלא רק כשהוא מת ורק כשהוא לח ולא יבש. שרץ מת ולח מטמא אדם או כלים הנוגעים בו. השיעור לטמא הוא

נספח ד חלק א: המת עצמו אינו טמא ! (לדף ו עמוד ב בנופך-אסתר)

ועצמות ודם ויתר הדברים שיבוא מנינם בשני דאהלות...". ע"כ. אומנם הרמב"ם מפנה לפרק המשניות השני של מסכת אהלות, אך לעיניינו גם בלשון המשניות של הפרק הראשון ניתן לראות שאין כלל וכלל רמז לדרגת טומאתו של המת.

מסקנה מחלק א:

המת עצמו אינו טמא אבל הנוגע במת נטמא !

נספח ד חלק ב:
אבי-אבות-הטומאה הוא כינוי למת! ולא דרגת טומאה!
(לדף ו עמוד ב בנוסף-אסתר)

נספח ד חלק ב: אבי-אבות-הטומאה הוא כינוי למת – ולא דרגת טומאה!

ב. אבי-אבות-הטומאה הוא כינוי למת ולא דרגת טומאה!

המושג "אבי אבות הטומאה" אינו קיים כלל לא במקרא, לא במשנה, לא בתלמוד הבבלי, לא בתלמוד הירושלמי ולא בכתבי הרמב"ם. לראשונה אנו פוגשים את המושג במדרשים ובפירושו של רש"י¹¹³⁸ על המילים "תטמא עדה ערב" שבפסוק: "וְלֹא אֲשֶׁר־יִגְעְבוּ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגְעָת תִּטְמָא עַד־הָעֶרֶב" (במדבר יט, כב). וכך מפרש שם רש"י: "תטמא עד הערב - מכאן למדנו שהמת אבי אבות הטומאה והנוגע בו אב הטומאה ומטמא אדם זהו פירושה לפי משמעה והלכותיה ומדרש אגדה העתקתי מיסודו של ר' משה הדרשן וזהו".

רש"י, המאיר עינינו ודרכנו בלימוד התורה, ידע מהן השאלות שנשאל כולנו, ובדרכו המופלאה יצר וחדש עבורנו כינוי למת, אמצעי עזר שיניח את דעתנו: המקור ל-"אב" הטומאה הוא ה-"סבא" של הטומאה - "אבי אבות הטומאה". כך מצא רש"י דרך לענות על סוג השאלות שהובאו לעיל עוד לפני שיישאלו, כדי שדרכנו תהא סלולה להמשך הלימוד.

נראה שרש"י (על פי מדרש האגדה שהעתיק "מיסודו של ר' משה הדרשן") יצר את המושג "אבי אבות הטומאה" בגלל הקושי הגדול שיש לכלל בני האדם לקבל את העובדה שהנוגע במת נטמא - אף על פי שהמת עצמו אינו טמא. קושי זה יכול להתבטא בשאלות כגון:

- אם המת עצמו אינו טמא, איך ייתכן שהנוגע בו נטמא ונעשה אב טומאה?
- מנין באה הטומאה לנוגע במת אם לא מהמת?
- אם הנוגע במת נטמא, קל וחומר שהמת טמא!

ובעוד תמיהות דומות לשאלות אלו.

טעותנו בשאלות אלה היא שאנו מניחים שהמת עצמו ודאי טמא ולכן הוא מטמא, אך כפי שהובא לעיל וכפי שיובא בהמשך מוכח שהמת עצמו אינו טמא.

מעניין לציין שאין רש"י מזכיר את המושג "אבי אבות הטומאה" בפסוק טז¹¹³⁹ הקודם לפסוק כב, אבל כן מזכירו במסכת פסחים דף יד עמוד ב - כדי לפרש שְׁחָרֵב שנגעה בחלל הרי היא נעשית "אבי אבות הטומאה" כפי שהחלל, המת, הוא "אבי אבות הטומאה"¹¹⁴⁰. כך אומר שם רש"י: "בחלל חרב - הקיש חרב לחלל, מתכת שנגע במת הרי הוא אבי אבות

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

שְׁבָעַת יָמִים" (במדבר יט, טז)
1140 לשון הגמרא בפסחים דף יד עמוד ב
היא "חרב - חרב הרי הוא כחלל, והוא
ליה אב הטומאה..."

1138 נולד בטרומייש שבצפון צרפת בשנת
ד"א ת"ת (1040), נפטר בשנת ד"א תתס"ה
(1105).

1139 "וְלֹא אֲשֶׁר־יִגְעְבוּ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגְעָת תִּטְמָא עַד־הָעֶרֶב"
או במת ארבעים אדם או בקבר יטמא

נספח ד חלק ב: אבי-אבות-הטומאה הוא כינוי למת! ולא דרגת טומאה! (לדף ו עמוד ב בנוסף-אסתר)

הטומאה כמת עצמו¹¹⁴¹, ושנגע בטמא מת - הרי הוא אב הטומאה כמוהו. גזירת הכתוב הוא במתכת אצל טומאת מת, ולא אצל שאר טומאות".

הרש"ר הירש¹¹⁴² בפירושו לויקרא פרק ה פסוק ג משתמש ב"אבי אבות הטומאה" ככינוי שיצר רש"י: "...גם טמא מת הוא 'אב הטומאה', ולפיכך המת עצמו קרוי [מכונה] 'אבי אבות הטומאה'".

אלא שברבות הזמן ועם התפשטות פירושו של רש"י וקבלתו כראש וראשון בכל קהילות ישראל, הפך כינוי העזר "אבי אבות הטומאה" נפוץ במדרשים ומפרשים רבים שבאו אחרי רש"י והם משתמשים בכינוי זה בפירושיהם באופן שיכול להשתמע כאילו "אבי אבות הטומאה" הוא דרגת טומאה ולא כינוי, למשל:

- א. הרשב"ם¹¹⁴³, נכדו של רש"י ותלמידו, כותב בפירושו על המילים "תִּטְמָא עֲדֵהֶעָרֵב": "כִּי המת אבי אבות הטומאה".
- ב. ר' עובדיה מברטנורא¹¹⁴⁴ כתב במסכת אהלות פרק א: "הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים, לפי שהוא נעשה אב הטומאה, שהמת אבי אבות הטומאה הוא".
- ג. אברבנאל בפרשת ויקרא פרק ד פסוק כב: "...טומאת אדם מת והוא אבי אבות הטומאה...".
- ד. מצודת דוד בספר חגי פרק ב: "...אם סדר הנגיעות האלה יהיה ע"י טומאת מת שהוא אבי אבות הטומאה...".
- ה. מלבי"ם¹¹⁴⁵ בפרשת חוקת, במדבר פרק יט פסוק כב: "וכל אשר יגע בו הטמא. למד שכל מי שיגע בו הטמא - מן המת יטמא, ומזה למדנו שהמת הוא אבי אבות הטומאה והנוגע בו נעשה אב הטומאה לטמא אדם וכלים".
- ו. תפארת ישראל - בועז במסכת טהרות פרק ד: "...והיינו לאפוקי מת שהוא אבי אבות הטומאה...".
- ז. באנציקלופדיה התלמודית כרך א, אבות הטומאות, טור לט, במושג אב הטומאה; הניסוח ניתן להבנה דו משמעית: "ישנם מספר דרגות בטומאה, כאשר הדרגה העליונה

נֶפֶךְ-אֶסְתֵּר

לירושלים ובה נפטר בערך בשנת ה'ר"ע
(1050).

1145 הרב מאיר ליבוש ב"ר יחיאל מיכל וייסר. נולד בוולוצ'יסק, שבאוקראינה בשנת התקס"ט (1809), כתב את פירושו תוך כדי נדודים ובעודו נתון לסבל רב, ואף נידון למוות וניצל על ידי משה מונטיפיורי. נפטר בשנת התר"מ (1879) בקייב.

1141 שמטמא אדם וכלים.

1142 נולד בשנת התקס"ח (1808) בהמבורג שבגרמניה - נפטר בשנת התרמ"ט (1988).

1143 ר' שמואל בן מאיר - אחיו הגדול של רבנו תם. נולד ד'תת"מ (1080) נפטר ד'תתק"כ (1160). חי כל חייו בצרפת.

1144 פירושו על המשניות מבוסס על פירוש רש"י לתלמוד. נולד באיטליה בשנת ה'ר (1440), בשנת הרמ"ח (1488) עלה

נספח ד חלק ב:

אבי-אבות-הטומאה הוא כינוי למת! ולא דרגת טומאה!

(לדף ו עמוד ב בנופך-אסתר)

נקראת: 'אב הטומאה', מלבד טומאת מת, הנקראת: 'אבי אבות הטומאה', לפי שעושה את הנטמא בה ל'אב הטומאה'.
וכן אנו מוצאים מדרשי הלכה ומפרשים רבים נוספים המשתמשים בכינוי "אבי אבות הטומאה" בלא שישתמע לימוד או הלכה שהמת עצמו טמא¹¹⁴⁶.

סיכום ומסקנה מחלק א' ומחלק ב' של נספח ד

- א. המת עצמו אינו טמא !
- ב. לא מצאנו במקורותינו שהמת עצמו טמא.
- ג. 'מת' אינו מופיע במשנה ברשימת אבות הטומאה.
- ד. המושג "אבי אבות הטומאה" הוא כינוי למת, ואין בו קביעה שהמת עצמו טמא.
- ה. השימוש בכינוי "אבי אבות הטומאה" בכל המקורות אינו משנה דבר – הן ללימוד והן להלכה - אלא רק מקל על הבנת דיני טומאת מת.

נִפְךְ-אֶסְתֵּר

לקראת סוף האלף החמישי (המאה ה"ב - המאה ה"ג) השתמש בדברי חז"ל, בדברי רבי משה הדרשן, במדרש לקח טוב ועוד".

1146 ראה למשל את המדרש הפרשני "מדרש אגדה", פרשת חוקת פרק יט סימן טז. בביוגרפיה על ספר מדרש זה נכתב במאגר שו"ת בר-אילן: "מדרש על כל התורה שפרסם החוקר שלמה בובר מכת"י יחיד בעולם שנמצא בעיר חלב שבסוריה, בווינה תרנ"ד (1894). זהו מדרש פרשני שמחברו, שחי כנראה

בצבור אסור להגביה קולו מפני שמטריד הצבור
(הובא בדף יט עמוד ב בנופך-אסתר)

אסור למתפלל תפילת 'שמונה עשרה' להשמיע קולו בתפילתו

- ואפילו לאוזניו אסור -

אלא יתפלל כתפילת חנה שְׁקוּלָה לא נשמע ורק שפתיה נעו.

אומר השולחן ערוך הרב אורח חיים בהלכות תפלה סימן קא סעיף ג:
'ואם אינו יכול לכוין בלחש או שאינו יכול לכוין כל כך כמו בקול רם מותר
להגביה קולו כדי לכוין יפה והוא שמתפלל בינו לבין עצמו אבל בצבור אסור
להגביה קולו מפני שמטריד הצבור אלא אם אינו יכול לכוין בלחש ילך
ויתפלל בביתו בקול ואפילו אם יכול לכוין בלחש כמו בקול אם משמיע קולו
כשמתפלל בביתו כדי שילמדו ממנו בני ביתו נוסח התפלה מותר ואעפ"כ
יותר טוב להתפלל בלחש אם יכול לכוין ועכ"פ יזהרו שלא להגביה קולם יותר
מדאי שכל המגביה קולו הרבה ה'ז מנביאי השקר שנאמר בהם ויקראו בקול
גדול. ומכל מקום ש"ע המגביה קולו כדי לעורר הכוונה ולהשמיע יפה לבריות
יפה הוא עושה שעיקר תפלת הש"ע נתקנה בקול רם אבל אותם שעושים כן
להראות קולם עושים שלא כהוגן'.

נספח ו

נספח ו: עשר דרגות קדושה הן בארץ ישראל (לדף סח עמוד ב)

עשר קדושות	המקום	בהשוואה למקום 1147	סיבת דרגת הקדושה
1	ארץ ישראל	מקדשת מכל הארצות	שמביאים ממנה העמר והבכורים ושתי הלחם, מה שאין מביאים כן מכל הארצות
2	עירות המקפות חומה מימי יהושע בן נון	מקדשות מארץ ישראל	שמשלחים מתוכן את המצריעים, ומסבבין לתוכן מת עד שירצו. יצא, אין מחזירין אותן:
3	לפנים מן החומה של ירושלים	מקדש מעירות המקפות	שאוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני.
4	הר הבית עליו נבנה בית המקדש	מקדש מירושלים	שאינן זבים וזבות, נדות ויולדות נכנסים לשם ¹¹⁴⁸ .
5	החיל – השטח בין הסורג לחומת העזרה	מקדש מהר הבית,	שאינן גוים וטמא מת נכנסים לשם.
6	עזרת נשים	מקדשת מהחיל	שאינן טבול יום נכנס לשם, ואין חזבים עליה חטאת.
7	עזרת ישראל	מקדשת מעזרת נשים,	שאינן מחסר כפורים נכנס לשם, וחזבין עליה חטאת.
8	עזרת הכהנים	מקדשת מעזרת ישראל,	שאינן ישראל נכנסים לשם אלא בשעת צרכיהם, לסמיכה לשחיטה ולתנופה:
9	בין האולם ולמזבח	מקדש מעזרת הכהנים,	שאינן בעלי מומין ופרועי ראש נכנסים לשם.
10	ההיכל והאולם	מקדש(ים) ממבין האולם ולמזבח,	שאינן נכנס לשם שלא רחוץ ידיים ורגליים
11	קדש הקדשים	מקדש מהם - מכולם	שאינן נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה

נפך-אסתר

"עשר קדושות הן בארץ ישראל..."
הטבלה מאפשרת את שתי הדעות. ראה טבלה להלן בדף סח עמוד ב על החלוקה לשלושה מחנות.

1148 "...ומותר להכניס המת עצמו להר הבית ואין צריך לומר טמא מת שהוא נכנס לשם..." (הרמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ז הלכה טו).

1147 כשסופרים את הקדושות וכוללים את קדושת ארץ ישראל מקבלים אחד עשר קדושות ולא עשר כלשון המשנה: "עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקדשת מכל הארצות. ומה היא קדשה, שמביאים ממנה העמר..." וכו', ליישוב עניין זה יש מפרשים שלדעת רבי יוסי, מהלימוד בסוף משנה ט, יש עשר קדושות ולדעת חכמים אחד עשר קדושות. על פי הלשון של הרמב"ם בהלכות בית הבחירה פרק ז הלכה יג יש עשר קדושות, וכך הוא כותב:

נספח ז: מענייני דפיה הראשונים של מסכת סוכה (דפים ב-ו)
בבחינת "לכו מחיל אל חיל..."

נספח ז: מענייני דפיה הראשונים של מסכת סוכה (דפים ב-ו)

"...והמדקדקים מתחילין מיד לעשות הכנת הסוכה במוצאי יום הכיפורים,

כדי להתחיל במצוה מיד.

ויקויים בנו "לכו מחיל אל חיל". ומי שאין לו מה לעשות

ילמוד קצת ממסכת סוכה או מדיני סוכה,

ולמחרת ביום הכיפורים יתחיל לעשות הסוכה מיד.

ומצוה הבאה לידך – אל תחמיצנה..."

(ערוך השולחן - אורח חיים סימן תרכד ס' ז' - סדר מוצאי יום הכיפורים)

דף ב עמוד א

משנה:

סֶכָה שֶׁהִיא גְבוּהָה לְמַעַלָּה מֵעֵשְׂרִים אַמָּה, פְּסוּלָה. רַבִּי יְהוּדָה מְכַשִּׁיר. וְשֵׁאִינָה
גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים, וְשֵׁאִין לָהּ שְׁלֹשָׁה דָּפְנוֹת, וְשִׁחְמָתָה מְרֻבָּה מִצִּלָּתָה,
פְּסוּלָה. סֶכָה יִשְׁנָה, בֵּית שְׁמַאי פּוֹסְלִין, וּבֵית הַלֵּל מְכַשִּׁירִין. וְאִיזוֹ הִיא סֶכָה
יִשְׁנָה, כָּל שֶׁעֲשָׂאָה קֹדֶם לְחַג שְׁלֹשִׁים יוֹם. אֲבָל אִם עָשָׂאָה לְשֵׁם חָג, אִפְּלוּ
מִתְחִלַּת הַשָּׁנָה, כְּשֶׁרָה:

יש שלוש דעות מדוע סוכה הגבוהה
מעשרים אמה פסולה:

א. אדם היושב בסוכה זו אינו יודע
שהוא יושב בסוכה כי אינו יכול
לראות את הסכך, לכן הוא אינו מקיים
את הפסוק: 'למען ידעו דורותיכם כי
בסוכות הושבתי...' (רבה).

ב. זו ישיבה בצל דפנות הסוכה ולא בצל
הסכך בניגוד לנלמד מהפסוק: 'וְסֶכָה
תִּהְיֶה לְצִלַּת יוֹמָם מִחֶרֶב...' (רבי זירא).

ג. בגובה זה משתמשים בשיטות בנייה

לדעת תנא קמא, אם המרחק מרצפת
הסוכה עד לתחתית הסכך גדול
מעשרים אמה (9.6 מ'), הסוכה פסולה,
ואי אפשר לקיים בה מצוות ישיבה
בסוכה. רבי יהודה מכשיר סוכה כזו.

סוכה תהא פסולה לכל הדעות אם
גובהה פחות מעשרה טפחים (כ-80
ס"מ), או שאין לה שלוש דפנות, או
שכמות השמש בסוכה מרובה מהצל
שבה.

לאף לא אחת משלוש הדעות).

הגמרא מביאה ברייתא בה רבי יהודה מביא ראייה לדבריו ממעשה בחכמים שהיו מבקרים בסוכתה הגבוהה מעשרים אמה של הילני המלכה (ששמרה על מצוות חכמים ואמא לשבעה בנים שלפחות אחד מהם חייב בסוכה) ומשום שחכמים לא העירו לה שסוכתה פסולה משמע שסוכה זו כשרה הייתה.

דף ג עמוד א

לאחר הנימוקים מדוע פסלו חכמים סוכה הגבוהה מעשרים אמה הגמרא דנה בשאלה מהו הרוחב המינימלי הנדרש לסוכה כשרה כשהדיון נסוב על מהות מחלוקתם של בית שמאי ובית הלל במשנה בדף כח עמוד א : 'מי שהיה ראשו ורובו בסוכה, ושולחנו בתוך הבית, בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין'.

האמורא רב שמואל בר יצחק פסק בגמרא בנחרצות ('ולא תזוז מינה') שהלכה כבית שמאי הפוסלים סוכה שאינה יכולה להכיל שולחן. ברור מדבריו שהוא תולה את מחלוקת ב'ש' וב'ה' בשאלת השיעור המינימלי של רוחב סוכה כשרה. על הבנתו זו מקשה הגמרא באופנים שונים המסתמכים על דיוקים בלשון המשנה וכך היא מעמידה אפשרויות אחרות להבנת המחלוקת, למשל: האם אדם יוצא ידי חובת מצות ישיבה בסוכה (גדולה) כאשר הוא היושב על פתחה של סוכה כשרה ושולחנו נמצא בתוך הבית?

הגמרא מסיקה שבמשנה זאת יש שתי מחלוקות:

של דירות קבע, ולכן הסוכה אינה דירת ארעי בניגוד לנלמד מהפסוק: 'בסוכות תשבו שבעת ימים' (רבא).

דף ב עמוד ב

הגמרא מסבירה מדוע כל אמורא, משלוש הדעות מעמוד א, מביא נימוק אחר מחבריו לפסולת הסוכה:

א. **רבי זירא ורבא** לא אמרו כפירוש רבא על הפסוק 'למען ידעו...' אלא פירשו למען ידעו ישראל לדורותיהם שה' הושיב את בני ישראל בסוכות (ולא ידיעת היושב בסוכה)

ב. **רבה ורבא** לא אמרו כפירוש רבי זירא על הפסוק 'סִסְכָּה תִּהְיֶה לְצֵל...' ופירשו שהכוונה לסוכה שתוקם בימות המשיח ולא למצוות סוכה.

ג. **רבה ורבי זירא** לא פירשו כרבא את הפסוק 'בסוכות תשבו...' שמלמד שעל הסוכה להיות כדירת ארעי, ומשום כך לסברתם, גם אין ללמוד מכאן מה מידותיה שיגדירו אותה כדירת ארעי.

רב מגביל את המחלוקת בין תנא קמא ורבי יהודה לשלושה מקרים: כאשר דפנות הסוכה לא מגיעות עד הסכך, כאשר הסוכה אינה רחבה יותר מארבע אמות על ארבע אמות וכאשר הסוכה אינה רחבה מספיק כדי שיהא 'ראשו ורובו ושולחנו' בתוכה.

לפי רב, במקרים הבאים אין מחלוקת בין תנא קמא לרבי יהודה: כאשר דפנות הסוכה מגיעות עד הסכך (מתאים לדעת רבה), כאשר הסוכה רחבה יותר מארבע אמות על ארבע אמות (מתאים לדעת רבי זירא), כאשר הסוכה רחבה די הצורך שיהא 'ראשו ורובו ושולחנו' בתוכה (לא מתאים

דף ד עמוד א

מה הם התנאים המכשירים סוכה הגבוהה מעשרים אמה או סוכה נמוכה? הגמרא פוסלת את האפשרות להגביה את קרקעית הסוכה ע"י כרים וכסתות (שמיכות ממולאות) כדי להכשירה, אפילו אם הם יועדו לצורך זה לכל ימי הסוכות ואפילו אינו חושש שיתקלקלו מדריכה עליהם, הסיבה לפסילת אפשרות זו: האדם הסביר לא היה עושה זאת.

לכל הדעות הנחת תבן או עפר על הקרקע תוך כדי אמירה בפיו שהם בטלים לקרקע (שהם כקרקע עצמה) לכל ימי הסוכות - מכשירה את הסוכה, ואם הוא מתכנן לפנותם הסוכה לא תוכשר. לדיון על מקרה שאינו עתיד לפנותם מובאת מחלוקת חכמים ורבי יוסי בעניין דומה ממשנה באהלות ומשם המסקנה שלחכמים הסוכה עדיין פסולה ולרבי יוסי הוכשרה.

עלי הסכך היורדים לתוך חלל הסוכה, יכולים להכשיר אותה - רק אם - צל עלים אלה מרובה מחמתם. עלי סכך היורדים לתוך סוכה של עשרה טפחים – לא מכשירים אותה בכל מקרה והיא פסולה.

איצטבה (משטח מוגבה מהרצפה) המחברת שתי דפנות נגדיות של הסוכה, צמודה לדופן שלישית (כך שנוצרת מעין סוכה) ויש בה שיעור הכנסת 'ראשו רובו ושולחנו' – מכשירה את כל הסוכה כולה ולא רק את השטח מתחת לאיצטבה, משום שרואים את הסכך שאינו תחת האיצטבה כאילו הוא המשך הדופן

א. היושב על פתח סוכה גדולה ושלחנו מחוץ לסוכה - בית הלל אומרים שבאופן כזה יוצא ידי מצות ישיבה בסוכה ובית שמאי אומרים לא יוצא כי תוך כדי הסעודה הוא יכול לעבור לשולחן ובכך יבטל מצות ישיבה בסוכה.
ב. בענין שיעור הסוכה - בית הלל מכשירים סוכה שמכילה רק את ראשו ורובו ובית שמאי פוסלים אם הסוכה לא יכולה להכיל גם שלחן.

מתוך דיון קודם בשתי ברייתות על שיעורי רוחב סוכה קטנה, שם הובאה דעת רבי שהיא כשרה בגודל ד' אמות על ד' ושלדעת חכמים היא יכולה להיות קטנה יותר: ששה או שבעה טפחים, מביאה הגמרא ברייתא שלישית המדברת על דינים שאינם חלים על בית הקטן מ-ד' אמות על ד' וקובעת שבמקרה הבית גם חכמים יודו שלא די בפחות מ-ד' על ד' משום שזהו בית קבע שלא כמו הסוכה.

דף ג עמוד ב

הגמרא מביאה את הנימוקים מדוע לא חלים הדינים על בית הקטן מד' אמות על ד' אמות: בכל הפסוקים המדברים על מזוזה, מעקה, טומאת נגעים, בתי ערי חומה ובחוזרים מהמלחמה מוזכר 'בית', ומשום שבית קטן זה אינו יכול להיקרא בית - לא חלים עליו הדינים הנידונים בפסוק. כך גם לא חלים עליו דיני דירה משום שאינו יכול להיקרא דירה/דירת קבע וכן אינו מקנה זכויות לבעליו בחלוקת חצר משום שייעודו להריסה.

נעץ ארבעה עמודים עגולים (קונדיסין) בארבע פינות גג הבית או באמצע הגג, וסיך על גבן (בלי לבנות מחיצות בפועל אלא רק מכוח דין 'גוד אסיק מחיצתא' שהרי לפי דין זה כותלי הבית כאילו ממשיכים ויוצרים בין העמודים את המחיצות) רבי יעקב מכשיר וחכמים פוסלין. יסוד המחלוקת בין רבי יעקב לחכמים היא השאלה האם (הנדסית ולא באופן מעשי) קוטר העמוד מספיק ע'מ לחסום בו ריבוע שאורך צלעו טפח אחד (אורך הקוטר הנדרש הוא 11.3 טפחים), ואז לר' יעקב כל שתי צלעות סמוכות (כזכור - הנדסית) נידונות כשתי דפנות כשרות מכוח דין 'דיומד' (שהוא שני עמודים המחברים אנכית זה לזה ורוחב כל צד של העמוד הכפול' הוא טפח. וראה עירובין דף ב עמוד א

(- ואילו חכמים מחייבים שתי דפנות כהלכתן ושלישית אפילו טפח.

בסוף עמוד זה הגמרא מתחילה לדון במקור לכך שהגובה המינימלי לסוכה הוא עשרה טפחים וכפי שאומרת המשנה: 'שאינה גבוהה עשרה טפחים...פסולה'.

דף ה עמוד א

המשנה קובעת שסוכה '...שאינה גבוהה עשרה טפחים...פסולה' והגמרא מלמדת שרק מחיצה בגובה של עשרה טפחים חוצצת ומבדילה לגמרי בין שתי רשויות סמוכות, ולכן דפנות הסוכה מחשיבות אותה כרשות נפרדת רק אם הם בגובה עשרה

שמואל מתעקמת וממשיכה עד קצה השטח מעל האיציטבה (זהו הנקרא 'דופן עקומה'). אם האיציטבה מחברת רק שתי דפנות סמוכות והמרחק עד הדופן הנגדית קטן או שווה לארבע אמות - הסוכה כשרה (מעל ארבע אמות הסוכה פסולה כי הדופן הנגדית רחוקה מלשמש דופן שלישית לשטח מעל האיציטבה), ואותו דין אמור גם באיציטבה הבנויה באמצע הסוכה.

דף ד עמוד ב

סוכה הנמוכה מעשרה טפחים שחפר בה בור שמרחק שפתו מהדופן פחות משלושה טפחים, רוחבו שבעה על שבעה טפחים ומאמצעיתו עד הסכך יש עשרה טפחים - הסוכה כשרה. במקרה זה (בניגוד לאיציטבה) מלכתחילה אנו אומרים שאין לסוכה דפנות כלל כי אין גובהם עשרה טפחים, לכן, כדי לצרף את שפת הבור לדפנות הסוכה יש לעשות זאת בדין 'לבוד', וצירוף זה (כמו בכל דיני לבוד) קיים רק בפחות משלושה טפחים.

אביי סבר שניתן להכשיר כסוכה את ראשו של עמוד שנבנה בסוכה הגבוהה מעשרים אמה אם גובה העמוד עשרה טפחים ויש ברוחבו שבעה ומשהו על שבעה ומשהו טפחים. לסברה זו כוח מדין של 'גוד אסיק מחיצתא' שעל פיו מחיצה שגובהה עשרה טפחים ניתן להחשיבה כאילו היא ממשיכה כלפי מעלה כרצוננו, כך שבמקרה זה ניתן לקבל לכאורה סוכה כשרה מראש העמוד עד לסכך. סברה זו של אביי נדחתה ע'י רבא משום החובה שעל מחיצות הסוכה להיות ניכרות ממש ואלה לא ניכרות.

טפחים¹¹⁴⁹.

בתורה לא נכתב בפירוש שגובה

הכפורת הוא טפח. התנא רבי חנינא בברייתא אומר שטפח הייתה המידה הקטנה ביותר שהייתה בכלי המקדש ולכן יש לקבוע שגובהה של הכפורת הוא טפח. רבי חנינא נסמך על הפסוק 'ועשית לו מסגרת טופח סביב' המדבר על השולחן שמסגרתו הייתה בגובה המינימלי מבין כל כלי המקדש¹¹⁵⁰.

דף ה עמוד ב

לאחר ההבנה שגובה דפנות הסוכה

נלמד מגובה הארון פלוס גובה הכפורת מקשה הגמרא מניין לנו שהמרחק בין רצפת הסוכה לתחילת

הסכך (חללה של הסוכה) צריך גם הוא להיות עשרה טפחים? אולי מרחק זה כולל את הסכך בדיוק כמו שהארון כולל את הכפורת? בגלל קושיה זו לומדת הגמרא את גובה חלל הסוכה מגובה הכרובים שהיו במשכן שגובהם היה עשרה טפחים, ובייחוד לומדת הגמרא שסכך הסוכה צריך להיות מעל גובה עשרה טפחים כי הפסוק אומר 'והיו הכרובים פורשי כנפיים למעלה סוככים בכנפיהם על הכפורת' ונלמד ממנו שפרישת הכנפיים נקראת 'סכך' ('סוככים בכנפיהם') ושאם גובה הכרובים היה עשרה טפחים הרי פרישת הכנפיים 'למעלה' הייתה ודאי מעל עשרה טפחים, ולכן גם סכך הסוכה צריך להיות מעל גובה עשרה טפחים.

נפך-אסתיר

ומשיבה 'תפשת מרובה לא תפשת, תפשת מועט תפשת', כלומר, כדי להימנע ממורכבות יתר של הבעיה יש להעדיף ללמוד מהמינימום (טפח) שהוא כבר כלול במרובה. על תשובה זו שואלת הגמרא מדוע לא הביאו כמידת מינימום את עובי הציץ של הכהן הגדול? או את עובי הזר שהקיף את מזבח הקטורת, את השולחן ואת הארון? על קושיות אלה משיבה הגמרא שבתורה אין כלל וכלל מידות לציץ או לזר בעוד שלמסגרת נתנה התורה את מידת גובהה ולכפורת נתנה התורה את אורכה ורוחבה. רב הונא מציע ללמוד מגובה פני אדם, כתוב: 'על פני הכפורת קדמה' מפסוק זה לומד רב הונא שיש לכפורת פנים ומשום שפני אדם גובהם אינו פחות מטפח גובה הכפורת יהא טפח. יש דעות אחרות ללימוד זה ביניהן מידת פני הכרובים, דעה שלא נדחתה.

1149 ארבעה אמוראים לימדו שלושה דברים שמצטרפים למסקנה אחת: א. שמידת עשרה טפחים נלמדת מגובהו של ארון הברית: גובהו היה אמה וחצי שהם תשעה טפחים ובתוספת טפח של הכפורת (מכסה ארון הברית) מקבלים עשרה טפחים. ב. בספר שמות ה' אומר למשה: '...ודיברתי אתך מעל הכפורת', ולפי א. ה' דיבר עם משה בגובה שהוא יותר מעשרה טפחים ('מעל הכפורת'). ג. בספר תהילים כתוב: 'השמים שמים לה' - והארץ נתן לבני אדם' ויוצא מפסוק זה שמעל עשרה טפחים לא נחשב 'ארץ' (כי ה' 'בשמים' - והאדם משה ב'ארץ'), ובמילים אחרות 'ארץ' כְּשֵׁוּת היא עד עשרה טפחים. כמו כן מראה הגמרא שבכל המקרים בהם יש קשר בין אדם לה' (עליית משה, אליהו וכו') תמיד היה רוחו של מעל עשרה טפחים.

1150 הגמרא מקשה על לימודו של רבי חנינא: מדוע הוא לומד את גובה הכפורת ממסגרת הכלי ולא מהכלי עצמו?

הלכה למשה מסיני והפסוק מהווה רק אסמכתא לכך.

על 'חציצין' מקשה הגמרא מהפסוק: 'ורחץ את בשרו במים' כראיה (מסמיכות המילים 'בשרו' ו-'במים') שדין חציצה הוא מהתורה ולא כפי שאמר רב, ומתרת: שבאמת דין החציצה העיקרי הוא בבשר ונלמד מהתורה וההלכה למשה מסיני מלמדת שגם בשיער יש חציצה ודינים השייכים לחציצה בשיער.

דף ו עמוד ב

על-'מחיצין' אומרת הגמרא שלשיטת רבי יהודה, שגובה הארון עם הכפורת היה שמונה טפחים וחצי, אכן צריך ללמוד זאת מהלכה למשה מסיני אבל לשיטת רבי מאיר, שלמד דיני מחיצה מהארון והכפורת, יהא קשה כי אנו לא מוצאים בתורה הלכה הנוגעת למחיצות. מיישבת הגמרא שההלכה למשה מסיני לעניין זה היא בלימוד 'גוד אסיק מחיצתא', 'לבוד' ו-'דופן עקומה' (ראה הסברנו בדף ד).

מספר הדפנות ההכרחי לסוכה כשרה נלמד ממספר הפעמים שמופיעה בתורה המילה 'בסכות' ואופן כתיבתה בכתיב חסר 'בסכת' ובכתיב מלא 'בסכות'. באופן הלימוד יש שתי שיטות, האחת, בשם רבי שמעון,

עד כה נמדדה האמה כששה טפחים לפי שיטת רבי מאיר, אבל לפי שיטת רבי יהודה כל הנלמד עד כה לא יתאים כי הוא מחשיב אמה לבניית כלי המשכן כחמישה טפחים - ולשיטתו זו נקבל שגובה הארון והכפורת יהא שמונה טפחים וחצי (שבעה טפחים וחצי לארון ועוד טפח לכפורת) וכן נקבל שהחלל תחת כנפי הכרובים יהא אחד עשר טפחים וחצי כך ייצא שלדעת רבי יהודה סוכה תהא כשרה רק אם יהא חללה אחד עשר טפחים וחצי! הגמרא מיישבת את הדעות בכך שרבי יהודה לומד את המידות בדיוק כמו שלמדנו אבל הוא לומדם מהלכה למשה מסיני¹¹⁵¹.

דף ו עמוד א

לאחר שנתקבלה טענת רבי יהודה ששיעורי הסוכה הם הלכה למשה מסיני וע"ס דברי רב בהמשך ש-'שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני' הגמרא דנה במקור לכל אחד מהמקרים שהזכיר רב:

על 'שיעורין' הגמרא מנסה להקשות מהפסוק: 'ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש' שהתורה כבר נתנה בו את כל שיעורי האיסורים ושאינם הלכה למשה מסיני כפי שאומר רב. למסקנה: 'שיעורין' -

נפך-אֶסְתֵּר

1151 לשיטת רבי יהודה יש שני סוגי אמה: אחת שימשה במדידות לבניית המשכן ואורכה היה ששה טפחים והשנייה שימשה לבניית כלי המשכן ואורכה היה חמישה טפחים.

ורבי שמעון כל אחד לשיטתו מה
מלמדנו הכתיב המלא והחסר הנ"ל:
לתנא קמא סוכה כשרה בשתי דפנות
שאורך כל אחת לפחות שבעה טפחים
ודופן שלישית ברוחב טפח, ולרבי
שמעון סוכה כשרה בשלוש דפנות
שאורך כל אחת לפחות שבעה טפחים
והרביעית בטפח.

נקראת: 'יש אם למסורת' הקובעת
שאופן הכתיבה (מלא או חסר) קובע
איך יש ללמוד את הדרשה מהמילה,
ושיטה שנייה, בשם תנא קמא,
נקראת: 'יש אם למקרא' הקובעת
שאופן הקריאה הוא הקובע את
הדרשה מהמילה. ונחלקו תנא קמא

'...ילכו מחיל אל חיל'...

מפתח נושאים וערכים

אֵילֹו וְאֵיל הָעֵם.....132, 270
 אֵילֹו כָּלִים מִקְבָּלִים טוּמְאָה.....43, 360
 אֵילֹו שֶׁל הַכֶּהֵן הַגָּדוֹל.....267
 אֵימֹרִי הַפֶּר וְהַשְׁעִיר...251, 258, 260, 293
 אֵימֹרִי חֲטָאוֹת.....270
 אֵימֹרִים.....250, 251
 אֵימֹרִין.....133, 250
 אֵין אָדָם נוֹגֵעַ בְּמוֹכֵן לַחֲבֵרוֹ.....152
 אֵין דֶּרֶךְ לַהֲכַשִּׁיר כָּלִי חָרָס שֶׁסָּפַג לְתוֹכוֹ
 מִבֶּשֶׁר קָדְשִׁי הַקְּדָשִׁים.....96
 אֵין חֲכָמִים מִשְׁבַּחִים אֶת שְׁמִירַת הַסּוּד
 אֵלָא מַצְיָנִים עוֹבְדָה אַחֶרֶת.....151
 אֵין לָךְ דִּבְרֵי שְׁנַעֲשִׂית מִצְוֹת וּמוֹעֲלִים בּוֹ
222
 אֵין לִשְׁנוֹת אֶת סֹדֶר הָעֲבוּדָה בְּיוֹם
 הַכִּיפּוּרִים.....163
 אֵין מִזְמָנִין עַל מִי שֶׁאֵכֵל פָּחוֹת מִכִּזִּית
 אֵין מַעֲבִירִין עַל הַמִּצְוֹת.....134, 135, 216, 266
 אֵין מַעֲלִה בְּדָם הַקֶּרְבָּנוֹת לִפְנֵי זִרְקָתוֹ
 עַל הַמִּזְבֵּחַ.....222
 אֵין מַעֲמִידִין פְּרָנָס עַל הַצִּיּוּר אֵלָא אִם
 כֵּן קָפָה שֶׁל שְׂרָצִים תְּלוּיָהּ לוֹ מֵאַחֲרָיו
104
 אֵין סֹדֶר הַפְּסוּקִים כְּסֹדֶר הָעֲבוּדָה.....273
 אֵין צָדִיק נִפְטָר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁנִּבְרָא
 צָדִיק כְּמוֹתוֹ.....152
 אֵין רְשׁוֹת לִשְׁטֹן לַהֲשֹׁטֵן.....90
 אֵין שְׁבוּת בְּמִקְדָּשׁ.....136
 אֵין תּוֹכּוֹ כָּבְרוֹ.....280
 אֵינוֹ דּוֹמֶה מִי שִׁישׁ לוֹ פֶּת בְּסֻלּוֹ לְמִי
 שֶׁאֵין לוֹ פֶּת בְּסֻלּוֹ.....247
 אֵינוֹ מִזֶּה עַל הַפְּרוּכָת אֵלָא כִּנְגַד.....206, 210
 אֵינוֹ מִשְׁמֵשׁ בְּבִגְדִים כִּכְהֵן גָּדוֹל - מִשּׁוֹם
 אֵיבָה.....282
 אֵיסוּר אֲכִילָה שֶׁל מֵאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת.....309
 אֵיסוּר דִּילּוּג בַּקְּרִיָּאֵת הַתּוֹרָה מִפְּרֹשֶׁה
 לִפְרֹשֶׁה.....264
 אֵיסוּר הִיִּסָּח הַדַּעַת מֵהַתְּפִילִין.....46

א

אֵב הַטּוּמְאָה 42, 43, 44, 127, 231, 360,
 361, 363, 364
 אֵבָא שְׁאוּל.....69, 356
 אֵבֹב לַחֲרִי – זִמְרָה, לִגְרָדָי - לֹא מִקְבֻלָּה
 מִיָּנִיָּה.....93
 אֵבִי אֲבוֹת הַטּוּמְאָה.....43, 363, 364, 365
 אֵבִי.....34, 47, 53, 59, 68, 69, 125, 134,
 136, 184, 188, 194, 262, 282, 302,
 306, 310, 323, 372
 אֵבֶן הַיִּתֵּה שֶׁם מִיָּמוֹת נְבִיאִים רְאֻשׁוֹנִים,
 וְשִׁתָּהּ הַיִּתֵּה נִקְרָאת.....204
 אֵבֶנֶת הַכֶּהֵן הַגָּדוֹל.....60, 278
 אֵבֶנֶת מִכְפָּר עַל.....107
 אֵבֶנֶטוֹ שֶׁל כֶּהֵן גָּדוֹל.....42
 אֵבֶנֶטוֹ שֶׁל כֶּהֵן הַדְּיוּט.....41, 60
 אֵבֶנִי הַחוּשׁן.....284
 אֵבְרָהָם אֲבִינוֹ שֶׁהִיא בִקְיָא בְּאַסְטְרוֹנוֹמִיָּה
122
 אָדָם עוֹבֵר עֲבִירָה פַּעַם רְאֻשׁוֹנָה - מוֹחֲלִין
 לוֹ, שְׁנִיָּה - מוֹחֲלִין לוֹ, שְׁלִישִׁית -...326
 אָדָר 32, 54, 149, 239, 241, 242, 251
 אֹומָנוֹת מַעֲשֵׂה הָאִפִּיָּה.....150
 אֹונְקִלוֹס.....203
 אֹופֶן חֲנִיכַת כָּלִי הַשֶּׁרֶת.....59
 אֹורִים וְתוֹמִים.....57
 אֹורֶךְ הַשְּׁנָה.....240
 אֹורְכּוֹ שֶׁל הַכֶּבֶשׂ.....97
 אֹאֲחָד הַמִּרְבֵּה וְאֹאֲחָד הַמִּמְעִיט.....166
 אֵי אֲפִשֶׁר לַהֲעִבִיר מִשְׁנֵה לִשְׁנֵה חֲטָאוֹת
 שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים.....240
 אֵי זְמִינוֹת הָאוֹכֵל אֲצֵל הָאֲנָשִׁים הֵיא
 כְּעִיּוּרִים שֶׁאֵינָם רוֹאִים אֶת הָאוֹכֵל
 שֶׁלִּפְנֵיהֶם.....302
 אֵי תַּגְרִית לֵיהּ, פּוֹץ עֲמִרָה.....94
 אֵי-הַסַּחַת הַדַּעַת מֵהַתְּפִילִין.....46
 אֵיזָה מַעֲרֻכּוֹת אֵשׁ הִיוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ.....176

אמוראים שציננו את עצמם בהעברת
פירות וכלים על גופם 308
אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל 321,
350
אמרו להם חכמים
מה ראיתם שלא ללמד? 151
אנשי כנסת הגדולה החזירו לתפילות את
תארי הקב"ה 264
אסור לכתחילה לאכול ביום הכיפורים
דבר שאינו ראוי למאכל 313
אסור למתפלל תפילת 'שמונה עשרה'
להשמיע קולו בתפילתו 89, 366
אסור לשחוט מחוץ לעזרה קרבנות
שקדשו לעלות על המזבח 236
אסור לשנות נזל שאינו ראוי לשתיה
..... 313
אף לא בן לוי אחד עבד את העגל 246
אפילו בתשובת רשע מוחלט יש כח
לעכב גזר דין של פורענות 327
אפילו רק רופא אחד אומר שהחולה צריך
לאכול 315
אפשר לראות את כל המתואר בגמרא
כהליך כלכלי המבוסס על היצע
וביקוש 150
אצבע צרדא 90
אצל המזבח 97
אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים 51
ארבע דעות כיצד נברא העולם 210
ארבעה אנשים ואשה אחת מוזכרים
לשבח 145
ארבעה בגדים 41, 61, 106, 127, 128, 169,
276
ארבעה מתו בעטיו של נחש 55
ארבעה פיסות היו שם 335, 103
ארבעים סאה 128
ארבעים שנה קודם חורבן הבית לא היה
גורל השעיר לה' עולה בימין 161
ארון הברית 209, 280, 284, 373
ארץ אחזתכם 57
אשה מעוברת הצמה ביום הכיפורים
ורוח התבשיל 314

איסור נעילת הסנדל חל גם על ילדים 308
איסי בן יהודה 198, 199, 356
איש עתי 244
אישתא דסיתוא קשיא מדקייטא 123
אכילה ועשיית מלאכה ביום הכיפורים
..... 311
אכל ושתה בהעלם אחת 311, 349
אכל טמא 310
אכסדרה 80
אלו שנותיו של אדם, המתהפכות עליו
מרעה לטובה 274
אלו תלמידי חכמים, שדומין לנשים
ועושין גבורה כאנשים 274
אליה 317
אלכסנדר מוקדון 49, 203, 261
אם בהמת חטאת של יחיד אבדה 238
אם בהמת חטאת של ציבור אבדה 238
אם ביום הכיפורים הקריבו איל אחד של
העם או שני אילים 272
אם הכהן הגדול לא יודע מהו מזרק הפר
ומהו מזרק השעיר 213
אם המשלח חלה 246
אם השעיר חלה 246
אם חולה אומר ביום הכיפורים
'אני צריך לאכול' ורופא מומחה אומר
..... 315
אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף 52
אם ישראל עושים רצונו של מקום 104
אם לאחר ההגרלה מת השעיר לעזאזל
..... 237
אם לפני ההזאה בקדש הקדשים נתערבו
דם הפר ודם השעיר 213
אם מת הכהן הגדול הראשון 61
אם מת כהן גדול 188
אם נתערב לתוך מזרק שלישי מעט מדם
הפר וגם מעט מדם השעיר 213
אם נתערבו הדמים אחרי ההזאה
הראשונה 213
אם שחטו את אימו ביום הכיפורים 236
אמה-טרקסין 196

בהמה שהוקדשה לקרבן והיא ראויה
להקרב..... 192
בהמת חולין שהתקדשה על ידי אמירה
..... 190
בוידיו הראשון..... 172, 170, 162, 140
בוידיו השני..... 172, 170, 166, 162
בולמוס..... 317, 316
בוץ..... 126, 127, 128, 137, 257, 276, 294,
338, 337

בָּזָאת יָבֵא אֶהְיֶה אֵלֶיךָ בְּפֶרֶץ בְּרָבָרָה
לְחֻטָּאת וְאֵיל לְעֹלָה..... כא, 187, 296
בחלקו של בנימין..... 55
בחלקו של יהודה..... 55
ביאה במקצת שמה ביאה..... 128
ביום הכיפורים הקטרת הקטורת הייתה
בקדש הקדשים..... 172
ביום הכיפורים הקלו על הכהן הגדול
בכמה אופנים..... 173
בית אב..... 34, 80, 85, 86, 87, 92, 143, 150,
151, 152, 181
בֵּית אֲבִיטָן..... 85, 149, 334, 339
בית אבטינס זכו בשבח חכמים..... 151
בֵּית גֶּרְמוֹ..... 149, 339
בית הדשן הגדול..... 227, 251
בית הכנסת של כרכין..... 52
בית המקדש הראשון..... 51
בית המקדש הראשון חרב בגלל..... 51
בית המקדש השני..... 79, 80
בית המקדש השני חרב מפני שהיתה בו
שנאת חנם..... 51
בית כנסת..... 55
בית מדרש..... 55, 280
בית נטמא בנגעים אם ורק אם..... 55
בית עושי לחם הפנים..... 124
בית שותפין..... 55
בכל מקרה של ספק אצל חולה..... 316
בליעת כדור בערב יוה"כ, בכדי להשקיט
רעבונו ביוה"כ..... 302
בְּלָמוּס..... 316, 350
במי נחל קדרון לצורכי החקלאות יהיה
מותר רק לאחר תשלום..... 220

אשה מעוברת הַצָּמָה ביום הכיפורים
שהריחה..... 314
אשרי האדם שה' סלח לו וגם אינו
מפרסם את חטאיו..... 325
אשרי מי שעשה תשובה וחטאו נסלח לו
בלי שיתגלה חטאו ברבים..... 325
אשריהם לצדיקים שמעשיהם עומדים
להם..... 327

ב

בא לטהר מסייעין לו..... 153
באכילת הָמֶן במדבר היה עינוי לבני
ישראל..... 302
בארבעים שנות כהונתו של שמעון
הצדיק..... 160
בבגד הכהנים הותר כְּלָאִים..... 60
בבדיקה של כתבי יד..... 317
בבית המקדש השני הבדילה רק פרוכת
אחת בין ההיכל לבין קדש הקדשים
..... 194
בבית המקדש השני הבדילו בין ההיכל
לבין קדש הקדשים שתי פרוכות... 194,
200
בגדי בוץ..... 126, 128, 137
בגדי הכהונה..... 45, 58, 59, 80, 87, 99, 106,
107, 126, 261, 272, 275, 277, 278,
279, 280, 281, 282, 353
בגדי הכהונה נעשו לכבוד הכהן
ולתפארתו..... 107
בְּגֵדֵי הַשָּׂרָד..... 279
בגדי זהב..... 41, 60, 127, 128, 163, 251, 257,
276, 289, 292, 293, 297, 298
בגדי כהונה מותר ליהנות בהן..... 261
בגדי כהונה מכפרין..... 107
בגדי לבן..... 41, 61, 127, 128, 140, 258, 260,
276, 279, 289, 293, 297, 298
בגדים שכהן גדול משמש בהן - משוח
מלחמה נשאל בהן..... 283
בהמה בעלת מום שהוקדשה לקרבן... 192

בתחילה היו ישראל דומין כתרנגולים	303
שמנקרין.....	114
בתמיד של בין-הערביים.....	115, 114
בתמיד של חג הסוכות.....	115, 114
בתמיד של שבת.....	115
בתמיד של שבת שבתוך חג הסוכות.....	115
בתמיד של שחר ביום חול.....	115, 113

ג

גבולות השימוש המותר בבגדי הכהונה	260
גובה כל הפתחים שהיו בהר הבית	74
ובמקדש.....	306, 34
גופי תורה.....	289, 205
גורל על שני השעירים.....	159, 145
גורל שני השעירים.....	306, 142, 33
גזירה שווה.....	33
גזירת ה' על פורענות הנאמרת על ידי	285
נביא.....	177
גחלת אש.....	151, 150
גילוי סוד אומנותם.....	150
גילוי סודות המקצוע הוא עניין כלכלי	80, 79, 72
מובהק.....	
גניזת אבני המזבח.....	

ד

דָּאָה בְּלֵב-אִישׁ יִשְׁחָנָה.....	302
דָּבָלָה.....	305
דבר שאינו מתכוון.....	136
דבר שיביא מיד למחיר עבודה נמוך יותר	150
דברי קבלה הן שיהיו נשחטין כנגד	233
השמש.....	147
דוד המלך מסרב לשתות מים שחיי אדם	284
עמדו בסכנה.....	
דוד המלך שאל באורים ותומים.....	

במעמד קריאת הפרשות.... 258, 260, 268,	269
במקדש השני, שלא היה בו הארון.....	205
במקום שיש סכנת עקרבים מותר לכל	308
אדם לנעול נעליים.....	275
בן גרים.....	152, 150
בן קמצר.....	339, 149
בן קמצר.....	306
בנדרים הלך אחר לשון בני אדם.....	52
בני פרס.....	55
בנימין מכונה בגמרא 'בנימין הצדיק'.....	202
בסיום תפילת עמידה על המתפלל לפסוע	266, 263, 260, 78, 75
שלוש פסיעות לאחוריו.....	136, 129, 114, 45
בעזרת נשים... 75, 78, 258, 260, 266	95, 42
בעל קרבן עולה.....	326, 325, 275
בעל קרי.....	
בעל תשובה.....	326
בעל תשובה שחטא כלפי חברו חייב	326
לפרסם את החטא.....	
בעל תשובה שחטא פורסם ברבים חייב	325
לגלות את חטאיו ולהודות בהם,...	237
בעלי חיים לא נדחים.....	366, 89
בצבור אסור להגביה קולו.....	
בקשה מהכהן הגדול לשאילה באורים	283
ותומים נעשית רק.....	327
בקשות מחילה שקשורות באמוראים.....	328, 176
בר קפרא.....	
ברייתא האומרת במפורש שהולכת הדם	184
בשמאל פוסלת את הקרבן.....	319, 122
ברית מילה.....	242
ברכת החמה.....	124
ברק ברקאי.....	167
ברקע המחלוקת על משקל הלשונות	
בשבח מעלת התשובה, בדרגותיה,	
כמביאה את הגאולה, כמאריכה חייו	
של האדם, ועוד.....	324
בשעה שהנכרים נכנסו להחריב את	
ההיכל.....	209
בשתייה מתיישבת דעת השותה רק	
כמלוא לוגמיו שלו.....	310

האזהרה לעושה מלאכה..... 312
האם בשעת מותו של השעיר לעזאזל
נדחה בן זוגו..... 237
האם בשעת מותו של השעיר לעזאזל
נדחה בן זוגו מלהיות שעיר לה'..... 237
האם הארון גלה לבבל, נגנז במקומו, או
נגנז בלשכת דיר העצים..... 207
האם 'שְׁנֵה תְּמִימָה' היא 'שנת חמה' או
'שנת לבנה'..... 242, 240
הַאֲמָה טָרָקְסִין כקדושת ההיכל או
כקדושת קדש הקדשים..... 197
האמוראים רב יהודה, רב חסדא ורבא
שזכו בשליו מן השמים..... 303
האפשרות היוצרת את הסתירה להלכה
למשה מסיני..... 130
הארון הכפורת והכרובים..... 99
הארון ותבניתו..... 98
הבאת קרבנות..... 127, 231
הביטוי 'עד היום הזה'..... 209
הבית השני..... 48, 52
הבנת מהותו של נס הארון..... 98
הגורלות יכולים להיות פתקים או כל
חומר אחר..... 145, 159
הגורמים למחלת הצפינדא..... 318
הַגִּיעַ למקום שהיה בֵּין שְׁנֵי הַבָּיִים
כשהיה הארון..... 201
הגמרא אומרת שרק דברי שמואל
הנסמכים..... 319
הַגֵּרס בֶּן לֹוי..... 149, 339
הַדְּבִיר..... 198
הדוכן..... 79
הדילוג מפרשה לפרשה בקריאה באחד
מספרי הנביאים..... 265
הדעות שהובאו בגמרא על מספר
ההזאות..... 48
ההגרלה השלישית נערכה..... 112
ההודעה על הגעת השעיר למדבר..... 253
ההזאה על מזבח הזהב..... 218
ההזאות בעבודת יום הכיפורים..... 220
ההזאות על הכהן הגדול..... 48
ההקטרה הראשונה..... 135

די בפינוי קומץ מהדשן שעל המזבח
החיצון..... 108
דין 'אֵין ברירה וחל ספק'..... 212
דין מעילה..... 220, 221, 223
דיני ההזאות בהיכל נלמדים מדיני
ההזאות בקדש הקדשים..... 212
דיני הקטרת הקטורת..... 86
דיני חציצה..... 127
דירה לשמש..... 55
דלוועיות..... 320
דם ההזאות לא נגע בכפורת..... 206
דם השחיטה שנשפך..... 183
דם לזריקה על המזבח..... 183
דם שהתקבל ישירות..... 183
דעה א
הארון גלה לבבל..... 207
דעה ב
הארון נגנז במקומו..... 207
דעה ג
הארון נגנז בלשכת דיר העצים..... 207
דפיה הראשונים של מסכת סוכה..... 369
דרכו של המשלח עם השעיר, כארבעה
עשר ק"מ..... 247
דרכי הטהרה..... 43, 360
דרשות הנדרשות על פסוקי פרשת הארון
ועל פסוקים אחרים הקשורים ללימוד
התורה..... 280
דשן הקטורת של המזבח הפנימי ודשן
המנורה..... 97

ה

האב שדאג לטומאת הסכין יותר מאשר
על בנו הגוסס..... 106
האומֵר
'אֶחָטָא וְאֶשׁוּב', 'אֶחָטָא וְאֶשׁוּב'..... 320
האומר אחטא ויום הכיפורים מכפר... 321
האופן בו הכהן הגדול יהא נשוי בכל רגע
נתון ביום הכיפורים רק לאשה אחת
..... 62
האזהרה למבטל עינוי..... 312

111, 114, 115, 124, 126, 127, 128,	הוגרס בן לוי.....150, 152
129, 130, 131, 132, 137, 138, 140,	ה' פיקח ושתוק.....44
141, 142, 143, 144, 159, 162, 163,	הולכת איברים לכבש.....117
164, 166, 168, 170, 171, 172, 173,	הולכת עצים למזבח.....117
174, 178, 181, 182, 183, 184, 185, 186,	הוראה מוטעית של הסנהדרין.....190
187, 188, 189, 193, 195, 196, 200,	הורדוס.....203, 275
201, 203, 204, 205, 206, 210, 211,	הזאה ראשונה מדם השעיר.....206
212, 213, 214, 215, 216, 217, 218,	הזאה ראשונה מדם פר הכהן הגדול...205
222, 224, 225, 226, 227, 228, 244,	הזב, הזבה, המצורע והיולדת שהקריבו
250, 251, 253, 257, 258, 259, 260,	אשמים.....235
261, 262, 263, 265, 266, 267, 268,	הזב, הזבה, המצורע והיולדת שהקריבו
269, 271, 272, 273, 274, 275, 276,	חטאתם.....235
278, 281, 282, 283, 284, 289, 290,	הזב, הזבה, המצורע והיולדת שהקריבו
291, 292, 293, 294, 296, 353, 373	עולותיהם.....235
הכהן הגדול חייב להיות נשוי לאשה	הזכות לעשות כל עבודה שירצה.....83
אחת בלבד.....61, 62	החובה שפסח יהא תמיד בתקופת האביב
הכהן הגדול יכול לשאול באורים ותומים	241
רק.....281	החובל בחבירו והמזיק ממונו.....326
הכהן המולק.....105	החודשים שלנו מסודרים לפי סדר גודל
הכהן הממרס.....205	משתנה.....241
הכהן שנתמנה למלא את מקומו של	החטאות הנשרפות.....251, 252
הכהן הגדול.....188	החטאת.....30, 270
הכהן-ממלא-המקום.....29	החיל.....78
הכותים הם תושבי מכותא ותושבי	החלפת הכהנים הגדולים בימי בית שני
ארצות אחרות.....262	49
הכותל המערבי.....81, 233	הטבת הנרות.....64, 65, 110
הכותל המערבי המוכר כיום בשם זה	הטבת שבעת הנרות במנורה עשו בשני
שהוא קיר אבנים התומך בהר הבית	שלבים.....69
.....233	הטלת גושי המתכת שחוממו מערב יום
הכלים שבמקדש ארכו לארכו של בית,	הכיפורים.....136
חוץ מארון שארכו לרחבו.....208	היום השמיני למילואים.....37, 39, 40
הכלל של רמי בר יחזקאל.....71	היסוד.....70, 220, 244, 291, 295
הכלל 'שלוחי מצווה אינם ניזוקין' נאמר	היסח הדעת בזמן השלכת עץ הארז...169
רק במקום שאין שום סכנה.....147	היצע וביקוש.....150
הכנסת הגדולה.....275, 354	הישיבה בעזרה מותרת רק למלכי בית
הכנת האמורים.....250	דוד.....110, 263, 352
הכף והמחתה.....יט, 131, 132, 138, 181,	הכהן הגדול. א, ג, יט, כא, כד, כה, 29, 30,
201, 251, 272, 273, 290, 293	32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 42,
הכפרה בשעיר המשתלח נעשית באמירת	44, 45, 46, 47, 48, 53, 58, 59, 60, 61,
הוידוי עליו.....163, 291	62, 63, 64, 65, 68, 69, 71, 79, 80, 83,
	84, 85, 86, 87, 88, 90, 92, 99, 103,

המקור ללימוד שחייב אדם למסור את
נפשו..... 314
המקור ללימוד שמניעת נעילת הסנדל
הוא עינוי..... 307
המקור ללימוד שמניעת רחיצה הוא עינוי
..... 307
המקור ללימוד שמניעת תשמיש הוא
עינוי..... 307
המשכן הראשון בכניסת ישראל לארץ 51,
248
המשכן הרביעי היה בגבעון..... 51, 248
המשכן השלישי היה בנוב..... 51, 248
המשכן השני הוא משכן שילה..... 51, 248
המשנה מלמדת מהו הסדר הנכון של
עבודת יום הכיפורים..... 130, 273
המת עצמו אינו טמא..... 42
המת עצמו אינו טמא!..... 365
הנביאים ירמיהו ודניאל השמיטו
מתפילותיהם את תַּאֲרִי הַקֶּבֶה..... 263
הנוגע במי החטאת שלא לצורך הזאה –
טמא ובגדיו טהורים..... 67
הנושא את מי החטאת שלא לצורך הזאה
– טמא..... 68
הנחת אפר הפרה האדומה מחוץ למחנה
..... 169
הסגולה שהייתה בהקטרת הקטורת..... 112
הסדר הנכון בו מתוודה הכהן הגדול.. 141
הסיבה שיש מעילה מהתורה בתרומת
הדשן ובבגדי הלבן..... 222
הסיבה שלא גללו את ספר התורה..... 266
הסמיכה..... 38, 170
הסנהדרין 29, 79, 83, 85, 86, 87, 88, 110,
190, 244, 352, 353, 354
העבודה במקדש התחילה בכל יום
בסידור העצים..... 134
העבודה המיוחדת ליום הכיפורים
נפתחה ביוזם..... 140
העבודות הכשרות והפסולות בזר..... 109
העבודות המיוחדות ליום הכיפורים. 127,
137, 163, 289

הכפרה, למי ששב בתשובה מעבירת לא
תעשה..... 322
הכרזת כורש..... 52
הלוח העברי..... 240
הלכה בסעודה..... 125
הלכה למשה מסיני 29, 86, 110, 240, 258,
352, 374
הלכות עבודת יום הכיפורים, 29, 40, 58,
59, 83, 144, 163, 174, 185, 215, 217,
220, 224, 228, 257, 266, 267, 269,
289, 295, 297
הלל ... 41, 52, 90, 93, 138, 153, 162, 227,
275, 354, 355, 370, 371
הלל הבבלי..... 41, 52, 93
הלשכות במקדש לפי א-ב של שמותם 353
המזבח. 39, 40, 45, 55, 64, 69, 70, 71, 72,
79, 80, 81, 83, 91, 92, 94, 95, 96, 97,
99, 103, 105, 106, 108, 110, 111, 112,
113, 114, 115, 116, 117, 118, 129,
133, 134, 135, 140, 160, 161, 163,
172, 174, 175, 176, 177, 181, 182,
183, 184, 187, 193, 195, 196, 213,
214, 215, 216, 217, 218, 219, 220,
221, 222, 227, 233, 236, 237, 240,
244, 250, 251, 252, 274, 289, 290,
291, 295, 297, 298, 317, 319, 352
המזבח החיצון..... 175
המזה מי החטאת נשאר טהור גם לאחר
שהיזה על הטמא..... 67
המחתה עשויה זהב פְּרוּוֹיִים..... 173
המילים 'שִׁיבָה' ו-'בִּינָה'..... 34
המים שבעתיד לבוא יפכו מתחת למפתן
העזרה של בית המקדש..... 308
המן..... 303, 304
הַמֶּן..... 302
המנורה.... 64, 68, 97, 110, 111, 115, 132,
134, 160, 176, 177, 193, 196, 215,
227, 252, 298
המנחה נקמצת..... 182
המקור לכך שכל העם העומדים בעזרה
היו עונים כולם..... 142

הקפת כדור הארץ את השמש 241
הקרבת הפסח..... 30, 33
הקרבת הראש והרגל..... 65
הקריאה בתורה לא נחשבה עבודה.... 260
הקשר בין הקרבנות למעשים טובים.. 167
הקשר בין עונש החורבן לחטא 51
הר הבית. 42, 52, 54, 55, 74, 75, 78, 110,
228, 252, 261
הרבה עשו כן ולא זכו..... 182
הרהורי עבירה קשים מן העבירה 123
הרובד הרביעי..... 171, 172, 181, 182, 205,
289, 297
הרוצה לפדות בהמה שכבר הקדיש.... 190
הרחיצה, אף חלקית, נאסרה 307
הרכב הבדים מהם נעשו בגדי הכהונה,
הפרוכת ומבנה חוטיהן..... 278
הרמב"ם יז, 29, 43, 46, 48, 52, 61, 64, 66,
67, 78, 83, 90, 96, 103, 109, 111, 117,
132, 144, 148, 150, 169, 184, 185,
187, 188, 202, 215, 217, 221, 223,
224, 226, 227, 228, 233, 234, 235,
236, 246, 249, 250, 261, 266, 267,
269, 278, 280, 283, 284, 292, 304,
313, 310, 316, 320, 321, 322, 323, 325,
326, 327
השבעתו של הכהן הגדול 88
הַשֵּׁחַ שיחת חולין..... 90
השימוש במדרגות למזבח נאסר מהתורה
..... 55, 103
השכינה לא שָׁרְתָהּ במקדש השני 52
הַשָּׁלוֹם..... 303
השלמים 38, 40, 75, 76, 78, 95, 133, 200,
250, 353
השנייה מארבע ההגרלות..... 110
השעיר המיועד להשתלח לעזאזל חייב
להיות חי עד שעת הוידוי 239
השעיר המשתלח ראוי לבוא אל פתח
בית המקדש כי..... 236
התורה מתחשבת במצבו הכלכלי של
המקריב חטאת..... 165

העבודות שעשה הכהן הגדול בפר-הכהן-
הגדול ובשעיר שעלה גורלו לה'..... 205
העדפת ההרחקה מהשלטון 275
העומר..... 95, 149, 160, 240
העושה מלאכה ביום הכיפורים או מבטל
את אחד העינויים..... 311
העינוי צריך להיות דומה ל-'לא תעשו
מלאכה'..... 301
הערך הכספי הכולל של בגדי הלבן..... 137
הַפִּיס הָרֵאשׁוֹן..... 103, 335
הַפִּיס הַרְבִּיעִי..... 112
הַפִּיס הַשְּׁלִישִׁי..... 112, 335
הַפִּיס הַשֵּׁנִי..... 110, 335
הפר והשעיר נשרפו מחוץ לירושלים.. 251
הַפָּר וְשִׁעִיר הַנִּשְׂרָפִין..... 270
הפרדת הכהן הגדול גם מאשתו..... 29
הפרשה הראשונה שהוקראה..... 259
הפרשה השלישית הייתה פרשת קרבנות
המוספים..... 259
הפרשה השנייה שהוקראה..... 259
הפרשה כולה נאמרה על הסדר חוץ
מפסוק זה..... 130, 273
הפרשת הכהן השורף את הפרה האדומה
..... 47
הצדוקים 31, 32, 88, 164, 201
הצדיקים שלא לקחו חלק באספסוף.. 303
הצירוף 'אשר לו' מופיע בתורה שלוש
פעמים..... 192
הצלוחית..... 114
הצתת אליתא..... 174
הקדמת תרומת הדשן ביום הכיפורים.. 92
הקטרת אברי תמיד של שחר..... 289
הקטרת האיברים והפדרים..... 117
הקטרת הקטורת מכפרת על כל העם
כולו..... 172
הקטרת הַקְטָרֶת..... 64
הקטרת קטורת של שחרית..... 289
הקלעים..... 252
הקלפי ממנה הוציא הכהן הגדול את שני
הגורלות..... 159
הקפת הירח את כדור הארץ..... 241

303, 311, 313, 316, 322, 325, 327,	
360, 328	
זמן הקרבת מוספי יום הכיפורים.....	271
זמן לשריפת הפרה האדומה.....	30, 47
זקני הכהונה.....	86
זר יתחייב מיתה.....	109
זר מתחייב מיתה בידי שמים.....	108
זריקת דם קרבן התמיד של בין הערביים	
.....	64
זריקת דם קרבן התמיד של שחר.....	64

ח

חובת הגניזה מלמדת שהבגדים אסורים	
אף לכהן הדיוט.....	223
חודש הלבנה הוא:.....	242
חודש העיבור הנוסף.....	242
חולה מסוכן.....	316
חולה שאין רופאים בסביבתו.....	314
חומש.....	190, 220, 221, 258
חומת העזרה.....	78
חוצץ ממצוות עשה של מילה ופסח שיש	
בהם כרת -.....	322
חורבן שילה.....	51
חושן ואפוד.....	278
חושן מכפר על.....	107
חטאות פנימיות.....	251
חטאות-הנאכלות.....	251
חטאות-חיצוניות.....	251
חטאת שמתו בעליה.....	188
חטאת שעברה שנתה.....	240
חטאת-צבור-מיותרת מִתָּה.....	238
חילקו גם את השנים המעוברות בצורה	
קבועה.....	242
חישוב רוחב ואורך העזרה.....	81
חכמים אינם משבחים את שמירת הסוד	
אלא מציינים עובדה אחרת.....	151
חכמים ידעו ששיעור 'כותבת' מיישב	
דעתו של כל אדם.....	310

התורה ציוותה שרק המשלח ובגדיו	
ייטמאו.....	249
התינוקות, אין מענין אותן ביום	
הכיפורים.....	313
התמיד. יט, 44, 58, 59, 64, 65, 69, 70, 72,	
83, 90, 92, 110, 111, 112, 113, 114,	
115, 116, 118, 121, 125, 129, 132,	
133, 134, 135, 136, 145, 149, 160,	
163, 189, 233, 234, 239, 240, 267,	
269, 270, 293, 297, 352	
התנופה.....	38

ו

וְהִתְקַדְּשְׁתֶּם וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים.....	155
וְחִי בָהֶם.....	319
וידוי דברים.....	163, 237, 326
וידוי ראשון על פר כהן גדול.....	205, 289
וכל שני כתובין הבאין כאחד – אין	
מלמדין.....	222, 223
ולא היה מגיע עד למחצית ההר עד	
שנעשה איברים איברים.....	247

ז

זֶה הַקָּלָל הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ.....	121, 337
זְהוּרִית.....	165, 247, 253, 340, 346
זהותו המוחלטת של יוחנן כהן גדול	
אינה ברורה.....	49
זו אינה דרכה של תורה למסור את הנפש	
על חפץ!.....	147
זו היא עבודה קשה מעבודות קשות	
שבמקדש.....	86, 187
זכה ולמד תורה לשמה - נעשית לו סם	
חיים.....	281
זָכַר צֶדִיק לְבִרְכָּה.....	152
זמן...ג, 30, 32, 34, 35, 42, 43, 44, 47, 49,	
52, 58, 68, 79, 90, 91, 111, 112, 125, 127,	
135, 141, 146, 154, 169, 186, 189,	
200, 202, 211, 234, 235, 236, 249,	
259, 261, 263, 265, 270, 271, 285,	

טעו הכהנים הבודקים אם הגיע השחר
121.....
טעותם המתמיהה של הכהנים שראו את
מאור הלבנה ודמו שהאיר מזרח.... 123
טרף בקלפי והעלה שני גורלות.. 159, 340

י

ידעו שנעשית מצוותו..... 247
יהודה בן גוריא..... 201
יהודי השונא אדם מישראל עובר בלאו
מן התורה..... 51
יהרג ולא יעבור..... 51
יוחנן כהן גדול..... 233, 49
יולדת מותרת בנעילת הסנדל..... 308
יום הכיפורים יט, 127, 128, 266, 276
יום הכיפורים מכפר על עבירות שבין
אדם לה'..... 327
יום הכיפורים מכפר רק אם התפייס עם
חברו..... 327
יום העבודה במקדש מתחיל בעבודת
תרומת הדשן..... 118
יום הר גרזים..... 262
יוסף איש הוצל..... 197
יחיד ורבים הלכה כרבים..... 141
יין-טבל..... 211
ימי המילואים..... 32, 33, 35, 37, 39, 251
ינאי מלך יהודה..... 275
יציבא בארעא וגורא בשמי שמיא..... 182
יראת ה' תוסיף ימים..... 49
ירושלים לא מטמאת בנגעים..... 55
ירושלים נתחלקה בין שבט יהודה ושבט
בנימין..... 55
ירושלם בניין הראשון מפני מה חרבה..... 51
ירעה עד שיפול בו מום..... 237
יש להתיר בשופי לחולה שאין בו סכנה
..... 302
יש ללמוד שאיסור שתייה נכלל באיסור
אכילה..... 306
יש לפרסם ברבים את חטאי הרשעים..... 326

חכמים שונים שניהלו אורח חיים
שהרחיק אותם מאוד מחילול השם
322.....
חל איסור חמור ללבוש או להתכסות
בבגד שעטנז..... 260
חלל עליו שבת אחת, כדי שישמור
שבתות הרבה..... 319
חלקי המקדש ממזרח למערב..... 197
חמישה איסורים..... 305
חמישה עשר הדברים הנוהגים בכהן גדול
ואינם נוהגים בכהן הדיוט..... 283
חמש העבודות וסוג הבגד שלבש הכהן
הגדול..... 132
חמש הפקודים..... 258
חמש עשרה הלכות הנוהגות בכהן גדול
..... 282, 60
חמשה דברים נאמרו בכלב שוטה..... 318
חסום..... 136
חפן מלא חפניו..... 181
חציו חול..... 110
חציו קדש..... 110

ט

טבילה חמישית..... 293, 270, 269
טבילה ראשונה..... יט, 131, 270, 289
טבילה רביעית..... 293, 269
טבילה שלישית..... 292, 273, 270, 131
טבילה שנייה..... 289, 273, 131
טבל..... 211, 191
טבלת דורות הזוגות ותנאים..... 355
טבלת סדר העבודה במספרים..... 294
טבלת סדר עבודות יום הכיפורים..... 163, 293, 290, 291, 292
טובל חמש פעמים ומקדש ידיו ורגליו
עשר פעמים..... 126
טומאה דחוייה בציבור..... 44, 189
טומאה הותרה בציבור..... 44, 189
טומאת התהום..... 149
טורח ציבור..... 264, 265
טמא שטבל אינו נטהר לחלוטין..... 127

כהן מחוסר בגדים..... 61
 כהן מרובה בגדים..... 282, 60
 כהן משוח מלחמה..... 282, 60
 כהן משוח שעבר..... 282, 60
 כהן שלא נימול..... 278
 כהנים בעלי מום..... 353, 208, 72
 כהנים גדולים שהיו צדיקים..... 49
 כותבת הגסה..... 309
 כותונת..... 278, 277, 276, 138, 60, 41
 כט יב תשצג..... 242
 כיצד אפשר להתקין לכהן הגדול אשה..... 62
 כיצד בודקים אם אדם חי או מת
 כשנפלה עליו מפולת..... 318
 כיצד הכהן הגדול חופן את הקטורת
 בקדש הקדשים..... 187
 כיצד לפצל את הקרבת שבעת כבשי
 המוסף..... 271
 כיצד מתוודין?..... 326
 כיצד מתחנך הכהן-המחליף..... 59
 כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון..... 128
 כל ההזאות שנעשו מדם הפר ומדם
 השעיר בקדש הקדשים..... 210
 כל המונה את ישראל עובר בלאו..... 104
 כל המוסר עצמו למות על דברי תורה -
 אין אומרים דבר הלכה משמו..... 147
 כל המורה הלכה בפני רבו..... 201
 כל המזכה את הרבים..... 327
 כל המחטיא את הרבים..... 327
 כל המפרנס תלמידי חכמים כאילו ניסך
 יין על המזבח..... 274
 כל המצוות נדחות כשיש פקוח נפש חוץ
 מעבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות
 דמים..... 314
 כל המשקים מצטרפים זה עם זה למלוא
 לוגמיו ביום הכיפורים..... 310, 301
 כל הנותן עינו בכוסו כל העולם כולו
 דומה עליו כמישור..... 302
 כל טיפול הנצרך להבראת חולה..... 318
 כל מאכל שאינו נאכל בימי חול כתרופה
 186.....

יש מסורת שדחיית השעיר המשתלח
 מהצוק היא כשחיתתו..... 236
 יש עבירות שהן מתכפרים לשעתן..... 322
 יש קושי בנוסח הגמרא המובא כאן
 לפנינו..... 317
 יש קושי גדול לקבוע שניקנור פעל נכון
 147
 יש קושי להבין מדוע נקרא השער על
 שמו..... 147
 יש קרבנות שאינם כשרים למטרת
 הקרבתם עד שייעשה מעשה..... 234
 יש קרבנות שרק בנקודת זמן מסוימת
 יהיו כשרים..... 234
 ישיא לבנו אשה בת של תלמיד חכם..... 275
 ישיבה, כדי לצנן את הגוף, ביום
 הכיפורים על גבי טיט לח מאוד..... 308
 ישמעאל בן פאבי..... 49

כ

כָּבֶשׂ המזבח..... 111, 97
 כבש פרה..... 149
 כָּבֶשׂ שעיר המשתלח..... 149
 כבשי המוספין של שבת..... 234
 כבשי התמידים הנותרים..... 240
 כדור המקל על הצום..... 301
 כהן בעל מום 353, 208, 184, 78, 76
 כהן גדול..... 29, 33, 38, 39, 42, 47, 49, 53,
 58, 59, 60, 61, 63, 64, 79, 85, 87, 95,
 111, 127, 131, 136, 138, 145, 153,
 169, 171, 174, 182, 187, 188, 203,
 205, 209, 233, 261, 274, 280, 282,
 283, 289, 296, 353
 כהן גדול זקן או רגיש..... 136
 כהן גדול שהוא אוֹנָן..... 63
 כהן גדול שנפסל..... 60
 כהן גדול שנפסל וחזר לכשרותו..... 60
 כהן גדול שעשתה לו אמו כותונת..... 138
 כהן טהור שלא טבל..... 127
 כהן טמא..... 189, 108, 44
 כהן טמא מת..... 189

ל

לא הייתה תקלה בתהליך הפקת העומר	
ובהקרבתו.....	95
לא מִסְקִי מִינָה אלא כמאי דְּמַסִּיק תַּעֲלָא	
מִבֵּי כֶּרֶבָא.....	170
לא ניתן ללמוד כיצד משה רבנו היה צריך	
לנהוג.....	142
לא ניתנה תורה למלאכי השרת.....	125
לאחר הפדיון אסור להשתמש.....	191
לבישת בגדי זהב.....	289
לבישת בגדי לבן.....	289
לומדים שכפרתו של הכהן הגדול	
ראשונה.....	172
לחם המערכת.....	124
לחם הפנים סלוקו כסדורו.....	98
לחנוכת המשכן.....	251, 37, 32
לחפון שוב מהקטורת.....	226
לימדו תורה כדי לקיימה.....	281
לימוד התורה הוא השער ליראת שמים	
.....	281
לכל עבודה מעבודות יום הכיפורים	
קבעה התורה מיקום בסדר כל	
העבודות.....	224
לְמִדִּים שלא הייתה תקרה בעזרה מעל	
המזבח החיצון.....	96
למה נקרא שמן אורים ותומים.....	285
לעזרת נשים.....	292, 263, 260, 258, 257, 78
לפנות תמיד לימין.....	71
לשון הזהורית.....	247, 167, 166, 165, 160
לְשׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית.....	346, 340, 253, 247, 165
לשכת בית המוקד.....	352, 80, 79, 72
לשכת החותמות.....	352, 80, 79, 72
לשכת הירידה לבית הטבילה.....	80
לשכת כהן גדול.....	353, 87, 79
לשכת עושי לחם הפנים.....	353, 80, 72
לשם שמיים.....	151

מ

מֵאוֹר הַלְבָנָה.....	337, 124, 123, 121

כל סוגי המאכלים מצטרפים זה עם זה	
לככותבת ביום הכיפורים.....	310
כל עבודות יום הכפורים אינן כשרות	
אלא בו.....	29
כל תלמיד חכם שאין תוכו כבדו - אינו	
תלמיד חכם.....	280
כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש	
.....	105
כלאי בגדים.....	261
כלב שוטה יש להרוג ללא מגע אתו.....	318
כלה מותרת ברחיצת פניה שלוש יום	
מחופתה.....	308
כלי אבנים וכלי גללים וכלי אדמה.....	31
כלי גללים.....	31
כלי שרת.....	59, 60, 80, 86, 111, 121, 124, 145, 146, 159, 251
כלים העשויים מגללי בהמה.....	31
כמות מי החטאת שצריכה להיות בכלי.....	68
כמלוא לוגמיו.....	310, 301
כֵּן זֶהב.....	212, 211, 206
כנגד טענת העני.....	138
כנגד טענת העשיר.....	139
כנגד טענת הרשע.....	139
כני הזהב שהיו בהיכל.....	211
כניסת הכהן הגדול לקדש הקדשים.....	200, 273
כסף הפדיון.....	240
כספי הלשכה.....	149
כפורת הארון.....	205
כפרתו של מי שלקח לעצמו את הלקט	
.....	140
כרובים בנס היו עומדין.....	98
כרוז.....	92
כְּשֶׁהִשְׁבִּיעוּ זִקְנֵי הַסֵּנְהֶדְרִין את הכהן	
הגדול.....	87
כְּשֶׁמֶשֶׁלַח השעיר לעזאזל פגש למחרת	
יום הכיפורים את הכהן הגדול.....	274
כשרים לעבודת המשכן.....	251, 33
כתונת מכפרת על.....	107
כתר תורה גדול מכתר הכהונה.....	280

מונים את חיי השעיר על פי 'שנת	
הלבנה'.....	242
מוספי היום.....	289
מוראה.....	96
מוראה היא הזֶפֶק.....	96
מותר להאכיל כל חולה מסוכן גם	
מאכלים טמאים.....	316
מותר למלך לרחוץ את פניו.....	308
מותר למשלח השעיר להמשיך בשליחותו	
אף אם.....	244
מזוזה.....	371, 57, 53
מזרק.....	213, 212, 211, 206, 171
מזרק אחד.....	211
מחוייבי מיתות בית דין ומחוייבי מלקות	
.....	326
מחוסר בגדים.....	276, 184, 61, 41
מחוסר זמן בבעלים.....	235, 234
מחוסר זמן בגופו.....	234
מחזור חמה.....	242
מחלצים בשבת אנשים הלכודים תחת	
מפולת.....	318
מחלצים בשבת מתחת מפולת גם מי	
שודאי.....	318
מחמשת העינויים רק איסור נעילת	
הסנדל חל גם על ילדים עד גיל חינוך	
.....	308
מחנה הדגלים.....	252
מחנה ישראל.....	252, 228
מחנה לוויה.....	252, 228, 42
מחנה שכינה.....	252, 228, 99, 52
מחצית השקל.....	240, 239
מי החטאת.....	30
מי מבין שני השעירים לה'.....	237
מי שֶאָחֲזוּ בְלָמוֹס.....	350, 316
מי שהתוודה ביום הכיפורים על עבירות	
.....	326
מי שלא הקריב את הפסח.....	192
מי שמוותר על נקמה ממי שצערו.....	105
מי שמסיר את בדי (מוטות הנשיאה)	
הארון.....	279

מאי דהוה הוה.....	142
מאכילין אותו מיד! ולא מבזבזים זמן על	
שאלת רב.....	316
מאכילין אותו על פי עצמו עד שיאמר די	
.....	316, 314
מאכל הפחות מכותבת ומשקה הפחות	
ממלוא לוגמיו.....	311
מאכלים השווים בדרגת טומאתם	
ובשיעור גודלם.....	310
מאמרים בשבח מעלת התשובה.....	323
מאן האי דלא חייש לקמחיה.....	176
מבנה 'לשכת הגזית'.....	110
מדוע אם כן חכמים גינו את האומנים?	
.....	150
מדוע המן ירד מדי יום ביומו, ולא בבת	
אחת לכל השנה.....	304
מדוע נִעְנְשׁוּ עוֹבְדֵי הָעֵגֶל במיתות שונות	
.....	246
מדוע נקרא השער על שמו לאחר שידוע	
ססיכן חיים בשביל חפץ?.....	147
מדרשים על המן שירד לישראל במדבר	
.....	303
מה דינו של החייב בקרבן פסח שני	
כשהוא טמא.....	192
מה היא תפילת נעילה.....	329
מה היה מספר המערכות על המזבח	
החיצון ביום הכיפורים.....	175
מה היה תחלתו של רבי אליעזר בן	
הורקנוס?.....	245
מה כפרתו של מי שלקח לעצמו את	
הלקט.....	140
מה קרבנות מכפרין, אף בגדי כהונה	
מכפרי.....	107
מהו אורך השנה.....	240
מהו זמן הקרבת פר-העולה, שבעת-	
הכבשים והשעיר.....	270
מהי מעילה.....	220
מהי קדושת החלל ברוחב אמה שהיה בין	
ההיכל לקדש הקדשים.....	197
מהי 'שְׁנָה תְּמִימָה'.....	240

מנחת יחיד.....45	מי שמפריד את חיבורי החושן והאפוד.....279
מנחת-נסכים.....44	מי שנושא אשה ואחר כך לומד תורה - שאם עושה כן - כל לימודו נעשה בטהרה.....281
מניין לחמש טבילות ועשרה קידושין.131	מי שִׁנְפֵּלָה עָלָיו מַפְלָת.....350, 316
מניין שגם כשיש ספק פיקוח נפש דוחים את השבת?.....320, 318	מי שִׁנְשָׁכוּ כָּלֵב שׁוּטָה.....350, 316
מסופר על מעוברת שהריחה תבשיל והתאוותה לו.....315	מי שעבר עבירה שחייבים עליה כרת או מיתת בית-דין ושב בתשובה.....322
מסילוקם של בית גרמו ובית אבטינס ממשרותיהם והחזרתם בשכר גבוה יותר.....151	מי שקורע בגד כהונה בכוונה להשחית 279
מסיקים בבירור ש'עינוי' ביום הכיפורים הוא ההימנעות מאכילה ושתיה.....302	מי שראה קרי ביום הכיפורים יזכה לאריכות ימים ולבני בנים.....330
מסלול הילוכו של הכהן הגדול וסדר מתן הדם.....71	מי ששב ועובר על אותה עברה כמה פעמים.....326
מסלול הילוכו של הכהן הגדול מכניסתו להיכל עם הגחלים.....195	מיגמר בעתיקתא קשיא מחדתא.....123
מספר הכהנים שהתעסקו בהקרבת קרבן עולה.....116	מידות הנפח.....309
מספר הכהנים שהתעסקו בקרבן התמיד 113	מידת הטורח של הכהן הגדול.....87
מעבר במים כדי לשמור על רכושו.....307	מיהו בעל תשובה גמורה,.....325
מעבר במים, אפילו עד צוואר.....307	מיין אפשר להשתכר רק דרך שתייתו.....305
מעיל.....278, 276, 108, 107, 60, 41	מילה שאין יודעים בוודאות.....199
מעיל מכפר על.....107	מילה שאפשר לקשרה לחלק הראשון של הפסוק.....198
מעילה...א, 220, 221, 222, 223, 243, 249, 261, 357, 358, 359	מים אחרונים.....317
מעילה בדם הזורם במימי נחל קדרון.221	מים חיים.....168, 47, 30
מַעְלִין בְּקֶדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין.....282, 94	מֵיִם חַיִּים.....232
מערכות עצים.....133	מימי אבותינו לא פסק קיום ישיבות.....122
מעשה באגריפס המלך.....92	מיעוט רבים שניים.....234, 233, 232, 231
מעשה בכהן גדול שיצא בשלום מן הקדש.....275	מיצוי.....108
מעשה בשני כהנים שִׁרְצוּ וְעָלוּ בַּכֶּבֶשׁ המזבח.....105	מיקום השחיטה של שני התמידין 59, 113
מַעֲשֵׂה הַכֶּתֶב.....339, 149	מיתת צדיקים מכפרת כמו השעיר המשתלח.....168
מַעֲשֵׂה הַקְּטָרֶת.....339, 149	מכירת נכסי הקדש.....220
מעשה יוצא דופן.....328	מכנסיים.....278, 277, 276, 106, 60, 41
מַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים.....339, 149	מכסה הארון.....205
מעשר שני.....305, 233, 184, 39, 32	מכסה פשעיו לא יצליח.....325
מפני מה חרבה שילה.....51	מִלֵּא חֲפָנָיו שֶׁאֵמְרוּ.....183
מצבו של האדם בין אם הוא עני.....138	מליקת העוף.....187
	מן הקל לחמור של מאכלות אסורים: 316
	מנחת העומר.....161, 95
	מנחת חינוך.....40

מתן הדם על מזבח הזהב 215
מתתיה חשמונאי 203

ג

גבוכדנצר 207
גבלעין במקומן בדרך נס 97
נגעים 371, 108, 57, 55, 54
נדב ואביהוא, מתו משום שהורו הלכה
בפני משה רבם 201
נדבה של הציבור 238
נהג תחרות ריצת הכהנים 103
נוגע במת טמא אין מת עצמו טמא 42
נותנים לה לרעות עד שיפול בה מום 238
נחל קדרון 220
ניסוך המים על המזבח בחג הסוכות 115
ניסוך יין 108
ניסין 251, 241, 240, 239, 40, 39, 32
ניצחו העובדים האומנים את 'המעסיק'
..... 150
ניקנור 148, 147, 146, 145, 87, 79, 53, 353, 166
ניתן לקבוע שמשקל הכפורת היה טון
ושלוש מאות שלוששים וארבעה ק'ג 205
נלמד שיש להקדים ולהתחיל את צום
יום הכיפורים מהתשעה בתשרי בערב
..... 313
נלמד שעבודות דם הפר ודם השעיר-לה'
מכפרות על 226
נמדד ונקבע באופן ודאי שכאשר כדור
הארץ 242
נמדד ונקבע שאורך שנת החמה הוא 242
נמשלתם כארז 52
נמשלתם ככסף 52
ננסיין 81, 80
נס הארון במקדש שלמה 98
נסים 160, 148, 147, 98, 94
נסכים 352, 136, 129, 114, 45, 44
נספח א
הלשכות במקדש לפי א-ב של שמותם
..... 352

מצוה לאכול ולשתות הרבה בעיוהכ"פ
כדי שיוכל להתענות ביוהכ"פ 302
מצווה להביא אש שנעשתה בידי אדם 99
מצווה להקריב את קרבנות הצבור
מכספי התרומה החדשה 240
מצווה למרק 133
מצווה שְׁנֵי שְׁעָרֵי יוֹם הַכִּיּוּרִים יהיו
שווים 231
מצוות אכילת מעשר שני בירושלים 305
מצוות מסוג מְשַׁפְּטִים 248
מצוות ספירת העומר 161
מצוות שילוח השעיר 258, 248
מצוות שילוח השעיר לעזאזל נהגה גם
לפני המקדש בירושלים 248
מצורע שטבל יום לפני 127
מצינים עובדה אחרת הראויה לשבח
ושאינה קשורה כלל לשמירת הסוד
..... 151
מצנפת 278, 276, 107, 103, 60, 41
מצנפת מכפרת על 107
מקומו של מזבח הזהב היה במרכז ההיכל
..... 214
מקור הפרישה 32
מקור הפרישה של הכהן הגדול ושל הכהן
העושה את הפרה אדומה 32
מִרְיָח מִיֵּם יִפְרַח וְעֵשָׂה קָצִיר כְּמִוְנָטָע 275
מִן עוֹבְדֵיהַ יוֹסֵף 301
משוח מלחמה 283, 282, 60
משך זמן הטומאה 43
משמע מוציא מיד משמע 170, 168
משמרות הכהנים 34
מְשֻׁנָּטֵל הָאָרוֹן 343, 207, 204
משפחת אבטינס 150, 80
משפחת גרמו 149
מתחם הר הבית 252, 228
מתחשבים גם בהקפת כדור הארץ את
השמש 241
מתי על הכהן הגדול להוציא את הכף
והמחתה 272
מתי על הכהן הגדול להקריב את פר
העולה 267

סיכה לא נאסרה אם היא צורך רפואי	308
סיפורו המדהים של רבי אליעזר בן הורקנוס	245
סיפורי אמוראים שאחזום בולמוס	317
סם	350, 316, 281
ספייחי שנה שביעית קדושים בקדושת שביעית	161, 95
ספירת העומר	161
ספק אצל חולה	316
ספק בשלישי ובשביעי	48
ספק נידה	44, 37, 29
ספק נפשות	350, 316
ספק נפשות דוחה את השבת	316
ספק נפשות להקל	316
ספק פיקוח נפש	320, 318
ספר העזרה	258, כד, כא
ספר שכתב משה	258
ספרא	164
ספרי	360, 164
סתם ספרא רבי יהודה	164

ע

עבד כנעני נטבל, נימול, חייב במצוות	
כאשה	303
עבודה הנעשית בעזרה, כחלק מקדים	
להמשך העבודה בקדש הקדשים	225
עבודות היום	273, 271, 131, 92, 30
עבודות יום הכפורים	29
עבודות קשות במקדש	187
עבודת הרמה	109
עבודת יום הכיפורים ג, כ, כ, 29, 40, 58, 59	
	144, 140, 130, 103, 92, 83, 64, 60
	217, 215, 188, 187, 185, 174, 163
	259, 257, 228, 226, 225, 224, 220
	282, 273, 270, 269, 268, 267, 266
	333, 297, 295, 293, 292, 289
עבודת נתניה	109
עבירה מטמטמת ליבו של אדם	154
עבר על עשה ושב	322
עברה שהריחה	349, 314

נספח ב

טבלת דורות הזוגות ודורות תנאים	
	354
נספח ד חלק א	
המת עצמו אינו טמא	360
נספח ד חלק ב	
אבי-אבות-הטומאה הוא כינוי למת –	
ולא דרגת טומאה!	363
נספח ה	
מענייני דפיה הראשונים של מסכת	
סוכה	369
נספחים, טבלאות והוספות	351
נעליים העשויות מחומרים שונים	308
נערכו ארבע הגרלות במשך היום	109
נשאר שעיר מהזוג הראשון - ומגרלים	
שוב על זוג שני	238
נשפך הדם, ימות המשתלח. מת	
המשתלח, ישפך הדם	345, 238, 231
נתינת אש על המזבח	117

ס

סדין של בוצ	126
סדר הטבילות, קידושי ידיים ורגליים	
והבגדים	269
סדר המערכה	134, 133
סדר המערכה לפי אביי	134
סדר הקידושים, הטבילות, הבגדים וסדר	
העבודה המובאים במשנה	269, 268
סדר ואופן זריקת דם התמיד	69
סדר ודרגת קדושת המחנות	252
סדר עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים	
סדר עבודת יום הכיפורים מוגדר בתורה	
כ'חוקה'	163
סוד אומנותם של משפחות גרמו	
ואבטינס היה לשם שמיים	151
סוכות	247
סיבות אסטרונומיות	124
סידור עצי המערכה	117
סידור שני גזרי העצים	117
סיכה	308, 307

פ

49.....	פורסי
54.....	פחד שמואל
115, 114, 112, 34.....	פיס
320.....	פלפל חריף
30.....	פסול
	פסוקים מהתורה שעניינם עינוי הנפש
304.....	ביום הכיפורים
186.....	פעולת הצלת חיים
278.....	פעמוני המעיל
	פר או שעיר שהופרשו להקרבה ביום
243, 240.....	הכיפורים
289, 283, 193, 188, 187, 140.....	פר החטאת
270.....	פר העולה של המוספין
190, 189.....	פר העלם דבר
	פר שחוט איננו 'פר' ודם-פר איננו 'פר'
187.....	
	פר שחוט נקרא 'פר' וגם דם-פר נקרא
187.....	'פר'
78, 66, 65, 49, 47, 35, 33, 31.....	פרה אדומה
250, 246, 170, 169, 167, 163, 88.....	
47.....	פרה אדומה אינה דוחה טומאה
353, 87, 86, 53, 49, 42, 33, 29.....	פרהדרין
251.....	פר-העלם-דבר-של-ציבור
168, 140.....	פרו של הכהן הגדול
278, 277, 217, 195, 194.....	פרוכת
90.....	פֶּרְחֵי כֹהֵן מִכֵּין לִפְנֵי בְּאֶצְבַּע צֶרֶדָה..
334.....	
251.....	פר-כהן-משיח
40.....	פרשת צוואת המילואים
361, 32.....	פרשת שמיני
31.....	פרת חטאת
32.....	פתח אוהל מועד

צ

	צאו ואמרו לו לעקיבא
304.....	עקיבא טעית!
173.....	צבע זָהָב המחתה
124.....	צדיקים שמרבים בתפילות

	עד חורבן בית שני נשחטו תשע פרות
31.....	אדומות
	עד מתי אתה מְגַבֵּב דברים ומביא עלינו?
304.....	
209.....	עד עצם היום בו קוראים את הפסוק
108, 96, 70.....	עולת העוף
302, 301.....	עונש הכרת
303.....	עונשו של הנחש
	עושים בשבת את כל הפעולות הנצרכות
318.....	להצלת נפש
258, 248, 244.....	עזאזל
273, 191, 93, 53, 52, 41.....	עזרא
334, 103, 92, 91.....	עֲזָרָה מְלָאָה מִיִּשְׂרָאֵל
266, 207, 79, 78, 76, 75.....	עזרת הנשים
353, 352.....	
301.....	עינוי גופני
	עיקר מצות הוידי היא בערב יום
328.....	הכיפורים
	על הכהן הגדול לשים את הקטורת על
	הגחלים לאחר הכניסה לקדש
201.....	הקדשים
	על המועל להוסיף חמישית על סכום קרן
221, 220.....	המעילה וגם להביא קרבן
	על הספר
319.....	על הַתְּנָאִים ועל הפסוקים בתורה
	על מבנה הספר ואופן הלימוד בו
52.....	על פתחי כל הלשכות לא הייתה מזוזה
320.....	על ראייתו זו המשילו את שמואל
317.....	עצות לרפא בולמוס
280.....	עצי שיטים
240.....	עקרונות בענייני הלוח העברי
206.....	ערבוב דם הפר עם דם השעיר
150.....	עשב שאם נתנוהו עם הקטורת
	עשר סוכות הוקמו לפני יום הכיפורים
247.....	בין ירושלים לעזאזל
	עשר פעמים מזכיר הכהן הגדול ביום
162.....	הכיפורים את השם המפורש
	עשרה נסים נעשו במקדש ושניים
94.....	בירושלים
262.....	עשרת השבטים

111, 113, 114, 115, 116, 117, 118,
121, 125, 129, 132, 134, 136, 140,
141, 145, 161, 164, 165, 168,
182, 187, 189, 190, 191, 192, 220,
221, 226, 233, 234, 235, 236, 237,
238, 240, 243, 251, 267, 269, 283,
293, 296, 300, 304, 309, 314, 319, 320,
321, 352, 353
קרבן התמיד הוא קרבן עולה הבא כקרבן
ציבור..... 113
קרבן מן הצומח..... 45, 129, 136
קרבן מעילה..... 220
קרבן פסח שנשחט במקדש שלא בפסח
..... 235
קרבן ציבור..... 47, 92, 168, 189, 190, 319
קרבן שלמים..... 34, 44
קרבנות החג..... 34, 91
קרבנות היום השמיני למילואים..... 39
קרבנות הצבור מכספי התרומה החדשה
..... 240
קרבנות שאינם כשרים למטרת הקרבנות
עד שייעשה מעשה..... 234
קרבנות שרק בנקודת זמן מסויימת יהיו
כשרים..... 234
קריאת הגֹּבֵר..... 91, 92, 334
קריאת הפרשה..... 251, 259
קריאת שמע..... 89, 125, 146
קשר האהבה שבין איש לאשתו..... 209
קֶשֶׁר לְשׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית..... 165, 340

ר

ראש השנה..... כ, 50, 161, 225, 259, 357,
358, 359
רבא, כ, 34, 35, 41, 43, 44, 45, 46, 50,
54, 59, 65, 68, 69, 84, 86, 87, 89, 92,
93, 94, 95, 97, 104, 108, 123, 125,
130, 135, 138, 143, 145, 150, 153,
166, 168, 169, 173, 174, 183, 184,
185, 187, 188, 189, 198, 200, 202,
203, 206, 208, 231, 232, 233

צוק..... 301
ציץ..... 41, 45, 46, 60, 107, 276, 278
ציץ מכפר על..... 107
צמח השִׁחָלִים..... 185

ק

קב"ב..... 171, 225
קבלת הדם לא הוזכרה במשנה..... 111
קבלת ההודעה שהשעיר הגיע ליעדו..... 253
קדושת דמים..... 168, 191, 192
קדושת הגוף..... 192
קדושת עזרה..... 29, 42
קדושת קרבן..... 192
קדושת תפילין..... 90, 135
קדש הקדשים..... 52, 81, 96, 98, 99, 132,
148, 153, 187, 188, 193, 194, 196,
197, 198, 200, 201, 203, 204, 208,
209, 216, 217, 228, 233, 252, 273, 290
קדשים ראויים וכשרים, שנפסלה
כשרותם..... 237
קובעים את ההלכה כדעת הרבים לפי
הכלל
'חיד ורבים הלכה כרבים'..... 141
קידוש..... 174, 182, 289, 292, 293, 319
קידוש חמישי..... 292
קידוש עשירי..... 293
קידוש ראשון..... 289
קידוש רביעי..... 292
קידוש שביעי..... 293
קידוש שלישי..... 289
קידוש שמיני..... 293
קידוש שני..... 289
קידוש ששי..... 293
קידוש תשיעי..... 293
קיץ המזבח..... 237, 240
קִיתוֹן..... 171, 174
קִמְץ-מִנְחָה..... 45
קן..... 50, 136, 164
קרבן... כה, 30, 34, 35, 38, 39, 40, 44, 47,
58, 59, 64, 69, 70, 76, 78, 92, 108

רבינא.....197, 196, 188
 רגל.....116, 113, 111, 88, 54, 35, 34
 רגלים.....34
 רוב הכהנים הגדולים בבית שני היו
 רשעים.....49
 רוב שני סימנים.....133, 132, 129
 רוח הקדש.....284, 99, 51
 ריבוי בגדים.....38
 ריצוי ציצ'.....45
 ריש לקיש.....209, 187, 135, 134, 52, 37
 324, 305, 266, 216
 רק כאשר השעיר המיועד להשתלח
 לעזאזל חי - ההזאות מכפרות.....239
 רק כל אחד מחמשת העינויים ששנינו
 במשנה נקרא 'עינוי' ולא שום פעולה
 אחרת.....302
 רשד.....185

ש

שאל המלך.....104
 שאין ליזום עינוי גופני.....301
 שאלות שלא ענה עליהן רבי אליעזר.....246
 שבות.....136, 68, 47
 שבע ההזאות על גג המזבח.....218
 שבעת ימי המילואים.....251, 39, 33
 שבעת כבשי המוסף.....271, 270
 שבת שבתוך חג הסוכות.....115, 114
 שובו בנים שובבים.....322
 שחיטה.....133, 132, 129, 121, 117, 111, 109
 140, 167, 169, 170, 183, 184, 187
 236, 234, 233
 שחיטת השעיר שעלה גורלו לה'.....206
 שחיטת פר הכהן הגדול.....289
 שחיטת תמיד של שחר.....289
 שיירי הדם.....295, 291, 220, 219, 213
 שילהי דקייטא קשיא מקייטא.....123
 שילוב של שתי שיטות החישוב הירחית
 והשמשית.....241
 שילוח השעיר לעזאזל..יט, 248, 258, 292

234, 235, 237, 238, 248, 266, 273
 285, 302, 303, 304, 305, 306, 307
 308, 309, 316, 317, 323, 325, 326
 327, 328, 329, 330, 356, 360, 364
 365, 370, 373, 374
 רב אשי.....306, 188, 174, 34
 רב זביר.....309, 202
 רבא. 44, 47, 89, 118, 125, 134, 135, 176
 188, 280, 281, 302, 303, 315, 328
 370, 372
 רבה בר בר חנה.....201, 52
 רבי אליעזר.... 72, 73, 201, 207, 210, 245
 246, 270, 293, 354, 355, 356
 רבי אליעזר בן יעקב..... 72, 73, 354, 355
 רבי אלעזר בן חרסום.....139, 50
 רבי אלעזר היה נעמד, מכופף את עצמו
 עד שרבי יוחנן היה נעלם מעיניו...202
 רבי ברכיה.....274
 רבי דוד קמחי.....99
 רבי חמא בר חנינא.....279
 רבי חנינא..... 47, 48, 108, 185, 186, 187
 203, 205, 213, 226, 279, 281, 315
 328, 354, 355, 373
 רבי טרפון.....354, 304
 רבי יאשיה..... 35, 94, 239, 356
 רבי יהודה הנשיא..... 52, 164, 356
 רבי יהושע בן לוי.... 35, 36, 88, 108, 185
 186, 281
 רבי יונתן..... 50, 281, 324, 356
 רבי ינאי..... 70, 239, 281, 323
 רבי ישמעאל..... 33, 108, 123, 154, 182, 208
 218, 248, 304, 318, 330, 354, 356
 רבי מאיר... 46, 47, 48, 60, 141, 164, 175
 176, 195, 205, 211, 325, 356, 374
 רבי פנחס בן יאיר..... 123, 161, 356
 רבי שילא..... 92, 94, 153
 רבי שמואל בר נחמני...50, 279, 280, 281
 324
 רבי שמעון איש המצפה..... 68, 70
 רבי שמעון בן מנסיא נסמך.....319
 רביא בר קיסי.....167

שנה מעוברת..... 241
שני הָאֵילִים הם קרבנות עולה..... 267
שני ה'כִּבְשִׁים' וְשְׁתֵּי ה'צִיפּוּרִים'..... 231
שני כָּנִים..... 211
שני סוגי חינוך ('תרי חנוכי הור')..... 313
שְׁנֵים לָיוֹם..... 296, 233, 59
שניתן ללמוד גזירה שווה גם משתי
מילים השונות בכתובת..... 33
שנת החמה..... 242, 241
שנת חמה..... 242, 241, 240
שעטנז..... 261, 260, 249, 60
שְׁעִטָּנָז..... 261, 163, 60
שעיר החטאת של המוספין..... 270
שעיר ראש החודש..... 40
שער הבכורות..... 80
שפך הַדָּשֵׁן..... 251
שקלים 121, 149, 151, 207, 221, 239, 246,
357, 358, 359
שקלים שנותרו בלשכה..... 240
שריפת הפר והשעיר וקריאת פרשיות
יום הכיפורים..... 266
שריפת הפרה האדומה..... 47, 32, 30
שָׂרָף..... 98
שרץ לא מטמא בחייו..... 32
שֵׁשׁ..... 278
שתי הלחם..... 240, 149, 95
שתי מתנות שהן ארבע..... 70
שתי פרוכות..... 200, 197, 196, 195, 194
217, 216
שְׁתֵּי צִפּוּרֵי דָרוֹר..... 232
שתייה נכלל באיסור אכילה..... 306, 305

ת

תוך הקלעים..... 252
תיאור פעולות מלאכים, שעיקר..... 307
תיקון 'אמת המים'..... 149
תכונת אדם לפי שמו..... 317
תכלת..... 278, 276, 106, 45
תלמיד הנפטר מרבו..... 274, 201
תמורה ... א, 190, 191, 235, 357, 358, 359

שימוש בזכוכית מגדלת לבדיקת ירקות
125.....
שימוש בכלל 'אין מקרא יוצא מידי
פשוטו'..... 274
שיעור הזהה..... 68, 67
שיעור החיוב באיסורי אכילה..... 309
שיעור טומאת אוכלין..... 310
שכינה 37, 52, 55, 99, 202, 212, 228, 252,
284
שכל המעביר על מידותיו מעבירים לו על
כל פשעיו..... 328
שָׁכָר..... 305
שלא יסבול מהתענית..... 302
שלוחי מצווה אינן ניזוקין..... 54
שלוש דרשות לפירוש המילה עזאזל.. 248
שלושה מחנות היו בירושלים..... 99, 52
שלושה מקרים מיוחדים בדם הקרבנות
223.....
שְׁלוֹת הרשעים היא זמן להרהורי עברה
327.....
שלחו להם חכמים ולא באו, כפלו להם
שכרן ובאו..... 151
שלמי-חגיגה..... 34
שלוש לשונות שמעתי..... 166
שלוש מחנות..... 252
שְׁלֹשׁ רְגָלִים..... 91, 34
שם המפורש..... 281, 142, 99
שמאי..... 371, 370, 355, 354, 275, 227
שמואל .. 50, 51, 54, 58, 93, 98, 104, 121,
143, 147, 153, 167, 168, 169, 204,
234, 237, 248, 270, 279, 280, 281,
284, 307, 319, 320, 324, 329, 355,
364, 370
שמונה בגדים ... 41, 58, 60, 127, 128, 276
שמונה שולחנות שיש..... 80
שמיני עצרת..... 259, 35, 34
שמעון הצדיק..... 261, 203, 176, 162, 161, 160, 49
שמעיה ואבטליון היו גֵּרִים..... 275
שנאת חנם..... 51
שנה ירחית..... 241

תרשים כללי של המזבח החיצון. 55, 103,
219
תרשים כללי של המזבח החיצון במבט
מלמעלה..... 219
תרשים כללי של מזבח-הקטורת..... 215
תרשים כללי של עזרת הנשים והלשכות
שבה..... 75
תרשים מידות הבית..... 82
תרשים מידות הבית - מעזרת ישראל עד
אחורי בית הכפורת..... 82
תרשים מיקומן של הלשכות בבית
המוקד למסקנת הגמרא..... 74
תרשים מיקומן של הלשכות על פי
המשנה ב'מידות'..... 73
תרשים מיקומן של הלשכות על פי
המשנה ב'תמיד'..... 73
תרשים מסלול הילוכו של הכהן הגדול
וסדר מתן הדם..... 71
תרשים סדר מתן הדם לפי דעת רבי יוסי
הגלילי..... 217
תרשים סדר מתן הדם לפי דעת רבי
עקיבא..... 216
תרשים שלוש הדעות מהו מסלול הילוכו
של הכהן הגדול..... 195
תשובת ה' לשמואל..... 54
תשלום שכר לפועלים ובעלי אומנות. 149

תִּמְרָה..... 308
תפילה קצרה..... 290, 202
תַּפְסֶת מְרָבָה לֹא תַּפְסֶת - תַּפְסֶת מוּעָט
תַּפְסֶת..... 310
תקופות השנה..... 241
תקופת האביב..... 241
תקופת הכנסת הגדולה..... 275
תקופת התנאים..... 275
תרומות ומעשרות..... 212, 211, 191
תרומת בן גמלא..... 145
תרומת בן קטין..... 145
תרומת הדשן... 91, 92, 97, 103, 106, 109,
117, 118, 134, 222, 227, 252
תרומת הלני המלכה..... 146
תרומת מונבז המלך..... 146
תרומת ניקנור..... 146
תרשים דעת חכמים ורבי יוסי על מספר
הפרוכות בין ההיכל לבין קדש
הקדשים..... 194
תרשים כללי של בית המקדש השני... 29,
77, 126, 294
תרשים כללי של בית המקדש השני לפי
רש"י..... 77
תרשים כללי של גבולות החלוקה
במקדש בין יהודה לבנימין..... 56
תרשים כללי של האולם, ההיכל וקודש
הקודשים..... 135